ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ
ΤΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑι

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ ΚΑΙ ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ

(ΕΤΗ 1958 - 1959)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1960

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΛΛΗΝ. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
Ἀριθ. εἰσ. 3219/1961

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΛΛΗΝ. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Μ 504

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΗΣΙΟΔΕΙΟΙ ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΙ

ΥΠΟ

ΔΗΜ. Α. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐκ τῶν πολλῶν παραινέσεων καὶ ἠθικοδιδακτικῶν γνωμῶν, τῶν εἰς τὸ ποίημα «Ἔργα καὶ Ἡμέραι» τοῦ Ἡσιόδου περιεχομένων, διακρίνονται ὡς πρὸς τὸ νόημα καὶ τὴν διατύπωσιν αἱ ἐν τοῖς στίχοις 724 - 759 ἀπαγορεύσεις.

Εἰς τὰς ἄλλας παραινέσεις τοῦ ποιητοῦ διαφαίνεται ἡ σημασία καὶ ἐξηγοῦνται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως οἱ ἠθικοὶ καὶ κοινωνικοὶ λόγοι οἱ ἐπιβάλλοντες τὴν τήρησίν των εἰς τὴν καθημερινὴν ζωήν· ἀντιθέτως αἱ εἰς τοὺς ἀνωτέρω στίχους προτροπαὶ διατυπώνονται εἰς ὕφος προσταγῆς, εἴτε ἄνευ δικαιολογίας, εἴτε διὰ τοῦ ἁπλοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς ἀναφερομένης ὡς ἀποφευκτέας ἐνεργείας, ὡς μὴ καλῆς *(τὸ γὰρ οὔ τοι λώιόν ἐστιν)* ἢ ὡς μὴ ἀρεστῆς εἰς τοὺς ἀθανάτους *(οὐ γὰρ τοί γε κλύουσιν, ἀποπτύουσι δέ τ' ἀράς)*, οἵτινες καὶ τιμωροῦν *(τῷ δὲ θεοὶ νεμεσῶσι καὶ ἄλγεα δῶκαν ὀπίσσω· θεός νύ τι καὶ τὰ νεμεσσᾷ· ὀλοὴ γὰρ ἐπ' αὐτῷ μοῖρα τέτυκται· ἐπεὶ καὶ τοῖς ἔνι ποινή· λευγαλέη γὰρ ἐπὶ χρόνον ἔστ' ἐπὶ καὶ τῷ ποινή)*.

Εἶναι προφανές, ὅτι αἱ ἀπαγορεύσεις αὗται ἀπηχοῦν γενικωτέρας λαϊκὰς δοξασίας, προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας, τῶν ὁποίων τὸ νόημα ἐπεχείρησαν νὰ ἑρμηνεύσουν οἱ κατὰ καιροὺς σχολιασταί, κατὰ τὰς κρατούσας θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς των ἢ τὰς ἰδίας περὶ θρησκείας καὶ ἠθικῆς πεποιθήσεις[1]. Οὕτως οἱ παλαιοὶ σχολιασταί, Πλούταρχος, Πρόκλος, Ἐμμ. Μοσχόπουλος, ἀναζητοῦν τὸ ἠθικοδιδακτικὸν νόημα τῶν ἀπαγορεύσεων, μὴ ἀποφεύγοντες ἐνίοτε νὰ δηλώσουν καὶ τὸ ἐνυπάρχον δεισιδαιμονικὸν στοιχεῖον, ἐνῷ εἰς τὰ σχόλια τοῦ γνωστοῦ γραμματικοῦ Ἰωάννου Τζέτζου διακρίνεται πάντοτε ἡ προσπάθεια πρὸς ἀνεύρεσιν ἐννοίας ἠθικοδιδακτικῆς, δηλουμένης δι' ἀλληγοριῶν καὶ συμβολισμῶν. Οἱ νεώτεροι πολυάριθμοι ἐκδόται τοῦ Ἡσιόδου περιορίζονται συνήθως εἰς ὑπομνηματισμοὺς ἀφορῶντας εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου, τὴν σύνταξιν καὶ τὴν γραμματικήν, μὴ ἐπεκτεινόμενοι εἰς εὐρυτέραν ἑρμηνείαν τοῦ νοήματος τῶν προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν. Ὀλίγοι μόνον τούτων σημειώνουν τὰ παλαιὰ σχόλια καὶ ἐνίοτε ἰδίας ἑρμηνευτικὰς παρατηρήσεις συμφώνως πρὸς τὰ δεδο-

---

[1] Ἐκτὸς τῶν παλαιοτέρων ἐκδόσεων τῶν σχολίων, ὡς ἡ τοῦ *Thomas Gaisford*, Poetae minores Graeci, vol. II, Lipsiae 1823 κ. ἄ., ἔχομεν τὴν πρόσφατον ἔκδοσιν τοῦ *A. Pertusi*, Scholia vetera in Hesiodi Opera et dies. (Società editrice «Vita e Pensiero», Milano. Publicazioni dell'università cattolica del S. Suore. Nuova serie. Volume LIII), 1955.

μένα τῶν ἐθνολογικῶν καὶ λαογραφικῶν ἐρευνῶν. Τοιαύτας παρατηρήσεις εὑρίσκομεν π. χ. εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Goettling (Goettlingius) [1], τοῦ Καρόλου Σίττλ [2], καὶ τὰς εἰδικὰς μελέτας τοῦ E. E. Sikes [3], τοῦ R. Cantarella [4] κ. ἄ., τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἀναφέρονται κατωτέρω.

Ἀνερευνῶντες τὸ θέμα εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην, δὲν αὐταπατώμεθα πιστεύοντες ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ δώσωμεν τὴν τελικὴν καὶ ἀναμφισβήτητον ἐξήγησιν τῶν προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀρχὴ συνδέεται μὲ τὸν δυσερεύνητον τρόπον τῆς διανοήσεως τοῦ ἁπλοϊκοῦ ἀνθρώπου, τοῦ κατεχομένου ὑπὸ τοῦ φόβου τῶν παντοειδῶν στοιχείων τῆς φύσεως καὶ καταβάλλοντος ἀγωνιώδη προσπάθειαν διὰ τὴν ἄμυνάν του καὶ αὐτοσυντήρησιν. Σκοπός μας εἶναι κυρίως νὰ παραθέσωμεν ὁμοίας ἢ ἀναλόγους δοξασίας ἐκ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ ἐκ τῆς ζωῆς ἄλλων λαῶν, ἵνα διὰ συγκρίσεως τούτων πρὸς τὰς παρ' Ἡσιόδῳ καὶ πρὸς ἄλλας ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος γνωστὰς συμβάλωμεν εἰς τὴν εὕρεσιν ἑρμηνείας ἀνταποκρινομένης εἰς τὴν λαϊκὴν σκέψιν. Ἡ ἐκ τῆς συγκρίσεως ταύτης ἀποκαλυπτομένη πολλάκις εὐρεῖα διάδοσις τῶν δοξασιῶν τούτων εἰς διαφόρους λαούς, ὡς καὶ ἡ μακροχρόνιος ἐπιβίωσίς των ὑπὸ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην μορφήν, βοηθοῦν εἰς τὴν βαθυτέραν κατανόησιν τῆς ψυχολογίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν καθόλου γνῶσιν τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς του καταστάσεως καὶ ἐξελίξεως.

Αἱ ἐλαφραὶ ἀποχρώσεις εἰς τὸ νόημα τῶν παραινέσεων τῶν στίχων 724 - 759 ἐπιτρέπουν τὴν διάκρισιν τούτων εἰς τρεῖς κατηγορίας:

Α' Παραινέσεις περὶ καθαρμοῦ προτοῦ προβῇ τις εἰς ὡρισμένας λατρευτικὰς ἐνεργείας: Στίχοι 724 - 726, 737 - 741.

Β' Παραινέσεις πρὸς ἀποφυγὴν ἀσεβῶν ἐκδηλώσεων ἔναντι θείων δυνάμεων καὶ ἰδίᾳ εἰς εἰδικὰς λατρευτικὰς περιστάσεις: Στίχοι 727 - 732, 733 - 734, 742 - 743, 755 - 756, 757 - 759.

Γ' Παραινέσεις πρὸς ἀποφυγὴν ἐνεργειῶν ἐν γένει δυναμένων νὰ ἔχουν ὀλεθρίας συνεπείας: Στίχοι 735-736, 744-745, 746-747, 748-749, 750-752, 753-755.

Α' *Παραινέσεις περὶ καθαρμοῦ.*

Εἰς τοὺς στίχους 724 - 726 συνιστᾶται ἡ ἀποφυγὴ κατὰ τὴν πρωίαν προσ-

[1] Α' ἔκδ. Gothae 1831. Β' ἔκδ. Gothae 1843, Γ' ἔκδ. Lipsiae 1878 μὲ ἐπιμέλειαν Joannes Flach.

[2] Ἡσιόδου τὰ ἅπαντα, ἐξ ἑρμηνείας *Καρόλου Σίττλ*, Ἀθήνησιν 1889.

[3] Folk-lore in the Works and Days of Hesiod: Classical Review VII, London 1893, σελ. 389 – 394. Διεξοδικὴ ἔρευνα τῶν ἐν τοῖς στίχοις 742 – 3, 744 – 5, 746 – 7, 750 – 752, 753-5 ἀπαγορεύσεων.

[4] Elementi primitivi nella poesia Esiodea: Rivista Indo - Greco - Italica di Filologia - Lingua - Antichità, Anno XV (1931) Fascioli III - IV. Napoli. Σελ. 1 – 45.

φορᾶς σπονδῆς εἰς τὸν Δία καὶ τοὺς ἄλλους ἀθανάτους μὲ ἀνίπτους τὰς χεῖρας :

Μηδέ ποτ' ἐξ ἠοῦς Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον
χερσὶν ἀνίπτοισιν, μηδ' ἄλλοις ἀθανάτοισιν·
οὐ γὰρ τοί γε κλύουσιν, ἀποπτύουσι δέ τ' ἀράς [1].

Ἡ παραίνεσις ἀφορᾷ εἰς τὴν κατὰ τὴν πρωίαν συνηθιζομένην σπονδήν, περὶ τῆς ὁποίας ἔχομεν καὶ ἄλλας μαρτυρίας [2]. Διατί ὅμως αὕτη γίνεται μόνον διὰ τὴν πρωινὴν σπονδήν, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τὴν πρὸ τῆς κατακλίσεως τὸ ἑσπέρας, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ποιητὴς μνημονεύει εἰς τὸν στίχον 340 [3], ὡς καὶ διὰ τὰς εἰς ἄλλας περιστάσεις προσφερομένας σπονδάς;

Ὁ Σίττλ εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ γενομένην ἔκδοσιν τῶν «Ἔργων καὶ Ἡμερῶν» παρατηρεῖ ὅτι συνιστᾶται τὸ νίψιμον τῶν χειρῶν μόνον πρὸ τῆς πρωινῆς σπονδῆς, οὐχὶ δὲ καὶ πρὸ τῆς ἑσπερινῆς, διότι πάντες ἔνιπτον τὰς χεῖρας πρὸ τοῦ δείπνου. Τὸ ὅτι ὅμως ὁ ποιητὴς παραλείπει νὰ κάμῃ τὴν αὐτὴν παραίνεσιν καὶ διὰ τὰς ἄλλας σπονδὰς γενικώτερον, πρὸ τῶν ὁποίων συνηθίζετο τὸ νίπτειν τὰς χεῖρας, ὡς ἐκ πολλῶν μαρτυριῶν εἶναι γνωστόν [4], ἀποδεικνύει ὅτι μεγάλην σημασίαν ἀποδίδει οὗτος εἰς τὴν σπονδὴν τῆς πρωίας καὶ ταύτην εἰδικώτερον ἐπισημαίνει (μηδέ ποτ' ἐξ ἠοῦς . . .). Εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἡμέρας ἡ πρωία, ἡ ὥρα τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου, ἐπέχουσα ἰδιαιτέραν θέσιν εἰς τὰς λατρευτικὰς ἐκδηλώσεις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον.

Ὡς λόγος τῆς παραινέσεως ἀναφέρεται παρὰ τοῦ ποιητοῦ ἀορίστως ὅτι οἱ

---

[1] Ἡ γραφὴ τῶν κειμένων κατὰ τὴν ἔκδοσιν *P. Mazon*, Hésiode. Théogonie - Les travaux et les jours, le bouclier, Paris, «Les Belles Lettres», 1951.

[2] Τοιαύτην μαρτυρίαν βλ. *Σοφοκλέους*, Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ, στ. 477 : *χοὰς χέασθαι στάντα πρὸς πρώτην ἕω*.

[3] . . *ἠμὲν ὅτ' εὐνάζῃ καὶ ὅτ' ἂν φάος ἱερὸν ἔλθῃ*. Ἀνάλογος ταύτης συνήθεια εἶναι ἡ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους δὶς τῆς ἡμέρας προσευχή, πρὸ τῆς κατακλίσεως τὸ ἑσπέρας καὶ τὴν πρωίαν κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου καὶ δὴ μετὰ τὸ νίψιμον χειρῶν καὶ προσώπου.

[4] Εἰς τὴν Ἰλιάδα (Ι 171 - 172), προκειμένου νὰ γίνῃ προσευχὴ πρὸς τὸν Δία πρὸ τῆς ἀποστολῆς πρεσβείας πρὸς τὸν Ἀχιλλέα, ὁ Νέστωρ παραγγέλλει νὰ φέρουν ὕδωρ, ἵνα νίψουν τὰς χεῖρας. Ὁμοίως ὁ Ἕκτωρ ἀποφεύγει νὰ προσφέρῃ σπονδὴν εἰς τὸν Δία μὲ ἀνίπτους τὰς χεῖρας (Ἰλ. Ζ 266 *κέ.*):

Χερσὶ δ' ἀνίπτοισιν Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον
ἅζομαι· οὐδέπῃ ἔστι κελαινεφέι Κρονίωνι
αἵματι καὶ λύθρῳ πεπαλαγμένον εὐχετάασθαι.

Πρβλ. Ἰλ. Π 230. Ὀδυσσ. β 261, γ 440, μ 336 *κ. ἀ.* Ἐκ τῆς γενικῆς ταύτης συνηθείας ἀπέμεινεν ἡ παροιμιακὴ φράσις «*ἀνίπτοις χερσὶν*» λεγομένη ἐπὶ τῶν βεβήλως ἱερουργούντων. Βλ. Paroemiographi Graeci (ἔκδ. *Leutsch-Schneidewin*) Διογεν. Ι, 18, Γρηγόρ. Κύπρ. L I, 45, Ἀποστόλης ΙΙ, 95 κλπ.

ἀθάνατοι «ἀποπτύουσι τὰς ἀράς», δηλαδὴ τὰς εὐχάς [1]. Ἐξετάζοντες τὸ νόημα τῆς ἀπαγορεύσεως οἱ παλαιοὶ σχολιασταί, παρατηροῦν ὅτι πρὸς τὸ θεῖον, ὡς καθαρόν, μόνον μὲ καθαρὰς τὰς χεῖρας ὀφείλομεν νὰ προσφέρωμεν σπονδάς· «ἐκ γὰρ ἀκαθάρτων τῶν ὀργάνων εἰ τιμῴημεν αὐτούς, ἀποπτύουσιν ἡμῶν τὰς ἐπὶ τοῖς ἔργοις τούτοις ἀράς», σημειώνεται εἰς τὰ σχόλια τοῦ Πλουτάρχου [2]. Τὴν αὐτὴν ἑρμηνείαν ἐπαναλαμβάνουν καὶ οἱ ἄλλοι σχολιασταί, Πρόκλος καὶ Μοσχόπουλος, ἐκτὸς τοῦ Τζέτζου, ὅστις μὲ τὴν συνήθη σχολαστικότητά του ἀνευρίσκει εἰς τὴν παραίνεσιν καὶ συμβολικὸν πρόσταγμα περὶ τοῦ μὴ ἄλλα μὲν βουλεύειν, ἄλλα δὲ δρᾶν [3].

Ὁ ἄνθρωπος ζῇ τὴν καθημερινήν του ζωὴν ἑνιαίως, μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς στενῆς συναρτήσεως καὶ χωρὶς διάκρισιν σωματικῆς καταστάσεως καὶ ψυχικῶν ἐκδηλώσεων· εἶναι κατὰ ταῦτα λογικὸς ὁ συνδυασμὸς τοῦ σωματικῶς καθαροῦ πρὸς τὸ ψυχικῶς ἁγνόν. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ ἐπὶ πλέον, ὅτι, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἁπλοϊκοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἀκάθαρτον (πρόσωπον ἢ ἀντικείμενον) ἀσκεῖ καὶ ἰδιάζουσάν τινα μαγικὴν ἐπήρειαν. Τοιαύτην ἔννοιαν διακρίνομεν εἰς τὴν πρὸς τὴν Ἡσιόδειον παραίνεσιν ἀνάλογον συνήθειαν τῶν νεωτέρων χρόνων, καθ' ἣν τὴν πρωίαν ἑκάστης ἡμέρας καὶ εἰδικώτερον τὴν πρωίαν ὡρισμένων ἐξαιρετικῶν ἡμερῶν, ὡς ἡ πρώτη ἑκάστου μηνός, δὲν χαιρετοῦν μὲ ἀνίπτους τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον [4]. Τοῦτο φαίνεται σήμερον ὡς πρᾶξις εὐπρεπείας, ἀλλὰ τὸ ἀρχικὸν νόημα εἶναι ἄλλο. Ὁ μὴ ἔχων εἰσέτι πλύνει τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον θεωρεῖται τρόπον τινὰ μεμολυσμένος, δυνάμενος νὰ προξενήσῃ κακὸν εἰς ἐκεῖνον πρὸς ὃν θ' ἀπευθύνῃ τὸν χαιρετισμόν. Ἡ ἔννοια αὕτη φαίνεται σαφέστερον εἰς ἄλλας σχετικὰς δοξασίας καὶ προλήψεις. Οὕτω μὲ ἄνιπτον τὸ πρόσωπον καὶ τὰς χεῖρας δὲν ἀνοίγουν τὴν πρωίαν τὴν ἐξώθυραν τῆς οἰκίας, δὲν μεταβαίνουν εἰς τὴν βρύσιν, εἰς τὴν μάνδραν τῶν ζῴων κ. ἄ. ὅ. [5]. Κατ' ἄλλας προλήψεις διαφόρων λαῶν [6], ἀκάθαρτος οἰκία ἢ πρόσωπον εἶναι εὐπρόσβλητα ὑπὸ τῶν δαιμόνων

---

[1] Περὶ τῆς σημασίας ἀρὰ = εὐχὴ βλ. *Ἰ. Θ. Κακριδῆ,* Ἀραί. Μυθολογικὴ μελέτη. Ἐν Ἀθήναις 1929, σ. 5 κέ.

[2] Ἐκ τῶν εἰς Ἡσίοδον ὑπομνημάτων 72.

[3] «Μηδέποτ' ἐξ ἠοῦς καὶ τῆς πρώτης τοῦ λογισμοῦ προσβολῆς τὸν οἶνον, ἤγουν τὸ βουλητικόν, ὅπερ θερμαίνει καὶ συγκιρνᾷ, λεῖβε καὶ πρόσφερε τῷ Διί, ἤγουν τῷ λογισμῷ, χερσὶν ἀνίπτοις, ἤτοι πράξεσιν καὶ ἀνομίαις ἀπᾳδούσαις οἷς βουλεύῃ . . .».

[4] Ἡ συνήθεια αὕτη εἶναι γνωστὴ εἰς πολλοὺς ἑλληνικοὺς τόπους. Βλ. καὶ *Δ. Καμπούρογλου,* Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων 3 (1896), σ. 146,

[5] *Ξεν. Ἄκογλου,* Λαογραφικὰ Κοτυώρων, Ἀθῆναι 1939, σ. 331.

[6] Βλ. *J. Frazer,* The Golden Bough³ Part I, vol. I (The Magic Art and the Evolution of Kings) σ. 122, Part V, vol II (Spirits of the Corn and of the Wild), σ. 27· Βλ. ἐπίσης καὶ τὸ ἄρθρον Waschen ὑπὸ *Hünnerkopf* ἐν *E. Hoffmann-Krayer,* Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens IX (1938/1941) σ. 102 κέ.

ἢ τῶν μαγισσῶν. Ἄπλυτα πρόσωπα, ἐξ ἄλλου, δύνανται νὰ ἔχουν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἢ ζῴων. Ἐν Βοημίᾳ π. χ. μὲ ἄνιπτον πρόσωπον κατὰ τὴν πρωίαν μεταβαίνουν εἰς τὸν ἀγρόν, ἵνα ἐξορκίσουν τὸν πυρετὸν ἀσθενῶν. Κυνηγὸς ἔχων ἄνιπτον τὸ πρόσωπον δὲν ἐπιτυγχάνει εἰς τὸ κυνήγιον· κατ' ἀντίθετον ἐπίσης δοξασίαν ὁ κυνηγὸς δὲν πρέπει νὰ πλύνεται ἐκ φόβου μήπως δὲν ἔχῃ ἐπιτυχίαν [1].

Εἰς τὴν ὑποχρέωσιν πρὸς καθαρμὸν τῶν χειρῶν πρὸ τῆς προσευχῆς ἀναφέρεται καὶ ἡ προτροπὴ εἰς τοὺς στίχους 737 - 741:

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΛΛΗΝ. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Μηδέ ποτ' αἰενάων ποταμῶν καλλίρροον ὕδωρ
ποσσὶ περᾶν, πρὶν γ' εὔξῃ ἰδὼν ἐς καλὰ ῥέεθρα
χεῖρας νιψάμενος πολυηράτῳ ὕδατι λευκῷ.
Ὃς ποταμὸν διαβῇ κακότητ' ἰδὲ χεῖρας ἄνιπτος,
τῷ δὲ θεοὶ νεμεσῶσι καὶ ἄλγεα δῶκαν ὀπίσσω.

Χαρακτηριστικὸν τῆς προτροπῆς εἶναι ὅτι ὁ καθαρμὸς τῶν χειρῶν συνδυάζεται μὲ τὸν ψυχικὸν καθαρμόν. Ὁ μέλλων νὰ προσευχηθῇ κατὰ τὴν διάβασιν ποταμοῦ [2], ἔχων κακότητα καὶ μὲ ἀνίπτους τὰς χεῖρας (κακότητ' ἰδὲ χεῖρας ἄνιπτος), κινεῖ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν θεῶν καὶ ὑπόκειται εἰς τιμωρίαν.

Ὁ Τζέτζης, μὲ τὴν γνωστὴν ἠθικοδιδακτικὴν τάσιν, σημειώνει εἰς τὰ σχόλιά του, ὅτι ὁ ἀέναος ποταμὸς συμβολίζει «τὴν κατὰ νόμους συζυγεῖσαν ἀνδρὶ γυναῖκα καὶ ἀεὶ συνοῦσαν αὐτῷ» καὶ ὅτι ὁ ὑποδεικνυόμενος καθαρμὸς εἶναι συμβολικὴ παραίνεσις εἰς τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ συνέλθῃ μὲ τὴν ἰδίαν γυναῖκα, ἵνα πρότερον καθαρθῇ διὰ προσευχῆς. Ἡ ἀλληγορικὴ αὕτη ἑρμηνεία εἶναι ἐξεζητημένη. Τὸ νόημα, νομίζω, εἶναι ἁπλούστερον καὶ ἐξηγεῖται χωρὶς νὰ ὑποθέσωμεν συμβολισμούς. Στοιχεῖον τῆς φύσεως ἐκ τῶν πλέον οὐσιωδῶν διὰ τὴν ζωὴν τὸ ὕδωρ ἐθεωρήθη ἱερὸν παρὰ πολλοῖς λαοῖς. Κατὰ ταῦτα ἐπιβάλλεται ὁ σωματικὸς καὶ ψυχικὸς καθαρμὸς πρὸ τῆς διαβάσεως ποταμοῦ.

Ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἔχομεν μαρτυρίας περὶ τῆς ἱερότητος τῶν ποταμῶν, περὶ τῶν θεῶν αὐτῶν καὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς ὀφειλομένης λατρείας. Θυσίαν, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (6,76) προσφέρει ὁ Κλεομένης τῆς Σπάρτης εἰς τὸν Ἐρασῖνον ποταμὸν τῆς Ἀργολίδος, προκειμένου νὰ διαβῇ τοῦτον [3]. Παλαιοί τινες ἔτρεφον

---

[1] Κατὰ τὸν *Frazer*, (ἔνθ' ἀν., I, σ. 115) ὁ κυνηγὸς δὲν πλύνεται ἐκ φόβου μήπως, κατὰ τὴν ὁμοιοπαθητικὴν μαγικὴν ἀντίληψιν, τὸ θήραμα πληγωνόμενον ἐξαφανισθῇ εἰς σπήλαιον πλῆρες ὕδατος.

[2] Περὶ προσευχῆς ἐντὸς ποταμοῦ ἢ θαλάσσης βλ. *Ἰ. Θ. Κακριδῆν*, ἔνθ' ἀν., σ. 132 κέ.

[3] Βλ. καὶ *Ὁμήρου* Ὀδύσσ. ε 445, κ 351, λ 238, ν 335, ξ 432, ρ 210, 240 κ.ἀ. Πρβλ.

τὴν κόμην των, διὰ νὰ τὴν προσφέρουν εἰς τοὺς ποταμούς, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πολυδεύκους [1]. Ὁμοίας εἰδήσεις περὶ τῆς ἱερότητος τῶν ποταμῶν καὶ τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς αὐτῶν λατρείας ἔχομεν καὶ παρ᾽ ἄλλοις λαοῖς [2].

Εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα ἔχομεν ἀπηχήσεις τῆς παλαιᾶς δοξασίας περὶ τῆς ἱερότητος τῶν ὑδάτων καὶ τοῦ πρὸς ταῦτα ὀφειλομένου σεβασμοῦ. Τιμωροὶ τοῦ μὴ καθαροῦ καὶ μολύνοντος τὸ ὕδωρ εἶναι τὰ στοιχειὰ κατὰ τὰς λαϊκὰς παραδόσεις. Μίαν τοιαύτην παράδοσιν σχολιάζων ὁ Νικόλας Πολίτης (Παραδόσεις 2, σ. 1072 ἀρ. 449), θεωρεῖ ταύτην ἀποτελοῦσαν ὑπομνηματισμὸν τῆς παρ᾽ Ἡσιόδῳ παραινέσεως περὶ τοῦ μὴ διαβαίνειν ποταμὸν ἄνευ προηγουμένου καθαρμοῦ. Τρία πρόσωπα, (ἀνὴρ μετὰ γυναικαδέλφης καὶ πενθερᾶς), λέγει ἡ παράδοσις ἐκ Καλύμνου, διέβαινον τὴν μεσημβρίαν εἰς τόπον ἔνθα ὑπῆρχε πηγή. Διψῶσα ἡ γυναικαδέλφη ἔπιεν ὕδωρ ἐκ τῆς πηγῆς, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἦτο ἀκάθαρτος (εἶχε τὴν ἔμμηνον ῥύσιν), τὸ Ζώπηγο (τὸ στοιχειὸ τῆς πηγῆς) τῆς ἔδωσε πόνον εἰς τὰ μάτια καὶ ἔκτοτε δὲν εἶδε τὴν ὑγείαν της. Τὸ τελευταῖον μέρος τῆς παραδόσεως περὶ τιμωρίας δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀντίστοιχον πρὸς τὸ Ἡσιόδειον: *«θεοὶ νεμεσῶσι καὶ ἄλγεα δῶκαν ὀπίσσω»*.

Β′ *Ἀποφυγὴ ἀσεβῶν ἐκδηλώσεων ἔναντι θείων δυνάμεων καὶ ἰδίᾳ εἰς εἰδικὰς λατρευτικὰς περιστάσεις.*

Εἰς τὴν πρὸς τὸν ἥλιον καὶ ἄλλας θεότητας εὐλάβειαν ἀφορᾷ ἡ ἐν τοῖς στίχοις 727 - 732 παραίνεσις:

Μηδ᾽ ἄντ᾽ ἠελίου τετραμμένος ὀρθὸς ὀμιχεῖν·
αὐτὰρ ἐπεί κε δύῃ, μεμνημένος, ἔς τ᾽ ἀνιόντα,
μήτ᾽ ἐν ὁδῷ μήτ᾽ ἐκτὸς ὁδοῦ προβάδην οὐρήσῃς,
μήτ᾽ ἀπογυμνωθείς· μακάρων τοι νύκτες ἔασιν·
ἑζόμενος δ᾽ ὅ γε θεῖος ἀνήρ, πεπνυμένα εἰδώς,
ἢ ὅ γε πρὸς τοῖχον πελάσας εὐερκέος αὐλῆς.

Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐκ πολλῶν μαρτυριῶν γνωστὴν πρὸς τὸν ἥλιον λατρείαν [3], εἶχεν, ὡς φαίνεται, εὐρεῖαν διάδοσιν κατὰ τὴν ἀρχαιό-

---

Ν. Γ. Πολίτου, Νεοελληνικὴ μυθολογία 1, σ. 131 κέ. *G. Glotz*, L'ordalie dans la Grèce primitive, Paris 1904, σ. 70 κέ. *O. Abert*, La religion de la Grèce antique, Paris 1910, σ. 55. *Martin P. Nilsson*, Ἑλληνικὴ λαϊκὴ λατρεία (μετάφρ. Ι. Κακριδῆ). Ἀθῆναι 1953, σ. 8.

[1] Ὀνομαστ. 2, 30: «Ἔτρεφον δέ τινες ἐκ πλαγίου κόμην ἢ κατόπιν ἢ ὑπὲρ τὸ μέτωπον ποταμοῖς ἢ θεοῖς». Βλ. καὶ *M. Nillson*, Gesch. griech. Religion I (1955), σ. 236 κέ.

[2] *J. Frazer*, The Golden Bough[3], Part VI (The Scapegoat) σ. 28.

[3] *Πλάτωνος*, Νόμοι 887e . . . ὡς ὅ,τι μάλιστα οὖσι θεοῖς εὐχαῖς προσδιαλεγομένους καὶ

τητα. Μὲ τὸν αὐτὸν προστακτικὸν τόνον ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν Πυθαγορείων συμβόλων: «πρὸς ἥλιον τετραμμένος μὴ οὔρει»[1], παρὰ δὲ τῷ Πλινίῳ ἀναφέρεται ὡς παράγγελμα τῶν μάγων «Magi vetant... contra solem lunamque nudari»[2].

Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ὅμοιαι λαϊκαὶ δοξασίαι σώζονται κατὰ τόπους μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Ἐν Πόντῳ π. χ. δὲν θεωρεῖται καλὸν τὸ οὐρεῖν ἀπέναντι τοῦ ἡλίου[3]. «Κατάντικρυ στὸν ἥλιο δὲν κατουροῦν, ἀλλὰ πρέπει νὰ γυρίζουν πρὸς τὰ ὀπίσω» λέγουν ἐν Ἠλείᾳ[4]. Τιμωρία ἀναμένει τοὺς οὕτω πράττοντας, κατ᾿ ἄλλην παραλλαγήν: «τὰ κορίτσια δὲν κάνει νὰ κατουροῦνε κατάντικρυ στὸν ἥλιο, γιατὶ δὲν παντρεύονται», ὡς πιστεύουν εἰς διαφόρους τόπους[5]. Ἐν Ἠπείρῳ λέγεται ὅτι ὁ οὐρῶν ἔναντι τοῦ ἡλίου θὰ πάθῃ ἴκτερον, «λιοκροῦγμα, λιόκουρο» ἢ «λιόκρουση»[6]. Ἐκ τῆς παλαιᾶς ταύτης δεισιδαιμονίας δύναται νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἡ γνωστὴ παροιμία «κατούρησε στὸν ἥλιο» ἢ «κατούρησε καρσὶ στὸν ἥλιο»[7], λεγομένη εἰρωνικῶς πλέον ἐπὶ τῶν δῆθεν διαπραξάντων κολάσιμόν τι ἁμάρτημα.

Ἂς σημειωθῇ ὅτι ἀπηχήσεις τῆς πρὸς τὸν ἥλιον λατρείας ἀπαντοῦν καὶ εἰς ἄλλας νεοελληνικὰς συνηθείας. Εἰς τὰ χωρία τῆς Πυλίας π. χ. τὸ πρωὶ κάνουν τὸν σταυρόν τους, χαιρετίζουν τὸν ἥλιον καὶ λέγουν: Καλημέρα, ἥλιε μ᾿, νὰ μὴ σοῦ

ἱκετείαις, ἀνατέλλοντός τε ἡλίου καὶ σελήνης καὶ πρὸς δυσμὰς ἰόντων προκυλίσεις ἅμα καὶ προσκυνήσεις ἀκούοντές τε καὶ ὁρῶντες Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων πάντων ἐν συμφοραῖς παντοίαις ἐχομένων καὶ ἐν εὐπραγίαις . . . Πρβλ. *Πλάτωνος*, Συμπόσιον 220d: ὁ δὲ εἱστήκει μέχρις ἕως ἐγένετο καὶ ἥλιος ἀνέσχεν· ἔπειτα ᾤχετ᾿ ἀπιὼν προσευξάμενος ἡλίῳ. Βλ. λεπτομερείας ἐν τῇ μελέτῃ *Ν. Γ. Πολίτου*, Ὁ ἥλιος κατὰ τοὺς δημώδεις μύθους: Λαογραφ. Σύμμεικτα 2, σ. 110 κἑ. Πρβλ. καὶ *Γ. Κ. Σπυριδάκη*, Τὰ κατὰ τὴν τελευτὴν ἔθιμα τῶν Βυζαντινῶν ἐκ τῶν ἁγιολογικῶν πηγῶν: Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζ. Σπουδῶν, Κ΄ (1950), σ. 116.

[1] *Mullach*, Fragm. Philosoph. Graec. I, Paris 1875, σ. 506, 22. Πρβλ. καὶ *Ἰαμβλίχου*, Προτρεπτικός, Lipsiae 1888, σ. 107, ιε΄.

[2] Nat. Hist. 28, 6, 19. Βλ. *Ν. Γ. Πολίτην*, ἔνθ᾿ ἀν. σ. 142.

[3] *Γ. Α. Μέγα*, Ζητήματα ἑλληνικῆς λαογραφίας: Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχείου Γ-Δ΄ (1941-1942), σ. 116.

[4] Κατὰ προφορικὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ ἐκ Λεχαινῶν λογίου Ντίνου Ψυχογιοῦ.

[5] Πληροφορίαι ἐκ Σύμης (βλ. Ν. Γ. Πολίτην, ἔνθ᾿ ἀν.) καὶ Πυλίας (χειρόγρ. Λαογραφικοῦ Ἀρχείου) ἀρ. 1159 Β΄, σ. 26, Γ. Ταρσούλη 1938). Ἡ αὐτὴ ἰδέα ἐκφράζεται καὶ εἰς γνωστὸν παραμύθι. Ὁ ἥρως τοῦ παραμυθιοῦ φθάνει στὸ παλάτι τοῦ ἡλίου καὶ μεταξὺ ἄλλων ὑποβάλλει καὶ τὴν ἐρώτησιν, γιατὶ δὲν παντρεύονται οἱ δύο βασιλοποῦλες, ποὺ τὸν εἶχον παρακαλέσει νὰ ἐρωτήσῃ γι᾿ αὐτό. Ὁ ἥλιος ἀπαντᾷ: Δὲν πρόκειται νὰ παντρευτοῦνε ποτέ τους, γιατὶ κάθε πρωί, μόλις βγαίνω, κατουρᾶνε μπροστά μου. (προφορικὴ ἀνακοίνωσις Ντίνου Ψυχογιοῦ). Βλ. καὶ *Ν. Γ. Πολίτην*, ἔνθ᾿ ἀν., σ. 142.

[6] *Ν. Βενέτη*, Λέξεις καὶ φράσεις, παροιμίαι, δεισιδαιμονίαι καὶ παραμύθια: Ζωγρ. Ἀγὼν 1, Κωνσταντινούπολις 1891, σ. 193. Βλ. καὶ *Ν. Γ. Πολίτην*, ἔνθ᾿ ἀν.

[7] Γνωστὴ εἰς πολλοὺς τόπους. Βλ. Θρακικὰ 8 (1937), σ. 328. ΛΑ (=χειρόγρ. Λαογραφικοῦ Ἀρχείου) ἀρ. 883, σ. 321 (Κ. Νεστορίδης 1890).

βρεθῇ ἐμπόδιο στὸ δρόμο σου»[1]. Ἐν Ἠπείρῳ, ὅταν μιὰ μητέρα θέλῃ νὰ καταρασθῇ τὸν υἱόν της, φορεῖ ἀνάστροφα τὸν ἐπενδύτην (φλοκάτην), στρέφεται πρὸς τὸν ἥλιον[2] καὶ ἀρχίζει νὰ καταρᾶται, φυσῶσα εἰς τὴν δεξιὰν παλάμην καὶ λέγουσα: «ὅσο μαλλὶ ἔχει ἡ παλάμη μου, τόση προκοπὴ νὰ κάνῃ». Πρὸς τὸν ἥλιον ἐπίσης στρέφονται καὶ ὅταν προφέρουν εὐχὰς διὰ τὰ τέκνα των[3].

Καὶ τῆς παραινέσεως ἐπίσης τῆς ἀφορώσης εἰς τὸ μὴ γυμνοῦσθαι καὶ οὐρεῖν κατὰ τὴν νύκτα — μακάρων τοι νύκτες ἔασιν, κατὰ τὸν ποιητήν — ἔχομεν ἐπιβιώσεις εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα. Οὕτως εἴς τινας τόπους πιστεύουν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ βγαίνουν ἔξω τὴν νύκτα καὶ νὰ οὐροῦν, οὐδὲ νὰ περνοῦν «κάτω ἀπὸ τὶς ἀστράχες τῆς στέγης, ὅπου κατ' ἐξοχὴν εὑρίσκονται οἱ «ἥσκιοι» καὶ ἡσκιώνονται οἱ ἄνθρωποι»[4] Ἐν Πόντῳ ἀπαντᾷ ἡ αὐτὴ ἀπαγόρευσις μὲ τὴν αἰτιολογίαν ὅτι ὑπὸ τὸ γεῖσον τῆς στέγης ἔχουν στήσει τὸ τραπέζι τους τὰ ξωτικά: «Καὶ οἱ μεγάλοι ἀκόμα, ἂν συμβαίνῃ νὰ κατουρήσουν τὴν νύχτα στὶς ροῦχτες, λὲν πὼς μπορεῖ νὰ χαλάσῃ τὸ τραπέζι ποὺ βάζουν ἐκεῖ τὴ νύχτα τὰ ξωτικὰ καὶ τότε ἀλλοίμονό τους!»[5] Ἐξ Εὐβοίας καὶ Κύπρου ἔχομεν τὴν εἴδησιν ὅτι «δὲν κάνει νὰ οὐροῦν ἀντίκρυ στὸ φεγγάρι»[6]. Ἡ τιμωρία «ἀπὸ τὸ στοιχειὸ» ἀναμένει τοὺς μὴ τηροῦντας τὴν ἀπαγόρευσιν· ὅταν οὐρήσῃ τις τὴν νύκτα, λέγουν ἐν Αἴνῳ, ὀφείλει νὰ πτύσῃ ἅπαξ ἢ τρίς, ἵνα μὴ τὸν ἀκολουθήσῃ τὸ στοιχειὸ τοῦ τόπου[7]. Ὁ πτυσμός, σημειώνει ὁ Νικόλαος Πολίτης σχολιάζων τὴν πρόληψιν, εἶναι ἀποτρεπτικὸς δαιμόνων[8].

Ἡ ἀσέβεια, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ὁποίας διατυπώνεται ἡ ἀπαγόρευσις, ἔγκειται εἰς τὴν ἕνεκα τῆς γυμνώσεως[9] ἐπίδειξιν τῶν γεννητικῶν μορίων ἐνώπιον τοῦ

---

[1] *Γ. Α. Μέγας*, ἔνθ' ἀν.

[2] Ἡ πρὸς τὸν ἥλιον στροφὴ εἰς περίπτωσιν ἀρᾶς ἐνθυμίζει τὴν ἐκ μαγικῶν παπύρων τοῦ 4ου μ.Χ. αἰ. γνωστὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἡλίου ὡς ἐκδικητοῦ τῶν μὴ τιμωρηθέντων ἀδικημάτων. Βλ. *R. Goossens*, Grec ancien et grec moderne ou la Grèce eternelle: Βυζαντινὰ Μεταβυζαντινά, New York City 1946, I, σ. 157 κέ.

[3] ΛΑ. 1571, σ. 189 (Δ. Παπᾶς, Ζαγόριον, 1940).

[4] Πληροφορίαι ἐκ Καστανοφύτου Καστορίας. ΛΑ. 1103, σ. 24 (Ἰ. Μπακάλης 1937). Εἰς τὴν δοξασίαν ὅτι ὑπὸ τὰς παρυφὰς τῆς στέγης κατοικοῦν δαιμόνια ὀφείλεται καὶ ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ λούεσθαι διὰ τῶν πιπτουσῶν ἐκ τῆς στέγης σταγόνων ὕδατος. ΛΑ. 214, 233 (Ἰ. Ἀγακίδης, Ζωπάνιον Σισανίου, 1895).

[5] *Μ. Νυμφοπούλου*, Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι Σάντας: Ἀρχεῖον Πόντου 6 (1951), σ. 246.

[6] ΛΑ 1479 Γ', σ. 47 (Μ. Ἰωαννίδου, Ἁγία Ἄννα 1942), Κυπριακαὶ Σπουδαὶ 1,88.

[7] Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως 2 (1875), σ. 349.

[8] Παραδόσεις 2 (1904) ἀρ. 449.

[9] Περὶ τῆς γυμνώσεως γενικώτερον καὶ τῶν μετὰ ταύτης συνδεομένων δοξασιῶν βλ. τὴν ἐκτενῆ μελέτην *J. Heckenbach*, De nuditate sacra, sacrisque vinculis: Religionsgeschichtliche Versuche und Vorarbeiten 11, Giessen 1911, σ. 1-114, ἰδίᾳ τὸ κεφ. De nuditate

ἡλίου ἢ τῶν δαιμόνων τῆς νυκτός· διὸ συνιστᾶται παρ' Ἡσιόδῳ ὅπως λαμβάνεται ἡ ἀναγκαία προφύλαξις: «ἑζόμενος ἢ πρὸς τοῖχον πελάσας εὐερκέος αὐλῆς». Ἡ τελευταία αὕτη παράδοξος προτροπὴ φαίνεται προερχομένη ἐκ συνηθείας διαδεδομένης κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (2, 35) ἐν Αἰγύπτῳ «οὐρέουσιν αἱ μὲν γυναῖκες ὀρθαί, οἱ δὲ ἄνδρες κατήμενοι». Ὅμοιόν τι ἀναφέρεται ἐν Π. Δ. (Βασιλειῶν Γ', Κ', 21) εἰς τὸ ὄχι σαφὲς κατὰ τὰ ἄλλα χωρίον: «Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ἐπὶ σὲ κακὰ καὶ ἐκκαύσω ὀπίσω σου καὶ ἐξολοθρεύσω τοῦ (sic) Ἀχαὰβ οὐροῦντα πρὸς τοῖχον καὶ συνεχόμενον . . .» Ἡ τελευταία φράσις ἐνθυμίζει τὸ «πρὸς τοῖχον πελάσας εὐερκέος αὐλῆς» τοῦ Ἡσιόδου, ὁ ὁποῖος, διατυπώνων τὴν παραίνεσιν, φαίνεται ὅτι εἶχεν ὑπ' ὄψει εὐρύτερον διαδεδομένην σχετικὴν λαϊκὴν συνήθειαν.

Ἐπιβίωσιν τῆς παλαιᾶς δοξασίας δυνάμεθα, νομίζω, νὰ θεωρήσωμεν τὸ ἐν λαϊκῇ γνωμολογικῇ φράσει διατυπούμενον «κάτσε καλά, κατούρησε κι ἂν δὲ θωρῇς, θωροῦν σε»[1]. Ἡ προφύλαξις συνιστᾶται, ἵνα μὴ ἄλλοι ἄνθρωποι βλέπουν· τὸ ἀρχικὸν νόημα ὅμως εἶναι πιθανώτατα τὸ αὐτὸ μὲ τὸ τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν ἀρχαίων χρόνων.

Συγγενὴς πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἀπαγόρευσιν εἶναι καὶ ἡ ἐν στίχοις 733-734:

Μηδ' αἰδοῖα γονῇ πεπαλαγμένος ἔνδοθι οἴκου
ἱστίῃ ἐμπελαδὸν παραφαινέμεν, ἀλλ' ἀλέασθαι.

Ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος εἶναι γνωστὴ ἡ δοξασία ὅτι τὰ γεννητικὰ μόρια μολύνουν, ἀλλὰ καὶ ἐγκλείουν ἀποτρεπτικὴν τοῦ κακοῦ δύναμιν. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ἡ χρῆσις ὁμοιωμάτων τούτων εἰς διαφόρους περιστάσεις, ὡς τοῦ φαλλοῦ εἰς περίαπτα, εἰς πύλας πόλεων, εἰς τετραγώνους ἑρμᾶς, καθὼς καὶ ἡ χρῆσις θαλασσίων κογχυλίων, ἅτινα παρίστων τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον[2]. Ἐπιβίωσιν τῶν παλαιῶν δοξασιῶν διακρίνομεν εἰς νεοελληνικὰς συνηθείας, ὡς π. χ. τὴν κρατοῦσαν εἴς τινας τόπους νὰ ἅπτωνται τῶν γεννητικῶν μορίων των ἄνδρες ἢ γυναῖκες πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπιδράσεως τοῦ κακοῦ ὀφθαλμοῦ (γιὰ νὰ μὴν τοὺς πιάνῃ τὸ κακὸ μάτι)[3]. Διὰ τῆς Ἡσιοδείου ἀπαγορεύσεως ἀποσκοπεῖται

---

superstitiose. Βλ. καὶ *Στίλπ. Κυριακίδου*, Ὁμηρικὰ καὶ Ἡσιόδεια: Ἐπετηρὶς Φιλοσ. Σχολῆς Πανεπ. Θεσσαλονίκης ϛ', (1948) σ. 407 κέ. *Δ. Α. Πετροπούλου*, Ἡ γύμνωση στὶς μαγικὲς ἐνέργειες: Ἀρχεῖον Θρακ. Γλωσσ. καὶ Λαογρ. Θησ. ΙΓ' (1946-47) σ. 97 κέ

[1] Γνωστὴ εἰς πολλοὺς τόπους. Βλ. καὶ ΛΑ 1357 Ε' σ. 1 (Ε. Ἰωαννίδης, Ἀμοργός, 1876).

[2] Βλ. *Ἀντ. Κεραμοπούλλου*, Ὁ ἀποτυμπανισμός. Ἀθῆναι 1923, σ. 123 κέ.

[3] *Κ. Α. Ρωμαίου*, τὸ κακὸ μάτι: Μακεδ. Ἡμερολ. 1934, σ. 114.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ἡ ἀποφυγὴ ἀσεβοῦς ἐκδηλώσεως ἀπέναντι τῆς ἑστίας, ἥτις ἐθεωρεῖτο, κατὰ τοὺς σχολιαστάς, «βωμὸς τῶν θεῶν καὶ καθημερινῶν θυσιῶν καὶ σπονδῶν ὑποδοχή». Ἡ περὶ τῆς ἱερότητος τῆς ἑστίας ἀντίληψις διατηρεῖται ζωντανὴ καὶ εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα, ὡς φαίνεται ἐκ σχετικῶν λαϊκῶν ἐνεργειῶν. Ἡ μήτηρ π.χ. ἐπιπλήττει αὐστηρῶς καὶ συνιστᾷ σιωπὴν εἰς παιδία ὁμιλοῦντα περὶ διαβόλου παρὰ τὴν ἑστίαν[1].

Παραίνεσις πρὸς ἀποφυγὴν ἀσεβοῦς ἐνεργείας εἰς εἰδικὴν λατρευτικὴν περίστασιν διατυπώνεται διὰ τῆς ἐν στίχοις 742 - 743 ἀλληγορίας:

Μηδ' ἀπὸ πεντόζοιο θεῶν ἐν δαιτὶ θαλείῃ
αὖον ἀπὸ χλωροῦ τάμνειν αἴθωνι σιδήρῳ.

Καὶ κατὰ τὴν διατύπωσιν καὶ κατὰ τὸ νόημα ἡ παραίνεσις φαίνεται λαϊκῆς προελεύσεως. Ἡ αἰνιγματικὴ ἔκφρασις εἶναι ἐν χρήσει εἰς τὴν λαϊκὴν γνωμολογίαν. Κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν λεξικογράφων, *πέντοζος* ἐλέγετο ἀλληγορικῶς ἡ χεὶρ μὲ τοὺς πέντε ὄζους (δακτύλους)[2], αὖον εἶναι τὸ ξηρόν, τὸ ἄνευ ζωῆς ἄκρον τοῦ ὄνυχος, τὸ ἀποκοπτόμενον ἐκ τοῦ χλωροῦ, δηλαδὴ τοῦ δακτύλου. Ἐκ τῶν πολλῶν μαρτυριῶν περὶ τῆς προλήψεως καὶ τῶν σχολίων φαίνεται ὅτι αὕτη εἶχεν εὐρεῖαν διάδοσιν. Μεταξὺ τῶν Πυθαγορείων συμβόλων ἀναφέρεται καὶ τὸ «παρὰ θυσίᾳ μὴ ὀνυχίζου»[3], τὸ ὁποῖον ὁ Ἰάμβλιχος (Προτρεπτικός, σ. 121, κατὰ τὴν ἔκδ. Pistelli, Lipsiae 1888) ἑρμηνεύει ἀλληγορικῶς ὡς φιλίας προτρεπτικόν· «τῶν γὰρ οἰκείων καὶ προσηκόντων ἡμῖν ἐξ αἵματος, οἱ μὲν ἔγγιστα γένους εἰσὶν ἀδελφοὶ καὶ τέκνα καὶ γονεῖς, ἐοικότες τοῖς μέρεσιν ἡμῶν, ἅπερ ἀφαιρεθέντα, ἄλγημα οὐ τὸ τυχὸν παρέχει καὶ κολούρωσιν, οἷον δάκτυλοι, χεῖρες, ὦτα, ῥὶν καὶ τὰ ὅμοια.» Ὁ ἴδιος ὅμως συγγραφεὺς (Περὶ τοῦ Πυθαγόρου βίου XXVIII, σ. 154), σχολιάζων ὅμοιον Πυθαγόρειον παράγγελμα[4], λέγει ὅτι ὁ Πυθαγόρας «παραγγέλλει ἐν ἑορτῇ μήτε κείρεσθαι, μήτε ὀνυχίζεσθαι, τὴν ἡμετέραν αὔξησιν τῶν ἀγαθῶν οὐχ ἡγούμενος δεῖν τὴν τῶν θεῶν ἀπολείπειν ἀρχήν.»

Αἱ ἐξηγήσεις αὗται προέρχονται ἐκ σχολαστικῶν σκέψεων καὶ ἐπινοήσεων· ἡ ἔννοια τῆς ἀπαγορεύσεως γίνεται κατανοητή, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει παλαιᾶς

---

[1] Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως 14, σ. 237.

[2] Βλ. *Ἡσύχιον* ἐν λ. πέντοζος, *Σουίδαν* λ. αὖον, Etym. magnum. Ὁ W. H. D. Rouse ἐν τῷ περιοδ. The Classical Review XLIII (1929) σ. 123 σημειώνει ὅτι τῆς ἑλληνικῆς λέξεως πέντοζος (= χεὶρ μὲ τοὺς πέντε δακτύλους) ὑπάρχει τὸ παράλληλον ἐν Rig Veda 10. 137. 7α: hástābhyām dáçaçākhyābhyām... tābhyām tvòpa spṛçāmasi (=with this pair of hands ten-branched we will touch thee).

[3] *Mullach*, ἔνθ' ἀν., I, 506, 32.

[4] Πρβλ. καὶ *Mullach*, ἔνθ' ἀν., σ. 507, 35: ἀποκαρμάτων οὖν καὶ ὀνυχισμάτων κατάπτυε.

λαϊκὰς δοξασίας περὶ ὀνύχων, ὡς νεκρᾶς καὶ ἀκαθάρτου ὕλης καὶ ἐπομένως μὴ ἀρεστῆς εἰς τοὺς θεούς· ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ἡ ἀπαγόρευσις τῆς κοπῆς τούτων ἐν ἑορτῇ καὶ θυσίᾳ [1]. Καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας διασώζεται εἰς πολλοὺς λαοὺς ἡ πρόληψις περὶ μὴ ἀποκοπῆς ὀνύχων εἰς περιστάσεις ἐξαιρετικῆς σημασίας διὰ τὴν ζωὴν ἢ εἰς στιγμὰς καθ' ἃς ὁ ἄνθρωπος ὑπόκειται εὐκολώτερον εἰς δαιμονικὴν ἢ μαγικήν τινα ἐπήρειαν. Εἰς Uganda τῆς Ἀφρικῆς π.χ. πατὴρ διδύμων τέκνων, διαμένων εἰς τὸν οἶκόν του μέχρις ὅτου ὁ στρατὸς ἐξέλθῃ πρὸς μάχην, ὀφείλει νὰ μὴ κτενισθῇ καὶ νὰ μὴ κόψῃ τοὺς ὄνυχας. Ἐν Mizzapur ἀπαγορεύεται νὰ κόπτουν τοὺς ὄνυχας, μέχρις ὅτου ὁ σπόρος μεταξοσκώληκος τοποθετηθῇ εἰς τὴν θέσιν του [2].

Εἰς χριστιανικοὺς λαοὺς ἀπαντᾷ ἡ ἀπαγόρευσις τῆς κοπῆς ὀνύχων εἰς ὡρισμένας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος συνδεδεμένας πρὸς θρησκευτικὰ γεγονότα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀποφράδας θεωρουμένας. Ἐν Ἀγγλίᾳ π.χ. τοῦτο διατυποῦται διὰ τῶν παροιμιακῶν φράσεων:

It was better you were never born
than on the Sabbath pare hair or horn,

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΛΛΗΝ. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἢ τῆς παραλλαγῆς:

Friday hair, Sunday horn
better that child had ne'er been born [3]

Ἐν Ἑλλάδι εἶναι εὐρύτατα γνωστὴ ἡ παροιμιακὴ φράσις:

Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ τὰ νύχια σου μὴν κόψῃς,
τὴν Κυριακὴ νὰ μὴ λουστῇς, ἂν θέλῃς νὰ προκόψῃς

ἢ ἡ παραλλαγή:

Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ τὰ νύχια σου μὴν κόψῃς,
τὴν Κυριακὴ μὴ χτενιστῇς, ἂν θέλῃς νὰ προκόψῃς.

---

[1] Βλ. καὶ *Πλουτάρχου*, περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος 352 d-e: περίττωμα δὲ τροφῆς καὶ σκύβαλον οὐδὲν ἁγνὸν οὐδὲ καθαρόν ἐστιν· ἐκ δὲ περιττωμάτων ἔρια καὶ λάχναι καὶ τρίχες καὶ ὄνυχες ἀναφύονται καὶ βλαστάνουσι . . . καὶ γὰρ τὸν Ἡσίοδον οἴεσθαι δεῖ λέγοντα «μηδ' ἀπὸ πεντόζοιο θεῶν ἐν δαιτὶ θαλείῃ . . .» διδάσκειν ὅτι δεῖ καθαροὺς τῶν τοιούτων γενομένους ἑορτάζειν, οὐκ ἐν αὐταῖς ταῖς ἱερουργίαις χρῆσθαι καθάρσει καὶ ἀφαιρέσει τῶν περιττωμάτων.

[2] *Frazer*, The Golden Bough[3] Part II (Taboo and the Perils of the Soul), σ. 194. Βλ. καὶ τὸ ἄρθρον Fingernagel ὑπὸ *Bächtold - Stäube* ἐν *Hoffmann-Krayer*, Handwörterbuch des deutschen Abergl. III (1929), σ. 1051.

[3] Ὁμοία πρόληψις ἐν Ἰρλανδίᾳ. Βλ. *Sikes*, ἔνθ' ἀν., σ. 390. Πρβ. *R. Cantarella*, Elementi primitivi nella poesia Esiodea, σ. 22.

Ἡ Τετάρτη καὶ Παρασκευή, ἡμέραι καθ' ἃς συνελήφθη ὁ Χριστὸς καὶ ἐσταυρώθη, εἶναι ἱεραὶ καὶ ἑπομένως οἱ χριστιανοὶ ὀφείλουν κατ' αὐτὰς ν' ἀποφεύγουν πᾶσαν πρᾶξιν προκαλοῦσαν μόλυνσιν. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον συνιστᾶται καὶ τὸ μὴ λούεσθαι ἢ κτενίζεσθαι κατὰ τὴν Κυριακήν [1]. Τὸ νόημα τῆς παλαιᾶς προλήψεως ἔχομεν καὶ εἰς παροιμίαν προτρέπουσαν: «Στοῦ ἐχτροῦ σου κόψε νύχια καὶ στοῦ φίλου σου χτενίσου» [2], τῆς ὁποίας ἡ σημασία εἶναι ὅτι οἱ ὄνυχες ὡς ἀκάθαρτοι δύνανται νὰ προξενήσουν βλάβην εἰς τὸν ἐχθρόν. Λησμονηθέντος τοῦ νοήματος τῆς παλαιᾶς προλήψεως περὶ ὀνύχων καὶ τριχῶν, ἐθεωρήθη ὡς κακὸν μόνον ἡ κοπὴ τῶν ὀνύχων, ἐνῷ ἀντιθέτως τὸ κτένισμα ἀναφέρεται ὡς καλόν. Εἰς τὰς αὐτὰς δοξασίας ὀφείλονται καὶ ἄλλαι τινὲς συνήθειαι, ὡς π. χ. νὰ πετοῦν ὄπισθεν τῶν ὤμων τοὺς κοπτομένους ὄνυχας, διότι ἄλλως μεταβάλλονται εἰς ὄφεις, οἵτινες διώκουν τὸν ἄνθρωπον μετὰ θάνατον, καθὼς καὶ ἡ γνώμη ὅτι οἱ ἀπορριπτόμενοι ὄπισθεν τῶν ὤμων ὄνυχες μεταβάλλονται εἰς λίθους, οἵτινες ρίπτονται ἐναντίον τῶν μετὰ θάνατον διωκόντων τὸν ἄνθρωπον δαιμόνων [3]. Συναφὴς ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ εἴς τινας τόπους κρατοῦσα πρόληψις, ὅτι ὁ ρίπτων ὄπισθεν τῶν ὤμων ἀποκοπτομένους ὄνυχας, μετὰ θάνατον θέλει παρουσιάσει τούτους εἰς τὸν θυρωρὸν τοῦ Ἅδου καὶ οὕτω θὰ διέλθῃ ἐλευθέρως τὰς πύλας· ἄλλως, θεωρούμενος ἁμαρτωλός, θέλει βληθῆ εἰς τὴν πίσσαν [4]. Ἡ γνωστή, τέλος, εἰς πολλοὺς τόπους δοξασία, ὅτι οἱ κοπτόμενοι ὄνυχες πρέπει νὰ μὴ ρίπτωνται ὁπουδήποτε, ἀλλ' εἰς ὀπήν τινα καὶ νὰ καλύπτωνται, ἐξηγεῖται ἐκ τῆς πίστεως ὅτι ὡς μέρη τοῦ σώματος δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὑπὸ τῶν ἀσκούντων τὴν μαγείαν πρὸς πρόκλησιν κακοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐξ οὗ προέρχονται.

Ὡς πρὸς τὴν μνείαν τοῦ σιδήρου εἰς τοὺς ἀνωτέρω στίχους *(... τάμνειν αἴθωνι σιδήρῳ)*, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτείνεται τὸ νόημα τῆς ἀπαγορεύσεως, δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν ὡς σχετικὴν πρόληψιν τὸ ἐθιζόμενον ἐν νεωτέρᾳ Ἑλλάδι καὶ παρ' ἄλλοις εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς νὰ κόπτουν τοὺς ὄνυχας τῶν νηπίων κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας των οὐχὶ διὰ σιδηροῦ ἐργαλείου, ἀλλὰ διὰ τῶν ὀδόν-

---

[1] Σημειωτέον ὅτι κατ' ἄλλας δοξασίας καὶ τὸ Σάββατον εἶναι ἡμέρα ἀποφρὰς καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν τελειώνουν κατ' αὐτὴν μίαν ἐργασίαν. Σάββατο κόψε καὶ ἄρχεψε, δουλειὰ μὴν τελειώσῃς. Σάββατο κάν' ἀρχὴ καὶ ξόφληση μὴν κάνῃς (*Γ. Μέγας*, ἔνθ' ἀν. σ. 149 κἑ.). Βλ. καὶ *Γ. Ζηκίδου*, Νεοελληνικὰ ἠπειρωτικὰ ἀνάλεκτα: Ὁ ἐν Κων/λει Φιλολογικὸς Σύλλογος, 18 (1883 - 84) σ. 207. *Δ. Οἰκονομίδου*, Ἡ Ἁγ. Παρασκευὴ παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς Ρουμάνοις: Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχείου 9 - 10, σ. 81.

[2] ΛΑ 462, 210 (Γ. Δρακίδης, Ρόδος 1923).

[3] *Γ. Ζηκίδης*, ἔνθ' ἀν., σ. 211 - 212. ΛΑ 169, 127 (Ἀγακίδης Ζωπάνιον Σισανίου 1892).

[4] *Ἀθ. Μπούτουρα*, Προλήψεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἑρμηνεία αὐτῶν, Ἀθῆναι 1932, σ. 23. ΛΑ 1585, σ. 9 (Δ. Β. Οἰκονομίδης, Ἀπείραθος Νάξου, 1934).

των. Κατὰ τὸν Frazer[1] ἡ παλαιὰ αὕτη πρόληψις πρέπει ν᾽ ἀναχθῇ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου, ὅτε ὁ νεωτερισμὸς τῆς χρήσεως τοῦ μετάλλου τούτου ἐγίνετο μετὰ δυσαρεσκείας δεκτός. Οἱ συντηρητικοὶ Ρωμαῖοι καὶ Σαβῖνοι ἱερεῖς ἀπέφευγον νὰ ξυρίζωνται διὰ σιδηρῶν ἐργαλείων, χρησιμοποιοῦντες ὀρειχάλκινα. Εἰς τὴν αὐτὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιδράσεως κατὰ τῶν νεωτερισμῶν δύναται ν᾽ ἀναχθῇ καὶ τὸ παρὰ Πλουτάρχῳ (Πολιτικὰ παραγγέλματα 27, σ. 819 e) ἀναφερόμενον ὅτι εἴς τινα ἱερὰ δὲν εἰσέρχονται οἱ ἄνθρωποι ἔχοντες μεθ᾽ ἑαυτῶν χρυσοῦν ἢ σιδηροῦν τι ἀντικείμενον: «χρυσὸν μὲν εἰς ἔνια τῶν ἱερῶν εἰσιόντες ἔξω καταλείπουσι, σίδηρον δ᾽ ὥς ἁπλῶς εἰπεῖν εἰς οὐδὲν συνεισφέρουσιν». Ἐλλείψει ὅμως ἀποδείξεων ταῦτα πάντα μόνον ὡς ὑποθέσεις ἀναφέρονται.

Καθαρῶς λατρευτικὸν εἶναι τὸ νόημα τῆς παραινέσεως τῶν στίχ. 755 - 756:

. . . Μηδ᾽ ἱεροῖσιν ἐπ᾽ αἰθομένοισι κυρήσας
μωμεύειν ἀίδηλα· θεός νύ τι καὶ τὰ νεμεσσᾷ.

Εἰς τοὺς ἐκδώσαντας τὸ κείμενον παρέσχε πράγματα ἡ ἐξήγησις τῆς λ. *ἀίδηλα*, τὴν ὁποίαν ἄλλοι συνάπτουν πρὸς τὸ ὑποδηλούμενον *ἱερά*, ἄλλοι ἐπιρρηματικῶς πρὸς τὸ *μωμεύειν* (= κατὰ σεαυτὸν καὶ ἐν τῇ ψυχῇ σου μωμεῖν τὰ ἱερά), ἄλλοι πρὸς τὸ *νεμεσσᾷ* (ἀδήλως καὶ ἐπὶ τούτων μέμφεται)[2]. Ὁπωσδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἐξηγηθῇ ἡ λ., τὸ νόημα δὲν μεταβάλλεται οὐσιωδῶς.

Καθὼς σημειώνουν οἱ σχολιασταί, πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων εὐφημισμοῦ τοῦ ἐπιβαλλομένου κατὰ τὰς ἱεροτελεστίας[3]. Κατὰ τὴν Ἰλιάδα (Ι, 171 - 172) προκειμένου νὰ σταλῇ πρεσβεία πρὸς τὸν Ἀχιλλέα, ὁ Νέστωρ προτρέπει νὰ φέρουν ὕδωρ καὶ νὰ συστήσουν σιωπήν, ἵνα γίνῃ προσευχὴ εἰς τὸν Δία:

Φέρτε δὲ χερσὶν ὕδωρ, εὐφημῆσαί τε κέλεσθε,
ὄφρα Διὶ Κρονίδῃ ἀρησόμεθ᾽, αἴ κ᾽ ἐλεήσῃ[4]

Ὁμοίας εἰδήσεις παρέχουν καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς[5], παρὰ δὲ Ἰαμβλίχῳ (Προ-

---

[1] The Golden Bough[3] Part II (Taboo and Perils of the Soul), σ. 262. Πρβλ. καὶ *Sikes* ἔνθ᾽ ἀν., σ. 391.

[2] Βλ. τὴν ἔκδ. *David Jacobus van Lennep*, Amstelodami 1847, σ. 159 κέ. *Wilamowitz*, Hesiodos Erga, Berlin 1928, σ. 128.

[3] Ἀπίθανος εἶναι ἡ ἀλληγορικὴ ἑρμηνεία τοῦ Τζέτζου, ὅτι ὀφείλομεν νὰ μὴ ἀνακοινῶμεν ἐμπιστευθὲν εἰς ἡμᾶς μυστικὸν «μὴ ὃ ἤκουσας μυστηριῶδες ἀπό τινος συμβούλῳ σοι χρησαμένου διάσυρε καὶ φαύλιζε καὶ φανέρου».

[4] Βλ. καὶ ἀνωτ. σ. 5.

[5] Βλ. *Ἀριστοφάνους*, Ἀχαρνεῖς 241 κέ. Βάτραχοι 354.

τρεπτικός, σ. 106) ἀναφέρεται ὡς γνώμη τῶν Πυθαγορείων, ὅτι ὁ προσερχόμενος νὰ προσκυνήσῃ εἰς ἱερόν, πρέπει νὰ ἐγκαταλείπῃ πᾶσαν ἄλλην βιοτικὴν μέριμναν: «εἰς ἱερὸν ἀπιὼν προσκυνῆσαι μηδὲν ἄλλο μεταξὺ βιοτικὸν μήτε λέγε, μήτε πράττε.»

Ὁ κατὰ τὴν ἱεροτελεστίαν εὐφημισμὸς ἐξυπακούεται ὡς ὑποχρέωσις πάντων τῶν εὐλαβῶν ὀπαδῶν τῶν θρησκειῶν. Τὸ θεῖον ἀπαιτεῖ περισυλλογὴν καὶ προσήλωσιν καὶ ἑπομένως ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ πάσης κακῆς σκέψεως καὶ λόγου. Τὸ ἰδιαίτερον ὅμως γνώρισμα τοῦ Ἡσιοδείου παραγγέλματος εἶναι ὅτι τοῦτο ἀφορᾷ εἰς ὡρισμένην στιγμήν, τὴν προσφορὰν τῶν καιομένων ἱερῶν, (ἱεροῖσιν ἐπ' αἰθομένοισι). Εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα ἔχομεν τὴν πρόληψιν «ὅταν σφάζῃς γουρούνι νὰ μὴν κακομελετᾷς, γιατὶ βρωμάει τὸ κρέας», ὡς λέγεται ἐν Ἠλείᾳ[1]. Εἶναι ἆρά γε κατάλοιπον τῶν κατὰ τὰς παλαιὰς θυσίας ἐθιζομένων ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη ἢ ὀφείλεται εἰς ἄλλην τινὰ αἰτίαν;

Εἰς τοὺς στίχους 757 - 759 συνιστᾶται ἡ ἀποφυγὴ μιάνσεως τῶν ὑδάτων ποταμῶν ἢ κρηνῶν:

Μηδέ ποτ' ἐν προχοῇς ποταμῶν ἅλαδε προρεόντων
μηδ' ἐπὶ κρηνάων οὐρεῖν, μάλα δ' ἐξαλέασθαι,
μηδ' ἐναποψύχειν· τὸ γὰρ οὔ τοι λώιόν ἐστιν.

Εἶναι παλαιοτάτη ἡ πρὸς τοὺς ποταμοὺς λατρεία καὶ σεβασμὸς τῶν ἀνατολικῶν λαῶν[2]. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (I, 138) οἱ Πέρσαι ἀποφεύγουν νὰ μολύνουν τοὺς ποταμούς: «ἐς ποταμὸν δὲ οὔτε ἐνουρέουσιν, οὔτε ἐμπτύουσιν, οὐ χεῖρας ἐναπονίζονται, οὐδὲ ἄλλον οὐδένα περιορῶσιν, ἀλλὰ σέβονται ποταμοὺς μάλιστα». Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει ὁ Στράβων (ΙΕ' σ. 733) μὲ τὴν προσθήκην ὅτι εἰς τὸν ποταμὸν « ... οὐδὲ νεκρὸν ἐμβάλλουσιν, οὐδ' ἄλλα τῶν δοκούντων εἶναι μυσαρῶν». Κατ' ἄλλην εἴδησιν ποινὴ θανάτου ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς οὕτω πρὸς ποταμοὺς ἀσεβοῦντας: «Πέρσαι τοὺς προσφέροντας τῷ πυρὶ βλάβας ἢ ποταμῷ ἐνουροῦντας ἢ ἐναπονιζομένους θανάτῳ ζημιοῦσιν»[3]. Παρὰ τὴν σημαντικὴν ἀλλαγὴν τῶν θρησκευτικῶν καὶ λατρευτικῶν συνηθειῶν, αἱ παλαιαὶ αὗται δοξασίαι ἐπι-

[1] Κατὰ προφορικὴν ἀνακοίνωσιν Ντίνου Ψυχογιοῦ.

[2] Βλ. καὶ ἀνωτ. σ. 7. Καὶ εἰς τὴν παραίνεσιν ταύτην εὑρίσκουν ἀλληγορίας οἱ παλαιοὶ σχολιασταί. Ὁ Τζέτζης διακρίνει τὸ ὅλως ἀπίθανον ἀλληγορικὸν καὶ διδακτικὸν νόημα. Πρὸς τὰς κρήνας αἵτινες «ποταμοὺς ἀποτίκτουσι», παραβάλλονται, κατ' αὐτόν, αἱ γυναῖκες τῶν ἰσχυρῶν, αἱ ὁποῖαι, ὡς μέλλουσαι μητέρες ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, δὲν πρέπει νὰ μιαίνωνται δι' ἀτιμωτικῶν πράξεων, ὡς ἡ μοιχεία.

[3] Βλ. *Otto Keller,* Rerum naturalium scriptores Graeci minores, Lipsiae 1877, σ. 111.

ζοῦν εἰς νεωτέρους λαοὺς ὑπὸ διαφόρους μορφάς [1]. Ὡς ἐπιβίωσιν τούτων πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὴν εἰς ἑλληνικοὺς τόπους κρατοῦσαν συνήθειαν ν' ἀποφεύγουν τὴν οὔρησιν εἰς ὕδωρ. «Ὅποιους κατουρήσ' κουντὰ στοὺ νιρό, βλάβιτι», λέγουν ἐν Σάμῳ [2]. Ἀπήχησιν τῆς παλαιᾶς δοξασίας διακρίνομεν ἐπίσης καὶ εἰς τὴν πανελληνίως γνωστὴν παροιμιακὴν φράσιν «κατούρησα στὸ πηγάδι», μὲ τὴν ἔννοιαν ὅτι διέπραξα ἀδίκημά τι. Παραπονούμενός τις π.χ. ὅτι τοῦ ἀπηγορεύθη, κατ' ἐξαίρεσιν, ἡ ξύλευσις εἰς κοινοτικὸν δάσος, λέγει: Τάχα ἐγὼ κατούρησα στὸ πηγάδι καὶ δὲ δικαιοῦμαι νὰ κόψω ξύλα;

Γ' *Ἀποφυγὴ ἐνεργειῶν ἐν γένει δυναμένων νὰ ἔχουν ὀλεθρίας συνεπείας.*

Μὲ τὴν γνωστὴν εἰς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν κόσμον ἀντίληψιν, ὅτι ὁ καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐρχόμενος εἰς ἐπαφὴν μὲ νεκρὸν μολύνεται [3], συνδέεται ἡ ἀπαγόρευσις τῶν στίχων 735 - 736:

Μηδ' ἀπὸ δυσφήμοιο τάφου ἀπονοστήσαντα
σπερμαίνειν γενεήν, ἀλλ' ἀθανάτων ἀπὸ δαιτός.

Ἡ ἀποφυγὴ σπερμογονίας συνιστᾶται εἰς τὸν ἐκ ταφῆς ἐπανερχόμενον καὶ ὡς ἐκ τούτου μεμολυσμένον, ἐκ φόβου ἐπιδράσεως τῆς μολύνσεως ἐκ τοῦ νεκροῦ εἰς τὸ ἔκγονον, διότι ἐπιστεύετο ὅτι ἡ κατάστασις τοῦ γεννήτορος κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συλλήψεως τέκνου ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ γεννηθησομένου. Σχετικὸν πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην δοξασίαν εἶναι τὸ παρὰ Πλάτωνι (Νόμοι Ϛ' 775c) χωρίον:

---

[1] Βλ. τὸ ἄρθρον Fluss ὑπὸ *Hünnerkopf* ἐν *Hoffmann-Krayer*, Handwörterbuch des deutschen Abergl. II (1929), σ. 1685, ὡς καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ *I. Scheftelowitz*, Die Sündentilgung durch Wasser ἐν ARW 17 (1914), σ. 353-412.

[2] ΛΑ 126, σ. 49 (Μυρογιάννης, Μαραθόκαμπος Σάμου 1919).

[3] Σημειώνω ὡς παράδειγμα τὰ παρ' *Εὐριπίδῃ* (Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις 381-382) ἀναφερόμενα, ὅτι ὁ «ἁπτόμενος φόνου» θεωρεῖται μυσαρὸς παρὰ τῶν θεῶν:

ἥτις (θεὰ) βροτῶν μὲν ἤν τις ἅψηται φόνου,
βωμῶν ἀπείργει, μυσαρὸν ὡς ἡγουμένη.

Παρὰ Θεοφράστῳ ἐπίσης (Χαρακτῆρες XVI, 9-10) ὁ δεισιδαίμων φοβεῖται τὴν μόλυνσιν ἐκ τῆς μετὰ νεκρῶν ἐπαφῆς καὶ «οὔτ' ἐπιβῆναι μνήματι οὔτ' ἐπὶ νεκρόν, οὔτ' ἐπὶ λεχὼ ἐλθεῖν ἐθελῆσαι, ἀλλὰ τὸ μὴ μιαίνεσθαι συμφέρον αὐτῷ φῆσαι εἶναι». Βλ. καὶ *E. Rohde*, Psychè (γαλλ. ἔκδ. ὑπὸ A. Reymond, Paris 1952) σ. 181. Αἱ αὐταὶ δοξασίαι παρ' Ἰουδαίοις: «ἄνθρωπος ἐὰν ἀποθάνῃ ἐν οἰκίᾳ, πᾶς ὁ εἰσπορευόμενος εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ὅσα ἐστὶν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἀκάθαρτα ἔσται ἑπτὰ ἡμέρας». (Ἀριθμοὶ ΙΘ' 14 βλ. καὶ ΙΘ' 11), ὡς καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς. Βλ. καὶ *Γ. Κ. Σπυριδάκη*, Ὁ ἀριθμὸς τεσσαράκοντα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ νεωτέροις Ἕλλησι. Ἐν Ἀθήναις 1939, σ. 18. *Τοῦ ἰδίου*, Τὰ κατὰ τὴν τελευτὴν ἔθιμα τῶν Βυζαντινῶν ἐκ τῶν ἁγιολογικῶν πηγῶν, Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδῶν Κ', σ. 108-109. Φ. Κουκουλὲ ΒΒΠ, Δ (1951) σ. 203 κἑ.

«καὶ πρὸς τούτοις δεῖ μὴ τῶν σωμάτων διακεχυμένων ὑπὸ μέθης γίγνεσθαι τὴν παιδουργίαν, ἀλλ᾽ εὐπαγές, ἀπλανές, ἡσυχαῖόν τε ἐν μοίρᾳ ξυνίστασθαι τὸ φυόμενον ... σπείρειν οὖν παράφορος ἅμα καὶ κακὸς ὁ μεθύων, ὥστ᾽ ἀνώμαλα καὶ ἄπιστα καὶ οὐδὲν εὐθύπορον ἦθος οὐδὲ σῶμα ἐκ τῶν εἰκότων γεννῴη ποτ᾽ ἄν».

Τὸν φόβον τῆς μολύνσεως ἐξ ἐπαφῆς μετὰ τῶν νεκρῶν γνωρίζομεν καὶ εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα. Ἡ ἀντίληψις ἰδιαιτέρως περὶ μολύνσεως τοῦ εἰς ταφὴν μετέχοντος φαίνεται εἰς τὴν ἐκ παλαιῶν χρόνων [1] διατηρουμένην συνήθειαν τοῦ καθαρμοῦ διὰ τῆς πλύσεως χειρῶν καὶ προσώπου μὲ ὕδωρ ἢ οἶνον, διὰ τῆς προσεγγίσεως εἰς τὸ πῦρ κ.τ.τ. [2]. Ὁμοίας δοξασίας εὑρίσκομεν καὶ εἰς ἄλλους λαούς [3].

Ἀσαφὲς εἶναι τὸ νόημα τῆς προτροπῆς εἰς τοὺς στίχους 750 - 752:

Μηδ᾽ ἐπ᾽ ἀκινήτοισι καθίζειν, οὐ γὰρ ἄμεινον,
παῖδα δυωδεκαταῖον, ὅ τ᾽ ἀνέρ᾽ ἀνήνορα ποιεῖ,
μηδὲ δυωδεκάμηνον· ἶσον καὶ τοῦτο τέτυκται.

Τὴν λέξιν *ἀκίνητα* ἄλλοι ἐκ τῶν σχολιαστῶν ἑρμηνεύουν κυριολεκτικῶς, τὰ μὴ κινούμενα, ἄλλοι μεταφορικῶς, οἱ τάφοι, βωμοί, τὰ ἱερά [4]. Διπλῆ εἶναι καὶ ἡ ἀποδιδομένη εἰς τὴν ὅλην παραίνεσιν ἑρμηνεία· ἐκ τῶν σχολιαστῶν τινες διακρίνουν εἰς αὐτὴν τὸ νόημα, ὅτι δὲν πρέπει ν᾽ ἀποθέτωμεν τὰ νεογνὰ ἐπὶ ἀκινήτων, ἤτοι ν᾽ ἀφήνωμεν ταῦτα ἀκίνητα καὶ ἀγύμναστα, ἄλλοι ὅτι δὲν εἶναι καλὸν νὰ κάθηνται τὰ παιδία ἐπὶ τῶν τάφων. Ἡ δευτέρα ἑρμηνεία εἶναι πιθανωτέρα, προϋποθέτουσα δεισιδαιμονίαν τινά, ἥτις προεκάλεσε τὴν παραίνεσιν. Εἶναι χῶ-

---

[1] *Πολυδεύκους,* Ὀνομαστικὸν 8, 65. *Ἡσύχιος,* ἐν λ. ἀρδάνια. Σχόλ. εἰς Νεφέλας τοῦ *Ἀριστοφάνους* 838. Πρβλ. *Ν. Γ. Πολίτου,* Λαογραφικὰ σύμμεικτα 3, (1931), σ. 342.

[2] Βλ. *Bybilakis,* Neugriechisches Leben, verglichen mit dem altgriechischen zur Erläuterung beider, Berlin 1840, σ. 67. *Κ. Σίττλ,* εἰς τὸ σχετικὸν σχόλιον ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν «Ἔργων καὶ ἡμερῶν» τοῦ Ἡσιόδου. *B. Schmidt,* Totengebräuche und Grabkultus in heutigen Griechenland: ARW 24 (1926), σ. 281 κέ. καὶ 25, σ. 52 κέ. *Ν. Γ. Πολίτου,* Λαογραφικὰ σύμμεικτα 2, 273 κέ. 3 σ. 342 *Γ. Α. Μέγα,* Ζητήματα ἑλληνικῆς λαογραφίας: Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχείου Β' (1940) σ. 189 - 190.

[3] *J. Frazer,* The Golden Bough³, Part II (Taboo and rhe Perils of the Soul), σ. 140 κέ. *Ν. Γ. Πολίτου,* Λαογραφικὰ σύμμεικτα 2, σ. 273. Βλ. ἐπίσης τὸ ἄρθρον Grab ὑπὸ *Geiger* ἐν *Hoffmann - Krayer,* Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens III (1930), σ. 107 κέ. *S. Reinach,* Cultes, mythes et religions³, τόμ. 2ος, Paris 1928, σ. 31.

[4] Τὴν ἑρμηνείαν ταύτην εὑρίσκομεν παρ᾽ *Ἡροδότῳ* 6, 134 καὶ εἰς τοὺς παροιμιογράφους: *Ἀκίνητα κινεῖν·* καθ᾽ ὑπερβολήν, ὅτι μὴ δεῖ κινεῖν τοὺς βωμούς, μήτε τάφους ἢ ἡρῷα *Paroemiographi Graeci* (ἔκδ. Leutsch - Schneidewin) Ζηνόβιος I, 55, Διογεν. I, 25, Ἀποστόλης II, 3. Πρβλ. καὶ Etym. magnum ἐν λ. καὶ *U. v. Wilamowitz,* Hesiodos Erga, σ. 128.

ρος ἐγκλείων ὑπερφυσικὴν δύναμιν ὁ τάφος, εἶδος ταμπού, δυνάμενος, ὡς ὅλα τὰ ταμπού, νὰ ἐπιδράσῃ καλῶς ἢ κακῶς ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐν αὐτῷ ἢ πέριξ αὐτοῦ ἑδρεύουσα ψυχή, κατὰ παλαιὰν δοξασίαν [1] σωζομένην μέχρι σήμερον, καθίσταται ἐπικίνδυνος διὰ τοὺς διερχομένους ἐκεῖθεν καὶ ὁπωσδήποτε διαταράσσοντας τὴν γαλήνην της. Εἰς τὴν αὐτὴν περὶ τάφου ἀντίληψιν ἔχει τὴν ἀρχήν της καὶ ἡ λαϊκὴ συνήθεια τοῦ προσφεύγειν εἰς αὐτὸν πρὸς θεραπείαν. Ἀσθενοῦντα παιδία π. χ. κυλίουν τρεῖς φορὰς ἐπὶ τοῦ τάφου ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον θεωροῦν ὡς προκαλέσαντα τὴν νόσον. Ὁ κυλιόμενος παῖς λέγει: «Ἔπαρε τὸ ντέρτι μου καὶ δός με τὸ ντερμάνι» (πάρε τὴν πάθησίν μου καὶ δός μου τὴν δύναμίν μου)[2]. Ὑπῆρχεν ἆρά γε καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἡσιόδου ἀνάλογος συνήθεια τοῦ ἐναποθέτειν παιδία ἐπί τάφου καὶ δὴ παιδία ὡρισμένης ἡλικίας, δώδεκα ἡμερῶν ἢ δώδεκα μηνῶν, καὶ τὴν ἀποφυγὴν τῆς συνηθείας ταύτης παραινεῖ ὁ ποιητής; Ὁ Sikes (ἔνθ᾽ ἀν., σ. 393) διατυπώνει τὴν εὔλογον γνώμην ὅτι, ἐὰν ὁ ἀριθμὸς 12 ἔχει μυστικιστικήν τινα σημασίαν, καθὼς νομίζει ὁ Paley εἰς τὰ σχόλια τῆς ἐκδόσεώς του, καὶ οἱ διὰ τούτου χρονικοὶ προσδιορισμοὶ πιθανῶς εἶναι νεωτέρα προσθήκη εἰς τὴν παλαιὰν ἀπαγόρευσιν τοῦ ἐπ᾽ ἀκινήτοις καθίζειν.

Ταῦτα πάντα ὅμως ἀποτελοῦν ἁπλᾶς ὑποθέσεις μόνον, καὶ ἡ Ἡσιόδειος ἀπαγόρευσις ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ζήτημα ἀναμένον τὴν λύσιν του.

Δυσνόητος εἶναι ἡ σημασία τῆς ἐν στίχοις 744 - 745 ἀπαγορεύσεως:

Μηδέ ποτ᾽ οἰνοχόην τιθέμεν κρητῆρος ὕπερθεν
πινόντων· ὀλοὴ γὰρ ἐπ᾽ αὐτῷ μοῖρα τέτυκται.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΛΛΗΝ. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ δυσκολία τῆς ἑρμηνείας ὑπῆρχε πάντοτε διὰ τοὺς σχολιαστάς [1]. Ὁ Πλού-

---

[1] Μνείαν σχετικῶν εἰδήσεων ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων βλ. *Δ. Α. Πετροπούλου*, Τὸ δημοτικὸ τραγούδι «Φωνὴ ἀπὸ τὸ μνῆμα»: Λαογραφία 16, σ. 528 - 529.

[2] *Γ. Α. Μέγα*, Ζητ. ἑλλην. λαογραφίας: Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχείου ἔτ. Γ - Δ, σ. 99. Σημειωτέα ἐνταῦθα ἀνάλογος θεραπευτικὴ ἐνέργεια ἐν Πόντῳ· ραχιτικὸν παιδίον καθίζουν «ἐπάνω σὲ μιὰ πέτρα, βαθιὰ χωσμένη στὴ γῆ κι ἀσάλευτη, κατὰ τὴν πρώτη ἡμέρα τοῦ Πάσχα· κατόπιν τὸ φιλοῦν καὶ τὸ χαιρετίζουν μὲ τὸ *Χριστὸς ἀνέστη*. Προσέχουν ὅμως τότε νὰ μὴ χαιρετίσουν κανένα ἄλλο» *Μ. Νυμφοπούλου*, Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι Σάντας: Ἀρχεῖον Πόντου 16 (1951) σ. 245.

[1] Βλ. *Πλουτάρχου*, Πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν 9 σ. 28 Β:... οἱ πολλοὶ τῶν μὲν τοιούτων τὰς αἰτίας πικρῶς ἀπαιτοῦσι ... καὶ διαπυνθάνονται πῶς λέλεκται

μηδέ ποτ᾽ οἰνοχόην τιθέμεν κρητῆρος ὕπερθεν
πινόντων

... τῶν δὲ μειζόνων ἀβασανίστως δέχονται τὴν πίστιν.

ταρχος (Ἐκ τῶν εἰς Ἡσίοδον ὑπομνημάτων 77), καθὼς καὶ οἱ νεώτεροι ὑπομνηματισταί, ἀναγράφουν τὸ παράγγελμα μεταξὺ τῶν Πυθαγορείων: «ζυγὸν μὴ ὑπερβαίνειν, καὶ χελιδόνα μὴ εἰσδέχεσθαι, καὶ μαχαίρᾳ πῦρ μὴ σκαλεύειν» κλπ., ὡς ἔχον συγγενὲς πρὸς ταῦτα ἠθικοδιδακτικὸν νόημα· «τοιοῦτον οὖν καὶ τὸ ἐπιτιθέναι τῷ κρατῆρι τὴν οἰνοχόην συμβολικὸν παίδευμα· τοὐτέστιν μὴ ἔμπροσθεν ἄγειν τοῦ κοινοῦ τὸ ἴδιον. Ὁ μὲν γὰρ κρατὴρ προὔκειτο κοινὸς ἐν ταῖς τραπέζαις, ἐκ δὲ τῆς οἰνοχόης ἀρυόμενοι ἔπινον οἱ συνδειπνοῦντες. Μήτ' οὖν τὸ μέρος νομίζειν τοῦ ὅλου ὑπέρμετρον, μήτε τὸ ἴδιον τοῦ κοινοῦ προτιμότερον». Ἡ ἑρμηνεία αὕτη, δοθεῖσα κατὰ τὴν συνήθη παρὰ τοῖς σχολιασταῖς τάσιν πρὸς ἀναζήτησιν ἠθικοδιδακτικοῦ νοήματος, δὲν ἱκανοποιεῖ. Ἐξ εἰδήσεως παρεχομένης παρὰ τοῦ Πλουτάρχου (Τῶν ἑπτὰ σοφῶν συμπόσιον 156 e) φαίνεται ὅτι ἡ φράσις «οἰνοχόη κρατῆρος ὕπερθεν» ἦτο παροιμιακή, ἔχουσα τὴν σημασίαν: ἔπαυσεν ὁ πότος· «ὅταν δὲ τοιοῦτοι συνέλθωσιν ἄνδρες, οἵους ὁ Περίανδρος ὑμᾶς παρακέκληκεν, οὐδὲν ἔργον ἐστίν, οἶμαι, κύλικος οὐδ' οἰνοχόης, ἀλλ' αἱ Μοῦσαι, καθάπερ κρατῆρα νηφάλιον ἐν μέσῳ προθέμεναι τὸν λόγον, ᾧ πλεῖστον ἡδονῆς ἅμα καὶ παιδιᾶς καὶ σπουδῆς ἔνεστιν, ἐγείρουσι τούτῳ καὶ κατάρδουσι καὶ διαχέουσι τὴν φιλοφροσύνην, ἐῶσαι τὰ πολλὰ τὴν «οἰνοχόην» ἀτρέμα κεῖσθαι «κρατῆρος ὕπερθεν», ὅπερ ἀπηγόρευσεν Ἡσίοδος ἐν τοῖς πίνειν μᾶλλον ἢ διαλέγεσθαι δυναμένοις.»

Πιθανὸν εἶναι ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ Ἡσιόδου ὀφείλεται εἰς πρόληψίν τινα, ὅτι ἦτο κακὸν νὰ θέτουν τὴν οἰνοχόην ἐπὶ τοῦ κρατῆρος. Ὁ Sikes (ἔνθ' ἀν., σ. 391) διατυπώνει τὴν γνώμην, ὅτι διὰ τῆς τοποθετήσεως τῆς οἰνοχόης ἐπὶ τοῦ κρατῆρος γίνεται εἶδος διασταυρώσεως τῶν δύο σκευῶν, ἡ δὲ διασταύρωσις, κατὰ παλαιὰν πρόληψιν, ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς ἀντιθέσεως καὶ ἐχθρότητος. Οὕτω κατὰ τὸν Πλίνιον (N. Hist.. 28, 17) παρὰ Ρωμαίοις ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς συγκλητικοὺς νὰ συσκέπτωνται καθήμενοι μὲ ἐσταυρωμένα τὰ γόνατα, διότι θὰ ἀπετύγχανον εἰς τὴν ὑπόθεσιν περὶ τῆς ὁποίας συνεσκέπτοντο. Ὁμοία πρόληψις περὶ διασταυρώσεως χειρῶν, μαχαιρῶν καὶ τῶν ἐκ ταύτης δυσαρέστων συνεπειῶν ἀναφέρεται παρὰ διαφόροις λαοῖς [1]. Ἡ γνώμη τοῦ Sikes φαίνεται, κατὰ ταῦτα, εὔλογος, ἀλλ' ἡ ἔννοια τῆς διασταυρώσεως δὲν εἶναι σαφὴς εἰς τὸ Ἡσιόδειον κείμενον.

Εἰς τὴν ἐν στίχοις 746 - 747 παραίνεσιν

Μηδὲ δόμον ποιῶν ἀνεπίξεστον καταλείπειν,
μή τοι ἐφεζομένη κρώξῃ λακέρυζα κορώνη

[1] *Frazer*, The Golden Bough[3], Part II (Taboo and the Perils of the Soul), σ. 295, 298.

ἔχουν δοθῆ παρὰ τῶν σχολιαστῶν αἱ ἠθικοδιδακτικαὶ ἑρμηνεῖαι, ὅτι ἡ οἰκοδόμησις οἰκίας πρέπει νὰ ἔχῃ συντελεσθῆ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ χειμῶνος, τοῦ ὁποίου σύμβολον εἶναι τὸ πτηνὸν κορώνη, ἢ ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀφήνωμεν ἡμιτελῆ τὸν κατασκευαζόμενον οἶκον, ἵνα μὴ ἐπισύρωμεν τὸν ψόγον τῶν ἄλλων, τοὺς ὁποίους ὁ ποιητὴς προσομοιάζει πρὸς κορώνην. Κατὰ συνεκδοχὴν τὸ παράγγελμα ἔχει τὸ γενικώτερον νόημα ὅτι οὐδὲν ἔργον πρέπει ν' ἀφήνωμεν ἡμιτελές.

Ὁ Σίττλ, σχολιάζων τὴν παραίνεσιν, παρατηρεῖ, ὅτι ἡ κορώνη κατ' ἀρχαίαν ἑλληνικὴν δοξασίαν [1], διασωζομένην καὶ ἐν νεωτέρᾳ Ἑλλάδι [2], εἶναι ἐκ τῶν κακῶν οἰωνῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου συνιστᾶται ἡ τελεία οἰκοδόμησις, ἵνα μὴ συμβῇ κακόν τι, ὅπερ συμβολίζεται διὰ τοῦ κρωγμοῦ τῆς κορώνης. Ὁ Sikes (ἔνθ' ἀν., σ. 391), ἀκολουθῶν διόρθωσιν ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Goettling, καθ' ἥν, συμφώνως πρὸς σχόλιον τοῦ Πρόκλου, τὸ *ἀνεπίξεστον* γίνεται *ἀνεπίρρεκτον* [3] (μηδ' ἀνεπίρρεκτον καταλείπειν), νομίζει ὅτι νόημα τῆς παραινέσεως εἶναι ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ θυσία τις κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν οἰκίας, πρὸς προστασίαν ταύτης ἐκ τῶν κακῶν, ἅτινα διὰ τῆς κορώνης συμβολίζονται [4].

Νομίζω ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις ἔχει καθαρῶς δεισιδαιμονικὴν προέλευσιν. Ὁ ποιητὴς εἶχεν ὑπ' ὄψει τὴν κρατοῦσαν δοξασίαν, ὅτι ὁ κρωγμὸς τῆς κορώνης, ἀκουόμενος συνήθως εἰς ἡμιτελεῖς ἢ ἠρειπωμένας οἰκίας, εἶναι κακὸς αἰωνὸς καὶ διὰ τοῦτο συνιστᾷ τὴν τελείωσιν τῆς οἰκοδομῆς. Ἡ διδακτικὴ ἔννοια, νὰ μὴ ἀφήνωμεν ἀτελῆ τὸν οἶκον, ἵνα μὴ ἐπισύρωμεν τὸν ψόγον τῶν ἄλλων κλπ., ἐπενοήθη μεταγενεστέρως ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν.

Εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν στίχων 748 - 749:

Μηδ' ἀπὸ χυτροπόδων ἀνεπιρρέκτων ἀνελόντα
ἔσθειν μηδὲ λόεσθαι· ἐπεὶ καὶ τοῖς ἔνι ποινὴ

ἔχουν δοθῆ διάφοροι ἑρμηνεῖαι. Κατὰ τοὺς παλαιοὺς σχολιαστὰς χυτρόπους λέγεται

[1] Αἰλιανοῦ, Περὶ ζῴων 3, 9. *Ἀράτου,* Φαινόμενα καὶ διοσημεῖα, στίχ. 1001 – 1002.

[2] Βλ. Περιοδ. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλολ. Σύλλογος 8 σ. 550 καὶ 15, σ. 125 καὶ 126. «Γιὰ σένα ἔκραξεν ἡ κουρούνα» λέγουν ἐν Ρόδῳ, μὲ τὴν ἔννοιαν ὅτι προαναγγέλθη κακόν τι. Ἀκούοντες κρωγμὸν κορώνης λέγουν: «καλορρίζικη, καὶ σὺ παχὺ μοσκάρι κι ἐμεῖς καλὸ χαπάρι» ἢ «καλορρίζικη, καὶ σὺ παχὺ ἀρνὶ κι ἐμεῖς καλὴ φωνὴ» *(Γ. Δρακίδου,* Ροδιακά, ἐν Ἀθήναις 1937, σ. 175). Εἰς σχετικὴν δεισιδαιμονίαν ὀφείλεται καὶ ἡ πολλαχοῦ γνωστὴ συνήθεια τῶν παίδων νὰ πετοῦν ἐπὶ τῆς στέγης τῆς οἰκίας τοὺς ἑκάστοτε ἐξαγομένους ὀδόντας τῆς πρώτης ὀδοντοφυΐας, λέγοντες: Νά, κουρούνα, τὸ δόντι σου καὶ δός μου σιδερένιο.

[3] Βλ. καὶ στίχ. 748.

[4] Βλ. καὶ *Sikes,* ἔνθ' ἀν., σ. 452 καὶ τὴν ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ σελ. 453 σημείωσιν τοῦ Lang.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ἐνταῦθα ἡ χύτρα [1] καὶ ὁ ποιητὴς συμβουλεύει νὰ μὴ ἀρχίζωμεν νὰ τρώγωμεν πρὶν ἢ προσφέρωμεν ἀπαρχὴν εἰς τοὺς θεούς [2]. Ὁ Τζέτζης διακρίνει καὶ εἰς τὴν προτροπὴν ταύτην ἀλληγορικὸν νόημα: «μὴ ἀπὸ τῶν ὑποτελῶν ἤτοι τῶν σῶν δούλων ἀπανθρώπως τοὺς φόρους καὶ ἀνηλεῶς ἀφελόμενος ἔσθιε... μηδὲ λόεσθαι· ἀπὸ λουτρῶν δηλονότι ἀθύτων· τὸ δὲ πᾶν τοιοῦτόν ἐστιν· οἰκέταις τε καὶ μισθίοις οἱ παραδυναστεύοντες κέχρηνται... χυτρόποδας καλεῖ, ἐξ ὧν τοὺς φόρους λαμβάνουσιν, ὡς φέροντας αὐτοῖς χύτρας καὶ βρώματα».

Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ O. Habert [3] διδομένη ἑρμηνεία, ὅτι εἶναι ἐπικίνδυνος ἡ χρῆσις σκεύους πρὸς παρασκευὴν τροφίμων ἢ ἄντλησιν ὕδατος, μὴ καθαγιασθέντος, δηλαδὴ μὴ ἀπαλλαγέντος δι' ἐξορκισμοῦ τῶν κακῶν πνευμάτων, τῶν κακῶν ἐπιδράσεων. Ἐὰν ἡ Ἡσιόδειος παραίνεσις ἔχῃ τὸ νόημα τοῦτο, πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ταύτην ἀνάλογον πρὸς τὴν εἴς τινας τόπους κρατοῦσαν συνήθειαν νὰ σταυρώνουν τὰ καινουργῆ ἀγγεῖα, προτοῦ ταῦτα τεθοῦν εἰς τὴν καθημερινὴν χρῆσιν. Νομίζω ἐν τούτοις, ὅτι ἡ παρὰ τῶν παλαιῶν σχολιαστῶν δοθεῖσα ἑρμηνεία περὶ τῆς ὑποχρεώσεως προσφορᾶς εἰς τοὺς θεούς, πρὶν ἀρχίσωμεν νὰ τρώγωμεν, εἶναι ἡ ὀρθοτέρα, ὡς ἀνταποκρινομένη καὶ πρὸς τὴν διατύπωσιν τοῦ Ἡσιόδου καὶ πρὸς τὰ περὶ ἀπαρχῶν γνωστὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ λατρευτικὰ ἔθιμα.

Εἰς τοὺς στίχους 753 - 755 συνιστᾶται ἡ ἀποφυγὴ χρήσεως γυναικείων λουτρῶν παρ' ἀνδρῶν:

Μηδὲ γυναικείῳ λουτρῷ χρόα φαιδρύνεσθαι
ἀνέρα· λευγαλέη γὰρ ἐπὶ χρόνον ἔστ' ἐπὶ καὶ τῷ
ποινή.

Οἱ παλαιοὶ σχολιασταὶ (Πλούταρχος, Πρόκλος, Μοσχόπουλος) αἰτίαν τῆς ἀπαγορεύσεως νομίζουν, ἐκτὸς τοῦ ἀσχήμονος, καὶ τὸ ὅτι ἀπόρροιαί τινες μολυσματώδεις διὰ τοὺς ἄνδρας γίνονται ἐκ τῶν γυναικείων σωμάτων καὶ περιττωμάτων. Ἠθικολογῶν ὁ Τζέτζης διακρίνει τὴν ἔννοιαν ὅτι οἱ ἄνδρες δὲν πρέπει νὰ καλλωπίζωνται διὰ γυναικείου καλλωπισμοῦ. Ἐκ τῶν νεωτέρων σχολιαστῶν ὁ Σίττλ [4]

[1] Βλ. καὶ *Πολυδεύκους*, Ὀνομαστ. 10, 99. *Ἡσύχιον* ἐν λ. βαῦνοι. Πρβλ. καὶ σχετικὴν σημείωσιν ἐν τῇ ἐκδόσει Goettling - J. Flach.

[2] Κατὰ τὸν Πλούταρχον (Συμποσιακὰ προβλήματα VII, σ. 703d) ἡ προτροπὴ ἔχει τὸ νόημα προσφορᾶς ἀπαρχῆς εἰς τὸ πῦρ: «ὅθεν ὀρθῶς μὲν Ἡσίοδος οὐδ'

ἀπὸ χυτροπόδων ἀνεπιρρέκτων

ἐᾷ παρατίθεσθαι σῖτον ἢ ὄψον, ἀλλ' ἀπαρχὰς τῷ πυρὶ καὶ γέρας τῆς διακονίας ἀποδιδόντας.»

[3] La religion de la Grèce antique. Paris 1922, σ. 262.

[4] Περὶ τοῦ καθ' Ἡσίοδον βίου τῶν Ἑλλήνων: Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλολογικὸς Σύλλογος 18 (1888) σ. 502, σημ. 2.

σημειώνει, ὅτι τὸ γυναικεῖον λουτρὸν περιεῖχε ἄλειμμά τι (εὔοσμον ἔλαιον), δι᾽ οὗ ἠλείφοντο αἱ γυναῖκες καὶ κατὰ συνέπειαν ἦτο ἀκατάλληλον δι᾽ ἄνδρας. Ὁ Sikes (ἔνθ᾽ ἀν., σ. 394) ἀναφέρεται εἰς τὰς παρὰ Frazer σημειουμένας προλήψεις πολλῶν λαῶν, ὅτι μολύνεταί τις, ἐὰν ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν ἢ ἐὰν ἴδῃ αἷμα γυναικός. Ὁ R. Cantarella (ἔνθ᾽ ἀν., σ. 28) ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις ἀφορᾷ εἰς τὴν χρῆσιν λουτροῦ γυναικὸς ἐχούσης τὴν ἔμμηνον ρύσιν καὶ συνεπῶς ἀκαθάρτου. Τὴν ἄποψίν του στηρίζει εἰς τὴν φράσιν *ἐπὶ χρόνον*, σημαίνουσαν, κατ᾽ αὐτόν, τὸν χρόνον τῆς ἐμμήνου ρύσεως, καὶ εἰς τὴν ὑπὸ παλαιῶν σχολιαστῶν διατυπουμένην γνώμην περὶ ἀπορροῆς «περιττωμάτων», τὰ ὁποῖα, κατὰ τὰς μαρτυρίας συγγραφέων, σημαίνουν καὶ τὴν ἔμμηνον ρύσιν. Ἡ ἐξήγησις τοῦ Cantarella κρινομένη λαογραφικῶς, εἶναι περισσότερον ἱκανοποιητική, ἀλλὰ τὰ πρὸς ὑποστήριξίν της προσαγόμενα ἐπιχειρήματα δὲν εἶναι ἀδιάσειστα.

Καὶ ἄλλα στοιχεῖα προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν συναντῶμεν σποραδικῶς εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἡσιόδου. Εἰς τὰς ἀνωτέρω ὅμως δεκατρεῖς παραινέσεις διατυπώνονται διὰ πρώτην φοράν, ὅσον δυνάμεθα νὰ γνωρίζομεν ἐκ τῶν διασωθέντων κειμένων[1], συστηματικῶς καὶ ὡς ἰδιαίτερον, τρόπον τινά, κεφάλαιον τῶν «Ἔργων καὶ Ἡμερῶν».

Δὲν μένει ἀμφιβολία ὅτι ὁ ποιητής, παραλαμβάνων τὰς εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ φερομένας δοξασίας, γνωστὰς ὄχι μόνον εἰς ὡρισμένους τόπους, ἀλλ᾽ εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα, διεμόρφωσε ταύτας ποιητικῶς[2]. Νεώτεροι τούτου συγγραφεῖς, ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι, γνωρίζουν καὶ ἀναφέρουν ἱκανὰς ἐκ τούτων, μνημονεύοντες τὸν Ἡσίοδον ὡς πρῶτον εἰπόντα καὶ ἑρμηνεύοντες τὸ νόημά των ἢ χαρακτηρίζοντες ταύτας ὡς παραδόξους. Τινὲς ὅμως τῶν δοξασιῶν τούτων ἀναφέρονται μὲ τὴν αὐτὴν σχεδόν, ὡς καὶ παρ᾽ Ἡσιόδῳ, διατύπωσιν παρὰ νεωτέρων συγγραφέων καὶ μάλιστα εἰς τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Πυθαγόρου γνωστὰ *σύμβολα*, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ μνημονεύεται ὁ Ἡσίοδος ὡς εἰπών. Ἀντέγραψαν ἆρά γε οἱ Πυθαγόρειοι τὰ Ἡσιόδεια παραγγέλματα ἢ ἀντλοῦν, ὡς καὶ ἐκεῖνος, ἐκ τῆς κοινῆς πηγῆς, τῶν παρὰ τῷ λαῷ δηλονότι φερομένων γνωμῶν καὶ δοξασιῶν; Τὴν ἄποψιν, ὅτι Ἡσιόδειοι παραινέσεις καὶ Πυθαγόρεια σύμβολα ἔχουν κοινὴν

[1] Βλ. καὶ *O. Hambert*, ἔνθ᾽ ἀν., σ. 261. *Victor Martin*, Quatre figures de la poésie grecque, Hésiode - Anacréon - Euripide - Théocrite. Neuchatel - Paris 1931, σ. 26. Πρβλ. *Cantarella*, ἔνθ᾽ ἀν., σ. 26 καὶ 39, *Heber Michel Hays*, Notes on the Works and Days of Hesiod, with Introduction and Appendix. Chicago 1918, σ. 42.

[2] Βλ. καὶ *Καρόλου Σίττλ*, Ἡσιόδου τὰ ἅπαντα, σ. 201. *P. Waltz*, Hésiode et son poème morale. Bordeau 1906, σ. 19.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

τὴν προέλευσιν ἐκ λαϊκῶν καὶ πρωτογόνων δοξασιῶν, ὑπεστήριξεν ὁ R. Cantarella εἰς τὴν καὶ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν μελέτην του «Elementi primitivi nella poesia Esiodea». Διάφορον ἐν ταῖς λεπτομερείαις γνώμην ἀναπτύσσει ὁ Carlo Buzio εἰς τὴν μελέτην του «Esiodo nel mondo Greco sino alla fine dell'età classica, Milano 1938»[1], ὑποστηρίζων ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ δεχώμεθα ἀπολύτως τὴν ἄποψιν, ὅτι Πυθαγόρεια σύμβολα καὶ Ἡσίοδος ἀντλοῦν ἐκ προγενεστέρας λαϊκῆς πηγῆς. Εἰς τὰ Πυθαγόρεια σύμβολα εὑρίσκει ἀπομιμήσεις Ἡσιοδείων παραγγελμάτων καὶ τοῦτο στηρίζει εἰς ἱστορικὰ καὶ φιλοσοφικὰ δεδομένα. Ὁ Πυθαγόρας ἐγεννήθη εἰς τὴν Σάμον κατὰ τὸ 581, διέμεινε ἐπὶ μακρὸν εἰς Κάτω Ἰταλίαν, ὅπου ἀνέπτυξε τὴν διδασκαλίαν του, καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε κατὰ τὸ 497. Εἰς τὴν Σάμον πρὸ ἑνὸς περίπου αἰῶνος εἶχεν ἀνατραφῆ ὁ ποιητὴς Σιμωνίδης, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τὸν Ἡσίοδον. Εἰς τὴν Ἐλέαν τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἐξ ἄλλου, διέμενε καὶ ἐδίδαξεν ὁ Ξενοφάνης, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐπικρίνει τὸν Ἡσίοδον. Ἐξ ὅλων τούτων τῶν γεγονότων φαίνεται ὅτι ἠδύνατο ὁ Πυθαγόρας νὰ γνωρίζῃ τὸ ἔργον τοῦ Ἡσιόδου καὶ οὕτω πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ ἡ παρατηρουμένη ἐνίοτε ταὐτότης εἰς τὴν ἔκφρασιν Πυθαγορείων συμβόλων καὶ Ἡσιοδείων παραγγελμάτων. Δυσκολεύεται νὰ πιστεύσῃ ὁ Buzio ὅτι μεταξὺ τοῦ λαοῦ τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ Βοιωτίας ὑπῆρξε τοσαύτη ταὐτότης δοξασιῶν καὶ λαϊκῶν γνωμῶν, ὥστε αὗται νὰ διατυπωθοῦν κατὰ τὸν ἴδιον περίπου τρόπον· πιθανώτερον εἶναι κατ' αὐτόν, ὅτι οἱ Πυθαγόρειοι ἐδανείσθησαν καὶ προσήρμοσαν εἰς τὴν φιλοσοφικήν των διδασκαλίαν ὅλην τὴν προηγουμένην ἠθικὴν φιλοσοφίαν καὶ γνωμικὴν ποίησιν.

Ἡ ὁμοιότης εἰς τὰς ἐκφράσεις Πυθαγορείων καὶ Ἡσιόδου συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ταύτης. Δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ, ἐν τούτοις, ἀπίστευτος, ὡς νομίζει ὁ Buzio, ἡ ταὐτότης δοξασιῶν παρὰ τῷ ἰταλικῷ καὶ βοιωτικῷ λαῷ. Αἱ ἐθνολοκαὶ ἔρευναι ἀποδεικνύουν ὁμοιότητα δοξασιῶν καὶ πρωτογόνων ἀντιλήψεων εἰς λαοὺς ἀπομεμακρυσμένους ἀλλήλων πολὺ περισσότερον ἢ οἱ Ἰταλοὶ καὶ οἱ Βοιωτοί· καὶ εἶναι τοῦτο ἀποτέλεσμα ὁμοίων περίπου συνθηκῶν διαβιώσεως καὶ τοῦ κοινοῦ, κατὰ βάσιν, εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς κατὰ φύσιν ζῶντας λαοὺς τρόπου τοῦ παρατηρεῖν καὶ σκέπτεσθαι. Πλὴν τούτου ὅμως πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι μεταξὺ τοῦ λαοῦ τῆς Κάτω Ἰταλίας, ὅπου ἀνεπτύχθησαν τὰ Πυθογόρεια διδάγματα, καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Βοιωτίας, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ἔζησεν ὁ ποιητὴς τῶν «Ἔργων καὶ Ημερῶν», ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἐποχὴν ἐπικοινωνία, εἴτε δι' ἀποικιῶν, εἴτε δι' ἐμπορικῶν συναλλαγῶν.

Κατὰ τ' ἀνωτέρω τὸ θέμα τοποθετεῖται ὡς ἑξῆς, νομίζω. Ὁ Ἡσίοδος,

---

[1] Ἐκδ. εἰς τὴν σειράν: Publicazioni della università cattolica del sacro cuore. Serie quarta. Scienze filologiche, vol. XXVII.

γνώστης τῶν λαϊκῶν δοξασιῶν καὶ γνωμῶν, διετύπωσε ταύτας ποιητικῶς. Οἱ νεώτεροι τούτου ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι γνωρίζουν ἐπίσης τὰς λαϊκὰς ταύτας δοξασίας καὶ ἐκ τῆς ἀρχικῆς των πηγῆς, τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Ἡσιόδου, ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ ὁποίου ἐνίοτε παραλαμβάνουν ταύτας [1]. Ἡ διατύπωσις τῶν παραινέσεων τοῦ Ἡσιόδου δι' ἀλληγοριῶν καὶ συμβολισμῶν εἶναι ἐν πολλοῖς λαϊκῆς ἐπίσης προελεύσεως [2], διότι εἰς ὅλους τοὺς λαούς, καὶ μάλιστα τοὺς πρωτογόνους, εἶναι ἰδιαιτέρως ἀρεστὴ ἡ συμβολικὴ ἔκφρασις. Τὰς συμβολικὰς καὶ ἀλληγορικὰς ἐκφράσεις ἐκαλλιέργησαν οἱ Πυθαγόρειοι, τῶν ὁποίων τὴν φιλοσοφίαν χαρακτηρίζει, ὡς γνωστόν, ὁ τὰ σύμβολα χρησιμοποιῶν ὡς κυριώτερον μέσον ἐκφράσεως μυστικισμός. Ἡσιόδειοι ἀπαγορεύσεις καὶ Πυθαγόρεια σύμβολα, παρατηρεῖ ὁ Martin Nilsson [3], προέρχονται ἐκ τῆς κοινῆς λαϊκῆς ἀντιλήψεως περὶ ταμπού, ἀλλ' οἱ Πυθαγόρειοι μὲ τὴν μυστικιστικήν των καὶ ἀσκητικὴν τάσιν ἀνέπτυξαν ταῦτα συστηματικώτερον πρὸς ἰδιαιτέραν κατεύθυνσιν.

Ὡς προκύπτει ἐκ συγκριτικῶν ἐρευνῶν, παραλλαγαὶ τῶν παρ' Ἡσιόδῳ προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν ἀνευρίσκονται εἰς διαφόρους λαούς. Καὶ εἶναι τοῦτο ἀπόδειξις, ὅτι εἰς λαοὺς ζῶντας ὑπὸ τὰς αὐτὰς περίπου κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς συνθήκας ἔχομεν πολλάκις παρομοίας ψυχολογικὰς καὶ πνευματικὰς ἐκδηλώσεις. Δὲν εἶναι, ἐξ ἄλλου, ἄνευ μεγάλης σημασίας ἡ ἐπιβίωσις ἐπὶ μακρότατον χρόνον παλαιοτάτων λαϊκῶν δοξασιῶν. Ἐν νεωτέρᾳ Ἑλλάδι π. χ. εἰς λαϊκὰ ἔθιμα, εἰς παροιμιακὰς ἐκφράσεις, παιδικὰς συνηθείας, διακρίνομεν ἀπηχήσεις δοξασιῶν ἐχουσῶν τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Χρονικὴ ἀπόστασις δύο καὶ τριῶν χιλιάδων ἐτῶν εἶναι πολὺ μικρά, καθὼς φαίνεται, διὰ νὰ ἐξαλειφθοῦν αἱ δοξασίαι αὗται. Παρὰ τὴν ἀλλαγὴν συνθηκῶν διαβιώσεως διὰ τῆς χρήσεως νέων μέσων καὶ τρόπων ζωῆς, παραμένουν ὡς τὸ ὑπόστρωμα τοῦ ἐξελισσομένου πολιτισμοῦ, ὡς βιώματα παλαιά, καὶ συνειδητῶς ἢ ὑποσυνειδήτως ἐπενεργοῦν ἔν τινι μέτρῳ εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν πολλῶν ἀνθρώπων καὶ κατὰ συνέπειαν εἰς τὴν πορείαν τοῦ ὅλου πολιτισμοῦ. Κατὰ ταῦτα, ἡ ἔρευνα τούτων ἐπιβάλλεται οὐχὶ ἐξ ἁπλῆς περιεργείας, ἀλλὰ δι' αὐτὴν ταύτην τὴν βαθυτέραν κατανόησιν τοῦ ἀνθρώπου. Εἰδικώτερον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἔχοντος μακροτάτην ἱστορίαν ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι πολλαὶ ἐκ τῶν λαϊκῶν δοξασιῶν, ἐνῷ ἐκ πρώτης ὄψεως νομίζονται νεώτεραι, διὰ τῆς ἐρεύ-

---

[1] Βλ. καὶ *Martin Nilsson,* Geschichte der griechischen Religion, I, München 1955, (Β' ἔκδοσις) σ. 706.

[2] Βλ. καὶ *P. Waltz,* ἔνθ' ἀν. *M. Nilsson,* ἔνθ' ἀν., σ. 621.

[3] Ἔνθ' ἀν., σ. 623. Πρβλ. *Louis Gernet - Audré Boulanger,* Le génie grec dans la religion, Paris 1932, σ. 143.

νης ἀποκαλύπτονται ἔχουσαι τὰς ρίζας των εἰς τὴν μακρινὴν ἀρχαιότητα. Διὰ τῆς συστηματικῆς καὶ βαθυτέρας τούτων μελέτης διαφωτίζονται πολλαὶ ἀπόψεις τῆς ἀρχαίας θρησκείας καὶ ἑλληνικῆς ζωῆς, ὡς ἐξ ἄλλου διὰ τῆς μελέτης τοῦ ἀρχαίου λαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἑρμηνεύονται καὶ κατανοοῦνται πολλαὶ μορφαὶ τῆς νεοελληνικῆς ζωῆς. Ἀπὸ τῆς δευτέρας ταύτης ἀπόψεως πολύτιμοι εἶναι αἱ εἰδήσεις, τὰς ὁποίας ἐκληροδότησεν εἰς ἡμᾶς ὁ γνωμικὸς ἀοιδὸς τῆς Ἄσκρας.

Ἀπρίλιος 1959

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΤΗΡ ΤΙΚΤΩΝ

ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΔΥΟ ΤΥΠΟΥΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ

ΥΠΟ

ΔΗΜ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΥ

«*Ὁ πατὴρ γεννᾷ, ἡ μήτηρ τίκτει*», εἶναι ἡ συνήθης ἑρμηνευτικὴ φράσις, ἥτις διαχωρίζει τοὺς φυσιολογικοὺς ρόλους τῶν δύο συζύγων. Εἰς τὰς λαϊκὰς ὅμως ἀντιλήψεις καὶ τὴν μυθολογικὴν παράδοσιν εἶναι δυνατὸν ν' ἀνεύρωμεν περιπτώσεις, ὅπου «καὶ ὁ ἀνὴρ τίκτει».

Ἡ τολμηροτάτη αὕτη σύλληψις τῆς λαϊκῆς φαντασίας δὲν εἶναι οὔτε νέα οὔτε τοπικῶς περιωρισμένη. Εἶναι ἀρχαιοτάτη καὶ παγκόσμιος. Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ μυθολογία καὶ ἡ σημερινὴ παραμυθολογία τῶν λαῶν δέχονται κατ' ἀρχὴν τὸν ἐξ ἄρρενος τοκετόν, ἔστω καὶ μὲ ἐμμέσους ἢ συμβολικοὺς τρόπους ἐξόδου τοῦ τέκνου, οἷοι ἐκ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ μηροῦ (πρβλ. μυθολογικὰς παραδόσεις περὶ τῆς γεννήσεως τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Διονύσου), ἢ ἐκ τῆς κοιλίας καὶ τῆς κνήμης (ὡς εἰς τὰ νεώτερα παραμύθια).

Εἶναι γνωστὴ ἡ ἀρχαία παράδοσις διὰ τὴν ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς ἐκπήδησιν τῆς Ἀθηνᾶς. Ὡς ἀφηγεῖται ὁ Ἡσίοδος, ὁ Ζεὺς συνεζεύχθη «πρώτην ἄλοχον» τὴν Μῆτιν, καὶ κατέστησεν αὐτὴν ἔγκυον. Ἀλλ' ὅτε ἐπληροφορήθη παρὰ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς, ὅτι μετὰ τὴν κυοφορουμένην κόρην (τὴν Ἀθηνᾶν) θὰ ἐγεννᾶτο παῖς, ὅστις θὰ ἦτο ἰσχυρότερος αὐτοῦ καὶ θὰ ἐγίνετο «θεῶν βασιλεὺς καὶ ἀνδρῶν», ἔσπευσε νὰ καταπίῃ τὴν σύζυγόν του. Τοῦτο ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ μεταβιβασθῇ ἡ πρώτη ἐγκυμοσύνη τῆς Μήτιδος εἰς τὴν ἰδικήν του κοιλίαν, καὶ νὰ γεννηθῇ ἐκ τῆς κεφαλῆς του ἡ Ἀθηνᾶ[1].

---

[1] *Ἡσιόδου* Θεογ., στίχ. 886 - 900 καὶ 924 - 926. Παλαιοτέραν τῆς τοῦ Ἡσιόδου μνείαν εὑρίσκομεν εἰς τὸν ὑπ' ἀρ. 28 Ὁμηρικὸν Ὕμνον («εἰς Ἀθηνᾶν»), ὅπου τὴν θεάν:

> . . . . . . *αὐτὸς ἐγείνατο μητίετα Ζεὺς*
> *σεμνῆς ἐκ κεφαλῆς* . . . .
> . . . . . . *ἡ δὲ πρόσθεν Διὸς αἰγιόχοιο*
> *ἐσσυμένως ὤρουσεν ἀπ' ἀθανάτοιο καρήνου*» (στίχ. 4 - 8).

Τὸν μῦθον τοῦτον ἐπαναλαμβάνει ὁ Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀθηναῖος (2ος αἰὼν π. Χ.) ὡς ἑξῆς: «*Μίγνυται δὲ Ζεὺς Μήτιδι, μεταβαλλούσῃ εἰς πολλὰς ἰδέας ὑπὲρ τοῦ μὴ συνελθεῖν, καὶ] αὐτὴν γενομένην ἔγκυον καταπίνει φθάσας, ἐπείπερ ἔλεγε [Γῆ] γεννήσειν παῖδα μετὰ τὴν μέλλου-*

Μέχρι τοῦδε πολλοὶ ἀρχαιολόγοι καὶ ἐθνολόγοι ἐπρόσεξαν τὸν περὶ «πατρὸς τίκτοντος» μῦθον τοῦτον καὶ ἐζήτησαν ποικιλοτρόπως νὰ τὸν ἐξηγήσουν, συσχετίσαντες αὐτὸν καὶ πρὸς πρωτογόνους λαϊκὰς ἀντιλήψεις [1]. Αἱ πλεῖσται τῶν σχετικῶν ἑρμηνειῶν στηρίζονται, εἰς παλαιὰς περὶ τῆς συλλήψεως δοξασίας (βλ. ἰδίᾳ παρὰ Deona, ἔνθ' ἀν.), οὐχ ἧττον δὲ καὶ εἰς συμβολισμοὺς καὶ ἀλληγορίας μυθολογικάς. Συναντῶμεν ὅμως ἤδη παρὰ τοῖς σχολιασταῖς τῶν ἀρχαίων κειμένων ὀργανικωτέραν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἐξόδου τῆς Ἀθηνᾶς καὶ νύξιν περὶ ἐκτρόπου τοκετοῦ ἐξ ἀνδρογυνικοῦ ὄντος: *«λέγεται δὲ Τριτογενὴς ἡ Ἀθηνᾶ, ἤτοι ὅτι ἐκ τῆς νηδύος καὶ τῆς μήτρας καὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς ἐξῆλθε»* [2].

Τὸν ἔκτροπον τοῦτον τοκετὸν τῆς Ἀθηνᾶς ἐκ τῆς κοιλίας, καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός, ὑπωψιάσθη ὡς παλαιοτέραν ἀντίληψιν παρὰ τῷ λαῷ ὁ Ἰταλὸς ἐθνολόγος καὶ λαογράφος Raffaele Corso. Οὗτος εἰς μελέτην του ὑπὸ τὸν τίτλον «Il mito della nascita di Minerva ed un racconto popolare della Corsica» [3], ὑποστηρίζει ὅτι ὁ ἀρχαῖος μῦθος εἶναι ἐκλεπτυσμένη μορφὴ πρωτογόνου λαϊκῆς ἀντιλήψεως περὶ τοκετοῦ ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ πατρός, εἰς τοῦτο δὲ ἄγεται ἀφ' ἑνὸς ἔκ τινων ἀγγειογραφικῶν παραστάσεων, εἰς τὰς ὁποίας, παραλλήλως πρὸς τὴν ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς ἐκπήδησιν τῆς Ἀθηνᾶς, εἰκονίζεται καὶ ὑπὸ τὴν ἕδραν αὐτοῦ μικρά τις ἀνθρωπίνη ὕπαρξις [4], ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ λαϊκοῦ παραμυθίου τῆς Κορσικῆς, εἰς τὸ ὁποῖον μικρά τις κόρη, φοβουμένη τὸν Δράκον (l'Orco) ἐκρύβη κάτωθεν τῆς ἕδρας αὐτοῦ, ὅτε δ' ἐκεῖνος ἀπέβαλε φύσημα ἐκ τῶν ἐντέρων, ἡ μικρὰ παρουσιάσθη ὡς τεχθεῖσα ἐκ τοῦ φυσήματος καὶ ἐγένετο πιστευτή. Ὑποστηρίζει δηλ. ὁ R. Corso ὅτι ἀπὸ παλαιὰς δοξασίας καὶ ἔθιμα ἀρρενολοχείας (couvade), ἀπαιτοῦντα τὴν εἰκονικὴν ἐκ τοῦ κόλπου τοῦ πατρὸς καταβίβασιν, ἢ τὴν ὑπὸ τὰ σκέλη αὐτοῦ τοποθέτησιν τοῦ γεννωμένου τέκνου, πρὸς βεβαίωσιν τῆς

σαν ἐξ αὐτῆς γεννᾶσθαι κόρην, ὃς οὐρανοῦ δυνάστης γενήσεται· τοῦτο φοβηθεὶς κατέπιεν αὐτήν· ὡς δ' ὁ τῆς γεννήσεως ἐνέστη χρόνος, πλήξαντος αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν πελέκει Προμηθέως, ἢ καθάπερ ἄλλοι λέγουσιν Ἡφαίστου, ἐκ κορυφῆς [= κεφαλῆς], *ἐπὶ ποταμοῦ Τρίτωνος, Ἀθηνᾶ σὺν ὅπλοις ἀνέθορεν.* (Ἀπολλοδ. Βιβλιοθ. I 3, 6 ἔκδ. J. G. Frazer I, London 1921, σελ. 22 κέ.).

[1] Βλ. *Robert Schneider*, Die Geburt der Athena. (Abhandl. des Archäologisch - Epigraphischen Seminares der Univ. Wien 1880). *W. Deona*, La naissance d'Athena. Revue Archéol. XX Paris 1912, σελ. 350 - 354. *Gabriel Ancey*, La naissance d'Athena. Revue Archéol. XXI, Paris 1913, σελ. 209 - 211 κ. ἄ.

[2] Paroemiographi Graeci τόμ. II, Gotingae 1851, σελ. 692 (Ἀποστόλιος 17, 26).

[3] = *Ὁ μῦθος περὶ τῆς γεννήσεως τῆς Ἀθηνᾶς καὶ μία λαϊκὴ διήγησις ἐκ Κορσικῆς*, (Folklore, ἔτος 5ον, Napoli 1950, ἀριθμ. 1 - 2, σελ. 5 - 15).

[4] Βλ. εἰκονογράφησιν ἐν τῇ ὡς ἄνω μελέτῃ τοῦ Corso, ἀλλὰ καὶ παρὰ *Salomon Reinach*, Répertoire des vases peints grecs et etrusques, tome I (Paris 1899) σελ. 116 καὶ 156. Tome II (Paris 1900) σελ. 20.

πατρότητος [1], ἡ λαϊκὴ πίστις ἔφθασεν εἰς παρὰ φύσιν ἀντιλήψεις, οἷα ἡ ἐκ τῆς καταβροχθίσεως τῆς συζύγου του ἐγκυμοσύνη τοῦ Διὸς καὶ ἡ ἐκ τῆς νηδύος αὐτοῦ γέννησις τῆς Ἀθηνᾶς. Τὴν ἐκ τῆς κοιλίας καὶ τοῦ πρωκτοῦ ἔξοδον ταύτην εἰκονίζει κατὰ τὸν Corso ἡ παράστασις τῆς μικρᾶς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως ὑπὸ τὴν ἕδραν τοῦ Διός, συμφωνεῖ δὲ, ὡς λέγει, ἡ ἀντίληψις αὕτη μὲ τὰ ἐν τῷ παραμυθίῳ ἐκ Κορσικῆς ἐκτιθέμενα, περὶ τῆς μικρᾶς κόρης. *«Ἡ Σιαλέλλα (Sialella),* ὅπως μᾶς δίδεται ἐν περιλήψει τὸ παραμύθιον, *ἦταν τὸ τρίτο κορίτσι ἑνὸς βασιλιᾶ, ποὺ ταραγμένος ἀπὸ ἕνα ὄνειρο, ποὺ τοῦ προέλεγε πὼς ἡ κόρη του αὐτὴ θὰ γινόταν γυναίκα τοῦ Αὐτοκράτορα, τὴν ἐμπιστεύθηκε σ' ἕνα δοῦλο του, καὶ τοῦ παράγγειλε νὰ τὴν ἀφανίσῃ. Ὁ δοῦλος, πονόψυχος, δὲ θέλησε νὰ τὴν θανατώσῃ, μόνο τὴν ἄφησε σ' ἕνα δάσος, ὅπου ἡ κόρη βρῆκε ἄσυλο στὴ γυναίκα ἑνὸς Μάγου ἀνθρωποφάγου (Δράκου), ποὺ τὴ δασκάλεψε πῶς νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἄνδρα της. Ὁ Μάγος, κάθε ποὺ γύριζε στὸ σπίτι, ἐσυνήθιζε νὰ κάθεται στὸ τραπέζι, πάνω σ' ἕνα σκαμνί, κι' ὅταν ἀπότρωγε κι' ἦταν χορτάτος, ἐσυνήθιζε ν' ἀφήνῃ μὲ θόρυβο τὸν ἀέρα ποὺ ἦταν κλεισμένος στὰ ἔντερά του. Ἡ μικρούλα, ἀκολουθώντας τὴ συμβολὴ τῆς Δράκαινας, κρύφτηκε κάτω ἀπὸ τὸ σκαμνί καὶ περίμενε τὸν κρότο τῆς κοιλιᾶς* (πορδὴν) *τοῦ Μάγου, γιὰ ν' ἀπαντήσῃ ἀμέσως μὲ κλάμα. Ὁ Μάγος τότε νομίζοντας πὼς ἔφερε στὸ φῶς μιὰ ὕπαρξη μὲ τὸ φύσημα τῆς κοιλιᾶς του, πῆρε τὴ μικρούλα στὴν ἀγκαλιά του, χαϊδεύοντας καὶ φιλώντας τη σὰν κόρη του»* [2].

Ἀσχέτως πρὸς τὴν ὀρθότητα ἢ μὴ τῆς ἑρμηνείας, τὴν ὁποίαν δίδει ὁ Corso διὰ τὰς εἰκονιζομένας ὑπὸ τὴν ἕδραν τοῦ Διὸς μορφὰς (εἴς τινας μάλιστα παραστάσεις τὰ πρόσωπα εἶναι δύο), ἡ ἐπιστημονικὴ πρόθεσίς του νὰ συσχετίσῃ ἀρχαῖα μυθολογικὰ ἐπεισόδια μὲ νεώτερα παραμύθια, καὶ ἡ σημασία τὴν ὁποίαν δίδει εἰς τὰ αἰώνια ὑποστρώματα τῶν ἐθιμικῶν ρευμάτων, εἶναι διδακτικά. Οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὅτι ὑπὸ τὰ φαινομενικῶς φανταστικὰ αὐτὰ ἐπινοήματα τῆς μυθολογίας καὶ τῶν παραμυθιῶν, περὶ τοκετοῦ ἐξ ἀνδρῶν, κρύπτονται ἀναμνήσεις παλαιῶν ἐνεργειῶν καὶ ἀντιλήψεων ἀρρενολοχείας ἢ καὶ υἱοθεσίας [3].

Τὰ αὐτὰ δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν καὶ διὰ τὸν β' τύπον τοκετοῦ ἐξ ἀνδρὸς (ἔξοδος ἐκ τοῦ μηροῦ ἢ τῆς κνήμης), τὸν ὁποῖον μᾶς δίδουν τὰ περὶ τοῦ Διονύσου μυθολογούμενα, ὡς καὶ τὰ ἐν τοῖς νεωτέροις παραμυθίοις διαλαμβανόμενα.

---

[1] Βλ. *Δημ. Σ. Λουκάτου:* «Ὁ σύζυγος εἰς τὰ κατὰ τὴν γέννησιν ἔθιμα καὶ λαογραφικαὶ ἐνδείξεις περὶ ἀρρενολοχείας». Ἐπετηρὶς τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου, τόμ. Η' (1957) σ. 127.

[2] R. Corso, ἔνθ' ἀν., σελ. 11 - 12.

[3] Πρβλ. καὶ *J. G. Frazer,* The Golden Bough I, London 1936, σελ. 74 κέ.

Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, ὅτι ὅτε ἡ Σεμέλη ἔμεινεν ἔγκυος ἐκ τοῦ Διός, ἐζήτησεν ἀφρόνως, κατὰ δολίαν ὑπόδειξιν τῆς Ἥρας, νὰ ἴδῃ τὸν ἐραστήν της ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ. Ὁ Ζεὺς πράγματι «*παραγίνεται εἰς τὸν θάλαμον αὐτῆς ἐφ' ἅρματος ἀστραπαῖς ὁμοῦ καὶ βρονταῖς, καὶ κεραυνὸν ἵησιν. Σεμέλης δὲ διὰ τὸν φόβον ἐκλιπούσης* (= ἀποθανούσης), *ἑξαμηνιαῖον τὸ βρέφος ἐξαμβλωθέν, ἐκ τοῦ πυρὸς ἁρπάσας ἐνέρραψε τῷ μηρῷ .... κατὰ δὲ τὸν χρόνον τὸν καθήκοντα, Διόνυσον γεννᾷ Ζεὺς λύσας τὰ ράμματα, καὶ δίδωσιν Ἑρμῇ . . .*» [1].

Ὁ γάλλος θρησκειολόγος H. Jeanmaire θεωρεῖ ἐπίσης τὴν θαυμαστὴν ταύτην δευτερογέννησιν τοῦ Διονύσου, εἴτε ὡς συμβολικὴν ἀλληγορίαν μιᾶς πατρικῆς υἱοθεσίας καὶ ἀνάμνησιν τοῦ παλαιοῦ ἐθίμου τῆς ἀρρενολοχείας, εἴτε ἐπιβίωσιν μύθου τινὸς περὶ ἀνδρογυνικοῦ προγόνου. Καὶ προσθέτει ὅτι ἡ μεσολάβησις αὕτη τοῦ Διὸς διὰ τὴν συμπλήρωσιν ἐντὸς τοῦ ἰδίου σώματος τῶν ἐννέα μηνῶν ἐξησφάλισεν εἰς τὸν Διόνυσον θείαν ὑπόστασιν («divinité»), τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἐλάμβανεν ἐκ μόνης τῆς ἐκ τοῦ Διὸς καταγωγῆς του [2].

Τὴν θαυμαστὴν ταύτην κυοφορίαν ἐν τῷ μηρῷ τοῦ Διὸς ἀνευρίσκομεν καὶ εἰς νεώτερα παραμύθια, ὅπου τὸ γόνυ ἢ ἡ κνήμη τοῦ πατρὸς κρατοῦν ἐπὶ ἐννέα μῆνας τὸ τεχθησόμενον ἔμβρυον.

Σκοπὸς τῆς παρούσης μελέτης εἶναι νὰ δείξῃ ἀκριβῶς, ὅτι καὶ ἡ νεοελληνικὴ παραμυθολογία — αὐτὴ μάλιστα — ἔχει νὰ προσκομίσῃ παραδείγματα μαρτυροῦντα τὴν λαϊκότητα τῶν ἀρχαίων μυθικῶν στοιχείων καὶ τὴν διὰ μέσου τῶν αἰώνων συνέχισιν τῶν ἀρρενολοχικῶν τούτων ἀφηγήσεων. Ἡ παράδοσις περὶ τοῦ «τίκτοντος πατρός», εἴτε ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ, ὡς τὸ ἑρμηνευόμενον περὶ τῆς Ἀθηνᾶς ἐκ τῶν ὑπὸ τὴν ἕδραν τοῦ Διὸς παραστάσεων, εἴτε ἐκ τοῦ μηροῦ καὶ τῆς κνήμης, ὡς τὸ μυθολογούμενον περὶ τοῦ Διονύσου, ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἀντίστοιχα νεοελληνικὰ παραμύθια καὶ εἰς ἄλλα λαϊκὰ κείμενα, τινὰ τῶν ὁποίων παραθέτομεν κατωτέρω:

α΄. *Διηγήσεις καὶ κείμενα περὶ τοκετοῦ ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ πατρὸς (ὡς ἡ Κορσικανὴ «Σιαλέλλα»).*

Αἱ ἀφηγήσεις τοῦ εἴδους αὐτοῦ ἀνευρίσκονται εἰς περιπετειακὰ παραμύθια τῶν τύπων 400 καὶ 408 τοῦ Διεθνοῦς Καταλόγου (AaTh) [3]. Παρουσιάζεται δη-

[1] Ἀπολλοδ. Βιβλ. III, 4, 3 (Ἔκδ. J. G. Frazer, τόμ. I σελ. 318).

[2] *H. Jeanmaire,* Dionysos. Histoire du culte de Bacchus. Paris (Payot) 1951 σ. 337.

[3] *[= Aarne - Thompson],* The Types of the Folk - Tale. A Classification and Bibliography. Antti Aarne's (F.F.C. No 3) translated and enlarged by Stith Thompson. F. F.

λαδὴ εἰς ταύτας καὶ τὸ ἐπεισόδιον, καθ' ὃ εὐφυής τις μικρὸς ἢ νέος φθάνει κατόπιν περιπλανήσεων εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Δράκου, ὅπου φιλοξενεῖται ἀπὸ τὴν Δράκαιναν. Τῇ ὑποδείξει ταύτης κρύπτεται ὑπὸ τὸ κάθισμα τοῦ Δράκου, ἀναμένων ἐκεῖ τὴν ἄφιξίν του, καὶ ἐπωφελεῖται ἑνὸς φυσήματος τῶν ἐντέρων του (πορδῆς) διὰ νὰ παρουσιασθῇ ὡς τέκνον του καὶ νὰ τοῦ δηλώσῃ ὅτι μόλις ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ ὀπίσθιά του. Ὁ Δράκος, εὔπιστος ὡς συνήθως, παραδέχεται τοῦτο, χαίρει μάλιστα διὰ τὸν τοκετόν, καὶ ἀγαπᾷ ἔκτοτε τὸν μικρὸν ἢ τὸν νέον ὡς ἴδιον τέκνον. Σχετικὰ παραδείγματα ἀπὸ νεοελληνικὰ παραμύθια δύναμαι νὰ παραθέσω τὰ κάτωθι:

1. *«Ὁ γιὸς τῆς χήρας»* (ἐξ Ἠπείρου;). Συλλογὴ Σπ. Π. Λάμπρου, «Νεοελληνικὰ Ἀνάλεκτα Παρνασσοῦ», Τόμ. Α΄, ἐν Ἀθήναις 1870, σελ. 56 - 64.

Εἰς τὸ παραμύθιον τοῦτο, υἱὸς χήρας, πτωχὸς ξυλοκόπος, προσλαμβάνεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν Ἑβραίου, ὅστις τὸν ὁδηγεῖ μὲ τὸ πλοῖον του εἰς ἔρημον τόπον, κάτω ἀπὸ ἕνα βουνόν. Ἐκεῖ τὸν ράπτει μέσα εἰς ἀσκόν, καὶ οἱ ἀετοὶ τὸν σηκώνουν εἰς τὸ ὄρος. Εὑρίσκει ἀμύθητα πλούτη, τὰ ὁποῖα ρίπτει εἰς τὸν Ἑβραῖον, ἀλλ' ὁ Ἑβραῖος φεύγει μὲ τὰ πλοῖα του καὶ τὸν ἐγκαταλείπει. Τὸ παιδὶ τότε περιπλανᾶται μόνον εἰς τὸ ὄρος, ἕως ὅτου εὑρίσκει ἄνοιγμα καταπακτῆς ὁδηγούσης εἰς τὸ παλάτι τοῦ Δράκου. Κατ' ἀρχὰς ζητεῖ νὰ φάγῃ κάτι... «ἔπειτα [τὸ παιδὶ] τραβάει παραπέρα καί, κοίτ' ἀπὸ δῶ, κοίτ' ἀπὸ κεῖ, βλέπει ἕνα δράκο, ποὺ ἤτανε στραβός. Στὴν ἀρχὴ φοβήθηκε καὶ ἄρχισε νὰ τρέμῃ, μὰ σὰν εἶδε ποὺ ἤτανε στραβός, ἐθάρρεψε, ὅμως δὲν τοῦ μιλοῦσε τοῦ δράκου· ἤθελε νὰ τοῦ δώσῃ γνώρα, μὰ ἔλα ποὺ φοβόντανε καὶ δὲν ἤξερε μὲ τί τρόπο νὰ τοῦ τὸ πῇ! Ἐκεῖ λοιπὸν ποὺ καθόντανε ὁ δράκος, πηγαίνει — μὲ συμπάθειο — σιγὰ σιγὰ ἀπὸ πίσω του καὶ τοῦ φωνάζει: «Πατέρα!» Ἀποκρίνεται ὁ δράκος: «Ποῦθε σ' ἔχω γιό;» Ἀπολογιέται ἐκεῖνος. «Νά, τώρα μ' ἐγέννησες, αὐτὴ τὴ στιγμή». Τότες τὸ πίστεψε ὁ δράκος, τὸν ἔκραξε κοντά του καὶ ἄρχισε νὰ τὸν ἀγαπάῃ, σὰν νὰ 'ταν ἀληθινὸ παιδί του...» Καὶ ἡ διήγησις συνεχίζεται μὲ τὴν συνάντησιν τοῦ νέου, μέσα εἰς τοὺς κήπους τοῦ δράκου, μὲ μίαν ὡραίαν κόρην, τὴν ὁποίαν νυμφεύεται. Ὁ Δράκος τὸν βοηθεῖ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν τόπον του ἀλλὰ ἡ μαγικὴ σύζυγος τὸν ἐγκαταλείπει. Ὁ νέος τότε ρίπτεται εἰς περιπετείας διὰ νὰ εὕρῃ τὴν σύζυγόν του καὶ ἐπιτυγχάνει τελικῶς τοῦτο μὲ τὴν βοήθειαν ἐπίσης τοῦ δράκου.

2. *«Ὁ Διαμαντᾶς»* (Αἶνος Θράκης· συλλογὴ Σ. Α. Μανασσείδου). Χφον Λαογρ. Ἀρχείου ἀρ. 140 (ἔτος 1882) σελ. 3 κέ.

Communications No 74 (Helsinki 1928). Πρβλ. καί: *J. Bolte und G. Polivka,* Anmerkungen zu den Kinder und Hausmärchen der Brüder Grimm, III (1918) σ. 407 ABC.

Εἰς τὸ παραμύθιον τοῦτο ἕνας πραματευτὴς ναυλώνει καράβι γιὰ νὰ πᾶνε νὰ φορτώσουν διαμαντόπετρες, καὶ παίρνει μαζί του κ᾽ ἕνα ὀρφανὸ παλληκάρι. Ἐγκαταλείπει ὅμως κάποτε τὸ παιδὶ εἰς ἕνα ἔρημο ἀκρογιάλι, κ᾽ ἐκεῖνο περιπατώντας φθάνει σ᾽ ἕνα σπίτι ὅπου κατοικοῦσε μιὰ γριὰ Δράκαινα. Τὴ χαιρέτησε καὶ τῆς ἀφηγήθηκε τὰ παθήματά του. Τὴ ρώτησε ἂν ὑπάρχῃ κανένας τρόπος νὰ γυρίσῃ στὸν τόπο του. «Ἡ Δράκινα τὸν ἔστ'λε στὸν ἀδερφό της (τὸ Δράκο) καὶ τόνε συμβούλιψε πῶς νὰ φερθῇ σ᾽ αὐτόνα, γιὰ νὰ μὴ τόνε φάγ᾽. Κι᾽ ἀφοῦ τὸν ἔδειξι τοὺ δρόμου, ἔφ'γε οὑ Διαμαντᾶς (τὸ παιδὶ) καὶ ἦρτι στὸ παλάτ᾽ τοῦ Δράκου. Ἱ Δράκος αὐτὸς ἤτανε στραβὸς καὶ κοιμοῦνταν σαράντα μέρις. Ἀνιβαίν᾽ λοιπὸν κρυφὰ - κρυφὰ καὶ παίριν᾽ ἕνα φρουκάλ᾽ καὶ φρουκάλ'σι τοὺν οὖντὰ τ᾽, συγύρ'σι καὶ τὸ μ'σὸ τὸ στρῶμα τ᾽, ποὺ θὰ γ'ρίσ᾽ ὄντας ξυπνήσ᾽. Καὶ τραβήχ'κι κομμάτ᾽ μακριὰ καὶ στάθ'κι. Πῆρι καὶ τὰ τριὰ προσκέφαλα κουντὰ καὶ τὰ εἶχι χαζίρ᾽. Σ'τσὶ τρεῖς μέρις λοιπὸν ξύπνησε οὑ Δράκος καὶ γύρ'σι ἀπ᾽ τ᾽ ἄλλο τὸ πλάγ᾽ καὶ τίναξι μὲ συμπάθειο ἕνα πόρδο, πὄβαξι σὰ τόπ᾽ (= κρότησε σὰν κανονιὰ) καὶ πῆγι κ᾽ ἦρτι τὸ παλάτ᾽. Τότε ἱ Διαμαντᾶς φώναξι: «Ὄρσε μπαμπά!» — «Πρέ», ἀπ'λογήθ'κι μὲ ἀπορία οὑ Δράκος, «μὲ τὸ πόρδο μ᾽ σὶ γέν'σα;» — «Ναί, μπαμπά», εἶπι τὸ παλλ'κάρ. — «Ἔλα νὰ σὶ δώσω τρεῖς γροθιὲς πά᾽ στ᾽ ράχ᾽» εἶπι οὑ Δράκος, κι᾽ ἁ σὲ γένν'σα ἐγὼ τώρα κι᾽ εἶσι γιόζ ουμ, θὰ βαστάξ's τὸ χτύπ'μα ...» Ὁ Διαμαντᾶς ἔβαζε στὴ ράχη του ἀπὸ ἕνα προσκέφαλο, κάθε φορὰ ποὺ τὸν χτυποῦσε ὁ Δράκος, καὶ δὲν πονοῦσε. Ἔτσι βεβαιώθηκε ὁ Δράκος πὼς εἶναι γιός του. Τοῦ ἐμπιστεύθηκε τὰ 40 κλειδιὰ καὶ τὸν ἄφησε νὰ γυρίζῃ τὸ παλάτι μὲ τοὺς θησαυρούς. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπέμεινε ν᾽ ἀνοίξῃ καὶ τὴ 40ὴ κάμαρα, ἔπεσε σὲ νέες περιπέτειες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες πάλι τὸν ἔσωσε ὁ δράκος, «ὁ πορδομπαμπάς του», ὅπως λέγει τὸ παραμύθι.

3. *«Ὁ Δράκος καὶ τὸ παιδὶ»* (Κορώνη Μεσσηνίας· συλλογὴ Γεωργίας Ταρσούλη). Χφον. Λαογρ. Ἀρχείου ἀρ. 1167 Β′ (ἔτος 1925) σελ. 6 - 7.

Ἕνας βασιλιὰς διατάσσει ν᾽ ἀφανίσουν τὸ τρίτο παιδί του, ἐπειδὴ φοβεῖται ὅτι θὰ τοῦ πάρῃ τὴν ἐξουσίαν. Οἱ ὑπηρέται λυποῦνται τὸ παιδὶ καὶ τὸ ἀφήνουν στὴν ἐρημιὰ νὰ ζήσῃ. Ἐκεῖνο περιπλανᾶται καὶ πάει ... «πάει, φτάνει σὲ μιὰ λαγκαδιά, κι᾽ ἤτονε στὴ μέση ἕνα παλάτι καὶ γύρω γύρω μακρυνάρια, καὶ καταμεσὶς στὴν αὐλὴ ᾽κοιμότουνα ἕνας δράκος ἀπὸ ᾽δῶ ἴσαμε κεῖ κάτω, κι᾽ ἤτονε στραβὸς κι ἀπὸ τὰ δυό του μάτια. Ἐκεῖ λοιπὸν ποὺ ᾽κοιμότουνα, καμμιὰ φορὰ ξυπνάει καὶ λέει:—«Ἄχ μωρέ!, ν᾽ ἄφηνα μιὰ πορδὴ καὶ νὰ γινότουνα ἕνα παιδί!» Μὲ τὸ λόγο λοιπὸν αὐτὸ ποὺ εἶπε, τινάζει ἕναν πόρδο, μὰ τὶ πόρδο!, ποὺ ἀντιλάλησαν τὰ βουνά. Στὴ στιγμῆς παρρησιάζεται καὶ τὸ βασιλόπουλο: — «Ὁρίστε πατέρα!» λέει. Ὁ ἔρμος ὁ δράκος δὲν τὸν ἔβλεπε. «— Ποιὸς εἶσαι ἐλό-

γου σου;» τόνε ρωτάει.—«Ὁ γιός σου, ποὺ γίνηκε μὲ τὴν πορδὴ ποὺ ἀμόληκες!» Ὁ δράκος τὸ πιστεύει, ἀλλὰ θέλει καὶ νὰ τὸν δοκιμάση. Παίρνει μιὰ μαγκούρα νὰ τὸν χτυπήση, ἀλλὰ τὸ παιδὶ βάζει στὴ θέση του ἕνα σακκὶ ἄχερα, κι ἔτσι δὲν παθαίνει ἀπὸ τὸ χτύπημα.—«Οὔτε χαμπάρι δὲν τὸ πῆρα», τοῦ λέει. — «Ἔ τότε εἶσαι γιός μου ἀληθινός!»... Καὶ τὸν βοηθεῖ ἔκτοτε νὰ ὑπερνικήση νέας περιπετείας, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν εὔνοιαν Νεράϊδας, καὶ εἰς τὸ τέλος νὰ διαδεχθῇ τὸν πατέρα του εἰς τὸν θρόνον.

4. «*Τὰ τρία ἀδέρφια καὶ τὸ πουλὶ τ' ἠδόνι*» (Σκῦρος· συλλογὴ Νίκης Λ. Πέρδικα) «Σκῦρος», τόμ. Β´ Ἀθῆναι 1943 σελ. 170 - 172.

Ἦταν ἕνας ἄρχοντας, ποὺ ζητοῦσε νὰ τοῦ φέρουν τὸ πουλὶ τ' ἠδόνι. Τὰ τρία παιδιὰ ἑνὸς φτωχοῦ ἐξεκίνησαν γιὰ νὰ τὸ βροῦν, μὰ μόνο τὸ τρίτο, τὸ μικρότερο, ἐσυνέχισε τὸ ταξίδι του. Κάποτε ἐνυχτώθηκε σὲ μιὰ σπηλιά, ὅπου ἦταν ἕνας δράκος μὲ μακριὰ φρύδια καὶ δὲν ἔβλεπε. Εἶπε λοιπὸν τὸ παιδί. «Ἂς ζαρώσου σὲ μιὰν ἄκρα, νὰ μὴ σαλέψου τσαὶ μὲ νοιώση, τσαὶ τὴν αὐγὴ ταχ'νὸ ταχ'νὸ σκώνομαι τσαί φεύου!» Τσεῖ ἀκούει τὸ δράκο τσαὶ τ'νάζει μιὰ πορδή, βούηξε ἡ σπ'λιά. Πετιέται δὰ τὸ παιδί, πάει κοdὰ τ' λέει:—«Ὅρσε, ἀφέdη, ἔdα θὲς ἀπὸ μένα;»—«Ἀμὴ ποιὸς ἔσαι, σού, τσαὶ ποῦς βρέθης δῶ;» τ' λέει ὁ δράκος.—«Ἀφέdη, σοὺ μ' ἔκανες τούτη τ'ν ὥρα! Μὲ τ' bορδὴ σ' γεννήθ'κα...» λέει τὸ παιδί. Εὐχαριστήθηκε ὁ δράκος καὶ χωρὶς ἄλλη δοκιμασία, πῆρε τὸ παιδὶ κοντά του, τὸ χάϊδεψε, τοῦ 'δωσε τὰ κλειδιὰ τοῦ παλατιοῦ του «τάχα ποὺς ἔτανε δ'κὸς τ' γυιός.». Τὸ παιδὶ πάλι τοῦ 'κοψε τὶς τρίχες ἀπὸ τὰ φρύδια του, τοῦ 'πλυνε τὰ μάτια κι' εἶδε τὸν ἥλιο. Ὁ δράκος ἔπειτα τοῦ 'δειξε πῶς νὰ βρῇ τὸ πουλὶ τ' ἠδόνι, μὲ τὴ βοήθεια ἑνὸς φτερωτοῦ ἀλόγου. Ἔπειτ' ἀπὸ περιπέτειες καὶ ἀντιδράσεις τῶν ἀδελφῶν του, τὸ παιδὶ γύρισε στὸν τόπον του κ' ἔγινε πλούσιος κ' εὐτυχής.

Ἡ σκηνὴ τῆς συμφιλιώσεως τοῦ κρυπτομένου νέου μὲ τὸν Δράκον παρουσιάζεται εἰς ὅλα τὰ παραμύθια τοῦ τύπου τούτου, ἀλλὰ δὲν δίδεται πάντοτε μὲ σαφῆ χρησιμοποίησιν τῆς ἐννοίας τοῦ τοκετοῦ. Παραμένουν οὐχ ἧττον ὡς ἐνδείξεις τῆς ἀρρενολοχικῆς ταύτης σχέσεως ἄλλαι λεπτομέρειαι, οἷαι αἱ ἐπικλήσεις: «πατέρα μου» - «παιδί μου», αἱ ὁποῖαι αὐτομάτως συμφιλιώνουν τοὺς ἥρωας, ἢ ἄλλα στοιχεῖα ἐνθυμίζοντα τὸν ἐκ τῆς ἀνδρικῆς κοιλίας τοκετόν. Π. χ. «Πῆγε λοιπὸν [τὸ παιδὶ] στὸ μέρος αὐτό, ποὺ ἦταν τὸ θερίο. Ἔμασε τὰ λάχανά του κ' ἔκατσε ἔπειτα σὲ μιὰ πέτρα ἀπάνω, νὰ ξεκουραστῇ. Ἐκεῖ παρουσιάστηκε τὸ θεριὸ καὶ τοῦ λέει:—«Γειά σου, πιδί μου!» —«Καλῶς τὸν πατέρα μου!» λέει τὸ παιδί. —«Ἂν δὲ μ' ἔλεες πατέρα, θὰ σ' ἔτρωγα», λέει τὸ θεριό...» (Χφον Λαογρ. Ἀρχ., ἀρ. 867 σ. 68, Αἰτωλία 1927. Συλλ. Δ. Λουκόπουλος) [1]. Καὶ ἀλλαχοῦ: «Τὸ βασι-

[1] Συχναὶ εἶναι καὶ αἱ περιπτώσεις ὅπου ὁ μικρὸς ἥρως προσφωνεῖ «μητέρα» τὴν Δράκισσαν, ἐξασφαλίζων ἐπίσης τὴν ἀγάπην της. Π. χ. «*Κεῖ ποὺ πήγαινε ηὗρε μιὰ δράκαινα, τήνε*

λόπουλο ἔφαγε ἀπ' ὅλα 'πὸ λίγο, καὶ κρύφτηκε κάτ' ἀπὸ 'να σκαμνί. Ὁ δράκος σὰν ἦλθε τὸ βράδυ κ' εἶδε ὅλα τὰ φαγητὰ ἀρχινισμένα, κατάλαβε πὼς ἦλθ' ἄνθρωπος, κι ἄρχισε νὰ λέγῃ «Ἀνθρωπίλας μὲ μυρίζ'· ὅποιος εἶναι, νὰ βγῆ καὶ δὲ θὰ τὸν πειράξω . . .» (Θρακικά, τόμ. ΙΣΤ' (1941) σελ. 110, Ε. Σταμούλη - Σαραντῆ). Ἐνταῦθα τὸ *σκαμνί*, ὑπὸ τὸ ὁποῖον κατέφυγε τὸ παιδίον, δύναται νὰ εἶναι αὐτὴ ἡ ἕδρα τοῦ δράκου, ὅπως ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ παραμύθι τῆς Sialella [1].

Ἀντιλήψεις περὶ τίκτοντος ἐκ τῆς κοιλίας ἀνδρὸς ἀνευρίσκομεν ἐπίσης καὶ εἰς εὐτραπέλους διηγήσεις, οἷαι αἱ κάτωθι:

1. «Μιὰ φορὰ ἕνας ἀράπης ἔκανε τὴ δουλειὰ ἑνοῦς ἄσπρου. Στὸ δρόμο ποὺ πήγαινε αὐτός, ἄρχιζε νὰ γουργουλίζῃ ἡ κοιλιά του. Βρίσκει μιὰν 'γγαστρωμένη καὶ τὴν ἐρωτάει, ἂν γουργουλίζῃ καὶ αὐτηνῆς ἡ κοιλιά της. Καὶ αὐτὴ τὸν εἶπεν: «Ναί». Αὐτὸς ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του: «Μέσα τὸν ἔχω τὸν παλιάραπο!» Ἐπῆγεν μέσα εἰς κάτι βουρλά, νὰ κάνῃ τὸ νερό του. Καὶ ἐκεῖ ἤτανε ἕνας λαγός. Λοιπὸν ἔκλασεν αὐτὸς καὶ ἔφυγεν ὁ λαγός. Ὅταν τὸν εἶδε ὁ ἄνθρωπος, σηκώνεται καὶ φωνάζει: «Ἔλα δῶ, μωρέ, καὶ παιδί μου εἶσαι!» (Λῆμνος. Βλ. Λαογραφία τόμ. Ζ', 1923, σ. 308, 2).

2. «Ἦταν ἕνας παπάς, ποὺ ὅλο φούσκωνε ἀπὸ τὸ φαῒ καὶ τὴν καλοπέραση. Οἱ φίλοι του ἤθελαν νὰ τὸν πειράξουν, καὶ τοῦ ἔλεγαν νὰ προσέχῃ, γιατὶ μπορεῖ νὰ 'ναι ἀγγαστρωμένος. Σιγὰ - σιγὰ τοῦ ἔβαλαν αὐτὴν τὴν ἰδέα, κι ὁ παπᾶς τὸ πίστεψε. Στὸ τέλος τοῦ εἶπαν νὰ πάῃ νὰ ξαπλώσῃ στὸν ἥλιο, γιατὶ ἦρθε ἡ ὥρα του νὰ γεννήσῃ, καὶ νὰ πάρῃ μιὰ πέτρα νὰ τρίβῃ τὴν κοιλιά του. Πῆγε ὁ παπὰς κ' ἔκαμε ὅπως τοῦ εἶπαν. Μὲ τὶς πολλὲς τριψιὲς ἄρχισε νὰ ἔχῃ ξεφουσκώματα καὶ μικροπορδές, κ' ἔλεγε πὼς τοῦ ἦρθαν οἱ πόνοι. Κάποτε τοῦ ἔφυγε καὶ ἕνας μεγάλος δυνατὸς πόρδος. Χαρούμενος τότε ὁ παπὰς νόμισε πὼς γέννησε, καὶ σηκώθηκε ἀμέσως νὰ ψάξῃ νὰ δῇ τὸ παιδί. Δὲν τὸ ἔβλεπε ὅμως πουθενὰ κι ὅλο γύριζε. Στὸ τέλος πείσμωσε κι' εἶπε: «Μωρέ, ὅπου καὶ νὰ πᾶς, ἐγὼ θὰ σὲ βγάλω Ἀντώνη!». Ἀπὸ τότε ἔμεινε νὰ τὸ λένε καὶ σὰν παροιμία (. . «κι ἄλλος Ἀντώνης!»), ὅταν φυσήσῃ κανεὶς ἔτσι δυνατά . . .» (Κάρυστος Εὐβοίας· ἀνακοίνωσις κ. Ἰω. Καλωπίση 1955) [2].

λε': *Ὥρα καλὴ τὴ μάννα! — Καλῶς το τὸ παιδί. Ἂν δὲ μ' ἔλεγες «μάννα» θὰ σ' ἔτρωγα!...»* (Θρακικά, τόμ. ΙΣΤ' (1941) σ. 134. Αἱ περιπτώσεις αὗται ὅμως ἀποτελοῦν γενικωτέρας ἐνδείξεις περὶ υἱοθεσίας καὶ τῶν ἐθίμων αὐτῆς.

[1] Σημειωτέον ὅτι «σκαμνί» ἐν Θράκῃ ὀνομάζεται καὶ τὸ εἰδικὸν «ἕδρανον», ἐπὶ τοῦ ὁποίου κάθηνται αἱ γυναῖκες κατὰ τὴν ὥραν τοῦ τοκετοῦ. (Βλ. *Κ. Χουρμουζιάδου, Τὸ παιδίον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν Μετρῶν καὶ Ἀθύρων.* Ἀρχ. Θρακ. γλωσσ. καὶ λαογρ. Θησαυροῦ, τόμ. Ζ' (1940 - 41) σελ. 71).

[2] Ἀφηγήσεις εὐτράπελοι τοῦ εἴδους αὐτοῦ περὶ κληρικῶν, οἵτινες πιστεύουν ὅτι εἶναι

Παρὰ τὰς εὐτραπέλους διηγήσεις ταύτας δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν καὶ παροιμιακὰς φράσεις, αἵτινες συχνότατα φέρονται εἰς τὸ στόμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ εἶναι σαφέστατα ἐνδεικτικαὶ τῶν περὶ τίκτοντος ἀνδρὸς ἀντιλήψεων. Σημειώνομεν κατὰ πρῶτον τὰς ὑπαινισσομένας τὸν διὰ κοιλιακοῦ φυσήματος τοκετόν. —*Τὶ τὸν ἔχεις;* —*'Απὸ πορδῆς ἀγγόνι!* (Ἤπειρος· πολλαχοῦ. Πρβλ. χφ. Λαογρ. 'Αρχ. ἀρ. 1432 (ἔτος 1940) σελ. 211). —*'Απὸ πορδῆς ἐξάγγονο* ('Αθῆναι. Ν. Γ. Πολίτου, παροιμίαι ἀνέκδοτοι, πορδὴ 5 (23). — *Θαρρεῖς πουρδὴ ἦταν κὶ τοὺν ἔκλασι*· λέγεται περὶ παιδὸς ὁμοιάζοντος εἰς τὰ ἐλαττώματα μὲ τὸν πατέρα. (Θράκη χφ. Λ. 'Αρχ. ἀρ. 358 σελ. 85)—*Ἔκλασεν ὁ δράκος, τζ' ἔκαμα ἐγιὼ ἀγγόνιν*· ἐπὶ ὅσων οἰκειοποιοῦνται θέσιν καὶ τίτλους ἄλλων. (Ν. Γ. Κυριαζῆ, Κυπριακαὶ παροιμίαι, ἐν Λάρνακι 1940, σελ. 168). Ἔπειτα τὰς παρομοιαζούσας τὸν ἄνδρα μὲ ἐγκυμονοῦσαν γυναῖκα: *Τὸν ἀγγάστρωσε καὶ Μ' ἀγγάστρωσες* (ἐπὶ ὑπερβολικῆς ἐνοχλήσεως). *Γάϊδαρο θὰ γεννήσω* (ὡς προέκτασιν τῶν προηγουμένων. 'Επτάνησος). 'Επίσης τὰς παροιμίας: *Κανεὶς καὶ δὲν ἐγέννησε, μόνο ὁ κοκκινόκωλος.* ('Ελ. Σταμούλη - Σαραντῆ, 'Απὸ τὴν 'Ανατολ. Θράκη Ι, 'Αθῆναι 1956 σ. 276) καί: *Λίγα φαίνονται τσῆ γρᾶς κ' ἐγέννησε κι ὁ γέρος!* (Κρήτη. 'Αρ. Κριάρη, Πλήρης συλλογὴ Κρητ. δημοτ. ᾀσμάτων, 1920 - 21, σ. 404). 'Επίσης παροιμίας ὅπου ὁ ἀνὴρ εἶναι ᾠοτόκος: *Κάθεται στ' ἀβγά του. Κλωσσᾶ τ' ἀβγά του.* (Ν. Γ. Πολίτου, Παροιμίαι, τόμ. Β' (1900) σ. 608 - 9, ἔνθα καὶ αἱ ξέναι παροιμίαι: Il couve ses oeufs καὶ He sittet up de Eier). *'Εβκάλλαμεμ πουλιὰ ποὺ τὸγ κῶλομ μας νὰ μᾶς ποῦσιν κλοὺ - κλού.* (Κύπρος. Ν. Γ. Κυριαζῆ, ἔνθ' ἀν., σελ. 88) [1]. Σχετικαὶ εἶναι καὶ αἱ παροιμίαι ὅπου ἄρρενα ζῷα φαίνονται τίκτοντα, π. χ. *Γεννᾶ κι' ὁ πετεινός του*· ἐπὶ εὐτυχῶν καὶ τυχερῶν, (Ν. Γ. Πολίτου, Παροιμίαι Γ' (1901) σελ. 551) ἢ δοξασίαι, κατὰ τὰς ὁποίας π. χ. *ἀρσενικὸς λαγὸς γκαστρώνεται· καὶ ἅμα οἱ ἄκληροι φᾶνε ἀπ' αὐτόν μπορεῖ νὰ γεννήσουν*, (Δ. Λουκόπουλος, Σύμμεικτα λαογραφικὰ ἐξ Αἰτωλίας Λαογρ. 12 (1938 - 48) σ. 60).

β'. ***Διηγήσεις καὶ κείμενα περὶ τοκετοῦ ἐκ τῆς κνήμης (ὡς ὁ Διόνυσος ἐκ τοῦ μηροῦ τοῦ Διός).***

Εἰς τὸν διεθνῆ Κατάλογον τῶν τύπων παραμυθιῶν (AaTh) μνημονεύεται

ἔγκυοι, ἀναφέρονται καὶ εἰς τὸν Διεθνῆ κατάλογον παραμυθιῶν (AaTh) ὑπ' ἀρ. 1739. Σχετικὴ εἶναι ἡ νεοελληνικὴ παροιμία «*Κὶ τοὺμ παπὰ τοὺν κάν' ἀγγαστρουμένου!*, ἡ ὁποία λέγεται ἐπὶ ὑπερβολικῶς ψευδολόγων. (Ἤπειρος, Λαογραφία, τόμ. Β', 1910, σελ. 308, Γ. Π. 'Αναγνωστόπουλος).

[1] Κατὰ μίαν εὐτράπελον διήγησιν, τὴν ὁποίαν ἤκουσα μικρὸς ἐν Κεφαλληνία: «Ἕνας παλαβός, τοῦ μπῆκε ἰδέα πὼς ἔχει τ' ἀβγὸ καὶ ζητοῦσε νὰ τὸν βάλουν νὰ γεννήσῃ. Οἱ συγ-

ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 705 παραμύθιον τῶν Σκανδιναβικῶν λαῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήρ τις τρώγει ἰχθὺν καὶ μένει ἐκ τούτου ἔγκυος. Μετὰ ἐννέα μῆνας ὁ ἀνὴρ οὗτος τίκτει ἀπὸ τοῦ γόνατος κόρην, ἥτις ἐνηλικιωθεῖσα ἀφηγεῖται μὲ ὑπαινικτικοὺς στίχους τὰ τῆς γεννήσεως αὐτῆς:

—Ψάρι ἦταν ὁ πατέρας μου
ἄντρας ἡ μητέρα μου, κτλ.

Ἐξ ἄλλου, εἰς τὸν ἐπίσης διεθνῆ Κατάλογον τῶν μυθικῶν θεμάτων (μοτίβων), συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ ἀμερικανοῦ Thompson[1] ἀνευρίσκει τις ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν T 578 (τόμ. V σελ. 405) τὸ θέμα τοῦ ἐγκύου ἀνδρὸς (pregnant man), εἰδικώτερον δὲ τὴν περίπτωσιν (T 578, 1) τέκνου «ἐπωασθέντος» (incubated) ἐντὸς τῆς κνήμης αὐτοῦ. Ὁ Thompson παραπέμπει σχετικῶς εἰς τὸν Ἀπολλόδωρον (Frazer I 318), περιγράφοντα, ὡς εἴδομεν, τὴν ἐκ τοῦ Διὸς γέννησιν τοῦ Διονύσου.

Παρέχω ἐνταῦθα νεοελληνικὸν παραμύθιον μὲ τὰς παραλλαγὰς αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὸν τύπον 705 καὶ εἰς τὰ θέματα-μοτίβα H 791 καὶ T 578,1. Τοῦτο ἔχει ἀξιοπρόσεκτον ἑλληνικὴν ἰδιοτυπίαν καὶ δεικνύει ἀπὸ ἴσης πλευρᾶς τὰς περὶ πατρὸς τίκτοντος ἀντιλήψεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Τὸ παραμύθιον τοῦτο φέρεται συνήθως ὑπὸ ποικίλους τίτλους, ὡς π. χ. «*ἡ Χρυσομαλλοῦσα*», «*ἡ Ἀξέχαστη*», «*ἡ Ἄτζα - μάννα*», «*ὁ Γιαννάκης κ' ἡ Κυρὰ - θάλασσα*», «*ἡ Ἀετοπαρμένη*», «*τὸ αἴνιγμα μὲ τὸ βάτο*» κ.ἄ., βασικὸν δὲ στοιχεῖον αὐτοῦ εἶναι ὅτι ὁ σύζυγος μιᾶς ἀτέκνου γυναικὸς τρώγει ἐκ λάθους τὸ δι' ἐκείνην προοριζόμενον μαγικὸν μῆλον (ἢ τὸν φλοιὸν αὐτοῦ) καὶ καθίσταται ἔγκυος εἰς τὴν κνήμην[2]. Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐννέα μηνῶν, διερχόμενος οὗτος πλησίον βάτου σχίζεται κατὰ τὴν κνήμην, ἐκ τούτου δὲ τίκτεται μικρὰ κόρη, τὴν ὁποίαν παραλαμβάνει καὶ ἐκτρέφει ἀετός. Τὴν κόρην ἐνηλικιουμένην συναντᾷ ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως, ὅστις μετὰ δυσκολίας τὴν τιθασσεύει καὶ τὴν νυμφεύεται. Ἐπακολουθεῖ ἡ συνήθης κακὴ μεταχείρισις τῆς νύμφης ὑπὸ τῆς πενθερᾶς μέχρις

γενεῖς του τὸν κοροϊδεύανε, ἀλλὰ ὁ γιατρὸς τοὺς εἶπε νὰ τοῦ βάνουν κρυφὰ ἕνα ἀβγὸ ἐκεῖ ποὺ καθότανε, γιὰ νὰ νομίζῃ πὼς ἤτανε δικό του. Ἔτσι σιγὰ σιγὰ τοῦ 'φυγε ἡ ἰδέα καὶ γιατρεύτηκε».

[1] *Stith Thompson*, Motif - Index of Folk - Literature, new enlarged and revised edition, Vol. I - VI. Copenhagen 1955 - 1958.

[2] Περὶ τῆς ἐκ μήλου ἢ ἄλλης ὀπώρας, ἢ καὶ ἄλλων παραπλησίων τρόπων γονιμοποιήσεως καὶ ἐγκυμοσύνης, βλέπε ὅσα ἔγραψεν ὁ Ν. Γ. Πολίτης ἐν τῇ Λαογραφίᾳ, τόμ. Ε' (1915) σελ. 475 - 479, σχολιάζων δημοσιευόμενον ἐκεῖ, ἄλλου τύπου, Σωζοπολιτικὸν παραμύθιον. Πρβλ. καὶ *Stith Thompson*, Motif Index of Folk - Literature T 510 - 511.

ὅτου συντελεῖται ἡ ἀναγνώρισις καὶ ἀποκατάστασις αὐτῆς, κατόπιν τῆς αἰνιγματικῆς ἀφηγήσεως τῶν παθημάτων της [1].

Δημοσιεύω κατωτέρω ἀνέκδοτον κείμενον ἐκ Λέσβου, τὸ ὁποῖον κατέγραψα ἐν ἀποστολῇ κατὰ τὸ ἔτος 1940, εἰς τὸ χωρίον Τελώνια [2].

Ἦταν μιὰ γριὰ κ' ἕνας γέρος· ἡ γριὰ δὲν ἔκανε παιδί, ἦταν σκειροφόρα (= στεῖρα). *Πέρασε μιὰ μέρα ἕνας καὶ πουλοῦσε μῆλα: «Καλὰ γκαστρόμηλα!» Εἶχε δυὸ κουφίνια· ἀπ' τὸ ἕνα ἅμα ἔτρωγες, ἔκανες ἀγόρι, ἀπ' τ' ἄλλο κουρίτσ'. Ἤβγε ἡ γριά: — «Τί πουλᾶς, καλέ;» Λέει — «Αὐτὰ δὲν εἶναι γιὰ σένα· εἶναι γκαστρόμηλα.» — «Δό' μ' ἕνα, θέλω!» — «Ἀγόρι γιᾶ κορίτσ';» — «Κορίτσ'». Τὸ πῆρε, τὸ 'βαλε πάνω στὸ π'χαρὶ* (= τζάκι) *τὸ μῆλο.*

Ἦρθε ὁ γέρος τὸ βράδυ κουρασμένος, πάει τρώει τὸ μῆλο. Ἤτανε γανιασμένος (= διψασμένος). *Λέει: — «Ἀπόψε ἡ γριὰ μοῦ 'χει καὶ μεζέ!» Ἡ γριὰ ἤτανε στὸ νερό, στὴ βρύση. Γύρισε, βλέπει ποὺ ἔλειπε τὸ μῆλο. «Μπὰς κ' ἔφαες, γέρο, τὸ μῆλο; Τ' ἀγόρασα γι' αὐτὸ κι' αὐτό.» — «Ἄντε βρέ, ποὺ θὰ 'κανες παιδί», τῆς λέει. — «Ἐγὼ τὸ ξέρω!»*

Πῆρε τὸ γαϊδούρι τ' ὁ γέρος νὰ πάῃ στὰ ξύλα. Ὁ γέρος γκαστρώθηκε πάνω στὴν ἄτζα του· ἔκανε, μαθέ, μιὰ φούσκα. Λέει: «Νερὸ εἶναι, θὰ περάσῃ.» Ἐκεῖ ποὺ γύριζε καὶ μάζευε τὰ ξύλα, ἦταν ἕνα ρουμάνι. Μπλώχτηκε (= μπερδεύτηκε, καρφώθηκε) *σ' ἕνα ἀγκάθι, ἔσπασε ἡ φούσκα. Ἔπεσε τὸ παιδί κάτου, ὁ γέρος δὲν ἐγύρισε νὰ δῇ. Λέει μονάχα: «Ξαλάφρωσα 'πὸ τὴ φοῦσκα.»*

Ἕνας ἀϊτὸς γύριζε στὸ κυνήγι γιὰ τ' ἀϊτέλια του. Βρῆκε τὸ κορίτσι κάτω στὰ ρουμάνια, τὸ πῆρε στὰ φτερά του νὰ τὸ πά' στὰ παιδιά του. Τὸ ἔθρεψε κεῖ πάνω κ' ἔγινε ὡραῖο κορίτσι. Τὰ μαλλιά της ντύναν τὸ κορμί της. Ὅπως τὸ μῆλο ἦταν ἔμορφη.

Ἕνα βασιλόπαιδο πῆρε τ' ἄλογό τ' νὰ πά' νὰ τὸ ποτίσ'. Ἦταν ἕνας λεῦκος (δέντρο) *μεγάλος, καὶ στὴ ρίζα τ' εἶχε μιὰ γούρνα, ποὺ 'ταν βρύση. Ἀπὸ πάνω στεκόταν τὸ κορίτσι ὄρθιγιο. Τὸ ἄλογο δὲ μποροῦσε νὰ πιῇ· ἤβλεπε μέσα στὸ νερὸ τὸν ἤσκιο τοῦ κοριτσιοῦ. Τὸ βασιλόπαιδο χτυποῦσε τ' ἄλογο, τίποτα αὐτό! Κοίταξε ἔτσι, νά, εἶδε τὸ κορίτσι. Ὄμορφο δά! Κόλλησε πιὰ ὁ νοῦς του νὰ τὸ πάρῃ γυναίκα. Εἶχε μιὰ γειτόνισσα, γριά, τῆς εἶπε νὰ τὴν πληρώσῃ. Ἡ γριὰ πῆρε ἕνα καζάνι νερό, νὰ βάλῃ στὰ πυρομάχια νὰ ζυμώσῃ. Πῆρε σκάφη, πῆρε ξύλα, κ' ἔστησε κάτ' ἀπὸ τὸ λεῦκο. Ἔβαλε τὸ κόσκινο μπρούμυτο, πῆγε νὰ βάλῃ τ' ἀλεῦρι,*

---

[1] Ἡ αἰνιγματικὴ αὐτὴ ἀφήγησις μᾶς ἐπιτρέπει νὰ κατατάξωμεν τὸ παραμύθιον καὶ εἰς τὰ λεγόμενα *αἰνιγματικά*. Πρβλ. *Stith Thompson*, Motif Index of Folk-Literature, H 790 καὶ H 791.

[2] Βλ. Λαογρ. Ἀρχ. ἀρ. 1446 Α σελ. 434 - 438 (ἀφηγήτρια Εἰρήνη Βατοῦ, ἐτῶν 45).

χύνουνταν. Τό 'κανε μαξοὺς (=ἐπίτηδες), *γιὰ νὰ κατέβη τὸ κορίτσ'. Κεῖνο ἔβλεπε ἀπὸ πάνω, στενοχωριόνταν: — «Καλέ, θειά, π' τὴν ἄλλη μεριὰ τὸ κόσκινο!» — «Ἄχ, μωρέλι μ', δὲ βλέπω· ἔλα νὰ μ' τὰ σάξης!» Ὁ βασιλιὰς ἦταν κρυμμένος ἐκεῖ. Κατέβηκε τὸ κορίτσ' καὶ τὰ ριγόλαρε* (=ἐτακτοποίησε). *Τρέχει τὸ βασιλόπαιδο, τὴν ἅρπαξε. — «Ἄχ! τοῦ ἔλεγε κείνη, ποὺ εἶμαι γυμνή!» — «Μὴ φοβᾶσαι!». Τὴν πῆρε στὴν ἀγκαλιά του, τὴν πῆε στὴν κακιὰ τὴν πεθερά: — «Μάννα, θὰ τὴν πάρω γυναῖκα» — «Ὄχι, γιέ μ, θὰ σοῦ δώσω ἄλλες» — «Γιὰ κείνη πετᾶς, γιὰ μένα!» Δὲ μίλησε πιὰ ἡ μάννα, τὴν ἔκαμε γυναίκα του κ' ἐζοῦσαν μαζί.*

Τοῦ 'ρθε τώρα διαταγὴ νὰ πάη στρατιώτης. Ἡ μάννα του, μόλις ἔφυγε, πιάνει τὴν κουρεύει, τὴν κάνει κούτρουλα, τῆς βάνει στὰ πόδια κιουρπούκια (=βράκες τσοπάνικες), *τὴν ἔκανε ἕναν παραγιὸ ἄγριο καὶ τὴν ἔστειλε στὴν ἐξοχή. Εἴχανε ἕνα μερὰ πάπιες, χῆνες, πρόβατα ... τὴν πῆγε στὴ μάντρα.*

Ὁ βασιλιὰς ἔγραφε ἀπὲ 'κεῖ ποὺ ἦταν: «Τὴ γυναίκα μ' καὶ τὰ μάτια σ'». — «Καλὰ εἶναι»· τοῦ 'λεγε ἡ μάννα του στὰ πρῶτα γράμματα. Στὸ δεύτερο τὸ γράμμα τοῦ 'γραψε πὼς πέθανε.

Σηκώθηκε τὸ βασιλόπαιδο κ' ἦρθε ἀπὸ τὰ ξένα. Ἀπ' τὸ μεράκι του πῆρε τ' ἄλογο καὶ τὸ τουφέκι του καὶ πῆγε νὰ δῆ τσὶ παραγιοί. Τὸ βράδυ ἔπιασε βροχή, δὲν ἐμποροῦσε νὰ φύγη, ἔμεινε. Καθίσανε γύρω μὲ τσὶ παραγιοί. — «Θὰ ποῦμε τώρα π' ἕνα παραμύθ', νὰ περάσωμε τὴν ὥρα μας.» Ὅλοι εἴπανε ἀπὸ ἕνα, ἦρτε κ' ἡ σειρὰ τοῦ κοριτσιοῦ. Κεῖνο γνώρισε τὸν ἄντρα της, λέει: — «Θὰ σᾶς πῶ κ' ἐγὼ ἕνα, μὰ νὰ μ' ἀφιγκραστῆτε καλὰ - καλά, ἀπὸ τὴν ἀρχή. Κλείσετε τὶς πόρτες, νὰ δῶστε προσοχή.» Ἄρχεψε τότε (Θεοῦ σοφία ἦτανε) νὰ λέη:

Ἄχ, παραμύθι τὶ νὰ πῶ
ποὺ παραμύθι εἶμ' ἐγώ; ...
Μῆλο ἦμ' τανε (=ἤμουν),
ἡ γριὰ μ' ἀγόρασε
ὁ γέρος μ' ἔφαγε.
Στὴν ἄτζα (=κνήμη) *του ἐφύτρωσα*[1]
στὸ βάτος ἐγεννήθηκα·
ὁ ἀϊτὸς μὲ πῆρε
στὴ φωλιά τ' μὲ πῆγε (ἐδῶ κατάλαβε τὸ βασιλόπαιδο),
μιά γριὰ μ' ἀγέλασε,
κάτω μὲ κατέβασε·

---

[1] Περὶ τῆς λέξεως ἄντζα καὶ τῶν σημασιῶν της, βλ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς (Ἀκαδημία Ἀθηνῶν) τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1939.

τὸ βασιλόπαιδο μὲ πῆρε
στὴ μάννα του μὲ πῆγε·
Ἡ μάννα του δὲ μ' ἤθελε,
τὰ μαλλιά μου ἔκοψε
κιουρπούκια μ' ἔβαλε,
πὰ – πὰ – πάπιες ἔχω καὶ κιουρῶ (= τηρῶ, φυλάω).

Τὴν ἐγνώρισε τὸ βασιλόπουλο καὶ τὴν πῆρε. Πήγανε στὴ μάννα του, τὴν ἔπιασε καὶ τὴν ἔβαλε πάνω στ' ἄλογό του. Καρύδια 'πὸ τό 'να μέρος, καρύδια πὲ τ' ἄλλο κούφια. Ξυπάστηκε τ' ἄλογο, πετοῦσε κάτω τὴ γριά, ἤσπασε τὸ κεφάλι της . . .

Τὸ παραμύθιον τοῦτο κυκλοφορεῖ εὐρύτατα εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, παραλλαγαί του δὲ δίδονται ἤδη ἀπὸ τοὺς πρώτους λαογραφήσαντας. Ὁ Παπαδιαμάντης εἰς διήγημά του τοῦ 1892 «οἱ Ἐλαφροήσκιωτοι», ποιεῖται ὡς ἑξῆς μνείαν τῆς ἐν Σκιάθῳ κυκλοφορούσης παραλλαγῆς:

«—*Ἄδζα μάννα*
βάτος μαμμή,
ἀϊτὸς μ' ἐπῆρε
στὸ δέντρο μ' ἀνέβασε
γριὰ μ' ἐξεπλάνεσε
σ' βασιλιᾶ τὰ χέρια.
Βασιλιὰς μὲ τ' μάννα τ'
κ' ἐγὼ φ'λάω τὰ χηνάρια!

προσθέτων ὅτι: *καὶ ἡ Ἀφέντρα διηγεῖτο μὲ ὀλίγας λέξεις, πῶς ἡ ἐκ τοῦ γαστροκνημίου ἀνδρός, τῇ βοηθείᾳ βάτου μαιευτῆρος, γεννηθεῖσα ἠγαπήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ εἶτα τῇ διαβολῇ τῆς πενθερᾶς της ἐγκατελείφθη ὑπ' αὐτοῦ καταδικασθεῖσα νὰ βόσκῃ χῆνας . . .»* [1].

Ἐκ τῶν παραλλαγῶν τοῦ παραμυθίου τούτου, τὰς ὁποίας συνεκέντρωσα, περιορίζομαι νὰ παραθέσω ἐνταῦθα, κατὰ χρονολογικὴν σειράν, μόνον τοὺς ἐν τέλει αἰνιγματικοὺς στίχους, τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὸν ἐκ πατρὸς τοκετόν, περὶ τοῦ ὁποίου πραγματευόμεθα.

1. *Μάννα μ' μ' ἀναζήτ'σι,*
κύρης μ' μ' ἀγγαστρώθ'κι·
στὸν πόλεμο ἐδιάβινι,
κ' εἰς ντοὺ βάτου μ' ἔρριξι . . . .

(Αἶνος Θράκης. Χφον Λαογρ. Ἀρχείου ἀρ. 140, 13, 173. Σ. Μανασσείδης 1882).

[1] *Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη,* Τὰ Ἅπαντα, ἐπιμέλεια Γ. Βαλέτα, τόμ. Β' [Ἀθῆναι 1954] σελ. 74 καὶ 78.

2. *Ἄντζα ἡ μάννα μου,*
σφαραγκουνιὰ (= βάτος) *ἡ μαμμή μου . . .*

(Ζάκυνθος. Χφον Λαογρ. Ἀρχείου ἀρ. 839, 16. Σπ. Καλογερόπουλος 1887)

3. *Ἄντσα ἦταν' ἡ μάννα μου*
καὶ βάτος ἡ μαμμή μου . . .

Μιχ. Λελέκου, Ἐπιδόρπιον, τόμ. Α' ἐν Ἀθήναις 1888, σελ. 252. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὸ ἐκ Κλεωνῶν (Κορινθίας) τοῦτο παραμύθιον, ὁ ἐγκυμονῶν εἰς τὴν κνήμην εἶναι παπᾶς.

4. *Ἄζα 'νταν ἡ μάννα μου*
κὶ τοὺ τσαλὶ (= βάτος) *μαμμή μου . . .*

(Μάδυτος Θρᾴκης. Χφον Λαογρ. Ἀρχείου, ἀρ. 933. Α. Οἰκονομίδης 1890) [1].

5. *Ἄντζα ἡ μάννα μου,*
πατ'λιὰ (= βάτος) *ἡ μαμμή μ'*
ἀϊτός μι' πῆρι κτλ.

(Γκριντάδες Κοζάνης. Χφον Λαογρ. Ἀρχείου, ἀρ. 59, 123, 8. Δ. Λουκόπουλος 1914).

6. *Ἄντζα ἡ μαννούλα μου,*
βάτος ἡ μαμμούλα μου . . .

(Κεφαλληνία. Χφον Λαογρ. Ἀρχείου, ἀρ. 220, 1. Λούλα Μαρκέτου 1920).

7. *Μῆλο ἤμουνα*
βασιλιὰς μ' ἔφαγε·
στὴν πούλπη (= γάμπα) *του γκαστρώθηκα,*
βάτος μ' ἐτσέντησε
ἀϊτὸς μὶ πῆρε κτλ.

(Μέγαρα. Χφον Λαογρ. Ἀρχείου, ἀρ. 2223 σ. 116. Ἰω. Κ. Πέτσης 1940).

8. *Ἡ μάννα μ' ὠνειρεύθη,*
μπαμπάς μου ἐγγαστρώθη·
μπαμπατσουνιὰ μ' ἐμάννεψε,
βασιλὲ ἄντρα ἠπῆρα . . .

(Περίχωρα Σμύρνης. Μικρασ. Χρονικά, τόμ. Δ' (1948) σ. 277. Χ Παπαδοπούλου, - Κ. Δεμερτζῆς).

---

[1] Ἐκ Θρᾴκης ἔχομεν καὶ δημοσιευμένον παραμύθι, ὅπου «ἡ Κερὰ θάλασσα» λυπεῖται τὸν ἄτεκνον ψαρᾶν καὶ τοῦ δίδει «χρυσὸ μῆλο», ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔμειναν ἔγκυοι καὶ οἱ δύο σύζυγοι. Ὁ ψαρᾶς ἔμεινεν ἔγκυος εἰς τὸ πόδι του κτλ. Ἀπὸ τὸ παραμύθι ὅμως αὐτὸ ἐλλείπει ἡ δι' αἰνίγματος ἀναγνώρισις. (Βλ. Θρακικά, τόμ. ΙΣΤ' (1941) σελ. 117 - 122. Ἐλπινίκη Σταμούλη - Σαραντῆ).

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

9. *Ἡ μάννα μου μ' ἐζήτησεν*
τζ' ὁ τζύρης μου ἀγγαστρώχην·
βάτος τὸν ἐσυλλούρησεν (=ἐξέσχισε)
γρυσὸς ἀτὸς μὲ ἅρπαξεν . . .

(Κύπρος. Χφον Λαογρ. Ἀρχείου ἀρ. 2269α σελ. 76. Ν. Κονομῆς 1953).

10. *Πατέρας μου γκαστρώθηκε*
στὴν ἄτζα του μὲ βάστηξε,
βάτος μὲ βατολόγησε . . .

(Καρλόβασι Σάμου. Ἀνάμνησις κ. Ε. Λαμπάκη ἀπὸ τὸ 1916, Ἀθῆναι 1955).

11. *Μπάτζακος ἡ μάννα μου*
καὶ βάτος ἡ μαμμή μου . . .

(Ἀϊβαλὶ Μ. Ἀσίας. Ἀνάμνησις κ. Παρασκευῆς Ἀράπη ἀπὸ τὸ 1920, Ἀθῆναι 1955).

12. *Ἀντζατζὰ 'ν' ἡ μάννα μου,*
βάτος ἡ μαμμή μου·
ἀϊτὸς μὲ πῆρε . . . . .

(Κάρυστος Εὐβοίας. Ἀνάμνησις κ. Ι. Καλωπίση ἀπὸ τὸ 1922, Ἀθῆναι 1955).

13. *Σὲ γάμπα γκαστρώθηκα*
βάτος μὲ μάμμεψε . . . .

(Καμπιὰ Χίου. Ἀνάμνησις κ. Ἄννας Ψαρροῦ ἀπὸ τὸ 1944, Ἀθῆναι 1955).

14. *Ἄντζα ἡ μάννα μου,*
βατσουνιὰ ἡ μαμμή μου . . .

(Ἰθάκη. Χφον Λαογρ. Ἀρχ. ἀρ. 2194 σ. 422, Δ. Λουκᾶτος 1956).

Τόσον εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ παραμυθίου τούτου, μὲ τὸν ἐκ τῆς κνήμης τοκετόν, ὅσον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἐκ τῆς κοιλίας τίκτοντος πατρὸς τῶν προηγουμένων παραμυθίων, σημασίαν ἔχει ἡ πίστις εἰς τὴν δυνατότητα τῶν παρὰ φύσιν λειτουργιῶν τούτων, τὰς ὁποίας δέχεται ὁ λαός. Καὶ ἡ πίστις αὕτη εἶναι βεβαίως παγκόσμιος καὶ παλαιά, ὀφειλομένη κυρίως εἰς δύο ἀνθρωπολογικὰ αἴτια· α) εἰς τὰς συγκεχυμένας περὶ γονιμοποιήσεως καὶ συλλήψεως γνώσεις τῶν πρωτογόνων λαῶν, καὶ β) εἰς τὰς παλαιὰς δοξασίας καὶ τὰ ἔθιμα τῆς ἀρρενολοχείας, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ πατὴρ μὲ παντοίας κινήσεις καὶ ἐνεργείας προσεπάθει νὰ δείξῃ μίαν ἐμπράγματον συμμετοχὴν εἰς τὸν τοκετὸν τῶν τέκνων του.

* * *

Ὡς συμπλήρωμα τῶν ὅσων μέχρι τοῦδε ἐξετέθησαν διὰ τὰ περὶ ἀμέσου τοκετοῦ ἐκ τοῦ ἰδίου σώματος τοῦ πατρὸς πιστευόμενα, κρίνω σκόπιμον νὰ παραθέσω καὶ τὰ συμβολικῶς ἐπὶ υἱοθεσίας ἐνεργούμενα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἐμπνεόμενα ἀπὸ τὰς ἀντιστοίχους περὶ τοκετοῦ ἀντιλήψεις :

— «*Κεῖνος ποὺ ἤθελε νὰ υἱοθετήση παιδί, τὸ περνοῦσεν ἀπὸ τὴ μανίκα του. Ἔκανε φόρεμα μὲ πλατὺ μανίκι (ἢ ἔκανε μόνο πλατὺ μανίκι καὶ τὸ κολλοῦσε στὸ ποκάμισό του), ὥστε νὰ χωρῆ τὸ μωρὸ νὰ περάση. Ἔπαιρνε τὸ παιδὶ καὶ τὸ περνοῦσε τρεῖς φορὲς ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ μανικιοῦ πρὸς τὸ στῆθος*» (Λατσίδα Κρήτης. Χφον Λ. Ἀρχείου, ἀρ. 1105, 132 - 3. Μ. Λιουδάκη 1937).

— *Οἱ ἄτεκνοι υἱοθετοῦν συνήθως παιδιὰ συγγενῶν τους (ψυχοπαίδι) καὶ τὰ περνοῦν ἀπὸ τὸ μανίκι τους, ἀλλὰ χωρὶς ἐπίσημη τελετή.* (Κοντομαρὶ Χανίων. Χφον Λ. Ἀρχείου ἀρ. 1778, 8. Λ. Μαυριδάκης 1952) [1].

Εἰς τὸν πατέρα λοιπὸν ἀρκεῖ ἡ διὰ μόνης τῆς χειρίδος τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ διέλευσις τοῦ υἱοθετουμένου παιδὸς (ἴσως μὲ συμβολισμὸν τῆς ἐκ χειρὸς προστασίας, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀπήχησιν τῶν περὶ τοκετοῦ ἐκ τοῦ βραχίονος παλαιῶν ἀντιλήψεων) [2], ἐκ τῆς πράξεως δὲ ταύτης ἔχει τὴν ἀρχὴν καὶ ἡ σχετικὴ περὶ ἀνδρικῆς υἱοθεσίας ἔκφρασις: *Τὸ πέρασε τὸ παιδὶ ἀπὸ τὴ μάνικά του* (=τὸ υἱοθέτησε). Μάνη. Λ. Ἀρχεῖον, ἀρ. 487, 348. Ἀναστασία Κουκουλὲ 1923.

Προσθέτω μίαν περίπτωσιν υἱοθεσίας ὑπὸ πατρός, μὲ περισσότερον ἀφηρημένον καὶ θρησκευτικὸν συμβολισμόν: «Προσήρχοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸ υἱοθετούμενον παιδίον μετὰ τῶν γονέων ἢ τῶν οἰκείων του, ἐὰν ἦτο ὀρφανόν, καθὼς καὶ οἱ υἱοθετοῦντες μετὰ δύο ἢ τριῶν ἄλλων φίλων ἢ συγγενῶν των. Ἔφερον πάντες ἀνημμένας λαμπάδας, τὸ δὲ παιδίον ἐτίθετο πρὸ τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ ἢ τῆς Παναγίας, ἀναλόγως τοῦ γένους. Ἐφόρει ὁ ἱερεὺς τὸ ἐπιτραχήλιόν του. Ἐπλησίαζε τότε ὁ υἱοθετῶν τὸ παιδίον καὶ τῷ ἔλεγεν: «*Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε*» (Ψαλμ. 2, 7), καθ' ὑπαγόρευσιν ἐννοεῖται τοῦ ἱερέως. Ἀνεγινώσκοντο κατόπιν αἱ καθιερωμέναι εὐχαὶ καὶ οὕτω ἡ υἱοθεσία ἦτο πλέον τετελεσμένον γεγονός». (Β. Δεληγιάννη, Λαογραφικὰ Κουβουκλίων Προύσης. Μικρασ. Χρονικά, τόμ. Ε', Ἀθῆναι 1952, σ. 188).

Μάϊος 1959.

---

[1] Εἶναι γνωσταὶ αἱ παρόμοιαι συμβολικαὶ πράξεις υἱοθεσίας, αἵτινες τίθενται ἐν ἐνεργείᾳ, πολὺ συχνότερον καὶ πολὺ παραστατικώτερον, ὑπὸ τῶν γυναικῶν - μητέρων. Ἤδη εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μυθολογίαν: «*τὴν Ἥραν [φασὶν] ἀναβᾶσαν ἐπὶ κλίνην καὶ τὸν Ἡρακλέα προσλαβομένην πρὸς τὸ σῶμα, διὰ τῶν ἐνδυμάτων ἀφεῖναι πρὸς τὴν γῆν, μιμουμένην τὴν ἀληθινὴν γένεσιν· ὅπερ μέχρι τοῦ νῦν ποιεῖν τοὺς βαρβάρους, ὅταν θετὸν υἱὸν ποιεῖσθαι βούλωνται.*» (Διόδ. Σικελιώτ. Δ' 39, 2) Σήμερον, πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος μαρτυρεῖται τὸ ἔθιμον τῆς διὰ τοῦ ὑποκαμίσου τῆς γυναικὸς διελεύσεως τοῦ υἱοθετουμένου. (Βλέπ. καὶ *Στ. Κυριακίδην* ἐν Λαογραφίᾳ, τόμ. ΙΑ' σελ. 715 - 717 καὶ *Γ. Μιχαηλίδην Νουάρον*, Περὶ τῆς ἀδελφοποιΐας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι καὶ ἐν τῷ Βυζαντίῳ. Τόμος Κ. Ἀρμενοπούλου, Θεσσ/νίκη 1952, σελ. 265-6).

[2] Βλ. *W. Deona*, ἔνθ' ἀν., σελ. 315.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΔΗΜΩΔΟΥΣ ᾼΣΜΑΤΟΣ
"Ο ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΚΑΙ Η ΡΗΓΙΣΣΑ„

ΥΠΟ

ΣΤΕΦ. Δ. ΗΜΕΛΛΟΥ

Ὁ Μ. Μιχαηλίδης Νουάρος ἐν τῇ συλλογῇ του δημωδῶν ᾀσμάτων ἐκ Καρπάθου ἐδημοσίευσε [1] καὶ τὸ κατωτέρω ἐξ 29 στίχων ὑπὸ τὸν τίτλον: Ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ἡ Ρήγισσα.

Ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ἡ Ρήγισσα.

Ἀνδρόνικος ὁ ξακουστὸς ὁ πλουσιανεθρεμμένος
'ς τοὶς ἕξε μπαίννει 'ς τὸ σκολειὸ καὶ 'ς τοὶς ἑφτὰ νεγνώθει,
καὶ 'ς τοὶς ὀχτὼ καὶ 'ς τοὶς ἐννεὰ γράφει καὶ λουαριάτζει,
'ς τοὶς δέκα καὶ 'ς τοὶς δώεκα λογιάτζ' ἀπηλογιάτζει,
τοῦ καθενοὺς ἀπηλογιὰ ξέρει νὰ ροτζονάρῃ [2].
'Σ τοὶς δεκοχτὼ πιάννει σπαθὶ μαῦρο [3] κααλλικεύγει,
μὲ τὰ σελλοχαλίναρα καὶ μὲ τὰ φταρμιστήρια [4].
Ἐμπαιννωβγαίννει 'ς τοὶς αὐλὲς 'ς τοῦ Σεραγιοῦ τοὶς πόρτες,
κι' οὗλες οἱ νιὲς τὸν ἀαποῦ καὶ καμαρώννουσίτ το,
'μμὲ πλεὰ πολλὰ τὸν ἀαπᾷ τοῦ Ρήα ἡ θυγατέρα,
κρουφὰ κρουφὰ τὸν ἀαπᾷ, κρουφὰ ποκαμαρώννει,
κρουφὰ 'ποὺ τοὶς γονέους της καὶ φανερὰ τοῦ νοῦ της
'ρωτεύγεται κ' ἡ λυερὴ κι Ἀνδρόνικος περίσσια.
Καὶ πορπατεῖ μὲ φρόνησι καὶ πομονὴ μεάλη.
Καὶ μιὰν ἡμέρακ Κυριακὴν ἦβγεν εἰς τὸ σιργιάνι.
Κι ἂς ἐσυναπαντήχτησαν 'ς τοῦ περβολιοῦ τὴν ἄκρα.
— Ὥρα καλή σου, Ρήϊσσα, τοῦ Ρήα θυγατέρα.
Πῶς ἦτοκ καὶ κατέηκε 'ς τὸ δροσερὸν ἀέρα,
τό νούρι [5] τῆς Ἀνατολῆς, τ' ἄχολο περιστέρι;

[1] *Μ. Γ. Μιχαηλίδου Νουάρου*, Καρπαθιακὰ μνημεῖα, Α'. Δημοτικὰ τραγούδια Καρπάθου. Ἀθῆναι 1928, σ. 273 - 274, ἀρ. 5.

[2] Νὰ ἀπαντήσῃ.

[3] ἵππον.

[4] Φταρμιστήρι, τό: φυλακτὸν κατὰ τῆς βασκανίας (πρβλ. *φταρμίζω* = βασκαίνω, ματιάζω).

[5] Φῶς (τουρκ. nur).

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

— Καλῶς το τ' ἀρκοντόπουλλο, ἀουροδιωματάρι[1],
τῆς χώρας τὸ καμάρωμα, τοῦ πύργου τὸ πρεπάϊ[2],
τῶκ κορασιῶτ τ' ἀάπημα κ' ἐμοῦ τζωὴ κι' ὀρπία[3].
Κρουφὰ περιϋρίτζουσι, κρουφὰ συναπαντειοῦτται,
κρουφὰ 'αχτυλιώνουτται, κρουφὰ γλυκοφιλειοῦτται
κρουφὰ μαθθαίν' ἡ μάννα της πὼς εἶν' ἀγγαστρωμένη,
κρουφὰ τοῦ Ρήα της μιλεῖ τὴκ κόρη νὰ πανδρέψου.
Κι ὁ μῆνας 'ὲν ἐγιάηκε[4] *κι ὁ ἄλλος 'ὲν ἐβγῆκε,*
χαρὲς μεάλες γίνουτται, καλέσματα 'ς τὴχ χώρα,
κι 'Ανδρόνικος κ' ἡ Ρήϊσσα περίσσια καμαρώννου.

Τὸ ᾆσμα τοῦτο θεωρεῖται ἀκριτικὸν ἰδίᾳ διὰ τοὺς ἐν ἀρχῇ, ὡς πιστεύω, στίχους του (1-7) ἔχοντας ἔκδηλον ἀκριτικὴν ἐπίδρασιν.

Τὰ στοιχεῖα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἓν δημῶδες ᾆσμα ὡς ἀκριτικὸν εἶναι ἤδη ἀπὸ πολλοῦ γνωστὰ καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς εἰδικῆς περὶ τὸ ἀκριτικὸν ἔπος πραγματείας τοῦ θεμελιωτοῦ ἐν Ἑλλάδι τῆς ἐπιστήμης τῆς λαογραφίας Ν. Γ. Πολίτου «Περὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων», ἔνθα οὗτος ὡς ἀκριτικὸν τεκμήριον θεωρεῖ καὶ τά: «ὀνόματα συνταυτιζόμενα πρὸς τὰ ἐν τῷ ἔπει, ἀναφερόμενα δὲ σπανίως μὲν ἐν πάσαις ταῖς παραλλαγαῖς τῶν ᾀσμάτων ἑκάστου ἐπεισοδίου, συχνότατα δὲ ἐν μιᾷ μόνῃ. Ὅθεν πολλάκις ᾄσματα, ἅτινα ἐφαίνοντο ἄσχετα πρὸς τ' ἀκριτικά, ἐκ μιᾶς παραλλαγῆς αὐτῶν ῥητῶς κατονομαζούσης τὸν Διγενῆ 'Ακρίτην ἢ ἄλλον τινὰ τῶν οἰκείων ἢ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ, ἀποδεικνύεται ὅτι πρέπει νὰ συγκαταλεχθῶσιν εἰς ταῦτα»[5].

Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Ν. Γ. Πολίτου παραθέτων ὁ Δ. Πετρόπουλος ἐν σελίδι κβ' τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἐπιμελείᾳ αὐτοῦ ἐκδοθείσης συλλογῆς δημωδῶν ᾀσμάτων[6] προσθέτει. «Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅμως ὅτι τὰ ἀκριτικὰ κύρια ὀνόματα εἶχαν γίνει θρυλικά, συχνότατα ἀναφερόμενα στὶς παραδόσεις καὶ διηγήσεις, καὶ εὔκολο ἦταν νὰ παρεμβληθοῦν καὶ σὲ τραγούδια, ποὺ τὸ θέμα τους

[1] 'Αγουροδιωματάρις, ὁ, ἀμάρτ, (ἀπαντᾷ ὡς οὐδ. μόνον ἐν τῷ ἀνωτ. ᾆσμ.) = ὁ κατ' ἐξοχὴν ἔχων ἀγούρου διῶμα, ἤτοι νεανίου κομψότητα καὶ ἐμφάνισιν, κομψὸς νεανίας (βλ. Ἱστορ. Λεξ. τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης 'Ακαδ. 'Αθηνῶν).

[2] Πρεπάδι, στόλισμα.

[3] 'Ελπίς.

[4] 'Εδιάβηκε, διέβη.

[5] *Ν. Γ. Πολίτου,* Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, τόμ. Α', ἐν 'Αθήναις 1920, σ. 245.

[6] Ἑλληνικὰ Δημοτικὰ τραγούδια Α'. 'Εκλογὴ κειμένων, σχόλια καὶ εἰσαγωγὴ *Δημητρίου Πετροπούλου,* 'Αθῆναι (1958). (Βασικὴ Βιβλιοθήκη τόμ. 46· ἔκδ. 'Ι. Ν. Ζαχαροπούλου).

δὲν εἶναι ἀκριτικό. Ἔτσι ἡ μνεία τοῦ ἀκριτικοῦ ὀνόματος ἀποτελεῖ στοιχεῖο χαρακτηρισμοῦ, ἀλλὰ μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι θὰ συνυπάρχουν καὶ ἄλλα σχετικὰ γνωρίσματα, ἐπεισόδια, ὕφος, ποιητικὴ ἀτμόσφαιρα. Αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ νόημα τῆς γνώμης τοῦ Πολίτη. Ὁπωσδήποτε σήμερα μὲ τὴ πρόοδο τῶν ἱστορικῶν ἀκριτικῶν μελετῶν πρέπει, νομίζω, νὰ εἴμαστε περισσότερο ἀπαιτητικοὶ γιὰ τὴν ὕπαρξη στοιχείων χαρακτηριστικῶν καὶ κατὰ συνέπεια νὰ περιορίσουμε τὸν ἀριθμὸν τῶν καθαρὰ ἀκριτικῶν τραγουδιῶν».

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀπόψεων τούτων τίθεται νῦν τὸ ἐρώτημα· τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν δημῶδες ᾆσμα εἶναι ἀκριτικόν;

Εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ἡ διατύπωσις τῶν ἀρχικῶν στίχων (1 - 7) τοῦ ᾄσματος, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ὡδήγησεν εἰς τὴν γνώμην περὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ του ὡς ἀκριτικοῦ. Ὁ ἐν αὐτῷ ἥρως Ἀνδρόνικος εἶναι γνωστὸς ἐκ τοῦ ἔπους καὶ τῶν ἀκριτικῶν ᾀσμάτων. Ὁ Ἀνδρόνικος οὗτος τῶν ἀκριτικῶν τραγουδιῶν ἐταυτίσθη μετὰ πιθανότητος πρὸς τὸν στρατηγὸν τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Ϛ΄ (886 - 912) Ἀνδρόνικον Δούκαν [1]. Τὸ ὄνομα ὅμως τοῦτο, μετὰ τῶν ὀνομάτων ἄλλων ἀκριτικῶν ἡρώων, Σκληρόπουλλου, Πορφυρίου, Κωνσταντίνου, Μαυριανοῦ κ.ἄ., λόγῳ τῆς διαδόσεως τούτων εἰς ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον, ἔτι δὲ λόγῳ τοῦ θρύλου ὑφ᾽ οὗ περιεβλήθησαν, ἠδύνατο εὐκόλως νὰ γίνῃ τὸ κύριον πρόσωπον οἱουδήποτε νεωτέρου δημώδους ᾄσματος διαφόρου περιεχομένου, ἑπομένως καὶ μὴ ἀκριτικοῦ. Κατ᾽ ἀκολουθίαν ἡ μνεία μόνον τῶν ὀνομάτων τούτων εἴς τι ᾆσμα δύναται νὰ ἀποτελῇ ἁπλῆν ἔνδειξιν διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ ὡς ἀκριτικοῦ, οὕτω δὲ καὶ εἰς τὸ Καρπαθιακὸν τοῦτο ᾆσμα τὸ ὄνομα Ἀνδρόνικος δὲν δύναται ὡς μόνον στοιχεῖον νὰ στηρίξῃ τοῦτο ὡς ἀκριτικόν. Ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω οἱ εἰσαγωγικοὶ στίχοι τοῦ ᾄσματος εἶναι πιθανώτατα εἰλημμένοι ἐξ ἀκριτικοῦ, φαίνεται δὲ ὅτι ἔχουν συντεθῆ μᾶλλον κατ᾽ ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐκ τοῦ ᾄσματος τοῦ Πορφύρη. Εἰς τοῦτο ὁ ἥρως παρουσιάζεται ἀναπτυσσόμενος εἰς τὴν σωματικὴν ρώμην ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς γεννήσεώς του κατ᾽ ἐκπληκτικὸν τρόπον.

Ἐ τοὺς πέντε ᾽ζώστη τὸ σπαθί, ᾽ς τοὺς ἕξι τὸ κοντάρι,
κ᾽ εἰς τοὺς ἑφτὰ κ᾽ εἰς τοὺς ὀχτώ, κανένα δὲ φοβᾶται.

Εἶναι καταφανὲς ὅτι ἐκ τοῦ ᾄσματος τούτου [2] ἔχει ἐπηρεασθῆ εἰς τὴν διαμόρφωσιν ἰδίᾳ τῶν στίχων αὐτοῦ 2 – 5 τὸ ἀνωτέρω δημῶδες ᾆσμα.

[1] *Henri Grégoire,* Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας. New York N. Y. (1942) σ. 22 κ.ἑξ.

[2] Ἰδίᾳ ὡς φέρεται εἰς τὴν ἀνωτέρω Δωδεκανησιακὴν παραλλαγήν. Τὴν παραλλ. ταύτην ἐδημοσίευσεν ὁ *S. Baud - Bovy,* Τραγούδια τῶν Δωδεκανήσων, τόμ. Α΄, Ἀθῆναι 1935, σ. 83 - 84. Βλ. καὶ *Δ. Πετρόπουλον,* ἐνθ᾽ ἀνωτ., σ. 45 - 46.

'Σ τοὶς ἔξε μπαίννει 'ς τὸ σκολειὸ καὶ 'ς τοὶς ἑφτὰ νεγνώθει,
καὶ 'ς τοὶς ὀχτὼ καὶ 'ς τοὶς ἐννεὰ γράφει καὶ λουαριάτζει,
'ς τοὶς δέκα καὶ 'ς τοὶς δώεκα λογιάτζ' ἀπηλογιάτζει,
τοῦ καθενοὺς ἀπηλογιὰ ξέρει νὰ ρωτζονάρῃ.

Παρὰ τὸν οὕτω ἀκριτικὸν χαρακτῆρα τοῦ ᾄσματος τούτου πιστεύω ὅτι εἶναι συντεθειμένον εἰς χρόνον πολὺ μεταγενέστερον τῆς περιόδου τῆς δημιουργίας τῶν ἀκριτικῶν ᾀσμάτων [1], μάλιστα δὲ μετὰ τὸν 17ον αἰῶνα, διότι εὑρίσκω εἰς τοῦτο στοιχεῖα ἐκ τοῦ Ἐρωτοκρίτου τοῦ Βιτζέντζου Κορνάρου. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα δὲν εἶναι πάντοτε εὔκολον νὰ διακρίνῃ τις διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ δημώδους ᾄσματος συγχέει πολλάκις πρόσωπα καὶ πράγματα. Ἐν τούτοις κατόπιν λεπτομερεστέρας συγκρίσεως τοῦ περιεχομένου τοῦ ᾄσματος πρὸς τὸ Κρητικὸν τοῦτο ποίημα παρατηρεῖ τις καταφανεῖς ἀντιστοιχίας, σχετικὰς πρὸς τὴν ὅλην ὑπόθεσίν του, πρὸς δὲ καὶ εἰς φραστικὰ καὶ λεκτικὰ σημεῖα αὐτοῦ. Οὕτω τοῦ περιεχομένου τοῦ ᾄσματος ὑπάρχουν σαφεῖς ὁμοιότητες πρὸς τὸν Ἐρωτόκριτον, ἰδίᾳ εἰς τοὺς Λόγους Α, Γ καὶ Ε., ἔνθα ἡ ἐξέλιξις τῆς ὑποθέσεως ἀπαντᾷ περίπου ὁμοία καὶ εἰς τὸ δημῶδες ᾆσμα. Εἰς τοῦτο ἐν στίχ. 9-10 ἀναφέρεται ἡ συχνὴ ἐπίσκεψις τοῦ Ἀνδρονίκου εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ρήγα καὶ ἡ ἐκτίμησις καὶ ἡ ἀγάπη μεθ' ἧς περιβάλλεται λόγῳ τῶν προτερημάτων αὐτοῦ. Ὅλαι αἱ νεάνιδες ἐρωτοτροποῦν πρὸς αὐτόν, περισσότερον ὅμως «τὸν ἀαπᾷ τοῦ Ρήα ἡ θυγατέρα» [2]. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο εὕρηται καὶ παρ' Ἐρωτοκρίτῳ [3] (Α 89 - 91) ἔνθα ὁ Ἐρωτόκριτος:

Ἔστοντας καὶ καθημερνὸ νὰ πηαίνῃ στὸ παλάτι,
ὁ Ρῆγας γιὰ τὸν κύριν του σὰν τέκνο τὸν ἐκράτει (δηλ. τὸν Ἐρωτ.).

Ἡ πρώτη συνάντησις τοῦ Ἀνδρονίκου μετὰ τῆς Ρηγίσσης, κατὰ τὸ ᾆσμα, λαμβάνει χώραν «'ς τοῦ περβολιοῦ τὴν ἄκρα», (στ. 16): «Κ' ἂς ἐσυναπαντή-

[1] Ὡς τέλος δημιουργίας νέων ἀκριτικῶν ᾀσμάτων θεωρεῖται ὁ 13ος αἰών. Βλ. καὶ Δ. Πετρόπουλον, ἔνθ' ἀνωτ., σ. κγ'. Ὅτι τὸ ἐξεταζόμενον ᾆσμα εἶναι νεώτερον ἐλέγχει καὶ ἡ ἐν τούτῳ χρῆσις τουρκικῶν λέξεων (νούρι, Σεράγι), αἵτινες μάλιστα προϋποθέτουν πολλάκις πολιτογράφησιν καὶ διάδοσιν διὰ νὰ παραδοθοῦν εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν, ὡς καὶ ἡ τάσις τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν ρίμαν (πρβλ. στ. 3 - 4, 14 - 15, 17 - 18, 23 - 24), ἥτις ἐμφανίζεται μὲ ἐπίδοσιν ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος. (Βλ. *Στίλπ. Κυριακίδου*, Ἡ γένεσις τοῦ διστίχου καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσομετρίας. Λαογραφία, παράρτ. 4. Θεσσαλονίκη, 1947, σ. 11 καὶ 25 ἑξ.

[2] στ. 8 - 10 *Ἐμπαιννωβγαίννει 'ς τοὶς αὐλὲς 'ς τοῦ Σεραγιοῦ τοὶς πόρτες,*
κι' οὖλες οἱ νιὲς τὸν ἀαποῦ καὶ καμαρώννουσίτ το,
'μμὲ πλιὰ πολλὰ τὸν ἀαπᾷ τοῦ Ρήα ἡ θυγατέρα.

[3] Ἔκδοσις *Στεφ. Ξανθουδίδου*, ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης, 1915.

χτησαν 'ς τοῦ περβολιοῦ τὴν ἄκρα». Παρατηροῦμεν ὅτι τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ παρ' Ἐρωτοκρίτῳ (Α, 539 - 580)· ἐνταῦθα ὅμως δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ συνάντησις Ἐρωτοκρίτου καὶ Ἀρετούσας λαμβάνει χώραν εἰς διάφορον θέσιν: «Τοῦτος ὁ τόπος ἤτονε στοῦ κατωγιοῦ τὸ πλάϊ». Παρὰ τοῦτο ὁ προσδιορισμός, ὡς ἄνω, τῆς θέσεως τῆς συναντήσεως τῶν ἐραστῶν ἐν τῷ δημώδει ᾄσματι, δηλ. «'ς τοῦ περβολιοῦ τὴν ἄκρα», φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἐκ τοῦ ποιήματος τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἔνθα δὶς ἀναφέρεται τὸ περιβόλι ὡς τόπος ἐξελίξεως γεγονότων, ἐν Α, 1136 - 1138 καὶ Α, 1420 - 1479. Εἰς τὸ πρῶτον χωρίον ὁ Πολύδωρος μετὰ τοῦ Ἐρωτοκρίτου:

Πάνε καμπόσ' ἀπόμακρα εἰς ἕνα περιβόλι,
κ' εὑρήκασινε μοναξά, πεζεύγουν καὶ καθίζου,
καὶ μὲ τοὺς ἀναστεναμοὺς ἀθιβολὲς ἀρχίζου.

Εἰς τὸ δεύτερον χωρίον περιγράφεται λεπτομερέστατα τὸ περιβόλι τοῦ Ἐρωτοκρίτου. Ἐνδιαφέροντες διὰ τὸ συζητούμενον θέμα ἐν τῷ ᾄσματι εἶναι οἱ στίχοι (Α, 1441 - 1443):

Στὴν τέλεẹωσι τοῦ περβολẹοῦ εὑρίσκετο χτισμένη
μẹὰ κατοικẹὰ μὲ μαστορẹὰ μεγάλη καμωμένη·
τούτ' ἦταν τοῦ Ρωτόκριτου . . . .

Ἡ Ἀρετοῦσα, ἀπουσιάζοντος τοῦ Ἐρωτοκρίτου, ἀνεκάλυψεν ἐνταῦθα ἐντὸς ἁρμαρίου (Α, 1473 - 74) τοὺς ἐρωτικοὺς στίχους, τοὺς ὁποίους ἤκουε τὴν νύκτα ὡς καὶ τὴν προσωπογραφίαν της (Α. 1531), ἔργον τοῦ Ἐρωτοκρίτου, οὕτω δὲ ἐγνώρισε τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον τόσον περιπαθῶς ἐτραγούδει τὴν νύκτα δι' αὐτήν, δηλ. ποῖος ἦτο «τῆς νύχτας ὁ τραγουδιστής». Εἶναι πιθανώτατον ὁ δημοτικὸς ποιητὴς νὰ συνέδεσε τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο «στὴν τέλεẹωσι τοῦ περβολιοῦ . . . .», δι' οὗ ἐγνώρισεν ἡ Ἀρετοῦσα τὸν ἐραστὴν της, πρὸς τὸ τῆς κατόπιν συναντήσεως τῶν δύο ἐραστῶν (Γ, 539), οὕτω δὲ ὥρισεν εἰς τὸ δημῶδες ᾆσμα τόπον συναντήσεως τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ τῆς Ρηγίσσης «τοῦ περβολιοῦ τὴν ἄκρα» κατὰ τὸ Ἐρωτοκρίτειον «στὴν τέλεẹωσι τοῦ περβολιοῦ».

Τὸ ἐπεισόδιον εἰς τὸ ᾆσμα (στ. 26) τοῦ μυστικοῦ ἀρραβῶνος τοῦ Ἀνδρονίκου μετὰ τῆς Ρηγίσσης: «κρουφὰ ἀχτυλιώνουτται» ἀπαντᾷ καὶ παρ' Ἐρωτοκρίτῳ ἔνθα μετὰ διαδοχικὰς ἐν κρυπτῷ συναντήσεις τοῦ Ἐρωτ. καὶ τῆς Ἀρετ. καὶ πρὸ τοῦ ὁριστικοῦ ἀποχωρισμοῦ αὐτῶν ἡ Ἀρετοῦσα (Γ, 1465—66):

---

[1] Τὸ θέμα τῆς διὰ δακτυλίου κατοχυρώσεως τῆς πίστεως μεταξὺ ἐραστῶν ἀπαντᾷ καὶ ἀλλαχοῦ, εἶναι ἑπομένως κοινὸς τόπος. Ἐνταῦθα ὅμως συνδυαζόμενον τὸ στοιχεῖον τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ὁμοίων μεταξὺ τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ τοῦ δημώδους ᾄσματος εἶναι

Καὶ βγάν᾽ όχ τὸ δαχτύλιν της ὄμορφο δαχτυλίδι,
μὲ δάκρυα κι ἀναστεναμοὺς τοῦ Ρώκριτου τὸ δίδει[1].

Ἱκανῶς ἐνδεικτικοὶ τῆς σχέσεως τοῦ ᾄσματος πρὸς τὸν Ἐρωτόκριτον εἶναι καὶ οἱ ἀπαντῶντες εἰς ἀμφότερα τὰ ἔργα ταῦτα στίχοι μὲ φραστικὰς καὶ εἰς ὕφος ὁμοιότητας. Οὕτω πλὴν τῶν ἤδη ἀναφερθέντων ὁμοίων στίχων σημειοῦμεν ἔτι καὶ τοὺς ἑξῆς.

Ὁ στίχος 1: «*Ἀνδρόνικος ὁ ξακουστὸς ὁ πλουσιανεθρεμμένος*» συνετέθη πιθανῶς κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ στίχ. Α, 78 τοῦ Ἐρωτοκρίτου: «*φρόνιμο κι ἀξαζόμενο ζαχαροζυμωμένο*». Ἰδιαιτέρως ὅμως ὁ στ. 11: «*κρουφὰ κρουφὰ τὸν ἀαπᾷ, κρουφὰ ποκαμαρώνει*» φαίνεται σαφῶς ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ στίχου Ε, 451 τοῦ Ἐρωτοκρίτου: «*κρουφά κλαιγε, κρουφὰ πονεῖ, κρουφὰ ποκαμαρώνει*». Ἐπίσης καὶ ὁ στίχ. 14 τοῦ ᾄσματος: «*καὶ πορπατεῖ μὲ φρόνησι καὶ πομονὴ μεάλη*», φαίνεται ἐπηρεασθεὶς ἐκ τοῦ Ἐρωτοκρίτου (Ε, 452): «*μὲ φρόνεψ᾽ ὅλα τὰ περνᾷ, μὲ γνῶσ᾽ ὅλα τὰ χώνει*».

Τὰ κοινὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα εἰς δύο ἢ περισσότερα κείμενα δὲν ἀποτελοῦν βεβαίως μόνον αὐτὰ τεκμήρια βασικὰ ἐπὶ τῆς κρίσεως ἡμῶν ὡς πρὸς τὴν μεταξύ των ἐξάρτησιν, οὐχ ἧττον ὅμως ἔχουν ταῦτα σημασίαν, ὁσάκις μάλιστα αἱ λέξεις δὲν εἶναι ἐκ τῶν κοινοτάτων οὐδ᾽ ἐκ τῶν συνήθως εἰς πολλὰ ἔργα ἔμμετρα ἐν προκειμένῳ ἀπαντωσῶν. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην δὲν ἐμπίπτουν αἱ εἰς τὸ ᾆσμα λέξεις, οἷον ρήγας (στ. 10. 17, 26), ἀρχοντόπουλλο (στ. 20), αἵτινες ἀπαντοῦν πολλαχοῦ τοῦ Ἐρωτοκρίτου, ὡς καὶ τὸ ἐπίρρημα κρουφά, ἀπαντῶν πολλάκις καὶ ἐν τῷ ᾄσματι καὶ τῷ Ἐρωτοκρίτῳ. Ἐν τούτοις αὗται δὲν θὰ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὅλως δι᾽ ὅλου τυχαίως ὑπάρχουσαι ἐν τῷ ᾄσματι. Ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὴ τῆς ὑπαρχούσης ἐνταῦθα σχέσεως πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ χρῆσις τοῦ ρήματος ἐν τῷ ᾄσματι (στ. 11) ποκαμαρώνω, τὸ ὁποῖον ὡς (ἀ)ποκαμαρώνω εὑρίσκεται ἐν εὐρείᾳ χρήσει παρ᾽ Ἐρωτοκρίτῳ:

Β, 246. *Καθένας ποὺ τόνε θωρεῖ τόνε ᾽ποκαμαρώνει·*
Β, 1956. *Κι ἀπὸ τὰ νύχια ὡς τὴν κορφὴ τὸν ἀποκαμαρώνει,*
Δ, 1586. *Κι ἀποκαμάρωνέν τονε στ᾽ ἄλογο καβαλλάρι,*

καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐπίσης ἡ λ. ἀουροδιωματάρις (στ. 20 τοῦ ᾆσμ.). Αὕτη σημαίνουσα τὸν κατ᾽ ἐξοχὴν ἔχοντα ἀγούρου διῶμα, ἤτοι νεανίου κομψότητα καὶ ἐμφάνισιν, εἶναι σύνθετος ἐκ τοῦ ἄγουρος + διωματάρις καὶ θεωρεῖται ἀμάρτυρος[1].

οὐχὶ ἄνευ σημασίας. Περὶ τοῦ δακτυλίου ὡς συμβόλου πίστεως καὶ ὡς ἀρραβῶνος, βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ Συμμεικτα, τόμ. Α΄ σ. 102 ἑξ., Β΄ σ. 218 ἑξ., 224 ἑξ., Γ΄ σ. 247.

[1] Βλ. Ἱστ. Λεξ. τῆς νέας Ἑλλην. γλώσσης Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, ἐν λ.

Ὁ λαϊκὸς ποιητὴς ἐνταῦθα ἔπλασε τὸ σύνθετον τοῦτο εἰς οὐδέτερον γένος ἐκ τοῦ *διωματάρις*, ἀπαντῶντος ὑπὸ τὴν αὐτὴν σχεδὸν σημασίαν καὶ παρ' Ἐρωτοκρίτῳ:

Β, 527. *'Σ τσὶ κεφαλῆς τὴ ζγουραφιὰ τουνοῦ τοῦ διωματάρι.*

Β, 2215. *Κι οἱ διωματάροι νὰ τὰ δοῦ πάσκουσι καὶ ξετρέχου, κ. ἀ.*

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἐκτεθέντων νομίζω ὅτι καθίσταται ἐμφανές, ὅτι τὸ ὑπὸ συζήτησιν δημῶδες ᾆσμα τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ τῆς Ρήγισσας, παρὰ τὰς ἐκ τοῦ ἀκριτικοῦ ᾄσματος τοῦ Πορφύρη ἐπιδράσεις εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν πρώτων στίχων του, εἶναι ἐν τούτοις νεωτέρα σύνθεσις ἐμπνευσμένη ὡς θέμα ἐκ τοῦ Ἐρωτοκρίτου τοῦ Βιτζέντζου Κορνάρου.

16. 6. 1959

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΛΛΗΝ. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1954 - 1958

ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡ. Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

Εἰς τὸ προκείμενον δημοσίευμα συνεχίζεται ἡ βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1948/1953, ἥτις ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, τόμ. 8 (1953/54), ἐν Ἀθήναις 1956/57, σ. 169 – 322.

Εἰς τὴν καθόλου σύνταξιν αὐτῆς ἠκολουθήθη τὸ σύστημα, συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον συνετάχθη ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ κ. Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη καὶ ἐμοῦ ἡ βιβλιογραφία τῆς περιόδου 1921/1938, ἥτις καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, τόμ. 9 – 10 (1955/57), ἐν Ἀθήναις 1958, σ. 134 – 402.

——— Ὀβελὸς εἰς τὴν ἀρχὴν βιβλιογραφικῆς σημειώσεως σημαίνει ἐπανάληψιν τοῦ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως.

* Ἀστερίσκος πρὸ τοῦ βιβλιογραφουμένου λήμματος δηλοῖ ὅτι τοῦτο παρελήφθη ἐξ ἄλλου βιβλίου.

(. . . .) Ἐντὸς παρενθέσεως: α) ἀναπτύσσεται τὸ ἐν βραχυγραφίᾳ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, παρατίθεται ἐπὶ ψευδωνύμου τὸ πραγματικὸν ὄνομα, περικλείεται τὸ ὄνομα τοῦ κριτοῦ ἐπὶ κρινομένων ἄρθρων, ἐπὶ ἀνωνύμου δὲ δημοσιεύματος τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, ἐφ᾽ ὅσον τοῦτο εἶναι γνωστόν β) ἀναγράφεται ἡ χρονολογία καὶ ὁ τόπος ἐκδόσεως ἐπὶ αὐτοτελῶν δημοσιευμάτων, ὅταν τὰ στοιχεῖα ταῦτα δὲν περιέχωνται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, ἀλλὰ λαμβάνωνται ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀναγραφομένου βιβλίου.

[. . .] Ἐντὸς ἀγκυλῶν τίθενται προσθῆκαι τοῦ βιβλιογράφου ἐντὸς ἢ ἐν συνεχείᾳ τοῦ ἄρθρου σχετικαὶ μὲ τὸ βιβλιογραφούμενον δημοσίευμα.

Ἐν ἰδιαιτέρᾳ παραγράφῳ καὶ μὲ μικρότερα στοιχεῖα (τῶν 8 στιγμῶν) δηλοῦται περὶ τῆς περιεχομένης ὕλης ἢ παρέχονται ἄλλαι σχετικαὶ πληροφορίαι.

: Πρὸς δήλωσιν τοῦ ψευδωνύμου τίθενται πρὸ αὐτοῦ δύο στιγμαί.

(!) Τὸ θαυμαστικὸν δηλοῖ τὴν ἀπαράλλακτον ἀντιγραφὴν τυπογραφικοῦ σφάλματος.

Ἡ κατάταξις ἔγινεν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου μὲ τὴν ἑξῆς ἀντιστοιχίαν τῶν γραμμάτων τοῦ λατινικοῦ:

v = β	ch = χ	ca = κα	f = φ	th = θ	x = ξ
w = β	h = χ	co = κο	g = γ	ph = φ	

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΗΘΕΝΤΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΝ ΚΑΙ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΑΙ ΑΥΤΩΝ

Αγγλ Ἐπ Ἀγγλοελληνικὴ Ἐπιθεώρηση. Ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ Βρεταννικὸ Συμβούλιο. Ἀθήνα, ἀριθ. 4 - 8 (1954/55).

Ἀθηνᾶ Σύγγραμμα περιοδικὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 58 (1954) - 62 (1958).

Αἰξωνή Μηνιαῖον περιοδικὸν ἑλληνικῆς πνευματικῆς καλλιεργείας. Ὄργανον τοῦ ὁμωνύμου συνεταιρισμοῦ. [Ἀθῆναι]. τόμ. Δ' (1954/55).

Ἀκτ Ἀκτῖνες. Ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἑνώσεως Ἐπιστημόνων». [Ἀθῆναι], τόμ. 17 (1954) - 21 (1958).

Annali Annali del Museo Pitrè II - IV (1951/53) Palumbo.

Ἀριστοτέλης Περιοδικὴ ἔκδοσις τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου Φλωρίνης ὁ «Ἀριστοτέλης». Διευθύνεται ὑπὸ Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐκδίδεται ἀνὰ δίμηνον. Φλώρινα, 1957/58, τεύχη 1 - 11.

Ἀρχ Εὐβ Μελ Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν. (Ἑταιρεία Εὐβοϊκῶν Σπουδῶν), τόμ. 3 - 5 (1954 - 58).

Ἀρχ Θρ Θησ Ἀρχεῖον τοῦ Θρᾳκικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ. Διευθυντὴς Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 19 (1954) - 23 (1958).

Ἀρχ Πόντ Ἀρχεῖον Πόντου. Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Ποντιακῶν μελετῶν. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 19 (1954) - 21 (1956).

Ἀρχ Σάμ Νικολάου Ι. Ζαφειρίου, Ἀρχεῖον Σάμου. Σύγγραμμα περιοδικὸν κατὰ τριμηνίαν ἐκδιδόμενον. Ἀθῆναι, τόμ. 4 (1955) - 5 (1956).

Ἀττ Ὁ Ἀττικός. Φυσιολατρικὸ περιοδικό. Μηνιαῖο δελτίο «Ἀττικοῦ Ὁμίλου». Ἀθῆναι 1954/1957.

Ἀφιέρ Ἤπ Ἀφιέρωμα εἰς τὴν Ἤπειρον. Εἰς μνήμην Χρίστου Σούλη (1892 - 1951). Ἀθῆναι 1956.

Byz BYZANTION. Révue Internationale des études Byzantines publiée sous la direction de H. Grégoire. Bruxelles. Fondation Byzantine et Néogrecque. Τόμ. 24 (1954). 25 - 27 (1955/57).

BS Byzantinoslavica, Prague, τ. XII (1951) - XIX (1958).

BZ Byzantinische Zeitschrift, begründet von Karl Krumbacher, hrsg. von Frang Dölger, Leipzig u. Berlin, τόμ. 47 (1954) - 51 (1958).

Γυμν Ἡ Γυμναστική. Δελτίον τοῦ Συλλόγου τῶν Ἑλλήνων Γυμναστῶν. [Ἀθῆναι]. Ἔτ. Β', τεῦχ. 15, Ἰούνιος 1954.

ΔΙΕΕ Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις, τόμ. 11 (1956). 12 (1958).

Δωδ Ἀρχ Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον. Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Δωδεκανησιακῆς ἱστορικῆς καὶ λαογραφικῆς ἑταιρείας. Ἐν Ἀθήναις. Τόμ. Α' - Γ' (1955 - 58).

Δωδεκάνησος Μηνιαία εἰκονογραφημένη ἐπιθεώρησις. Ἔκδοσις Νομαρχίας Δωδεκανήσου. Ρόδος. Ἔτ. 1 (1957) τεύχη 1 - 12. Ἔτ. 2 (1958) τεύχη 13 - 15.

ΕΑΑ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Ἐπετηρὶς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου ἐκδιδομένη ἐπιμελείᾳ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀρχείου. Τόμ. 8ος (1953/54). Ἐν Ἀθήναις 1957, τόμ. 9 - 10 (1955/57). Ἐν Ἀθήναις 1958.

Ἑλλ Δημ Ἑλληνικὴ Δημιουργία. Δεκαπενθήμερη ἔκδοση. Διευθυντής: Σπῦρος Μελᾶς. Ἀθῆναι 1954.

Ἑλληνικὰ Φιλολογικόν, ἱστορικὸν καὶ λαογραφικὸν περιοδικὸν σύγγραμμα [Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν]. Διευθυνταὶ τῆς συντάξεως: Στίλπων Π. Κυριακίδης - Λίνος Πολίτης, καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἐν Θεσσαλονίκῃ, τόμ. 13 (1954). 14 (1955/56) 15 (1957).

Ἑλλ Κύπρ Ἑλληνικὴ Κύπρος. Μηνιαία ἔκδοσις τοῦ Γραφείου Ἐθναρχίας Κύπρου. Λευκωσία Κύπρου, 6 (1954). 7 (1955).

ΕΜΑ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου, ἐκδιδομένη ἐπιμελείᾳ τοῦ Διευθυντοῦ αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 5 (1955) - 7 (1957).

Ἐπ Βυζ Σπ Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Ἀθῆναι, τόμ. 24 (1954) - 28 (1958).

Ἐπ Ἱστ Δικ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Ἐπετηρὶς τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου. Ἐκδίδεται ἐπιμελείᾳ τοῦ Διευθυντοῦ αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις, τεῦχ. 5 (1954)- 8 (1958).

Ἑπταν Φύλλα Ἑπτανησιακὰ Φύλλα. Ἰδιοκτήτης - Διευθυντής: Ντῖνος Κονόμος, Ἀθήνα. Περίοδος Β΄, ἀρ. φ. 3, 4, 5, 6 (1954), 7, 8 - 9 (1955), 10 (1956). Περίοδος Γ΄, ἀρ. φ. 1 - 2, Ὀκτώβρ. 1956, ἀρ. φ. 3, 4 (1957).

Ἐπ Φιλ Σχ Ἀθ Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Διευθυντὴς Γεώργιος Θ. Ζώρας. Περίοδος δευτέρα. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. Ε΄ (1954/55), ϛ΄ (1955/56), Ζ΄ (1956/57), Η΄ (1957/58).

ΕΦΣΘ Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς ἐκδιδομένη ὑπὸ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς [Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης]. Ἐν Θεσσαλονίκῃ, τόμ. 7 (1957).

Ζυγὸς περιοδικὸ καλῶν τεχνῶν. [Ἀθῆναι]. 1955/1958 (ἀρ. 1 - 35).

Ἠλειακὰ Τριμηνιαῖο λαογραφικὸ - γλωσσικὸ - ἱστορικὸ περιοδικό. Διευθυντής: Ντῖνος Ψυχογιός. Λεχαινὰ Ἠλείας, τεύχη 7 (1955), 8, 9, 10 (1956), 11, 12, 13 (1957), 14 - 15, 16 (1958).

Ἠπειρ Ἑστ Ἠπειρωτικὴ Ἑστία. Μηνιαία Ἐπιθεώρησις ἐν Ἰωαννίνοις. Ἐκδόται: Ε. Α. Φακατσέλης, Μιχ. Χαρ. Μάνος. Ἔτος 3 (1954) - 7 (1958).

Ἠχὼ Ἡ Ἠχὼ τοῦ Ἰονίου. Μηνιαία Ἐπιθεώρησις. Ὄργανον ἐπικοινωνίας καὶ ἀλληλεγγύης τῶν Ἑπτανησίων. Ἰδιοκτήτης - Διευθυντὴς Φώτιος Κονιδάρης. [Ἀθῆναι], ἀριθ. φ. 90 - 145 (1954 - 1958).

Θεολογία Ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον κατὰ τρίμηνον. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 25 (1954) - 29 (1958).

Θρᾳκικὰ Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις «Θρᾳκικοῦ Κέντρου». Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 23 (1955) - 27 (1958).

Ἰκαριακὰ Ἰκαριακά. Μηνιαία ἔκδοσις τῆς Πανικαριακῆς ἀδελφότητος Ἀθηνῶν, τεῦχ. 1 - 7 (1958).

Καλυμν Παλμ Καλυμνιακὸς Παλμός. Μηνιαῖο περιοδικό. Ἐκδίδεται μὲ τὴν φροντίδα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λέρου - Καλύμνου καὶ Ἀστυπαλαίας. Διευθύνεται ἀπὸ συν-

τακτικὴ Ἐπιτροπή. Κάλυμνος (1952/54). Τοῦ περιοδ. τούτου εἶδον τὰ τεύχη 8-9, 13-19, 21-24, 29-39.

Καστ Νέα Καστελλοριζιακὰ Νέα. Μηνιαία ἐφημερίς, ὄργανον τῶν ἁπανταχοῦ Καστελλοριζίων. Διευθυντὴς Μιχ. Γ. Πετρίδης, Ἀθῆναι, ἔτ. 1 (1949) - 9 (1956-57).

Κοιν Ἔρ Κοινωνιολογικὴ Ἔρευνα. Τριμηνιαία Ἐπιθεώρηση Κοινωνιολογίας καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν. Ἔκδοση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κέντρου Κοινωνιολογικῶν Μελετῶν. Διευθυντὴς Εὐάγγελος Γ. Κατσάρος, Ἀθήνα, τεῦχ. 1, Ἀπρίλ. Ἰούν. 1957, τεῦχ. 2-3, Σεπτ. - Δεκ. 1957.

Κρητ Ἑστ Κρητικὴ Ἑστία. Χανιά Διευθυντὴς: Γ. Α. Σήφακας. Ἔτος Ε' - Ι' (1954 - 1958).

Κρητ Χρον Κρητικὰ Χρονικά. Τετραμηνιαία ἐπιστημονικὴ ἔκδοσις. Ἐκδότης: Ἀνδρέας Γ. Καλοκαιρινός. Ἡράκλειον Κρήτης, τόμ. 8 (1954). 9 (1955). 10 (1956). 11 (1957). 12 (1958) τεῦχ. Α'.

Κρίκος Μηνιαία ἔκδοση τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ. Διευθύνεται ἀπὸ συντακτικὴ Ἐπιτροπή, ἔτ. 5 (1954) - 9 (1958).

Κυκλ Κυκλαδικά. Γράμματα. Ἱστορία. Τέχνη. Λαογραφία. Ἀρχαιολογία. Τουρισμός. Σῦρος. Τόμος Α' (1956), τεύχη 1-6.

Κυν Νέα Κυνηγετικὰ Νέα. Μηνιαῖον περιοδικόν. Ἀθῆναι 1953/54 - 1957/58.

Κυπρ Γράμμ Κυπριακὰ Γράμματα. Μηνιαῖο περιοδικὸ μελέτης καὶ τέχνης. Διευθυντὴς Ν. Ι. Κρανιδιώτης. Λευκωσία - Κύπρος. Τόμ. 19 (1954) - 21 (1956).

Κυπρ Σπ Κυπριακαὶ Σπουδαί. Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. Ἐν Λευκωσίᾳ - Κύπρου, τόμ. ΙΗ' (1954) - ΚΒ' (1958).

ΚΧρον Κερκυραϊκὰ Χρονικά. [Ἐκδόται: Κ. Δάφνης - Ν. Καρύδης]. Κέρκυρα. Α' (1951)-ϛ' (1958).

ΛΔ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Λεξικογραφικὸν Δελτίον ἐκδιδόμενον ἐπιμελείᾳ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς. Ἐν Ἀθήναις, τ. 7 (1955).

Λαογρ Λαογραφία. Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας καθ' ἑξαμηνίαν ἐκδιδόμενον. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 15, τεῦχ. Β' (1954), τόμ. 16 (1956/57), τόμ. 17 τεῦχ. Α' (1957/58).

L'Hell Cont L'Hellénisme Contemporain. Revue bimestrielle. Athènes, 2ème série, τόμ. 8 (1954) - 10 (1956).

Μαθ Ἑστ Μαθητικὴ Ἑστία. Περιοδικὸν τῶν μαθητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Λευκωσία - Κύπρου, φ. 11-15 (1954/55), φ. 16 (1955/56), φ. 17 (1956/57), φ. 18-19 (1957), φ. 20 (1958), φ. 21 (1958/59).

Μακεδ Μακεδονικά. Σύγγραμμα περιοδικὸν τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Ἐν Θεσσαλονίκῃ, τόμ. 3 (1956).

Μεσσ Γράμμ Μεσσηνιακὰ Γράμματα (Ἀναμνηστικὸν τεῦχος ἐπὶ τῇ συμπληρώσει εἰκοσαετίας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς λαϊκῆς βιβλιοθήκης Καλαμῶν). Ἐπιμέλεια καὶ ἐπίβλεψις Παναγ. Δ. Οἰκονομάκη, Καλαμάτα 1956.

ΜΗ Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον εἰκονογραφημένον. Ἱδρυτὴς - Διευθυντὴς Νικόλαος Α. Σφενδόνης, ἔτ. 1954, 1956, 1957.

Μικρ Χρον Μικρασιατικὰ Χρονικά. Σύγγραμμα περιοδικόν, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ τμήματος Μικρασιατικῶν Μελετῶν τῆς Ἑνώσεως Σμυρναίων. Ἀθῆναι, τόμ. 6 (1955)-7 (1957).

Ν Ἀθήν Νέον Ἀθήναιον· ἑξαμηνιαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα ἑλληνικῶν σπουδῶν. Ἀθῆναι, τόμ. 1 (1955), τεύχη 1 καὶ 2, τόμ. 2 (1957) τεύχη 1 - 2.

Ναυτ Ἑλλ Ναυτικὴ Ἑλλάς. Μηνισία εἰκονογραφημένη ἐπιθεώρησις τῆς Ε. Θ. Ε. Διευθυντὴς Ἐπαμεινώνδας Μπαμπούρης. Ἀθῆναι 1954 - 1957/58.

Ν Ἑστ Νέα Ἑστία. Ἐκδίδεται τὴν 1ην καὶ 15ην κάθε μηνός. Διευθυντὴς Πέτρος Χάρης. Ἀθῆναι, τόμ. 55 - 64 (1954/58).

ΟΝΟΜΑΤΑ Revue d'Onomastique Grecque, No 2 - 3. Athènes, 1954. Ἐκδ. John A. Thomopoulos.

ΠΑΑ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 28 (1953) - 32 (1957).

Πάν Ὁ Πάν. Μηνιαῖο φυσιολατρικὸ περιοδικό. Ἔκδοση τοῦ Φυσιολατρικοῦ Συνδέσμου «Ὁ Πάν». Ἀθῆναι, ἔτ. 1954 - 58.

ΠΒΣΘ Πεπραγμένα τοῦ Θ' Διεθνοῦς Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου (Θεσσαλονίκη 12 - 19 Ἀπριλίου 1953) ἐκδιδόμενα ἐπιμελείᾳ Στίλπ. Κυριακίδου, Α. Ξυγγοπούλου καὶ Π. Ζέπου. Ἀθῆναι, τόμ. Α' (1955), Β' (1956), Γ' (1958).

Πελ Ἡμερ Διονυσίου Ι. Βογοπούλου. Πελοποννησιακὸν Ἡμερολόγιον. Ἐκδόσεις ἐφημερίδος «Ἠχὼ τῆς Μεσσηνίας», Ἀθῆναι 1954.

Πελοπ Πελοποννησιακά. Δημοσιεύονται ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑταιρείας Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν. Ἀθῆναι, τόμ. Α' (1956), Β' (1957).

Πελοπ Ἑστ Πελοποννησιακὴ Ἑστία. Μηνισία λαογραφικὴ καὶ λογοτεχνικὴ ἐπιθεώρησις. Ἀθῆναι, ἔτ. Β' φ. 8 - 9 (1954). Περίοδος Β' φ. 1, 2 (1955), φ. 3 - 4 (1955/56).

Πελοπ Πρωτ Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά. Ἱστορία - Λαογραφία - Τέχνη - Ἐπιστήμη. Ἐτησία ἔκδοση. Διευθυντής: Μίμης Παπαχριστοφίλου. Ἀθήνα, 1957/1958.

Περ Σ Ἀργ Περιοδικὸν τοῦ ἐν Χίῳ Συλλόγου Ἀργέντη. Ἱδρυτής: Φίλιππος Π. Ἀργέντης. Διευθυντής: Στέφανος Δ. Καββάδας. Χίος, τόμ. πέμπτος, τεύχη 1 - 2 (1956).

Πλάτων Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων φιλολόγων. Ἀθῆναι, ἔτ. 6 (1954) - 9 (1957).

Ποντ Ἑστ Ποντιακὴ Ἑστία. Μηνιαῖον λαογραφικὸν περιοδικόν. Ἐκδίδεται τῇ συνεργασίᾳ πολλῶν Ποντίων. Διευθυντής: Φίλων Κτενίδης. Θεσσαλονίκη. Ἔτος 5 (1954) - 9 (1958).

Ρουμ Ἡμ Ρουμελιώτικο Ἡμερολόγιο. Λογοτεχνία - Τέχνη - Λαογραφία - Ἱστορία. Ἐπιμέλεια: Δημήτρη Σταμέλου. [Ἀθῆναι], ἔτ. Α' (1957).

Σερρ Χρον Σερραϊκὰ Χρονικά. Σύγγραμμα περιοδικόν. Τόμ. δεύτερος, Ἀθῆναι 1957. (Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία Σερρῶν - Μελενίκου).

Συνετ Ὁ Συνεταιριστής. Μηνιαῖο συνεταιριστικὸ περιοδικό. Ἰδιοκτήτης - Διευθυντής: Θ. Τζωρτζάκης. Ἀθῆναι, 1954/1958.

Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας Μηνιαῖον δημοσιογραφικὸν ὄργανον τῶν ἁπανταχοῦ Ὑδραίων. Ἰδιοκτήτης - Διευθυντὴς Ἀντ. Α. Μανίκης. [Ἀθῆναι]. Ἔτ. 14 - 18 (1954/1958).

Φθιῶτις Ὄργανον τῆς Νομαρχίας Φθιώτιδος. Παραγωγή. Τουρισμός. Ἔργα. Γράμματα. Τέχναι. Λαμία. Ἔτος Α' (1955) ἀρ. 1, 2, 3, 4, ἔτος Β' (1956) ἀρ. 5, 6, 7, 8, ἔτος Γ' (1957) ἀρ. 9 - 12, ἔτος Δ' (1958) ἀρ. 13 - 18.

Φιλιατρὰ Περιοδικὴ ἔκδοσις τῆς ἀδελφότητος τῶν ἐν Ἀθήναις Φιλιατρινῶν ἡ «Ἐράνη». ἔτ. 1ον - 3ον (1956/58) τεύχη 1 - 9.

Φιλ Πρωτ Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά. Ἐτησία λογοτεχνικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἔκδοση. Διευθυντής: Α. Μαυρίδης. Ἀθῆναι, 1954 - 1958.

Χαρ Σπ Τὸ Χαρούμενο Σπίτι. Περιοδικὸν τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας ἐκδιδόμενον κατὰ μῆνα ὑπὸ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. [Ἀθῆναι] 1 (1952) - 7 (1958).

ΧΜ Χρονικὰ τοῦ Μοριᾶ. Περιοδικὸν δημοσίευμα Ἱστορίας - Λαογραφίας - Τέχνης καὶ Ζωῆς. Τόμ. Γ', Ἀθῆναι (1954 56).

Χρον Τσακ Χρονικὰ τῶν Τσακώνων. Σύγγραμμα - περιοδικόν. Τόμος πρῶτος. Ἀθῆναι, 1956. Ἔκδ. «Ἀρχείου τῆς Τσακωνιᾶς ἐν Λεωνιδίῳ».

I. ΓΕΝΙΚΑ

1. ***Παπαδήμας Ἀδ. Δ.*** Γενικὰ στοιχεῖα λαογραφίας. Τὰ δημοτικὰ μνημεῖα τοῦ λόγου. Λογοτεχνία - Λαογραφία. Ἀθῆναι (1957), 8ον, σελ. 296.

II. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Α'. Βιβλιογραφία.

2. ***Μέγας Γ. Α. – Οἰκονομίδης Δ. Β.*** Βιβλιογραφία τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1948/1953. ΕΛΑ 8 (1953/1954), σ. 169-322.

3. ***Πετρόπουλος Δ. Α.*** Συμβολὴ εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν (1771/1850). ΕΛΑ 8 (1953/54), σ. 54 – 109 καὶ 323.

4. Νέα Βιβλία. Λαογρ 15 (1953/54) 520 – 531. Αὐτόθι 16 (1956/57) 326 – 336, 587 – 94. Αὐτόθι 17 (1957/58) 363 – 72.

5. Βιβλιογραφία. ἘπΒυζΣπ 24 (1954) 400 – 447.
Ἐνδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

6. Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique, tome XV. Année bibliographique 1954. (Collection de l'Institut français d'Athènes). Athènes 1956, 8ον, σελ. 95 - 506. (Sciences humaines).
Βλ. ἰδίᾳ σελ. 257 - 260, 451 - 452.

7. ***Πολίτης Λίνος*** Νεοελληνικὴ βιβλιογραφία. Ἑλληνικὰ 13 (1954) 397-491.
Ἐνδιαφέρει καὶ τὴν λαογραφίαν· ἰδίᾳ σ. 407 - 417.

8. ***Σαλαμάγκας Δημ.*** Τὸ χρονικὸ μιᾶς πορείας (1921 - 1954). (Τί σκέφτηκαν οἱ ἄλλοι γιὰ τὰς ἐργασίας μου). Καὶ παραρτηματικὰ: Μερικὸ βιβλιογραφικὸ δελτίο. Γιάννινα 1954, 8ον, σελ. 28.
Ἐνδιαφέρει καὶ τὴν λαογραφίαν.

9. ***[Σηφάκης Γρηγ. Μ.]*** Βιβλιογραφία. 'ΕπΒυζΣπ 25 (1955) 377 – 400.
'Ενδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

10. ***Τωμαδάκης Νικ. Β.*** 'Αναγραφὴ δημοσιευμάτων (1926 - 1954) ἐπὶ τῇ συμπληρώσει εἰκοσιπενταετοῦς ἐπιστημονικῆς δράσεως (1929-1954). 'Εν 'Αθήναις 1955, 8ον, σελ. 23.
'Ενδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

11. ***Μαλικούτη 'Αγγελικὴ Μ.*** Γεώργιος Χατζιδάκις. 'ΕπΦιλΣχ'Αθ 6 (1955/1956) 9 – 73.
'Εν σ. 20 - 73 βιβλιογραφία τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἀνδρὸς ἐνδιαφέρουσα καὶ λαογραφικῶς.

12. ***Σπυριδάκης Γ. Κ. – Οἰκονομίδης Δ. Β.*** Βιβλιογραφία τῆς 'Ελληνικῆς λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1921 – 1938. ΕΛΑ 9-10 (1955/57) σ. 134 - 402.

13. ***Βαγενᾶς Θάνος*** Τσακωνικὴ βιβλιογραφία. ΧρονΤσακ 1 (1956) 153 - 158.
'Ενδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

14. ***Μπουμπουλίδης Φαίδ. Κ.*** Συμβολὴ εἰς τὴν 'Επτανησιακὴν βιβλιογραφίαν. Περιοδικὰ καὶ 'Εφημερίδες Ζακύνθου. 'Αθῆναι 1956, 8ον, σελ. 175.
'Ενδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

15. ***Πετρόπουλος Δ. Α.*** Πελοποννησιακὴ βιβλιογραφία 1950/1956. Πελοπ Α' (1956) 462 - 69.
'Ενδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

16. ***Σ(ούλης) Γ. Χ.*** Χρῖστος Ι. Σούλης (1892/1951). 'ΑφιέρἩπ 1956, ε'- ιθ'.
'Εν σ. ιβ' - ιθ' δημοσ. κατάλογος τῶν ἐργασιῶν τοῦ Χ. Ι. Σούλη ἐξ ὧν πολλαὶ λαογραφικαί.

17. ***Βαγιακάκος Δ. Β.*** Γλωσσικὴ βιβλιογραφία 1939 – 1956. 'Αθηνᾶ 61 (1957) 104 - 222.
'Ενδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

18. Βιβλιογραφία δημοσιευμάτων Σωκράτους Β Κουγέα 'Ελληνικὰ 15 (1957) ζ' - ιε'.
'Ενδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

Β'. Γενικὰ καὶ σύμμεικτα.

α') Γενικά.

19. ***Dawkins R. M.*** In a Greek Village. Folklore, τ. LXIV (1953) 386-96.
Γενικὰ περὶ διστίχ. παραμυθ., χορῶν, λαϊκ. λατρείας, ᾀσμάτ., παραδόσεων.

20. 'Ελληνικὴ Λαογραφικὴ 'Εταιρεία. Πεπραγμένα τοῦ 1953. Λαογρ 15 (1953/54) 467 - 69. — Τοῦ 1954, Αὐτόθι, 16 (1956/57) 271 - 75. — Τοῦ 1955, Αὐτόθι, 275-78.

21. ***Μέγας Γ. Α.*** Μιχαὴλ Γ. Μιχαηλίδης – Νουάρος. Λαογρ 15 (1953/54) 470 - 71.
Νεκρολογία λαογρ. ἐνδιαφέροουσα.

22. ———Ἐκθέσεις τῶν πεπραγμένων τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου κατὰ τὰ ἔτη 1953 καὶ 1954. ΕΛΑ 8 (1953/54), σ. 324 - 27.

23. ***Χατζημιχάλη Ἀγγελικὴ*** Ἀντώνιος Μπενάκης. Λαογρ 15 (1953/54) 472 - 76.
Νεκρολογία λαογρ. ἐνδιαφέρουσα.

24. ***Ἀποστολάκης Γιάνν. Μ.*** Ὁ Πολίτης. ΝἙστ 55 (1954) 518-21.
Ἀναδημ. ἐκ τοῦ ἔργου του «Τὰ δημοτικὰ τραγούδια, μέρ. α'. Οἱ Συλλογές».

25. Ὁ Α' λαογραφικὸς διαγωνισμὸς τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας». Ἤπειρ Ἑστ 3 (1954) 332 - 33.

26. ***Βογαζλῆς Δ. Κ.*** Φυλετικὲς καὶ ἐθνικὲς μειονότητες στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴ Βουλγαρία. Ἀθῆναι 1954, 8ον, σελ. 40. (Ἑταιρεία Θρᾳκικῶν Μελετῶν, ἀριθ. 35).
Γενικὴ ἐθνολογ. μελέτη ἐνδιαφ. καὶ τὴν ἑλλην. λαογραφίαν.
Κρίσις: ἈρχΘρΘησ 21 (1956) 309 (*Δ. Β. Οἰκ(ονομίδης)*).

27. ***Καίσαρης Παν.*** [Ν. Γ. Πολίτης]. ΝἙστ 55 (1954) 494.

28. ***Κουγέας Σ. Β.*** Μία ὡραία πνευματικὴ ἑορτὴ εἰς ἐπαρχιακὴν πόλιν. ΝἙστ 55 (1954) 492 - 93.
Ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ 100 ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ν. Γ. Πολίτου.

29. ***Κουκουλὲς Φ.*** Ἔκθεσις τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1953 τελεσθέντος διαγωνισμοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας. Ἀθηνᾶ 58 (1954) 11 - 28.
Ἐνδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

30. ***Κουτραφούρης Κ. Γ.*** Ν. Γ. Πολίτης. ΝἙστ 55 (1954) 494.

31. ***Κυριακίδης Στίλπ. Π.*** Ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας. ΝἙστ 55 (1954) 495 - 504.

32. Λαογραφικαὶ συνεδρίαι τῆς «Ποντιακῆς Ἑστίας». ΠοντἙστ 6 (1954) 2466.

33. ***Λουκᾶτος Δημ. Σ.*** Ἡ Κυπριακὴ λαογραφία. ΝἙστ 56 (1954) 218 - 21.
Γενικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς Κυπριακῆς λαογραφίας.

34. ***Παπαγρηγοράκις Ἰδομ.*** Ἀποτελέσματα ἀθλοθετήματος Κρητικῆς λαογραφίας. ΚρητἙστ ἔτ. Ε' (1954) τεῦχ. 41, σ. 9.

35. ***Πολίτης Γ. Ν.*** Σκιαγραφία τοῦ πατέρα. ΝἙστ 55 (1954) 505 - 508.
Σκιαγραφία τοῦ Ν. Γ. Πολίτου.

36. ***Πολίτης Λίνος*** Τὰ μαθητικά του χρόνια στὴν Καλαμάτα (1864 – 1868). ΝἙστ 55 (1954) 509 - 13.
Περὶ τῶν μαθητ. χρόνων τοῦ Ν. Γ. Πολίτου.

37. ***Σκαφιδᾶς Β.*** Ὁ λαογραφικὸς διαγωνισμός. ἨπειρἙστ 3 (1954) 751.

38. ***Σπητέρης Τ. Π.*** Ἡ προσωπογραφία τοῦ Νικολάου Πολίτη. ΝἙστ 55 (1954) 516.

39. ***Σπυριδάκις Κ.*** Μ. Μιχαηλίδης – Νουάρος. ΚυπρΓράμμ 19 (1954) 253 - 54.
'Ενδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

40. ***Ταρσούλη Γεωργία*** Νικόλαος Πολίτης. Κρίκος 5 (1954) ἀρ. 47-48, σ. 12-16.

41. ***Φαλτάϊτς Κ.*** Ἡ γυναῖκα τῆς Σκύρου ἀπὸ λαογραφικῆς ἀπόψεως. ΆρχΕὐβ Μελ Γ' (1954) σ. 97 - 108.
Γενικὰ περὶ τῆς συμβολῆς τῆς γυναικὸς εἰς τὴν λαογρ. τῆς Σκύρου.

42. ***Χάρης Πέτρος*** Ἕνας ἑορτασμός. Ν'Εστ 55 (1954) 491.
Ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ 100 ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ν. Γ. Πολίτου ἀπὸ τὴ «Λαϊκὴ Βιβλιοθήκη Καλαμῶν».

43. ***Χατζηϊωάννου Κ. Π.*** R. M. Dawkins 1871 – 1955. [Νεκρολογία]. ΚυπρΣπ 18 (1954) ρξα' - ρξδ'.

44. ***Ἀβραμάντης Ι.*** Ριχάρδος Ντῶκινς. [Νεκρολ.]. Ποντ'Εστ 6 (1955) 3363-64.

45. ***Καλλέρης Ἰω.*** Ἔκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1955. Ἀθηνᾶ 59 (1955) 331-42.
'Ενδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

46. Καταστατικὸν τῆς Δωδεκανησιακῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρείας. Δωδ'Αρχ 1 (1955) 7 - 12.

47. ***Κοντομίχης Πανταζῆς*** Ὁ διδάσκαλος καὶ ἡ ἑλλ(ηνικὴ) λαογραφία. Ἤπειρ'Εστ 4 (1955) 704.

48. ***Π. Ε. Γ.*** Φιλολογικὸν μνημόσυνον Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου. Δωδ'Αρχ 1 (1955) 215-25.
Δημοσ. βιογραφία καὶ κατάλογος ἐργασιῶν τοῦ Μ. Μιχαηλίδου – Νουάρου ἐξ ὧν αἱ περισσότεραι λαογραφικαί.

49. ***Παμπούκης Ι. Τ.*** Φαίδων Κουκουλὲς (νεκρολογία). Ἀθηνᾶ 59 1955) 289 - 39.
'Ενδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

50. ***Παπαγρηγοράκις Ἰδ.*** Ἀθλοθέτημα Κρητικῆς λαογραφίας. Κρητ'Εστ ἔτ. Ϛ' (1955) τεῦχ. 48, σ. 25. – Ἀποτελέσματα ἀθλοθετήματος Κρητικῆς Λαογραφίας. Αὐτόθι, τεῦχ. 49, σ. 33.

51. ***Ρεμπέλης Νικ. Χ.*** Ὁ διδάσκαλος καὶ ἡ ἑλληνικὴ λαογραφία. Ἤπειρ'Εστ 4 (1955) 458-59.

52. ***Στούπης Σπ.*** Ἐθνολογικὸς χαρακτὴρ τῶν Πωγωνησίων. Ἤπειρ'Εστ 4 (1955) 1087-1090.

53. ***Λουκᾶτος Δημ. Σ.*** Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Παξοὺς (19 Αὐγ. – 3 Σεπτεμβρ. 1957). ΕΛΑ 9-10 (1955/57) σ. 416 - 22.
Βίοι, μνεία παραδ., λατρ. ἔθ., γενικὰ περὶ ᾀσμ. καὶ μουσικῆς.

54. ***Μέγας Γ. Α.*** Ἔκθεσις τῶν πεπραγμένων τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου κατὰ τὸ ἔτος 1955. ΕΛΑ 9 - 10 (1955/57) σ. 425 - 27.

55. ***Πετρόπουλος Δημ. Α.*** Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Χειράδες καὶ Βελιγοστὴν Ἀρκαδίας. ΕΛΑ 9-10 (1955/57) σ. 412 - 15.

56. ***(Σπυριδάκης Γ. Κ.)*** Ἐκθέσεις λαογραφικῶν καὶ μουσικῶν ἀποστολῶν. ΕΛΑ 9 - 10 (1956/57) σ. 403 - 4.

57. ***Σπυριδάκης Γ. Κ.*** Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Ἀστυπάλαιαν (19 Αὐγ. — 2 Σεπτ. 1957). ΕΛΑ 9-10 (1955/57) σ. 404-11.
Δημοσ. βιβλιογρ., γενικὰ περὶ τοῦ βίου τῶν κατοίκ., εἰδήσ. περὶ ᾀσμ., λατρ. ἐθ., τελευτ., 2 παραδ. καὶ μνεία ἄλλων.

58. ——Ἐκθέσεις τῶν πεπραγμένων τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῶν ἐτῶν 1956 καὶ 1957. ΕΛΑ 9 - 10 (1955/57) σ. 429 - 32.

59. ***Ἄκογλους Ξ. Α.*** Μιχαὴλ Σ. Μιχαηλίδης (1900—1956). [Νεκρολ.] Ποντ Ἑστ 7 (1956) 3954.

60. ***Βογαζλῆς Δ. Κ.*** Τὸ σχίσμα καὶ οἱ Γραικομάνοι τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Ἱστορική, λαογραφικὴ καὶ πολιτικοκοινωνικὴ μελέτη. (Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν, ἀριθ. 44), [Ἀθῆναι], 8ον, σελ. 24.
Γενικὴ ἐθνολογικὴ μελέτη ἐνδιαφ. καὶ τὴν ἑλλ. λαογραφίαν.
Κρίσις: ἈρχΘρΘησ 21 (1956) 309 *(Δ. Β. Οἰκ(ονομίδης))*.

61. ***Διαμάντης Κ. Α.*** Bernard Vonderlage. ΝἙστ 59 (1956) 785 - 87.
Ἐνδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς διὰ τὰς μεταφράσεις του εἰς τὴν γερμαν. ἑλλην. λαογρ. βιβλίων.

62. ***Zakythinos D. A.*** Phédon Koukoulès. L'EllCont 10 (1956) 66 - 69.
Ἐνδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

63. ***Ζώρας Γ.*** Φαίδων Κουκουλές. ΝἙστ 59 (1956) 178 - 79.
Ἐνδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

64. Καταστατικὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑταιρείας Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν. Πελοπ Α' (1956) 483 - 89.

65. Ἵδρυσις καὶ σκοποὶ τῆς Ἑταιρείας Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν. Πελοπ Α' (1956) ε'- ζ'.

66. **** Μαλούτας Μηνᾶς Ἐμμ.*** Τὰ Σέρβια. Ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ ἐπισκόπησις. Θεσσαλονίκη 1956, 8ον, σελ. 190.

67. ***Παπαγρηγοράκις Ἰδ.*** Ἐπανάληψις 4ου ἀθλοθετήματος Κρητικῆς Λαογραφίας. Κρητ Ἑστ ἔτ. Ζ' (1956), τεῦχ. 60, σ. 30.

68. **** Παρασκευαΐδης Σταῦρος Γ.*** Ἐπιβίωσις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ βίου ἐν Λέσβῳ. Σελίδες ἀγνοουμένης ἱστορίας. Μυτιλήνη 1956, 8ον, σελ. 83+1 χάρτ.

69. ***Σαλτσῆς Ι.*** Νικόλαος Σουμελίδης (1885/1956). ΠοντἙστ 7 (1956) 4042-43.
Ἐνδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

70. ***Σπυριδάκης Γεώργ. Κ.*** Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Ψέριμον καὶ Τῆλον τῆς

Δωδεκανήσου (9 Αὐγούστου – 8 Σεπτεμβρίου 1956). Δωδ'Αρχ Β′ (1956) 195 - 205.

71. ***Χατζηϊωάννου Κ. Π.*** Νεοκλῆς Γ. Κυριαζῆς (Νεκρολογία). ΚυπρΣπ 20 (1956), σ. 211 - 15.
'Ενδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

72. ***(Μέγας Γ. Α.)*** Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία. Γενικὴ Συνέλευσις (31 Μαρτ. 1957). Λαογρ 16 (1956/57) 555 - 57.

73. Ὑπόμνημα τῆς Ἑταιρίας Κρητικῶν μελετῶν περὶ τοῦ κινδύνου ἐξαφανίσεως τοῦ τοπωνυμικοῦ πλούτου τῆς Κρήτης. ΚρητΧρον 10 (1956) 399-403.

74. ***Βαρίκα-Μοσκόβη Εὔρη*** Φιλολογικὰ πορτραῖτα. Μιχαὴλ Μιχαηλίδης - Νουάρος. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 5, σ. 17-19.
'Ενδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

75. ***Μέγας. Γ. Α.*** Ἡ Κρητικὴ λαογραφία καὶ ἡ συμβολὴ τῶν διδασκάλων. Κρητ Ἑστ ἔτ. Θ′ (1957) τεῦχ. 71, σ. 22.

76. ***Παπαδόπουλος 'Ιω.*** (Γιάνν. Μεγδοβίτης) Οἱ παραδόσεις στὴν Εὐρυτανία. ΡουμἩμ 1957, σ. 106.
Περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς περισυλλογῆς τῶν λαϊκῶν παραδόσ. καὶ τῆς ἀξίας των.

77. ***Παπαχριστοδούλου Χρ.*** Γεράσιμος Δρακίδης [φιλολογ. μνημόσυνον]. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 5, σ. 15 - 16.
'Ενδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

78. ***Σπυριδάκης Γ. Κ.*** Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πεπραγμένων τοῦ Λαογραφικοῦ 'Αρχείου κατὰ τὸ ἔτος 1957. ΠΑΑ 32 (1957) 583 - 85.

79. ***Τοπαλίδης Ν.*** Ντόκινς (R. M. Dawkins). Γιὰ μνημόσυνο. ΠοντἙστ 8 (1957) 4149.

80. ***(Μέγας Γ. Α.)*** Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία. Ἔκθεσις πεπραγμένων τοῦ 1957. Λαογρ 17 (1957 / 58) 306 - 309.

81. ***Πριόνας Γ.*** Ὁ ἀξέχαστος λαογράφος τῆς Ρούμελης [: Δ. Λουκόπουλος]. Φθιῶτις 3 (1957) ἀρ. 11 - 12, σ. 220 - 21.

82. 'Επιστολαὶ ἐπιτίμων ἑταίρων [τῆς Ἑλλ. Λαογρ. Ἑταιρ]. Λαογρ 17 (1957/58) 309 - 15.

83. ***Μηλιώρης Νικ. Ε.*** Βασίλειος Δεληγιάννης (1884 – 1958). 'ΑρχΘρΘησ 23 (1958) 420 - 21.
'Ενδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

84. ***(Παπαχριστοδούλου Π.)*** Τὸ θρακικὸ λαογραφικὸ δεκάλεπτο. 'ΑρχΘρΘησ 23 (1958) 388 - 91.

85. ——Οἱ ἱστορικὲς ἔρευνες καὶ οἱ λαογραφικὲς ἐργασίες γιὰ τὴ Θράκη.'Αρχ ΘρΘησ 23 (1958) 407 - 408.

86. ***(Παπαχριστοδούλου Π.)*** Ἀναστάσιος Χουρμουζιάδης καθηγητὴς τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς ὁ παλαιότερος Ἕλλην λαογράφος. ἈρχΘρΘησ 23 (1958) 421-22.

87. ***Πετρίδης Μ. Γ.*** Ἀχιλλεὺς Σπ. Διαμαντάρας. ΔωδἈρχ 3 (1958) 190-93. Ἐνδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

88. ***(Σπυριδάκης Γ. Κ.)*** Λαογραφικὴ καὶ μουσικολογικὴ ἔρευνα τῆς Δωδεκανήσου ὑπὸ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (1956-58). ΔωδἈρχ 3 (1958) 296-97.

89. ***Ζώρα Πόπη*** Ἄννα Ἀποστολάκι [νεκρολογία]. ἘπΒυζΣπ 28 (1958) 466-68. Ἐνδιαφέρει καὶ λαογραφικῶς.

β΄) Σύμμεικτα.

90. ***Χατζηγάκης Ἀλέξ.*** Τ' Ἀσπροπόταμο Πίνδου. Α΄ Ἱστορικὰ – Β΄ Λαογραφικά. Γ΄ Τοπωνυμικά. Μὲ πρόλογο τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ καὶ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Νίκου Βέη (Bees). Τρίκκαλα 1946, 8ον, σελ. γ΄+48.
Δημοσ. γαμήλια ἔθιμα, παραδ. 5, ᾄσμ. 31 καὶ τοπωνύμια.
Κρίσις: Λαογρ 15 (1953/54) 507-10 *(Δημ. Α. Πετρόπουλος).*

91. ***Νικήτας Παν.*** Τὸ Λεσβιακὸ μηνολόγιο. (Λεσβιακά. Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Λεσβιακῶν Μελετῶν. Τόμος Α΄). Μυτιλήνη, 1953, 8ον, σελ. ι΄+286.
Δημοσ. κυρίως λατρευτικὰ ἔθιμα, εἶτα δὲ ᾄσματα, μουσικαὶ καταγραφαὶ ᾀσμάτων, παραδόσεις, παροιμίαι, δίστιχα, ἀστρολογικαί, μετεωρολογικαὶ καὶ μαντικαὶ συνήθειαι.
Κρίσεις: Λαογρ 15 (1953/54) 479-82 *(Γ. Α. Μέγας).* ΝἘστ 57 (1955) 488-89 *(Δημ. Σ. Λουκᾶτος).* ΠΑΔ 30 (1955), σ. 89-91 *(Μιχ. Στεφανίδης).*

92. ***Ρεμπέλης Χαράλ.*** Κονιτσιώτικα. Μετὰ τοπογραφικοῦ χάρτου τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης. Βραβευθέντα εἰς τὸν Τράντειον διαγωνισμόν. Ἐπιμελείᾳ Ν. Χ. Ρεμπέλη, φιλολόγου. Ἐκδόσεις Ἠπειρωτικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν, 1953, 8ον, σελ. 360.
Δημοσ. ᾄσμ. 351, παραδ. 11, παροιμ. 10, εὐτρ. διηγ. 14, παροιμ. 353, παροιμιώδ. φράσεις 162, αἰνίγμ. 61, εὐχαὶ 32, κατάραι 46, ἀντιλαβαὶ 27, γλωσσοδ. 22, τοπων., γλωσσάριον.
Κρίσεις: Λαογρ 16 (1956/57) 311-13 *(Δ. Α. Πετρόπουλος).* Ἀθηνᾶ 60 (1956) 314-28 *(Δ. Β. Βαγιακάκος).* ἨπειρἘστ 5 (1956) 614-15 *(Γ. Κοτζιούλας).*

93. ***Διαμαντόπουλος Ἀδαμ. Ν.*** Ἡ Ἀγχίαλος. ἈρχΘρΘησ 19 (1954) 3-145.
Ἐν σ. 142-144 περιλαμβάνονται ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς Ἀγχιάλου, ἀναφερόμενα εἰς τὴν κοιν. ὀργάν., τὸν γάμον καὶ τὴν λατρείαν.
Κρίσις: ἈρχΘρΘησ 19 (1954) 364-65 *(Δ. Β. Οἰ(κονομίδης)).*

94. ***Καραμάνος Κυριάκος Μ.*** Κύπρος, Ἀθῆναι 1954, 8ον, σελ. 360.
Ἐν σ. 179-351 εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν κοινων. ὀργάν., γάμον, λατρείαν, δεισιδαίμονας δοξασίας, οἶκον, ἐνδύματα, λαϊκὴν τέχνην. Ἐπίσης δημοσ. μερικὰ κυπριακὰ δημώδη ᾄσμ., δίστ., παιχνίδια, αἰνίγμ., παροιμ. καὶ ποιήματα Κυπρίων ποιητάρηδων.

95. ***Κ(ονόμος) Ν(τῖνος).*** Χρονικὰ Ζακύνθου Δ. Βαρβιάνη. ῾ΕπτανΦύλλα, περίοδ. Β΄, ἀρ. φ. 6 (1954) σ. 152 - 64.
Περιέχει καὶ εἰδήσεις ἀναφερομ. εἰς τὴν κοιν. ὀργάν., μετεωρολ. καὶ 2 παραδόσεις.

96. ***Λαζαρίδης Δημ. Χρ.*** Λαογραφικὰ τοῦ χωρίου Καπίκιοϊ Τραπεζοῦντος. ᾿ΑρχΠόντ 19 (1954) 251 - 258.
Δημοσ. εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ παιδίον, τὴν δημ. ἰατρικὴν καὶ τὴν λατρείαν.

97. ***Μηλιώρης Νικ. Ε.*** ῾Ιστορικὰ καὶ λαογραφικὰ τῶν Βουρλῶν σύμμεικτα ΜικρΧρον 6 (1955) 222-67. (Καὶ ἀνατύπωσις, ᾿Αθῆναι 1954, 8ον, σελ. 48).
Δημοσ. λατρευτικὰ ἔθιμα καὶ 34 παιγνίδια.
Κρίσις: Λαογρ 16 (1956/57) 309 – 11 *(Δ. Α. Πετρόπουλος).*

98. ***Μπακογεῶργος Στρ. Α.*** Κάτι ἀπὸ τὴ ζωή τους. ᾿Αγρίμια, πουλιὰ καὶ ἄλλα. ᾿Αθῆναι, 1954, 8ον, σελ. 127.
Πλὴν τῆς ἄλλης ὕλης δημοσ. καὶ ἀποσπάσματα ᾀσμ. 18, δίστιχα 5, παροιμ. 6 καὶ ἄλλαι εἰδήσεις σχετικαὶ μὲ τὰ πουλιὰ (κυνηγ.)

99. ***Μπόγκας Εὐάγγ.*** Τὰ ζῷα καὶ τὰ πουλιὰ στοὺς ᾿Ηπειρωτικοὺς θρύλους. ᾿Ηπειρ῾Εστ 3 (1954) 822-36, 985 - 88, 1071-76, 1165 - 66. 4 (1955) 49 - 53, 147-54, 252-53, 353 - 60, 460 - 65, 556 - 66, 653 - 61, 793-806, 909-16, 1025 - 30, 1108 - 15. 5 (1956) 43 - 55, 153 - 63. [Καὶ ἀνατ. ἀπὸ τοὺς Γ΄ Δ΄ καὶ Ε΄ τόμ. τῆς ᾿Ηπειρ. ῾Εστ., Γιάννινα, 1956, 8ον, σελ. 150].
Πλὴν τῆς ἄλλης ὕλης δημοσ. ᾄσμ. 56, δίστ. 14, παραδ. 23, μῦθοι 12, παροιμ. 12, ὀνόμ., τοπων. καὶ εἰδ. ἀναφερόμ. εἰς τὴν μαντικ., μετεωρ., λατρ. καὶ δεισ. συνηθ.
Κρίσεις: ᾿Ηπειρ῾Εστ 5 (1956) 821 – 22 *(Δ. Σαλαμάγκας).* Αὐτόθι 970 *(᾿Ανδρ. Καραντώνης).* Λαογρ 17 (1957/58) 349 – 52 *(Δ. Α. Πετρόπουλος).*

100. ***Μπουνιᾶς ᾿Ιωάνν.*** Κερκυραϊκά. ῾Ιστορία – Λαογραφία, τόμος Α΄, ᾿Αθῆναι 1954, 8ον, σελ. 223.
Δημοσ. σποράδην ᾄσματά τινα, παρωνύμια, τοπωνύμια καὶ εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν κοιν. ὀργάν. καὶ τὴν λαϊκ. λατρείαν.

101. ***Παπαχαρίσης ᾿Αθαν. Χ.*** Σύμμεικτα. Πλάτων 6 (1954) 114 – 18.
Πλὴν τῶν ἄλλων δημοσ. α) Μία Μανιάτικη πρόληψις (Θεοκρίτου Α΄ 105-107), β) Μανιῶτες – Μαϊνιῶτες, γ) πούντζι – πόντζι (εἶδος ποτοῦ), δ) σαχάνι – σαγάνι καὶ ε) πραιδάρης (=δραγάτης) – πραῖδα.

102. ***Παρχαρίδης Α. Ι.*** ῾Ιστορία τῆς Κρώμνης. Ποντ῾Εστ 5 (1954) 2399-2401, 2452 - 2454, 2540 - 2542, 2572 - 2574, 2623 - 2625, 2700 - 2702, 2763 - 2766, 2860, 2897 - 2899.
᾿Εν σ. 2453 – 4: κατοικία, ἐνδυμασία, δίαιτα, 2540 – 2542: γεωργία, κτηνοτροφία, μεταλλουργία.

103. ***Ρεμπέλης Χαράλ.*** ᾿Απὸ τὴ λαογραφία τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης. ᾿Ηπειρ῾Εστ 3 (1954) 280 - 81.

Ἀναδημοσ. 1 παράδ., 1 εὐτράπ. διήγ. καὶ 2 ᾆσμ. ἀπὸ τὴν ἐκδοθεῖσαν συλλογὴν τοῦ συγγραφέως.

104. ***Σακκᾶς Γιῶργος*** Γύρω ἀπ' τὴ[ν] Κάρυστο καὶ τὰ περίχωρά της. Ἀρχ ΕὐβΜελ Γ' (1954) σ. 109 - 30.

Ἀπὸ σ. 122 - 130 ὁ συγγρ. δημοσ. ᾆσμ. 3, δίστ. 10, ὡς καὶ γαμήλια καὶ λατρευτικά τινα ἔθιμα.

105. ***Σαλαμάγκας Δ.*** «...Ἀνεπαίσχυντα εἰρηνικά...». Ἠπειρ Ἑστ 3 (1954) 842 - 49, 978 - 84.

Ἐν σ. 982 - 84 ποικίλαι λαογραφικαὶ εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν κοιν. ὀργάν. καὶ τὰς δεισιδαιμ. τοῦ λαοῦ τῆς Ἠπείρου.

106. ***Χατζηϊωάννου Κ. Π.*** Γλωσσικὰ καὶ λαογραφικὰ σταχυολογήματα. Κυπρ Γράμμ 19 (1954) 187 - 89.

Περιλαμβ. μαγικὰ καὶ γαμήλιά τινα ἔθιμα καί τινες παροιμίαι.

107. ***Ψ(υχογιὸς) Κ. Δ.*** Περὶ γοητειῶν καὶ μαντείας. Ἠλειακά, τεῦχ. 7 (1955) σ. 122 - 26, τεῦχ. 9 (1956) σ. 177 - 81, τεῦχ. 11 (1957) σ. 243 - 46, τεῦχ. 12 (1957) σ. 263 - 66, τεῦχ. 13 (1957) σ. 297 - 301, τεῦχ. 14 - 15 (1958) σ. 351 - 55.

Μαγεία, δεισ. συνήθ., μαντική.

108. ***Ἀθανασιάδης Στ.*** Στὴ Σαντά. Ἀπὸ τὴ «σύλληψη ὡς τὸ θάνατο» τοῦ ἀνθρώπου. ΠοντἙστ 6 (1955) 2997 - 98, 3049 - 50, 3089 - 91, 3166 - 68 3345 - 47, 3392 - 94, 3441 - 43, ἔτ. 7 (1956) 3521 - 22.

Πλὴν τῶν ποικίλων ἐθίμων, ἀφορώντων εἰς τὴν γένν., γάμ., τελευτ., δημοσ. καὶ εἰδήσεις περὶ λατρείας, εὐχαί τινες καὶ κατάραι.

109. ***Κωνσταντινίδης Δ.*** Ὁ Παλλαδάντων· (ἕνα χωριὸ τῆς Μούζενας) Ποντ., Ἑστ 6 (1955) 3348 - 49, 3390 - 91, 3444 - 45. 7 (1956) 3570 - 72, 3641 - 43.

Εἰδήσ. ἀναφερόμεναι εἰς τὸν γεωργ. καὶ κτηνοτρ. βίον, κατοικίαν, βιοτεχνίαν καὶ κοιν. ὀργάνωσιν.

110. Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier à l'occasion du 25e anniversaire de leur arrivée en Grèce. I. II. III. (Collection de l'Institut Français d'Athènes, 92, 93, 94). Athènes. Institut Français d'Athènes 1956/1957, 8ον, σελ. 419, 498, 486.

Πλὴν τῆς ἄλλης ὕλης δημοσ. ἐν τόμῳ I (1956): 1) *F. Chapouthier* Amulettes d'autrefois et d'aujourd'hui, σ. 113-17. 2) *Φαίδ. Κουκουλὲς* Ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα καὶ τὰ βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ ἔθιμα, σ. 157 - 63. 3) *R. M. Dawkins* The Man who went out to seek, fear, σ. 181 - 87. 4) *Στίλπ. Κυριακίδης* Κόρη ταξιδεύτρια, σ. 333-36.—Ἐν τόμῳ II (1956): 1. *Δ. Σ. Λουκᾶτος* Ἑλληνικὰ ἐθνογραφικὰ ἀντικείμενα στὸ Musée de l'Homme τοῦ Παρισιοῦ, σ. 27 - 42 + 11 φωτ. 2) *Γ. Α. Μέγας* Καλλιμάχου καὶ Χρυσορρόης ὑπόθεσις, σ. 147 - 72. 3) *Δημήτρ. Β. Οἰκονομίδης* Ὁ Διόνυσος καὶ ἡ ἄμπελος ἐν Νάξῳ κατὰ τὰς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας παραδόσεις, σ. 185 - 203. 4) *Δ. Α. Πετρόπουλος* Le

rôle des femmes et de la terre dans quelques pratiques magiques, σ. 275 - 85. 5) *Κ. Ρωμαῖος* Ἔθιμα Καππαδοκίας στὸ Δωδεκαήμερο, σ. 305 - 10. 6) *Σπ. Σκιαδαρέσης* Ἡ βλοημένη τράπουλα, σ. 379 - 95. 7) *Γ. Κ. Σπυριδάκης* Τὸ ἔργον τοῦ μιτωτοῦ κατὰ τὸ ἐπαρχικὸν βιβλίον Λέοντος τοῦ σοφοῦ, σ. 417 - 23. 8) *Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη* Τὰ χρυσοκλαβαρικὰ-συρματέϊνα - συρμακέσικα κεντήματα.—Ἐν τόμῳ ΙΙΙ (1957): 1) *Μαρία Ἰωαννίδου - Μπαρμπαρίγου* Οἱ Καππαδοκικὲς παραλλαγὲς τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, σ. 71-83. 2) *J. Th. Kakridis* Homère et les créations populaires, σ. 85 - 92. 3) *Κ. Ρωμαῖος* Τὸ τραγούδι τῆς ἀπαρνημένης, σ. 137-72. 4) *Ἄννα Χατζηνικολάου* Εἰκόνες τοῦ Ἁγίου Χριστοφόρου τοῦ κυνοκεφάλου, σ. 225 - 233.

Κρίσις: BZ 50 (1957) 144 - 45 *(F. Dölger)*. BZ 51 (1958) 379 *(F. D(ölger))*.

111. ***Σκαφιδᾶς Βασ. Κ.*** Οἱ Σαρακατσαναῖοι (ἡ ζωή των, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμά των). ἨπειρἙστ 4 (1955) 782 - 92, 892 - 900, 1004 - 1010, 1101-1107. 5 (1956) 56 - 62, 151 - 57, 276 - 79, 356 - 62, 458 - 65, 564 - 70.

Πλὴν τῆς ἱστορ. ὕλης, δημοσ. ᾆσμ. 83 καὶ εἰδήσεις ἀναφερ. εἰς τὴν λ. οἰκίαν, τὸν ποιμεν. βίον, τὴν ἐνδυμασίαν (μετὰ 7 εἰκόν. ἐντὸς κειμ.), μετεωρ., μαντ., δεισιδ., παιδίον καὶ γάμον.

112. ***Ἀναγνωστόπουλος Ξενοφ. Γ.*** Λαογραφικὰ Ρούμελης. (Λαογραφική, ἱστορικὴ καὶ τοπογραφικὴ μελέτη), Ἀθῆναι 1955, 8ον, σελ. 159.

Δημοσ. στίχοι ᾀσμάτ. καί τινες παροιμίαι, ὡς καὶ εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν κοινων. ὀργάν., λαϊκὸν δίκαιον, λατρείαν καὶ γαμήλια ἔθιμα.

113. ***Βαγιακᾶκος Δικ.*** Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικά. Ἀθηνᾶ 59 (1955) 13-58.

Πλὴν τῆς γλωσσ. ὕλης περιέχει καί τινα ᾄσμ., παροιμ. καὶ ἐπώνυμα.

114. ***Βρόντης Ἀν.*** Λαογραφικὰ Ρόδου. Δωδ'Αρχ Α' (1955) 155 - 59.

Δημοσ. 1 παράδοσις, ᾄσματα 4, ἐπωδὸς 1, γητέματα 2.

115. ***Δεληγιάννης Βασ.*** Ἡ λαϊκὴ λατρεία τῶν Κουβουκλίων. ΜικρΧρον 6 (1955) 200 - 221.

Λατρεία, γεωργικὸς καὶ ἁλιευτικὸς βίος, εὐχαὶ 4, κατάραι 7, ᾄσματα 9, τοπωνύμια 203.

116. ***Κουκουλὲς Φ.*** Ἐτυμολογικὰ καὶ σημασιολογικά. Ἀθηνᾶ 59 (1955) 175-197.

Πλὴν τῆς γλωσσ. ὕλης περιέχει καὶ τοπωνύμια καὶ εἰδήσεις περὶ ἐνδυμάτων.

117. ***Μελανοφρύδης Παντ.*** Γλωσσάριον τοῦ χωρίου Ἄδισα. ἈρχΠόντ 20 (1955) 45-137. 21 (1956) 183-225.

Πλὴν τῆς γλωσσ. ὕλ. δημοσ. σποράδην παραδόσεις τινές, παροιμ. φράσ., ὀνόμ. καὶ παρασκευὴ τροφῶν, ἔθιμα λατρ., δεισ. δοξ., μαντ., τοπων., δίστ., ἔθιμα γάμ., ὀνόμ. ζῴων, φυτῶν, ἔθιμα σχετικὰ μὲ τὸ παιδίον, ὑφαντ., γεωργ. ἐργαλ. κτλ.

118. ***Παπαπαναγιώτου Γ.*** Τὸ χωρίον Ἀγούλα. ΠοντἙστ 6 (1955) 3045 - 46, 3102 - 3104.

Δημοσ. λατρευτ. ἔθιμα, περιγρ. ἐνδυμασιῶν, ὀνόματα γνωστῶν οἰκογενειῶν τοῦ χωρίου, τοπων., εἰδήσ. γεωργ. καὶ κτηνοτρ. βίου, παιχνίδια, χοροί.

119. ***Πετρίδης Μιχ. Γ.*** Σύμμικτα λαογραφικὰ Καστελλορίζου. Δωδ'Αρχ Α' (1955) 151-154. Β' (1956) 237 - 40.

Δημοσ. δίστ. 21, μεταφοραὶ καὶ παρομοιώσεις, 1 ἐπῳδή, ᾆσμ. 3.

120. ***Ρωμαῖος Κ. Ἀ.*** Μικρὰ Μελετήματα. Θεσσαλονίκη 1955, 8ον, σελ. 356 + εἰκ. 26. (Ἑλληνικά. Περιοδικὸν σύγγραμμα Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Παράρτημα 7).

Ἀναδημοσ. μελετῶν τοῦ συγγρ.: Τὸ νυχτέρι. Ἀπόκρεῳ εἰς Βούρβουρα τῆς Κυνουρίας. Ἀσημόπαιδα. Τὸ ἁγιολίθαρο. Τὸ κακὸ μάτι. Ὁ λαὸς καὶ ἡ τέχνη. Πῶς ἐγνώρισα τὸ Δ. Λουκόπουλο. Κάστρο τῆς Ὡριᾶς - Ἄστρος - Δραγαλεβός. Λαογραφία καὶ Ἀρχαιολογία. Τὸ ὑνὶ κατὰ τὸν γάμον. Εἰσαγωγὴ στὶς λαϊκὲς λατρεῖες τῆς Θράκης. Οἱ καλικάντζαροι. Τὰ λυκοχάντζια τοῦ Πόντου. Οἱ δρίμες. Ὁ λαὸς καὶ τὰ ἀρχαῖα. Ὁ Βουρβουριώτης κλεφτοκαπετάνιος Πανάγος Μαντᾶς.

121. ***Ταρσούλη Ἀθηνᾶ*** Κύπρος, τόμ. Α'. Ἐκδόσεις "Ἄλφα„ Ἰ. Μ. Σκαζίκη, Ἀθῆναι 1955, 4ον, σελ. 492 + 47 πίν. + 21 εἰκόνες.

Σελ. 200 - 219 ἡ λαϊκὴ τέχνη τῆς Κύπρου, σ. 220 - 29 σπίτια παλαιὰ καὶ πλῆθος εἰκονιζομένων ὁδῶν χωρίων καὶ οἰκιῶν, κεντημάτων κ.ἄ. σποράδην ἐντὸς καὶ ἐκτὸς κειμ. Κρίσεις: Ἠπειρ Ἑστ 5 (1956) 818 - 819 *(Κ. Προυσῆς).* Κυπρ Γράμμ 21 (1956) 252 - 53 *(Κ. Π. Χατζηϊωάννου).*

122. ***Φωστέρης Δημ. Π.*** Τὸ Ἀραβάνιον Καππαδοκίας. ΜικρΧρον 6 (1955) 323-343. [Συνέχ. ἐκ τοῦ 5 τόμου, σ. 133].

Δημοσ. εἰδήσ. ἀναφερόμεναι εἰς τὴν κοινωνικὴν ὀργάν., βιοτεχνίαν, λατρείαν, τελευτήν· αἰνίγματα 4, κατάραι 17, εὐχαὶ 4, ὕβρεις 4, παιγνίδια καὶ τοπωνύμια.

123. ***Ἀθανασιάδης Στάθ.*** Ἡ κοσάρα. ΠοντἙστ 7 (1956) 3932 - 33.

Εἰδήσεις περὶ τροφῶν, λατρευτικὸν ἔθιμον καὶ 13 παροιμίαι.

124. ***(Βαβουλὲς Π.)*** Παραδόσεις — παρατηρήματα — ἀνέκδοτα. ΚρητἙστ ἔτ. Ζ' (1956) τεῦχ. 60, σ. 28.

Προλήψεις τινές, μαγ. συνήθ., μαντεία.

125. ***Βέης Ν.*** Ὁ τρίτος κῶδιξ τῆς μητροπόλεως Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας. ΕΜΑ 6 (1956) 3 - 58.

Δημοσ.: πρᾶξις διαζυγ., πλῆθος ἀφιερώσ., ὀνόμ. καὶ τοπων.

126. ***Βογαζλῆς Δημ. Κ.*** Ἤθη, ἔθιμα καὶ προλήψεις τῶν Ἑλλήνων βορειοθρακῶν ὡς καὶ τῶν συνοίκων τους Βουλγάρων. ἈρχΘρΘησ 21 (1956) 177-234.

Ἔθιμα κατὰ τὴν γέννησιν, βάπτισιν, γάμον, τελευτήν, λατρείαν, δεισ. δοξασ. κτλ.

127. ***Γερουλάνος Μ.*** Τὸ Ληξούρι. Ἀθῆναι 1956, 8ον, σελ. 132 + εἰκ. 12.

Περιέχονται καὶ εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν κοινων. ὀργάν., τὸν οἶκον, τὰ ἐπαγγέλματα, τὴν λαϊκ. λατρείαν καὶ τοπωνύμια.

128. ***Δεληγιάννης Βασ. Ν.*** Τὰ Κουβούκλια· (μία ἐγκαταλειφθεῖσα ἑλληνικὴ κωμόπολις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας). Σέρραι 1956, 8ον, σελ. 102 + 1 χάρτ.

Πλὴν τῆς ἄλλης ὕλης, δημοσ. καὶ εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν κοιν. ὀργάν., ἀγροτ. καὶ ποιμ. βίον, ὀνόματα, ἐπώνυμα, τοπωνύμια καὶ ᾆσμ. 2.

129. ***Ζαγγογιάννης Ἐ.*** Λαογραφικὰ Ἄνω Βαρδατῶν Φθιώτιδος. Φθιῶτις Β' (1956) ἀρ. 8, σ. 34. [1 παράδ., 2 ἀνέκδοτα καὶ γαμήλιά τινα ἔθιμα].

130. ***Μπαμπάλης 'Ηλ.*** Λαογραφικὰ χωρίου Σπαρτιᾶς. Φθιῶτις Β´ (1956) ἀρ. 7, σ. 47 - 48, 80.
Δημοσ. παραδόσεις 12, παροιμίαι 13, αἴνιγμα 1.

131. ***Μπιμπέλας Παν. 'Α.*** Λαογραφικὰ Κυδωνιῶν ('Αϊβαλῆ), Μοσχονησίων (Νησί) καὶ Γενητσαροχωρίου (Χωριό). 'Αθήνα 1956, 8ον, σελ. 128+2 φωτογρ.+2 εἰκ.
Δημοσ. 3 εἰκ. ἐνδυμ., ᾆσμ. 7, δίστ. 20, νανουρ. 14, ἐπῳδ. 4, παραδ. 2, παροιμ. 448, αἰνίγμ. 17, εἰδήσ. ἀναφ. εἰς τὴν λατρ., δεισ. συνήθειαι, δημ. ἰατρ., μετεωρ., παιδίον, γάμον, τελευτὴν καὶ λεξιλόγιον.
Κρίσις: Λαογρ 16 (1956/57) 306 - 309 *(Δ. Α. Πετρόπουλος).*

132. ***Παπαδόπουλος Δημ. Κ.*** Ἔθιμα καὶ δοξασίαι τοῦ χωρίου Σταυρίν. 'Αρχ Πόντ 21 (1956) 102 - 21.
Ἆσμ. 7, λ. λατρ., δεισ. δοξ., τροφ., δίστ. 6, παράδ. 1, παροιμ. 4.

133. ***Σιγάλας 'Αντ.*** Ἡ ἑλληνικὴ καταγωγὴ τῶν καθολικῶν τῆς Σύρου. Κυκλ Α´ (1956), τεῦχ. 6, σ. 293 - 99.
Τοπωνύμια, ὀνόμ. βαπτιστικά, ἐπώνυμα, καὶ λατρ. τινα ἔθιμα.

134. ***Σπαθόπουλος Θωμ. 'Ηλ.*** Χωρίον Δερεγὰμ ἢ Μποντζουκλοῦ – Σεκοῦ ΠοντἙστ 7 (1956) 3982 - 984.
Μία παράδοσις καὶ εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὰς ἀσχολίας τῶν κατοίκων, τὰς τροφὰς καὶ τὴν ἐνδυμασίαν.

135. ***: Συλλέκτης (Ντ. Δ. Ψυχογιός)*** Σταυρολόγιον. Ἠλειακά, τεῦχ. 10 (1956) 214 - 16, τεῦχ. 11 (1957) 240 - 42.
Γλωσσικὸν σημείωμα μὲ ποικίλας λαογραφικὰς εἰδήσεις ἀναφ. εἰς τὴν λατρ., ὀνόμ., ἀράς, τοπων., δεισ. συν., δ. ἰατρ., καὶ 32 παροιμ. φράσ.

136. ***Τροῦλλος 'Αντ. Γ.*** Ἱστορικὰ καὶ λαογραφικὰ σημειώματα τῆς Σίφνου. Πρόλογος *'Αντ. Κανακάρη.* 'Αθήνα, 1956, 8ον, σελ. 40.
Πλὴν τῆς ἱστορ. ὕλης, δημοσ. καὶ ᾆσμ. 2, εἰδήσ. περὶ οἰκίας, λαϊκ. ἀρχιτεκτ., τοπων. τινα καὶ ἔθ. λαϊκ. λατρ.

137. ***Βογιατζίδης 'Ι. Κ.*** Γλῶσσα καὶ λαογραφία τῆς νήσου Ἄνδρου (ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιτοπίου μελέτης). Τόμ. Α' Β' Γ' Δ' ('Εν 'Αθήναις) 1949 (1951), 1956, 1956, 1957, 8ον, σελ. 256 + 256 + 320 + 164. ('Ανδριακὰ Χρονικὰ 4, 5, 6, 8).
Πλὴν τῆς ἄλλης ὕλης, δημοσ. σποράδην καὶ ποικίλαι λαογρ. εἰδήσ. ἀναφερ. ἰδίᾳ εἰς τὴν λαϊκ. λατρείαν, τὰς παραδ., τὴν κοιν. ὀργάνωσιν, κτλ.
Κρίσις: BZ 50 (1957) 506 *(F. D(ölger).*

138. ***Καψάλης Γεράσ.*** Σύμμεικτα Λακωνικὰ λαογραφικά. Λαογρ 16 (1956/57) 542 - 51.
Δημοσ. σατιρ. τινα ᾀσμάτ., 4 εὐτρ. διηγ., 1 παροιμ., 6. παραδ.

139. ***Κλάδη 'Αναστασία*** Σύμμεικτα λαογραφικὰ ἐκ Ζακύνθου. Λαογρ 16 (1956/57) 552 - 54.
Παραδ. 3, ξόρκ. 3, δεισιδ. δοξασ., δημ. ἰατρ.

140. ***Μικρομμάτης Ἄκις*** Κυπριακὰ ᾄσματα. Λαογρ 16 (1956/57) 530 - 36.
Δημοσ. 3 ᾄσματα, 11 δίστ., 7 ᾀσμάτια.

141. ***Μιχαηλίδης-Νουάρος Μ.*** Ποικίλα λαογραφικὰ τῆς Καρπάθου. Λαογρ 16 (1956/57) 105 - 144.
Δημοσ. ᾆσμ. 9, δίστιχα 140, εὐχαὶ 3, αἰνίγματα 16, παροιμίαι 39 καὶ 1 παραμ.

142. ***Πετρόπουλος Δ. Ἀ.*** Ἀνέκδοτα κείμενα ἀπὸ τὰ κατάλοιπα τοῦ C. Fauriel ἐκδιδόμενα ὑπὸ —. Λαογρ 16 (1956/57) 193 - 213.
Δημοσ. ᾆσμ. 13, προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι καὶ νεκρικά τινα ἔθιμα.

143. ***Σταμούλη - Σαραντῆ Ἐλπινίκη*** Ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη. Ἡ Σηλυβρία μὲ τὰ γύρω της χωριά. Α΄, Ἀθῆναι 1956, 8ον, σελ. 420. Β΄, Ἀθῆναι 1958, 8ον, σελ. 274.
Τόμ. Α΄: ᾆσμ. 20, δίστ. 49, νανουρ. 7, ταχταρίσμ. 5, ἐπῳδ. 8, παραδ. 6, αἰνίγμ. 20, παροιμ. 1724, εὐχ. 16, ὅρκ. 12, χαιρετ. 13, παιδιαὶ 61 καὶ εἰδήσ. ἀναφερόμεναι εἰς τὴν λαϊκ. οἰκίαν, ἐνδυμασ., χορόν, δεισ. δοξ., κοιν. ὀργ., παιδ., γάμ., τελευτ., μαγ., μαντ., ἀστρολ., μετεωρ., δ. ἰατρ., λατρ. καὶ ἀγροτ. ἔθιμα. Ἐν τέλει, σ. 376 κέ. βιβλιογραφία. Τόμ. Β΄: σ. 123 - 54 τροφαί, σ. 155 - 88 παραμύθ. 6 καὶ 49 ἀνέκδοτα, μῦθοί τινες καὶ παραδ. ἀναμείξ., σ. 189 - 211 ᾄσματα 46, δίστ. 72, σ. 212 - 29 ὀνόμ., παρων. καὶ εἰδήσεις σχετ. μὲ τὸ παιδ., σ. 230 - 38 παροιμ. 153, σ. 239 - 40 δημ. ἰατρ., σ. 262 - 66 βιβλιογρ. σημειώσ.
Κρίσις: Λαογρ 16 (1956/57) 324 - 25 *(Γ. Α. Μέγας).*

144. ***(Ψυχογιὸς Ντ. Δ.)*** Περὶ γοητειῶν καὶ μαντείας. Ἠλειακά, τεῦχ. 8 (1956) 159 - 62, τεῦχ. 10 (1956) 219 - 23, τεῦχ. 11 (1956) 243 - 46, τεῦχ. 16 (1958) 383 - 91.
Δημοσ.: 1 ἐπῳδή, 1 ὕβρις, γενικὰ περὶ εὐχῶν, ἀρῶν, ἀναθέματος, προλήψεις, μαγ. συνήθ., 1 παράδ., ἀπαγορεύσεις, μαντ. συνήθ. καὶ εἰδήσ. σχετ. μὲ τὸ παιδίον.

145. ***Βαβουλὲς Π.*** Παρατηρήματα. Β΄ Λαογραφικὸν Παράρτημα Κρητικῶν Χρονικῶν. Ἡράκλειον Κρήτης 1957, 8ον, σελ. 46.
Γάμ., δεισ. συνήθ., λατρ., μετεωρ., μαντ., παιδ., τελευτ., ὑφαντ.

146. ***Γιαννακὲς Ἰω.*** Τοπωνύμια καὶ παραδόσεις τοῦ χωριοῦ Ἀπολακιᾶς. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 12, σ. 29 - 30. 2 (1958) τεῦχ. 13 - 15, σ. 28 - 30. [Παραδ. 3 καὶ τοπων. 18].

147. ***Γρηγοριάδης Γεώργ. Γρ.*** Οἱ Πόντιοι τοῦ Καυκάσου περιφερείας Κὰρς-Ἀρδαχάν. Ἱστορία - Λαογραφία. Θεσσαλονίκη 1957, 8ον, σελ. 80.
Σελ. 54 κέξ. κοινων. ὀργάν., λαϊκ. δίκ., παιδίον, παιγνιδιῶν ὀνόμ., γάμος, τελευτή, μαγ. καὶ δεισ. συνήθ., δημ. ἰατρ.

148. ***Guerin V.*** Γάλλου περιηγητοῦ. Στὴν Πάτμο. Ἡ πόλις τῆς Πάτμου — ἡ καταγωγή της — ἡ διοίκησίς της — τὰ εἰσοδήματά της — τὰ ἤθη της. Μετάφρ. Παν. Καρύδα. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 7, σ. 20 - 23.
Εἰδήσ. περὶ ἐνδυμ., κομμώσ., τελευτ., 1 παράδ.

149. ***Καραγιάννης Γ.*** Λαογραφικὰ σύμμεικτα. Φθιῶτις 3 (1957) ἀρ. 9, σ. 62-64.
Παροιμ. 12, τοπων. τινα, 1 ἐπῳδή, δεισίδ. δοξ., ἔθ. λατρ.

150. ***Κασιμάτης Ἰω. Π.*** Ἀπὸ τὴν παλαιὰ καὶ σύγχρονη Κυθηραϊκὴ ζωή. Μέρος πρῶτον. Ἀθῆναι 1957, 8ον, σελ. 350.
Σελ. 337 κέ. παρωνύμ., χωρ. τινα περιπαίγμ., δίστ. 32.

151. ***Λαμτσίδης Κ.*** Χογούζ, ἑλληνικὸν ἀρμενόφωνον χωρίον τοῦ Ἐρζιγγιὰν Πόντου. ΠοντἙστ 7 (1957) 3578 - 81.
Περιλαμβάνονται εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν κατοικίαν, κοινων. ὀργάν., ἐνδυμασίαν κτλ.

152. ***Λουκᾶτος Δημ. Σ.*** Νεοελληνικὰ λαογραφικὰ κείμενα. Ἀθῆναι (1957), 8ον, σελ. κδ' + 326. (Βασικὴ Βιβλιοθήκη "Ἀετοῦ„, ἀρ. 48).
Μῦθοι ζῴων 70, παροιμ. μὲ ζῷα 146, παραμύθ. 70, παραδ. 5, εὐτρ. διηγ. 102, εὐτρ. παροιμ. μῦθοι 58, περιπαίγματα χωρίων 44.
Κρίσις: Τὸ Βῆμα (ἐφημ.) 18/7/58 καὶ 25/7/58 *(Κ. Θ. Δημαρᾶς).* Journal of American Folklore, τ. 72 (1959) Nº 285, σ. 271 - 2 *(A. Taylor).*

153. ***Μακρῆς Ἱπποκρ. Κ.*** Λαογραφικὰ Ἀρτάκης. ΜικρΧρον 7 (1957) 201 - 72.
Περιλαμβ. ἔθιμα ἀναφερόμενα εἰς τὸ παιδίον, γάμον, τελευτήν, λατρείαν, γεωργ. βίον, δεισιδαίμ. δοξ., ᾄσματα 20, δίστιχα 26, εὐχ. 14, κατάρ. 10, βλασφ. 1, γνωμ. 16, παροιμ. 54 καὶ 34 ᾄσμ. μετὰ μουσικῆς καί τινα τοπων.
Κρίσις: Λαογρ 16 (1956/57) 566 - 67 *(Δ. Α. Πετρόπουλος).*

154. ***Μαυρουδῆς Μιχ. Θ.*** Προλήψεις καὶ θεοσέβεια ἐν Πάτμῳ. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 7, σ. 38 - 41.
Δεισιδ. δοξασ. καὶ λαϊκ. λατρ.

155. ***Μελανοφρύδης Π. Ἠ.*** Ἰδιωματισμοὶ Ποντιακῆς διαλέκτου. ΠοντἙστ 8 (1957) 4075, 4389, 4441 - 2.
Παροιμ. 6, ἀστρολ. τινες εἰδ., αἴνιγμα, δίστ. 2, ὀνόματα.

156. ***Μέλιος Παντ.*** Λαογραφικὰ Κορεστίων (Ἀνταρτικοῦ – Τριγώνου – Τυρνόβου). Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 3 - 4 (1957) σ. 75 - 78.
Γένν., γάμ., τελευτή, κοιν. ὀργ., μετεωρ., δεισ. δοξ.

157. ***Παπαδάκης Πλάτ.*** Λαογραφικὰ Ἀμυνταίου. Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 3 - 4 (1957) σ. 73 - 4.
Γένν., βάπτ., γάμ., τελευτή, λατρεία.

158. ***Παπαμανώλης Κωνστ.*** Ὁ Ἄη Γιάννης. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 12, σ. 13 - 14.
1 παράδ., ἔθιμα λαϊκ. λατρ. καὶ εἰδήσ. περὶ χοροῦ.

159. ***Παπαχριστόπουλος Π. Χ.*** Ὁ Ἀγρίλης ἄλλοτε καὶ σήμερα. Φιλιατρά, τεῦχ. 3 (1957) σ. 5 - 13.
Ἆσμ. 2, ὀνόμ., ἐπώνυμα.

160. ***Πασχάλης Δημ.*** Βυζαντιναὶ καὶ μεταβυζαντιναὶ ἐκκλησίαι τῆς Ἄνδρου ὧν ἔνιαι φραγκικαί. Θεολογία 28 (1957) 266 - 92, 440 - 51.
Πλὴν τῆς ἄλλης ὕλης, δημοσ. καὶ ὀνόμ. Ἁγίων, τοπων., 1 παράδ., ἔθ. λατρ.

161. ***Πέννας Π. Θ.*** Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Μελενίκου. Ὁ Ἀναστάσιος Παλλατίδης καὶ τὰ χειρόγραφά του. ΣερρΧρον 2 (1957) 67 - 125.
Πλὴν τῆς ἱστορ. ὕλης, δημοσ. ἐν σ. 94 ὀνόματα βαπτ. καὶ ἐπών., ἐν δὲ τῇ σ. 124 - 5 μία διαθήκη

162. ***Πέτροβιτς Νατ. Ἐ.*** [Σύμμεικτα Σερραϊκά]. ΣερρΧρον 2 (1957) 129 - 55.
Σδραβήκι, ἡ ἀρχαία Δράβησκος, Βαρόσι (τοπων.), πετροπόλεμος τοῦ 1911, παροιμ. φρ. 40, «τὰ Σέρρας» (τοπων.), ἔθιμ. λατρ., 1 ᾆσμα.
Κρίσις: BZ 50 (1957) 506 *(F. D(ölger))*.

163. ***Ρωμαῖος Κ.*** Λαογραφία στὴν ποίηση τοῦ Κοτζιούλα. Πὰν 1957, τεῦχ. 267 - 68, σ. 11 - 12.
Εἰδ. ἐκ τοῦ ἐπαγγελμ. βίου τοῦ λαοῦ, περὶ χοροῦ, μουσ. ὀργ. καὶ κοιν. ὀργαν.

164. ***Ρωνᾶς Σωκρ.*** Λαϊκὸ μηνολόγιο τῆς Σμύρνης. ΜικρΧρον 7 (1957) 409-29.
Λαογρ. σύμμ. ἀναφερόμ. εἰς τὴν λαϊκ. λατρ., τὴν μαντικήν, τὴν μετεωρολογ., ᾆσμ. 2, δίστ. 12, παροιμίαι 61.

165. ***Σακκᾶς Γ.*** Ἡ ἱστορία τῶν Ἑλλήνων τῆς Τριπόλεως τοῦ Πόντου. Ἱστορικὴ ἀφήγηση. Νίκαια 1957, 8ον, σελ. 254.
Σελ. 28 - 88: κοιν. ὀργ., γαμ. ἔθ., ᾆσμ. 3, ἔθ. λατρ., σ. 142: φωτογρ. τοπ. ἐνδυμ.
Κρίσεις: ΠοντἙστ 8 (1957) 4565 - 66 *(Ξ. Ἀκογλους)*. Λαογρ 17 (1957/58) 348 - 49 *(Δ. Α. Πετρόπουλος)*. ἈρχΠόντ 21 (1956) 226 - 7 *(Ὀ. Λαμψίδης)*.

166. ***Σαπουντζῆς Τέγ.*** Φλώρινα. Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 3 - 4 (1957) σ. 28 - 30, τεῦχ. 6 (1957) σ. 33 - 34, τεῦχ. 7 (1958) σ. 11 - 13.
Κοιν. ὀργ., λ. λατρ., βίος γεωργ., βιοτεχν.

167. ***Φροντιστὴς Θαν.*** Σκιαθίτικα ἔθιμα καὶ παραδόσεις. ΜΗ ἔτ. 1957, σ. 163-68.
Γαμήλ. καὶ λατρευτ. ἔθιμα.

168. ***Χατζημιχάλη Ἀγγελικὴ*** Σαρακατσάνοι. Τόμος πρῶτος. Μέρος Α΄. Ἀθήνα 1957, 4ον, σελ. ϛγ΄ + 85 μετὰ 2 χαρτ. Μέρος Β΄. Ἀθήνα 1957, 4ον, σελ. 498.
Ἐκτενὴς εἰσαγωγή, γεωγρ. ἐξάπλ. Σαρακ., νομαδ. μετακιν., πληθυσμός, ἐθνικότ., ὀνομασία Σαρακατσάν., τέχνη Σαρακ., τοπων., κοινων. ὀργ., λατρ., παραδόσ., μαντ., παιδ., γάμ., τελευτή, χοροί, τραγούδ., μουσ. ὄργ., βιβλιογρ., ἡ στάνη, ποιμεν. βίος, τὰ καλύβια ἢ τὰ κονάκια, ψωμιὰ καὶ μαγειρέμ., ξυλοτεχνία - ξυλογλυπτική, εὑρετήρ. τεχν. ὅρων, λέξ. καὶ πραγμ.
Κρίσεις: Λαογρ 17 (1957/58) 323 - 31 *(Γ. Α. Μέγας)*. ΝἙστ 63 (1958) 65 - 45 *(Δ. Ε. Ε.)*. ἨπειρἙστ 7 (1958) 177 - 78 *(Δ. Σαλαμάγκας)*. Schw. Arch. f. Volksk. 55 (1959) 116 - 17 *(R. Wildhaber)*. Συνετ 1957, ἀρ. 135/36, σ. 157.

169. ***Ζερβούδης Β.*** Αἱ Ἀπόκρεῳ εἰς τὰ Νοτιόχωρα τῆς Χίου. Λαογρ 17 (1957/58) 295 - 303.
Ἔθιμα λατρ., δίστ. 72, ᾆσμ. 3.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

170. ***Καρανικόλας Σωτ. Ἀ.*** Συμαϊκὰ λαογραφήματα. Λαογρ 17 (1957/58) 409-40.
Δημοσ. τὸ ἔθιμ. τοῦ *Κουκουμᾶ*, ᾆσμ. 3, νανουρ., ταχταρίσμ. καὶ δίστιχα.
Κρίσις: Δωδ᾽Αρχ 3 (1958) 291 - 93 (*Ἀ. Μ. Καραναστάσης*).

171. ***Λαμπρινουδάκης Β. καὶ Ζερβούδης Β.*** Ἔθιμα τῆς Ἀποκριᾶς στὸ Πυργὶ τῆς Χίου. Λαογρ 17 (1957/58) 287 - 95.
Ἔθιμα λατρ., 27 δίστ. καὶ 1 ᾆσμα.

172. ***Χατζηγιάγκου Ἰωάννα Ἀντ.*** Λαογραφικὰ σύμμεικτα ἐκ Κυθρέας Κύπρου. Λαογρ 17 (1857/58) 255 - 68.
Ἄσματα 2, παραδ. 5, παραμύθ. 2, γαμήλ. ἔθ., ἐπῳδ. 2.

173. ***Ἀθανασιάδης Στ.*** Ἡ ὄμορφη στὴν Ποντιακὴ λογοτεχνία. Ποντ῾Εστ 9 (1958) 4784 - 88.
Δημώδη τινὰ ᾆσμ. καὶ παροιμίαι.

174. —— Τὸ παιδὶ στὴν Ποντιακὴ λογοτεχνία. Ποντ῾Εστ 9 (1958) 4715 - 17.
Παροιμ. 28, εὐχαὶ 3, ὅρκοι 3, ἀραὶ 12, εἰδήσεις σχετ. μὲ τὸ παιδίον.

175. ***Ἀλεξανδρῆς Ἀπόστ. Κ.*** Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς Κύμης καὶ τῶν περιχώρων. ᾽ΑρχΕὐβΜελ 5 (1958) 143 - 78.
Σελ. 153 - 58 λέξ. ἀφορ. εἰς τὸν γεωργ. βίον, σ. 158 ἐργαλ. γεωργ., σ. 158 - 60 φυτά, σ. 160-63 οἰκία, σ. 163 - 65 ἱστουργία, σ. 173 - 74 ποιμενικά.

176. ***Ἀναστασόπουλος Χρ.*** Σύμμικτα. Ἠλειακά, τεῦχ. 14 - 15 (1958) σ. 360-61.
Ἐξορκ. 7, δεισ. συν., 1 εὐχή, εἰδ. σχετ. μὲ τὸ παιδίον.

177. ***Βαρίκα-Μοσκόβη Εὔρη*** Ὁ κλείδωνας στὴν Κάρπαθο. Δωδ᾽Αρχ 3 (1958) 236-39.
Ἔθιμα λατρ., μαντ., δίστ. 15.

178. ***Βαφειάδης Δάζ.*** Ἡ Πρέσπα καὶ οἱ ὀμορφιές της. Μέρος πέμπτον. Λαογραφικά. Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 8 (1958) σ. 30 - 32.
Ἀναδημοσ. ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ συγγρ. «Ἡ Πρέσπα καὶ οἱ ὀμορφιές της».
Εἰδήσ. περὶ οἰκίας, ἐνδυμασ. καὶ ἔθιμα σχετ. μὲ τὸ παιδίον.

179. ***Γεωργίου Μ. Γ.*** Καρπαθιακά, τόμ. Α΄. Πειραιεὺς 1958, 8ον, σελ. 364+10 ἄ.ἀ.
Σελ. 58 τὸ τοπων. Κάρπαθος, σ. 65 - 7 φωτ. 4 γυν. μὲ τοπ. ἐνδ., σ. 145 1 ρίμα, σ. 157 - 73 τοπων., σ. 174 - 80 γαμ. ἔθ. καὶ ᾆσμα, γαμ. δίστ. 24, σ. 180 - 84 ἔθ. βαπτ., νανούρ. 37, σ. 184 - 89 δίστ. μοιρ. 47, ᾆσμ. 1, σ. 189 - 245 ᾄσματα 96, σ. 245-57 δίστ. 183 καὶ 1 ᾆσμα, σ. 257 - 60 παροιμ. 78, σ. 260 - 61 ἐπῳδ. 3, σ. 261 - 64 1 ρίμα, σ. 284-87 παραδ. 3, σ. 290 - 300 παραμ. 4, σ. 357 καὶ 359 2 φωτογρ. νεανίδ. μὲ τοπ. ἐνδ., σ. ἄν. ἀρ. 1 - 10 — (Παράρτημα): Καρπαθιακὴ μουσική· ἐπιμέλεια *Μηνᾶ Πορτοκάλλη*. Τεῦχος πρῶτον. [Μουσ. καταγρ. 5 ᾀσμ.].
Κρίσις: Δωδ᾽Αρχ 3 (1958) 293 - 94 (*Ε. Γ. Π(ρωτοψάλτης)*).

180. ***Ζερβὸς Γιάνν.*** Νήσου Καλύμνου παραδόσεις - ἱστορικὰ παραμυθολογήματα — προλήψεις — δεισιδαιμονίες — στοιχειὰ — στοιχειωμένοι τόποι — ἔθιμα — κακὰ πνεύματα. Δωδ᾽Αρχ 3 (1958) 239 - 65.
Παραδ. 91, δεισ. συν., μαντ., μετεωρ.

181. ***Καββαδίας Γ. Β.*** Μεταφυσικὲς δοξασίες τῶν Σαρακατσαναίων τοῦ Τσεπελόβου. Ἠπειρ῾Εστ 7 (1958) 35 - 41.
Μαγ. καὶ δεισιδ. δοξ., δημ. ἰατρ., μαντ.

182. ***Καραρᾶς Νῖκ.*** Χωριὰ τοῦ Μπουρνόβα: Χατζηλάρι — Ναρλήκοϊ — Μπουνάρμπασι — Κουκλουτζᾶς — Ναλντουκένι, Ἀθῆναι 1958, 8ον, σελ. 124 + η'.
Σελ. 34 - 6 ᾆσμα, σ. 36 - 40 ἔθ. λατρ., σ. 54 - 6 εἰδ. περὶ ἑλληνο-τουρκ. λατρ., σ. 104 - 8 κοιν. ὀργ., καὶ σποράδην 3 δίστ.

183. ***Καστανιᾶς Νῖκ.*** Χριστουγεννιάτικο. Ἰκαριακά, τεῦχ. 7 (1958) σ. 2 - 3.
3 ᾄσματα, 3 ἐπῳδ., 3 δίστ., 2 ἀπευχαί, 1 παροιμ.

184. ***Κοκκινίδης Σ. Γ.*** Ἡ Χωλοῦ (Ὀφιοῦντος). Ποντ῾Εστ 9 (1958) 4970 - 71.
Ἀνέκδοτον, γαμ. ἔθ. καὶ εἰδήσ. λαϊκ. λατρείας.

185. ***Κοντομίχης Πανταξ.*** Λαογραφικὰ Λευκάδος. (Γιατροσόφια, ξόρκια, προλήψεις). Ἠπειρ῾Εστ 7 (1958) 587 - 92.
25 ἰατροσόφ., ξόρκια 8, καί τινες προλήψεις.

186. ***Κοντοσόπουλος Ν. Γ.*** Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς Ἁλικαρνασσοῦ Μ. Ἀσίας Ἀθηνᾶ 62 (1958) 248 - 319.
Ἐν σ. 313-19 ὀνόμ. βαπτ., παρων., ὀνόμ. ἡμερ. ἑβδ., μηνῶν, ἑορτῶν, πόλεων, χωρῶν, νήσων, τοπωνύμ. περιοχῆς Ἁλικαρνασσοῦ.

187. ***Κυριακίδης Στίλπ. Π.*** Μακεδονικὰ ᾄσματα καὶ ἔθιμα καὶ δοξασίαι. Μακεδονικὰ 4 (1958) 501 - 31.
13 ᾆσμ. καὶ εἰδήσ. λαϊκ. λατρ. καὶ τελευτῆς.

188. ***Κώνστας Κ. Σ.*** Θυμοσοφία ἀγωνιστῶν. Λαογραφικὰ τοῦ εἰκοσιένα. Ἠπειρ῾Εστ 7 (1958) 238 - 41.
Παροιμ. 11, παρωνύμ. τινα καὶ δεισιδ. δοξασ.

189. ——— Λαογραφικὰ τοῦ Εἰκοσιένα. (Ξεφυλλίζοντας τὰ «Ἐνθυμήματα Στρατιωτικὰ» τοῦ Κασομούλη). Ν῾Εστ 63 (1958) 382 - 87.
Σταχυολογοῦνται 27 παροιμ. καὶ παροιμ. φράσ., 47 παρωνύμ., εἰδήσ. περὶ ἀναθέματος, διαπομπεύσ., «μπέσσας» καὶ τελευτῆς.

190. Λαογραφικά. Θρᾳκικὰ 27 (1959) 261 - 70.
Δημοσ. ᾆσμ. 9, γαμήλ. ἔθιμα, γαμήλ. ᾆσμ. 5, λατρ. ἔθ.

191. ***Λουκᾶτος Δημ.*** Πόλη καὶ Κωνσταντινούπολη στὶς ἐκφράσεις καὶ τὰ κείμενα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· (περίληψις). ΠΒΣΘ τόμ. Γ' (1958) 14 - 15. Ν῾Εστ 53 (1953) 833 - 40. [Ἐνταῦθα δημοσ. ἡ μελέτη ὁλόκληρος].
Μελέτη τοῦ ὀνόμ. ἐκ παροιμ., ᾀσμάτ. καὶ ἄλλων δημωδ. κειμέν.

192. ***Μαυρομμάτης Θ. Μ.*** Ἡ ἀστικὴ καὶ ἀγροτικὴ ζωὴ τῆς κοινωνίας Ἀγχιάλου. ἈρχΘρΘησ 23 (1958) 257 - 78.
ᾎσμα 1, παράδ. 1, περὶ οἰκίας, οἰκιακοῦ, ἁλιευτ. καὶ γεωργ. βίου, ἔθιμα λατρείας.

193. ***Μπόγκας Εὐάγγ.*** Τουρκικὲς λέξεις σὲ παλιότερα ἑλληνικὰ κείμενα Θεσσαλ

Χρον. τ. 7 καὶ 8 (1959) σ. 148 - 220. [Καὶ ἀνατ. Ἀθῆναι 1958, 8ον, σελ. 78].

Παροιμ. 3, δίστ. 8, αἰνίγμ. 3, ὀνόμ. σκευῶν καὶ ἐργαλ. καὶ ἔθιμα κοιν. ὀργαν.

194. ***Μωϋσῆς Ἀσὲρ Ρ.*** Ἑλληνο - ιουδαϊκαὶ μελέται. Ἀθῆναι 1958, 8ον, σελ. 144.
Σελ. 53 - 54 ἡ ἑβραϊκὴ πρωτοχρονιά, σ. 55 - 7 βιβλικαὶ φράσ. «εἰς τὰ στόματα τοῦ ἑλλην. λαοῦ», σ. 58 - 75 ἑβρ. λέξ. εἰς τὴν γλῶσσ. τῶν Ἰσραηλ. τῆς Ἑλλάδ., σ. 76 - 87 ἑλληνο - ιουδαϊκὴ λεξιλ. συγγέν. (τοπων. 19), σ. 88 - 90 ἑλλ. γνωμ. εἰς τὸ Ταλμούδ.

195. ***Παππᾶς Φίλιππ.*** Ἕλληνες τοῦ Λαζιστὰν καὶ Λαζοί. ΠοντἙστ 9 (1958) 4793 - 95.
Ἐπαγγέλμ., χοροὶ καὶ κοιν. ὀργάν.

196. ***Σαλαμάγκας Δ.*** Γιαννιώτικα λαογραφικὰ μελετήματα. ἨπειρἙστ 5 (1956) τεῦχ. 45-49. 6 (1957) τεῦχ. 50-57. [Ἀνατ., Γιάννινα 1958, 8ον, σελ. 34 + 45 + 30].
«Στιχοπλάκια. Μπαντῖδοι καὶ Καραμπέριδες. Ἀπόκρηες. Κόσσα καὶ Βληώρα». (Κοιν. ὀργάν.).

197. ***Φραγκίδης Ἐ.*** Ἡ πρωτοχρονιὰ καὶ ἄλλα ἔθιμα τοῦ χωρίου Τσαπὶκ τοῦ Καυκάσου. ΠοντἙστ 9 (1958) 4978 - 80.
Ἔθιμα λαϊκ. λατρ. καὶ εἰδήσ. περὶ οἰκίας.

Γ′. Ὑλικὸς βίος καὶ τέχνη τοῦ λαοῦ.

1. Συνοικισμός, οἰκία καὶ αὐλή. Ἔπιπλα καὶ σκεύη.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 94. 102. 109. 111. 121. 127. 136. 143. 151. 168. 175. 178. 192. 193. 197].

198. * ***Γεωργιάδης Κ.*** Τὰ παλαιὰ σπίτια τῆς Θεσσαλονίκης. Μακεδ. Ἡμερολ. Θεσσαλον. 1952, σ. 181 - 186.

199. ***(Βουτσόπουλος Κ.)*** Τὸ ἀσκί. ἈρχΘρΘησ 19 (1954) 282.
Ἔθιμον κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς λαϊκῆς οἰκίας ἐν Σαμμοκοβίῳ Ἀν. Θράκης.

200. ***Δημητριάδης Θεόδ.*** Τὸ καστέλλι τῶν Σπετσῶν. (Ὁ πρὸ τοῦ 1800 οἰκισμός). (Ἀθῆναι) 1954, 8ον, σελ. 54.
Εἰκόνες οἰκιῶν καὶ τοῦ οἰκισμοῦ.

201. ***Διαμάντης Κων.*** Τὰ χτήρια στὰ χωριὰ τῶν Τζουμέρκων. Αἰξωνὴ Δ′ (1954) 8 - 17.

202. ***Matton R.*** Visite à Hydra. L'Hell Cont 8 (1954) 470 - 80.
Εἰδήσεις περὶ λαϊκῆς οἰκίας.

203. ***Κ(ονόμος) Ν(τῖνος)*** Χαμένοι θησαυροί. ἙπτανΦύλλα, περίοδ. Β′, ἀρ. φ. 7 (1955) 184 - 88.
Εἰδήσεις περὶ λαϊκῆς οἰκίας.

204. ***Παπαδόπουλος Ἀ.*** Κτίσματα Ματσούκας. Οἰκίαι, Ἀχυρῶνες, Ξηραντήρια, Σαρπία, Πλοόμ, Μπόρεξι καὶ Ἀχύρ. ΠοντΈστ 6 (1955) 3331 - 35.

205. ***Βαρβέρης Γ.*** Τὸ λαϊκὸ σπίτι τῆς Σαντορίνης. Κυκλ Α΄ (1956) τεῦχ. 3 - 4 σ. 157 - 69.

206. ***Γιαννακάκης Γ.*** Τί ἐγίνετο ὁσάκις ἐκτίζετο νέο σπίτι. ἈρχΘρΘησ 21 (1956) 235 - 37.

207. ***Κσμᾶς Νῖκ. Β.*** Τὸ ἠπειρωτικὸ λαϊκὸ σπίτι. Ἠπειρ'Εστ 5 (1956) 713-22. [Καὶ ἀνατύπ., Ἰωάννινα 1956, 8ον, σελ. 16].
Κρίσις: Ἠπειρ'Εστ 6 (1957) 95 *(Φ. Ἰ. Παπαστεργίου)*.

208. ***Νυμφόπουλος Μιλτ. Κ.*** Κατοικίες τῶν Σανταίων. ΠοντΈστ 7 (1956) 3573 - 75, 3640 - 41.

209. ***Πέτσας Φώτ. Μ.*** Τὸ Καστράκι στὸ Δυτικὸ Ζαγόρι. Ἀφιέρ'Ηπ 1956, σ. 81 - 94. [Οἰκία].

210. ***Χαλιορῆς Νικ. Γ.*** Τὸ μαγγάλι. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 16 (1956) 61-63, 85 - 87, 109 - 111.

211. ***Λασσιθιωτάκης Κ.*** Σφακιανὰ σπίτια. ΚρητΧρον 11 (1957) 171 - 99 (μετὰ 48 σχεδ. καὶ εἰκ.). [Καὶ ἀνατύπωσις, Ἡράκλειον 1958, 16ον, σελ. 64 + πίν. ις΄).

212. ***Φάλμπος Φίλ. Κ.*** Ὁ τελευταῖος τύπος τοῦ ἀστικοῦ σπιτιοῦ τῆς Σμύρνης. ΜικρΧρον 7 (1957) 160 - 72.

2. Ἐνδύματα.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 94 102. 111. 116. 118. 131. 134. 143. 148. 151. 165. 178. 179].

213. Μουσεῖον Μπενάκη. Ἑλληνικαὶ ἐθνικαὶ ἐνδυμασίαι ἐπιμελείᾳ Ἀντωνίου Ἐ. Μπενάκη. Κείμενον Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη. Πίνακες Νικολάου Σπέρλιγκ. Ἀθῆναι. Τόμ. Α΄ (1948). Β΄ (1954). 2ον μέγα, σελ. 24, πίν. 55, σελ. 86, πίν. 57.
Κρίσις: Λαογρ 15 (1953/54) 504 - 507 *(Εὐγενία Βέη - Χατζηδάκη)*.

214. ***Κοσμετᾶτος - Φωκᾶς Κ. Π.*** Κεφαλληνιακά. Α΄. Φορεσιές. [Ἀθῆναι] 1953, 4ον, σελ. 51 + πίν. 8.
Κρίσεις: ΠΑΑ 29 (1954), σ. 108 - 112 *(Μ. Γερουλάνος)*. L'Hell Cont 8 (1954) 190 - 91 *(G. Anninos)*.

215. ***Χ. Π.*** Ἑλληνικὲς φορεσιές. ΧαρΣπ 2 (1953) 187 - 88, 228 - 29.

216. ***Κεραμόπουλλος Ἀ. Δ.*** Ἡ φουστανέλλα. Λαογρ 15 (1953/54) 238 - 47.

217. ***Καλλυβωκᾶς Δ.*** Ζακυνθινὰ κοστούμια τῶν διαφόρων τάξεων ἐπὶ βενετοκρατίας. ἘπτανΦύλλα, περίοδ. Β΄, ἀρ. φ. 6 (1954)· (εἰς φύλλα 4 ἐκτὸς κειμένου).

218. ***Λαζαρίδης Κ. Π.*** Στοιχεῖα γιὰ τὰ παλαιὰ Ζαγορίσια φορέματα. Ἠπειρ Ἑστ 3 (1954) 965 - 69.
219. ***Πιμπλῆς Ν. Β.*** Ἡ Κρητικὴ φορεσιά. ΚρητἙστ ἔτ. ΣΤ΄ (1954) τεῦχ. 44, σ. 6 - 9.
220. ***Σαλαμάγκας Δ.*** Καὶ πάλι ἡ ἁρμάτα. ἨπειρἙστ 3 (1954) 1125.
Εἰδήσεις περὶ ἐνδυμάτων.
221. ***Χ. Π.*** Φορεσιὲς τῆς Μάνης. ΧαρΣπ 3 (1954) 228 - 29.
222. ***Ἀθανασιάδης Στ.*** Ὁ χαρακτὴρ τῶν κατοίκων τῆς Σάντας. ΠοντἙστ 7 (1956) 3999 - 4000. [Ἔνδυμα].
223. ***Λιάος Γεώργ. Ἰ.*** Ἡ πρὸ τοῦ 1912 ἐνδυμασία τῆς περὶ τὸ Μπέλλες περιοχῆς. ΣερρΧρον 2 (1957) 255 - 59.
224. Νεάνιδες Ἔμπωνας (Ρόδου) μὲ τοπικὰς ἐνδυμασίας. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 4, σ. 79. [Φωτογραφία].
225. Νεᾶνις τοῦ χωρίου Ἔμπωνας· [φωτογρ. τοπικ. ἐνδυμ.]. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 12, σ. 66.
226. ***Κοσμᾶς Ν.*** Ἡ φορεσιὰ τῆς Μπαλάφτσας. Μακεδ 4 (1958) 433 - 40.
227. Τοπικαὶ ἐνδυμασίαι Πάτμου. [φωτογρ.]. Δωδεκάνησος 2 (1958) τεῦχ. 13 - 15, σ. 11.
228. ***Τσαρούχης Γιάνν.*** Οἱ Μωραΐτικες φορεσιὲς σὲ σχέση μὲ τὶς ἄλλες τοπικὲς ἑλληνικὲς ἐνδυμασίες. ΠελοπΠρωτ 1958, σ. 254 - 63.

3. Τροφαὶ καὶ ποτά.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 101. 102. 117. 123. 132. 134. 143. 168].

229. ***Μανίκης Ἀντ. Ξ.*** Οἱ φαβαλιάρες τοῦ Καμίνου. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 15 (1955) 118.
Εἰδήσεις περὶ τροφῶν.
230. ***: Σταυριώτης (Δ. Κ. Π(απαδόπουλος)).*** Πλιγοῦρι. ΠοντἙστ 6 (1955) 3446 - 48. [Τροφή].
231. ***Χαλιορῆς Ν. Γ.*** «Ἡ φαβαλιάρες στὴν Ὕδρα. Ἡ κυρὰ Μαργιὰ - ἡ μπάμ - Κυριακούλα. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 15 (1955) 97 - 100.
Εἰδήσεις περὶ τροφῶν.
232. ***Βαβουλὲς Παντ.*** Χυλουδάδες καὶ χυλουδικά. ΚρητἙστ ἔτ. Ζ΄ (1956) τεῦχ. 60, σ. 29 - 30.

4. Βίοι.

(Γεωργικός, ποιμενικός, μελισσοκομικός, ναυτικός, ἁλιευτικός, κλπ.).

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 53. 57. 98. 102. 109. 111. 115. 117. 118. 127. 128. 134. 145. 153. 163. 166. 168. 175. 192. 193. 195].

233. ***Πετρίδης Μ. Γ.*** «Τὰ κορίτσια στὸ νερό». ΚαστΝέα ἔτ. 2 (1950/51) φ. 11 - 12 σ. 2.
Εἰδήσεις οἰκιακοῦ βίου.

234. ***Καραναστάσης Ἀναστ. Μ.*** Οἱ ζευγάδες τῆς Κῶ. Ἡ ζωὴ καὶ οἱ ἀσχολίες των. Λαογρ 14 (1952) 201 - 303.
Κρίσις: Δωδ'Αρχ 1 (1955) 213 - 14 *(Δ. Α. Πετρόπουλος).*

235. ***Γιαννακὸς Πέτρ.*** Οἱ βλάχοι στὰ βουνὰ τὰ Ζαγορίσια. Ἠπειρ'Εστ 3 (1954) 693 - 97.
Εἰδήσεις περὶ ποιμεν. βίου.

236. ***Κοσμᾶς Ν. Β.*** Ἡ στρατιωτικὴ λαογραφία. Ἠπειρ'Εστ 3 (1954) 594-601. [Ἀνατύπ., Ἰωάννινα 1954, 8ον, σελ. 10].
Πλὴν τῶν εἰδήσ. περὶ στρατ. βίου, δημοσ. 5 ᾄσμ. καὶ 36 σχετικὰ δίστιχα.
Κρίσις: Ἠπειρ'Εστ 5 (1956) 822 - 23 *(Φ. Ἰ. Παπαστεργίου).*

237. ***Λαζαρίδης Κ. Π.*** Ἡ σημασία τῆς λέξεως ἅρματα. Ἠπειρ'Εστ 3 (1954) 1125 - 26.
Εἰδήσεις στρατιωτικοῦ βίου.

238. ***Λάππας Τάκης*** Τὰ ἅρματα στὴν ἐπανάσταση. ΦιλΠρωτ 1954, σ. 226 - 30.
Μελέτη περιγραφικὴ στρατ. βίου μετὰ στίχων ἐκ δημοτικῶν ᾀσμάτων.

239. ***Μαρσέλλος Θ. Ν.*** Πῶς πιάνομε τὰ ζωντανὰ δολώματα. Ναυτ'Ελλ 1954, φ. 251, σ. 28.—Τὸ καλάρισμα τῶν χοντρῶν παραγαδιῶν. Αὐτόθι φ. 253, σ. 26.

240. ——— Τὸ τσαπαρί. Ναυτ'Ελλ 1954, φ. 243, σ. 35, φ. 244, σ. 31, φ. 245, σ. 20.
Ἐργαλεῖα ψαρικῆς.

241. ***Παπαχαρίσης Ἀθ. Χ.*** Γύρω ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν λαογραφίαν. Περί τινα τραγούδια. Ἠπειρ'Εστ 3 (1954) 705.

242. ***(Ζαφειρίου Νικ. Ἰ.)*** Τὸ τραβατζάρισμα. ἈρχΣάμ 4 (1955) 237 - 38. [Ἀμπελουργ. βίος].

243. ***Ρωμαῖος Κ.*** Τὸ ἔθιμο τοῦ φυτέματος νέου ἀμπελιοῦ. Συνετ ἀρ. φ. 104-106 (1955) σ. 90 - 92.

244. ***Καραναστάσης Ἀναστ. Μ.*** Ποιμενικὰ τῆς Κῶ. Λαογρ 16 (1956/57) 21 - 104.

245. ***Μπεκατῶρος Σπ.*** Ἐπιστολὴ διὰ τὸ ἄρθρον τοῦ Κ. Φραγκισκάτου: Τ' ἀμπελοπούλια τῆς Κύπρου καὶ τὰ σταφιδοπούλια τῆς Κεφαλλωνιᾶς. Κυν Νέα 1956/57, ἀρ. 302, σ. 216.
Εἰδήσεις κυνηγ. βίου.
246. ***Νομικὸς Ἀ. Ν.*** Ὀτρύγος στὴ Σαντορίνη. Κυκλ Α' (1956) τεῦχ. 3-4, σ. 180-83.
247. ***Παρίσης Στέφ.*** Ἀπὸ τὴν παληὰ Κυκλαδικὴ ναυτικὴ ζωή. Ὁ πολεμικὸς ἐπισείων τοῦ ἱστιοφόρου «Ἀραράτ». Κυκλ Α' (1956) τεῦχ. 2, σ. 123 - 124.
248. ***Φραγκισκᾶτος Κώστ. Γ.*** Τ' ἀμπελοπούλια τῆς Κύπρου καὶ τὰ σταφιδοπούλια τῆς Κεφαλλωνιᾶς. Κυν Νέα 1956/57, ἀρ. 301, σ. 144 - 45, ἀρ. 302, σ. 216.
Εἰδήσεις κυνηγετ. βίου.
249. ***Ψαρρᾶς Ἐμμ. Ἰακ.*** Ἀπὸ τὴν ποιμενικὴ ζωὴ τῆς Νάξου. Ἡ κλεψά. Κυκλ Α' (1956) τεῦχ. 2, σ. 120 - 22.
250. ***Δεληγιάννης Βασ.*** Μικρὴ συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς Χίου. ΜικρΧρον 7 (1957) 153 - 59.
Εἰδήσεις ποιμεν. βίου.
251. ***Λουκᾶτος Δ. Σ.*** Λαϊκὴ ἐλαιοκομία καὶ ἐλαιουργία στὸ Ἀδραμύτι. Μικρ Χρον 7 (1957) 101 - 15.
252. ***Μαρτίνης Γ.*** Ἡ Δωδεκανησιακὴ σπογγαλιεία καὶ ἡ ζωὴ τῶν σφουγγαράδων. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 4, σ. 54 - 56. [Ἁλιευτ. βίος καὶ 4 δίστ.].
253. ***Ψυχογιὸς Ντ.*** Παραλειπόμενα στὰ ποιμενικὰ τῆς Ἠλείας. Ἠλειακὰ τεῦχ. 12 (1957) σ. 271 - 73, τεῦχ. 13 (1957) σ. 301 - 306.
254. ***Πετρόπουλος Δημ. Ἀ.*** Μελισσοκομικὰ Χαλκιδικῆς καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας. Λαογρ 17 (1957/58) 186 - 96. [Μετὰ 3 εἰκ. ἐντὸς κειμ.].—Προσθήκη. Αὐτόθι, σ. 356 - 57.
255. ***Ψυχογιὸς Ντ.*** Παραλειπόμενα στὰ ποιμενικὰ τῆς Ἠλείας. Ἠλειακὰ τεῦχ. 14 - 15 (1958) σ. 356 - 60. τεῦχ. 16 (1958) 400.

5. Βιοτεχνία καὶ λαϊκὴ τέχνη.

(Ἀρχιτεκτονική, χειροτεχνία, ὑφαντική, κεντητική, ξυλογλυπτική, ἀγγειοπλαστική, μεταλλουργική, λαϊκὰ ἐπιτηδεύματα).

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 94. 109. 110. 120. 121. 122. 136. 145. 166. 168. 175].

256. ***Κόλλας Ἰω.*** «Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ σφραγῖδα τῆς προστασίας». ΚΧρον Α' (1951) 30 - 34.
257. ***Σακελλάριος Ἰ.*** Ἀρχιτεκτονικὲς μορφὲς τῆς Κέρκυρας. ΚΧρον Α' (1951) 25 - 29.

258. ***Μακρῆς Κίτσος*** Δύο λαϊκοὶ ζωγράφοι. Γιάννης Παγώνης – Θανάσης Παγώνης. Βόλος 1952, σελ. 32 + 20 πίν. ἐκτὸς κειμ.
Κρίσις: Θεολογία 25 (1954) 333 - 34 *(Δ. 'Ι. Πάλλας)*.

259. ***Χατζηδάκη - Βέη Εὐγενία*** Μουσεῖον Μπενάκη. Ἐκκλησιαστικὰ Κεντήματα. Ἀθῆναι 1953, 4ον, σελ. λϐ' + 77 μετὰ 32 πιν.
Κρίσις: Ἑλληνικὰ 13 (1954) 346 - 48 *('Α. Ξυγγόπουλος)*.

260. ***Χατζημιχάλη 'Αγγελικὴ*** Τὰ χρυσοκλαβαρικὰ συρματέϊνα – συρμακέσικα κεντήματα. (Extrait des Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier), Ἀθῆναι 1952, 8ον, σελ. 52 + εἰκ. 32.
Κρίσις: Θεολογία 25 (1954) 334 *(Δ. 'Ι. Πάλλας)*.

261. ***Λαζαρίδης Κ.*** Ἡ οἰκοτεχνία στὸ Ζαγόρι. Ἠπειρ'Εστ 3 (1954) 1069 - 70.

262. ***Μέγας Γ. Α.*** Ἡ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονική. Αἰξωνὴ Δ' (1954) 1 - 2.

263. ***Πικιώνης Δημ.*** Ἡ ἀνοικοδόμηση καὶ τὸ πνεῦμα τῆς παράδοσης. Αἰξωνὴ Δ' (1954) 3 - 7.

264. ***Σαλαμάγκας Δημ.*** Λαογραφικὰ σχεδιάσματα. Ἠπειρ'Εστ 3 (1954) 485-87.
Εἰδήσεις περὶ λαϊκ. ὑφαντ., οἰκίας καὶ σκευῶν.

265. ***Σπητέρης Τώνης*** Οἱ πρῶτοι σταθμοὶ τῆς Νεοελληνικῆς ζωγραφικῆς. ΦιλΠρωτ 1954, σ. 208 - 21.
Σελ. 215 - 220: λαϊκὴ ζωγραφική.

266. ***Χατζημιχάλη 'Αγγελικὴ*** Ἡ λαϊκὴ τέχνη τῆς Κύπρου. Ἡ μακρόχρονή της κληρονομία. Ν'Εστ 56 (1954) 222 - 38.

267. ***Χ. Π.*** Λαϊκὴ τέχνη Β. Ἠπείρου. ΧαρΣπ 3 (1954) 156, 184.

268. ***Μακρῆς Κίτσος*** Ὁ καπετὰν Στέργιος Μπασδέκης καὶ ὁ γλύπτης Μίλιος. Ἀγγλ'Επ τόμ. Ζ' (1954/5) ἀρ. 7, σ. 206 - 222· [μετὰ 3 πιν. ἐκτὸς κειμένου καὶ 3 εἰκόν. ἐντὸς κειμένου].

269. ***Τσολομήτης Δημ.*** Τὰ ὑφαντὰ τοῦ Κοσμᾶ. ΧΜ τόμ. Γ' (1954/1956) σ. 34 - 38.

270. ***Βασιλειάδης Δ. Β.*** Εἰσαγωγὴ στὴν Αἰγαιοπελαγίτικη λαϊκὴ ἀρχιτεκτονική, Ἀθήνα 1955, 4ον, σελ. 82.

271. ——— Ἡ ἀξονικὴ τοξοστοιχία στὴν Αἰγαιοπελαγίτικη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχιτεκτονική. Τεχνικὰ Χρονικά, τεῦχ. 369-370. Ἀνάτυπον. Ἀθήνα 1955, 4ον, σ. 6.

272. ***Βουτσόπουλος Κ.*** Τὸ λινάρι - κανάβι. ἈρχΘρΘησ 19 (1955) 336-37. [Βιοτεχνία].

273. ***Εὐαγγελίδης Δ. 'Ε.*** Ἐκθέσεις. Ν'Εστ 57 (1955) 825 - 26.
Γίνεται λόγος καὶ περὶ ἐκθέσεως ἔργων λαϊκῆς τέχνης τοῦ *Κίτσου Μακρῆ*.

274. ***Λουκᾶτος Δημ. Σ.*** Ἡ συλλογὴ λαϊκῆς τέχνης Πηλίου. Ν'Εστ 57 (1955) 768 - 69.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

275. ***Μακρῆς Κίτσος*** Ἕνα μεταβυζαντινὸ τέμπλο στὸ Πήλιο. ΠΒΣΘ τόμ. Α' (1955) 260 - 63.
276. ***Μαρῖνος Π. 'Ι.*** Τὸ καμπαναριὸ τῆς Φανερωμένης. ἙπτανΦύλλα, περίοδ. Β', ἀρ. φ. 8 - 9 (1955) 207 - 12.
277. ***Ρούκης - Μπαλάνος - Τῖνος*** Σχολὴ ἠπειρωτικῆς λαϊκῆς τέχνης. ἨπειρἙστ 4 (1955) 670 - 72.
278. ***Ταρσούλη Ἀθηνᾶ*** Ἡ λαϊκὴ τέχνη τῆς Κύπρου. Κρίκος 6 (1955) ἀρ. 53, σ. 14-16.
279. ***Χαβάκης 'Ιω.*** Ὁ Κρητικὸς ἀργαλειὸς καὶ τὰ Κρητικὰ μεσαιωνικὰ καὶ μεταμεσαιωνικὰ ροῦχα. Ἡράκλειον 1955, 8ον, σελ. 78. (Α' Λαογραφικὸν Παράρτημα Κρητικῶν Χρονικῶν).
280. ***Χαραλαμπίδης Πασ.*** Ἡ λαϊκὴ τέχνη τῶν Σπετσῶν. ΧαρΣπ 4 (1955) 123 - 24.
281. ***Χατζημιχάλη 'Αγγελικὴ*** Ἡ Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη. ΝἙστ 58 (1955) 468 - 512. [Χριστουγεννιάτικο Παράρτημα].
282. ***Βακαλὸ Γ.*** Δυὸ βασικοὶ τύποι λαϊκῆς διακόσμησης στὴν Ἑλλάδα. Νησιώτικος - μακεδονίτικος. Ζυγὸς ἔτ. 1956, ἀρ. 3, σ. 18 - 19.
283. ***Βασιλειάδης Δ. Β.*** Ἡ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Αἴγινας. Λαογρ 16 (1956/57) 413 - 512. 17 (1957/58) 197-254. [Μετὰ 77 εἰκ. ἐντὸς κειμ.].
284. ***Brooks Kersten Patricia*** Ἡ λαϊκὴ τέχνη στὴν κεραμική. Ζυγὸς 1956, ἀρ. 5, σ. 16.
285. Ἡ συλλογὴ τοῦ μακαρ. Σπυρίδωνος. ἨπειρἙστ 5 (1956) 1047 - 50. [Λαϊκὴ τέχνη].
286. ***Κανδηλάπτης Γ. Θ. (Κάνις).*** Ἡ 'Αργυρόπολις τοῦ Πόντου. ΠοντἙστ 7 (1956) 3523 - 24, 3576 - 77.
Εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν βιοτεχνίαν.
287. ***Μακρῆς Κίτσος*** Ἡ γκλίτσα. Ζυγὸς ἔτ. 1956, ἀρ. 13, σ. 17.
288. ***Πιερίδου 'Αγγελικὴ Γ.*** Κυπριακὴ λαϊκὴ τέχνη. Κεντήματα Σολιᾶς καὶ Μαραθάσας. ΚυπρΣπ 20 (1956), σ. 67-72, πίν. VI-XII.
289. ***Σφαέλλος Χ. 'Α.*** Παράδοση καὶ σύγχρονη ἀρχιτεκτονικὴ στὴν Ἑλλάδα. Ζυγὸς 1956, ἀρ. 6, σ. 6,20.
290. ***Ταρσούλη 'Αθηνᾶ*** Γύρω ἀπὸ τὴ λαϊκὴ Κυπριακὴ τέχνη. ΚυπρΓράμμ 21 (1956) 91 - 97.
291. ***Τζελέπης Π. Ν.*** Οἱ λαϊκοὶ ἀρχιτέκτονες. Ζυγὸς ἔτ. 1956, ἀρ. 3, σ. 7.
292. ***Βρέλλης Παῦλ.*** Ἡ ἀνάπτυξις τῆς οἰκοτεχνίας ἐν Ἠπείρῳ. Ἐπιμελείᾳ: *Κωνστ. Χρ. Στάμου.* ἨπειρἙστ 6 (1957) 434 - 44.
293. ***Βρόντης 'Αν.*** Τὸ σπερβέρι τῆς Βρόνταινας. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 4, σ. 41-42.
294. ***Λουκᾶτος Δ.*** Λαϊκὲς ἐπιγραφὲς στὴν Ἑλληνικὴ κεραμική. Ζυγὸς ἔτ. 1957 ἀρ. 16 σ. 15, 21.

295. ***Papas Const. Chr.*** L'urbanisme et l'architecture populaire dans les Cyclades, Paris 1957, 8ον, σελ. XII + 155.

296. ***Σούρλας Εὐριπ.*** Ἡ γοητεία τῆς Ἠπειρωτικῆς λαϊκῆς τέχνης. ἨπειρἙστ 6 (1957) 140-41.

297. ——— Ἡ ξυλογλυπτικὴ τέχνη στὴν ἐπαρχία Κονίτσης. ἨπειρἙστ 6 (1957) 39-43. [Μετὰ 4 εἰκ. ἐντὸς κειμ.].

298. ***Σφενδόνης Ν. Ἀ.*** Τὸ κουτάλι τοῦ τσομπάνου. ΜΗ ἔτ. 1957, σ. 145-48.

299. ***Τσολομήτης Δημ.*** Τὰ ὑφαντὰ τοῦ [χωρίου] Κοσμᾶ. Ἀττ 1957, τεῦχ. 98-99, σ. 9-10. [Βλ. καὶ ἀρ. 269].

300. ***Φράσσαρης Θωμ. Χρ.*** Ἡ ἀγγειοπλαστικὴ καὶ ἡ διακοσμητικὴ εἰς τὴν Ρόδον. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 2. σ. 58-9.

301. ***Χανιώτης Βασ.*** Ἡ λαϊκὴ τέχνη στὰ 12 νησιά μας. Ἀττ 1957, τεῦχ. 98-99, σ. 11.

301α. ***Βαβουλὲς Παντ.*** Ὁ Κρητικὸς ἀργαλειός. ΚρητἙστ ἔτ. Η΄-Θ΄ (1957/58) τεῦχ. 66, σ. 35-37, τεῦχ. 67, σ. 25-26, τεῦχ. 68, σ. 33-34.
Δημοσ. καὶ παροιμ. 30, εὐχαὶ 6, δίστ. 14, αἰνίγ. 9 καί τινες δεισ. δοξασ.

302. ***Βασιλειάδης Δημ.*** Γύρω ἀπὸ τὴν πολεοδομία καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῶν Κυκλάδων. ΝἙστ 63 (1958) 271-72.

303. ***Βρέλλης Παῦλ.*** Τὸ «Ἀρχεῖον τῆς Ἠπειρωτικῆς λαϊκῆς τέχνης». Ἠπειρ Ἑστ 7 (1958) 48· [μετὰ 3 σχεδ. καὶ 1 εἰκ. εἰς 2 φύλλα ἐκτὸς κειμ.].

304. ***Θωμόπουλος Θ.*** Ἡ Ρουμελιώτικη λαϊκὴ τέχνη. Φθιῶτις 4 (1958) ἀρ. 13, σ. 16-18.

305. ***Μακρῆς Κίτσος Ἀ.*** Ἡ ξυλογλυπτικὴ τοῦ Πηλίου. Ξυλογραφίες Ντόρας Λιβανοῦ-Χρυσοχοΐδου, Βόλος 1958, 8ον, σελ. 28 + 24 εἰκ.

306. ——— Νικόλαος Χριστόπουλος ὁ ζωγράφος τοῦ Ταρσανᾶ. Ζυγὸς 1958, ἀρ. 32, σ. 19.
Ἄρθρον περὶ τοῦ λαϊκοῦ τεχνίτη Ν. Χριστοπούλου.

307. ***Μανουσάκης Γιῶργ.*** Λαϊκὴ τέχνη. Ζυγὸς ἔτ. 1958, ἀρ. 27/28, σ. 35.

308. ***Μέγας Γ. Ἀ.*** Ἡ λαϊκὴ τέχνη εἰς τὴν λαογραφίαν. ΚρητἙστ ἔτ. Ι΄ (1958) τεῦχ. 79-80, σ. 41-46.

309. ***Πιερίδου Ἀγγελικὴ Γ.*** Κυπριακὴ λαϊκὴ τέχνη. Λευκαρίτικα κεντήματα. ΚυπρΣπ 22 (1958) 252-59 + πίν. 3 μετὰ τὴν σελ. 272.

310. Συλλογὴ Ἑλένης Ἀ. Σταθάτου. Κατάλογος περιγραφικὸς τῶν εἰκόνων, τῶν ξυλογλύπτων καὶ τῶν μεταλλίνων ἔργων τῶν βυζαντινῶν καὶ τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνων. (Ἐν Ἀθήναις 1958), 4ον, σελ. η΄ + πίν. 27. (Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀρ. 31).

311. ***Τζάκα Χαρούλα*** Λαϊκὴ τέχνη - οἰκοτεχνία. Ἀριστοτέλης, τεῦχος 10 (1958) σ. 78 - 80.

Δ΄. Πνευματικὸς βίος.

1. Λαϊκὴ πίστις.

α΄. Θρησκευτικαὶ καὶ δεισιδαίμονες δοξασίαι τοῦ λαοῦ.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 94. 99. 101. 105. 107. 111. 117. 124. 126. 131. 132. 135. 139. 142. 143. 144. 145. 147. 149, 154. 156. 176. 180. 181. 185. 188. 301α].

312. ***Ἀμοργινὸς Ἰω. Θ.*** Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες. ΚαλυμνΠαλμ ἀρ. 23 (1953) σ. 22 - 24, ἀρ. 24 (1953) σ. 38 - 39, ἀρ. 30 - 31 (1954) σ. 44 - 45, ἀρ. 32 (1954) σ. 21 - 22, ἀρ. 37-39 (1954) σ. 50 - 51.

313. ***Σαραντῆ - Σταμούλη Ἐλπινίκη*** Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες τῆς Θράκης. Λαογρ 15 (1953/54) 429 - 30.
Συνέχεια ἐκ τῆς Λαογρ 13 (1950/51) 100 – 114, 201 – 236 καὶ 14 (1952) 169 – 200.

314. ***Μελανοφρύδης Π. Ἠ.*** Λυκόπαππος. ΠοντἙστ 5 (1954) 2755-57.
Δεισ. δοξασ.

315. Κρητικὲς προλήψεις [2]. ΚρητἙστ ἔτ. ΣΤ΄ (1955) τεῦχ. 48, σ. 25.—Προλήψεις (παραντηρήματα) [6]. Αὐτόθι τεῦχ. 50 (1955) σ. 26.

316. ***Τωμαδάκης Ἀντών.*** Δεισιδαιμονίαι καὶ προλήψεις ἐν Κρήτη. ΚρητἙστ ἔτ. ΣΤ΄ (1955) τεῦχ. 53, σ. 30.

317. ***Ψυχογιὸς Ντ.*** Σαρανταλόγιο. Ἠλειακὰ τεῦχ. 7 (1955) σ. 109 - 12.
Δημοσ. καὶ παροιμίαι 7 καὶ εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν λαϊκ. λατρείαν.

318. ***Βαβουλὲς Παντ. Π.*** Παρατηρήματα. Β΄ λαογραφικὸν παράρτημα. ΚρηΧρον 10 (1956), 8ον, σελ. 46.
Προλήψ. καὶ δεισιδ.

319. ***Βενέρης Ἐμμ.*** Κρητικὰ παραντηρήματα. ΚρητἙστ ἔτ. Η΄ (1956) τεῦχ. 63, σ. 32. [Προλήψ. καὶ δεισιδαιμ. δοξ.].

320. ***Κυριακίδης Στίλπ. Π.*** Δεισιδαιμονίαι. Μακεδ 3 (1956) 422 - 24.
15 δεισιδ. δοξ. μετὰ σημειώσεων.

321. ***Πετρίδη Ἄννα Μ.*** Προλήψεις Καστελλοριζίων. ΚαστΝέα ἔτ. 8 (1956) φ. 80 σ. 2.

322. ***Πιτυκάκης Μ.*** Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς πρωτοχρονιᾶς. ΚρητἙστ ἔτ. Η΄ (1956) τεῦχ. 65, σ. 33.

323. ***Θεοδούλου Χρῖστ. Ἀ.*** Κυπριακὲς προλήψεις. ΜαθἙστ φ. 17 (1956/1957) 53.

324. ***Πρωτοπαπᾶς 'Αντ. Π.*** Προλήψεις γιὰ τὴν κουκουβάγια. ΜαθἘστ φ. 17 (1956/57) 51 - 52.

325. ***Βαβουλὲς Π.*** Παρατηρήματα σχετικὰ μὲ τὶς ἡμέρες τῆς ἑβδομάδος, τοὺς μῆνες καὶ τὶς ἑορτές. ΚρητἘστ ἔτ. Θ' (1957) τεῦχ. 70, σ. 33.
Δεισιδ. δοξασ. καὶ 4 παροιμ.

326. ***Χαραλάμπους Κωνστ.*** Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι στὴ Μεσαορία. Μαθ Ἐστ φ. 17 (1956/57) 50 - 51.

327. ***Σεϊτανίδης 'Αν.*** Προλήψεις - δεισιδαιμονίαι. Κατὰ τῆς βασκανίας. Ποντ Ἐστ 8 (1957) 4273 - 74.

328. ***Καρπέτας Β.*** Λαογραφικὰ 'Ανατολικῆς Φθιώτιδος. Φθιῶτις 4 (1958) ἀρ. 13, σ. 60 - 61.
Δεισιδ. συνήθειαι.

329. ***Ψυχογιὸς Ντ.*** Οἱ βρυκόλακες. 'Ηλειακά, τεῦχ. 14 - 15 (1958) σ. 331 - 34.
Προλήψεις τινὲς καὶ 1 παράδ.

β'. Μαγεία. 'Επῳδαί.

1. Μαγεία.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 106. 107. 110. 120. 124. 143. 144. 147. 181].

330. ***Χατζηνικολάου "Αννα*** Μετάλλινα μαγικὰ εἰκονίδια Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης. 'ΕπΒυζΣπ 23 (1953) 508 - 16. [Μελ.].
Κρίσις: Θεολογία 27 (1956) 506 – 507 *(Δ. 'Ι. Πάλλας)*.

331. ***Σαραντῆ - Σταμούλη 'Ελπινίκη*** Τὸ μαγικὸ δαχτυλίδι. 'ΑρχΠόντ 19 (1954) 232 - 36. [Μαγεία].

332. ***'Ασημάκης 'Ε.*** Λαϊκαὶ δοξασίαι Παλαιοχωρίου Δωριέων. Φθιῶτις 2 (1956) ἀρ. 8, σ. 34 - 35.
Εἰδήσεις περὶ διαβολοφωτιᾶς.

333. *Kakouri Katerina J.* «Droména». Champêtres le «Leidinos». Une représentation dramatique de Magie papulaire en Grèce. L'Hell Cont 10 (1956) 188 - 212. [Μελέτη].

334. ***Κανδηλάπτης - Κάνις Γ. Θ.*** Μαγικαὶ συνήθειαι. "Εθιμα κατὰ τὴν ἀνομβρίαν ἐν Πόντῳ. Λαογρ 16(1956/57) 269 - 71.

335. ***Μέγας Γ. 'Α.*** Τὰ ἀνεμοτάφια τῆς 'Ικαρίας. Λαογρ 16 (1956/57) 250 - 56. [Μελέτη].

336. ***Ξανθινάκης 'Αντ.*** Μονοσάνδαλος. Λαογρ 16(1956/57) 541 - 2. [Μαγικ. ἔθ. διὰ τὴν προξενειά].

337. ***Ρουσιουνίδης Ἀ.*** Μαγεία. Λαογρ 17(1957/58) 278 - 79.
Μαγ. συνήθ. 2.

338. ***Ἀθανασιάδης Στ.*** Οἱ Μάϊσσες (ἢ τὰ Μάϊσσας). ΠοντἘστ 9(1958) 4972-75.

339. ***Διδασκάλου Ἰφιγένεια*** Παρακαλῶντας τὴ βροχή. Ἡ «Ντουντούλκα». Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 7(1958) 26 - 27.

340. ***Κώνστας Κ. Σ.*** Ἡ «περπερίτσα». Ἀνομβρίας μαγικὴ κατάλυση. Φθιῶτις 4 (1958) ἀρ. 15/16, σ. 157 - 9.

341. ***Μελανοφρύδης Π. Ἠ.*** Ὁ παπαδημήτρης ὁ Σαρπισκενὸν καὶ ἡ Σολομωνική του. ΠοντἘστ 9(1958) 4831 - 32.
Περὶ φυλακτῶν καὶ χ/φου Σολομωνικῆς.

342. ***Χαλιορῆς Ν. Γ.*** Ἡ μαγεία γενικὰ στὴν Ὕδρα. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 18(1958) ἀρ. 2 (204) σ. 29 - 31, ἀρ. 3 (205) σ. 69 - 72, ἀρ. 4 (206) σ. 85 - 88, ἀρ. 6 (208) σ. 141 - 44, ἀρ. 7 (209) σ. 157 - 59, ἀρ. 8 - 9 (210 - 11) σ. 197 - 200.

2. Ἐπῳδαί.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 114. 119. 131. 139. 143. 144. 149. 172. 176. 179. 183. 185].

343. ***Κωνσταντίνου Χαρίλ.*** Ἐπῳδαὶ (γητειές). Λαογρ 15(1953/54) 448 - 49. [Κυπριακαὶ ἐπῳδαὶ 5].

344. ***Οἰκονομίδης Δ. Β.*** Ἐξορκισμοὶ καὶ ἰατροσόφια ἐξ Ἠπειρωτικοῦ χειρογράφου. ΕΛΑ 8(1953/54) 1957, σ. 14 - 40. [Μελ.].
Κρίσεις: ἨπειρἘστ 5 (1956) 511 (*Δ. Σαλαμάγκας*). Κυκλ Α' (1956) τεῦχ. 2, σ. 138 (*Β. Σφυρόερας*).

345. ***Παπαλαμπριανοῦ Πέτρ.*** Γητιὲς ἀπ' τὴν Ἀλάμπρα [5]. ΜαθἘστ Α' (1954) φ. 12 σ. 136 - 37.

346. ***Γεωργίου Στυλ.*** Πῶς οἱ χωρικοὶ γιατρεύουν τὸν ἥλιον τοῦ κεφαλιοῦ. Μαθ Ἐστ Ε' (1955/56) φ. 14 σ. 92 [Ἐπῳδή].

347. ***Ἐρωτόκριτος Ἀνδρ.*** Ἡ γητειὰ τοῦ «σφαλαντζιοῦ». ΜαθἘστ Ε' (1955/56) φ. 15 σ. 160.

348. ***Σέττας Δ. Χ.*** Ξόρκια ἀπὸ τὴ βορειοανατολικὴ Εὔβοια. ἈρχΕὐβΜελ Δ' (1955) 31 - 57. [Καὶ ἀνατύπ., Ἀθῆναι 1956, 8ον, σελ. 28]. [Ἐπῳδ. 24].
Κρίσις: ἨπειρἘστ 5(1956) 968 - 69 (*Κ. Π. Λαζαρίδης*).

349. ***Ἀχιλλέως Χαράλ. Κ.*** Ὁ φθόνος. ΜαθἘστ Ε' (1955/56) φ. 16 σ. 29. [Ἐπωδή].

350. ***Οἰκονομίδης Παῦλ.*** Γιὰ τὸν φθόνον. ΜαθἘστ Ε' (1955/56) φ. 16 σ. 29. [Ἐπῳδή].

351. ***Κανακάρης Ἀντ.*** Ξόρκια - γητέματα τῆς Σίφνου [4]. Κυκλ Α′ (1956) τεῦχ. 5, σ. 276 - 77.

352. ***Μαλαρσύρης Σπῦρ. Δ.*** Τέσσερα ἀνέκδοτα «ξόρκια». Ἕπταν Φύλλα, περίοδ. Β′, ἀρ. φ. 10 (1956) 272.

353. ***Οἰκονομίδης Δ. Β.*** Ἐπῳδαὶ (ξόρκια) καὶ κατάδεσμοι ἐκ Νάξου. Κυκλ Α′ (1956) τεῦχ. 6, σ. 300 - 308. [Ἐπῳδ. 15, κατάδ. 5].

354. ***Μακρομμάτης Ἄκις Σ.*** Κυπριακαὶ ἐπῳδαὶ [4]. Λαογρ 16(1956/57) 245-49.

355. ***Οἰκονομίδης Δ. Β.*** Παλαιὰ ἐπῳδὴ κατὰ ἐντόμων. Λαογρ 16 (1956/57) 262 - 63.

356. ***Παρασκευαΐδης Παν. Σ.*** Γητέματα ἐκ Λέσβου καὶ Τριχωνίδος [5]. Λαογρ 16 (1956/57) 263 - 64.

357. ***Χαραλάμπους Κωνστ.*** Τὸ «κόσιηνον». ΜαθἙστ ϛ′ (1956/57) φ. 17 σ. 54. [Ἐπῳδή].

358. ***Κτ(ενίδης) Φ.*** Τὸ γήτεμαν. ΠοντἙστ 8(1957) 4126 - 29.
Περὶ βασκανίας καὶ ἐπῳδὴ θεραπ. τῆς μυρμηκιᾶς.

359. ***Παναγιώτου Νικ.*** Πῶς γητεύκουν τὸν πόνον τοῦ βοθκιοῦ. ΜαθἙστ ϛ′ (1956/57) φ. 18 σ. 111. [Ἐπῳδὴ 1].

360. ***Ἀλεξάνδρου Ἀφροδίτη*** Γηθκειὲς [ἐκ Κύπρου 7]. Λαογρ 17(1957/58) 276-78.

361. ***Φιλίππου Περικλ. Π.*** [Κυπριακαὶ] ἐπῳδαὶ [2]. Λαογρ 17(1957/58) 275-76.

362. ***Ἀρτεμίδης Χρ.*** «Γηθκιὲς» [2]. ΜαθἙστ φ. 20(1958) 89 - 90.

363. ***(Πιτυκάκης Μαν.)*** Γηθειὰ γιὰ τὴ διάρροια τῶν παιδιῶν. ΚρητἙστ ἔτ. Θ′ (1958) τεῦχ. 73 - 74, σ. 62.
Ἀναδημοσ. ἐκ τοῦ «Δρήρου», Α′, σ. 275.

γ′. Μαντική.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 91. 99. 107. 111. 117. 124. 143. 144. 145. 1(4. 168. 177. 180. 181].

364. ***Γιαννοπούλου Μαριέττα Ἐ.*** Ἡ φωτεινὴ νύχτα. ΧαρΣπ 1 (1952) τεῦχ. 1, σ. 23.
Μαντ. συνήθ.

365. ***Κουκουλὲς Φαίδ.*** Ἡ νεοελληνικὴ ἑρμηνεία τῶν ὀνείρων καὶ ἡ ὀνειροκριτικὴ παράδοσις. Ἐν Ἀθήναις 1954, 4ον, σελ. 30. (Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 20, 4).

366. ***Σπαντιδάκης Θρασ.*** Ἡ ὠμοπλατοσκοπία στὴν Κρήτη καὶ ἀλλοῦ. Κρητ Ἑστ ἔτ. ΣΤ′ (1955) τεῦχ. 53, σ. 10 - 13.

367. ***Κώνστας Κ. Σ.*** 72 προφητεῖες τοῦ πάτερ - Κοσμᾶ. (Ἀπὸ ἕνα Ἀλβανικὸ χειρόγραφο). Ἠπειρ Ἑστ 5(1956) 678 - 83.
368. ***Σάρρος Δ. Μ.*** Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου, Λόγος κοινὸς περὶ τῶν μαντευομένων καὶ τῶν ὁμοίων. Ἠπειρ Ἑστ 5(1956) 849 - 57, 983 - 88.
369. ***Κισκύρας Δημ.*** Ἡ ραβδοσκοπία καὶ ραβδομαντία κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης. (Ἀνατύπ. ἀπὸ τὴ Νέα Ἀγροτικὴ Ἐπιθεώρ., ἀρ. 8, 9 καὶ 10, Ἀθῆναι 1957, 8ον, σελ. 3-15). [Μελ.].
370. ***Βαβουλὲς Π.*** Οἰωνοί. Καλὰ καὶ κακὰ σημάδια. Κρητ Ἑστ ἔτ. Ι′ (1958) τεῦχ. 78, σ. 30.

2. Λαϊκὴ κοσμοθεωρία καὶ ἐπιστήμη.

α′. Κοσμογονικοὶ καὶ ἀστρολογικοὶ μῦθοι. Μετεωρολογία.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 91. 95. 99. 111. 131. 143. 145. 155. 156. 164. 180].

371. ***Κωτσάκης Δημ.*** Προγνωστικὰ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ καιροῦ. Φιλιατρὰ τεῦχ. 8 (1958) σ. 9 - 10.
372. ***Οἰκονομόπουλος Κύριλλ.*** Προβλέψεις διὰ τὸν καιρὸν εἰς τὴν Πάφον. Μαθ Ἑστ φ. 20 (1958) 90.
373. ***(Ζαφειρίου Νικ. Ἰ.)*** Σαμίων ἐσφαλμέναι δοξασίαι. ἈρχΣάμ 4 (1955) 239 - 40.
Μετεωρολ. δοξασίαι.
374. ***Βαβουλὲς Π.*** Παρατηρήματα γιὰ τὸν καιρό. Κρητ Ἑστ ἔτ. Θ′ (1957) τεῦχ. 71, σ. 31.

β′. Μῦθοι περὶ ζῴων καὶ φυτῶν.

γ′. Δημώδης ἰατρική.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 96. 131. 135. 139. 143. 147. 181. 185. 344].

375. ***Οἰκονομίδης Δ. Β.*** Δημώδης ἰατρικὴ ἐν Θράκῃ. ἈρχΘρΘησ 16 (1951) 181 - 228.
Κρίσεις: BS 12(1951) 337 *(R. G(uilland))*. Rev. des Étud. Grecq., τόμ. LXV (1952) 275 - 76 *(R. G(uilland))*.
376. ***Γεωργαλλᾶς Μάκης Θ.*** Πῶς θεραπεύεται ἡ ὀρνιθοτυφλιά. Μαθ Ἑστ Δ′ (1954) φ. 12 σ. 139.

377. ***Κινέζος Χ. Χ.*** Πῶς οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Αὐλώνας ἐγιάτρευαν τὸ «ριόν». ΜαθἙστ Δ΄ (1954), φ. 12 σ. 139 - 40.

378. ***Μελανοφρύδης Π. Ἡ.*** Ποντιακὸν ἰατροσόφιον. ΠοντἙστ 5 (1954) 2845 - 47.—Ἰατροσόφιον τοῦ Πόντου. Αὐτόθι, 2928 - 31. 6 (1955) 3005 - 6, 3047 - 48, 3097 - 99, 3164 - 65, 3279 - 80.

379. ***Χαλιορῆς Ν. Γ.*** Γιάτρισσες καὶ γιατροσόφια στὴν Ὕδρα. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 14(1954) 251 - 254, 277 - 279. 15(1955) 17 - 19, 41 - 44, 69 - 72.

380. ***Πανάρετος Ἀ.*** Κυπριακὴ γεωργικὴ λαογραφία. ΚυπρΣπ 19(1955) 127-43. Εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὰς ἀσθενείας καὶ ἄλλους ἐχθροὺς φυτῶν καὶ δένδρων καὶ τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀσθενείας ζῴων καὶ πτηνῶν.

381. ***Πλατάκης Ἐλευθ.*** Ἡ λαϊκὴ ὀνοματολογία τῶν ἰαματικῶν πηγῶν τῆς Ἑλλάδος. Πὰν 1955, τεῦχ. 245-6, σ. 12, 19. [Καὶ εἰδ. δημ. ἰατρ.].

382. ***Λάππας Τάκης*** Ἕνας Ρουμελιώτης ὀθωμανὸς γιατρὸς στὸ εἰκοσιένα. Φθιῶτις 2 (1956) ἀρ. 7, σ. 44 - 46.

383. ***Θωμόπουλος Θ.*** Γιατροσόφια - φτιασίδια - μπογιές. Φθιῶτις 4(1958) ἀρ. 15/16, σ. 201 - 203.

384. ***Καλυδόπουλος Γ.*** Ἀρωματικὰ καὶ φαρμακευτικὰ φυτὰ τῆς Ἑλλάδος. (Ἀνατ. ἀπὸ τὸ Δελτ. τῆς Ἀγρ. Τραπ., τευχ. 100, Ἰαν. καὶ Φεβρ. 1958, σ. 19 - 26).
Κρίσις: ἨπειρἙστ 7(1958) 265 - 66 *(Δ. Σαλαμάγκας).*

3. Δημώδης Φιλολογία καὶ γλῶσσα.

α΄. Ἄσματα.

1. Συλλογαί.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 19. 53. 55. 57. 90. 91. 92. 94. 98. 99. 100. 103. 104. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 119. 128. 131. 132. 136. 138. 140. 141. 142. 143. 153. 159. 162. 164. 165. 169. 170. 171. 172. 173. 179. 182. 183. 187. 190. 191. 192. 236. 238].

385. ***(Πετρίδης Μ. Γ.)*** Ὁ ἑτοιμοθάνατος ἀγαπητικός. ΚαστΝέα ἔτ. 1 (1949/50) φ. 1, σ. 2. — Ὁ διωγμένος, αὐτόθι, φ. 3, σ. 2.—Αἱ σκλάβος, αὐτόθι, φ. 4, σ. 2.

386. ***Θέρος Ἄγις*** Τὰ τραγούδια τῶν Ἑλλήνων Α΄. Ἔκδοση ἐθνική. Ἀετός. Α. Ε. Ἀθήνα 1951, 8ον μέγα, σελ. 350. (Βασικὴ Βιβλιοθήκη, ἀρ. 46).
Κρίσις: ἈγγλἘπ 6 (1953/54) ἀρ. 4, σ. 413 - 19 *(Χ. Γ. Σακελλαριάδης).*

387. Ἡ ρίμα τῆς ἐλευθερίας τοῦ Καστελλορίζου (τῇ 2 Μαρτ. 1913). ΚαστΝέα ἔτ. 3 (1951/52) φ. 25 - 26, σ. 2, σ. 5, φ. 27 - 28, σ. 2.

388. ***(Μανοῦσος 'Αντ.)*** Ἡ ἀπατημένη κόρη. ΚΧρον Β' (1952) σ. 20. ['Αναδημ. 1 ᾆσμ.].

389. ***Σάμιος Γ.*** Νανουρίσματα τῆς 'Αστυπαλιᾶς [8]. ΚαλυμνΠαλμ ἀρ. 15 - 16 (1952) σ. 23.

390. ***Κυριακάκης Γ. Β.*** [Ρίμα διὰ τὰ] γεγονότα τῆς νήσου Καστελλορίζου τοῦ ἔτους 1913. ΚαστΝέα ἔτ. 4 (1952/53) φ. 43, σ. 2, φ. 44, σ. 2.

391. ***Π(ετρίδης) Μ. Γ.*** Τὸ ὄνειρο τῆς Παναγίας. ΚαστΝέα ἔτ. 4 (1952/53) φ. 39, σ. 2. [1 ᾆσμα].

392. Πυροφάνι [ὁμοιοκατάληκτος ρίμα ἐκ 34 στίχων]. ΚαστΝέα ἔτ. 4 (1952/53) φ. 44, σ. 2.

393. ***Ζερβὸς Γιάνν. Κλ.*** Τὸ μυρολόϊ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. ΚαλυμνΠαλμ ἀρ. 21 (1953) σ. 22 - 23.

394. ***Σαρεγιάννη Φανὴ*** Νανουρίσματα, ταχταρίσματα, παιχνιδάκια, ἀνθολόγημα μὲ σημειώσεις. 'Αθήνα 1953, 8ον, σ. 46. (Νεοελληνικὴ Βιβλιοθήκη. Παράρτ. 1).
Κρίσεις: 'ΑγγλΈπιθ 6 (1953/54) ἀρ. 3, σ. 295 - 97 *(Κ. Ρωμαῖος)*. ΚυπρΓράμμ 18 (1953) 271 - 72 *(Κ. Χρυσάνθης)*.

395. ***Κωνσταντίνου Χαρίλ.*** ["Ἀσματα Κυπριακά]. Λαογρ 15 (1953/54) 442 - 44. [Νανούρισμα, ταχταρίσματα 4, μοιρολόγια 14].

396. ***Κώνστας Κ. Δ.*** Αἰτωλικὰ μοιρολόγια καὶ τραγούδια τοῦ Χάρου. Λαογρ 15 (1953/54) 274 - 92.
Δημοσ. ᾆσμ. 59 καὶ δίστ. 10.

397. ***Νεοκλέους 'Ανδρ.*** Ὁ Κωσταντᾶς. Λαογρ 15 (1953/54) 438 - 42. [Κυπριακὸν ᾆσμα ἐξ 156 στίχων].

398. ***Χατζηκωστῆς Γ. Ν.*** Ὁ Κωσταντᾶς. Λαογρ 15 (1953/54) 431 - 38. [Κυπριακὸν ᾆσμα ἐκ 246 στίχων].

399. ***'Αλεξανδρῆς 'Απόστ. Κ.*** Δημοτικὰ τραγούδια Κύμης. 'ΑρχΕὐβΜελ Γ' (1954) 151 - 158.
"Ἀσμ. 12 ἀναδημοσιευόμενα ἐκ τοῦ φυλλαδίου: «Δοκίμιον περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Κύμης καὶ τῶν περιχώρων», ὑπὸ 'Αποστ. Κ. 'Αλεξανδρῆ, 'Αθῆναι 1894.

400. ***Σακελλαρίου 'Α.*** 'Απὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Κύπρου. Ν'Εστ 56 (1954) 97 - 102.
'Αναδημοσίευσις 3 ᾀσμάτων ἐκ τῶν «Κυπριακῶν» τοῦ συγγρ.

401. ***Βαγενᾶς Θάνος Κ.*** Χρονικὰ τῆς Κύπρου. 'Αγῶνες τῶν Κυπρίων γιὰ τὴν ἐλευθερία. 'Αθῆναι 1954, 8ον, σελ. 136.
Πλὴν τῆς ἱστορ. ὕλης, δημοσ. καὶ 4 ᾄσματα.

402. Δημοτικὰ ᾄσματα [14]. ΠοντΈστ 5 (1954) 2405, 2455, 2547, 2592, 2593, 2667, 2716, 2769, 2863.

403. Δημώδη ᾄσματα. [2] ΠελἩμερ ἔτ. 1954, σ. 160 - 161.

404. ***Κιακίδης Θεόδ.*** Λαϊκὸ ποίημα τοῦ διωγμοῦ μας ἀπὸ τὴ Θράκη Ἀρχθρ Θησ 19 (1954) 302 - 304.

405. ***Κλεισιούνη Ἀγγελικὴ Ἀθ.*** Τὸ Ναύπλιον λαμπρὸ μετέωρο τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. ΠελἩμερ ἔτ. 1954, σ. 5 - 16.
Πλὴν τῆς ἱστορ. ὕλης, δημοσ. καὶ 4 δημ. ᾄσματα.

406. ***Κώνστας Κ. Σ.*** Ἡ κυρὰ - Βασιλικὴ στὴν Αἰτωλία. ἨπειρἙστ 3 (1954) 259 - 63.
Δημοσ. καὶ 2 δημ. ᾄσμ.

407. ***Μηλιώνης Χριστόφ. Μ.*** Ὁ Λάζαρος στὸ χωριὸ Περιστέρι τοῦ Πωγωνίου. ἨπειρἙστ 3 (1954) 382 - 89.
Λατρευτικά τινα ἔθιμα καὶ 14 ᾄσματα.

408. ***Μπουντώνας Εὐθύμ.*** Ἱστορικὰ τοῦ Βελβεντοῦ ἐκ παλαιᾶς μεμβράνης. ΜΗ ἔτ. 1954, σ. 109 - 114. [Ἄσματα 6].

409. ***Παπαγεώργος Γ. Κ.*** Ἡ παπαδιά. Τραγούδια τοῦ Πύργου [ᾆσμ. 3]. ΠελοπἙστ ἔτ. Β΄, φ. 8 - 9 (1954) σ. 9.

410. ***Παπαλιᾶκος Γεώργ.*** Τὸ Δαδὶ τοῦ Παρνασσοῦ στὴν ἱστορία καὶ τὴ λαογραφία. Πὰν 1954, σ. 105 - 106.
Δημοσ. καὶ 6 ᾄσματα.

411. ***Παυλίνης Γ.*** Δημοτικὸ τραγοῦδι τοῦ Καταφυγίου (Πιερίων). [1 ᾆσμα]. ΜΗ ἔτ. 1954, σ. 60.

412. ***Πομόνης Δ.*** Ἥλιε πετεινέ. ΝἙστ 55 (1954) 953. [1 γαμήλ. ᾆσμα].

413. ***Σκαφιδᾶς Β.*** Τὰ Τσαπόπουλα. ἨπειρἙστ 3 (1954) 809. [Ἆσμα].

414. ***Πολίτης Ν. Γ.*** Τ' ἀγαπημένα ἀδέρφια κ' ἡ κακὴ γυναῖκα. ΝἙστ 55 (1954) 517.
Ἀναδημοσ. δημοτ. ᾆσμα ἐκ τῶν «Ἐκλογῶν» τοῦ συγγρ.

415. ***Τσακανίκα Μαρία Π.*** Μεσσηνιακὰ τραγούδια γάμου [10]. ΠελοπἙστ ἔτ. Β΄, φ. 8 - 9 (1954) σ. 8.

416. ***Χολιορῆς Ν. Γ.*** Τί τραγουδιέται στὴν Ὕδρα. Δ΄ (Τ' ἀρβανίτικα). Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 14 (1954) 21 - 23. [Ἆσμ. 35].

417. ***Ἀρκαδιώτης Β.*** Δημοτικὰ τραγούδια: Δημήτρης Καλλιοντζῆς ὁ Σιταινιώτης [1 ᾆσμα]. ΧΜ τόμ. Γ΄ (1954/56) σ. 152.

418. Ἡπειρωτικὴ δημοτικὴ ποίηση. ἨπειρἙστ 3 (1954) 445 - 46. Αὐτόθι 549, 948, 958. 4 (1955) 566, 1074. [Ἆσμ. 10].

419. ***Καζάκος Β.*** Κολοκοτρωναίϊκο τραγούδι. Κ. Κολοκοτρώνης καὶ Παναγιώταρος. ΧΜ τόμ. Γ΄ (1954/56) σ. 41.

420. ***Μαλεβὸς Πέτρ.*** Δημοτικὰ τραγούδια: Τοῦ Μητροπολίτη Ἀνανία (1766). [1 ᾆσμα]. ΧΜ τόμ. Γ΄ (1954/56) σ. 223.

421. ***Μπενέκος 'Α. Δ.*** Τοῦ Θεοδωράκη (1806 - 1807). ΧΜ τόμ. Γ' (1954/56) σ. 6. [Ἆσμα].

422. ***Παπα - Θεοδώρου, Οἰκονόμος*** Μοιρολόγι χήρας πρὸς νέον ἄνδρα. ΧΜ τόμ. Γ' (1954/56) σ. 58.—Νανούρισμα Τσακώνικο. Αὐτόθι, σ. 179.

423. Ριζίτικα [5]. ΚρἙστ ἔτ. Ϛ' (1954) τεῦχ. 45, σ. 24, τεῦχ. 48 (1955) σ. 25, τεῦχ. 52 (1955) σ. 32. ἔτ. Ζ' (1955) τεῦχ. 54, σ. 15, τεῦχ. 60 (1956) σ. 22.

424. ***Σχινᾶς Μ. Γ.*** Τὸ τραγούδι τοῦ Κεχαγιάμπεη (1821). ΧΜ τόμ. Γ' (1954/56) σ. 6.

425. ***Βαρβαγιάννη Ἑλένη*** Δημοτικὰ τραγούδια Καστελλορίζου [2]. ΚαστΝέα ἔτ. 7 (1955) φ. 64 σ. 2.

426. ***Γιαλουράκης Μαν.*** Τὸ τραγούδι τοῦ Μπαλεξῆ. ΚρητἙστ ἔτ. ΣΤ' (1955) τεῦχ. 52, σ. 29. [Ἆσμα].

427. Σατιρικὰ ᾄσματα [2]. ΚρητἙστ ἔτ. ΣΤ' (1955) τεῦχ. 50, σ. 26.

428. Ἕνα Μοραΐτικο δημοτικὸ τραγούδι. ΠελοπἙστ περίοδ. Β', φ. 2 (1955) σ. 32.

429. ***Ζάππας Τάσος*** Εὐβοϊκὰ δημοτικὰ τραγούδια. ἈρχΕὐβΜελ Δ' (1955) 152 - 58. [Ἆσμ. 5].

430. Ἠλειώτικα βλαχοτράγουδα [4]. Ἠλειακὰ τεῦχ. 7 (1955) σ. 128.

431. ***Κασσωτάκης Γ. Β.*** Ἐπανάστασις τῆς Κύπρου γιὰ τὴν ἐλευθερία. Κατορθώματα Διγενῆ καὶ Μακαρίου. Ἡράκλειο 1955, 8ον μικρ., σελ. 8.
Ἆσμα ποιητάρη τῆς Κρήτης.

432. ***Λυκαῖος Γιώργ.*** Μανιάτικα τραγούδια τοῦ γάμου. ΠελοπἙστ περίοδ. Β', φ. 2 (1955) σ. 36 - 37. [5 ᾄσμ.].

433. ***Μαλαφούρης Σπῦρ.*** Προσευχὴ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. ἙπτανΦύλλα, περίοδ. Β', ἀρ. φ. 7 (1955) 193 - 94. [Ἆσμα].

434. ***Μιχόπουλος Σπ.*** Μὲ τὸ τάρνα - τάρνα. [1 ᾆσμα]. ΠελοπἙστ περίοδ. Β', φ. 2 (1955) σ. 50.

435. ***Μπάος Νικ. 'Α.*** Ἡ κουκουβάγια. ΚυνΝέα 1955 ἀρ. 283, σ. 402. [1 δημοτ. ᾆσμα].

436. ***Μπόγκας Εὐάγγ.*** Κουρούνα κόκκαλο ἢ κρανοκόκκαλο. ἨπειρἙστ 4 (1955) 412 - 13. [Παιδ. ᾀσμάτιον].

437. ***Παπαγεωργίου Γ. Κ.*** Τοῦ Κόλια Βυτινιώτη. ΠελοπἙστ περίοδ. Β', φ. 1 (1955) σ. 6.—Τρυγώνα νύφη, αὐτόθι, σ. 20. [Ἆσμ. 2].

438. ***Π. Γ.*** Μοραΐτες στὴν Ἰταλία. ΠελοπἙστ περίοδ. Β', φ. 2 (1955) σ. 44.
Δημοσ. 2 τραγούδια ἀπὸ τὸ χωριὸ «Βασιλικάτα» τῆς Νοτίου Ἰταλίας.

439. ***Σκουλᾶς 'Ι. Μ.*** Ποίημα. Ψηλὰ τὰ χέρια! – Κάτω τὰ μαχαίρια! Τουρκο-

βρεττανία – Κάτω ἡ τυραννία! Ἡράκλειο 1955, 8ον σελ. 8. [Ἆσμα Κρητὸς ποιητάρη].

440. ***Ταμβακίδης Ἀ.*** Λαογραφικὰ Σαραντακκλησιώτικα. Θρᾳκικὰ 23 (1955) 149 - 157.

Δημοσ. ᾄσματα 15 καὶ 1 παράδοσις.

441. Τραγοῦδι τῆς ξενητειᾶς (δημοτικό). Φθιῶτις ἔτ. Α' (1955) ἀρ. 2, σ. 71.

442. ***Χυτήρης Γερ.*** Κερκυραϊκὰ μοιρολόγια [3]. ΚΧρον Δ' (1955) σ. 36.

443. : ***Ἀγελάτης*** (Χριστόφ. Σταυρουλάκης) Συμβουλή. ΚρητἙστ ἔτ. Η' (1956) τεῦχ. 61, σ. 30. [Ἆσμα Κρητὸς ποιητάρη].

444. ***Ἀρκαδιώτης Β.*** Δημοτικὰ τραγούδια. Δημήτρης Καλλιοντζῆς ὁ Σιταινιώτης. ΧρονΤσακ 1 (1956) 152. [Ἆσμα 1] [Βλ. καὶ ἀρ. 417].

445. ***Βαρβαγιάννη Δροσούλα*** Ἀπάντησις Ἀχ. Διαμαντάρα εἰς τὴν ρίμαν τοῦ Κ. Ἀσκητῆ. ΚαστΝέα ἔτ. 8 (1956) φ. 72, σ. 2. – Ἀνταπάντησις τοῦ Κ. Ἀσκητῆ στὸν Ἀχ. Διαμαντάραν. Αὐτόθι, φ. 76, σ. 2, φ. 77, σ. 2. [Ρίμες 3].

446. ***Βιρβίλλης Ζήσ.*** Λαογραφικὰ τῆς Πάτμου. Παιδικά. Δωδ'Αρχ Β' (1956) 298 - 304.

Νανουρίσματα 22, ἐπῳδοὶ 3, ταχταρίσματα 30.

447. ***Βρόντης Ἀν.*** Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ρόδου [12]. Δωδ'Αρχ Β' (1956) 267 - 77.

448. ***Γεωργιάδης Γ. Μ.*** Δημοτικὰ τραγούδια Μεσοχωρίου Καρπάθου [24]. Δωδ'Αρχ Β' (1956) 278 - 90.

449. ***Γιαννικόπουλος Βαγγ. Π.*** Μοραΐτικα μοιρολόγια [3]. ΠελοπἙστ περίοδ. Β', φ. 3 - 4 (1955 / 56) σ. 66.

450. Δημοτικὰ Ἠπείρου. ἨπειρἙστ 5 (1956) 209 - 210, 222 - 23. [Ἆσμ. 8].

451. Δημοτικὰ τραγούδια [4]. Ἠλειακὰ τεῦχ. 9 (1956) 181 - 82.

452. ***Ζερβὸς Γιάν. Κλ.*** Δημοτικὰ τραγούδια καὶ λαϊκὰ ἢ στιχοπλοκιὲς Καλύμνου. Δωδ'Αρχ Β' (1956) 241 - 66. [Ἄσματα 23 μετ' εἰσαγωγῆς].

453. ***Καψαμπέλης Γιάνν.*** Ὁ παλαιότερος ῥαστός. ΧρονΤσακ 1 (1956) 11-14.

Ἐν σ. 14 δημοσ. ἀνέκδοτον δημῶδες ᾆσμα.

454. ***Κληρίδης Νέαρχος*** Ἀνέκδοτα Κυπριακὰ τραγούδια. ΚυπρΓράμμ 21 (1956) 115 - 121. [Ἆσμ. 10].

455. ***Κουμπάρος Ἀθαν.*** Παναγιωτούλα [ᾆσμα 1]. Φθιῶτις ἔτ. Β' (1956) ἀρ. 6 σ. 21.

456. ***Μάνος Π. Ἰ.*** Τραγούδια γάμου τῶν Σαρακατσαναίων. Μακεδ 3 (1956) 308 - 21. [Ἆσμ. 41].

457. ***Μπάμπαλης 'Ηλ.*** Λαογραφικὰ χωρίου Σπαρτιᾶς. Φθιῶτις ἔτ. Β΄ (1956) ἀρ. 8 σ. 44 - 45.
Εἰδήσεις τινὲς περὶ βασκανίας καὶ ᾄσματα 5.

458. ***Μπέττης Στέφ.*** Μιὰ ἐνθύμηση γιὰ τὴν Ἠπειρωτικὴ ἐπανάσταση τοῦ Γρίβα στὰ 1854. ἨπειρἙστ 5 (1956) 142 - 44.
Ἐν σ. 144 δημοσ. 1 δημῶδες ᾆσμα.

459. ***Παπαγεωργίου Βασ. Γ.*** Ἡ οἰκογένεια Πετμεζαίων. Ἠπειρ'Εστ 5 (1956) 340 - 41. [Ἆσμ. 2].

460. ***Παπασταμάτης Πάνος 'Αθ.*** Τὸ δημοτικὸ τραγούδι στὸ Νεοχώρι Ὑπάτης. [Ἆσμ. 3]. Φθιῶτις ἔτ. Β΄ (1956) ἀρ. 6 σ. 22 - 23.

461. ***Πρωτοπαπᾶ Γλυκερία*** Ἀνέκδοτον Ζακυνθινὸν στιχούργημα τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος. Ἀθῆναι 1956, 8ον, σελ. 8. (Ἀνατύπ. ἐκ τοῦ περιοδ. «Βιβλιόφιλος»).
Στιχούργημα δημοτικοφανές.

462. ***Ροντήρης Γιάνν.*** 100 παλιὰ λαϊκὰ τραγούδια τοῦ Βασσαρᾶ καὶ τῶν γύρω χωριῶν. Συλλογὴ ποὺ ἔγινε ἀπὸ τόν--. [Πειραιεὺς] 1956, 16ον, σελ. 112.

463. ***Σούρλας Εὐριπ.*** Γύρω ἀπὸ τὸ πάνθεον τῆς Ἠπειρωτικῆς μας ἱστορίας. Κωνσταντῆς Χρήστου. ἨπειρἙστ 5 (1956) 666 - 69. [Ἆσμ. 2].

464. ***Σταυρουλάκις (:'Αγελάτης) Χριστόφ.*** Ὁ Πρεβελῆς στὸ εἰκοσιένα. Κρητ Ἑστ ἔτ. Ζ΄ (1956) τεῦχ. 58, σ. 25 - 26.]Ἆσμα].

465. ***Στρουμπούλη Θωμαῒς*** Ἕνα δημοτικὸ τραγούδι γιὰ τὸ Μιαούλη. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 16 (1956) 111.

466. *Fauriel Claude* Τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια. Εἰσαγωγὴ Νίκου Ἀ. Βέη *(Bees)*. Ἐκδότης Νῖκος Δ. Νίκας, Ἀθήνα 1956, 8ον, σελ. 366.

467. ***Φρόνιμος Εὐάγγ.*** Ἡ Κρήτη καὶ οἱ Ἑβραῖοι. Ἱστορικὸ σημείωμα. Κρητ Ἑστ ἔτ. Η΄ (1956) τεῦχ. 65, σ. 11 - 15.
Ἐν σελ. 14 – 15 ᾆσμ. 3.

468. ***(Ψυχογιὸς Ντ. Δ.)*** Ἱστορικὰ τραγούδια [2]. Ἠλειακὰ τεῦχ. 8 (1956) 153 - 54.

469. ***Εὐαγγελᾶτος Χρ.*** Τὸ νησὶ τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ ἡ δόξα του. ΝαυτἙλλ 1956/57, τεῦχ. 285, σ. 9 - 11. [2 ᾆσμ.].

470. ***Παπαγρηγοράκις 'Ιδομ. 'Ι.*** Τὰ Κρητικὰ ριζίτικα τραγούδια. Τόμ. Α΄. Τῆς τάβλας καὶ στράτας. Χανιὰ 1956 - 57, 8ον, σελ. 424.
Προλεγόμενα, εἰσαγωγὴ μέχρι τῆς σ. 22. Ἀπὸ σ. 25 κέ. δημοσ. 565 ᾆσμ. μὲ παραπομπὰς εἰς τὰς συλλογὰς Ἀρ Κριάρη, Ant. Jeannarakis, Εἰρήνης Σπανδωνίδου κ. ἄ. Ἀπὸ σ. 315 – 424: σχόλια καὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν τραγουδιῶν, εὑρετήριον καὶ κατάταξις αὐτῶν, πίναξ κυρίων ὀνομάτων, λεξιλόγιον, κατάταξις τραγουδιῶν κατὰ σκοποὺς (μουσικοὺς) καὶ «νότες» τῶν κυριωτέρων σκοπῶν.

471. ***Βαμιανάκης 'Αναστ.*** Τὸ πεθύμιο νιοὺς γέρου. ΚρητἙστ ἔτ. Θ' (1957) τεῦχ. 72, σ. 18. [1 ᾆσμα].

472. ***Γεωργίου 'Ιω.*** Τὸ τραγούδι τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. ΜαθἙστ φ. 18 (1957) 106 - 107.

473. Δημοτικὰ τραγούδια [36]. ΠελοπΠρωτ 1957, σ. 134 - 145.
'Αναδημοσιεύονται ἐκ τῶν «'Εκλογῶν» τοῦ Ν. Γ. Πολίτου καὶ ἀπὸ «Τὰ τραγούδια τῶν Ἑλλήνων» τοῦ Ἄγ. Θέρου.

474. Ἡ Ἠλεία καὶ ὁ Ἰμπραήμ. Ἠλειακὰ τεῦχ. 12 (1957) σ. 268 - 71.
Ἀποσπάσμ. δημ. ᾄσματος.

475. ***Ζάρακας Ν. 'Α.*** Πολύστιχα δημοτικὰ τραγούδια τοῦ χωρίου Πυλὶ (Κῶ). [13]. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 8 - 10, σ. 35 - 40.

476. ***Καψάλης Γεράσ.*** Ἡ Βαρδούνια καὶ οἱ Τουρκοβαρδουνιῶτες. Πελοπ Β' (1957) 91 - 140.
Ἐν σ. 129 - 130 ᾆσμ. 2.

477. ***Κινέζος Χρ.*** Ὁ Κωνσταντᾶς τζ' ἡ κάλλη του. ΜαθἙστ φ. 18 (1957) 107 - 108.

478. ***Κραψίτης Β.*** Τὸ τραγούδι τῆς λευτεριᾶς. (Ἡ ἀπελευθέρωση τῶν Ἰωαννίνων στὴν ποίηση). ἨπειρἙστ 6 (1957) 107 - 116, 265 - 79.
Ἐν σ. 111, 265 - 67, 276, 279 δημοσ. ᾆσμ. 8.

479. ***Λακίδης Σάββ.*** Δημώδη ᾄσματα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βιζύης. [17]. ἈρχΘρ Θησ 22 (1957) 283 - 96.

480. ***Μελανοφρύδης Π. 'Η.*** Τραγούδια μιᾶς αἰωνοβίου. ΠοντἙστ 8 (1957) 4142 - 43. [Ἄσμ. 3].

481. ——Ἡ Μαρία τῇ Ζωγραφάντων. ΠοντἙστ 8 (1957) 4215-16 [1 ᾆσμα.]

482. ***'Οθείτου Ἄννα*** Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Καρπάθου. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 11, σ. 47 - 8, τεῦχ. 12, σ. 24. [6].

483. ***Οἰκονομόπουλος Δημ. Π.*** Χρόνης Ἀναστασόπουλος ἢ καπετὰν Χρόνης Ἀγραπιδοχωρίτης. Ἠλειακὰ τεῦχ. 12 (1957) σ. 251 - 2. [1 δημῶδες ᾆσμα].

484. ***Παπαχριστοδούλου Χρ.*** Ἡ Ρόδος πνευματικὸ κέντρο τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 2, σ. 17 - 20.
Πλὴν τῆς ἄλλης ὕλης, δημοσ. καὶ 4 λατρ. ᾄσματα.

485. ***Παρουτσᾶς Θ. Δ.*** Ὁ καπετὰν Λιβίνης. ΡουμἩμ ἔτ. 1957, σ. 119 - 21. [ᾆσμα].

486. ***Σκαφιδᾶς Β. Κ.*** Ἡ νύφη ποὺ κακοτύχησε. ἨπειρἙστ 6 (1957) 519 - 20.—Ὁ νειόπαντρος. Αὐτόθι, σ. 630 - 31. [Ἄσμ. 2].

487. ***Σούρλας Εὐριπ.*** Δύο ἠπειρωτικὰ θρυλικὰ βουνά. (Ὁ Σμόλικας κι' ὁ Γράμμος). ἨπειρἙστ 6 (1957) 661 - 62. [Ἄσμ. 4].

488. ***Χατζηγεωργίου Κ.*** Τὰ κάλανδα στὴ δημώδη ποίηση [8]. Κρίκος 8 (1957) ἀρ. 73, σ. 40 - 41.

489. ***Χριστοδούλου Στυλ.*** Τρεῖς καλογέροι Κρητικοί. ΜαθἙστ φ. 19 (1957) 25. [Ἆσμα].

490. ***Παπαχριστόπουλος Π. Χ.*** Ὁ ὁπλαρχηγὸς παπᾶ - Ἀναστάσης. Ὁ ἥρωας παπᾶς τῆς Παναγίας Γουβιώτισσας Φιλιατρῶν. Φιλιατρά, τεῦχ. 4 (1957) 9 - 13, 30-32.
Ἐν σ. 10 καὶ 30 ᾆσμ. 2.

491. ***Ἀτζέμης Κ. Ἐ.*** Ἑ σκλάβος (δημῶδες Καστελλορίζου). Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 3, σ. 78.—Ἐνήβαινα κατήβαινα. Αὐτόθι, τεῦχ. 4, σ. 42.— Τώρα τὰ πουλιά, τώρα τὰ σελιδόνια. Αὐτόθι, τεῦχ. 5, σ. 19.—Ἡ τρυγόνα. Αὐτόθι, τεῦχ. 11, σ. 6.— Μοιρολόγια Καστελλορίζου: Γυναικὸς στὸν ἄνδρα της. [14 δίστ.]. Αὐτόθι, τεῦχ. 12, σ. 20.— Τὸ γλυκὸ σταφύλι. Αὐτόθι 2 (1958) τεῦχ. 13 - 15, σ. 30.

492. ***Δρακάκης Μιχ.*** Οἱ Κομητάδες τῶν Σφακιῶν. ΚρητἙστ ἔτ. Θʹ (1957) τεῦχ. 71, σ. 5 - 9, τεῦχ. 72, σ. 5 - 7, τεῦχ. 73 - 74 (1958) σ. 29 - 31, ἔτ. Ιʹ (1958) τεῦχ. 75, σ. 7 - 11.
Πλὴν τῆς ἱστορ. ὕλης, δημοσ. καὶ 4 δημ. ᾆσμ.

493. ***Λαμπρινουδάκης Β.*** Ἁγία Σαρακοστὴ [1 ᾆσμα]. Λαογρ 17 (1957/58) 393 - 305.

494. ***Ροδοσθένους Παναγιώτα*** Ἡ Μαρουγκιὰ (ᾆσμα ἐκ Κύπρου). Λαογρ 17 (1957/58) 269 - 71.

495. ***Τσίριμπας Δ. Ἀ.*** Ἀρκαδικὰ δημοτικὰ τραγούδια [47]. Λαογρ 17 (1957/58) 71 - 92.

496. Ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τοῦ Μοριᾶ [9]. ΠελοπΠρωτ 1958, σ. 221-23.

497. Γεωργάκης καὶ Φαρμάκης [1 ἱστορ. ᾆσμα]. Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 8 (1958) σ. 12.

498. ***Διδασκάλου Ἰφιγένεια*** «Κόλιεντα» στὴν Καστοριά. ΦιλΠρωτ 1958, σ. 211-12.
3 λατρ. ᾆσμ.

499. Ἡ κόρη τοῦ πύργου (δημοτικό). ΠοντἙστ 9 (1958) 4849.

500. ***Καλοκαιρινὸς Ἄγγ.*** Τὰ κάλαντα. ΚρητἙστ ἔτ. Ιʹ (1958) τεῦχ. 79 - 80, σ. 49 - 50. [Ἆσμ. 3].

501. ***Καρκαβίτσας Ἀνδρ.*** † Μικρὸν ἡμερολόγιον. Ἠλειακὰ τεῦχ. 14 - 15 (1958) σ. 339 - 42.
Ἐν σ. 341 - 2 δημοσ. 1 δημ. ᾆσμα.

502. ***Κастανιᾶς Νῖκ.*** Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Νικαριᾶς [2]. Ἰκαριακὰ τεῦχ. 1 (1958) σ. 14.

503. ***Κορδᾶτος Γιάνν.*** Τὰ Ζαγοριανὰ καράβια. [4 ᾆσμ.]. ΦιλΠρωτ 1958, σ. 33 - 35.

504. ***Κουκίδης 'Ανδρ.*** Ἡ Ἀρετοῦσα. - Ἡ Γρυσταλλοῦ. [2 ᾆσμ.]. ΜαθἙστ φ. 20 (1958) 85 - 87.

505. ***Κ(τενίδης) Φ.*** Ἡ κὺρ Ἐρή. Δημοτικό. ΠοντἙστ 9 (1958) 4753 - 54.

506. ***Κωνσταντινίδης 'Ιω. Κ.*** Ὁ πραματευτής. ΜαθἙστ φ. 20 (1958) 85

507. ***(Μελᾶς 'Ι.)*** Τῆς Νικαριᾶς τὸ κάστρο (ἑλληνιστὶ καὶ ἀγγλιστί). Ἰκαριακά, τεῦχ. 4 (1958) 10 - 12.
Ἀναδημοσ. ᾆσμα ἱστορ. ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ συγγρ. «Ἱστορία τῆς Ἰκαρίας», τόμ. Α΄, σ. 263 – 5.

508. ***Οἰκονόμου Γεώργ. 'Αθ.*** Μερικὰ παλιὰ Γιαννιώτικα τραγούδια [10]. ἨπειρἙστ 7 (1958) 593 - 96.

509. Ὁ χαϊμένος (δημοτικό). Ἠλειακὰ τεῦχ. 16 (1958) 395.

510. ***Π(απαγρηγοράκις) 'Ι(δομ.)*** Ἡ Κίσαμος [ᾆσμα τοῦ ποιητάρη Φουντούλη]. ΚρητἙστ ἔτ. Θ΄ (1958) τεῦχ. 73 - 74, σ. 59.

511. ——— Ριζίτικα ἀθησαύριστα [4]. Κρητ Ἑστ ἔτ. Ι΄ (1958) τεῦχ. 76, σ. 32.

512. ***Παπαχριστοδούλου Πολύδ.*** Δείγματα λαϊκῆς στιχουργίας. ἈρχΘρΘησ 23 (1958) 209 - 45. [10 ἱστορ. ρίμες].

513. ——— Τραγούδια μεγάλης ἑβδομάδος - θρῆνοι. [3]. ἈρχΘρΘησ 23 (1958) 253 - 56.

514. ***Passow Α.*** Δημοτικὰ τραγούδια. Ἀθήνα 1958, 8ον, σελ. 650.
Φωτοτυπ. ἀνατύπ. τοῦ βιβλίου τοῦ *A. Passow*, Τραγούδια Ρωμαΐικα – Carmina popularia Graeciae recentioris, Athenis MDCCCLX.

515. ***Ρήγας Γεώργ. 'Α.*** Σκιάθου λαϊκὸς πολιτισμός. Τεῦχος Α΄. Δημώδη ᾄσματα. Θεσσαλονίκη 1958, 8ον, σελ. η΄ + 288. (Ἑλληνικά. Περιοδικὸν σύγγραμμα Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Παράρτημα 11).
Πρόλογ. σ. γ΄ – δ΄. Γλωσσ. σημείωμα σ. ε΄ – στ΄. Πίν. περιεχ. σ. ζ΄. Παροράματα σ. η΄. Ἄσματα 214, μοιρολ. 58, δίστ. 766. Μουσ. καταγραφαὶ εἰς βυζαντινὴν παρασημαντικὴν καὶ εὐρωπ. γραφὴν 165 ᾀσμάτων.

516. ***Ταραμίδης Χαράλ.*** Ἑρμηνεία ἀλφαβήτου. ΜαθἙστ φ. 20 (1958) 92. [1 ᾀσμάτ.].

517. ***Τσαπάνος Σοφ. Γ.*** Οἱ Μακεδόνες καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821. Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 8 (1958) σ. 1 - 11.
Πλὴν τῆς ἱστορ. ὕλης, δημοσ. καὶ 4 δημ. ᾄσματα.

518. ——— Τὸ χρονικὸ τῆς Φλωρίνης. Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 10 (1958) σ. 1 - 6. [Ἆσμ. 3].

519. ***Τσέλαλης 'Αγησ.*** Ὁ σημαιοφόρος τοῦ Λάλα. ΠελοπΠρωτ 1958, σ. 116 - 20. [2 ᾆσμ.].

520. ***Φιρτινίδης Γ. Ἰ.*** Ντὸ θὰ γίνετ᾽ ὁ κόσμον. ΠοντἙστ 9 (1958) 4807.
Σατιρικά τινα στιχουργήματα

521. ***Χ(υτήρης) Γερ.*** Κερκυραϊκὴ λαογραφία: τέσσερα δημοτικὰ τραγούδια. Κ Χρον ΣΤ´ (1958) σ. 89 - 92.

522. ***Κωνσταντινίδης Ἰω.*** Τὸ τραούδιν τοῦ Γιαννάτζιη. ΜαθἙστ φ. 21 (1958 /59) σ. 38 - 39.

523. ***Μεσαρίτου Μαρία*** Ἄης Γιώρκης [1 ᾆσμα]. ΜαθἙστ φ. 21 (1958/59) σ. 36 - 37.

524. ***Μουσκούντης Κωνστ.*** Ὁ Κωνσταντᾶς. [1 ᾆσμα]. ΜαθἙστ φ. 21 (1958/59) σ. 33 - 36.

525. ***Σαλίδου Ἑλένη*** Ἡ κατάρα τῆς μάνας. ΜαθἙστ φ. 21 (1958/59) σ. 37 - 38 [1 ᾆσμα].

2. Μελέται.

526. * *Théodoropoulos Spiro* Deux originalités de la chanson populaire grecque. I. L'Idée de la mort. II. La manière de chanter les vers ἐν Papers of the international Congress of european and western Ethnology. Stockholm 1951. Αὐτόθι 1956, σ. 145 - 147.

527. ***Μανούσακας Μ. Ἰ.*** Καὶ πάλι τὸ τραγούδι γιὰ τὸ βασιλιᾶ Ἑρρῖκο τῆς Φλάντρας. Λαογρ 15 (1953/54) 336 - 70. 512.

528. ***Οἰκονομίδης Δ. Β.*** Τὸ ἱστορικὸν ᾆσμα Μιχαὴλ τοῦ «Γενναίου». Λαογρ 15 (1953/54) 371 - 73.

529. ***Πετρόπουλος Δημ. Ἀ.*** Οἱ ποιητάρηδες στὴν Κρήτη καὶ στὴν Κύπρο. Λαογρ 15 (1953/54) 374 - 400.

530. ***Ἀθανασιάδης Στ.*** Ἡ ποίηση στὴ Σάντα. ΠοντἙστ 5 (1954) 2532 - 33, 2577 - 78, 2632 - 34, 2697 - 99, 2760 - 62, 2848 - 50, 2895 - 96.
Μελέτη ᾀσμ. καὶ διστ.

531. —— Τὰ ὄρα ἢ τὰ ὥρια; ΠοντἙστ 5 (1954) 2451.
Μελέτη ᾀσμάτ.

532. ***Γιαννοπούλου Μαριέττα Ἐ.*** Πῶς τραγουδᾷ τὴ σταφίδα ὁ Ζακυθινὸς λαός. Ἠχὼ ἀρ. 96 - 98 (1954) σ. 7 - 9 [Μελ. ᾀσμ.].

533. ***Εὐσταθίου Νικ. Π.*** Τὸ Δωδεκανησιακὸ τραγούδι. ΜαθἙστ Δ´ (1954) φ. 12 σ. 131 - 32.

534. ***Ζευγώλης Γ. Δ.*** Μιὰ νέα τεχνοτροπία στὰ λαϊκὰ τραγούδια τῆς Νάξου. ΝἙστ 55 (1954) 28 -31.

535. ***Κονομῆς Ν. Χ.*** Πόθεν καὶ πῶς μετεφέρθη ἡ ἀκριτικὴ ποίησις ἐν Κύπρῳ; ΚυπρΓράμμ 19 (1954) 247 - 50.

536. ***Κυριακίδης Στίλπ. Π.*** Αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαὶ τῆς δημώδους Νεοελληνικῆς ποιήσεως. Λόγος πρυτανικός. Ἀνατύπωσις μετ' ἐπιμέτρου. Θεσσαλονίκη 1954, 8ον, σελ. 48.

537. ***Mango Cyril*** Quelques remarques sur la chanson de Daskaloyannis. ΚρητΧρον 8 (1954) 44 - 54.

538. ***Μανούσακας Μ. Ἰ. - Parlangeli Or.*** Ἄγνωστο Κρητικὸ «μυστήριο τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ». ΚρητΧρον 8 (1954) 109 - 32.
Ἐν εἰσαγωγῇ μελέτη διὰ τὸ «μοιρολόϊ τῆς Παναγίας» ἢ τὸ «θρῆνο τοῦ Χριστοῦ».

539. ***Μιχαηλίδης Κώστ. Π.*** Ἡ ἑνότητα ἰδεῶν στὴν ἀρχαία μας λογοτεχνία καὶ τὸ δημοτικό μας τραγούδι. ΚυπρΓράμμ 19 (1954) 235 - 43.

540. : ***Ξενίτας Ξένος*** (Ξεν. Ἄκογλους) Τὰ ὄρα. ΠοντἙστ 5 (1954) 2395.
Μελέτη ᾄσματος.

541. ***Παπαγεωργίου Γ.' Ι.*** Τῆς Ἄρτας τὸ γεφύρι. ἨπειρἙστ 3 (1954) 1131-1134.

542. ***Παπαδήμας Ἀδ. Δ.*** Τὸ ἑλληνικὸ καὶ τὸ ξένο δημοτικὸ τραγούδι. Κρίκος 4 (1954) ἀρ. 42, σ. 14 - 15.
Μελέτη ᾀσμάτων.

543. ***Παπαχριστοδούλου Πολ.*** Τὸ Θρᾳκικὸ τραγούδι βυζαντινὸ τροπάρι. Ἀρχ ΘρΘησ 19 (1954) 289 - 301.
Κρίσις: Αὐτόθι, σ. 371 - 72 *(Ν. Β.)*.

544. ***Πετρόπουλος Δημ. Ἀ.*** Τοῦ Δασκαλογιάννη τὰ τραγούδια ΚρητΧρον 8 (1954) 227 - 37.

545. ***Pétropoulos Dimitr. A.*** La comparaison dans la chanson populaire grecque. Athènes 1954, 8ον, σελ. 168. (Collection de l'Institut Français d'Athènes 86).
Κρίσεις: ΚυπΓράμμ 20 (1955) 446 - 48 *(Κ. Προυσῆς)*. Ἐπιθεώρ. Τέχνης, τόμ. 2 (1955) τεῦχ. 10, σ. 330-31 *(Τάσος Βουρνᾶς)*. Rev. des étud. byzant. 13 (1955) 298-99 *(M. Stiernon)*. Mercure de France I-X-1955, σ. 345 - 46 (*A. Mirambel*). Bull. de la Société de linguist. de Paris, t. LI (1955) fasc. 2, σ. 48 - 49 *(A. Mirambel)*. Bull. de l' Associat. Guillaume Budé, N° 3, Octobre 1955, σ. 117 - 19 (*Charles Astruc*). Rev. des études grecques LXIII (1955), N° 319 - 323, σ. XXXVII - XXXVIII *(Mme J. de Romilly)*. Hessische Blätter f. Volksc. XLVI (1955) 177-78 *(H. Hepding)*. Bull. analyt. de bibl. hellén., τ. XVI (1955), Athènes 1957, ἀρ. 1161. BZ 48 (1955) 195 *(F. D(ölger))*. Arts et traditions populaires, ἔτ. IV, N° 4, Paris 1956, σ. 373. Folklore X (1956) 141 *(R. Corso)*. The Classical Journal 52 (1957) 323 - 28 (*J. A. Notopoulos*). Journal of American Folklore 70, N° 275 (1957) 80 *(Archer Taylor)*. Kratylos III (1958). Heft. I, σ. 71 - 72 *(Stam. Karatzas)*.

546. ***Πολίτης Λίνος*** Μερικὲς σημειώσεις στὰ «Ἐρωτοπαίγνια». Ἑλληνικὰ 13 (1954) 266 - 73.

547. ***Πολίτης Λίνος*** «Κρουσταλλέχροια». Ἑλληνικὰ 13 (1954) 176 - 77.

548. ***Ρωμαῖος Κ.*** Τὸ τραγούδι τοῦ βασιλιᾶ Ἑρρίκου τῆς Φλάντρας ἢ τὸ τραγούδι τῆς δολοφονίας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου; ἈρχΘρΘησ 19 (1954) 225 - 64.

549. —— Τὸ μοιρολόγι τῆς Παναγίας. ἈρχΠόντ 19 (1954) 188 - 225.

550. ***Σκαφιδᾶς Βασ. Κ.*** Ἡ Δούκω ἡ ἀρχόντισσα. ἨπειρἘστ 3 (1954) 1142-47.
Μελέτη ᾄσματος.

551. ***Σκοπετέας Σταῦρ. Χ.*** Δυὸ Μανιάτικα μοιρολόγια. ΠελοπἘστ ἔτ. Β´ (1954) φ. 8-9 σ. 3 - 4.

552. ***Spandonidis P. S.*** Le clefte. L'Hell Cont 8 (1954) 3 - 17.
Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἔργου του: «Τὸ κλέφτικο τραγούδι καὶ ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη 1952».

553. ***Ταρσούλη Ἀθηνᾶ*** Οἱ ἑλληνικοὶ δράκοι καὶ τ'ἀκριτικὰ τραγούδια. ΝἘστ 56 (1954) 1488 - 90.

554. ***Χαλιορῆς Ν. Γ.*** Νανουρίσματα στὴν Ὕδρα. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 14 (1954) 46 - 48.

555. ***Κουρμούλης Γεώργ. Ἰ.*** Ἔπος καὶ ἐπικὴ ὕλη. ἘπΦιλΣχἈθ 5 (1954/55) 212 - 60.
Ἡ μελέτη ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν δημ. νεοελλην. ποίησιν.
Κρίσις: BZ 49 (1956) 106 – 109 *(H. Schreiner)*.

556. ***Βαγιακᾶκος Δικ. Β.*** Ὁ Ἰμβραὴμ στὴ Μάνη. (Οἱ μάχες Βέργας Ἁλμυροῦ καὶ Δηροῦ τῆς 21 - 26 Ἰουνίου 1826 καὶ τὰ σχετικὰ δημοτικὰ ᾄσματα). ΝἘστ 58 (1955) 1133 - 39.

557. ***Bouvier Bertrand*** Treize chansons populaires du XVIe siècle tirées d'nn manuscrit du Mont Athos. L'Hell Cont 9 (1955) 72 - 74.

558. ***Δουλγεράκης Ἐμμ. Ἰ.*** Τὸ Κρητικὸν δημῶδες ᾆσμα τῆς Σουσάννας. Κρητ Χρον 9 (1955) 334 - 76.

559. ***Ζώρας Γ. Θ.*** Τὸ ᾆσμα τῆς Ἀροδαφνούσας. ΝἘστ 58 (1955) 1073 - 78.

560. —— Ριμᾴτα κόρης καὶ νέου. ΝἘστ 57 (1955) 426 - 31. [Καὶ ἀνατύπ., 8ον, σελ. 8].
Στιχούργημα δημοτικοφανὲς ἀγνώστου ποιητοῦ ἀναγόμενον εἰς τὸν 15ον αἰῶνα.

561. —— Δημώδη ποιήματα ἀγνώστου συγγραφέως (κατὰ τὸν κώδικα ΙΙΙ. Β. 27 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Νεαπόλεως). Ἀθῆναι 1955, 8ον, σελ. 30+1 φωτ.
Ἡ μελέτη ἐδημοσ. τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνέκδοτα ποιήματα» ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει» Ρώμης, τόμ. Δ' (1940) σ. 439 κέ., βραδύτερον δ' αὐτοτελῶς, ἐν Ἀθήναις 1945. Ἡ παροῦσα τρίτη ἔκδ. περιλαμβάν. πρόλογον σ. 5 – 9, ᾆσμ. 6 σ. 11 – 19, σημειώσ. σ. 21 – 23, γλωσσάριον σ. 24 – 28.

562. —— Ἀνακάλημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. ΝἘστ 57 (1955) 727 - 31. [Ἀνατύπ., 8ον, σελ. 8].

563. ***Ἰακωβίδης Ἀνδρ. Στ.*** Δημοτικὰ τραγούδια. ΜαθἙστ Ε΄ (1955) φ. 14 σ. 76 - 80.

564. :***Ἰωνάθαν*** Οἱ ἀπόδημοι στὴν δημοτικὴ ποίηση. ΧαρΣπ 4 (1955) 352. 356.

565. La ballade d'Arodaphnousa dame dans l'île de Chypre. L'Hell Cont 9 (1955) 315 - 20

566. ***Lavagnini Bruno*** Ἡ Ἑλλάδα στὸ σταυροδρόμι (1453). ΝἙστ 58 (1955) 948 - 50.

Ἐκ τῆς ἰταλιστὶ συγγραφείσης «Ἱστορίας τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας» τοῦ συγγρ. δημοσ. τὸ κεφάλ. «περὶ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ».

567. ***Λιβαδεὺς Ἀλ.*** Ἡ Δούκω ἡ ἀρχόντισσα. ἨπειρἙστ 4 (1955) 515. [Μελ. δημώδ. ᾄσμ.].

568. ***Λυμπερόπουλος Ἀνδρ. Κ.*** Ὁ πρωτοκλέφτης Ζαχαριᾶς. ΠελοπἙστ περίοδ. Β΄, φ. 1 (1955) 11 - 12.

569. ****Mavrogordato J.*** Modern Greek Folk - Songs on the Dead. Journ. Hell. Stud. 75 (1955) 42 - 53.

570. ***Μπουμπουλίδης Φαίδ. Κ.*** Δημώδεις μεταβυζαντινοὶ ἀλφάβητοι. ἘπΒυζ Σπ 25 (1955) 284 - 305.

571. ***Ν.*** Τὸ κλέφτικο τραγούδι. ΧαρΣπ 4 (1955) 299. 312.

572. ***Νταϊφᾶς Κώστ.*** Τὸ Μανιάτικο μοιρολόϊ. ΝἙστ 57 (1955) 302-309.

573. ***Παπαγεωργίου Γιώργ. Κ.*** Μοραΐτικη κλεφτουριά. Ὁ Λιᾶκος Παλουμπιώτης. ΠελοπἙστ φ. 2 (1955) 35 - 36.

Μελέτη ᾀσμάτων.

574. ***Παπαδόπουλος Ἄ. Ἀ.*** Ἐπιβίωσις ἀρχαίων δυξασιῶν. ἈρχΠόντ 20 (1955) 254 - 55.

Αἱ ἀρχαῖαι περὶ Ἅδου δοξασίαι ἀπαντῶσι κατὰ τὸν συγγρ. καὶ εἴς τινας στίχους λαϊκῶν τοῦ Πόντου ᾀσμάτων.

575. ***Πετρόπουλος Δημ.*** Μοραΐτικα τραγούδια καὶ Μοραΐτες. ΠελοπἙστ φ. 2 (1955) 26 - 28.

576. ***Ρωμαῖος Κ. Ἀ.*** Λαογραφία καὶ δημοτικὰ τραγούδια. ΠΑΑ 30 (1955) 387 - 91.

577. ***Ρωμαῖος Κ.*** Τὸ «ἀνακάλημα» τῶν νεκρῶν. ΝἙστ 58 (1955) 1007 - 1013. [Καὶ ἀνατύπ. Ἀθῆναι 1955, 8ον, σελ. 8].

578. —— Ἡ τεχνικὴ τοῦ προοιμίου τῶν δυὸ τραγουδιῶν, τῆς Ἀδριανούπολης καὶ τῆς Ἁγια - Σοφιᾶς. ἈρχΘρΘησ 19 (1955) 343 - 56.

579. —— Ἐθνολογικὲς ὁμάδες τῶν ἀποίκων καὶ λαογραφία τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν. ΝἙστ 58 (1955) 179 - 84. (Χριστουγεννιάτικο Παράρτημα) [Μελέτη δημ. ᾀσμ.].

580. ***Σαλαμάγκας Δ.*** Τὸ Γιαννιώτικο στιχοπλάκι. Ἠπειρ'Εστ 4 (1955) 37 - 40. 141 - 146. 254 - 259. 334 - 369. 469 - 473. 572 - 577. 662 - 667. 807-814. 901 - 907. 1013 - 1024. 1116 - 1122.

581. ***Fauriel Cl.*** Τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Νέας Ἑλλάδος. (Μετάφρ. προλεγομένων τῆς ἐκδόσεως Fauriel ἀπὸ τὴν *Δήμητρα Μπεζαντέ*). Ν'Εστ 58 (1955) 951 - 55.

582. ***Βαγιακᾶκος Δικ. Β.*** Ἡ Ληγορoῦ· παλαιὸν Μανιάτικον μοιρολόγι τοῦ δικαιωμοῦ. ΕΛΑ 9 - 10 (1955/57) 1958, σ. 39 - 64.

583. ***Μπουμπουλίδης Φαίδ.*** Δημώδη στιχουργήματα ἐκ Ζακυνθινῶν χειρογράφων. ΕΛΑ 9 - 10 (1955/57) 1958, σ. 29 - 38.

584. ***Παπαγεωργίου Γ. Κ.*** Στὸν καιρὸ τῆς κλεφτουριᾶς. Μιὰ ἀγάπη τοῦ Ζαχαριᾶ. Πελοπ'Εστ φ. 3 - 4 (1955/1956) 65 - 66.

585. ***Σπυριδάκης Γ. Κ.*** Παρατηρήσεις ἐπὶ δύο ἱστορικῶν ᾀσμάτων τῆς Κύπρου: α) τῆς πολιορκίας τῆς Μάλτας (1565), β) τῆς ἁλώσεως τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν (1570 - 1571). Ἐπ ΦιλΣχ'Αθ 6 (1955/56) 423-38.

586. ***Ἀθανασιάδης Εὐστ.*** Ὁ Ἄδης στὴν Ποντιακὴ ποίηση. ἈρχΠόντ 21 (1956) 231 - 33.

587. ***Ἀλεξάκις Ἰ. Σ.*** Τοῦ Τσούρλου τὸ τραγούδι. Κρητ'Εστ ἔτ. Ζ΄ (1956) τεῦχ. 59, σ. 12 - 18.

588. —— Τὸ τραγούδι τοῦ Βέργα καὶ ἡ ἐποχή του. Κρητ'Εστ ἔτ. Η΄ (1956) τεῦχ. 63, σ. 5 - 13.

589. ***Ἀλεξίου Λευτέρ.*** Ριμάδα γιὰ τὴ θρόνιαση τῆς μητρόπολης τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ. ΚρητΧρον 10 (1956) 101 - 33. [Στίχοι 128].

590. ***Ἀποστολόπουλος Κ. Π.*** Δημοτικὰ τραγούδια. Τῆς Παπαλέξαινας (1862). Ἠλειακά, τεῦχ. 10 (1956) 211 - 12.
Δημ. ᾆσμα μεθ' ἱστορικοῦ ὑπομνηματισμοῦ.

591. ***Ἀσδραχᾶς Σπῦρ.*** Ὁ κλέφτης Ἀνδροῦτσος· (μερικὲς παρατηρήσεις καὶ ἐπανορθώσεις). Ἠπειρ'Εστ 5 (1956) 443 - 46.

592. ***Βαγιακᾶκος Δικ. Β.*** Γλωσσικὰ ἐκ Καρπάθου (Ἀλτάνα - Ἀρκάνη - Ἀργάνη). Δωδ'Αρχ Β' (1956) 190 - 194.
Ἑρμηνεία λέξεων δημώδους ᾄσματος.

593. ***Βασιλᾶς Ἠλ.*** Ὁ Ἀνδροῦτσος στὴν Πρέβεζα (1776 - 1798). Μιὰ ἀνέκδοτη ἐπικήρυξή του ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἠπειρ'Εστ 5 (1956) 240-46.

594. ***Vitti Mario*** Canti dei ribelli greci a cura di —. Edizioni Fussi. Firenze (1956), 16ον, σελ. 106.
Συλλογὴ κλέφτικων τραγουδιῶν μὲ μετάφρασιν καὶ παρατηρήσεις.
Κρίσις: Λαογρ 16 (1956/57) 569 - 73. 357 *(Μ. Ἰωαννίδου - Μπαρμπαρίγου)*.

595. ***Brewster P. G. and Tarsouli Georgia*** Two english ballads and their greek counterparts. Journ. of Americ. Folkl., τόμ. 69, ἀρ. 271. Philadelphia 1956, σ. 41 - 6.

596. ***Δώριζας Γεώργ.*** Ἡ λαϊκὴ ποίησις τῆς Τήνου. Κυκλ Α' (1956) τεῦχ. 2, σ. 117 - 18.

597. ***Ζερβουδάκης Γεώργ.*** Τὸ Κυκλαδίτικο τραγούδι. Κυκλ Α' (1956) τεῦχ. 6, σ. 330 - 31.

598. ***Ζιτσαία Χρυσάνθη*** Ἡ «κὺρ' Ἀναγνώσταινα». ἩπειρἘστ 5 (1956) 899 - 902.

599. ***Ἰωαννίδου - Μπαρμπαρίγου Μαρία*** Οἱ Καππαδοκικὲς παραλλαγὲς τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ. Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier, τόμ. III (Ἀθῆναι) 1957, σ. 71 - 83.

600. —— Αἱ πηγαὶ τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων τῆς συλλογῆς É. Legrand. Ἀρχ ΘρΘησ 21 (1956) 65 - 71.

601. ***Κακριδῆς Ἰ. Θ.*** Σήμερα γεννηθήκαμε, σήμερα θὰ χαθοῦμε. Ἑλληνικὰ 14 (1956) 444 - 45

Παρατηρήσεις εἰς στίχους δημοτ. τραγουδιοῦ.

602. ***Κανακάρης Ἀντ.*** Οἱ λαϊκοὶ ποιητὲς τῆς Σίφνου καὶ τὰ Σιφναϊκὰ κάλλαντα. Κυκλ Α' (1956) τεῦχ. 1, σ. 62.

603. ***Καψάλης Γερ.*** Ἡ Καστάνια. Οἱ μάχες της – τὰ κλέφτικα τραγούδια της. Πελοπ Α' (1956) 127 - 62.

604. ***Κελαϊδῆς Σταῦρ.*** Ριζίτικο ἱστορικό. ΚρητἘστ ἔτ. Ζ' (1956) τεῦχ. 60, σ. 13 - 14.

605. ***Κυριακίδης Στίλπ. Π.*** Ἄσματα. Μεκεδ 3 (1956) 412 - 22.

Δημοσ. 9 ᾆσμ. ἐκ Λεχόβου καὶ 11 ἐξ Ἄργους Ὀρεστικοῦ μετὰ σημειώσεων.

606. ***Λάππας Τάκης*** Πῶς τραγούδησε ἡ Ρούμελη τοὺς ἥρωές της. Φθιῶτις ἔτ. Β', 5 (1956) 61 - 64, 78.

607. ***Μέγας Γ. Ἀ.*** Παραποιημένος Ποντιακὸς θρῆνος διὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. ΠοντἘστ 7 (1956) 3635 - 39.

608. ***Μιχαηλίδης - Νουάρος Γ.*** Οἱ ἐθνικοὶ ἀγῶνες τοῦ 1912 καὶ τοῦ 1940 καὶ ἡ λαϊκὴ ποιητικὴ ψυχή. Προτάσσεται εἰσήγησις τοῦ Κων/νου Θ. Καββασιάδου, πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1956, 8ον, σελ. 26.

609. ***Μιχαλόπουλος Φάνης*** Πρωτομαγιὰ στὴν Κέρκυρα. ΝαυτἙλλ τεῦχ. 271 (1956) σ. 19.

610. ***Μπέττης Στέφ.*** Ὁ Ξέφλος καὶ τὰ τραγούδια του. ἩπειρἘστ 5 (1956) 585 - 88.

611. ***Μπουμπουλίδης Φαίδ.*** Ἑπτανησιακὰ στιχουργήματα ἐξ ἀνεκδότου κώδικος. ΕΜΑ 6 (1956) 59 - 71.
Ἐν σ. 69 - 71 δημοσ. στιχούργ. ἐκ 50 ἰαμβ. 15 συλλάβ. ὁμοιοκαταλ., ἀνῆκον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν δημωδ. μετ' ἀλφαβητ. ἀκροστιχίδ. ἐρωτικῶν ᾀσμάτων.

612. ***Οἰκονομίδης Δ. Β.*** Ἡ Ἀπεραθίτικη παραλλαγὴ τῆς ρίμας τοῦ Ἀπολλώνιου καὶ τῆς Ἀρχεστράτας. Κυκλ Α' (1956) τεῦχ. 2, σ. 113 - 116.

613. —— Τὰ Βορειοηπειρωτικὰ δημοτικὰ τραγούδια. Τὰ τραγούδια τῆς ξενιτειᾶς. Ἀφιέρ'Ηπ 1956, σ. 37 - 45.

614. ***Παπαγρηγοράκις Ἰδομ.*** Ἀνάλυσις Ριζίτικου. Κρητ'Εστ ἔτ. Ζ' (1956) τεῦχ. 59, σ. 29 - 31.

615. ***Πετρόπουλος Δημ. Ἀ.*** Ἱστορικὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Πελοποννήσου. Πελοπ Α' (1956) 163 - 96.

616. ***Πολίτης Λ.*** Τὸ θέμα τῶν πουλιῶν στὸ δημοτικὸ τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδερφοῦ. ΕΦΣΘ 7 (1956) 271 - 80.

617. : ***Πύρρων ὁ Ἐφεκτικὸς*** (Ντῖνος Ψυχογιὸς) Τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ἠλειακά, τεῦχ. 8 (1956) 131 - 33.

618. ***Ρωμαῖος Κ.*** Δημοτικὰ τραγούδια μὲ θέμα τὸ ἐφήμερο τοῦ ἀνθρώπινου βίου. Ἀττ 1956, ἀρ. 87 - 89, σ. 3 - 4.

619. —— Δημοτικὰ τραγούδια μὲ πουλιὰ ποὺ φέρνουν τὴν ἄνοιξη. Πὰν 1956, σ. 21 - 23 (= ΠελοπΠρωτ 1957, σ. 89 - 93).

620. —— Τὰ τραγούδια τῶν Κολοκοτρωναίων. Πελοπ Α' (1956) 409 - 40. [Βλ. καὶ ἀριθμ. 660].

621. ***Σούρλας Εὐριπ.*** Ὁ ἀποχωρισμὸς τοῦ Ἠπειρώτου ἀπὸ τὴν γενέθλια γῆ του. Ἠπειρ'Εστ 5 (1956) 1018 - 21.

622. ***Σπανδωνίδης Π. Σ.*** Τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Καινούρια Ἐποχή, ἔτ. 1 τεῦχ. 2, Καλοκαίρι 1956, σ. 200 - 206, τεῦχ. 3, Φθινόπωρο 1956, σ. 91 - 95.

623. ***Σπυριδάκης Γ. Κ.*** Παρατηρήσεις ἐπὶ δύο ἱστορικῶν ᾀσμάτων ἐκ Κύπρου. ΚυπρΓράμμ 21 (1956) 99 - 103. [Βλ. καὶ ἀριθμ. 585].

624. ***Στεφάνου Ἀναστ.*** Ἡ κλεφτουριὰ τῆς Ρούμελης στὴ λαϊκή μας ποίηση. Ἕνα ἀνέκδοτο δημοτικὸ τραγούδι. Ἠπειρ'Εστ 5 (1956) 15 - 21.

625. ***Φουρκιώτης Κωνστ.*** Μεσσηνιακὴ δημώδης ποίησις καὶ δίκαιον. Μεσσ Γράμμ 1956, σ. 451 - 56.

626. ***Φραγκίσκος Γεώργ.*** Τὸ δημοτικὸ ποίημα καὶ ὁ δημιουργός του. Ἠπειρ Ἑστ 5 (1956) 733 - 34.

627. ***Χρήστου Βασ. Κ.*** Τὸ μοιρολόϊ «ὁ Νικολάκης». Ἠπειρ'Εστ 5 (1956) 670-74.

628. ***Μπεζαντὲς 'Ι.*** Τὸ κλέφτικο σημάδι. ΚυνΝέα 1956/57, ἀρ. 308, σ. 526-27.
Μελέτη στίχων κλέφτικων τραγουδιῶν σχετ. μὲ τὸ σημάδι.

629. ***Μ. Σ.*** Τὰ λαϊκά μας τραγούδια ἀνὰ τὸν κόσμον. ΝαυτἙλλ 1956/57, τεῦχ. 284, σ. 30.
Πρόκειται διὰ τὰ «ρεμπέτικα» ᾄσματα.

630. ***Πετρόπουλος Δ. 'Α.*** Τὸ δημοτικὸ τραγούδι «φωνὴ ἀπὸ τὸ μνῆμα». Λαογρ 16 (1956/57) 513 - 29.

631. ***'Αθανασιάδης Στάθ.*** Ὁ ἔρωτας στὸ Ποντιακὸ τραγούδι. ΠοντἙστ 8 (1957) 4120 - 25.

632. —— Ὁ Χάρος στὴ δημοτικὴ ποίηση τοῦ Πόντου. ΠοντἙστ 8 (1957) 4537 - 40.

633. ***'Ανδριώτης Ν. Π.*** Ἡ Θεσσαλονίκη στὰ δημοτικὰ τραγούδια. ΜΗ ἔτ. 1957, σ. 82 - 89.

634. ***'Ασπιώτη - Μάλη Μίνα*** Ὁ γυρισμὸς τοῦ ξενητεμένου. Ν'Αθήν 2 (1957) 9 - 23.

635. ***Βαγενᾶς Θ.*** Οἱ κλέφτες τοῦ Μαλεβοῦ. ΠελοπΠρωτ 1957, σ. 186 - 92.

636. ***Βρόντης 'Αν.*** Ὁ Διγενὴς στὴ Ρόδο. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 2, σ. 67 - 8.
Μελέτη ᾀσμάτ. καὶ παραδ. διὰ τὸν Διγενή.

637. —— Τὰ παιδικὰ τραγούδια τῆς Ρόδου. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 8-10, σ. 13.

638. —— Τὰ τραγούδια τῆς λεφανταριᾶς. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 7, σ. 11 - 12.

639. : ***Γιοφύλλης Φῶτ.*** (Σπ. Μουσούρης) Τὰ Κρητικὰ δημοτικὰ τραγούδια. ΦιλΠρωτ 1957, σ. 187 - 201. [Μελέτη 18 ᾀσμ. καὶ 27 διστ.].

640. ***Ζώρας Γ. Θ.*** Διγενῆ καὶ Χάρου πάλη ἐν τῇ Κυπριακῇ δημοτικῇ ποιήσει. ΝἙστ 61 (1957) 253 - 57.

641. ***Θέρος *Αγις*** Ὁ δεκαπεντασύλλαβος. ΠελοπΠρωτ 1957, σ. 257.

642. ***Θηλυκὸς 'Αστέρ. 'Ι.*** Τὸ τραγούδι «ἡ γερακίνα». ΣερρΧρον 2 (1957) 194 - 205.

643 ***Θωμόπουλος Θεόδ.*** Τὸ κλέφτικο τραγοῦδι στὴ Ρούμελη. Συλλογὴ μὲ ἀνάλυση καὶ ἱστορικὴ τοποθέτηση. 'Αθήνα 1957, 8ον, σελ. 40.

644. ***Κακριδῆς 'Ι. Θ.*** 'Οδυσσέως ἀναγνωρισμός. ΕΦΣΘ 7 (1957) 251 - 60.
Μελέτη καὶ διὰ τὸ ᾆσμα «τοῦ γυρισμοῦ τοῦ ξενιτεμένου».

645. ***Καλογιάννης Βάσ.*** Στῆς Λάρσας τὸ γιοφύρι. 'ΗπειρἙστ 6 (1957) 698 - 701.

646. ***Κύρκος Β.*** Τὸ Ρουμελιώτικο τραγούδι. Φθιῶτις 3 (1957) ἀρ. 9, σ. 53-4.
647. ***Λάππας Τάκ.*** Ὁ Νικοτσάρας. ΦιλΠρωτ 1957, σ. 118-20.
648. ***Manganaro G.*** Due canti popolari neogreci. Siculorum Gymnasium, N. S. a. X. n. 1. Catania 1957, σ. 25 - 35.
Γίνεται λόγος διὰ τὰ ᾄσματα τῆς «Διογέννητης» καὶ «τῆς ἁρπαγῆς ὑπὸ τοῦ Διγενῆ τῆς κόρης τοῦ στρατηγοῦ Δούκα».
Κρίσις: BZ 50 (1957) 497 *(F. D(ölger))*.
649. ***Μέγας Γ. 'Α.*** Οἱ Τραπεζουντιακοὶ θρῆνοι ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως. ΕΛΑ 8 (1953/54) 1957, σ. 3 - 13.
650. ***Μερεντίτης Κ. 'Ι.*** Ἡ ἀλαφίνα: Ἀπὸ τὰ Ρουμελιώτικα δημοτικὰ τραγούδια. ΡουμἩμ 1957, σ. 12 - 23.
Ἀναδημ. ἀπὸ τὴν ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Εὐρυτανίας», φ. 114 (11.9.38) καὶ 160 (23.7.39).
651. ***Μιχαλόπουλος Φάν.*** Ἡ θρησκευτικὴ ποίηση τῆς Κύπρου. ΦιλΠρωτ 1957 σ. 225 - 28.
652. ***Μοσκόβη Εἰρήνη*** Δωδεκανησιακὴ λαϊκὴ ποίηση. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 5, σ. 31 - 32.
653. ***Παπαχριστοδούλου Π.*** Τὰ κάστρα τῆς Θράκης. Ἔμμετροι βυζαντινοὶ θρῦλοι. ἈρχΘρΘησ 22 (1957) 241 - 49.
654. ——— Ἑπτὰ τραγούδια βυζαντινῆς ἐποχῆς τραγουδούμενα ἕως σήμερα. ἈρχΘρΘησ 22 (1957) 250 - 54.
655. ***Πατριαρχέας Β. Δ.*** Τὰ τραγούδια τοῦ δικιωμοῦ εἰδικῶς ἐν Μάνῃ. ΠελοπΠρωτ 1957, σ. 149 - 58.
656. ***Πετρόπουλος Δ. 'Α.*** Ἀκριτικὰ τραγούδια στὴν Πελοπόννησο. Πελοπ 2 (1957) 335 - 68.
Κρίσις: BZ 51 (1958) 169 – 70 *(F. D(ölger))*.
657. ——— Ἡ ἱστορία μιᾶς λέξεως. (Καπερόνι). Πελοπ Β′ (1957) 438-9. [Μελ. στίχ. δημ. ᾄσμ.].
658. ***Ρωμαῖος Κ.*** Δημοτικὰ τραγούδια τῆς ἀγάπης. ΝἙστ 61 (1957) 238-40.
659. ——— «Ἀποστροφὴ» πρὸς τὰ πουλιά, τὸν ἥλιο καὶ τὸ φεγγάρι. Ἀττ 1957, τεῦχ. 100 - 103, σ. 3 - 4.
660. ——— Τὰ τραγούδια τῶν Κολοκοτρωναίων. «Λάμπει ὁ ἥλιος στὰ βουνά». Πελοπ Β′ (1957) 379 - 413. [Βλ. καὶ ἀνωτ. τὸν ἀριθμ. 620].
661. ***Σκουριώτης Γιάνν.*** Εἰσαγωγὴ στὴν κοινωνιολογικὴ ἐξέταση τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. ΚοινἜρ 1 (1957) 55 - 66, 142 - 52.
662. ***Σούρλας Εὐριπ.*** Παραλλαγὲς τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ «ὁ Νικολάκης». ἨπειρἙστ 6 (1957) 867 - 69.

663. ***Σπυριδάκης Γ. Κ.*** Τὸ τραγούδι τῶν αἰχμαλώτων τοῦ Τάταρη μοιρολόγι ἢ ᾆσμα ἱστορικόν; ΕΛΑ 8 (1953/54), 1957, σ. 41 - 53.

664. —— Περὶ τὸν καταρτισμὸν τῶν συλλογῶν δημωδῶν ᾀσμάτων Th. Kind (1833) καὶ Γ. Χρ. Χασιώτου (1866). ΕΛΑ 8 (1953/54), 1957 σ. 110 - 23.

665. ***Σταυρακάκης Γιάνν. Ἐ.*** Ὁμαλὸς καὶ Μουσοῦροι. ΚρητἙστ ἔτ.Θ′(1957) τεῦχ. 72, σ. 13 - 14.
Μελέτη ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 311 ᾆσμ. τῆς συλλογῆς Ἰδ. Παπαγρηγοράκι. Τὰ Κρητικὰ Ριζίτικα τραγούδια, Χανιά, 1956/57.

666. ***Τριανταφύλλου Κώστ.*** Δημοτικὰ τραγούδια. Ἠλειακὰ τεῦχ. 11 (1957) σ. 239 - 40.
Μελέτη 1 ἱστορ. ᾄσματος.

667. ***Τσέλαλης Ἀγησ.*** Ἱστορικὰ Πελοποννησιακὰ δημοτικὰ τραγούδια. Οἱ δυὸ Μεσσηνιακὲς ἐπαναστάσεις τοῦ 1834 καὶ 1863. ΠελοπΠρωτ 1957, σ. 183 - 85.

668. ***Τσιγκόλης Ἰω.*** Ἡ Λιάκουρα τῆς Λειβαδιᾶς. Φθιῶτις 3 (1957) ἀρ. 10, σ. 124. — Συμπλήρωση τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ «Ἡ Λιάκουρα τῆς Λειβαδιᾶς». Αὐτόθι 4 (1958) ἀρ. 13, σ. 44.

669. ***Χατζηγεωργίου Νῖκ.*** Τὸ θαλασσινὸ δημοτικὸ τραγούδι. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 5, σ. 28, τεῦχ. 6, σ. 15.

670. ***Χριστοφίδης Ἐμμ.*** Ὁ Κωσταντᾶς. ΜαθἙστ φ. 19 (1957) 22 - 25.

671. ***Λιακᾶκος Κωνστ. Δ.*** Μοιρολόγια τῆς Μάνης. Λαογρ 17 (1957/58) 179 - 85.

672. ***Νοτόπουλος Δ. Ἀ.*** Τραγούδια Δωδεκανησίων τῆς Ἀμερικῆς. Λαογρ 17 (1957/58) 22 - 29.

673. —— Ὁ θάνατος τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Λαογρ 17 (1957/58) 451 - 53.

674. ***Πετρόπουλος Δ. Ἀ.*** Τὸ νέφος στὰ δημοτικά μας τραγούδια. Λαογρ 17 (1957/58) 454 - 58.

675. ***Σαλαμάγκας Δ.*** Τὸ Γιαννιώτικο στιχοπλάκι καὶ οἱ παράγοντές του: ΣΤ′. Μπαντῖδοι καὶ Καραμπέρηδες. ἨπειρἙστ 6 (1957) 44 - 52. Ζ′. Οἱ Ἀποκριές. Αὐτόθι, 142 - 49, 235 - 43, 422 - 29, 521 - 26. Η′. Συμπόσια καὶ εὐωχίες. Αὐτόθι, 638 - 40. Θ′. Οἱ γύφτοι. Αὐτόθι, 756 - 62. Ι′. Τὰ πανηγύρια. Αὐτόθι, 859 - 66. Ἀκροτελεύτια. Αὐτόθι, 7 (1958) 52.
Κρίσις: ἨπειρἙστ 7 (1958) 638 *(Δημοσθ. Κόκκινος).*

676. ***Βαγιακᾶκος Δικ. Β.*** Ὁ σατυρικὸς λόγος εἰς τὴν Μέσα Μάνην. Πελοπ Πρωτ 1958, σ. 45 - 57.

677. ***Vitti M.*** Stile e autori dei canti cleftici. (Estratto da «Lares», anno XXIV, fasc. I - II (1958). Firenze 1958, 8ον, σελ. 16.

678. ***Βόσδος Θεόδ.*** Ἡ λαϊκὴ μοῦσα διὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Πόλεως. Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 9 (1958) σ. 25 - 27.

679. ***Γιοφύλλης Φώτ.*** (Σπ. Μουσούρης) Τὰ Ἠπειρωτικὰ ἤθη, ἔθιμα καὶ τραγούδια. ΦιλΠρωτ 1958, σ. 187 - 202. [Καὶ ἀνατ., Ἀθήνα 1958, 8ον, σελ. 18].

680. ***Γκιόλιας Μ. Ἀ.*** Τουρκοκρατουμένη Ρούμελη καὶ Ἄγραφα. Φθιῶτις 3 (1957), ἀρ. 11 - 12, σ. 223 - 28. 4 (1958) ἀρ. 13, σ. 39 - 44.
Μελέτη δημωδ. ᾀσμάτ.

681. ***Ζώρας Γ. Θ.*** Δημοτικὴ ποίησις. Κατὰ τὰς παραδόσεις τοῦ καθηγητοῦ —. ὑπὸ Πατρόκλου Σταύρου. Ἀθῆναι 1958, 8ον, σελ. 96. (Πανεπιστ. Ἀθηνῶν. Φιλοσοφ. Σχολή). [Ἔκδ. πολυγραφημένη].

682. ***Θωμόπουλος Θ.*** Ὁ Πλάτανος. Φθιῶτις 4 (1958) ἀρ. 18, σ. 37 - 38.

683. ——— Ὁ ξενητεμὸς τοῦ Ρουμελιώτη. Φθιῶτις 4 (1958) ἀρ. 14, σ. 99-101.

684. ***Μαρίνης Κ.*** Μοραΐτικοι ἀντίλαλοι. Πατριῶτες καὶ προδότες. Ἀπὸ τὰ πατρογονικά μας θησαυροφυλάκια. ΠελοπΠρωτ 1958, σ. 172 - 84.
Μελέτη διαφόρων ᾀσμάτων, ἰδίᾳ κλέφτικων, μὲ ἱστορικ. ὑπομνηματισμόν.

685. ***Μουστάκας Βελισσ.*** Ἡ πολεμικὴ μάνα τῆς Κρήτης. ΚρητἙστ ἔτ. Ι′ (1958) τεῦχ. 75, σ. 25 - 27.

686. ***Νοτάρης Ἰω.*** Ὁ Παῦλος Μελᾶς καὶ ἡ λαϊκή μας ποίηση. ΝἙστ 64 (1958) 1566 - 70.

687. ——— Ἡ θυσία τοῦ Παύλου Μελᾶ καὶ ἡ λαϊκή μας ποίησις. Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 7 (1958) σ. 3 - 5.

688. ***Notopoulos James A.*** Τὸ Κρητικὸ τραγούδι τοῦ Ὁμαλοῦ καὶ ἡ «Πατρόνα». ΚρητΧρον 12 (1958) 171 - 75.

689. ***Οἰκονομίδης Δ. Β.*** Νεοελληνικὰ σημειώματα. Ἀθηνᾶ 62 (1958) 17 - 32.
Ἐν. σ. 29 - 32 μελετᾶται ἡ ρίμα τοῦ Σταυράκογλου.

690. ***Π(απαγρηγοράκις) Ἰδ.*** Διορθώσεις σ' ἕνα Ριζίτικο [τραγούδι]. ΚρητἙστ ἔτ. Ι′ (1958) τεῦχ. 79 - 80.

691. ***Παπαχριστοδούλου Πολ.*** Μιὰ ἐνδιαφέρουσα διάλεξις. ἈρχΘρΘησ 23 (1958) 399 - 400.
Περίληψ. τῆς διαλέξ. τοῦ *Π. Παπαχριστοδούλου*, Θρακικὸ τραγούδι - βυζαντινὸ τροπάρι.

692. ***Πετρόπουλος Δ. Ἀ.*** Ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια. Α′. Ἐκλογὴ κειμένων, σχόλια καὶ εἰσαγωγή. Ἀθῆναι 1958, 8ον, σελ. λα′ + 278. (Βασικὴ Βιβλιοθήκη, 46). [Ἆσμ. 239].
Κρίσις: ΒΖ 51 (1958) 426 *(F. D(ölger))*.

693. ***Ρωμαῖος Κ.*** Τρεῖς βυζαντινοὶ ἄρχοντες στὰ σημερινὰ δημοτικὰ τραγούδια. ΠΒΣΘ τόμ. Γ′ (1958) 25 - 45.

694. ——— Δημοτικὰ τραγούδια καὶ ἀρχαία ἑλληνικὴ τέχνη. ΠΒΣΘ τόμ. Γ′ (1958) 46 - 64.

695. ——— Μοιρολόγια τῆς Πελοποννήσου. ΠελοπΠρωτ. 1958, σ. 58-64.

696. ***Σκαφιδᾶς Βασ.*** Γρηγόρης Λιακατᾶς (28 Φεβρουαρίου 1826). Ἠπειρ'Εστ 7 (1958) 91 - 100.

Μελέτη 5 ᾀσμάτων διὰ τὸν ἁρματολὸν Γληγόρη Λιακατᾶ.

697. ***Σπανδωνίδης Π.*** Τὸ κλέφτικο τραγούδι καὶ ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη. Καινούρια Ἐποχή, ἔτ. 4, τεῦχ. 3, Φθινόπωρο 1958, σ. 370 - 82.

β′. Δίστιχα.

1. Συλλογαί.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ 19. 91. 94. 98. 99. 104. 117. 119. 131. 132. 140. 141. 143. 150. 153. 155. 164. 169. 170. 171. 177. 179. 182. 183. 193. 196. 236. 301α. 515. 530. 675]

698. ***Λίβερης Γ. Κ.*** Δίστιχα Καστελλορίζου [11]. ΚαστΝέα ἔτ. 1 (1949/50) φ. 9 σ. 2.

699. ***Πετρίδης Μιχ. Γ.*** Νανουρίσματα (ἐκ Καστελλορίζου) [9]. ΚαστΝέα ἔτ. 1 (1949/50) φ. 1 σ. 2.

700. ——— Δημοτικὰ τραγούδια Καστελλορίζου. ΚαστΝέα ἔτ. 1 (1949/50) φ 2 σ. 2, φ. 3. σ. 2.

Δίστιχα 30 ἐξ ὧν 7 πρὸς τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν, 4 πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ 8 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Κυνηγός», 5 εἰς τὴν βασίλισσαν Σοφίαν, 2 εἰς τὸν Ἐλευθ. Βενιζέλον, 1 εἰς τὸν Κορομηλᾶν, 1 εἰς τὸν Ἴωνα Δραγούμην καὶ 1 εἰς τὸν Π. Κουντουριώτην.

701. ——— Δημώδη δίστιχα Καστελλορίζου [32]. ΚαστΝέα ἔτ. 1 (1949/50) φ. 5 σ. 2, φ. 6 σ. 2, φ. 7 σ. 2.

702. ——— Τοῦ Μιχάλη τῆς Μαρούλας. [Σκωπτικὰ δίστιχα 10]. ΚαστΝέα ἔτ. 1 (1949/50) φ. 8 σ. 2.

703. ***Ἀτζέμης Κώστ. Ἐ.*** Στὸ Καστελλόριζον μὲ τὸν «Μιαούλην». Ὁ κ. Βενιζέλος. ΚαστΝέα ἔτ. 2 (1950/51) φ. 17 σ. 1 - 2.

Δημοσ. καὶ 23 περιστατικὰ δίστιχα.

704. ***Κοντούζογλου Ἀναστασία Κ.*** Δημοτικὰ δίστιχα Καστελλορίζου. [Δίστ. 20 καὶ 1 τετράστιχον]. ΚαστΝέα ἔτ. 2 (1950/51) φ. 22 σ. 2.

705. ***Πανταζίδης Παντ.*** Δίστιχα Καστελλορίζου [5]. ΚαστΝέα ἔτ. 2 (1950/51) φ. 11 - 12 σ. 2.

706. ***Σεχόπουλος Κώστ.*** Δίστιχα χωρισμοῦ Καστελλορίζου [12]. ΚαστΝέα ἔτ. 2 (1950/51) φ. 13 - 14 σ. 2.

707. ——— Νανουρίσματα Καστελλορίζου. [7]. ΚαστΝέα ἔτ. 2 (1950/51) φ. 15 σ. 2.

708. ***Χατζηγιαννάκης Παν. Ἰ.*** Καστελλορίζου τραγούδια τῆς σαντακλίδας (κούνιας). [7]. ΚαστΝέα ἔτ. 2 (1950/51) φ. 21 σ. 2.

709. ***Κουβᾶς Μᾶρκ.*** Μαντινάδες τῆς Λέρου [14]. ΚαλυμνΠαλμ ἀρ. 15 - 16 (1952) σ. 22.

710. ***Πετρίδης Μ. Γ.*** Σατιρικὰ δίστιχα Καστελλορίζου [6]. ΚαστΝέα ἔτ. 3 (1952/53) φ. 23 - 24 σ. 2.

711. ——— Δίστιχα Καστελλορίζου εἰς ἰαμβικὸν δεκατρισύλλαβον [15]. ΚαστΝέα ἔτ. 4 (1952/53) φ. 35 σ. 2.

712. ——— Τὸ νησάκι μας. ΚαστΝέα ἔτ. 2 (1950/51) φ. 21 σ. 2, φ. 22 σ. 2. ἔτ. 3 (1952/53) φ. 23 - 24 σ. 2, φ. 33 σ. 2, φ. 34 σ. 2.
Δίστιχα 42.

713. ***Δερμιτζάκης Γιάνν. Ἐ.*** Κρητικὲς μαντινάδες. Σητεία - Κρήτης 1952, 8ον μικρ., σελ. 72.

714. ***Σάμιος Γ.*** Δίστιχα τῆς Ἀστυπαλιᾶς [10]. ΚαλυμνΠαλμ ἀρ. 24 (1953) σ. 35.

715. ***Χατζηκωστῆς Γεώργ. Ν.*** Δίστιχα τῆς ἀγάπης. Λαογρ 15 (1953/54) 444-48. [Δίστ. Κυπριακὰ 43].

716. ***Βρόντης Ἀν.*** Οἱ Ροδίτισσες στὸν ἔρωτα. ΦιλΠρωτ 1954, σ. 123 - 127.
Ἐρωτικά τινα δίστιχα.

717. ***Π(ετρίδης) Μ. Γ.*** Κανακίσματα τοῦ νησιοῦ μας. [4]. Καστ Νέα ἔτ. 6 (1954) φ. 50 σ. 2.

718. ***Σταυλᾶ Φλώρα*** Δίστιχα τῆς Ἀστυπαλιᾶς [21]. ΚαλυμνΠαλμ ἀρ. 32 (1954) σ. 34.

719. ***Βαρβαγιάννη Ἑλένη*** Τραγούδια τῆς σαντακλίδας· (δίστιχα Καστελλορίζου). [49]. ΚαστΝέα ἔτ. 7 (1955) φ. 65 σ. 2, φ. 67 σ. 2, φ. 68 σ. 2, φ. 69 σ. 2.

720. ***Καζαβῆς Γεώργ. Ν.*** Ἡ Νίσυρος εἰκονογραφημένη, ἔκδοσις 3η —. Νέα Ὑόρκη, Ἀπρίλιος, 1955, 8ον, σελ. 24.
Δίστιχα 16, ᾄσμ. γαμ. 2, μοιρολ. 1.

721. ***Κανακάρης Ἀντ.*** Καρυστινὴ λαογραφία. ἈρχΕὐβΜελ Δ′ (1955) 127-132.
Δίστ. 9 καὶ γαμήλ. τινα ἔθιμα μετὰ γαμηλίων διστίχων.

722. ***Κανακάρης 'Αντ.*** Μαντινάδες [31]. Κρητ'Εστ ἔτ. ΣΤ' (1955) τεῦχ. 52, σ. 32, ἔτ. Ζ' (1955) τεῦχ. 54, σ. 29, τεῦχ. 56, σ. 35.

723. ***Πετρίδης Μ. Γ.*** Μινιατοῦρες. [Δίστ. 6]. ΚαστΝέα, ἔτ. 7 (1955) φ. 67 σ. 2.

724. ***Βαβουλὲς Π.*** Κρητικὲς μαντινάδες. [9]. Κρητ'Εστ ἔτ. Ζ' (1956) τεῦχ. 58, σ. 34.

725. —— Μαντινάδες τῆς ὀμορφιᾶς. [6]. Κρητ'Εστ ἔτ. Η' (1956) τεῦχ. 64. σ. 32.

726. ***Βαρβαγιάννη 'Ελένη*** Πασχαλινὰ δίστιχα Καστελλορίζου [11]. ΚαστΝέα ἔτ. 8 (1956) φ. 75 σ. 2.

727. —— Δίστιχα Καστελλορίζου. [11]. ΚαστΝέα ἔτ. 8 (1956) φ. 81 σ. 2.

728. ***Μελανοφρύδης Π. 'Η.*** Νέα Ποντιακὰ δίστιχα [8]. Ποντ'Εστ 7 (1956) 3995.

729. ***Σάββας Πέτρ.*** 'Αναμνήσεις ἀπὸ τὸν μισεμὸ τῶν καραβιῶν μας στὰ καλὰ χρόνια τῆς πατρίδας μας. ΚαστΝέα ἔτ. 8 (1956) φ. 75 σ. 2.
Δημοσ. καὶ 5 δίστιχα.

730. ***Σφυρόερας Ν.*** Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Σαντορίνης (ἀνθολόγηση). Κυκλ Α' (1956) τεῦχ. 3 - 4, σ. 213 - 16.
Ἆσμα 1, δίστιχα 54.

731. ***Φραγκάκι Εὐαγγελία Κ.*** Τὰ φωτοκάλαντα Ἄνω Μερᾶς Φολεγάνδρου. [Δίστιχα 23]. Λαογρ 16 (1956/57) 257 - 58.

732. ***Χατζηαντωνίου Κυρ. Σ.*** Κυπριακὰ λαϊκὰ δίστιχα. [73]. Λαογρ 16 (1956/57) 536 - 41.

733. ***(Βαβουλὲς Π.)*** Παράπονα στὴ μοῖρα. Κρητ'Εστ ἔτ. Η' (1957) τεῦχ. 67, σ. 30. [Δίστ. 7]. Αὐτόθι, ἔτ. Θ' (1957) τεῦχ. 68, σ. 34. [Δίστ. 4].

734. Δίστιχα [5]. ΠελοπΠρωτ 1957, σ. 172.

735. ***Μαρτίνης Γ.*** Ταξίδι στὴν Τῆλο. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 7, σ. 24 - 25, τεῦχ. 8 - 10, σ. 9 - 12.
'Εν τεύχει 8, σ. 10 – 11, δημοσ. 12 δίστιχα.

736. ***Μελανοφρύδης Π. 'Η.*** Ἡ ἀγάπη τοῦ Πόντου. Ποντ'Εστ 8 (1957) 4442 - 43. [Δίστ. 2].

737. ***Μιχαλαρία Μαρία*** Δίστιχα τῆς νήσου Σύμης [59]. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 4, σ. 69 - 71.

738. ***Παπαγρηγοράκις 'Ιδομ.*** 'Απὸ τὸ Κρητικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα. Κρητ'Εστ ἔτ. Η' (1957) τεῦχ. 66, σ. 33 - 34, τεῦχ. 67, σ. 27 - 29. ἔτ. Θ' (1957) τεῦχ. 68, σ. 31 - 32, τεῦχ. 69, σ. 27 - 28, τεῦχ. 70, σ. 31, τεῦχ. 71, σ. 30, τεῦχ. 72, σ. 31, τεῦχ. 73 - 74, σ. 60 - 1. ἔτ. Ι' (1958) τεῦχ. 75, σ. 31, τεῦχ.

76, σ. 35, τεῦχ. 77, σ. 29 - 30, τεῦχ. 78, σ. 28 - 29. τεῦχ. 79 - 80, σ. 57 - 59.

Δίστ. 83 καὶ 10 παροιμίαι.

739. ***Φιλίππου Περικλ. Π.*** Κυπριακὰ ἐρωτικὰ δίστιχα [22]. Λαογρ 17 (1957/58) 271 - 72.

740. ***Χατζηβασιλείου Σάββας*** ['Ασμάτια 3 καὶ δίστιχα 9]. Λαογρ 17 (1957/58) 272 - 73.

741. ***Βρόντης 'Αν.*** Ἡ Ροδίτισσα τραγουδᾷ στὸν ἀργαλειό της. [20 δίστ. καὶ 1 ᾆσμα]. ΦιλΠρωτ 1958, σ. 177 - 9.

742. ***Καστανιᾶς Νῖκ.*** Δημοτικὰ τραγούδια. [Δίστ. 6]. Ἰκαριακά, τεῦχ. 2 (1958) σ. 11.

743. ***Κουβᾶς Μᾶρκ. Μ.*** Μαντινάδες τῆς Λέρου [27]. Δωδεκάνησος 2 (1958) τεῦχ. 13 - 15, σ. 21 - 22.

744. ***: Πύρρων ὁ 'Εφεκτικὸς*** (Ντ. Ψυχογιός) Ἡ κοντυλογραμμένη. Ἠλειακὰ τεῦχ. 16 (1958) 371 - 73. [Δίστ. 15].

2. Μελέται.

745. ***Baud - Bovy S.*** La strophe de distiques rimés dans la chanson grecque. (Separatum e libro memoriali cui titulus «Studia Memoriae Belae Bartók Sacra»), Budapest 1956, 8ον, σελ. 365 - 83.

746. ***Σαλαμάγκας Δ.*** Τὸ Γιαννιώτικο στιχοπλάκι. ἨπειρἙστ 5 (1956) 63 - 71, 164 - 71, 370 - 78, 466 - 71, 577 - 84, 723 - 32, 903 - 909, 1010 - 1017.

747. ***Φιλιππάκης Μάνος Θ.*** Σίφνος, τὸ νησὶ ποὺ τραγουδᾷ. Κυκλ Α' (1956) τεῦχ. 5, σ. 238 - 44. [Μελέτη 60 διστίχων].

γ'. 'Επῳδαὶ (βλ. Μαγεία).

δ'. Μῦθοι ζῴων.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 99. 143. 152].

748. ***Σαλτσῆς 'Ι.*** Τ' ἀλεποῦ τ' ὀσπίτ'. ΠοντἙστ 9 (1958) 4759.

Μῦθος ἐκ Κοτυώρων.

749. ***Φραγκεδάκης 'Εμμ. 'Ι.*** Ἡ καλογιανοῦ, ὁ τρουλίτης καὶ ὁ σκύλος. Κρητ Ἑστ ἔτ. ΣΤ' (1955) τεῦχ. 50, σ. 25 - 26. [Μῦθοι 3].

ε΄. Παραμύθια.

1. Συλλογαί.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 19. 92. 110. 141. 143. 152. 172. 179].

750. ***Μηλιόπουλος Παρασκευᾶς 'Ι.*** Μακεδονικὰ παραμύθια. [7]. Θεσσαλονίκη 1950, 8ον, σελ. 80.
Κρίσις: Μακεδ 3 (1956) 455 *(Σ. Π. Κυριακίδης).*

751. ***Σαλαμάγκας Δ.*** 'Η 'Ηλιουγένν'τ'. 'Ηπειρ'Εστ 3 (1954) 285 - 88.

752. *Vonderlage Bernard* Aus mazedonische Bauernstuben. Mazedonische Legenden, Fabeln und Märchen, gesammelt von Dr Paraskevas Miliopoulos, übertragen von—. Hamburg, 1954, 8ον, σελ. 110.
Κρίσις: Μακεδ 3 (1956) 456 *(Στίλπ. Π. Κυριακίδης).*

753. *Dawkins R. M.* The Boy's dream. Τὸ ὄνειρο τοῦ παιδιοῦ (μετάφρ. ***). ΜικρΧρον 6 (1955) 268 - 75. — Τοῦ χωραφάτη τὸ φέα - χόκκο. Αὐτόθι, σ. 276 - 82.

754. ***Εὐθυμίου 'Αναστ.*** Τῆς μοίρας τὰ γραφτά. 'Ηπειρ'Εστ 4 (1955) 1048 1049.
Λογοτεχν. διασκευὴ παραμυθιοῦ.

755. ***Καραναστάσης 'Αναστ.*** Τρία 'Αστυπαλίτικα παραμύθια. Δωδ'Αρχ Α' (1955) 166 - 74.

756. ***Μοσκόβη Εἰρήνη*** Τὰ παραμύθια τῆς πατρίδας μου. [13]. Σχέδια Κώστα Μαλάμου. ('Αθήνα ~~ἄν. ἔ.~~ [1953]), 8ον, σελ. 128. [Πρβ. ΕΛΑ Η (1953-54) σ. 242, α. 11]
Κρίσις: ΚαστΝέα 7 (1955) φ. 63 σ. 2 *(Μ. Γ. Π(ετρίδης)).*

757. ***Νικολαΐδης 'Ι. Ν.*** 'Ηπειρωτικὰ παραμύθια: 1. 'Η χηνοβοσκού. 2. 'Η πετσένια. 'Ηπειρ'Εστ 4 (1955) 41 - 43.

758. 'Ο Τεπεκιόης. Ποντ'Εστ 6 (1955) 3454 - 56..

759. ***Θέρος "Αγις*** Βορβοντῖνος καὶ Φαλτσέτα. Πελοπ'Εστ φ. 2 (1955) 33 - 34.

760. ***Βαλαβάνης 'Ι.*** Παραμύθια Κερασοῦντος. ('Απὸ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 69 χειρόγραφον τοῦ 'Ιστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν). [7]. 'ΑρχΠόντ 21 (1956) 135 - 61.

761. ***Βαρίκα - Μοσκόβη Εὔρη*** Τέσσαρα Καρπαθιακὰ παραμύθια. Δωδ'Αρχ Β' (1956) 291 - 97.

762. ***"Ακογλους Ξ.*** Παραμύθια τοῦ χωρίου Τσακράκ'. [4]. Ποντ'Εστ 7 (1956) 4001 - 4. 8 (1957) 4081 - 85, 4137 - 41, 4217 - 19.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

763. ***Κρητικὸς Παν. Γ.*** Πατινιώτικα παραμύθια [44]. Λαογρ 15 (1953/54) 293 - 335. 16 (1957/58) 145 - 92, 375 - 412.

764. ***Προδρόμου Γεώργ.*** Παραμύθι. ΜαθἙστ φ. 17 (1956 57) 50. [Αἰνιγματικὸν παραμύθι].

765. ***Ἄκογλους Ξ. Κ.*** Ἐννέα παραμύθια τοῦ χωρίου Κόλντερε. ΜικρΧρον 7 (1957) 359 - 410.

766. ***Λογοθετίδης Ὀρ.*** Ἕνα Ἀρτακηνὸ παραμύθι. ΜικρΧρον 7 (1957) 290-308.

767. ***Λουκᾶτος Δ. Σ.*** Νεοελληνικὰ λαογραφικὰ κείμενα. Ἀθῆναι [1957], 8ον, σελ. κδ' + 326. (Βασικὴ Βιβλιοθήκη "Ἀετοῦ„, ἀρ. 48). [Μῦθοι ζῴων 70, παροιμ. μὲ ζῷα 146, παραμύθ. 70, παραδ. 5, εὐτρ. διηγήσ. 102, εὐτράπ. παροιμ. μῦθ. 58, περιπαίγμ. χωρίων 44].
Κρίσεις: Τὸ Βῆμα, ἐφημ. 18-7-58 καὶ 25-7-58 *(Κ. Θ. Δημαρᾶς)*. Journal of American Folklore, τόμ. 72 (1959) Nº 285, σελ. 271 - 2 *(A. Taylor)*.

768. Von Prinzen, Trollen und Herrn Fro. Märchen der Europäischen Völker. Jahresgabe der Gesellschaft zur Pflege des Märchengutes der Europäischen Völker e. V. Schloss Bentlage bei Rheine im Westfalen (1957) σ. 7 - 34. [Δημοσιεύονται 2 παραμύθια ἑλληνιστὶ καὶ εἰς γερμαν. μετάφρασιν: 1. Τῆς γῆς ὁ ἀφαλός. 2) Ἡ χελώνα καὶ ὁ ρεβιθάκης].

769. ***Κωστάκης Θαν. Π.*** Τσακώνικα παραμύθια [10]. Λαογρ 17 (1957/58) 93-123.

2. Μελέται.

770. *Dawkins R. M.* Forty-five Stories from the Dodecanese, edited and translated from the mss. of Jacob Zarraftis. Cambridge, at the University Press, 1950, 4ον, σελ. XI + 559.
Κρίσεις: ΔωδἈρχ Α' (1955) 197 - 208 *(Κωνστ. Ἀ. Διαμάντης)*. Αὐτόθι 209 - 12 *(Ἀν. Μ. Καραναστάσης)*.

771. —— Modern Greek Folktales, chosen and translated by —. Oxford 1953, 8ον, σελ. XXXVIII + 491. [Συλλογὴ καὶ μελέτη ἐπὶ 84 παραμυθίων].
Κρίσεις: ἘπΒυζΣπ 24 (1954) 391 - 95 *(Κ. Ρωμαῖος)*. ΜικρΧρον 6 (1955) 438 - 39 *(Β. Τ(ατάκης)*

772. —— More Greek Folktales, chosen and translated by—, Oxford, at the Clarendon Press, 1955. 8ον, σ. IX + 178. [Συλλογὴ καὶ μελέτη 26 παραμυθίων].
Κρίσεις: ἘπΒυζΣπ 24 (1954) 395 - 98 *(Κ. Ρωμαῖος)*. ἈρχΠόντ 20 (1955) 292 - 97 *(Κ. Ρωμαῖος)*.

773. —— Γνῶμες τοῦ — γιὰ τὰ ἑλληνικὰ παραμύθια. ἈρχΘρΘησ 19 (1955) 338 - 39.

774. ***Megas G. A.*** Der Bartlose im neugriechischen Märchen (FFCommun. ἀρ. 157). Helsinki 1955, 8ον, σελ. 16.

775. ***Ρωμαῖος Κ.*** Ἡ νέα ἔκδοση τοῦ Καταλόγου τῶν μοτίβων τοῦ παραμυθιοῦ. ᾿ΑρχΘρΘησ 19 (1955) 341 - 42.

776. ***Thompson Stith*** Motif — Index of Folk - Literature. A. Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaevals Romances, Exempla, Fabliaux, Jest - Books and Local Legends. Revised and enlarged edition. Volume One: A — C. Copenhagen: Rosenkilde and Bagger (1955), 8ον μέγα, σελ. 544.
Κρίσις: Λαογρ 16 (1956/57) 323 - 24 *(Γ. ᾿Α. Μέγας).*

777. ***Τσίριμπας ᾿Αντ. - Παπακωνσταντίνου Χρυσ.*** Ὕλη καὶ μεθοδικὴ τοῦ παραμυθιοῦ. 100 παιδαγωγικὰ παραμύθια. Εἰδικὴ διδακτικὴ τοῦ παραμυθιοῦ, ὑποδειγματικαὶ διδασκαλίαι, μεθοδικαὶ ὁδηγίαι διὰ τὸν διδάσκοντα. ᾿Αθῆναι [1953], 8ον, σελ. 352.

778. ***Πλατῆς Λευτέρ. Ν.*** Ἡ ψυχικὴ ἀλήθεια τοῦ παραμυθιοῦ. ᾿ΗπειρἙστ 5 (1956) 750 - 53.

779. ***Μέγας Γ. ᾿Α.*** Ἡ περὶ Πτωχολέοντος διήγησις καὶ τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτὴν παραμύθια. Λαογρ 16 (1956/57) 3 - 20.

780. — — Σημειώσεις εἰς τὰ Τσακωνικὰ παραμύθια. Λαογρ 17 (1957 / 58) 124 - 178.

781. ***Megas G. A.*** Der um sein schönes Weib Beneidete (Aa. - Th. 465). Hessische Blätter f. Volksk. Bd. 49/50 (Textteil), 1958, σ. 137 - 50.

3. Συλλογαὶ μύθων καὶ παραμυθίων ἑλληνικῶν καὶ ξένων διὰ παιδιά.

782. ***Μέγας Γ. ᾿Α.*** Ἑλληνικὰ παραμύθια, ἐκλογή. - Εἰκόνες Φωτίου Κόντογλου καὶ Ράλλη Κοψίδη. Ἔκδοσις δευτέρα ἐπηυξημένη. ᾿Αθῆναι 1956, 8ον, σελ. 238.

ΣΤ΄. Εὐτράπελοι διηγήσεις. ᾿Ανέκδοτα - Περιπαίγματα.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 92. 103. 110. 129. 138. 143. 150. 152. 184. 768].

783. ****Κουφὸς Χρ.*** Τρία ᾿Εδεσσαϊκὰ ἀνέκδοτα. Μακεδ. Ἡμερολ., Θεσσαλ. 1952, σ. 270 - 272.

784. ***Πετρίδης Μ. Γ.*** Βρεμένά 'ναι γιὰ ξερά; (μῦθος Καστελλορίζου). ΚαστΝέα ἔτ. 4 (1952/53) φ. 42 σ. 2. [Εὐτράπ. διήγ.].

785. ***Σάββας Πέτρ.*** ᾿Αναμνήσεις ἀπὸ τὰ φαιδρὰ τοῦ νησιοῦ μας. ΚαστΝέα ἔτ. 5 (1953/54) φ. 46 σ. 2. [Εὐτράπ. διήγησ.].

786. ***Ἄκογλους Ξενοφ.*** ᾿Ανέκδοτα Κοτυώρων [18]. ᾿ΑρχΠόντ 19 (1954) 283-291.

787. Ἀνέκδοτα [50]. ΠοντἙστ 5 (1954) 2410 - 11, 2461 - 62, 2553 - 54, 2597 - 2600, 2673 - 74, 2705, 2720 - 22, 2770, 2869 - 70, 2940 - 42.
788. ***Παπαδόπουλος Στρατ.*** Ὁ Κασίδης (ἀνέκδοτο). ΠελοπἙστ ἔτ. Β', φ. 8 - 9 (1954) σ. 9.
789. ***Χαλιορῆς Ν. Γ.*** Ὑδρέϊκα ἀνέκδοτα, λαϊκὰ θυμοσοφικά. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 14 (1954) 69 - 71, 94 - 96, 122 - 24, 164 - 66.
790. ***Αἶνος Γ.*** Οἱ κολοκυθᾶδες ἄλλαξαν ὄνομα γιὰ νὰ ἀποφύγουν .... τὴν κατάρα. Ἠχὼ ἀρ. 105 - 107 (1955) σ. 13.
791. † ***Δωρόθεος ὁ Λαρίσης*** Ἀπὸ τὰ ἀνέκδοτα τοῦ ναυάρχου [Κουντουριώτου]. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 15 (1955) σ. 212.
792. ***Τερζόπουλος Ν.*** Σὰ κλέφτρα γάτα. ΠοντἙστ 6 (1955) 3258 - 60 [Εὐτρ. διήγ.].
793. ***Χαλιορῆς Ν. Γ.*** Ἀπὸ τὰ ἀνέκδοτα τοῦ ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτου. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 15 (1955) 121 - 23, 143 - 45, 167 - 69, 189 - 191.
794. Ἀνέκδοτα. [117]. ΠοντἙστ 6 (1955) 3012. 3052 - 53. 3136 - 38. 3185 - 87. 3239 - 40. 3285 - 86. 3369 - 70. 3410 - 11. 3496 - 97. 7 (1956) 3542 - 43. 3611 - 13. 3687 - 88. 3731 - 32. 3782. 3897 - 98, 3955. 4014 - 15.
795. ***Σιαπανίσιος Σ.*** Ρουμελιώτικα εὔθυμα καὶ φαιδρά. Φθιῶτις ἔτ. Α', 4 (1955) 70.– Κλιέφτ'ς κὶ ψεύτ'ς. Αὐτόθι, ἔτ. Β', 5 (1956) 77-78. [Ἀνέκδ. 2].
796. ***Καζαντζῆς Λεων.*** Ὁ λήσταρχος Ἀχμέτ. Ἱστορικὸν ἀνέκδοτον. ΠοντἙστ 7 (1956) 3755 - 58.
797. ***Λαγκάδης Π.*** Ἡ παπαθκιὰ ποὺ εἴσιεν φίλον. ΚυπρΓράμμ 21 (1956) 224 - 25.
798. ***Μπέντας Κ. Π.*** Ἀνέκδοτα Βαλαάδων Ἀνασελίτσης (νῦν Βοΐου) καὶ Γρεβενῶν-Κοζάνης. Θεσσαλονίκη 1956, 8ον, σελ. 16. (Λαογραφικὴ Βιβλιοθήκη "Ὁ λαϊκὸς πολιτισμός„, ἀρ. 1).
799. ***Ὀρφανὸς Κ.*** Τὸ δίκαιον τοῦ μπότη. ΜαθἙστ φ. 16 (1956) σ. 29 - 30. [Ἀνέκδ.].
800. : ***Σταυριώτης*** (Δ. Κ. Π(απαδόπουλος)) Τὸν κλέφτεν ...... ἐγνωριμίαν μὴ δίῃς. ΠοντἙστ 7 (1956) 3589 - 92. [Εὐτρ. διήγ.].
801. ***(Ψυχογιὸς Ντ. Δ.)*** Εὐτράπελοι διηγήσεις: 1. Ὁ ἔξυπνος. 2. Παπᾶς καὶ νεωκόρος. Ἠλειακά, τεῦχ. 10 (1956) 217 - 19.
802. Ἀνέκδοτα [55]. ΠοντἙστ 8(1957) 4092, 4159, 4232, 4299, 4454 - 55, 4577, 4627 - 28. 9 (1958) 4677 - 78, 4760, 4808, 4855 - 56, 5004.
803. ***Καζαντζῆς Λεων.*** Ἀτὸ πῶς ἔν' μάννα ..... ΠοντἙστ 8 (1957) 4234. [Εὐτρ. διήγ.].

804. ***Χιάλης Γ.*** Χοτσὲτ' - Σιντὲτ' - Σουρμενίτ'. ΠοντἙστ 8 (1957) 4233 - 34.

805. ***Βαβουλὲς Π.*** Φαιδρολογήματα - πειράγματα. ΚρητἙστ ἔτ. Ι' (1958) τεῦχ. 79 - 80, σ. 60. [Περιπαίγμ.].

806. ***Κοντοσόπουλος Ν.*** Κρητικὰ ἀνέκδοτα [3]. ΚρητἙστ ἔτ. Ι' (1958) τεῦχ. 76, σ. 37.

ζ') Παροιμίαι καὶ γνῶμαι. Παροιμιώδεις ἐκφράσεις.

1. Συλλογαί.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 91. 92. 94. 98. 99. 112. 113. 117. 123. 130. 131. 132. 135. 138. 141. 143. 149. 152. 153. 155. 162. 164. 173. 174 179. 183. 188. 189. 191. 193. 194. 279. 301α. 317. 325. 738. 767].

807. ***Λίβερης Γ. Κ.*** Παροιμίαι Καστελλορίζου [5]. ΚαστΝέα ἔτ. 1 (1949/50) φ. 9 σ. 2.

808. ***(Πετρίδης Μιχ. Γ.)*** Παροιμίαι [119]. ΚαστΝέα ἔτ. 1 (1949/50) φ. 1 σ. 2, φ. 2 σ. 2, φ. 3 σ. 2, φ. 4 σ. 2, φ. 5 σ. 2, φ. 6 σ. 2. ἔτ. 2 (1950/51) φ. 11 - 12 σ. 2, φ. 13 - 14 σ. 2, φ. 22 σ. 2.

809. ***Χατζηγιαννάκης Παν. 'Ι.*** Παροιμίαι Καστελλορίζου [15]. ΚαστΝέα ἔτ. 2 (1950/51) φ. 20 σ. 2.

810. ***Λουκᾶτος Δημ.*** Κεφαλονίτικα γνωμικά. Ἀθῆναι 1952, 8ον μικρ., σελ. κ' + 224.
Κρίσις: ΠΑΑ 29 (1954) σ. 112 *(Κ. Ρωμαῖος).*

811. ***Πετρίδης Μ. Γ.*** Μεταφοραὶ καὶ παρομοιώσεις τοῦ λαοῦ τοῦ Καστελλορίζου. [40]. ΚαστΝέα ἔτ. 3 (1952) φ. 25 - 26 σ. 2, φ. 29 σ. 2, φ. 30 σ. 2, φ. 31 σ. 2, φ. 32 σ. 2.
Ἀναδημοσίευσις ἐκ τῆς Λαογραφ. τ. Δ' (1913) σ. 729 - 31.

812. ***Σωτηρίου Γ. Μ.*** Παροιμίες τῆς Καλύμνου. [54]. ΚαλυμνΠαλμ ἀρ. 8 - 9 (1952) 26, ἀρ. 13 - 14 (1952) 17, ἀρ. 15 - 16 (1952) 36, ἀρ. 22 (1953) 9.

813. ***Πατσαλίδης Γεώργ. Σ.*** Παροιμίαι [Κυπριακαὶ 55]. Λαογρ 15 (1953/54) 457 - 61.

814. ***Βαβουλὲς Παντ.*** Κρητικὲς παροιμίες ποὺ ἔχουν μέσα τὸ .... διάβολο. [19]. ΚρητἙστ ἔτ. ΣΤ' (1954) τεῦχ. 44, σ. 25.

815. —— Κρητικὲς παροιμίες γιὰ τὸ Γιάννη. [14]. ΚρητἙστ ἔτ. ΣΤ' (1954) τεῦχ. 46, σ. 23.

816. —— Κρητικὲς παροιμίες μὲ .... μέλι. [13]. ΚρητἙστ ἔτ. ΣΤ' (1954) τεῦχ. 45, σ. 28.

817. ***Ζευγώλης Τάσσος Μ.*** Λαογραφικὰ Σημειώματα. Τόμος Β΄. Ἀγροτικαὶ παροιμίαι, παρατηρήσεις καὶ ἀξιώματα, λαϊκὰ γνωμικά, δεισιδαιμονίαι καὶ προλήψεις, περὶ ἀέρων καὶ ὑδάτων. Ἀθῆναι 1954, 8ον, σελ. 91.
Παροιμ. 399, γνωμ. 433, δεισιδ. καὶ προλήψεις, μετεωρ. τινες εἰδήσ., ὀνόμ. δένδρ. κτλ.

818. ***Μπόγκας Εὐάγγ.*** Ἠπειρωτικὲς παροιμίες. [93]. ἨπειρἙστ 3 (1954) 52, 155, 575, 601, 710, 849, 952, 1066. 4 (1955) 43, 146, 369, 667.

819. Παροιμίαι Ὄφεως [6]. ΠοντἙστ 5 (1954) 2751.

820. ***Πετρίδης Μ. Γ.*** Παροιμίαι Καστελλορίζου σχετικαὶ μὲ τὰς ἑορτὰς τοῦ ἔτους [10]. ΚαστΝέα ἔτ. 6 (1954) φ. 48 σ. 2.

821. ***Πομόνης Μ.*** Καλὸς καὶ Κάμιλος. ΝἙστ 55 (1954) 538.
Παροιμ. φράσις.

822. : ***Φίκας*** Παροιμίαι - γνωμικὰ [3]. ΠοντἙστ 5 (1954) 2456.

823. ***Βαβουλὲς Π.*** Κρητικὲς παροιμίες καλοκαιριάτικες. [19]. ΚρητἙστ ἔτ. ΣΤ΄ (1955) τεῦχ. 53, σ. 29.

824. —— Κρητικὲς παροιμίες γιὰ τὸ δάσκαλο, γιὰ τὸν παπᾶ. [19]. ΚρητἙστ ἔτ. Ζ΄ (1955) τεῦχ. 55, σ. 36.

825. ***(Ζαφειρίου Ν. Ἰ.)*** Γνῶμαι χωρικῶν [4]. ἈρχΣάμ 4 (1955) 175.

826. Κρητικὲς παροιμίες φορτωμένες στὸ... γάϊδαρο. ΚρητἙστ ἔτ. ΣΤ΄ (1955) τεῦχ. 49, σ. 31 - 32. [Παροιμ. 47].

827. ***Μελανοφρύδης Π. Ἠ.*** Φρασεολογικά. Ὀλίγαι προσθῆκαι. ΠοντἙστ 6 (1955) 3395 - 96.
Ὀλίγαι παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις καὶ 1 παράδοσις.

828. ***Π(ετρίδης) Μ. Γ.*** Παροιμίαι Καστελλορίζου σχετικαὶ μὲ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἑβραίους. [18]. ΚαστΝέα ἔτ. 7 (1955) φ. 63 σ. 2.

829. : ***Συλλέκτης*** (Ψυχογιὸς Ντ.) Παροιμίες: Φιλεργία - τεμπελιά. Ἠλειακὰ τεῦχ. 7 (1955) 115 - 16, 120 - 21. [54 παροιμ.].

830. ***Τιτσᾶς Σερ.*** Ρουμελιώτικες παροιμίες [278]. Φθιῶτις ἔτ. Α΄, 1 (1955) 62, 2 (1955) 76 - 77, 3 (1955) 66 - 67. ἔτ. Β΄, 5 (1956) 74 - 76, 6 (1956) 75 - 76.

831. : ***Φίκας*** «Κόσμον 'κ ἔχ'». ΠοντἙστ 6 (1955) 3404.

832. ***Βαβουλὲς Π.*** Κρητικὲς παροιμίες - διλήμματα. [11]. ΚρητἙστ ἔτ. Η΄ (1956) τεῦχ. 62 σ. 29.

833. —— Κρητικὲς παροιμίες γιὰ τὴ μάνα. [20]. ΚρητἙστ ἔτ. Ζ΄ (1956) τεῦχ. 57, σ. 28.

834. ***Δημητρίου Νικόλ.*** Φρασεολογικά. ἈρχΣάμ 5 (1956) 213 - 22.
90 παροιμιώδ. φράσεις ὑπὸ μορφὴν παρομοιώσεων.

835. Ἐκκλησιαστικὲς παροιμιώδεις φράσεις. Ἠλειακὰ τεῦχ. 9 (1956) 176. [39].

836. ***Ζευγώλης Τάσσος Μ.*** Λαογραφικὰ Σημειώματα. Τόμος Γ'. Ναξιακαὶ παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις. Ἀθῆναι 1956, 8ον, σελ. 96. [Παροιμ. 1359].

837. ***Κομοῦτος Ἀντ.*** Ἀνέκδοτη συλλογὴ παροιμιῶν κ.λ.π. τοῦ—. ῾ΕπτανΦύλλα φ. 1 - 2 (1956) 9 - 22. [Παροιμίαι 546]. [Σελ. 9: Βιογραφικὰ Ἀντ. Κομούτου ὑπὸ *Ντ. Κονόμου*].

838. ***Μ. Ἐ.*** Λαϊκὲς παροιμίες γιὰ τὸν καιρό. [15] Ναυτ῾Ελλ τεῦχ. 274 (1956) 24.

839. Παροιμία. Κρητ῾Εστ ἔτ. Ζ' (1956) τεῦχ. 59, σ. 34. [Παροιμ. φράσις].

840. Παροιμίαι. [74]. Ποντ῾Εστ 6 (1955) 3135, 3234, 3347, 3456. 7 (1956) 3592, 3682.

841. ***Π(ετρίδης) Μ. Γ.*** Παροιμίαι Καστελλορίζου (ἀνέκδοτοι). [10]. ΚαστΝέα ἔτ. 8 (1956) φ. 77 σ. 2.

842. ***Τσιτσᾶς Σερ.*** Ρουμελιώτικες παροιμίες. Φθιῶτις Β' (1956) ἀρ. 7, σ. 56 - 57, ἀρ. 8 (1956) σ. 71. [Παροιμ. 100].

843. ***Φιλιππάκης Μάν. Θ.*** Λαογραφικὰ τῆς Σίφνου. Βοσκῶν συνήθειες: «Οἱ ἀθρῶποι». Σιφναϊκὸ μηνολόγιον. Κυκλ Α' (1956) τεῦχ. 2, σ. 109 - 111.
Παροιμ. 39, δίστιχα 2 καὶ 1 παιδιά.

844. ***Χωρικὸς Γιάνν.*** Οἱ 12 μῆνες. Κρίκος 7 (1956) τεῦχ. 61, σ. 41, τεῦχ. 63, σ. 36, τεῦχ. 64, σ. 21, τεῦχ. 65, σ. 28, τεῦχ. 66, σ. 26, τεῦχ. 69, σ. 42, τεῦχ. 70, σ. 37, τεῦχ. 71 - 72, σ. 51.
Πλῆθος γνωστῶν μετεωρολογικῶν παροιμιῶν.

845. ***(Ψυχογιὸς Ντ. Δ.)*** Γνωμικὰ γιὰ τὸν καιρό. [51]. Ἠλειακά, τεῦχ. 8 (1956) 154 - 55.

846. ***Βιρβίλλης Ζήσ.*** Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις τῆς Πάτμου [50]. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 7, σ. 26 - 27.

847. ***Καϊμάκης Στυλ.*** Κυπριακαὶ παροιμίαι [9]. Μαθ῾Εστ φ. 19 (1957) 27.

848. ***Μηλιώρης Ν. Ἐ.*** Παροιμίες τῶν Βουρλῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἄλλες παροιμιώδεις ἐκφράσεις. [377]. ΜικρΧρον 7 (1957) 411 - 48.

849. ***Μιχαλαρία Μαρία*** Παροιμίες τῆς νήσου Σύμης. [76]. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 2, σ. 60 - 63.

850. Παροιμίες [10]. ΠελοπΠρωτ 1957, σ. 119.

851. Παροιμίαι Ὄφεως [8]. Ποντ῾Εστ 8 (1957) 4119.

852. ***Σαλτσῆς Ἰ.*** Λέξεις καὶ φράσεις ἀπὸ τὴν ῾Αγία Γραφὴ στὴν Ποντιακὴ διάλεκτο. Ποντ῾Εστ 8 (1957) 4276 - 81, 4444 - 45.
Δημοσ. καὶ παροιμιακαί τινες ἐκφράσεις.

853. ***Συβουλίδης Χρυσ. Χ.*** Παροιμίαι Ποντίων [4]. Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 2 (1957) σ. 43.

854. ***Τοπούζης Γεώργ.*** Ὁ Μάρτης. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 3, σ. 23.
Παροιμ. 4, 1 δίστ., 1 εὐχή.

855. ***Ψ(υχογιὸς) Κ. Δ.*** Παροιμιώδεις φράσεις [20]. Ἠλειακὰ τεῦχ. 12 (1957) σ. 274, τεῦχ. 13 (1957) σ. 313 - 14, τεῦχ. 14 - 15 (1958) σ. 363 - 65.

856. ***Ζάρακας Νικ. Ἀθ.*** Παροιμίαι ἐν χρήσει εἰς τὸ χωρίον Πυλὶ τῆς νήσου Κῶ. [233]. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 12, σ. 46 - 48. 2 (1958) τεῦχ. 13 - 15, σ. 40 - 42.

857. ***Βαβουλὲς Π.*** Ἀλληγορικὲς - παραβολικὲς ἐκφράσεις. ΚρητἙστ ἔτ. Θ' (1958) τεῦχ. 73 - 74, σ. 63. [25]. Αὐτόθι, ἔτ. Ι' (1958) τεῦχ. 75, σ. 33. [30], τεῦχ. 76, σ. 38. [21], τεῦχ. 77, σ. 33. [6].

858. —— Κυπριακὲς καὶ ἀντίστοιχες Κρητικὲς παροιμίες. [38]. ΚρητἙστ ἔτ. Ι' (1958) τεῦχ. 78, σ. 31.

859. ***Δημητριάδης Χρ.*** Τί λένε στὰ χωριά μας γιὰ τὶς ἐποχὲς τοῦ ἔτους. [Παροιμ. 21]. ΜαθἙστ φ. 20 (1958) 87 - 89.

860. ***Παπαδόπουλος Δ. Κ. (Σταυριώτης)*** Τ' Ἁγίας Κερεκῆς τ' ἄψιμον (τῆς ἁγίας Κυριακῆς ἡ φωτιά). ΠοντἙστ 9 (1958) 4709.
Ἡ φράσις ἐλέγετο ἐν Πόντῳ καὶ ὡς ἀρά. Δημοσ. καὶ εἰδήσ. τινὲς λαϊκ. λατρ.

861. Παροιμίαι [13]. ΠοντἙστ 9 (1958) 4798.

862. ***Παπαχριστόπουλος Π. Χ.*** Ἀνέκδοτα χαράγματα Βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν μνημείων τῶν Φιλιατρῶν. Φιλιατρά, τεῦχ. 8 (1958) 3 - 8.
Ἐν σελ. 4 καὶ 6 δημοσ. 2 παροιμ.

863. ***Πετρίδης Μ. Γ.*** Παροιμίαι Καστελλορίζου σχετικαὶ μὲ τοὺς μῆνας. [23]. Δωδ'Αρχ 3 (1958) 234 - 36.

864. : ***Συλλέκτης*** Λαογραφία γιὰ τὸν Ἀπρίλη στὴν Κύπρο καὶ στὰ νησιά. Κρίκος 9 (1958) ἀρ. 88, σ. 22 [2 παροιμ.].

865. ***Παπαχαραλάμπους Χρ.*** Κυπριακαὶ παροιμίαι [8]. ΜαθἙστ φ. 21 (1958/59) 6, 41 - 42.

2. Μελέται.

866. ***Κουκουλὲς Φαίδ.*** Παροιμιογραφικά. Λαογρ 15 (1953/54) 228 - 37.

867. ***Κληρίδης Νέαρχ.*** Κυπριακὲς λέξεις. ΚυπρΓράμμ 19 (1954) 260 - 61.
Καὶ μελέτη παροιμιῶν.

868. ***Κουκουλὲς Φ.*** Παροιμίαι καὶ γνωμικὰ ἐν τῷ χρονικῷ τοῦ Λεοντίου Μαχαιρᾶ. Ἀθηνᾶ 58 (1954) 235 - 42.

869. ***Λουκᾶτος Δ.*** Ἀρχαῖες παροιμίες γιὰ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὴν Ἀττική. Πὰν 1954, τεῦχ. 234-5, σ. 37 - 39.

870. ***Μιχαηλίδης - Νουάρος Μ.*** Ἄμε καλιά σου. Ν'Εστ 55 (1954) 273.

871. ***Παπαδόπουλος Ἄ. Ἀ.*** Φρασεολογικά. Φράσεις καὶ γλωσσικοὶ ἰδιωτισμοί. ἈρχΠόντ 19 (1954) 61 - 150.

872. ***Ἀνδριώτης Ν. Π.*** Ἡ φράση «τὸ κρῖμα στὸ λαιμό σου». Ν'Εστ 58 (1955) 1150 - 51.

873. ***Βλαχογιάννης Γιάνν.*** Μιὰ ναυτικὴ παροιμία. Ν'Εστ 58 (1955) 1227.

874. ***Λάππας Τάκης*** Ἕνα Λαμιώτικο βιβλίο. Φθιῶτις ἔτ. Α', τεῦχ. 3 (1955) σ. 36.

Γίνεται λόγος περὶ τῆς «Συλλογῆς παροιμιῶν» τοῦ *Βερέττα*, Ἐν Λαμίᾳ 1860.

875. ***Λουκᾶτος Δημ. Σ.*** Ἕνας καὶ πολλοί· ἡ ἔννοια τῆς ὁμαδικῆς πρασπάθειας στὶς ἑλληνικὲς παροιμίες. Συνετ ἀρ. 104 - 106 (1955) σ. 88 - 89.

876. ***Μιχαηλίδης - Νουάρος Μιχ.*** Παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις γνῶμαι. Δωδ Ἀρχ 1 (1955) 160 - 65.

Μελέτη 22 παροιμ. καὶ 48 γνωμῶν.

877. ***Μουζενίδης Π. Δ.*** Φρασεολογικά. «Ἀμὸν τῇ Μώρας τὸ γιασήρ». Ποντ Ἑστ 6 (1955) 3404. [Ἑρμην. παροιμ.].

878. ***Παπαδόπουλος Ἄ. Ἀ.*** Ἡ φράσις «τὸ κρῖμα στὸ λαιμό σου». Ἀρχ Πόντ 20 (1955) 241 - 44. [Βλ. καὶ ἀριθμ. 883].

879. ——— Φρασεολογικά. ΛΔ 7 (1955) 3 - 222. [Καὶ ἀνατύπ., 8ον, Ἀθῆναι, σελ. 222].

Κρίσις: ἈρχΠόντ 20 (1955) 301 – 304 (*Ὀδ. Λαμψίδης*).

880. ***Ρωμαῖος Κ.*** Οἱ «κόκκυγες τρεῖς» τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἀθηνᾶ 59 (1955) 73 - 75.

Μελέτη παροιμ.

881. ***Κουκουλὲς Φαίδ. Ἰ.*** Νεοελληνικῶν λέξεων καὶ φράσεων παλαιοτέρα μνεία. ἘπΦιλΣχ'Αθ 6 (1955/56) 225 - 338.

882. ***Λουκᾶτος Δ. Σ.*** Εἰκόνες καὶ προσωποποιήσεις γιὰ τὸ ἀβέβαιο στὶς Κυπριακὲς καὶ τὶς ἄλλες ἑλληνικὲς παροιμίες. ΚυπρΓράμμ 21 (1956) 167-70.

883. ***Παπαδόπουλος Ἀνθ. Ἀ.*** Ἡ φράσις «τὸ κρῖμα στὸ λαιμό σου». Ν'Εστ 59 (1956) 186 - 88. [Βλ. καὶ ἀριθμ. 878].

884. ***Παπαχαρίσης Ἀθαν. Χ.*** Γλωσσικά. Πλάτων 8 (1956) 187 - 188.

Πλὴν τῆς ἄλλης ὕλης, δημοσ. καὶ 7 παροιμιώδεις φράσεις ἑρμηνευόμεναι.

885. ***Λουκᾶτος Δημ. Σ.*** Πιθανοὶ ἀρχικοὶ τύποι σὲ τρεῖς παροιμίες. Ἑλληνικὰ 15 (1957) 76 – 87.

886. ***Μελανοφρύδης Π.*** Ἰδιωματισμοὶ τῆς Ποντιακῆς διαλέκτου. ΠοντἙστ 6 (1955) 3359-60.—Φρασεολογικά. Αὐτόθι, 3461-2. 3462-3. 7 (1957) 3586-88, 3712, 3993-94.

Ἑρμην. καί τινων παροιμιῶν καὶ παροιμιωδῶν φράσεων.

887. ***Σπυριδάκης Γ. Κ.*** Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἑλληνικῶν παροιμιῶν. ΚρητΧρον 11 (1957) 267-76. [Μελ. 3 παροιμ.]

η΄. Παραδόσεις.

1. Συλλογαί.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 19. 53. 55. 57. 76. 90. 91. 92. 95. 99. 103. 110. 114. 117. 129. 130. 132. 134. 137. 138. 139. 143. 144. 146. 148. 152. 158. 160. 168. 172. 179. 180. 192. 329. 440. 636.]

888. ***Βαρδῆς Γ.*** Ἡ Νάξος τρομοκρατουμένη ὑπὸ.... φαντασμάτων. [3]. ΝαξἈρχ Β΄ (1948), τεῦχ. 14, σ. 183-88.

889. ***Χατζηγάκης Ἀλέξ.*** Τ' Ἀσπροπόταμο Πίνδου. Παραδόσεις. [340]. Τρίκκαλα 1948, 8ον, σελ. 168.

Κρίσις: Λαογρ 15 (1953/54) 507-510 *(Δημ. Ἀ. Πετρόπουλος)*.

890. ***Δεσποτίδης Μιχ.*** Ἡ Λαογραφία τῆς Ἀμοργοῦ. Α΄. Δαιμονότοπος. Ἀθήνα 1951, 8ον, σελ. 16.

Δημοσ. παραδόσεις τινὲς ἐξ Ἀμοργοῦ.

891. ***Γιαννοπούλου Μαριέττα Ἐ.*** Γιατί ἀνθίζουν οἱ ἀμυγδαλιὲς τὸ Γενάρη. ΧαρΣπ 1 (1952) τεῦχ. 2, σ. 9.

892. ——Πασχαλινοὶ θρῦλοι. ΧαρΣπ 1 (1952) τεῦχ. 4, σ. 4-5.

893. ***Μηλιόπουλος Παρασκευᾶς Ἰ.*** Ὁ Κότσυφας ὁ Κῦρ-Κώστας καὶ ἄλλα μακεδονικά. Θεσσαλονίκη 1952, 8ον, σελ. 80. [Μῦθοι περὶ ζῴων 3, εὐτρ. διήγ. καὶ παραδ. 27].

Κρίσις: Μακεδον 3 (1956) 455-56 *(Στίλπ. Π. Κυριακίδης)*.

894. ***Μυρικλῆς Ἰω. Κ.*** Στοιχειὰ καὶ φαντάσματα στὸ Καστελλόριζο. ΚαστΝέα ἔτ. 4 (1952/53) φ. 40 σ. 2.

895. ***Κονομῆς Ν.*** Κυπριακαὶ παραδόσεις. [41]. Λαογρ 15 (1953/54) 401-20.

896. ***Εὐθυμίου Ἀναστ.*** Τὸ κάστρο τῆς Κόνιτσας· (οἱ παραδόσεις τῆς Ἠπείρου μας). ἨπειρἙστ 3 (1954) 33-34.

897. ***Θεοχαρίδης Χάρ.*** Ἡ δεκαοχτούρα. ΜΗ ἔτ. 1954, σ. 255-56.

898. ***Ἰγγλέσης-Λιναρδᾶτος Νικ. Γ.*** Ἡ παλαιόκτιστη τοῦ χωρίου Πεσᾶδες τῆς Κεφαλονιᾶς. Ἠχὼ 93-95 (1954) 12-14.

899. ***Ἰωαννίδης Κυριάκος Ἀ.*** Ἡ παράδοση γιὰ τ' ἀγρινά. ΜαθἙστ Δ΄, φ. 11 (1954) σ. 87 - 88.

900. ***Καΐμης Τζούλ.*** Βιβλικὲς παραδόσεις. [4]. ΦιλΠρωτ 1954, σ. 174 - 175.

901. ***Κανδηλάπτης Γ. Θ. (: Κάνις)*** Περὶ γουρζουλᾶ. ΠοντἙστ 5 (1954) 2588 - 89. [Παραδ. περὶ ἀσθεν.].

902. ***Καραλέκας Ἡρ. Ἐ.*** Ὁ κοῦκος. ΠελἩμερ 1954, σ. 95 - 98.
Παραδ. 2, προλήψεις καί τινες παροιμ. περὶ τοῦ πτηνοῦ.

903. ***Κινέζος Χρῖστ. Χ.*** Γιατί οἱ Φιλιῶτες ὀνομάζονται πούζηες. ΜαθἙστ Δ΄, φ. 11 (1954) 88.-Γιατί οἱ Καρμιῶτες ὀνομάζονται Σουλιῶτες. Αὐτόθι Ε΄, φ. 13 (1954) 43. [2 παραδ.].

904. ***Κληρίδης Νέαρχ.*** Θρῦλοι καὶ παραδόσεις τῆς Κύπρου. Λευκωσία 1954, 8ον, σελ. 94.
Κρίσις: ΚυπρΓράμμ 19 (1954) 402 - 403 *(Κ. Χρυσάνθης)*.

905. ***Κόκκορος Μιχ.*** Ἕνας Ζαγορίσιος θρῦλος. ἨπειρἙστ 3 (1954) 703-704.

906. ***Κυκκώτης Ἰωάνν. Χρ.*** Ὁ θησαυρὸς τῆς σπηλιᾶς τοῦ Κοκκινόγκρεμου. ΜαθἙστ Δ΄, φ. 11 (1954) 87.

907. ***Κωσταπαπᾶς Γιώργ.*** Ἱστορίες καὶ παραδόσεις [2]. ΠελοπἙστ ἔτ. Β΄, 8 - 9 (1954) 11.

908. ***Μπάος Ν. Ἀ.*** Ὁ σκαντζόχοιρος. ΚυνΝέα 1954, ἀρ. 274 (12), σ. 493, ἀρ. 275 (1) σ. 25 - 26.
Μῦθοι περὶ ζῴων 2, παραδ. 3.

909. ***Παπαπαναγιώτου Ἀνδρ.*** Τὸ ἁγίασμα τοῦ Ἁγ. Γεωργίου στὸ Μάρμαρι. ΜαθἙστ Δ΄, φ. 12 (1954) 138.

910. ***Παπασωζομενὸς Ἰωάνν.*** Γιατί οἱ κάτοικοι τοῦ Ἀστρομερίτη λέγονται Ἀστραῖοι. ΜαθἙστ Δ΄, φ. 12 (1954) 139. — Κυρὰ - Μάσαρη. Αὐτόθι, Ε΄, φ. 15 (1955) 158. [Παραδ. 2].

911. ***Pashley R.*** Οἱ καταχανᾶδες· (μετάφρ. *Ἠλία Λεκοῦ)*. ΚρητἙστ ἔτ. ΣΤ΄ (1954) τεῦχ. 47, σ. 9 - 12.
Παραδόσεις περὶ Καταχανάδων.

912. ***Πεδιὸς Ἀ. Ἀ.*** Τὸ «Ρηγιάτικον» Ἀκακίου. ΜαθἙστ Ε΄, φ. 13 (1954) 44.

913. ***Πογιατζῆς Σάββ. Σ.*** Ἡ «Μολυβοσιέπαστη». ΜαθἙστ Δ΄, φ. 12 (1954) 136.

914. ***Πρωτοπαπᾶς Σάββ. Κ.*** Ὁ ἅγιος Νικόλαος τῆς Οὐρούντας. ΜαθἙστ Δ΄, φ. 12 (1954) 137 - 38.

915. ***Σαραντῆ Ἐλπινίκη*** Οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ καντήλια τους. ΜΗ ἔτ. 1954, σ. 215 - 16. [Θρακ. παράδ.].

916. ***Ταλαντίνης 'Ανδρ. Θ.*** Γιατί οἱ Στροβολιῶτες λέγονται Πάπουτσοι. ΜαθἙστ Ε', φ. 13 (1954) 43 - 44.— Γιατί οἱ κάτοικοι τῶν Ἁγίων Ὁμολογητῶν ὀνομάζονται «Μάντιες». Αὐτόθι Ε', φ. 14 (1955) 92.— Γιατί τὸ χωριὸ Νέα Σπάρτη ὀνομάζεται «Γαδουράες». Αὐτόθι, 92.— Πῶς πῆρε τὸ ὄνομα ἡ Γλυκιώτισσα. Αὐτόθι Ε', φ. 15 (1955) 158. [Παρ. 5].

917. ***Χατζηγάκης 'Αλέξ.*** Ἐκκλησίες Κρήτης. Παραδόσεις. [181]. Ρέθυμνο 1954, 8ον, σελ. 181.
Κρίσις: Λαογρ 15 (1954) 507 - 510 *(Δημ. 'Α. Πετρόπουλος)*.

918. ***Χατζηλιάδης 'Ιορδ. Κ.*** Παραδόσεις καὶ ἀνέκδοτα Γαλατσουγοῦ Νικοπόλεως. 'ΑρχΠόντ 19 (1954) 292 - 96.
Παραδ. 5, ἀνέκδ. 3.

919. ***Χατζινικολάου Χρῖστ. Παν. -'Αποστολίδης 'Αντ. Π.*** 'Αρχάγγελος Μιχαήλ. ΜαθἙστ Δ', φ. 12 (1954) 139.— Ἡ «Γαλακτηνή». Αὐτόθι Ε', φ. 13 (1954) 41. [2 παρ.].

920. :***'Αγραφιώτης*** Τὰ στοιχειά. Φθιῶτις ἔτ. Α', 1 (1955) 69 - 70.— Ὁ Ἅη - Λιὰς ὁ ἅγιος τῶν ἑλληνικῶν βουνῶν. Αὐτόθι ἀρ. 3, σ. 64 - 65. [Παρ. 2].

921. ***'Αναστασιάδης Γεώργ.*** Ἅγιος Γεώργιος ὁ Συρκάτης. ΜαθἙστ Ε', φ. 15 (1955) 158.

922. ***Δημητριάδης Λεων.*** Ἡ λαξιὰ τοῦ Μαύρου.— Ἡ Χώστρα. ΜαθἙστ Ε', φ. 15 (1955) 159 - 60. [2 παρ.].

923. ***'Ελευθεριάδης 'Ιορδ.*** Ὁ Γούρζουλας. ΠοντἙστ 6 (1955) 3469 - 70.

924. ***'Ερωτόκριτος 'Ανδρ.*** Θρησκευτικοὶ θρῦλοι: α) γιατί τὸ κυπαρίσσι φυτρώνει στοὺς τάφους καὶ τὰ νεκροταφεῖα, β) γιατί τὰ ξωκλήσια τοῦ Ἅη-Λιᾶ κτίζονται σὲ κορφοβούνια. ΜαθἙστ Ε', φ. 15 (1955) 160. [Παρ. 2].

925. : ***Θέρος Ἆγις*** (= Θεοδωρόπουλος Σπ.) Μάνα καὶ γιός. ΠελοπἙστ περίοδ. Β', φ. 1 (1955) 5 - 6.

926. ***'Ιακωβίδης 'Ανδρ. Μ.*** Τὸ ὀρφανὸν βασίλειον. ΜαθἙστ Ε', φ. 15 (1955) 160.

927. ***Μακρίδης Αἰμίλ.*** Παραδόσεις γιὰ κρυμμένους θησαυρούς. ΜαθἙστ Ε' φ. 14 (1955) 91 - 92.

928. ***Μεϊμάρης Ν. 'Ε.*** Ἡ ἐπίδρασις τῆς θάλασσας στὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ μας. Ναυτ Ἑλλ τεῦχ. 26 (1955) σ. 8. [Παρ. 2].

929. ***Παπαγεωργίου Βασιλικὴ*** Τὸ σκοινὶ τοῦ γραμματικοῦ. ΠελοπἙστ φ. 2 (1955) 51.

930. ***Παπαδόπουλος Στρατόν.*** Μοραΐτικες παραδόσεις γύρω ἀπὸ τὴν Ἅλωση. [4]. ΠελοπἙστ φ. 2 (1955) 39.

931. ***Παπαχαραλάμπους Γ. Χ.*** Ἡ συκῆ εἰς τὴν Κυπριακὴν λαογραφίαν. ΚυπρΣπ 19 (1955) 101 - 103.
Παράδ. καὶ παιδιά.

932. ***Πρωτοπαπᾶς Σάββ. Κ. - Πρωτοπαπᾶς Κωνστ. Κ.*** Φονόκρεμμος καὶ τρυπές. Ἡ Παναγία τοῦ Ἄρακα. ΜαθἙστ Ε', φ. 14 (1955) 91. [2 παρ.].

933. ***Στατήρας Δ.*** Βασταβέτσι, Σακαρέτσι καὶ Σαρακατσάνοι. ἨπειρἙστ 4 (1955) 908.

934. ***Τσίντος Θουκυδίδης*** Πῶς ἐπῆρε τὸ ὄνομά του ὁ Ξερός. ΜαθἙστ Ε', φ. 14 (1955) 92.

935. ***Χαραλάμπους Νικ. Χ.*** Οἱ θησαυροὶ τῆς Ρήγαινας. ΜαθἙστ Ε', φ. 15 (1955) 158.

936. ***Ἀρτεμίδης Χρ.*** Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Νικολάου Ἀμμοχώστου. ΜαθἙστ φ. 16 (1955/56) 30.

937. ***Ὀρνιθάρης Κ.*** Πῶς ἐπῆρε τὸ ὄνομά του τὸ χωριὸ Ταύρου. ΜαθἙστ φ. 16 (1955/56) 31. — Πῶς ἐπῆρε τὸ ὄνομά της ἡ Ἑφτακώμη. Αὐτόθι, σ. 31. [Παρ. 2].

938. ***Παπαγεωργίου Σπυρ.*** Ὁ ἄη Φτύχης. ΜαθἙστ φ. 16 (1955/56) σ. 31.

939. ——Ὁ Ἄρωνας. Οἱ σπαθιὲς τῶν Τούρκων. Οἱ παθκιὲς τοῦ μαύρου. ΜαθἙστ φ. 16 (1955/56) 31 - 32. [Παρ. 3].

940. ***Πετάσης Ἀνδρ.*** Τὸ κλειδί. ΜαθἙστ φ. 16 (1955/56) 28 - 29.
Λογοτεχν. διασκευὴ λαϊκ. παραδόσεως.

941. ***Δάλλας Γιάνν.*** Ὁ βασιλέας Ἀλέξανδρος· (ἠπειρωτικὴ λαϊκὴ παράδοση). ἨπειρἙστ 5 (1956) 285 - 86. [Παρ. 6].

942. ***Δασκαλάκης Γιάνν.*** Ἡ ἐλιὰ τοῦ Μπραΐμη. ΜεσσΓράμμ 1956, σ. 140-43.

943. ***Κωστάκης Θαν. Π.*** Παρατηρήσεις στὰ τσακώνικα τῆς Προποντίδας. Πελοπ Α' (1956) 108 - 26.
Ἐν σελ. 122 - 26 δημοσ. 8 παραδόσεις εἰς τσακωνικὴν διάλεκτον μετ' ἀντιστοίχου παραφράσεως εἰς τὴν κοινήν.

944. ***Κωφίδης Σπ. Χ.*** Τὸ κάστρο τοῦ Σουράμ. ΠοντἙστ 7 (1956) 4008.

945. ***Λουκόπουλος † Δημ.*** Ὁ Ἁηλιᾶς τῶν Πουγκακιῶν. Φθιῶτις Β' (1956) ἀρ. 8, σ. 29 - 30.

946. ***Μασούρας Γεώργ.*** Ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς καὶ ὁ Ἀαλῆ Πρόνιος. ἨπειρἙστ 5 (1956) 683.

947. ***Παλαιὸς*** Ὁ τάφος τοῦ Ἀκρίτα. ΠοντἙστ 7 (1956) 3563.

948. ***Παπαδογιάννης Ἀγησ.*** Τὰ Παξιμάδια. ΚρητἙστ ἔτ. Η' (1956) τεῦχ. 61, σ. 31. [παρ. 2].

949. ***Παπαδόπουλος Δ. Κ. (: Σταυριώτης)*** Δοξασίαι. ΠοντἙστ 7 (1956) 3704. [2 παρ.].

950. ***Πέρδικα Νίκη*** Οἱ καλικάντζαροι στὴ Σκύρο. Κρίκος 7 (1956) τεῦχ. 61, 30 - 31.
Παραδόσεις περὶ Καλικαντζάρων.

951. ***Πιμπλῆς Ν. Β.*** Τὸ θρυλικὸ κυπαρίσσι καὶ ὁ ναὸς τῆς Μεταμορφώσεως. ΚρητἙστ ἔτ. Ζ′ (1956) τεῦχ. 60, σ. 31. [Παρ. 2].

952. ***Σηφάκης Γ.*** Τῆς γρηᾶς τὸ τυρὶ καὶ ὁ βότυρος. ΚρητἙστ ἔτ. Ζ′ (1956) τεῦχ. 58, σ. 35.

953. ***Τροῦλλος Ἀντ. Γ.*** Ἐρημονήσιο τῆς Σίφνου. Κυπριανὴ ἢ Κιτριανή. Κυκλ Α′ (1956) τεῦχ. 6, σ. 334 - 35.

954. ***Τσιτσᾶς Σερ.*** Θρῦλοι καὶ παραδόσεις. Τὸ χωριὸ Κωσταλέξη. Φθιῶτις Β (1956), ἀρ. 7, σ. 21.
Λογοτεχν. διασκευὴ λαϊκ. παραδόσεως.

955. ***Ψ(υχογιὸς) Κ. Δ.*** Τὸ Φραγκοπήδημα. Ἠλειακὰ τεῦχ. 9 (1956) 186 - 88.

956. ***Βερώνης Βασ. Γ.*** Ἡ γυναικόπετρα τῆς Νάξου. Λαογρ 16 (1956/57) 259 - 60.

957. ***Μαῦρος Κωνστ.*** Ἡ ἅλυκὴ τῆς Λάρνακος. Ἡ Παναγιὰ τῆς Γιόλου· [παρ. 2]. ΜαθἙστ φ. 17 (1956/57) 54.

958. ***Παρασκευαΐδης Παν. Σ.*** Πῶς ἐκτίσθη ἡ Παναγία τῆς Πέτρας. Λαογρ 16 (1956/57) 260 - 61.

959. ***Βρόντης Ἀν.*** Ἡ Παναγία τοῦ Ροδινοῦ. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 5, σ. 45 - 47.
Διασκευὴ λαϊκ. παραδόσεως.

960. ——— Οἱ Καλλικάντζαροι στὴ Ρόδο. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 1, σ. 59-60.
3 παραδ. καὶ μαγ. ἔθιμον.

961 ***Γεωργίου Ἀνδρ.*** «Οἱ ἀερικοὶ λάκκοι». ΜαθἙστ φ. 18 (1957) 110.— Ἡ πανώλης στὴν Πιτσιλλιά. Αὐτόθι, σ. 110 - 11.— Παραδόσεις γιὰ τὴν κάμηλον. Αὐτόθι, σ. 111. [Παρ. 3].

962. ***Γρίσπος Πάν.*** Ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος τοῦ Μαθέ. Ἀττ 1957, τεῦχ. 104-106, σ. 8 - 9. [2 παρ.].

963. ***Δημητριάδης Χρυσ.*** Τοῦ Ζία τὸ λιθάρ. ΠοντἙστ 8 (1957) 4437 - 38. [Παράδ. ἐκ Λιβερᾶς].

964. ***: Ἐρανιστὴς*** Οἱ θρῦλοι τοῦ κάμπου. Τὰ δυὸ στοιχειά. Ἠλειακὰ τεῦχ. 13 (1957) σ. 295 - 97.
Δημοσ. στιχούργημα τοῦ Ἀνδρ. Καρκαβίτσα μὲ θέμα τὴν περὶ στοιχειῶν παράδοσιν.

965. ***Ἡροδότου Ἔρασμος*** Ἡ κουφὴ τοῦ Πεντασσιοίνου. ΜαθἘστ φ. 18 (1957) 109.

966. ***Καρύδης Μάρ.*** Ὕπνος ἑνὸς χρόνου στὰ Ρόγκια. ΜαθἘστ φ. 18 (1957) 109 - 10.

967. ***Λάππας Τάκ.*** Βοιωτικοὶ θρῦλοι. [2]. ΡουμἩμ 1957, σ. 81 - 84.

968. ***Μαρτίνης Γ.*** Τὰ μπρούτζινα δαμάλια τοῦ Ἀττάβυρου. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 2, σ. 43 - 44.
Διασκευὴ λαϊκ. παραδόσεως.

969. ***Μαυρίδης Πήγασ.*** Τὸ πικρότερον. ΜαθἘστ φ. 18 (1957) 110.

970. ***Μελιφρονίδης Ἰω.*** Τὸ κτίσιμο τοῦ Μηλικουριοῦ. ΜαθἘστ φ. 19 (1957) 26.

971. ***Μυλωνᾶς Κωνστ.*** Ἡ Παναγία τῆς Παρσάτας. ΜαθἘστ φ. 18 (1957) 108.
Διασκευὴ λαϊκ. παραδόσεως.

972. ***Παπακώστας Νικ. Χρ.*** Ὁ «πάτερ - Κοσμᾶς» εἰς Μελισσουργοὺς (1779). (Ἐξ οἰκογενειακῆς παραδόσεως). ἨπειρἘστ 7 (1958) 114 - 16.

973. ***Χατζηγάκης Ἀλ. Κ.*** Λαογραφικὰ Ἀσπροποτάμου (Πίνδου Τρικκάλων). ΦιλΠρωτ 1957, σ. 101 - 2.
Παραδόσ. 3 καὶ λατρ. ἔθιμα.

974. ***Χριστοδούλου Στυλ.*** Ἡ Παναγία τοῦ «κουμνιοῦ». ΜαθἘστ φ. 19 (1957) 26.

975. ***Χατζηβασιλείου Σάββ.*** Κυπριακαὶ παραδόσεις ἐξ Ἁγίου Ἀμβροσίου. [4]. Λαογρ 17 (1957/58) 273 - 75.

976. ***Βουκελᾶτος Γιάνν.*** Ὁ Σύβρος καὶ οἱ παραδόσεις του. ἨπειρἘστ 7 (1958) 773 - 76. [4 παρ.].

977. : ***Θέρος Ἄγ.*** (= Θεοδωρόπουλος Σπ.) Ὁ Μυζηθρᾶς. (Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη σειρὰ οἱ «Θρῦλοι τοῦ Μυστρός»). ΠελοπΠρωτ 1958, σ. 21 - 22.
Διασκευὴ λαϊκ. παραδόσεως.

978. ***Μαχαιριώτης Χρυσόστ.*** Παραδόσεις ἀπὸ τὸ Παλιομέτοχο. [2]. ΜαθἘστ φ. 20 (1958) 91.

979. ***Σπανὸς Χ. Ν.*** Ἡ λατρεία τῆς Ἀρτέμιδος στὴν Ἰκαριά. Ἰκαριακά, τεῦχ. 2 (1958) 11. [Νεοελλ. παρ.]

980. ——— Καλλιτσάντεροι. Ἰκαριακά, τεῦχ. 1 (1958) 18 - 19. [6 παραδ. περὶ Καλικαντζάρων].

981. ***Χατζηγάκης Ἀλ.*** Λαογραφικὰ Κρήτης. Θρησκευτικαὶ παραδόσεις. [3]. ΦιλΠρωτ 1958, σ. 128 - 30.

982. ***Μυριανθούση Φοίβη*** Ἡ Χρυσοσπηλιώτισσα· [2 παρ.]. ΜαθἘστ φ. 21 (1958/59) 39 - 40.

983. ***Κυβερνήτου Χρυστάλλα Μ.*** Ὁ Ἄης Γιώρκης ὁ Στηλιώτης. ΜαθἘστ φ. 21 (1958/59) σ. 39.

984. ***Σταύρου Ἀνδρεανὴ*** Παναγία Παλλουριώτισσα. ΜαθἘστ φ. 21 (1958/59) 40.

2. Μελέται.

985. ***Βέης Νῖκ. Ἀ. (Bees)*** Ὁ θρῦλος τοῦ μαρμαρωμένου βασιλιᾶ. ΚαλυμνΠαλμ ἀρ. 15 - 16 (1952) σ. 3 - 7.

986. ***Πετρόπουλος Δ. Ἀ.*** Τοῦ δέντρου ἡ ψυχή. Πὰν 1954, τεῦχ. 234 - 5, σ. 30 - 31.

987. ***Ρωμαῖος Κ.*** Τὸ πάλεμα τῶν ἀνέμων μέσα στὴ νεοελληνικὴ λαογραφία. Πὰν 1954, τεῦχ. 234-5, σ. 26 - 27.

988. ***Loorits Oskar*** Der heilige Kassian und die Schaltjahrlegende. Helsinki 1954, 8ον, σελ. 205. (FFC N° 149).
Κρίσις: Λαογρ 16 (1956/57) 317 – 23, 580 *(Γεώργ. Κ. Σπυριδάκης).*

989. ***Καραναστάσης Ἀν.*** Ὁ Ἱπποκράτης σὲ ἀνέκδοτες παραδόσεις τῆς Κῶ. Δωδ᾽Αρχ 1 (1955) 111 - 19.

990. ***Μπαμπούρης Ἐπαμ.*** Ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἦταν ναυτικός; ΝαυτἙλλ τεῦχ. 266 (1955) 10. 28.

991. ***Ρωμαῖος Κ.*** Τὸ «μαρμαρωμένο καράβι» τῆς Κέρκυρας. Ἀττ 1955, ἀρ. 76 - 77, σ. 5 - 6.

992. ***Μιχόπουλος Σπῦρ. Κ.*** Οἱ Καλλικάντζαροι. ΠελοπἘστ φ. 3 - 4 (1955/56) 71 - 73.

993. ***Οἰκονομίδης Δημήτρ. Β.*** Ὁ Διόνυσος καὶ ἡ ἄμπελος ἐν Νάξῳ κατὰς τὰς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας παραδόσεις. Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier, τ. II (1956) σ. 185-203.

994. ——— Ἡ Ἁγία Παρασκευὴ εἰς τὸν βίον τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ. ΕΛΑ 9 - 10 (1955/57), 1958, σ. 65 - 104.
Μελ. παραδ., λατρ., δεισ. δοξ., παροιμ. κτλ.

995. ***Ἀνδρεάδης Ἑρμόλ.*** Ἀκρογιαλιὰ καὶ θρῦλοι τῆς Πάτμου. Πὰν 1956, τεῦχ. 255-56, σ. 5 - 6.

996. ***Γεωργαντζῆς Ἀναστ.*** Λαϊκὲς παραδόσεις γιὰ τοὺς ἁρματωλοὺς καὶ κλέφτες τῆς Λάμαρης. ἨπειρἘστ 5 (1956) 552 - 54.

997. ***Μαρκόπουλος Θεόδ.*** Ἀντρειωμένος ὁ βασιληᾶς τῆς πάνω Μεσσηνίας. ΜεσσΓράμμ 1956, σ. 236 - 40.

998. ***Ρωμαῖος Κ.*** Ἡ παράδοση γιὰ τὴν Παρηγορίτισσα τῆς Ἄρτας. Πὰν 1956, τεῦχ. 259-61 σ. 35 - 37.

999. —— Ἡ Μονοβύζα. Ἀφιέρ᾿Ηπ 1956, σ. 215 - 36.

1000. ***Βρόντης Ἀν.*** Οἱ Νεράϊδες στὴ Ρόδο. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 3, σ. 44.

1001. ***Μαυρουδῆς Μιχ. Θ.*** Δεισιδαιμονίαι καὶ προλήψεις ἐν Πάτμῳ. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 5, σ. 22 - 24.
Μελέτη λαϊκ. παραδ. περὶ στριγγλῶν, καλικαντζάρων, νυχτοπάρωρα, ὑπνοβατῶν, βουρβουλάκων, στοιχειῶν καὶ νεράϊδων.

1002. ***Ὀρλάνδος Ἀν.*** Ἡ φραγκικὴ ἐκκλησία τῆς Στυμφαλίας. Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier, τ. III (1957) σ. 99-116. [Ἐν σ. 113-4 γίνεται λόγος περὶ τῆς παραδ. τῆς «λίμνης τοῦ Ζαρακᾶ»].

1003. ***Χατζηνικολάου Ἄννα*** Εἰκόνες τοῦ Ἁγίου Χριστοφόρου τοῦ κυνοκεφάλου. Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier, τ. III (1957) σ. 225 - 33.

1004. ***Χυδήρογλους Π. Ν.*** Ὁ θρῦλος περὶ τοῦ τάφου καὶ τοῦ χωρίου Καϊάφα ἐν Κρήτῃ. ΚρητΧρον 11 (1957) 259 - 66.

1005. ***Οἰκονομίδης Δημήτρ. Β.*** Ναξιακαὶ παραδόσεις. Λαογρ 17 (1957/58) 30 - 70.
Δημοσ. 63 παραδ. μὲ σημειώσεις μελέτης αὐτῶν.

1006. ***Πετρόπουλος Δ. Ἀ.*** Λαϊκὴ παράδοση καὶ ἱστορία. ΠελοπΠρωτ 1958, σ. 77 - 80.

1007. ***Τσιτσᾶς Σεραφ.*** Τὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ. Πὰν 1958, τεῦχ. 282 - 4, σ. 18.

θ') Αἰνίγματα. - Λογοπαίγνια.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 92. 94. 122. 130. 131. 141. 143. 155. 193. 301α].

1008. ***Χατζηγιαννάκης Παναγ. Ἰ.*** Αἰνίγματα Καστελλορίζου. [6]. ΚαστΝέα ἔτ. 1 (1949/50) φ. 8 σ. 2.

1009. :***Θέρος Ἄγις*** (= Θεοδωρόπουλος Σπ.) Ἀλαγονιακὰ αἰνίγματα. [55]. Λαογρ 15 (1953/54) 421-28.

1010. ***Κωνσταντίνου Χαρίλ.*** Αἰνίγματα [Κυπριακὰ 26]. Λαογρ 15 (1953/54) 449 - 52. — Γλωσσοδέται [Κυπριακοὶ 18]. Αὐτόθι, σ. 452 - 53.

1011. ***(Ζαφειρίου Νικ. Ἰ.)*** Αἰνίγματα. [28]. ἈρχΣάμ 4 (1955) 12, 34, 52.

1012. ***Δουκᾶτος Δημ. Σ.*** Θέματα καὶ σύμβολα στὰ νεοελληνικὰ αἰνίγματα. Ἀφιέρ᾿Ηπ 1956, σ. 183 - 214. [Μελέτη].

1013. ***Πιμπλῆς Ν. Β.*** Σητειακὰ νιόματα. [12]. ΚρητἙστ ἔτ. Η΄ (1956) τεῦχ. 65, σ. 34, τεῦχ. 66 (1957) σ. 38.

1014. ***Κωνσταντινίδης Ἰω. Κ.*** Κυπριακὲς καθαρογλωσσιές. [2]. ΜαθἙστ φ. 20 (1958) 91 - 92.

1015. ***Παπαχριστοδούλου Πολ.*** Θρακικὰ αἰνίγματα. [664]. ἈρχΘρΘησ 23 (1958) 321 - 61.

ι΄. Εὐχαὶ - χαιρετισμοὶ - κατάραι - ὅρκοι - βλασφημίαι.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 92. 108. 115. 141. 143. 144. 153. 174. 176. 183. 301α].

1016. ***Κ. Γ. Ν.*** Εὐχὲς καὶ κατάρες. [67]. ΚαλυμνΠαλμ ἀρ. 22 (1953) σ. 2-3.

1017. ***Κωνσταντίνου Χαρίλ.*** Κατάραι [Κυπριακαὶ 73]. Λαογρ 15 (1953/54) 454 - 56.—Ὅρκοι [Κυπριακοὶ 15]. Αὐτόθι, σ. 456 - 57.

1018. ***Κανονίδης Σταῦρ.*** Ἀνιχνεύματα. ΠοντἙστ 5 (1954) 2396 - 98.
Εὐχαὶ 15, παροιμ. 7.

1019. ***Κελαϊδῆς Σταῦρ.*** Ὅρκος ζωοκλεπτῶν. ΚρητἙστ ἔτ. Η΄ (1956) τεῦχ. 64 σ. 11 - 12.

1020. ***Πουργούρα Ἀγαθὴ*** Ποὺ νὰ σὲ δῶ δεσπότην, γυιέ μου. ΜαθἙστ φ. 21 (1958/59) σ. 41.

ια΄ Γλῶσσα.

1. Συνθηματικαὶ γλῶσσαι.

Ὀνόματα: κύρια, ἐπώνυμα, παρωνύμια κτλ.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 100. 101. 117. 118. 128. 133. 135. 143. 150. 159. 161. 168. 186. 188. 189].

1021. ***Γεωργακᾶς Δημ.*** Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Σαρακατσαναίων καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν. ἈρχΘρΘησ 12 (1945/46) 65 - 128. 14 (1948/49) 193 - 270. [Καὶ ἀνατύπ., Ἀθῆναι, 1949, 8ον].
Κρίσις: BS XVIII (1957) 94 – 97 *(J. Irmscher)*.

1022. ***Πετρίδης Μ. Γ.*** Γλωσσικά. Ἐπώνυμα Μεγιστέων. ΚαστΝέα ἔτ. 1 (1949/50) φ. 3 σ. 2.

1023. —— Τὰ ὀνόματα τῶν γυναικῶν Καστελλορίζου. ΚαστΝέα ἔτ. 4 (1952/53) φ. 36 σ. 2.

1024. ***Ἄμαντος Κ.*** Γλωσσικὰ περίεργα: Ὀνόματα ψαριῶν, μειζότερος, Μαυρικᾶς, Καλαμωτή. ΝἙστ 56 (1954) 1634 - 35.
Ὀνόματα καὶ τοπωνύμια.

1025. ***Εὐθυμίου Ἀναστ.*** Οἱ γύφτοι (ρώμηδες) τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης καὶ ἡ συνθηματική των γλῶσσα. ἨπειρἙστ 3 (1954) 481 - 84.

1026. ***Θωμόπουλος Ἰ. Ἀ.*** Πόθεν τὸ ὄνομα Μυριαλλῆς. Ὀνόματα, ἀρ. 2 - 3 (1954) 18 - 21.

1027. ***Καρατζᾶς Στ.*** Ὑποκοριστικὰ τοῦ ἰδιώματος Κύμης καὶ περιχώρων. Ἐναίσιμος διδακτορικὴ διατριβὴ ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τὸ ἔτος 1944. Ἀθῆναι 1954, 8ον, σελ. 66. 2 χάρτ. (Collection de l'Institut Français d'Athènes).
Ἐνδιαφ. καὶ διὰ τὰ ὀνόμ. καὶ τὰ τοπωνύμια
Κρίσις: BZ 50 (1957) 150 - 56 *(D. J. Georgacas)*.

1028. ***Κεραμόπουλλος Ἀντ.*** Ἀλβανοὶ καὶ Ἀρβανῖται. ΠΑΑ 28 (1953) σ. 160-63.

1029. ***Κοτζιούλας Γ.*** Ἀπὸ ποῦ βγῆκε τ' ὄνομα Κατσαντώνης. ἨπειρἙστ 3 (1954) 1167.

1030. ***Κουκουλὲς Φ. Ἰ.*** Νεοελληνικῶν τινων μηνῶν λαϊκὰ ὀνόματα. ΦιλΠρωτ 1954, σ. 36 - 40.

1031. Τεκτονικὴ γλῶσσα (ντουλγκέρικα). ἈρχΘρΘησ 19 (1954) 352.

1032. *Thomopoulos J.* Le 4. Congrès international des sciences Onomastiques. Ὀνόματα, ἀρ. 2 - 3 (1954) 38 - 41. [Γενικὰ περὶ ὀνομάτων].

1033. ***Ἀνδριώτης Ν. Π.*** Ἡ ἐτυμολογικὴ προέλευση τοῦ ἐπωνύμου Καραϊσκάκης. ΜΗ ἔτ. 1955, σ. 197 - 200.

1034. ——Τὰ ὀνόματα τῶν καταστημάτων στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. ΝἙστ 58 (1955) 981 - 83.

1035. ***Βαγιακάκος Δικ.*** Δομέστικος - Δομεστίκισσα, Δεμέστιχας - Δεμεστιχόγγονος. ΕΜΑ 5 (1955) 92 - 101.

1036. ***Ζώης Λεων. Χ.*** Κρητικαὶ σελίδες. ΚρητΧρον 9 (1955) 72-74. [Ὀνόματα].

1037. ***Κοτζιούλας Γ.*** Τὸ ὄνομα Σαρακατσάνος. ἨπειρἙστ 4 (1955) 1011-12.

1038. ***Κρεκούκιας Δ. Ἀ.*** Τριφυλίων βαπτιστικά, ἐπωνυμίαι, παρωνύμια. Ἐν Ἀθήναις 1955, 8ον, σελ. 60.
Κρίσις: Ἀθηνᾶ 60 (1956) 348 - 58 *(Δ. Β. Βαγιακάκος)*.

1039. ***Παπαχαρίσης Ἀθαν. Χ.*** Γλωσσικά. Πλάτων 7 (1955) 132 - 35.
Δημοσ.: 1) Ἡ ὀνομαστικὴ καὶ ἡ γενικὴ τοῦ ὀνοματεπωνύμου ἐν Ἠπείρῳ, 2) Χωράφιν τὸ χωράφι, σοκάκιν τὸ σοκάκι. 3) Χίλιοι - χίλιος - χίλιως. 4) Ψωμωμένα - ψωμενώτερα. 5) Ἀρατικὰ ἐν Πωγωνίῳ λεγόμενα. 6) Γιάννιανα - Γιάννινα - Γιάννενα. 7) Τὰ τσάκια - τ' ἀτσάκια - ὁ ἀτσάκας.

1040. ***Σκοπετέας Σταῦρ.*** Οἱ Ὑψηλάνται. Ἡ Τραπεζουντιακὴ καταγωγή τους. ἈρχΠόντ 20 (1955) 150 - 240 [Ὀνόμ.].

1041. ***Τσιτσᾶς Σ.*** (Τὸ ὄνομα Σαρακατσάνος). ἨπειρἙστ 4 (1955) 1162.

1042. ——— Ἡ ρουμελιώτικη γλῶσσα. Φθιῶτις ἔτ. Α′ ἀρ. 1 (1955) 60 - 61, 2 (1955) 72 - 75, 3 (1955) 58 - 59, 4 (1955) 62 - 65. ἔτ. Β′, ἀρ. 5 (1956) 67- 71, 6 (1956) 68 - 72.
Βλ. ἰδία ἔτ. Β′, 5 (1956) 67 – 71, ἔνθα ὀνόματα ζῴων, ὀνόματα βαπτιστικά, ἐπώνυμα, παρωνύμια, ὀνόμ. οἰκιακῶν σκευῶν κτλ.

1043. ***Βαγιακάκος Δικ. Β.*** Περὶ τοῦ ὀνόματος Δικαῖος ἐν τῇ μεσαιωνικῇ καὶ νέᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ. ΕΜΑ 6 (1956) 210 - 22.

1044. ———Μεσσήνιοι εἰς τὴν Ζάκυνθον 1500-1821. ΜεσσΓράμμ 1956, σ. 88-116.
Ὀνόματα βαπτιστικὰ καὶ ἐπώνυμα.

1045. ***Βρανούσης Λ.*** Ἡ ἐν Ἠπείρῳ μονὴ Σωσίνου. ΕΜΑ 6 (1956) 72 - 129.
Ἐνδιαφ. καὶ διὰ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ τοπωνύμια.

1046. ***Κεραμόπουλλος Ἀ.*** Ἰλλυριοὶ - Ἀλβανοὶ καὶ Ἀρβανῖται. ΠΒΣΘ τόμ. Β′ (1956) 470 - 85.

1047. ———Ὁ Στράβων, οἱ Περραιβοὶ καὶ οἱ Βλάχοι. ΝἙστ 60 (1956) 1488 - 1490. [Ὀνόμ.].

1048. ——— Τὰ ὀνόματα Ἀλβανὸς καὶ Ἀρβανίτης. ἈφιέρἮπ 1956, σ. 1 - 10.

1049. ***Κύρρης Κωνστ.*** Κυπριακὰ σύμμεικτα ἐπωνύμια καὶ τοπωνύμια ἐκ Λαπήθου (ἐπαρχία Κερυνίας). Πλάτων 8 (1956) 129 - 43.

1050. ***Λαζαρίδης Κώστ. Π.*** Γύρω ἀπ᾿ τὴν ὀνομασία καὶ τὴν καταγωγὴ τῶν Σαρακατσαναίων. ἨπειρἙστ 5 (1956) 362 - 65. [Ὀνόμ.].

1051. ***Παπαχριστοδούλου Χ.*** Οἱ παραγωγικὲς καταλήξεις στὰ διαλεκτικὰ ἰδιώματα τῆς Ρόδου. Δωδ᾿Αρχ Β′ (1956) 158 - 189.
Ἐνδιαφέρουσα καὶ ἀπὸ λαογραφικῆς ἀπόψεως διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὀνομάτων.

1052. ***Μανίκης Ἀντ. Ν.*** Παρατσούκλια στὸ Καμίνι. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 16 (1956) ἀρ. 12 (190) σ. 268 - 70.

1053. ***Τωμαδάκης Νικ. Β.*** Βιλαρᾶς - Βηλαρᾶς - Βιλλαρᾶς. Ἀθηνᾶ 60 (1956) 3-16.

1054. ***Χαλιορῆς Ν. Γ.*** Τὰ παρατσούκλια στὴν Ὕδρα. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 16 (1956) ἀρ. 9 (187) σ. 198-200, ἀρ. 10 (188) σ. 225-27, ἀρ. 11 (189) σ. 247 - 8, ἀρ. 12 (190) σ. 283 - 86. 17 (1957) ἀρ. 1 (191) σ. 23 - 25, ἀρ. 2 (192) σ. 45 - 47, ἀρ. 3 (193) σ. 69 - 71, ἀρ. 4 (194) σ. 94 - 97, ἀρ. 5 (195) σ. 117 - 19, ἀρ. 6 (196) σ. 147 - 49, ἀρ. 7 (197) σ. 168 - 70, ἀρ. 8 - 9 (198 - 99) σ. 191 - 95.

1055. ***Γριτσόπουλος Τάσ. Ἀ.*** Βαπτιστικὰ ὀνόματα ἐκ Πελοποννήσου τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας. Λαογρ 16 (1956/57) 337 - 74.

1056. ***Κανδηλάπτης Γ. Θ. - Κάνις*** Ἡ Ἀργυρόπολις τοῦ Πόντου· (ἱστορικὴ μελέτη). ΠοντἙστ 8 (1957) 4079 - 80. [Ὀνόματα, σ. 4080].

1057. ***Κοντὸς Κ.*** Μελετήματα Α΄. Λεσβιακὲς ἰδιωματικὲς λέξεις καὶ τοπωνυμίες. (Λεσβιακὰ βαφτιστικὰ ὀνόματα). Ἀθήνα 1957, 8ον, σελ. 88.

1058. ***Κουγέας Σ. Β.*** Τὰ ὀνόματα τῶν κατοίκων τῆς κοινότητος Κελεφᾶ. Τὰ ὀνόματα τῶν κατοίκων τῆς κοινότητος Ζαρνάτας. Πελοπ Β΄ (1957) 427-30.

1059. ***Καρανικόλας Σωτ. Ἀ.*** Παρωνύμια καὶ σκωπτικὰ ὀνόματα ἐν Σύμῃ· (τὰ παραβγόλια). [Πρόλογος καὶ βιβλιογραφία *Ἀλ. Σ. Καρανικόλα]*. Δωδ Ἀρχ Γ΄ (1958) 134 - 76.

Κρίσις: Παρνασσός, περ. 2α, τ. Α΄ (1959) 230 - 32 *(Δ. Ἀ. Πετρόπουλος).*

1060. ***Μηνᾶς Κ.*** Ἐπώνυμα στὴν Ὄλυμπο τῆς Καρπάθου. ΔωδἈρχ Γ΄ (1958) 265 - 70.

2. Τοπωνύμια.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 73. 92. 99. 100. 115. 117. 118. 122. 125. 127. 128. 133. 135. 136. 146. 149. 153. 160. 162. 168. 179. 186. 1024. 1027. 1039. 1045. 1049. 1057].

1061. *Delatte A.* Les Portulans grecs. (Bibliothèque de la Faculté de Philologie et Lettres de l'Université de Liège. Fasc. CVII), 1947, σελ. XXIV + 400, μετὰ ναυτ. χάρτ. ἐκτὸς κειμ.

Ἐνδιαφέρει καὶ τοπωνυμιολογικῶς.

Κρίσις: Ἑλληνικὰ 13 (1954) 184 - 93 *(Ἀ. Γ. Τσοπανάκης).*

1062. ONOMA. Bulletin d'information et de bibliographie, publié avec l'aide de l'U.N.E.S.C.O., du gouvernement Belge et de la Fondation Universitaire (Belgique). Éd. du Comité International des Sciences Onomastiques. Secr. gen.: Prof. Dr. H. J. van de Wijer. Louvain. Τόμ. I (1950) τεῦχ. 1 - 2, 8ον, σελ. 54 + *89. Τόμ. II (1951), 8ον, σελ. 118 + *69. Τόμ. III (1952), 8ον, σελ. 196 + *80· (Grèce 163 - 164). Τόμ. IV (1953), 8ον, σελ. 240 + *93· (Grèce 185 - 188). Τόμ. V (1954), 8ον, σελ. 273 + *77· (Grèce 203 - 207). Τόμ. VI (1955/56), 8ον, σελ. VIII + 306 καὶ 1 - 67*.

Διὰ τοῦ περιοδ. τούτου προβάλλονται διεθνῶς αἱ ἐπὶ τῶν τοπωνυμιῶν καὶ ἀνθρωπωνυμιῶν μελέται κατὰ κράτη καὶ παρέχονται αἱ σχετικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς διεθνοῦς ἐπιστημονικῆς κινήσεως εἰς τὸν τομέα τοῦτον.

Κρίσις: Ἀθηνᾶ 60 (1956) 369 - 76. 61 (1957) 361 - 66. *(Δ. Β. Βαγιακάκος).*

1063. ***Χατζηγάκης Ἀλέξ.*** Τ' Ἀσπροπόταμο Πίνδου. Τοπωνυμικὰ μὲ πρόλογο τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ καὶ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ν. Ἀ. Βέη (Bees). Τρίκκαλα 1950, 8ον, σελ. 182.

Κρίσις: Λαογρ 15 (1953/54) 507 - 10 *(Δημ. Ἀ. Πετρόπουλος).*

1064. ***Παπαχριστοδούλου Χριστ. Ἰ.*** Τοπωνυμικὸ τῆς Ρόδου. Ρόδος 1951, 8ον, σελ. 278.
Κρίσεις: ΟΝΟΜΑΤΑ 2 - 3 (1954) 42 - 44 *(Ἰ. Θωμόπουλος)*. Δωδ'Αρχ Α' (1955) 175-96 *(Δ. Βαγιακάκος)*. Λαογρ 17 (1957/58) 342 - 48 *(Δ. Β. Οἰκονομίδης)*.

1065. ***Φραγκόπουλος Ἱππ.*** Ἡ ὀνομασία τῆς Καλύμνου. ΚαλυμνΠαλμ ἀρ. 8 - 9 (1952) σ. 10 - 12.
Ἀναδημ. ἀπὸ τὸ ἀνέκδ. βιβλ. τοῦ συγγρ. «Ἡ Κάλυμνος». (Κεφ. Β').

1066. ***Παπαχριστοδούλου Χρ.*** Τὸ ὄνομα: Καστελλόριζον. ΚαστΝέα ἔτ. 4 (1952/53) φ. 44 σ. 1 - 2.

1067. ***Lascaris M.*** Survivances dans la toponymie de la Macédoine des «Francs» d'avant et après la IV Croisade. Byz 23 (1953) σ. 5 - 10.
Κρίσις: Μακεδ 3 (1956) 450 - 52 *(Στίλπ. Π. Κυριακίδης)*.

1068. ***Ἄμαντος Κ.*** Γλωσσικὰ περίεργα. Ν'Εστ 55 (1954) 8-9.
Μελετῶνται τοπωνύμιά τινα.

1069. ***Ἀλεξάκης Ἰ. Σ.*** Τὸ τοπωνύμιον Ἀλιτζανή. Κρητ'Εστ ἔτ. ΣΤ' (1954) τεῦχ. 42, σ. 23 - 25.

1070. ***Βαγιακάκος Δ. Β.*** Λαλλούδι - λαλλάρι - λαλλάτζιν - λάλλαι συνώνυμα καὶ παράγωγα. Λαλλούδι τῆς Μονοβασιᾶς. ἈρχΠόντ 19 (1954) 297 - 355.
Πλὴν τῶν τοπωνυμίων δημοσ. καὶ 24 ᾄσμ.

1071. ***Βασιλάκης Σ. Ἐ.*** Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν Κρητικῶν τοπωνυμίων. Κρητ'Εστ ἔτ. ΣΤ' (1954) τεῦχ. 45 σ. 25 - 28.

1072. ***Θωμόπουλος Ἰ. Ἀ.*** Τὰ τοπωνύμια τῆς Κύπρου. ΚυπρΓράμμ 19 (1954) 473 - 74.

1073. ——— Βυζαντινο - Σλαβικά. ΟΝΟΜΑΤΑ, ἀρ. 2 - 3 (1954) 22 - 36.
Περὶ σλαβικῶν τινων τοπωνυμίων τῆς Ἑλλάδος.

1074. ***Κατσουρὸς Ἀντ. Φλ.*** Λαγγουβάρδα. Πλάτων 6 (1954) 110 - 13.

1075. ***Κεραμόπουλλος Ἀντ.*** Τρίκκαλα, ἁρματουλοί, Βλάχοι. ΠΑΑ 28 (1953), 1954, σ. 250 - 54.
Ἐνδιαφέρει καὶ τοπωνυμιολογικῶς.

1076. ***Λαζαρίδης Κώστ. Π.*** Ἡ «Κούλια τοῦ Μπαμπᾶ». Ἠπειρ'Εστ 3 (1954) 282 - 84.

1077. ***Lundahl Ivar*** Δελφοί. ΟΝΟΜΑΤΑ, ἀρ. 2 - 3 (1954) 1 - 2.

1078. ***Μελανοφρύδης Π. Ἠ.*** Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὸ Γεωγραφικὸν καὶ Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Χαλδίας τοῦ κ. Γ. Κανδηλάπτη (Κάνεως). Ποντ'Εστ 5 (1954) 2615 - 20.

1079. ***Παπαγρηγοράκις Ἰδομ.*** Τὰ Σφακιά. Γνῶμαι διαφόρων περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ ὀνόματος. Μία νεωτέρα. Κρητ'Εστ ἔτ. Ε' (1954) τεῦχ. 41,

σ. 6 - 9. – Καὶ πάλιν τὰ Σφακιά. Αὐτόθι, ἔτ ΣΤ′ (1954) τεῦχ. 43, σ. 19 - 21.

1080. ***Παρλαμᾶς Μ. Γ.*** Τοπωνυμικαὶ περιπέτειαι τοῦ Ἡρακλείου. ΚρητΧρον 8 (1954) 273 - 86.

1081. ***Σαλαμάγκας Δημ.*** Τὰ Γιάννινα. Κρητ῾Εστ ἔτ. ΣΤ′ (1954) τεῦχ. 46, σ. 20.

1082. ***Σπυριδάκις Κ.*** Παλουριώτισσα ἢ Παλλουριώτισσα; ΚυπρΓράμμ 19 (1954) 17 - 18.

1083. *Thomopoulos J. A.* Importance et problèmes de la toponymie préhellénique de la mer Égée. ΟΝΟΜΑΤΑ, ἀρ. 2 - 3 (1954) 3 - 17. [Ἀρχαῖα τοπων. ἀπαντῶντα καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρ. χρόν.].

1084. ***Τ. Μ.*** Πάλη - Ληξούρι. Ἠχώ, ἀρ. 99 - 101 (1954) 10 - 11.

1085. ***Κεραμόπουλλος Ἀντών.*** Μπούρτζι. ῾ΕπΦιλΣχ᾿Αθ 5(1954/55) 31 - 32.

1086. ***Ρωμαῖος Κ. Ἀ.*** Ἀρχαῖα τοπωνύμια τῆς Τσακωνιᾶς. ΧΜ τόμ. Γ′ (1954/56) σ. 49 - 51.

1087. ***Σ. Β. Ἀ.*** Πόθεν ἡ λέξις «Μορέας». ΧΜ τόμ. Γ′ (1954/56) σ. 230.

1088. ***Ἀλεξάκης Ἰ. Σ.*** Ἡ ὀρθογραφία τῶν τοπωνυμίων. Κρητ῾Εστ ἔτ. ΣΤ′ (1955) τεῦχ. 53, σ. 16.

1089. ***Ἀνδριώτης Ν. Π.*** Τὰ Λεχώνια. Ν῾Εστ 58 (1955) 1067.

1090. *Georgacas Dem.* Πολύγυρον [Polijiros] in Chalcidice. (Sonderdruck aus Beiträge zur Namenforschung, Jahrg. 1955). Heidelberg, 1955, 8ον, σελ. 275 - 86.

1091. ***Γεωργακᾶς Δημ.*** Ἡ ἐτυμολογία τῆς τοπωνυμίας Καρίταινα. Πελοπ῾Εστ περίοδ. Β′, φ. 1 (1955) 3 - 4.

1092. ***Δρεπανίδης Εὐγέν.*** Μοσύνοικοι - Μουζενίτ᾿. Ποντ῾Εστ 6 (1955) 3397.

1093. ***Θωμόπουλος Ἰ. Ἀ.*** Τὰ ἠπειρωτικὰ τοπωνύμια. Ἠπειρ῾Εστ 4 (1955) 987 - 88.

1094. ***Κέντης Κ.*** Τοπωνύμια καὶ παραδόσεις τοῦ χωρίου Λυθροδόντα. ΚυπρΣπ 19 (1955) 107 - 23.

Τοπων. 125, παραδ. 4.

1095. ***Κρητικὸς Παν. Γ.*** Πατμιακὰ τοπωνύμια· [μετὰ χάρτου]. Δωδ᾿Αρχ Α′ (1955) 57 - 110.

1096. ***Κωνσταντινίδης Ἀθ.*** Ἄκ - Ντὰγ - Ματὲν καὶ τὰ πέριξ ἑλληνικὰ χωρία. Ποντ῾Εστ 6 (1955) 3083 - 87.

1097. ***Λουκᾶτος Δημ. Σ.*** Τοπωνυμίες διαδρομῆς. Πὰν 1955, τεῦχ. 245 - 46, σ. 6 - 7 καὶ 20.

1098. ***Μελᾶς Ἰω.*** Ἱστορία τῆς νήσου Ἰκαρίας ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέ-

χρι τῆς καταλήψεως τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων (1521 μ. Χ.). Προϊστορικαὶ χρόνοι – Ἀρχαιότης – Βυζαντινοὶ χρόνοι – Φραγκοκρατία. τ. Α'. Ἀθῆναι 1955, 8ον, σελ. 176. Τόμ. Β', Ἀθῆναι 1958, 8ον, σελ. 320.
Ἐνδιαφέρει καὶ τοπωνυμιολογικῶς.
Κρίσις: Ἀθηνᾶ 60 (1956) 359 - 65. Αὐτόθι, 62 (1958) 425 - 29. *(Δ. Βαγιακάκος).*

1099. ***Παπαγρηγοράκις Ἰδομ.*** Ὁ Βάμος. ΚρητἙστ ἔτ. ΣΤ' (1955) τεῦχ. 50, σ. 21 - 23.

1100. —— Περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν πόλεων, κωμοπόλεων καὶ χωρίων τῆς Κρήτης καὶ τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς διὰ τῶν αἰώνων. ΚρητἙστ ἔτ. ΣΤ' (1955) τεῦχ. 52, σ. 5 - 8.

1101. ***Παπαθεοδώρου Ἀπ.*** Συμβολὴ εἰς τὴν μετονομασίαν τῶν κοινοτήτων. ἨπειρἙστ 4 (1955) 345 - 47.

1102. ***Ρωμαῖος Κ.*** Πρασιαὶ ἢ Βρασιαὶ τῆς Κυνουρίας. ΠΑΑ 30 (1955), 1956, σ. 94 - 99.

1103. ***Φρόνιμος Εὐάγγ.*** Περὶ τῶν τοπωνυμίων τῆς Κρήτης καὶ τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς. ΚρητἙστ ἔτ. Ζ' (1955) τεῦχ. 54, σ. 17 - 18.

1104. ***Γεωργακᾶς Δημ. Ἰ.*** Μερικοὶ σλαβικοὶ ὅροι καὶ τοπωνύμια στὴν Πελοπόννησο. Πελοπ Α' (1956) 385 - 408.

1105. —— Σλαβικὴ ἐπίδραση στὸ τοπωνυμικὸ τῆς Ἠπείρου. Ἀφιέρ Ἠπ 1956, σ. 149 - 61.

1106. ***Θωμόπουλος Ἰ. Ἀ.*** Ὁ τοπωνυμικὸς θησαυρὸς τῶν Κυκλάδων. Κυκλ Α' (1956) τεῦχ. 1, σ. 74 - 75.

1107 ***Κατσουρὸς Ἀντ. Φλ.*** Τοπωνυμικαὶ διασαφήσεις. Κυκλ Α' (1956) τεῦχ. 5, σ. 236 - 37.

1108. ***Κονόμος Ντ.*** Τοπωνυμικὰ Ζακύνθου. ἘπτανΦύλλα φ. 1 - 2 (1956) σ. 22.

1109. ***Κουτσιλιέρης Ἀνάργ. Γ.*** Περὶ τῆς σημασίας τοῦ παρὰ Θουκυδίδῃ ἐπιθέτου Λιμηρᾶ. Πλάτων 8 (1956) 180 - 86.

1110. ***Κρητικὸς Παν. Γ.*** Πατμιακὰ τοπωνύμια. (Γεωγραφία, Ἱστορία, Ἐτυμολογία, Παραδόσεις). Δωδ'Αρχ Β' (1956) 102 - 57.

1111. ***Κυριακίδης Στίλπ. Π.*** Σημείωμα περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς βυζαντινῆς πόλεως Μελενίκου. Μακεδ 3 (1956) 404 - 7.

1112. ***Λαζάρου Εὐθ.*** Τοπωνύμια Δρυμαίας - Λοκρίδος. Φθιῶτις 2 (1956) ἀρ. 8, σ. 35. [Τοπων. 9 μεθ' ἑνὸς ᾄσμ.].

1113. ***Λοῦμος Σ.*** Τοπωνύμια τοῦ χωρίου Χρυσάφης Λακεδαίμονος. Πελοπ Α' (1956) 458 - 59.

1114. ***Παπαγρηγοράκις Ἰδομ.*** Ἡ ἁγία Ρουμέλη. ΚρητἙστ ἔτ. Ζ' (1956) τεῦχ. 58, σ. 23 - 24.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

1115. ***Παπαγρηγοράκης Ἰδομ.*** Τοπωνυμίαι - τουριστικά. Ὁ ἅγ. Νικόλαος (Μεραμβέλλου). Κρητ Ἑστ ἔτ. Η΄ (1956) τεῦχ. 62 σ. 5 - 8.

1116. ***: Πύρρων ὁ Ἐφεκτικὸς*** (=Ψυχογιὸς Ντ.) Τοπωνυμικά. Ἠλειακὰ τεῦχ. 9 (1956) σ. 163-64.

1117. ***Ρούση - Ἐλευθερουδάκη Μαρία*** Ἄγνωστος χάρτης τῶν Σπετσῶν καὶ αἱ ἐξ αὐτοῦ ἱστορικαὶ ἐνδείξεις. Πελοπ Α΄ (1956) 378 - 84.

1118. ***Ρωμαῖος Κ. Ἀ.*** Ἀρχαῖα τοπωνύμια τῆς Τσακωνιᾶς. ΧρονΤσακ 1 (1956) 7 - 9.

1119. —— Κυνουρία καὶ Κυνούριοι. Πελοπ Α΄ (1956) 1 - 22.
Ἐξετάζονται τὰ ὀνόματα Κυνουρία – Κυνούριοι ἀπὸ ἀπόψεως λεξικογραφικῆς, θρησκειολογικῆς, τοπογραφικῆς καὶ ἱστορικῆς.

1120. ***Ψ(υχογιὸς) Ν. Δ.*** Τὸ Μοσκονέρι. Ἠλειακὰ τεῦχ. 9 (1956) σ. 183 - 84.

1121. —— Βυζαντινὰ τοπωνύμια Μυρτουντίας καὶ Βουπρασίας. Ἠλειακὰ τεῦχ. 9 (1956) σ. 167 - 70.

1122. —— Ἀγραπιδοχῶρι - Ξενιά. Ἠλειακὰ τεῦχ. 8 (1956) σ. 145 - 49.

1123. —— Φειὰ - Ποντικὸν - Κατάκωλο. Ἠλειακὰ τεῦχ. 8 (1956) σ. 134 - 40.

1124. ***Βαγιακάκος Δικ. Β.*** Ἀρχαῖα καὶ μεσαιωνικὰ τοπωνύμια ἐκ Μάνης. (Συμβολὴ πρώτη). Ἑλληνικὰ 15 (1957) 203 - 19.

1125. —— Ἀρχαῖα καὶ μεσαιωνικὰ τοπωνύμια ἐκ Μάνης. (Συμβολὴ δευτέρα). Πελοπ Β΄ (1957) 302 - 34.

1126. ***Βέης Νικ.*** **(*Bees*)** Φιλιατρός, Φιλιατρὰ καὶ συγγενικά τινα. ΠελοπΠρωτ 1957, σ. 19 - 20.

1127. ***Βιρβίλλης Ζήσ.*** Τοπωνυμικὸ σημείωμα. Ἡ «Λόζα» τῆς Πάτμου. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 5, σ. 13.

1128. ***Δρεπανίδης Εὐγέν.*** Ἄντα - Σάντα. ΠοντἙστ 7 (1957) 3678 - 79.

1129. ***Ζάρακας Νικ. Ἀ.*** Τοπωνύμια περιοχῆς κοινότητος Πυλίου - Κῶ. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 11, σ. 33 - 36.

1130. ***Θηλυκὸς Ἀστέρ. Ἰ.*** Νιγρίτα. Πόθεν ἡ ὀνομασία τῆς πόλεως. ΣερρΧρον 2 (1957) 177 - 90. — Σούρπα ἢ Σύρπα. Αὐτόθι, σ. 191 - 3.

1131. ***Λυκουρέσις Ν.*** Διατί ἡ πόλις μας ὠνομάσθη Φιλιατρά. Φιλιατρά, τεῦχ. 4 (1957) 6 - 9.

1132. ***Μαυρίδης Ἰω.*** Ἡ τοποθεσία «Μεζερές». ΜαθἙστ φ. 18 (1957) σ. 112. — Ἀπὸ ποῦ πῆρε τὸ ὄνομά του τὸ χωρίον Κόρνος. Αὐτόθι, φ. 19 (1957) σ. 26.

1133. ***Μπίλλης Ἰω. Β.*** Τὸ χωρίον Μεσαναγρός. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 11, σ. 37 - 40, τεῦχ. 12, σ. 36 - 39.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

1134. ***Παπαγρηγοράκης 'Ιδ.*** Τὸ Σέλινον. Κρητ'Εστ ἔτ. Η' (1957) τεῦχ. 67, σ. 19 - 20.

1135. ***Παπαδογιάννης 'Αγησ.*** Τοπωνυμικά. Κρητ'Εστ ἔτ. Θ' (1957) τεῦχ. 69, σ. 33.

1136. ***Παππᾶς Φ.*** Χωρία Ριζοῦντος. Ποντ'Εστ 8 (1957) 4614.

1137. ***Παπαχαρίσης 'Αθ. Χ.*** Γλωσσικά. Πλάτων 9 (1957) 164 - 67.
'Εν σελ. 167 : 'Απλολογίαι ἐν τοπωνυμίοις.

1138. ***Ποῦλος 'Ι. Χ.*** Λέχοβα - Λέχοβο. Πελοπ Β' (1957) 441 - 43.

1139. ***Ρωμαῖος Κ. 'Α.*** Τοπογραφικὰ τῆς Φραγκοκρατίας. Πελοπ Β' (1957) 1-26.
Τοπωνύμια ἰδίᾳ ἐν σελ. 23 - 26.

1140. ——— Ἴασος - Ἰασαία. Ἑλληνικὰ 15 (1957) 65 - 75.
'Ενδιαφ. καὶ τὴν νεοελλ. τοπωνυμιολογ. ἔρευναν.

1141. ***Σάββας Κυριάκ.*** Οἱ βίγλες. Μαθ'Εστ φ. 19 (1957) 26 - 27.

1142. ***'Αβραμάντης 'Ι.*** Ἡ σημασία τῶν τοπωνυμικῶν στὴ λαογραφία. Ποντ'Εστ 9 (1958) 4655 - 56.

1143. ***'Αλεξάκις 'Ι. Σ.*** Ἡ μετονομασία τοῦ 'Αρκαλοχωρίου. Κρητ'Εστ ἔτ. Ι' (1958) τεῦχ. 77, σ. 7 - 9.

1144. ***Ἄμαντος Κ.*** Γεωγραφικὰ ὀνόματα. 'ΕπΒυζΣπ 28 (1958) 3 - 10.

1145. ***'Ασημάκης 'Ε.*** Τοπωνυμικὰ Παλαιοχωρίου Δωριέων. Φθιῶτις 4 (1958) ἀρ. 18, σ. 369.

1146. ***Βασιλειάδης 'Ισραὴλ Σ.*** 'Ισταμπόλ. Ποντ'Εστ 9 (1958) 4694 - 97.
'Αναδημοσ. ἐκ τῆς «'Επιθεωρήσεως», τεῦχ. 18ον, 1911, σ. 269.

1147. Ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως 'Αργοστόλι. 'Ηχὼ ἔτ. 13 (27) (1958) φ. 144/45, σ. 12 - 4. (Μετάφρ. ἀπὸ τὴν 'Ιταλ. 'Εγκυκλοπ., ἐπιμελείᾳ τοῦ 'Ιταλικοῦ 'Ινστιτούτου).

1148. ***Θεόκτιστος Λαϊνᾶς*** Διατί Ὑπάτη, Νέαι Πάτραι, καὶ Πατρατζίκι[ον]. Φθιῶτις 4 (1958) ἀρ. 13, σ. 48 - 50, ἀρ. 14, σ. 128 - 9.

1149. ***Θωμόπουλος 'Ι. 'Α.*** Τὰ τοπωνύμιά μας. Ἡ ἀξία τους καὶ τὰ προβλήματά τους. Θεσσαλονίκη 1958, 8ον, σελ. 82.

1150. ***Μιχαλακέας 'Αντ. Χ.*** 'Επὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως «Φιλιατρά». Φιλιατρά, τεῦχ. 6 (1958) 13 - 15.

1151. ***Οἰκονόμου Παντ.*** Μιὰ ματιὰ στὰ τοπωνύμια τοῦ νομοῦ μας. Θρῦλλοι (sic) καὶ πραγματικότης. 'Αριστοτέλης, τεῦχ. 10 (1958) σ. 62 - 64.

1152. ***Παπαγρηγοράκης 'Ιδ.*** Ὁ 'Αποκόρωνας. Κρητ'Εστ ἔτ. Θ' (1958) τεῦχ. 73 - 74, σ. 51 - 52.

1153. ***Παπαχριστοδούλου Χρ.*** Παρατηρήσεις στὸ τοπωνυμικὸ τῆς Δωδεκανήσου. Δωδεκάνησος 2 (1958) τεῦχ. 13 - 15, σ. 46 - 48.

1154. ***Σαΐνης Εὐάγγ.*** Ἐπὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως «Φιλιατρά». Φιλιατρά, τεῦχ. 5 (1958) 17 - 19.

1155. ***Στρατοκόπος Χ. Ἐ.*** Τὸ Πανὶ τοῦ Πανείου. Πὰν 1958, τεῦχ. 288 - 90, σ. 49.

1156. ***Τουλούπας Κ.*** Ὁ Σαρωνικός· (τοπωνυμικά). Πὰν 1958, τεῦχ. 282 - 4, σ. 35.

1157. ***Φλῶρος Δ.*** Γλωσσικὴ ἑρμηνεία μερικῶν τοπωνυμιῶν καὶ λέξεων τῆς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Φθιῶτις 4 (1958) ἀρ. 14, σ. 96 - 98.—Γλωσσολογικὴ ἑρμηνεία λέξεων τῆς περιοχῆς Φθιώτιδος. Αὐτόθι, ἀρ. 15/16, σ. 193-95, ἀρ. 17, σ. 276 - 7.

1158. ***Χαλιορῆς Ν. Γ.*** Ὁ ναύαρχος Κουντουριώτης γιὰ τὴν ὀνομασία τοῦ ναυστάθμου τοῦ Σκαραμαγκᾶ. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 18 (1958) ἀρ. 10 (212) σ. 221 - 23.

ιβ'. Λαϊκὸν θέατρον.

1159. * *Jensen Hans* Vulgärgriechische Schattenspieltexte. I. Herausgegeben und mit Anmerkungen sowie Indices versehen von Dr. – Berlin, 1954, 8ον, σελ. 92, 1 Bι.

Κρίσις: BS 17 (1956) 137 – 141 *(R. Dostálová – Jeništová).*

1160. ***Ζώρας Γ. Θ. Κρέτση - Λεοντσίνη Π.*** Πανάρατος· λαϊκὴ διασκευὴ τῆς Ἐρωφίλης. ἘπΒυζΣπ 27 (1957) 110 - 26. [Καὶ ἀνατύπωσις, 8ον, σελ. 28+2 πίν.].

1161. ***Μπίρης Κ.*** Ἡ λεβεντιὰ τῆς Ρούμελης στὸ ἑλληνικὸ λαϊκὸ θέατρο. ΝἙστ 61 (1957) 661 - 68.

ιγ'. Δημώδη βιβλία.

1162. ***Μέγας Γ. Ἀ.*** Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ, κριτικὴ ἔκδοσις ἀναθεωρηθεῖσα. Ἀθῆναι 1954, 8ον, σ. 256+4 πίν.

Κρίσεις: ΚρητΧρον 9 (1955) 523 – 35 *(Στυλ. Ἀλεξίου).* ΚυπρΓράμμ 20 (1955) 404 – 405 *(Κ. Π. Χατζηϊωάννου).* BZ 48 (1955) 436 – 37 *(F. D(ölger)).* Ἑλληνικὰ 14 (1956) 526 – 32 *(Λ. Πολίτης).* Revue des Études grecques, τόμ. LXX (1957) 581 κέξ. *(I. Bompaire).*

1163. ***Ἀλεξίου Λευτέρ.*** Ἡ φυλλάδα τοῦ γαδάρου ἤτοι γαδάρου, λύκου καὶ ἀλεποῦς διήγησις ὡραία. ΚρητΧρον 9 (1955) 81 - 118.

1164. ***Μέγας Γ. Ἀ.*** Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τὸ πρότυπόν της. ΝἙστ 57 (1955) 80 - 82.

1165. ***Οἰκονομίδης Δημήτρ. Β.*** Ἑλληνο - ρουμανικά. (Ἀπάντησις εἰς τὸν κ. Λίνον Πολίτην). Ἀθηνᾶ 59 (1955) 59 - 72.

1166. ***Παναγιωτάκης Ν. Μ.*** Ποδότας - ἀποδότης. Διορθωτικὰ εἰς χωρίον τοῦ «Ἐρωτοκρίτου». ΚρητΧρον 9 (1955) 490 - 503.

1167. ***Σπαντιδάκης Θρασ.*** Λαϊκὰ ἀναγνώσματα στὴν Κρήτη. ΚρητἙστ ἔτ. ΣΤ' (1955) τεῦχ. 49 σ. 21 - 23, τεῦχ. 51 (1955) σ. 22.

1168. ***Δουλγεράκης Ἐμμ. Ἰ.*** Ἀνέκδοτοι δημοτικαὶ παραλλαγαὶ τῆς «Ἐρωφίλης» καὶ τῆς «Βοσκοπούλας». ΚρητΧρον 10 (1956) 241 - 72.

1169. ***Ζώρας Γ. Θ.*** Τὸ Κρητικὸν εἰδύλλιον τῆς «Βοσκοπούλας» καὶ ὁ Ζακύνθιος ποιητὴς Νικόλαος Κουτούζης. ΠΒΣΘ τόμ. Γ' (1958) 344 - 50.

1170. ***Κριαρᾶς Ἐμμ.*** Σημασιολογικὰ στὸν Ἐρωτόκριτο καὶ σὲ ἄλλα κείμενα. ΚρητΧρον 12 (1958) 97 - 116.

4. Μουσικὴ καὶ χοροί.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 19. 53. 88. 91. 118. 143. 153. 158. 168. 179. 195. 470. 515. 745].

1171. ***Περιστέρης Σπυρ.*** «Ἀκρίτας ὄντας ἔλαμνεν». [Μουσικὴ μελέτη]. ΕΛΑ 7 (1952) 148 - 58.

Κρίσεις: Λαογρ 15 (1953/54) 477 – 79 *(Sam. Baud-Bovy)*. ἈρχΠόντ 21 (1956) 241-45 *(Δημ. Κοντογιαννόπουλος)*.

1172. ***Κουκούλης Γ. Ν.*** Τὸ μοιρολόϊ τοῦ Χριστοῦ — δημοτικὸ τραγούδι τῆς Καλύμνου. Μουσικὴ μεταγραφή —. ΚαλυμνΠαλμ ἀρ. 21 (1953) εἰς τὸ μετὰ τὴν σελ. 48 ἐξώφυλλον.

1173. Ἡ «Σέρα». ΠοντἙστ (1954) 2824.

1174. ***Κ. Ι. Κ. - Κ. Κ. Σ.*** Τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ. ἨπειρἙστ 3 (1954) 381.

Στίχοι ἐκ τοῦ μοιρολογίου τῆς Παναγίας μετὰ βυζαντινῆς παρασημαντικῆς.

1175. ***Καβακόπουλος Παντ.*** Τ' Ἀναστενάρια καὶ ἡ μουσική των. ἈρχΘρΘησ 19 (1954) 340 - 45.

1176. ***Παλαιὸς Ν. Β.*** Γιὰ νὰ μὴν ξεχασθοῦν. Καστ Νέα ἔτ. 6 (1954) φ. 52 σ. 2.

Δημοσ. τὰ κείμενα 23 διστίχων μετὰ φωτοτ. ἐναρμονίσεως ὑπὸ *Γερασ. Γ. Χωραφᾶ*.

1177. ——— Τέσσερα καὶ πέντε (δημοτικὸ Καστελλορίζου). Ἐναρμόνισις *Γερασίμου Γ. Χωραφᾶ*. ΚαστΝέα ἔτ. 6 (1954) φ. 56 σ. 2.

1178. ***Περιστέρης Σπ. Δ.*** «Γέρασα, Χάϊδω μ', γέρασα». ἨπειρἙστ 3 (1954) 745.—Ἡ Ἀλεξάνδρα. Αὐτόθι, σ. 1210. [2 ᾄσμ. μετὰ μουσικῆς].

1179. ***Σακελλαρίου Χαρ.*** Τσακώνικος (χορός). Γυμν Β' (1954) σ. 279.

1180. ***Τσιάρας 'Αναστ.*** Τὰ ρεμπέτικα· (ποίηση καὶ μουσική). 'ΗπειρἙστ 3 (1958) 837 - 41.

1181. ***Μαλεβὸς Πέτρ.*** Ὁ Τσακώνικος χορός. ΧΜ τόμ. Γ' (1954/56) σ. 158.

1182. ***'Αβέρωφ Γ.*** Κυπριακοὶ χοροί. Πρόλογος Σόλωνος Μιχαηλίδου. ΚυπρΣπ 19 (1955) 147 - 84.
Δημοσ. ἡ μουσικὴ τῶν χορῶν μεθ' ἑρμηνευτ. σημειώσεων.

1183. ***Καβακόπουλος Παντ.*** Ἡ μουσικὴ τῶν 'Αναστενάρηδων. 'ΑρχΘρΘησ 20 (1955) 376 - 79.

1184. ***Μελισσινὸς Γερ.*** Ἡ Κεφαλλονίτικη λαϊκὴ μουσικὴ στὸ ραδιόφωνο. 'Ηχὼ ἀρ. 105 - 107 (1955) σ. 6.

1185. ***Περιστέρης Σπ.*** Δημοτικὰ τραγούδια Δροπόλεως Βορείου 'Ηπείρου. ΕΛΑ 9 - 10 (1955/57), 1958, σ. 105 - 33. [Μελῳδίαι ᾀσμ. μετὰ καταγρ. τῆς μουσικῆς αὐτῶν καὶ παρατηρήσεις].

1186. ——— Μουσικὴ ἀποστολὴ εἰς τὰς ἐπαρχίας Ναυπακτίας καὶ Μεσολογγίου. ΕΛΑ 9 - 10 (1955/57), 1958, σ. 422 - 24.

1187. Ρουμελιώτικα θ'λυκωτὰ τραγούδια. Φθιῶτις ἔτ. Α', 1 (1955) σ. 75.
Εἰδήσεις περὶ χοροῦ τῆς Ρούμελης καὶ 1 ᾆσμα.

1188. Folk Music of Greece. (Ethnic Folkways Library. Album. N° P. 454). New York 1955, 8ον, σελ. 7.

1189. ***'Αβραμάντης 'Ιω.*** Ὁ χορὸς Σέρα. ΠοντἙστ 7 (1956) 3705 - 708.

1190. ***"Ακογλους Ξ. Κ.*** Βυζαντινὴ μουσική. ΠοντἙστ 7 (1956) 3923 - 31.
'Εξετάζεται τὸ θέμα: 'Εκκλησιαστικὴ μουσικὴ καὶ δημοτικὸ τραγούδι.

1191. *Baud Bovy S.* Chansons populaires grecques du Dodecanèse recueilliés et harmonisées par —. Genève [1956], 4ον, σελ. 24.

1192. ***Καβακόπουλος Π., Παπαχριστοδούλου Π., Ρωμαῖος Κ.*** Μουσικὰ κείμενα δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Θράκης. 'Επίμετρον τοῦ 21 τόμου τοῦ 'Αρχείου Θρᾳκικοῦ Λαογρ. Θησαυροῦ, 'Αθῆναι 1956, 8ον, σελ. 244.
Πλὴν τῆς μουσικῆς δημοσ. καὶ τὰ κείμενα τῶν ᾀσμάτων μετὰ παρατηρήσεων.

1193. ***Κιαγχίδης Χαράλ. Π.*** Ὁ πυρρίχιος χορὸς ἢ Σέρα τῶν Ποντίων. Ποντ Ἑστ 7 (1956) 3941 - 42.

1194. ***Κουσιάδης Γ. 'Α.*** Τ' ἀναστενάρια καὶ οἱ χοροί των. 'ΑρχΘρΘησ 21 (1956) 279 - 81.

1195. ***Κρανιδιώτης Ν.*** Σόλων Μιχαηλίδης. ΚυπρΓράμμ 21 (1956) 211 - 12. [Μελ. λαϊκ. μουσ.].

1196. ***Μελεβὸς Πέτρ.*** Ὁ Τσακώνικος χορός. ΧρονΤσακ 1 (1956) 158.

1197. ***Μελανοφρύδης Π. 'Η.*** Ὁ χορὸς Σέρα. ΠοντἙστ 7 (1956) 3747 - 50, 3883 - 84.

1198. ***Μιχαηλίδης Σόλ.*** Ἡ Κυπριακὴ δημοτικὴ μουσική. ΚυπρΓράμμ 21 (1956) 105 - 13.

1199. ***Μουζενίδης Π. Δ.*** Ὁ χορὸς Σέρα. Μελέτη μὲ εἰσαγωγὴ τοῦ κ. *Ξ. Κ. Ἄκογλου.* ΠοντἙστ 7 (1956) 3649-64. [Καὶ ἀνατ., Θεσσ/νίκη 1956, 8ον σελ. 16].

1200. ***Notopoulos James A.*** Folk Dances of Greece recorded by –.(Ethnic Folkways Library. Allbum N° P. 467). U.S.A. 1956, 4ον, σελ. 14.

1201. ***Peltier*** Χοροὶ καὶ τραγούδια τῶν ἑλληνικῶν λιμένων· [μετάφρασις ἐκ τῆς Γαλλικῆς]. ΝαυτἙλλ τεῦχ. 272 (1956) σ. 17.

1202. ***Σαλαμάγκας Δ.*** Καὶ πάλι τὰ μακάμικα. ἨπειρἙστ 5 (1956) 205. [Λαϊκὴ μουσική].

1203. ***Σκουβαρᾶς Βαγγ.*** Τὸ ἔτυμο τῆς λέξης «μακάμικα». ἨπειρἙστ 5 (1956) 95. [Λαϊκὴ μουσ.].

1204. ***Καβακόπουλος Π.*** Ἡ φθορὰ τῆς ἑλληνικῆς μελῳδίας. ΚρητἙστ ἔτ. Θ´ (1957) τεῦχ. 72, σ. 17 - 18.

1205. ***Καλλὲς Θ.*** Τὸ θύμιασμαν· (ὁ χορὸς τῶν ἑπτὰ ζευγαριῶν). ΠοντἙστ 8 (1957) 4403.

1206. ***Λάβδας Ἀ. Κ.*** Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἠπείρου ἐκ τῆς συλλογῆς Σ. Περιστέρη "Δημοτικὰ τραγούδια Ἠπείρου καὶ Μωρηᾶ" διὰ μίαν φωνὴν καὶ πιάνο. Α´. Τρεῖς κοπέλλες λυγερές. Ἡ καραγκούνα. Ἐκδόσεις Φ. Νάκα. Ἀθῆναι 1957, 4ον, σελ. 8.

1207. ***Πέτροβιτς Νατ. Ἐ.*** Ἐξισλαμισμοί. ΣερρΧρον 2 (1957) 160 - 76.
Ἐν σελ. 168 – 9 δημοσ. ᾆσμα μετὰ μουσ. εἰς εὐρωπ. γραφ., ἐν σ. 170 – 1 ᾆσμα (κείμ.), ἐν σ. 175 – 6 μουσ. καταγρ. 2 καὶ τὸ κείμ. ᾄσμ.

1208. ***Σταυρουλάκης Χ.*** Κρητικὴ δημοτικὴ μουσική. ΚρητἙστ ἔτ. Θ´ (1957) τεῦχ. 71, σ. 10 - 12.

1209. ***Συναδινὸς Θ. Ν.*** Συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς Νεοελληνικῆς μουσικῆς. Καινούρια Ἐποχή, ἔτ. 2, τεῦχ. 3, Φθινόπωρο 1957, σ. 275 - 83.

1210. ***Ἀβραμάντης Ἰ.*** Αἱ ὀργανώσεις καὶ οἱ χοροί μας. ΠοντἙστ 9 (1958) 4984 - 86.
Γενικὰ περὶ Ποντιακῶν χορῶν.

1211. ***Ἄκογλους Ξ.*** Ἐκκλησιαστικὴ μουσική. ΠοντἙστ 9 (1958) 4833 - 48.
Ἐν σελ. 4840 ὁ συγγρ. ὑποστηρίζει ὅτι «ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ στὴ βάση της εἶναι τέχνη λαογραφική».

1212. ***Baud Bovy S.*** Études sur la chanson cleftique avec 17 chansons cleftiques de Roumélie transcrites d'àprès les disques des Archives musicales de folklore. Préface de Mme *M. Merlier*. (Collection de l'

Institut Français d'Athènes, 53). Athènes, 1958, 4ον, σελ. XV + 125.

1213. ***Δαφέρμος Δημ. Γ.*** Ἡ Κρητικὴ μουσική. Κρητ'Εστ ἔτ. Ι' (1958) τεῦχ 77, σ. 10 - 13.

1214. ***Λάβδας Ἀντ. Κ.*** Πεντάφθογγοι κλίμακες ἐν τῇ δημώδει μουσικῇ τῆς Ἠπείρου. Ἠπειρ'Εστ 7 (1958) 135 - 41.

1215. ***[Σπυριδάκης Γ. Κ.]*** Λαογραφικὴ καὶ μουσικολογικὴ ἔρευνα τῆς Δωδεκανήσου ὑπὸ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (1956/58). Δωδ'Αρχ Γ' (1958) 296 - 97.

1216. ***Μελανοφρύδης Π. Ἠ.*** Ἀπάντησις εἰς ἀπορίας. Ποντ'Εστ 9 (1958) 4653 - 54.

Περὶ τοῦ θρησκευτ. χοροῦ «θύμιγμαν».

1217. ***Πανᾶς Κ. Ἰ. - Σκληρὸς Ν. Β.*** Ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ καὶ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι. (Ἀπὸ τὴν διάλεξιν - συναυλίαν τῆς 16ης Μαΐου 1958 εἰς τὴν Διακίδειον Σχολὴν Λαοῦ Πατρῶν). Μετὰ δείγματος Βυζαντινῆς παρασημαντικῆς ἓξ (6) δημωδῶν ᾀσμάτων. Πάτραι 1958, 8ον, σελ. 40 + 10.

1218. ***Χ''ανδρουλλῆς Ἀνδρ. Ἐ.*** Ἱστορικὰ ἀνέκδοτα ἐκ Καρπάθου. Δωδ'Αρχ Γ' (1958) 270 - 79.

Ἐν σελ. 274 - 75 περιγρ. συνήθεια κοινῶν κατὰ Κυριακὴν χορῶν τῶν κατοίκων Πυλῶν Καρπάθου.

1219. ***Χατζιδάκις Γεώργ. Ἰ.*** Κρητικὴ Μουσική. Ἱστορία, μουσικὰ συστήματα, τραγούδια καὶ χοροί. Πρόλογος τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Μαν. Καλομοίρη. Ἀθῆναι (1958), 8ον, σελ. 240.

Ε'. Κοινωνικὸς βίος.

1. Οἱ κύριοι σταθμοὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Γέννησις, γάμος, τελευτή.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 57. 90. 93. 94. 96. 104. 106. 108. 111. 112. 117. 120. 122. 126. 129. 131. 143. 147. 148. 153. 156. 157. 165. 167. 168. 172. 174. 176. 178. 179. 184. 187. 189. 190].

1220. ***Πετρίδης Μ. Γ.*** Ὁ γάμος [στὸ Καστελλόριζο]. ΚαστΝέα ἔτ. 2 (1950/51) φ. 13 - 14 σ. 2, φ. 15 σ. 2, φ. 16 σ. 2, φ. 17 σ. 2, φ. 18 σ. 2, φ. 19 σ. 2.

1221. ***Φτυαρᾶς Ἠλ.*** Πῶς κλαῖνε στὸ Καστελλόριζο τοὺς νεκρούς των. ΚαστΝέα ἔτ. 2 (1950/51) φ. 11 - 12 σ. 6, φ. 16 σ. 3.

1222. ***Λουκᾶτος Δημ. Σ.*** Ὁ σύζυγος εἰς τὰ κατὰ τὴν γέννησιν ἔθιμα καὶ λαο-

γραφικαὶ ἐνδείξεις περὶ ἀρρενολοχείας. ΕΛΑ 8 (1953/54), 1957, σ. 124-68.

1223. ***Τοπούζης Γ. Κ.*** Γενικὰ περὶ τοῦ γάμου στὸ νησὶ τῆς Σύμης. Καλυμν. Παλμ ἀρ. 19 (1953) σ. 29 - 31, ἀρ. 21 (1953) σ. 27 - 29, ἀρ. 22 (1953) σ. 23 - 25, ἀρ. 23 (1953) σ. 36 - 38, ἀρ. 24 (1953) σ. 40 - 42.

1224. ***Ψυχογιὸς Ντ. Δ.*** Ἠλειώτικα παιδοκόμια. Λαογρ 15 (1953/54) 248-73.
Συνέχεια ἐκ τῆς Λαογρ. 13 (1951) 340 – 46.

1225. ***Κληρίδης Νέαρχ.*** Εὐκεννίκκιν (τό). ΚυπρΓράμμ 19 (1954) 353 - 54.
Γαμήλια ἔθιμα.

1226. Λαϊκὲς δοξασίες γιὰ τὸ γάμο. ΜΗ ἔτ. 1954, σ. 300.

1227. ***Μακρῆς Νῖκ.*** Προπολεμικὸς γάμος σεὶς Κυδωνιὲς Γρεβενῶν. ΜΗ ἔτ. 1954, σ. 201 - 14.

1228. ***Παπαδόπουλος Ἀντών.*** Γαμήλια ἔθιμα εἰς τὸ Χορτοκόπι τῆς Ματζούκας. ἈρχΠόντ 19 (1954) 242 - 48.

1229. ***Πατεροῦ - Χρυσουλάκη Κατίνα*** Ὁ γάμος στὰ Σφακιά. ΚρητἙστ ἔτ. ΣΤ´ (1954) τεῦχ. 45, σ. 17 - 20.

1230. ——Ὁ θάνατος στὰ Σφακιά. ΚρητἙστ ἔτ. ΣΤ´ (1954) τεῦχ. 46, σ. 12-13.

1231. ***Ἀνδριώτης Ν. Π.*** Ἀνασκάφτω = ἀναθεματίζω, βλαστημῶ (νεκρό). Ποντ Ἑστ 6 (1955) 3155 - 56.

1232. ***Ζαφειρίου Πολυξένη Ν.*** Ἔθιμα τῆς Σάμου· (σχετικὰ μὲ τὴν λεχώνα καὶ τὸ βρέφος). ἈρχΣάμ 4 (1955) 181 - 84.

1233. ***Θωμόπουλος Θεόδ.*** Ὁ ρουμελιώτικος γάμος. Φθιῶτις ἔτ. Α´, 4 (1955) 56 - 61.

1234. ***Μελανοφρύδης Π. Ἠ.*** Ἀνασκάφτω. ΠοντἙστ 6 (1955) 3093 - 95. [Ἔθιμα τελευτῆς].

1235. ***Τσακνάκης Ἀθ.*** Πῶς γίνονται οἱ γάμοι στὴν Ἐπανομή. ΜΗ 1955, σ. 165-74.

1236. ***Ἀθανασιάδης Στάθ.*** Δοξασίαι γιὰ τοὺς νεκρούς. ΠοντἙστ 7 (1956) 3885 - 86.

1237. ***Καραγιάννης Ἰω.*** Ἀπὸ τὰ ρουμελιώτικα ἔθιμα τοῦ γάμου. Φθιῶτις ἔτ. 2, ἀρ. 8 (1956) σ. 36.

1238. ***Κρητικὸς Παν. Γ.*** Νοταριακὴ ἐπὶ εἰκόνος συμφωνία τῶν ἱερέων τῆς Πάτμου. ΔωδἈρχ Β´ (1956) 42 - 46.
Περὶ τελευτῆς ἱερέων.

1239. ***Κριαρᾶς Ἐμμ.*** Τό ἀνακάλημα τῆς Κωνσταντινόπολης. Κριτικὴ ἔκδοση μὲ εἰσαγωγή, σχόλια καὶ γλωσσάριο. Ἐκδόσεις Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης 1956, 8ον, σελ. 60 + πίν. 3.
Περιέχει καὶ εἰδήσεις περὶ τελευτῆς.

1240. ***Παπᾶ Κατίνα Γ.*** Γαμήλια ἔθιμα τῆς Β. Ἠπείρου. ἨπειρἙστ 5 (1956) 350 - 55, 453 - 57.

1241. ***Π(ετρίδης) Μ. Γ.*** Ἐπιτάφια ἐπιγράμματα Καστελλορίζου. [7]. ΚαστΝέα 8 (1956) φ. 73 σ. 2.

1242. ***Σπανοῦ - Ἀναγνωστοπούλου Στέλλα*** Ὁ γάμος ἐν Ἄργει Ὀρεστικῷ. Μακεδ 3 (1956) 322 - 33.

1243. ***Χαλιορῆς Ν. Γ.*** Ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 16 (1956) ἀρ. 2 (180), σ. 36 - 8.

1244. ***Βρόντης Ἀναστ.*** Τὸ παιδὶ στὴ Σάμο. Λαογρ 16 (1956/57) 214 - 44.

1245. ***Βαβουλὲς Π.*** Παρατηρήματα. Τοῦ γάμου. ΚρητἙστ ἔτ. Θ′ (1957) τεῦχ 69, σ. 32 - 33.

1246. Γάμος ἐν Ἀδριανουπόλει ἐπὶ μεταβυζαντινῆς περιόδου κατὰ σῳζομένην εἰκόνα τῆς Μεγαλουπόλεως. (Motraye, Voyage τ. I. σ. 398, σχέδιον XXV). ἈρχΘρΘησ 22 (1957) 164.

1247. ***Γρηγοριάδης Γεώργ.*** Λαογραφικὰ τοῦ Πόντου. Ὁ γάμος. Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 2 (1957) σ. 39 - 43.

1248. ***Καπέλλα Θεμελίνα*** «Μὲ τὸ ξεκίνημα». Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 6, σ. 13 - 14.
Εἰδήσεις περὶ τελευτῆς.

1249. ***Μελανοφρύδης Π.Ἠ.*** Ἡ ἀπαγωγὴ (τὸ σύρσιμον). ΠοντἙστ 8 (1957) 4391-2.

1250. ***Νικολαΐδης Ἀναν.*** Ὁ γάμος στὸν Πόντο· (στὴν περιφέρεια Τορούλ). ΠοντἙστ 8 (1957) 4225 - 27, 4266 - 69, 4374 - 76, 4434 - 36, 4551-54, 4615 - 17.

1251. ***Παναγῆς Θ.*** Λαογραφικὰ χωρίου Σκλήθρου Φθιώτιδος. Φθιῶτις Γ′ (1957) ἀρ. 10, σ. 133.
Εἰδήσεις σχετ. μὲ τὸ παιδίον.

1252. ***Παπαδόπουλος Δ. Κ. (Σταυριώτης)*** Μαχοκράτεμαν - Στίμνωναν. Ποντ Ἑστ 8 (1957) 4145. (Γαμήλια ἔθ.].

1253. ***Σαλτσῆς Ἰ.*** Τὸ μάσ'. ΠοντἙστ 8 (1957) 4144. [Γαμήλ. ἔθ.].

1254. ***Χαβιαρᾶς Νικήτ.*** Τὸ ἰδίωμα τῶν παιδίων ἐν Σύμῃ. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 1, σ. 15 - 26, 29.
Εἰδήσ. σχετ. μὲ τὸ παιδίον.

1255. ***Χόνδρος Δημ.*** Γάμος στὰς Σέρρας γύρω στὸ 1900. ΣερρΧρον 2 (1957) 206 - 8· (μετὰ μιᾶς μουσ. καταγρ. δημ. μελῳδ.).

1256. ***Ἱερωνυμίδης Πολύκ.*** Τὸ μνημόσυνον τοῦ ἥρωος Αὐξεντίου. Λαογρ 17 (1957/58) 269. [Εἰδήσ. περὶ τελευτῆς].

1257. ***Ρουσιουνίδης ᾿Α.*** Ὁ γάμος στὸ Γουδὶ τῆς Πάφου. Λαογρ 17 (1957/58) 284 - 87.

1258. ***᾿Αδαμαντίδης Μίδας*** Ὁ γάμος στὰ χωριὰ τῆς Φλωρίνης. ᾿Αριστοτέλης, τεῦχ. 7 (1958) σ. 39 - 40.

1259. ***Goldmann Emil*** Γαμήλια ἔθιμα. Μετάφρ. *Β. Δ. Φόρη.* (᾿Ανατ. ἀπὸ τὴν ἑβδομαδιαία ἐφημερ. τῆς Κοζάνης "Δυτικὴ Μακεδονία", φύλλα 412 - 17, τῆς 3. 10. 17. 24 καὶ 31 Μαρτίου καὶ 7 ᾿Απριλίου 1958), Κοζάνη 1958, 16ον, σελ. 20.

1260. ***Καββάδας Γ. Β.*** Γαμήλια ἔθιμα τῶν Σαρακατσαναίων τοῦ Τσεπελόβου ᾿Ηπείρου. ᾿ΗπειρἙστ 7 (1958) 480 - 87.

1261. ***Κουτουφάρης Μ.*** Ὁ γάμος. ᾿Ικαριακά, τεῦχ. 7 (1958) 20.

1262. ***Σπαθόπουλος Θ. ᾿Η.*** Ἔθιμα γάμου στὸν Πόντο· (περιφέρεια Νικοπόλεως). ΠοντἙστ 9 (1958) 4660 - 62, 4718 - 22.

2. Θρησκευτικὴ ζωή. Λαϊκὴ λατρεία.

α΄. Συλλογαί.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ᾿ ἀρ. 19. 53. 55. 57. 91. 93. 94. 96. 97. 99. 100. 104. 108. 110. 112. 115. 117. 118. 120. 122. 123. 126. 127. 131. 132. 133. 135. 136. 137. 143. 145. 149. 153. 154. 157. 158. 160. 162. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 177. 182. 184. 186. 187. 190. 192. 196. 197. 317. 407].

1263. ***Π(ετρίδης) Μ. Γ.*** Ἡ ζωὴ στὸ Καστελλόριζο πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφή του. Τὸ Πάσχα. ΚαστΝέα ἔτ. 1 (1949/50) φ. 4 σ. 5 - 6, φ. 5 σ. 2.

1264. ——— Ἡ Πρωτομαγιά. ΚαστΝέα 1 (1949/50) φ. 6 σ. 5.

1265. ***Καΐλῆς ᾿Απόστ. Γ.*** Ὁ πετροπόλεμος. ΚαστΝέα ἔτ. 2 (1950/51) φ. 16 σ. 2, φ. 17 σ. 2, φ. 18 σ. 2, φ. 19 σ. 2.

1266. ***Πετρίδης Μ. Γ.*** Τὸ πετάφιο. ΚαστΝέα ἔτ. 2 (1950/51) φ. 16 σ. 2.

1267. ***Σάββας Κώστ. Δ.*** Ἄνοιξη καὶ Πασχαλιὰ στὸ Καστελλόριζο. ΚαστΝέα ἔτ. 2 (1950/51) φ. 16 σ. 1 - 2.

1268. ***Στούπη Χαρὰ Σ.*** «Τ' ἁγιονέρι». ΚΧρον Α΄ (1951), σ. 135 - 6.

1269. ***Μηνιάτης ᾿Ηλ. Π.*** Ὁ ἅγιος Γεώργιος. ΧαρΣπ 1 (1952) τεῦχ. 4, σ. 2-3.

1270. ***Μπέντας Κων.*** Οἱ ξακουστὲς γιορτὲς τῆς Σιάτιστας. ΜΗ ἔτ. 1952, σ. 232 - 33.

1271. ***Σάββας Πέτρ. Δ.*** Γύρω ἀπὸ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα στὸ νησί μας. Καστ Νέα ἔτ. 3 (1952) φ. 27 - 28 σ. 2, φ. 29 σ. 2.

1272. ***Πετρίδης Μ. Γ.*** Νησιώτικη πρωτομαγιά. ΚαστΝέα ἔτ. 4 (1952/53) φ. 39 σ. 2.

2273. ***Σάββας Πέτρ.*** Χειμώνας στὸ νησάκι μας μὲ τὶς γιορτές. ΚαστΝέα ἔτ. 4 (1952/53) φ. 37 σ. 2.

1274. ***Πετρίδη Ἄννα Μ.*** Παραμονὴ τ' ἅη Ἀντρέα. ΚαστΝέα ἔτ. 5 (1953) φ. 46 σ. 2.

1275. ***Κωνσταντίνου Χαρίλ.*** Ἔθιμα τῆς Πρωτοχρονιᾶς [ἐν Κύπρῳ]. Ἔθιμα τοῦ Πάσχα [ἐν Κύπρῳ]. Λαογρ 15 (1953/54) 461 - 63. 465-66.

1276. ***Χατζηκωστῆς Γεώργ. Ν.*** Τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου καὶ ἡ Κυριακὴ τῶν Βαΐων εἰς χωρία τινὰ τῆς Πάφου. Λαογρ 15 (1953/54) 463 - 65.

1277. ***Ἀβραμάντης Ἰ.*** Στὴν Παναγία Γουμερᾶ. ΠοντΈστ 5 (1954) 2850- 53.

1278. —— «Τῇ Χριστοῦ». ΠοντἙστ 5 (1954) 2889 - 91.

1279. ***Ἀθανασιάδης Εὐστ.*** Τὸ βάεμαν στὴ Σαντά· (ἔθιμο τῆς ἡμέρας τῶν Βαΐων). ΠοντἙστ 5 (1954) 2590.

1280. ***Βαφειάδης Γ. Τρ.*** Μεγάλη Σαρακοστὴ - Πάσχα. ΠοντἙστ 5 (1954) 2534 - 35.

1281. —— Λαογραφικὰ Τραπεζοῦντος καὶ Κρώμνης. ἈρχΠόντ 19 (1954) 249 - 250.
Ἔθιμα λατρείας.

1282. ***Δημητριάδης Κ.*** Οἱ φωτιὲς τοῦ Ἅη - Γιάννη κι ὁ κλήδωνας. ΝαυτἙλλ 1954, φ. 249, σ. 17.

1283. ***Δημητριάδης Χρ.*** Οἱ «κοτσαμὰν'» στὴν Λιβερά. ΠοντἙστ 5 (1954) 2387 - 89.
Λατρευτ. ἔθιμα.

1284. ***Διονυσιάτης Εὐθ.*** Σημειώσεις τινὲς περὶ τοῦ καρναβάλου. ΠοντἙστ 5 (1954) 2536.

1285. ***Θειόπουλος Ν.*** Χριστούγεννα στὴν Πουλαντζάκη (1892). ΠοντἙστ 5 (1954) 2390 -91.

1286. ***Κανδηλάπτης Γ. (Κάνις)*** Ἡ παραμονὴ τῆς πρωτοχρονιᾶς στὴν Ἀργυρόπολι (σὲ σπίτι ἀρραβωνιασμένης). ΠοντἙστ 5 (1954) 2392 - 93.

1287. ***(Κτενίδης Φ.)*** [Τὸ βάεμαν] στὴν Φάτσα· [ἔθιμο τῆς ἡμέρας τῶν Βαΐων]. ΠοντἙστ 5 (1954) 2590.

1288. ***Κ. Φ.*** Τὸ Πάσχα στὸν Πόντο. Ἡ Λαμπρή. ΠοντἙστ 5 (1954) 2563-66.

1289. ***Λανίτης Νικ. Κλ.*** Πρωτοχρονιὰ στὴν Κύπρο. ΝἙστ 56 (1954) 239-40.

1290. ***Λουκᾶτος Δημ. Σ.*** Ἡ λιτανεία ἀπὸ τὰ Σίσια στὸ Κάστρο. ἈγγλἘπ τόμ. Ζ' (1954) ἀρ. 5, σ. 66 - 81.
Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου βλ. τοῦ αὐτοῦ καὶ Religion populaire à Céphalonie, μετάφρ. ὑπὸ *Jean Malbret*, Athènes 1951 (ἔκδ. Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν), σ. 179 - 94.

1291. ***Σπαθόπουλος Θ. 'Ηλ.*** Τὰ «κάλαντα» στὴν Γαράσαρη. Ποντ'Εστ 5 (1954) 2385.

1292. ***Σπαντιδάκης Θρασ.*** Τὰ Κρητικὰ κάλαντα. Κρητ'Εστ ἔτ. ΣΤ' (1954) τεῦχ. 47, σ. 2 - 3.

1293. ***Σπάρταλης Δανιὴλ*** 'Ανάστασις στὸ νησάκι μας. ΚαστΝέα ἔτ. 6 (1954) φ. 50 σ. 2.

1294. ***Σταμούλη - Σαραντῆ 'Ελπινίκη*** Οἱ 'Αποκριές. (Λαογραφικὰ Θράκης). 'ΕλλΔημ 13 (1954) 282 - 283.

1295. ***Τζωρτζάκη Φωτεινὴ*** 'Η προϊστορία τῆς ἐληᾶς καὶ ἡ θέσις της στὴν ἑλληνικὴ παράδοσι. 'Η 'Εληά, τεῦχ. 15 (1954) 463 - 67.
Εἰδήσεις περὶ λαϊκῆς λατρείας.

1296. ***Τσιτσᾶς Σερ.*** 'Η βασιλόπιττα. Πὰν 1954, τεῦχ. 231-33, σ. 9 - 10.

1297. ***Φωστηρόπουλος 'Αγαθάγγελος*** Λαογραφικὰ 'Ιμέρας. Αἱ ἑορταί. 'Αρχ Πόντ 19 (1954) 259 - 61.

1298. ***Διαμάντης Κ. 'Α.*** Λαογραφικὰ Νησίστας Τζουμέρκων. (Τὸ πανηγύρι τῆς 'Αγίας Παρασκευῆς μὲ τὸ χορὸ καγγελάρι καὶ τὰ τραγούδια τοῦ Λαζάρου). 'Ηπειρ'Εστ 3 (1954) 970 - 77, 1079 - 82, 1168 - 71. 4 (1955) 44 - 48, 157 - 62, 260 - 63, 370 - 73, 578 - 84.

1299. ***'Αγραφιώτης*** 'Ο "Αϊ - Δημήτρης. Φθιῶτις ἔτ. Α' ἀρ. 4 (1955) σ. 66 - 67.

1300. ***'Αναστασιάδης Γεώργ.*** "Αγιος Γεώργιος ὁ 'Οξύς. Μαθ'Εστ Ε', φ. 15 (1955) σ. 158.

1301. ***Βουτσόπουλος Κ.*** 'Η μασκαροδευτέρα ἢ πιτεροδευτέρα στὸ Σαμμακόβι καὶ οἱ πιτεράδες. 'ΑρχΘρΘησ 19 (1955) 337 - 38.

1302. ***Δημητρίου Νικήτ. Δ.*** Τὸ κόψιμο τῆς πίττας μας. ΚαστΝέα ἔτ. 7 (1955) φ. 60 σ. 2.

1303. ***Κονόμος Ντ.*** Λαογραφικὰ Ζακύνθου. ΦιλΠρωτ 1955, σ. 265 - 270.
Λατρ. ἔθιμα.

1304. ***Κτενίδης Φίλ.*** 'Η πρωτοχρονιὰ τῶν 'Ανατολιτῶν ἐν 'Αθήναις. Ποντ'Εστ 6 (1955) 2989 - 90. [Μετά τινων λατρ. ᾀσμάτ.].
'Αναδημοσίευσις ἐκ τοῦ περιοδ. «'Επιθεώρησις» τῆς Τραπεζοῦντος, 1911, τεῦχ. 17ον.

1305. ***Μακρῆς Παναγ. 'Ι.*** Τὸ Πάσχα στὸ 'Αργοστόλι. 'Ηχὼ ἀρ. 102-104 (1955) 6.

1306. ***Μελανοφρύδης Π. 'Η.*** 'Η 'Ανάληψις. Ποντ'Εστ 6 (1955) 3161.

1307. ***Μισαηλίδης Δ.*** Διὰ τὸν «Κανναβούρην». Ποντ'Εστ 6 (1955) 3092· [λατρ. ἔθιμα].

1308. ***Μιχόπουλος Σπῦρ.*** Τὰ ἔθιμα τῆς γιορτῆς τοῦ «'Αγιαννιοῦ τοῦ Ρηγανᾶ». Πελοπ'Εστ περίοδ. Β', φ. 1 (1955), σ. 21.

1309. ***Παπαχριστοδούλου Χ.*** Γεωργικὲς γιορτὲς στὴ Ρόδο. Δωδ'Αρχ Α' (1955) 25 - 35.

1310. ***Π(απαχριστοδούλου) Π.*** Τὰ κεμπάπια στὴ Θράκη. 'ΑρχΘρΘησ 19 (1955) 339 - 40.

1311. ***Τζεράκι - Βλασσοπούλου Μαρίκα*** Δοξασίες τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Κρητ Ἑστ ἔτ. ΣΤ' (1955) τεῦχ. 51, σ. 32 - 33.
Ἔθιμα λαϊκῆς λατρείας.

1312. ***Τσιτσᾶς Σερ.*** Χριστούγεννα στὴ Ρούμελη. Ἔθιμα, θρῦλοι καὶ παραδόσεις. Οἱ καλικάντζαροι καὶ τὰ παιδικὰ μπουλούκια τῶν καλαντάρηδων. Φθιῶτις ἔτ. Α' (1955) ἀρ. 1, σ. 67 - 68.

1313. ——Τὰ βάϊα καὶ ἡ γιορτὴ τοῦ Λαζάρου. Φθιῶτις ἔτ. Α' (1955) ἀρ. 2, σ. 46 - 47.

1314. —— Αὔγουστος. Φθιῶτις ἔτ. Α' (1955) ἀρ. 3, σ. 71 - 72.
Ἔθιμα λαϊκῆς λατρείας.

1315. ***Χριστοφίδης Ἐμμ.*** «'Ατζιεντοῦ». ΜαθἙστ φ. 16 (1955/56) σ. 30.
Ἔθιμα λαϊκῆς λατρείας.

1316. *Arnott Margaret* Σάββατο τοῦ Λαζάρου· (ἑλληνικὰ ἔθιμα). ΝἙστ 59 (1956) 562 - 66.

1317. ***Καλοκαιρινὸς Ἄγγ.*** Ὁ Κλήδονας. ΚρητἙστ ἔτ. Η' (1956) τεῦχ. 62 σ. 11 - 13.

1318. ——Ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων. ΚρητἙστ ἔτ. Η' (1956) τεῦχ. 62, σ. 5-6.

1319. ***Καμπάνης - Πέτερ Πέτρ. Λ.*** Τὰ Ζεϊμπέκια. (Συριανὰ ἔθιμα). Κυκλ Α' (1956) τεῦχ. 2, σ. 131 - 32.

1320. Κισκέκ(ι) - γιορτή. 'ΑρχΣάμ 5 (1956) 177 - 78.

1321. ***Κυριακίδης Στίλπ. Π.*** Ἑορταστικαὶ πυραὶ ἐν Μακεδονίᾳ. Μακεδ 3 (1956) 407 - 408.

1322. ***Μηχιώτης Χαρίλ.*** Γιορτὲς καὶ πανηγύρια τοῦ καλοκαιριοῦ. Φθιῶτις ἔτ. Β' (1956) ἀρ. 7, σ. 53 - 55.

1323. : ***Περαστικὸς*** Ἀποκριάτικα ἔθιμα στὴν Πελασγία. Φθιῶτις ἔτ. Β' (1956) ἀρ. 8, σ. 40 - 41.

1324. ***Σπαθόπουλος Θωμ. Ἠλ.*** Ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Γαρασαρλίδων. Ποντ Ἑστ 7 (1956) 3711.

1325. ***Πρώϊος Ἰσίδ. Ἰ.*** Ἔθιμα τῶν ἑορτῶν τοῦ Πυργιοῦ τῆς Χίου. Λαογρ 16 (1956/57) 265 - 69.

1326. Τὸ «γκύ». ΝαυτἙλλ 1956/57, τεῦχ. 279, σ. 34.

1327. ***Ἀξελὸς Θ. Γ.*** Ἡ τελετὴ τοῦ Νιπτῆρος στὸ ἱερὸ νησάκι τῆς Πάτμου. ΝἙστ 61 (1957) 522 - 24. [Βλ. καὶ κατωτέρω ἀριθμ. 1401].

1328. ***Βαβουλὲς Π.*** Παρατηρήματα γιὰ τὶς ἑορτές. Κρητ'Εστ ἔτ. Θ' (1957) τεῦχ. 72, σ. 32.

1329. ***Βόσδος Θεόδ.*** Ἀποκρηάτικα ἔθιμα τῆς Φλωρίνης. Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 1 (1957) σ. 50 - 51.

1330. ***Γρηγοριάδης Γεώργ.*** Οἱ Πόντιοι τοῦ Κάρς. Τῆ Χριστοῦ καὶ τὰ καλαντόφωτα. Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 6 (1957) σ. 16 - 18.

1331. ***Διδασκάλου Ἰφιγένεια*** Τὰ «κόλλιεντα» στὴν Καστοριά. Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 6 (1957) σ. 14 - 15.
Δημοσ. καὶ 5 λατρ. ᾄσματα.

1332. ***Δρακάκης Μιχ. Ἐ.*** Ὁ Ἅγιος Νικήτας τοῦ Φραγκοκάστελλου. Κρητ'Εστ ἔτ. Θ' (1957) τεῦχ. 70, σ. 12 - 14.
Δημοσ. καὶ ᾆσμα, δίστ. 3, παραδ. 2.

1333. ***Ἐλευθεριάδης Ἐλ. Ἐ.*** Ἡ Λαμπρὴ στὸ χωριό [μου]. Ποντ'Εστ 8 (1957) 4213 - 15.

1334. ***Μιχαλαρία Μαρία*** Μοναστήρια καὶ ἐξωκκλήσια τῆς Σύμης. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 5, σ. 57 - 59. [Ὀνόματα Ἁγίων].

1335. ***Στρατάκης Νικ.*** Ὁ Λαμπαδιάρης ὁ Ἁλιτροπιὸς καὶ ὁ Κλήδονας Ἅη Γιάννης ὁ Πρόδρομος. Κρητ'Εστ ἔτ. Θ' (1957) τεῦχ. 69, σ. 16 - 18.

1336. ***Τζούνης Τρ. Β.*** Τὰ βρεξούδια Ἀν. Θράκης. Μιὰ σελίδα παλαιοτάτης λαϊκῆς ἑορτῆς καὶ πανηγυριοῦ. ἈρχΘρΘησ 22 (1957) 237 - 40.
Κρίσις: ἈρχΘρΘησ 22 (1957) 412 *(Π. Παπαχριστοδούλου)*.

1337. ***Τοπούζης Γεώργ.*** Καθαρὴ Δευτέρα πρωτονήστιμη. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 3, σ. 53 - 54.

1338. ——— Ἀποκρηὲς στὴ Σύμη. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 2, σ. 39 - 40.

1339. ——— Τὸ κάψιμο τοῦ Ὀβριοῦ. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 4, σ. 13.

1340. ——— Ἡ κάρα τ' ἅϊ - Γεώργη. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 6, σ. 29.

1341. ***Τσιάτης Βασ. Εὐ.*** Ἠπειρωτικὰ ἔθιμα. Τὰ κάλαντα τοῦ Λαζάρου. Ν'Εστ 61 (1957) 227 - 28.

1342. ***Θρασυβούλου Ἀθηνᾶ*** Τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου καὶ ἡ Κυριακὴ τῶν Βαΐων εἰς τὸ χωρίον Λάπηθον. Λαογρ 17 (1957/58) 281 - 83.
Δημοσ. καὶ ᾆσμ. 2.

1343. ***Κωνσταντινίδης Ἄδωνις Κ.*** Ἔθιμα τῆς πρωτοχρονιᾶς καὶ τῶν Φώτων. Λαογρ 17 (1957/58) 279 - 81.

1344. ***Πασχαλίδης Γεώργ. Π.*** Ἀγροτικὰ ἔθιμα τῆς Κύπρου. Λαογρ 17 (1957/58) 283 - 84.

1345. ***Ἀβραμάντης Ἰω.*** Ἀπὸ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Ποντίων. Ἀποκρηὰ - Σαρακοστὴ - Πάσχα. Ποντ'Εστ 9 (1958) 4801 - 805.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

1346. ***Βαβουλὲς Π.*** Παρατηρήματα γύρω ἀπὸ τὸ Πάσχα. ΚρητἙστ ἔτ. Ι′ (1958) τεῦχ. 75, σ. 33.

1347. ***Κανακάρης Ἀντ.*** Καρυστινὴ λαογραφία. (Χριστούγεννα - Πρωτοχρονιὰ - Φῶτα). ἈρχΕὐβΜελ 5 (1958) 104 - 12.
Δημοσ. καὶ ᾆσμ. 6.

1348. ***Λαζαρίδης Κώστ.*** Ἀπὸ τὰ λαογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ Κουκουλίου - Ζαγορίου γιὰ τὰ Δωδεκαήμερα. ἨπειρἙστ 7 (1958) 890 - 96.

1349. ***Μαρίνης Κώστ.*** Δωδεκαημερίτικα πανηγύρια. Χριστούγεννα - Πρωτοχρονιὰ - Φῶτα. Ἤθη - ἔθιμα - δοξασίες. (Ἀθῆναι 1958) 8ον, σελ. 69. (Ἑλληνικοὶ Ἀντίλαλοι 1).

1350. ***Μεταξᾶς Κ. Χ.*** Πρωτομαγιάτικα ἔθιμα στὴν Ἑλλάδα. Κρίκος 9 (1958) ἀρ. 89, σ. 31 - 32.

1351. ***Μοτάκις Στυλ.*** Τὸ καρναβάλι. ΚρητἙστ ἔτ. Θ′ (1958) τεῦχ. 73 - 74, σ. 53 - 54.

1352. ***Μπόγκας Εὐάγγ.*** Ἕνα ἀδημοσίευτο χειρόγραφο τοῦ ποιητοῦ Κ. Δ. Κρυστάλλη. «Ἡ πανήγυρις τῆς Φαρσάλου τῆς Θεσσαλίας». ἨπειρἙστ 7 (1958) 925 - 28.

1353. Παναγία Σουμελᾶ. Ἀναμνηστικὸν Λεύκωμα ἐπὶ τῇ πανηγύρει τῆς 15ης Αὐγούστου. Θεσσαλονίκη, 1958, 8ον, σελ. 64, μετὰ 36 φωτ. + 1 χάρτ. (Παράρτημα. ΠοντἙστ 9 (1958) τεῦχ. 101 - 104, σ. 4865 κἑξ.)

1354. ***Παπαδόπουλος Δ. Κ. (Σταυριώτης)*** Ἔθιμα καὶ δοξασίες τοῦ Πόντου. (Περιφέρεια Σταυρίν). ΠοντἙστ 9 (1958) 4663 - 66.

1355. ***(Παπαχριστοδούλου Πολ.)*** Θρακικὸ Δεκαπενταύγουστο. ΦιλΠρωτ 1958, σ. 85 - 6.

1356. ***Παπαχριστόπουλος Π. Χ.*** Χριστούγεννα καὶ Πρωτοχρονιὰ στὰ Φιλιατρά. Φιλιατρά, τεῦχ. 5 (1958) 29 - 32.

1357. ***Σαλτσῆς Ἰ.*** Λαϊκὲς θρησκευτικὲς δοξασίες Κοτυώρων. ΠοντἙστ 9 (1958) 4850.

1358. ***Σπαθόπουλος Ἠλ.*** Τὸ ἐρημοκκλήσι τοῦ Ἁηλιᾶ στὸ Καταχῶριν Νικοπόλεως. ΠοντἙστ 9 (1958) 4959 - 60.
Δημοσ. καὶ 1 ἀνέκδ.

1359. ***Τσιτσᾶς Σερ.*** Τὰ Θεοφάνεια. Φθιῶτις ἔτ. Δ′ (1958) ἀρ. 18, σ. 326 - 28.

1360. ***Χαλιορῆς Ν. Γ.*** Ξένου ἐντυπώσεις. Καθαροδευτέρα καὶ Πάσχα. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 18 (1958) ἀρ. 4 (206) σ. 81 - 84.

1361. —— Τῆς Παναγίας καὶ τ' ἄλλα 'ρημοκλήσια. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 18 (1958) ἀρ. 10 (212) σ. 209 - 11.

1362. ***Τιγγιρίδου Γεωργία*** Ἔθιμα τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς Πρωτοχρονιᾶς. ΜαθἙστ φ. 21 (1958/59) σ. 40 - 1.

β΄. Μελέται.

1363. *Taibbi - Rossi Giuseppe* Sopravvivenze di riti Dionisiaci nella Tracia Orientale Greca. Le Anastenaria. Annali II - IV (1951 - 1953) 77 - 104.

1364. ***Κεραμόπουλλος Ἀντ.*** Τὸ Πάσχα, τὰ ἀρνιὰ καὶ τὰ αὐγά. ΠΑΑ 28 (1953) σ. 283 - 284. [Βλ. καὶ ἀριθμ. 1414].

1365. ***Μαραβᾶ - Χατζηνικολάου Ἄννα*** Ὁ Ἅγιος Μάμας. Ἀθήνα 1953, 8ον, σελ. 116 + πίν. I - XVII. (Ἔκδ. Γαλλικοῦ Ἰνστ. Ἀθηνῶν, ἀρ. 57. Κέντρο Μικρασ. Σπουδ. Μουσ. Λαογρ. Ἀρχεῖο. Δ/σις Μ. Μερλιέ. Καππαδοκία 9). Κρίσεις: ΚυπρΓράμμ 19 (1954) 301 - 303 *(Κ. Σπυριδάκις)*. Ἑλληνικὰ 13 (1954) 181–84 *(Ἀ. Ξυγγόπουλος)*. Θεολογία 25 (1954) 335 - 36 *(Δ. Ἰ. Πάλλας)*. BS 15 (1954) 57–58 *(R. Guilland)*.

1366. ***Ἀντωνιάδου Ἄννα*** Ἐντυπώσεις καὶ στοχασμοὶ μιᾶς ξένης (γιὰ τ' ἀναστενάρια τοῦ 1954). ἈρχΘρΘησ 19 (1954) 432 - 39.

1367. ***Εὐθυμίου Γρηγ. Π.*** Ὁ Κιοπὲκ Μπέης Διδυμοτείχου. ἈρχΘρΘησ 19 (1954) 153 - 60.

1368. *Loucatos D. S.* Jeux paysans de Pâques en Grèce. L'Hell Cont 8 (1954) 128 - 31.

1369. ***Μαρινᾶτος Σπ.*** Ἡ καταγωγὴ τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων. ἙλλΚύπρ 6 (1954) 12 - 13.

1370. ***Μέγας Γ. Ἀ.*** Ἡ Ἀποκριά. ἙλλΔημ 13 (1954) 264 - 66.

1371. ***Παπακώστας Ἀγγ. Ν.*** Οἱ φωτιὲς τοῦ ἅϊ - Βασίλη· (πανάρχαιο πρωτοχρονιάτικο ἔθιμο στὸ δυτικὸ Ζαγόρι). ἨπειρἙστ 3 (1954) 42 - 44.

1372. ***Παπαχριστοδούλου Πολ.*** Οἱ ἀναστενάρικοι χοροί. Καὶ πάλιν τὰ Ἀναστενάρια. ἈρχΘρΘησ 19 (1954) 348 - 51.

1373. —— Τ' ἀναστενάρια 1954. ἈρχΘρΘησ 19 (1954) 305 - 15.

1374. *Romaios C. A.* Les Anasténaria. L'Hell Cont 8 (1954) 227 - 37.

1375. ***Ρωμαῖος Κ.*** Ἀναστενάρια: Ἡ μουσική, τὸ «ἐγκάλεσμα», ὁ χορός. ἈρχΘρΘησ 19 (1954) 316 - 26.

1376. ***Τσιτσᾶς Σ.*** Ἀϊλιᾶς, ὁ ἅγιος τῶν φυσιολατρῶν. Πὰν 1954, τεῦχ. 236-37, σ. 51.

1377. ***Χαλιορῆς Ν. Γ.*** «Στὸν ἅγιο Λιᾶ». Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 14 (1954) 185 - 88.

1378. ***Χατζηνικολάου Ἄννα*** Οἱ εἰκόνες τῶν ἀναστενάρηδων. ᾿ΑρχΘρΘησ 19 (1954) 327 - 35.

1379. *Viollon G.* Τ' ᾿Αναστενάρια ὡς θρακικὸ ἔθιμο. ᾿ΑρχΘρΘησ 19 (1954) 345 - 48.

1380. *Arnott Margaret* Ein griechisches Weihnachtsbrot. Schweiz. Archiv für Volkskunde 51 (1955) 243 - 45.

1381. *Kriss Rudolf und Kriss - Heinrich Hubert* Peregrinatio neohellenica. Wallfahrtswanderungen im heutigen Griechenland und in Unteritalien, mit 126 Bildern. Wien 1955. (Veröffentlichungen des Österreichischen Museums für Volkskunde. Bd. VI). Im Selbstverlag des Österreichischen Museums für Volkskunde, 8ον, σελ. VIII + 232.
Κρίσεις: Λαογρ 16 (1956/57) 297 - 300 *(Μαρία ᾿Ιωαννίδου - Μπαρμπαρίγου)*. Schweizerisch. Archiv f. Volksk. 54 (1958) 113 *(W. Tobler, Stöfa)*. Θεολογία 29 (1958) 145–51 *(Γ. ᾿Α. Μέγας)*. Österr. Zeitschr. f. Volksk. 61 (1958) 51 – 56 *(G. Megas)*.

1382. ***Λουκᾶτος Δημ. Σ.*** Τὰ Χριστόψωμα. Ζυγὸς 1955, ἀρ. 2, σ. 6, 16.

1383. ——— Ἡ πρωτοχρονιάτικη ὁδὸς Αἰόλου. Ν῾Εστ 57 (1955) 74 - 79.

1384. ***Παπαχριστοδούλου Πολ.*** Τ' ᾿Αναστενάρια τοῦ 1955. ᾿ΑρχΘρΘησ 20 (1955) 357 - 67.

1385. ***Πετρόπουλος Δημ. ᾿Α.*** Οἱ πυροβολισμοὶ τοῦ Πάσχα. Ν῾Εστ 57 (1955) 571 - 73.

1386. ***Ρωμαῖος Κ.*** ᾿Εντυπώσεις ἀπὸ τὰ ᾿Αναστενάρια τοῦ 1955. ᾿ΑρχΘρΘησ 20 (1955) 367 - 75.

1387. ***Σεγδίτσας Π. ᾿Ε.*** ᾿Αναστενάρια καὶ ᾿Αναστενάρηδες μέσῳ τοῦ κινηματογραφικοῦ φακοῦ. ᾿ΑρχΘρΘησ 20 (1955) 379 - 82.

1388. ***Καβακόπουλος Παντ.*** Ἡ τρίτη ἡμέρα τῶν ᾿Αναστεναρίων στὴν ῾Αγία ῾Ελένη Σερρῶν. Πάντα κάτι καινούργιο. ᾿ΑρχΘρΘησ 21 (1956) 282 - 99.

1389. ***Κρανιδιώτης Παντ. Θ.*** Τὰ ᾿Αναστενάρια ὡς ψυχοσωματικὸν φαινόμενον. ᾿ΑρχΘρΘησ 21 (1956) 249 - 78.

1390. ***Κώνστας Κ. Σ.*** Ἔθιμα τοῦ Δωδεκαημέρου. Ν῾Εστ 59 (1956) 38 - 46.

1391. ***Ναυπλιώτης ᾿Α. ᾿Ι.*** Τὸ ἐν ᾿Αμοργῷ ἁγίασμα τοῦ ῾Αγίου Γεωργίου τοῦ Βαλσαμίτου καὶ ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ὑδρομαντείαν. Κυκλ Α' (1956), τεῦχ. 6, σ. 309 - 13.

1392. ***Παπαχριστοδούλου Πολύδ.*** Τ' ᾿Αναστενάρια τοῦ 1956. ᾿ΑρχΘρΘησ 21 (1956) 300 - 304. [Δημοσ. καὶ 4 ᾆσμ. τῶν ᾿Αναστενάρηδων].

1393. ——— Δευτέρα ταινία τῶν ᾿Αναστεναρίων. ᾿ΑρχΘρΘησ 21 (1956) 305.

1394. *Pétropoulos Démetr.* Survivances de sacrifices d'animaux en Grèce.

Papers of the international Congress of European and western Ethnology. Stockholm 1956, σ. 120 - 25.

1395. ***Ρωμαῖος Κ. 'Α.*** Ἔθιμα Καππαδοκίας στὸ Δωδεκαήμερο. Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier, τόμ. II, Athènes 1956, σ. 305 - 10.

1396. ***Σαλαμάγκας Δημ.*** "Ἡ κυρὰ ἡ Κουσιοβίτσα„. Τὸ χρονικὸ τοῦ πανηγυριοῦ καὶ τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας τῆς Χρυσοβίτσας. Γιάννινα 1956, 8ον, σελ. 84.

1397. ***Τσούρκας Κ. - Κυριακίδης Στίλπ.*** Ἡ ἀποκριὰ στὸ Βογατσικό. Μακεδ 3 (1956) 382 - 402.

1398. ***Χατζηνικολάου Ἄννα*** Εἰκόνες τοῦ Ἁγίου Χριστοφόρου τοῦ Κυνοκεφάλου. Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier, τόμ. III, Athènes 1957, σ. 225 - 33.

1399. ***Ω.*** Τὸ εἰκοσιένα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Ρετούνης. Ἠλειακὰ τεῦχ. 8 (1956) 140 - 42.

1400. ***Ἀθανασίου Δημ. Κ.*** Ἡ Παναγία Δέσποινα Λαμίας. Φθιῶτις ἔτ. Γ΄ (1957) ἀρ. 11 - 12, σ. 229 - 33.

1401. ***Ἀξελὸς Θ. Γ.*** Ἡ τελετὴ τοῦ Νιπτῆρος στὸ ἱερὸ νησάκι τῆς Πάτμου. Δωδεκάνησος 1 (1957) τῦχ. 4, σ. 14 - 16. [Βλ. καὶ ἀνωτέρω ἀρ. 1327].

1402. ***Arnott Margaret*** Die Ostereier in Griechenland. Schweizerisch. Archiv für Volkskunde 53 (1957) 189 - 94.

1403. ***Βρόντης Ἀν.*** Οἱ φωτιὲς τ' Ἄη Γιάννη καὶ ὁ Κλήδονας. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 6, σ. 21 - 22.

1404. ***Κουρίλας Εὐλόγ.*** Ὁ καβαλλάρης Ἅγιος Γεώργιος ἐν τῇ ἁγιογραφίᾳ καὶ λαογραφίᾳ. Δημώδης τύπος ἐν Θράκῃ. ἈρχΘρΘησ 22 (1957) 17 - 136.

1405. ***Κωνσταντάρας Β.*** Τὰ Χριστούγεννα καὶ ἡ παράδοση στὴν τουρκοκρατημένη Ἀθήνα. Κρίκος 8 (1957) ἀρ. 83 - 84, σ. 20 - 22.

1406. ***Λουκᾶτος Δ. Σ.*** Ἡ λαογραφία τοῦ μπάνιου. Καινούρια Ἐποχή, ἔτ. 2, Καλοκαίρι 1957, τεῦχ. 2, σ. 66 - 79.

1407. ***Μαυρουδῆς Μιχ. Θ.*** Ἡ τελετὴ τοῦ ἱεροῦ Νιπτῆρος. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 5, σ. 41 - 44.

1408. ***Μέγας Γ. 'Α.*** Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ καὶ ἔθιμα λαϊκῆς λατρείας, Ἀθῆναι 1956, 1957, 8ον, σελ. 255 + πίν. εἰκ. Η΄.

Κρίσεις: ΚρητΧρον 11 (1957) 308 - 51 *(Στυλ. Ἀλεξίου)*. Θεολογία 28 (1957) 472 - 3 *(Β. Βέλλας)*. Λαογρ 16 (1956/57) 564 - 66 *(Δ. Ἀ. Πετρόπουλος)*. Θεολογία 29 (1958) 595 - 96 *(Π. Ἰ. Μπρατσιώτης)*. Hessische Blätter f. Volksk., τ. XLVIII (1957) 113 - 15 *(H. Hepding)*.

1408α. —— Greek Calendar Customs, Athens 1958, 8ον, σελ. 160 + Plates XXIV. Press and Information Department Prime Minister's Office.

Κρίσις: Schweiz. Archiv f. Volksk. 54 (1958) 43 - 4 *(R. Wild haber)*.

1409. ***Οἰκονομίδης Δημήτρ. Β.*** Τὰ «βρεξούδια».᾿ΑρχΘρΘησ 22 (1957) 233-36. Κρίσις: ᾿ΑρχΘρΘησ 22 (1957) 412 *(Π. Παπαχριστοδούλου)*.

1410. ***Παπακώστας Ν. Χ.*** Τὰ καρναβάλια εἰς τὸ Σούλι καὶ αἱ διασκεδάσεις σήμερον. ᾿Ηπειρ῾Εστ 6 (1957) 641 - 45.

1411. ***Παπαχριστοδούλου Πολ.*** Τ' ἀναστενάρια. ΦιλΠρωτ 1957, σ. 176 - 80.

1412. ***Παπαχριστοδούλου Χρ.*** Πρωτοχρονιάτικα ἔθιμα τῆς Ρόδου. Δωδεκάνησος 1 (1957) τεῦχ. 12, σ. 8 - 9.

1413. ***Ζεγκίνης ᾿Ιω.*** ῾Η πυροβασία καὶ τὸ ῎Αργος. ᾿ΑρχΘρΘησ 23 (1958) 397 - 88.

1414. ***Κεραμόπουλλος ᾿Α. Δ.*** Τὸ Πάσχα, τὰ ἀρνιὰ καὶ τὰ κόκκινα αὐγά. Ν῾Εστ 63 (1958) 592. [Βλ. καὶ ἀριθμ. 1364].

1415. ***Κουρίλας Εὐλόγ.*** ῾Αγιασμάτιον Θράκης καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Τὰ ἱερὰ λουτρά. ᾿ΑρχΘρΘησ 23 (1958) 65 - 184.

1416. ***Κυριακίδης Στίλπ.*** Τὰ κόκκινα αὐγὰ τοῦ Πάσχα. ΠΒΣΘ τ. Γ', ἐν Θεσσαλονίκῃ (1958), 5 - 13.

1417. ***Κώνστας Κ. Σ.*** Λαογραφικὰ Αἰτωλίας. Θερινὰ ἀγροτικὰ ἔθιμα. Ν῾Εστ 64 (1958) 1004 - 8.

1418. ***Megas G.*** Christmas Customs. Κρίκος 9 (1958) ἀρ. 95-96, σ. 42 - 43

1419. ***Φίλιππας Σπ. Ν.*** ᾿Αναστενάρηδες ἢ ἀναστενάρια. ᾿ΑρχΘρΘησ 23 (1958) 383 - 86.

3. Κοινωνικὴ ζωή.

α.' Κοινωνικὴ ὀργάνωσις.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 93. 94. 95. 100. 105. 109. 112. 122. 127. 128. 137. 143. 147. 151. 156. 163. 165. 166. 168. 182. 189. 193. 195].

1420. ***Χατζημιχάλη ᾿Αγγελικὴ*** Μορφὲς ἀπὸ τὴ σωματειακὴ ὀργάνωση τῶν ῞Ελλήνων στὴν ᾿Οθωμανικὴ Αὐτοκρατορία. L'Hell Cont 7 (1953), σ. 279 - 303. Κρίσις: ᾿Ηπειρ῾Εστ 3 (1954) 747 *(Ν. Χ. Ρεμπέλης)*.

1421. ***Δελιαλῆς Ν. Π.*** Παλαιὸν θέσμιον Καταφυγίου (Κοζάνης). ΜΗ ἔτ. 1954 σ. 319 - 20.

1422. ***Καραλῆς Γιάνν.*** ῾Ο γυρισμὸς τῶν ξενιτεμένων. Πὰν 1954, τεῦχ. 234-35, σ. 29 - 30.

1423. ***Κόκκορος Μιχ.*** Τὸ κλαψοχώραφο. ᾿Ηπειρ῾Εστ 3 (1954) 1077 - 78. Εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν κοινων. ὀργάνωσιν.

1424. ***Νικολαΐδης ᾿Ανανίας Ν.*** ῾Η δημογεροντία στὰς κοινότητας τοῦ Πόντου. Ποντ῾Εστ 5 (1954) 2635.

1425. ***Παΐσιος Γ.*** Τὸ «μπρεχοζούρι». Ἠπειρ'Εστ 3 (1954) 751 - 52.
Δημοσ. καὶ εἰδήσεις κοινων. ὀργανώσεως.

1426. ***Δερνῖκος Δ. Κ.*** Ἡ Τσακωνιὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας. ΧΜ τόμ. Γ' (1954/56) σ. 177 - 83. [Βλ. καὶ ἀριθμ. 1442].

1427. ***'Αποστολίδης Φώτ. Γ.*** Ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς Θράκης. Τὰ κεχαγιαλίκια τῆς Τσεντῶς. Θρακικὰ 23 (1955) 176 - 82.

1428. ***Βέης Νῖκ.*** Τὸ ρουφέτιον γυναικῶν στὰ Τρίκκαλα τῆς Θεσσαλίας. Συνετ ἀρ. 104 - 106 (1955) 79.

1429. ***Εὐθυμίου Γρηγ. Π.*** Συμπληρωματικὰ γιὰ τὴν δημογεροντία Διδυμοτείχου. ἈρχΘρΘησ 20 (1955) 38 - 48.

1430. ***(Ζαφειρίου Νικ. 'Ι.)*** Διοικητική, κοινωνική, οἰκονομική, πνευματικὴ κ.λ.π. κατάστασις τῆς Σάμου ἀπὸ τοῦ συνοικισμοῦ αὐτῆς μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. ἈρχΣάμ 4 (1955) 13 - 28, 35 - 52.

1431. ——— Πόθεν ἡ λέξις σοῦβλος. ἈρχΣάμ 4 (1955) 244.
Εἰδήσ. κοινων. ὀργανώσεως.

1432. ***Καββάδας Στέφ.*** Συμβολὴ εἰς τὸν θεσμὸν τῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας δημογεροντιῶν. ΜικρΧρον 6 (1955) 73 - 89.

1433. ***Κόκκορος Μιχ.*** Τὰ αὐστηρὰ ἤθη τοῦ Ζαγορίου. Ἠπειρ'Εστ 4 (1955) 155 - 56.

1434. ***Κορδάτος Γιάνν.*** Τ' Ἀμπελάκια κι ὁ μῦθος γιὰ τὸ συνεταιρισμό τους, Ἀθήνα 1955, 8ον, σελ. 152.
Κρίσις: Κοινωνιολογικὴ Ἔρευνα 1 (1957) 80 - 82 *(Β. Βάγιας)*.

1435. ***Λαζαρίδης Κ. Π.*** Συμπληρωματικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν στὸ Ζαγόρι. Ἠπειρ'Εστ 4 (1955) 361 - 63.

1436. ***Λάππας Τάκ.*** Ἡ ἀδελφοποιΐα στὴν τουρκοκρατία. Ν'Εστ 57 (1955) 357-58.

1437. ***Μανάκας Δημ.*** Ἐσνάφια - Ρουφέτια (Συντεχνίαι) Διδυμοτείχου. ἈρχΘρΘησ 20 (1955) 139 - 44.

1438. ——— Κιρτζαλῆδες, Πομάκοι, Ἀγριᾶνοι, Νταγκλῆδες καὶ Κιζιλ - μπάσηδες, οἰκοῦντες πέριξ τοῦ ὄρους Ροδόπης. ἈρχΘρΘησ 20 (1955) 334 - 36.

1439. ***Πετρόπουλος Δ. 'Α.*** Συνεταιριστικὴ ὀργάνωση καὶ κοινωνικὸ καθεστώς. Συνετ ἀρ. 104 - 106 (1955) σ. 80 - 82.

1440. ***Στεφάνου 'Αναστ. Γ.*** Ἀπὸ τὴν αὐτοδιοίκησι τοῦ Ζαγορίου Ἠπείρου. Ἀνέκδοτα ἔγγραφα τῆς χώρας Λιασκοβέτζη (Λεπτοκαρυᾶς)· 1761 - 1836. Ἠπειρ'Εστ 4 (1955) 622 - 27. 735 - 41. 883 - 91. 989 - 95. 1091 - 94.
Εἰδήσ. κοινων. ὀργανώσεως καὶ λαϊκ. δικαίου.

1441. ***Χατζημιχάλη 'Αγγελικὴ*** Τὸ ἰσνάφι τῶν γουναράδων. Συνετ ἀρ. 104 - 106 (1955) σ. 83 - 87.

1442. ***Δερνῖκος Δημ. Κ.*** Ἡ Τσακωνιὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας. ΧρονΤσακ 1 (1956) 17 - 23. [Βλ. καὶ ἀριθμ. 1426].

1443. ***Εὐγενίδης 'Αντ.*** Ποντιακὴ φιλοξενία. ΠοντἙστ 7 (1956) 3507 - 509.

1444. ***Θωμόπουλος Θεόδ.*** Ρουμελιώτικη φιλοξενία. Φθιῶτις ἔτ. Β′ (1955) ἀρ. 7, σ. 40 - 42.

1445. ***Καμπάνης Πέτρ. Λ.*** Νησιώτικα ἔθιμα. Κυκλ Α′ (1956) τεῦχ. 1, σ. 55 - 56.

Ἔθιμα γεροντοκτονίας.

1446. ***Παπαγρηγοράκις 'Ιδομ.*** Μητρῷα καὶ δημοτολόγια ἐπὶ τουρκοκρατίας. ΚρητἙστ ἔτ. Η′ (1956) τεῦχ. 63, σ. 30.

1447. ***Σκαφιδᾶς Βασ.*** Ἡ ἐξέλιξις τῶν ἐμποροπανηγύρεων. Φθιῶτις Β′ (1956) ἀρ. 8, σ. 56 - 59.

1448. ***Χαρακιάδης Π.*** Ἡ συνεταιριστικὴ ἰδέα στὴν Ἐκκλησία. Ἀκτ 19 (1956) 17 - 19.

1449. ***Χριστοφιλόπουλος 'Αναστ. Π.*** Ἡ Καλαμάτα κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν. ΜεσσΓράμμ 1956, σ. 457 - 64.

Πλὴν τῆς ἱστορικῆς ὕλης, δημοσ. καὶ εἰδήσεις, ἀναφερόμεναι εἰς τὴν κοινων. ὀργάνωσιν καὶ τὸ λαϊκ. δίκαιον.

1450. ***Κατσουρὸς 'Αντ. Φ.*** Περὶ τῶν καπου - κεχαγιάδων τῆς Σύρας στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἑλληνικὰ 15 (1957) 184 - 90.

1451. ***Λιάκος Σωκρ.*** Μακεδονικὸς ἀρματωλισμός. Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 3 - 4 (1957) σ. 3 - 21. τεῦχ. 5 (1957) σ. 33 - 48.

Προφορ. μαρτυρίαι, γραπταὶ μαρτυρ., προνόμια, ὀνομασ. ἱεραρχίας ἁρματ., προέλευσ. ἁρματολ.

1452. ***Παππᾶς Φίλ.*** Ἡ Ριζοῦς ὡς κοινότης. ΠοντἙστ 8 (1957) 4263 - 65.

1453. ***'Εράνας Π.*** Οἱ πετροπόλεμοι. Φιλιατρά. τεῦχ. 6 (1958) 24 - 25.

1454. ***Καλινδέρης Μιχ. 'Αθ.*** Αἱ συντεχνίαι τῆς Κοζάνης ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1958, 8ον, σελ. δ′ + 98 + πίν. 4 (πανομ.). (Δημοσιεύματα Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης, ἀρ. 4).

Κρίσεις: Ἀθηνᾶ 62 (1958) 440 - 41 *(Κ. 'Α. Διαμάντης)*. ΔΙΕΕ 13 (1959) 437 - 40 *(Δ. Β. Οἰκονομίδης)*.

1455. **** Καραβίδας Κ. Δ.*** Ἡ κοινοτικὴ παράδοσις τῶν Ἑλλήνων. Ἀθῆναι 1958, 8ον.

Κρίσις: Συνετ 1958, ἀρ. 143/4, σ. 111.

1456. ***Λαζαρίδης Κ. Π.*** Γύρω ἀπὸ ἕνα ἔγγραφο τῶν «Σουμπασάδων» Ζαγορίου. ἨπειρἙστ 7 (1958) 639 - 40.

Εἰδήσ. κοινων. ὀργανώσεως ἐπὶ τουρκοκρατίας.

1457. ***Σαλαμάγκας Δ.*** Ἡ Κόσσα καὶ ἡ Βλιώρα. Ἠπειρ῾Εστ 7 (1958) 216-22, 298 - 306, 389 - 97, 585 - 86.
Εἰδήσεις κοινων. ὀργανώσεως.

1458. ***Φραγκόπουλος Ἱππ.*** Ὁ θεσμὸς τῆς δημογεροντίας στὴν Κάλυμνον. Δωδ'Αρχ Γ' (1958) 177 - 89.

1459. ***Χατζηγεωργίου Θέμις*** Ἡ ἀποδημία τῶν Ἠπειρωτῶν. Λαογραφικὴ μελέτη. "Ἠπειρωτικὴ Βιβλιοθήκη„. Ἀθῆναι 1958, 8ον, σελ. 92.
Ἐν σελ. 65 – 90: τὰ περὶ τὴν ἀποδημίαν ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ ὁ κύκλος τῶν τραγουδιῶν τῆς ξενιτειᾶς· (ᾄσματα 17).

β. Λαϊκὸν δίκαιον.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 112. 125. 147. 161. 1440. 1449].

1460. ***Ρουσσοπούλου Ἁγνὴ*** Γύρω ἀπὸ τὴν προῖκα στὴ Δωδεκάνησο. Καλυμν Παλμ ἀρ. 17 - 18 (1952) σ. 43.

1461. ***Βαγιακάκος Δικ.*** Μανιᾶται εἰς Ζάκυνθον. Ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότων ἐγγράφων τοῦ Ἀρχειοφυλακείου Ζακύνθου. Ἐπ῾ΙστΔικ 5 (1954) 3 - 96. 6 (1955) 3 - 92.
Δημοσ. 129 ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὸ λαϊκὸν δίκαιον μετὰ μελέτης αὐτῶν.

1462. ***Βισβίζης Ἰάκ. Τ.*** Τὰ ἔγγραφα δικαιοπραξιῶν τῆς Μυκόνου τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνος. Ἐπ῾ΙστΔικ 5 (1954) 127 - 43.

1463. —— Σημασιολογικά. Ἐπ῾ΙστΔικ 5 (1954) 123 - 26.

1464. ***Ζώης Λεων. Χ.*** Κρητικαὶ σελίδες. ΚρητΧρον 8 (1954) 216 - 26.
Εἰδήσ. λαϊκοῦ δικαίου.

1465. ***Κισκήρας Ἰω. Π.*** Ἡ μνηστεία καὶ τὸ δίκαιον τῆς Ὕδρας. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 14 (1954) 55 - 56, 89 - 90.

1466. ***Λαζαρίδης Κωνστ.*** Οἱ Ζαγορίσιοι καὶ τ' ἄρματα. Ἠπειρ῾Εστ 3 (1954) 799.
Δημοσ ἔγγραφον ἀφορῶν εἰς διανομὴν περιουσίας μεταξὺ ἀδελφῶν.

1467. ***Λυκούρης Ἰω.*** Ἡ διοίκησις καὶ δικαιοσύνη τῶν τουρκοκρατουμένων νήσων· (Αἴγινα - Πόρος - Σπέτσαι - Ὕδρα κτλ.) ἐπὶ τῇ βάσει ἐγγράφων τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Ὕδρας καὶ ἄλλων. Ἀθῆναι 1954, 8ον, σελ. ιγ' + 358. (Παράρτημα τῆς Ἐπιστ. Ἐπετ. τῆς Νομ. Σχολῆς τοῦ Πανεπ. Ἀθηνῶν).
Κρίσις: ΔΙΕΕ 11 (1956) 304 – 6 (*Ε. Γ. Πρωτοψάλτης*).

1468. ***Μουσελίμης Σπ.*** Μεταφορικὴ σημασία τῆς λέξεως ἄρματα. Ἠπειρ῾Εστ 3 (1954) 1022.
Εἰδήσεις λαϊκοῦ δικαίου.

1469. ***Παΐσιος Γ.*** Ὀλίγα περὶ τοῦ Ἀμιλικοῦ Χιονιάδων. ἨπειρἙστ 3 (1954) 45 - 47.
Εἰδήσεις λαϊκοῦ δικαίου.

1470. Προικοσύμφωνον. ΚαλυμνΠαλμ ἀρ. 36 (1954) σ. 45 - 6.

1471. ***Παπαγγελόπουλος Ἄγγ.*** Ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἀπὸ τὰ χωριὰ τοῦ Λυκαίου. ΧΜ τόμ. Γ′ (1954/56) σ. 227 - 29. [3 νοταριακὰ ἔγγραφα].

1472. Χρεωστικὴ ὁμολογία τῆς χώρας Πραστοῦ. ΧΜ τόμ. Γ′ (1954/56) σ. 192.

1473. ***Ἀλεξάκης Ἰ. Σ.*** Ἓν φορολογικὸν ἔγγραφον τοῦ 1860. ΚρητΧρον 9 (1955) 155 - 57.

1474. ***Βισβίζης Ἰάκ. Τ.*** Τὰ ἐρωτήματα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης τοῦ ἔτους 1833 περὶ τῶν νομικῶν ἐθίμων καὶ αἱ ἐπ᾽ αὐτῶν ἀπαντήσεις τῶν τοπικῶν ἀρχῶν. ἘπἹστΔικ. 6 (1955) 122 - 30. [Βλ. καὶ ἀριθμ. 1502].

1475. ***Γκίνης Δημ. Σ.*** Ἕνδεκα ἐπισκοπικαὶ ἀποφάσεις διαζυγίου ἐν Κρήτῃ ἐπὶ τουρκοκρατίας. ἘπΒυζΣπ 25 (1955) 121 - 26.

1476. ***Δημόπουλος Ἀριστ. Γ.*** Νομικὰ ἔγγραφα Κεφαλληνίας. Ἀρχεῖον Ραυτοπούλου. Ν᾽Ἀθήν Α′ (1955) 81 - 99.

1477. ***Ζάγκας Β. Κ.*** Δύο διαθῆκαι ἐξ Νάξου. Ν᾽Ἀθήν Α′ (1955) 61-70.

1478. ***(Ζαφειρίου Ν. Ἰ.)*** Σαμιακὰ ἔγγραφα. ἈρχΣάμ 4 (1955) 245 - 50.
Προικοδοτήρια 2 καὶ χρονολ. μνεία 59 ἄλλων νοταριακ. ἐγγράφων.

1479. ***Κατσουρὸς Ἀντ.*** Ναξιακὰ δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα τοῦ 16ου αἰῶνος. [24]. ΕΜΑ 5 (1955) 47 - 91.
Κρίσις: Κυκλ Α′ (1956) τεῦχ. 2, σ. 137 - 38. *(Β. Β. Σφυρόερας).*

1480. ***Κισκήρας Ἰω. Π.*** Τὸ διαζύγιον κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ὕδρας. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 15 (1955) 134 - 36.

1481. ***Λαούρδας Βασ.*** Κρητικὰ παλαιογραφικά. ΚρητΧρον 9 (1955) 479 - 89.
Δημοσ. 3 διαθ., 3 παραχωρητήρια, 1 διανεμητήριον καὶ 3 ἐπιστολαὶ ἐκ χ/φων τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

1482. ***Μέρτζιος Κ. Δ.*** Διαθήκη Κρητὸς ζωγράφου τοῦ ἔτους 1546. ΚρητΧρον 9 (1955) 158 - 60.

1483. ***Σκοπετέας Σταῦρ. Χ.*** Διαθῆκαι ἐκ τῆς Δυτικῆς Μάνης. ἘπἹστΔικ 6 (1955) 100 - 21.

1484. ***Σπανάκης Στέργ. Γ.*** Ἡ διαθήκη τοῦ Ἀντρέα Κορνάρου (1611). Κρητ Χρον 9 (1955) 379 - 478.

1385. ***Φρόντζος Κ.*** Ἠπειρωτικὰ ἔθιμα. ἨπειρἙστ 4 (1955) 221 - 32, 315 - 24, 533 - 39. [Ἔθιμα λαϊκ. δικαίου].

1486. ***Γεωργακᾶς Δημ. Ἰ.*** Δραγάτης καὶ παράγωγα. Πελοπ Α′ (1956) 459 - 61.
Μελέτη.

1487. ***Κισκήρας Ἰω. Π.*** Ἡ διατροφὴ κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ὕδρας. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 16 (1956) 64.

1488. ***Κουγέας Σ. Β.*** Ἡ διαθήκη τοῦ ἐκ τῶν φονέων τοῦ Καποδίστρια Γεωργίου Μαυρομιχάλη. Πελοπ Α' (1956) 347 - 77.

1489. ***Κριμπᾶς Θάν. Δ.*** Ἡ ἐνετοκρατουμένη Πελοπόννησος 1685 - 1715. Πελοπ Α' (1956) 315 - 46.
Δημοσ. καὶ εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ λαϊκὸν δίκαιον ἐπὶ ἐνετοκρατίας.

1490. ***Κυριακίδης Στίλπ. Π.*** Ἔγγραφα ἐκ Μοσχοπόλεως. Μακεδ 3 (1956) 408 - 12.
Δημοσ. 2 πωλητήρ. καὶ 1 χρεωστ. ὁμόλογον.

1491. ***Μαρμαρινὸς Ἀντ.*** Ἡ διαθήκη τοῦ ναυάρχου Ἀνδρέα Μιαούλη. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 15 (1955) 273 - 74.—Συμπληρωματικὰ γιὰ τὴ διαθήκη τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη. Αὐτόθι 16 (1956) 60 - 61.

1492. ***Μαυρόπουλος Χρ. Β.*** Τουρκικὰ ἔγγραφα καὶ ἐπιγραφαὶ ἀναφερόμενα εἰς τὴν Χίον. ΠερΣ'Αργ 5 (1956) 1 - 139.
Ἔγγραφα λαϊκοῦ δικαίου. Δημοσ. καὶ πίναξ περιεχομένων μετ' εἰσαγ. σημειώμ. περὶ τῶν ἐγγράφων τούτων ὑπὸ *Σ. Κ[αββάδα]*. Αὐτόθι σελ. ἐν ἀρχῇ α̅. ά. 11.

1493. ***Μουσελίμης Σπῦρ.*** Πωλητήρια ἔγγραφα καὶ ὁμόλογα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Σουλιωτῶν [6]. Ἠπειρ'Εστ 5 (1956) 424 - 25.

1494. ***Νικολαΐδης Ἰω. Ν.*** Παλαιογραφικὰ Ζαγορίου. Ἠπειρ'Εστ 5 (1956) 873 - 80, 993 - 1000.
Ἐν σελ. 993 κέξ. προικοσύμφωνα 4.

1495. ***Πετρόπουλος Γ. Ἀ.*** Νομικὰ ἔγγραφα Σίφνου τῆς συλλογῆς Γ. Μαριδάκη (1684 - 1835) μετὰ συμβολῶν εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ μεταβυζαντινοῦ δικαίου ἐκδιδόμενα ὑπὸ —. Ἐν Ἀθήναις 1956, 4ον, σελ. κζ'+517+3 ἄ. ἀ. (Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τόμ. Γ', τεῦχ. 1. Νομικὰ ἔγγραφα τῆς Ἑλλάδος τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας).
Δημοσ.: 107 ἔγγραφα. Παρατίθενται διεξοδικὰ εἰς αὐτὰ σχόλια.
Κρίσις: ἘπΒυζΣπ 27 (1957) 402 – 4 *(Δ. Σ. Γκίνης)*.

1496. ***Πρωτοπαπᾶ Γλυκερία*** Ἀνέκδοτα νοταριακὰ ἔγγραφα τῆς Ζακύνθου [4]. Ὁ Βιβλιόφιλος, ἔτ. Ι', ἀρ. 3 - 4 (1956), σ. 25 - 28.

1497. ***Σφυρόερας Β. Β.*** Γάμοι καὶ διαζύγια στὴ Νάξο τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα. (Ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἀπὸ τὸν Κώδικα Α' τῆς Μητροπόλεως Παροναξίας). Κυκλ Α' (1956) τεῦχ. 1, σ. 33 - 46, τεῦχ. 2, σ. 95 - 99, τεῦχ. 5, σ. 265 - 75.

1498. —— Χρύσανθος ὁ Αἰτωλός. ΕΜΑ 6 (1956) 130 - 55.
Ἐν σελ. 148 – 50 δημοσ. ἡ διαθήκη Χρυσάνθου τοῦ Αἰτωλοῦ.

1499. Τὰ πανωπροίκια τῆς Ἑλένης τοῦ Παπάζογλη. ΧρονΤσακ 1 (1956) 24.

1500. ***Χριστοφιλόπουλος Ἀναστ. Π.*** Βυζαντινὸν καὶ μεταβυζαντινὸν δίκαιον εἰς τὰ διηγήματα τοῦ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη. ἘπΒυζΣπ 26 (1956) 322 - 33.

1501. ***Ἀλεξίου Στυλ.*** Ἡ διαθήκη τοῦ Κορνάρου καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου. ΚρητΧρον 11 (1957) 49 - 64.

1502. ***Βισβίζης Ἰάκ. Τ.*** Τὰ ἐρωτήματα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης τοῦ ἔτους 1833 περὶ τῶν νομικῶν ἐθίμων καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν ἀπαντήσεις τῶν τοπικῶν ἀρχῶν. ἘπἹστΔικ 7 (1957) 10 - 19. [Βλ. καὶ ἀριθ. 1474].

1503. ——— Δικαστικαὶ ἀποφάσεις τοῦ 17ου αἰῶνος ἐκ τῆς νήσου Μυκόνου. ἘπἹστΔικ 7 (1957) 20 - 154.

Δημοσ.: 1. Ἱστορικ. τῶν ἐκδιδομ. ἐγγρ., 2. Ἀξία τῶν δημοσ. ἀποφάσ. 3. Τρόπος ἐκδ. (σ. 20 – 82). Ἕπονται τὰ κείμ. 47 ἀποφ. μετὰ σημειώσ. (σ. 33 – 144), πίν. ὀνομ. προσ. καὶ τόπων, ὅρων καὶ πραγμάτ. (σ. 145 – 54) καὶ ἐν συνεχείᾳ 8 πανομοιότ. ἀποφάσεων ἐκτὸς κειμένου.

1504. ***Βιτάλης Φιλάρ. Ἀ.*** Ὁ κῶδιξ Α′ τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Πρεβέζης (1854-1873). ἩπειρἙστ 6 (1957) 28 - 34, 323 - 27, 416 - 21, 619 - 25.

Περιλαμβάνονται 104 ἔγγρ. ἀφορῶντα εἰς διάλυσιν ἀρραβώνων, κηδεμονίας ἀνηλίκων, διαμοιράσ. προικός, ἐξόφλ. προικ., διαμοιρ. περιουσίας καὶ διαζύγια.

1505. ***Δημόπουλος Ἀριστ. Δ.*** Ἑπτανησιακαὶ διαιτησίαι ΙΗ′ αἰῶνος. Ν'Ἀθήν Β′ (1957) 87 - 115.

Δημοσ. 15 ἔγγρ. μετὰ σχολίων.

1506. ***Ζώης Δ. Χ.*** Ἡ διαθήκη τοῦ Ἱερωνύμου Λιτάρχη· 1599. Ἑλληνικὰ 15 (1957) 54 - 64.

1507. ***Θαβώρης Ἀντ.*** «Οὖ Ντραγάτς ἀπ' τοὺ νιρό». ΜΗ ἔτ. 1957, σ. 129-34.

Εἰδήσ. λαϊκοῦ δικαίου.

1508. ***Κισκήρας Ἰω. Π.*** Ὁ γάμος κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ὕδρας. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 17 (1957) ἀρ. 12 (202) σ. 261 - 62.

1509. ——— Ὁ θεσμὸς τοῦ ψυχοπαιδιοῦ κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ὕδρας. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 17 (1957) ἀρ. 1 (191) σ. 3 - 4.

1510. ——— Ἀνέκδοτος διαθήκη ἐκ Νάξου τοῦ ἔτους 1720. Ἐφημερ. Ἑλλ. Νομικῶν 24 (1957) 852 - 54.

1511. ***Κοντομίχης Πανταξ.*** Ἡ διαθήκη τοῦ Ἠπειρώτη δωρητῆ Χρ.Τζαγγρῆ (1736). ἩπειρἙστ 6 (1957) 306 - 309.

1512. ***Λιγνάδης Ἀναστ. Δ.*** Α′. Πέτρος Στεφανίτζης. Κείμενα περὶ ἰατρῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Ν'Ἀθήν Β′ (1957) 55 - 70.

Ἐν σελ. 64 – 70 δημοσ. 1 διαθήκη μετὰ σχολίων.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

1513. ***Μπουμπουλίδης Φαίδ.*** Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ζακυνθίας οἰκογενείας Σιγούρου ἐπὶ Ἑνετοκρατίας. ΕΜΑ 7 (1957) 84 - 128.
Ἐν σελ. 107 - 26 δημοσ. 5 διαθ. καὶ 3 ἄλλα δικαιοπρακτ. ἔγγραφα.

1514. ***Νικολαΐδης Ἰω.*** Παλαιογραφικὰ Ζαγορίου. ἩπειρἙστ 6 (1957) 9 - 17. [1 προικοσύμφ. ἐν σελ. 9 - 10].

1515. ***Ροζάκος Ν. Ἰ.*** Θέματα ἐθιμικῆς διαιτησίας ἀπὸ τὴν Λακωνία. Πελοπ Β΄ (1957) 286 - 301.

1516. ***Τζανῆς Μιλτ.*** Τὸ οἰκογενειακὸν δίκαιον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. ΝἙστ 62 (1957) 1227 - 8.
Πωλητήρ., προικοσύμφ., ἔγγρ. ἐπιστροφ. προικ., πιστοποιητ. τιμιότητος.

1517. ***Τουρτόγλου Μενέλ. Ἀ.*** Ἀναφορὰ τῆς Μαντῶς Μαυρογένους κατὰ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου. ἘπἹστΔικ 7 (1957) 155 - 60.
Ἀναφορὰ περὶ ἀθετήσεως ὑποσχέσεως γάμου.

1518. ***Βισβίζης Ἰάκ. Τ.*** Τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα τῶν συζύγων ἐπὶ ἀτέκνου γάμου εἰς τὴν Πάρον κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα. ἘπἹστΔικ 8 (1958) 135 - 203.
Ἐν σελ. 135 - 52 εἰσαγ., σ. 153 - 99 ἔγγρ. 34, σ. 201 - 3 πίναξ λέξ. ἐγγράφων.

1519. ***Βουκελᾶτος Γιάνν.*** Διάφορα κείμενα ἰδιωτικά. (Ἀπ' τὸ Ἀρχειοφυλακεῖο Λευκάδος). ἩπειρἙστ 7 (1958) 9 - 11. [προικοσ., ἀγοραπωλ., διαθῆκαι].

1520. ***Κισκήρας Ἰω. Π.*** Ἡ πρόγαμος δωρεὰ κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ὕδρας. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας 18 (1958) ἀρ. 7 (209) σ. 169 - 70.

1521. ***Μέρτζιος Κ. Δ.*** Μία διαθήκη ἐκ Σίφνου τοῦ 1662 (μετὰ σημειώσ. *Ἰ. Τ. Βισβίζη*). ἘπἹστΔικ 8 (1958) 103 - 111.

1522. —— Μικρὸς Ἑλληνομνήμων. Τεῦχος δεύτερον. ἩπειρἙστ 7 (1958) 555-63, 641 - 50, 734 - 41, 843 - 51. [3 διαθῆκαι].

1523. —— Ἄγνωστα ἱστορικὰ στοιχεῖα διὰ τὴν ἑλληνικότητα τῆς Κύπρου. ἩπειρἙστ 7 (1958) 441 - 47.
Γίνεται λόγος καὶ περί τινων διαθηκῶν.

1524. ***(Μιχαηλίδης Ἰω.)*** Μικρὰ γέφυρα. Θρακικὰ 27 (1958) 78 - 85.
Ἐν σελ. 80 - 85 δημοσ. ἀντίγρ. διαθήκης τοῦ εὐεργέτου *Ἀνδρέου Λαμπαδαρίδου*.

1525. ***Μπουμπουλίδης Φαίδ.*** Νοτάριοι Ζακύνθου. ἘπἹστΔικ 8 (1958) 112 - 33.

1526. ***Ντεγιάννης Γεώργ. Ἰ.*** Τὸ χρονικὸ τῶν «Διρφέων»· 1833 - 1914. Ἀρχ ΕὐβΜελ 5 (1958) 71 - 103.
Ἐν σελ. 90 - 97 δημοσ. 13 πωλητήρια καὶ ὁμολογία.

1527. ***Παπαγρηγοράκις Ἰδ.*** Κρητικὰ συμβόλαια ἐπὶ τουρκοκρατίας. ΚρητἙστ ἔτ. Ι΄ (1958) τεῦχ. 77, σ. 19 - 21. [Συμβόλαιον μετὰ παρατηρ. καὶ φω-

τοτυπ.]. Αὐτόθι, τεῦχ. 78, σ. 19 - 23, 29. [2 συμβόλ. μετὰ παρατηρ. καὶ 1 φωτοτ.], τεῦχ. 79 - 80, σ. 51 - 55. [3 συμβόλ.].

1528. ***Πετρόπουλος Γ. 'Α.*** Μνημεῖα τοῦ μεταβυζαντινοῦ δικαίου· 1. Ὁ κῶδιξ τοῦ νοταρίου 'Αθηνῶν Παναγῆ Πούλου 1822 - 1833 ἐκδιδόμενος ὑπό —. 'Αθῆναι 1957, 8ον μέγα, σελ. στ´ + 786. (Παράρτημα τῆς 'Επιστ.'Επετ. τῆς Νομ. Σχολῆς τοῦ Πανεπ. 'Αθηνῶν).

Δημοσ. πρόλογος, ἔγγρ. 860, εὑρετ. κυρίων καὶ ξενικ. ὀνομ., τοπων., λέξεων.

Κρίσεις: 'ΕπΒυζΣπ 27 (1957) 402 - 4 *(Δ. Γκίνης).* Θεολογία 29 (1958) 141 - 42 *(Π. 'Ι. Μπρατσιώτης).*

1529. ——— Μνημεῖα τοῦ μεταβυζαντινοῦ δικαίου 2. Νοταριακαὶ πράξεις Παξῶν διαφόρων νοταρίων τῶν ἐτῶν 1658 - 1810 ἐκδιδόμεναι ὑπό—. 'Αθῆναι 1958, 8ον μέγα, σελ. λα´ + 566. (Παράρτημα τῆς 'Επιστ. 'Επετ. τῆς Νομ. Σχολ. τοῦ Πανεπ. 'Αθηνῶν).

Δημοσ. πρόλ., ἔγγρ. 629, εὑρετήριον κυρίων ὀνομ., τοπων., ἑλλην. καὶ ξέν. λέξεων.

Κρίσις: Θεολογία 29 (1958) 440 *(Π. 'Ι. Μπρατσιώτης).*

1530. ***Τζανῆς Μιλτ.*** Αἱ μισθωτικαὶ σχέσεις στὸν 'Αχινὸ (1600 - 1700). ('Ιστορικὴ ἀναδρομή). Φθιῶτις Δ´ (1958) ἀρ. 15/16, σ. 199 - 200. ["Εγγρ. 4].

4. Παιδικὴ ζωή.

α) Σχολικὴ ζωή, ἐπαγγελματικὴ μαθητεία.

β) Παιδιαί.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 94. 118. 122. 143. 147. 162. 1453].

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΛΛΗΝ. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

1531. ***Βαβουλὲς Π. Π.*** Κρητικὰ παιχνίδια [2]. Κρητ'Εστ ἔτ. ΣΤ´ (1954) τεῦχ. 47, σ. 27 - 28. Αὐτόθι, τεῦχ. 48 (1955) σ. 24 - 25 [1].

1532. ***Κληρίδης Ν. - Παπαχαραλάμπους Γ.*** Κυπριακὰ παιγνίδια. ΚυπρΣπ 17 (1953). Λαογραφικὸν Παράρτημα IV, σ. α´ - ρλδ´.

Κρίσις: Λαογρ 15 (1953/54) 511 - 12 *(Γ. 'Α. Μέγας).*

1533. ***Ταμασοκλῆς 'Αριστ. Κ.*** Συμβολὲς στὴν ἐτυμολογία τῆς ἑλληνικῆς. 'Ελλ Δημ 13 (1954) 684 - 685, 731 - 32. (Παιδιά).

1534. ***Χαλιορῆς Νικ.*** Τὸ κοινὸ σχολεῖο στὴν "Υδρα. Τὸ Μέλλον τῆς "Υδρας 14 (1954) 207 - 209, 231 - 32.

1535. ***Κώνστας Κ. Σ.*** Τὰ «κρυφὰ σχολειὰ» τῆς σκλαβιᾶς. 'Ηπειρ'Εστ 4 (1955) 213 - 14.

Εἰδήσεις περὶ σχολικῆς μαθητείας ἐπὶ τουρκοκρατίας.

1536. ***Σαλαμάγκας Δ.*** Ὁ πετροπόλεμος στὰ Γιάννενα. Κρίκος 6 (1955) ἀρ. 54 σ. 28 - 30.

1537. ***Ἀθανασιάδης Στ.*** Τὰ πρῶτα γράμματα. ΠοντἘστ 7 (1956) 3759 - 60.

1538. ***Ζώης Ἀντών. Ἀ.*** Περὶ «χυτρίνδας» καὶ «ψημένου». Μία ἑλληνικὴ παιδιά. Ν'Αθὴν 2 (1957) 43 - 54. [Μελέτη].

1539. ***Ψαρρᾶς Ἐμμ. Ἰακ.*** Κυκλαδικὴ γυμναστικὴ λαογραφία. Α'. Προετοιμασία τῶν παιχνιδιῶν. Ὁ ὅρκος. Κυκλ Α' (1956) τεῦχ. 1, σ. 59 - 60. Β'. Μετρήματα, λαχνίσματα, μαντέματα ἐπάνω στὰ παιγνίδια. Αὐτόθι, τεῦχ. 6, σ. 316 - 23.

III ΞΕΝΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Α'. Λαογραφία τῶν Βαλκανικῶν λαῶν.

1. Γενικά.

1540. Studies in Folklore. In Honor of distinguished Service Professor Stith Thompson, edited by W. Edson Richmond. (Indiana University Publications N° 9). Bloomington 1957. Indiana University Press, 8ον, σελ. 270.

Κρίσις: Λαογρ 17 (1957/58) 354 - 56 *(Γ. Ἀ. Μέγας).*

1541. ***Sadnik Linda*** Südosteuropäische Rätselstudien, Graz-Köln, 1953, 8ον, σελ. 186. (Wiener slavistisches Jahrbuch, hrsg. vom Seminar für slavische Philologie an der Universität Wien durch Rudolf Jagoditsch. Ergänzungsband I.).

Κρίσις: Λαογρ 16 (1956/57) 573 - 80 *(Δ. Β. Οἰκονομίδης).*

1542. ***Skendi Stavro*** Albanian and South Slavic oral epic poetry. Philadelphia. American Folklore Society, 1954, 8ον, σελ. 221.

Κρίσις: Λαογρ 15 (1953/54) 486 - 89 *(Μ. Ἰωαννίδου - Μπαρμπαρίγου).*

1543. ***Vrabie Gh.*** Calatoria fratelui mort sau motivul Lenore în folclorul sud-est european, (Bucuresti) 1957, 8ον. (Extras din culegerea «Limba si Literatura», vol. III, editata de Societate de Stiinte Istorice si Filologice din R. P. R., σελ. 257 - 294+5 πίν.+2 χάρτ.).

Κρίσις: Λαογρ 17 (1957/58) 333 - 42+1 χάρτ. ἐκτὸς κειμένου *(Δ. Β. Οἰκονομίδης).*

2. Σερβικὴ λαογραφία.

1544. ***Grafenauer Ivan*** Slovenske pripovedke o Kralju Matjažu. Slowenische Sagen von Mathias Corvinus. Ἔκδ. Slovenska Akademija Znano-

sti in umetnosti. Razred za filoloske in literarne vede 4. Institut za slovensko narodopisje 1. Ljubljana 1951, 8ον, σελ. 262.
Κρίσις: Λαογρ 16 (1956/57) 303 - 305 *(Δ. 'Α. Πετρόπουλος)*.

1545. Serbocroatian Heroic Songs, collected by *Milman Parry*, edited and translated by *Albert Bates Lord*. Volume one. Novi Pazar: English translations with musical transcriptions by *Béla Bartók* and prefaces by *John H. Finley*, jr. and *Roman Jakobson*. Published by the Harvard University Press and the Serbian Academy of Sciences. Cambridge and Belgrade 1954, 8ον, σελ. XVI+479.

Srpskohrvatske Junacke Pjesme, skupio *Milman Parry* uredio *Albert Bates Lord*. Knjiga druga. Novi Pazar: Srpskohrvatski tekstovi sa uvodom i primedbama urednika i predgovorom *A. Belica*. Izdali Srpska Akademija Nauka i Harvard University Press (SAD). Beograd i Kembrdz 1953, 8ον σελ. XXV+448.
Κρίσις: Λαογρ 15 (1953/54) 483 - 86 *(Δημ. 'Α. Πετρόπουλος)*.

3. Ρουμανικὴ λαογραφία.

1546. ***Οἰκονομίδης Δημ. Β.*** Αἱ λαογραφικαὶ σπουδαὶ εἰς τὴν Ρουμανίαν. 'Αρχ ΘρΘησ 18 (1953) 193 - 205.
Κρίσις: Revista de Folclor III (1958) Nr. 4, σ. 172 (M. M(arinescu) H(imu)).

1547. Studii si Cercetari de Istorie literara si folclor. (Academia Republ. Popul. Romîne. Institutul de Istor. Liter. si Folclor), anul III, Bucuresti 1954, 8ον σελ. 207.
Κρίσις: 'ΑρχΘρΘησ 21 (195?) 310 - 12 *(Δ. (Β.) Οἰκ(ονομίδης))*.

1548. Studii si Cercetari de Istorie literara si folclor, anul IV (1955). [Bucuresti]. (Academia Republicii populare romîne. Institutul de Istorie literara si folclor), 8ον, σελ. 613+3 ἄ.ἀ., anul V (1956), 8ον, σελ. 666.
Κρίσις: 'ΑρχΘρΘησ 22 (1957) 414 - 17 *(Δ. (Β.) Οἰκ(ονομίδης))*.

1549. ***Pann Anton*** Cintece de lume transcrise din psaltica în notatia moderna, cu un studiu introductiv de *Gh. Ciobanu*. [Bucuresti, ἄ. ἔ.]. Editura de Stat pentru literatura si arta, 8ον, σελ. 366.
Κρίσις: Λαογρ 16 (1956/57) 292 - 97 *(Δ. Β. Οἰκονομίδης)*. Περὶ τῆς κρίσεως ταύτης βλ. Revista de Folclor, ἔτ. III. ἀρ. 4., Bucuresti 1958, σ. 173 - 74 (M. M(arinescu) H(imu)).

1550. ***Οἰκονομίδης Δ. Β.*** Ἡ Ἁγία Παρασκευὴ εἰς τὸν βίον τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ. ΕΛΑ τ. 9 - 10 (1955/57), 'Εν 'Αθήναις 1958, σ. 65-104.

4. Τουρκικὴ λαογραφία.

1551. *Eberhard Wolfram und Boratav Pertev Naili* Typen türkischer Volksmärchen. Wiesbaden, Franz Steiner Verlag GMBH, 1953. (Academie der Wissenschaften und der Literatur. Veröffentlichungen der Orientalischen Kommission, Bd. V.), 8ον, σελ. XI + 506.
Κρίσις: Λαογρ 16 (1956/57) 285 - 90 *(Γ. 'Α. Μέγας)*.

1552. *Boradav Pertev Naili* Contes turcs. Dessins de Abidine Dino. Paris, Editions Erasme, 1955, 8ον, σελ. 222. (Contes des cinq Continents. Collection dirigée par Paul Delarue).
Κρίσις: Λαογρ 16 (1956/57) 291 *(Γ. 'Α. Μέγας)*.

Β΄. Λαογραφία ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν λαῶν.

1. Γενικά.

1553. *Corso Raffaele* Folklore. Storia-obbietto-metodo-bibliografia. Quarta edizione riveduta et notevolmente ampliata con appendici. Napoli 1953, 8ον, σελ. 228. Ἐκτὸς κειμ.: 5 φωτ., 1 χάρτ., 2 σχέδια.
Κρίσις: Ἑλληνικὰ 13 (1954) 353 - 57 *(Δημ. Σ. Λουκᾶτος)*.

1554. *Maget M.* Guide d'étude directe des comportements culturels. Paris 1953, 8ον, σελ. XXXVI + 260 + 16 πίν. ἐκτὸς κειμ. (σχέδ. καὶ φωτογρ.).
Κρίσις: Ἑλληνικὰ 13 (1954) 357 - 61 *(Δημ. Σ. Λουκᾶτος)*.

1555. *Auden W. H.* Μερικὲς σημειώσεις στοὺς Grimm καὶ στὸν Andersen· (μετάφρ. Λ. Κ.). 'Αγγλ'Επιθ 7 (1955) ἀρ. 8, σ. 332 - 40.

1556. *Fehrle Eugen* Feste und Volksbräuche im Jahreslauf europäischer Völker. Kassel 1955, 8ον, σελ. 219 + 14 εἰκ. ἐν τῷ κειμένῳ καὶ 36 πίν.
Κρίσις: Λαογρ 16 (1956/57) 279—82 *(Γ. 'Α. Μέγας)*.

2. 'Αγγλικὴ λαογραφία.

1557. *Opie Ioana and Peter (editors)* The Oxforde Dictionary of Nursery Rhymes. Clarendon Press, Oxford, 1951, 4ον, σελ. XXVII + 467.
Κρίσις: 'Αγγλ'Επιθ 6 (1953/54) ἀρ. 3, σ. 293 - 95 *(Κ. Ρωμαῖος)*.

3. Γαλλικὴ λαογραφία.

1558. *Lecotté Roger* Recherches sur les cultes populaires dans l'actuel Diocèse de Meaux. (Mémoires de la Fédération folklorique d'Ile-de-

France, à Paris, N° IV – 1953), 4ον, σελ. XVI, 383. Εἰκόνες, σχέδια, χάρτης κτλ.

Κρίσις: Ἑλληνικὰ 14 (1955/56) 507 - 11 *(Δ. Λουκᾶτος)*.

1559. *Millien A. et Delarue P.* Contes du Nivernais et du Morvan. Couverture et illustrations d'Arsène Lecoq. Paris, Editions Erasme, 1953. (Contes merveilleux des provinces de France. Collection dirigée par Paul Delarue), 8ον, σελ. XI + 302.

Κρίσις: Λαογρ 16 (1956/57) 290 - 91 *(Γ. Ἀ. Μέγας)*.

1560. ***Λουκᾶτος Δ.*** Paul Delaure. [Νεκρολογία]. Λαογρ 16 (1956/57) 558 - 60.

1561. —— Arnold Van Gennep. [Νεκρολογία]. Λαογρ 17 (1957/58) 317 - 22.

4. Γερμανικὴ λαογραφία.

1562. Jahrbuch für Volkskunde der Heimatvertriebenen. Im Auftrag der Kommission für Volkskunde der Heimatvertriebenen im Verband der Vereine für Volkskunde, herausgegeben von *Alfons Perlik*. Band 1/1955. Otto Müller Verlag, Salzburg, 8ον, σελ. 290. Band 2/1956, 8ον, σελ. 264.

Κρίσεις: Λαογρ 16 (1956/57) 561 - 64 *(Γ. Ἀ. Μέγας)*. 17 (1957/58) 352-54 *(Γ. Ἀ. Μέγας)*.

1563. ***Μέγας Γ. Ἀ.*** Eugen Fehrle. [Νεκρολογία]. Λαογρ 17 (1957/58) 316 - 17.

1564. Schleswig - Holsteinische Volksmärchen (ATh 300-402), aus den Sammlungen der Kieler Universitätsbibliothek, der Schleswig - Holsteinischen Landesbibliothek und des Germanischen Seminars der Universität Kiel, herausgegeben und mit Anmerkungen versehen von *Kurt Ranke*. Kiel, Ferdinand Hirt, 1955. (Veröffentlichungen der Schleswig - Holsteinischen Universitätsgesellschaft, Neue Folge, Nr. 14). Τόμ. 1, 8ον μέγα, σελ. 359.

Κρίσεις: Λαογρ 16 (1956/57) 283 - 85 *(Γ. Ἀ. Μέγας)*.

1565. Schleswig - Holsteinische Volksmärchen (ATh 403-665), aus den Sammlungen der Kieler Universitätsbibliothek, der Schleswig - Holsteinischen Landesbibliothek und des Germanischen Seminars der Universität Kiel, herausgegeben und mit Anmerkungen versehen von *Kurt Ranke*. Kiel, Ferdinand Hirt, 1958, 8ον μέγα, σελ. 404. (Veröffentlichungen der Schleswig - Holsteinischen Universitätsgesellschaft, Neue Folge, Nr. 22).

Κρίσις: Λαογρ 17 (1957/58) 331 - 33 *(Γ. Ἀ. Μέγας)*.

5. Ἰταλικὴ λαογραφία.

1566. *Speroni Charles* The Italian Wellerism to the End of the Seventeenth Century. (Folklore Studies: 1, University of California Press). Berkeley and Los Angeles 1953, 8ον, σελ. 71.
Κρίσις: Λαογρ 15 (1953/54) 492 - 96. *(Δημ. Σ. Λουκᾶτος).*

1567. *Cocchiara Giuseppe* Immagine del folklore Siciliano. Λαογρ 17 (1957/58) 3 - 11.—Εἰκὼν τῆς Σικελικῆς λαογραφίας. Μετάφρ. *Ἀ. Καραναστάση.* Αὐτόθι, σ. 12 - 21.

6. Φιννικὴ λαογραφία.

1568. ***Σπηλιωτόπουλος Στάθ.*** Καλεβάλα· (μετάφρασις). Ν'Εστ 60 (1956) 866 - 69. 1038 - 41. 1127 - 30. 1170 - 72. 1253 - 55. 1357 - 59. 1708 - 1709. 61 (1957) 356 - 7.

7. Ρωσικὴ λαογραφία.

1569. *Stief Carl* Studies in the Russian Historical Song. Kobenhavn: Rosenkilde and Bagger 1953, 8ον, σελ. 265.
Κρίσις: Λαογρ 16 (1956/57) 300 - 303 *(Δ. Ἀ. Πετρόπουλος).*

1569α *Loorits Oskar* Der heilige Kassian und die Schaltjahrlegende. Helsinki 1954, 8ον, σελ. 205. (FFC N° 149).
Κρίσις: Λαογρ 16 (1956/57) 317 - 23, 580 *(Γ. Κ. Σπυριδάκης).*

Γ'. Λαογραφία λαῶν Ἀσίας, Αὐστραλίας καὶ Ἀφρικῆς.

1. Ἀβυσσηνιακὴ λαογραφία.

1570. ***Σελασιὲ Σέργ.*** [Αἰθιοπικὲς] παροιμίες. [12]. Ν'Εστ 56 (1954) 1139.

1571. *Thomopoulos J.* L'Onomastique en Ethiopie. Revue Internationale d'Onomastique, Année 1956, σ. 43 - 57.

2. Ἀθιγγανικὴ λαογραφία.

1572. ***Μπίρης Κώστ.*** Εἶναι οἱ Τσιγγάνοι Ἀθίγγανοι; Ν'Εστ 55 (1954) 34-35.
Ἐνδιαφέρει καὶ ἀπὸ λαογραφικῆς ἀπόψεως.

1573. ***Πομόνης Δημ.*** Κατσίβελοι - γύφτοι. Ν'Εστ 58 (1955) 1078.

1574. ***Σιναπίδης Βασ. Σ.*** Προσφορὰ στὴν ἔρευνα γιὰ τὴν φυλετικὴ προέλευση τῶν Κατσιβέλλων Διδυμοτείχου Θράκης. ἈρχΘρΘησ 20 (1955) 301 - 17.

1575. ***Θωμόπουλος Θ.*** Οἱ γύφτοι στὴ Ρούμελη. ΡουμἩμ ἔτ.1957, σ. 108 - 10.

3. Ἑβραϊκὴ λαογραφία.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. ἀριθμ. 194].

1576. ***Μάτσας Ἰωσ. Μ.*** Γιαννιώτικα ἑβραϊκὰ τραγούδια. Ἔκδοσις «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας». Ἰωάννινα 1953, 8ον, σελ. 61.
Κρίσις: Λαογρ 15 (1953/54) 500 - 504 *(Γ. Κ. Σπυριδάκης)*.

1577. —— Τὰ ὀνόματα τῶν Ἑβραίων στὰ Γιάννινα. Ἀφιέρ᾽Ηπ 1956, σ. 95 - 102.

4. Κινεζικὴ λαογραφία.

1578. ***Κιτσίκη Μπεάτα*** Κίνα· (λαϊκὴ τέχνη). Καινούρια Ἐποχή, ἔτ. 1, τεῦχ. 4, Χαιμώνας 1956, σ. 345 - 48.

5. Ἰαπωνικὴ λαογραφία.

1579. ***Κυθρεώτης Ἄθως Ἀ.*** Οἱ ποιητικοὶ θρῦλοι τῆς χώρας τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου. Ὁ Φιλήμων καὶ ἡ Βαυκὶς τῆς Ἰαπωνίας. ΜαθἙστ φ 17 (1956/1957) 41 - 42.

Δ΄. Ἀμερικανικὴ λαογραφία.

1580. ***Taylor Archer*** Proverbial Comparisons and Similes from Galifornia. (Folklore Studies: 3, University of California Press). Berkeley and Los Angeles 1954, 8ον, σελ. 97.
Κρίσις: Λαογρ 15 (1953/54) 496 - 500 *(Δημ. Σ. Λουκᾶτος)*.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

α) Γενικά.

1581. ***Μαζαράκης Εὐστάθ. Δ.*** Ὁ πρωτεϊκὸς χαρακτήρας τῆς λαογραφίας. Ὁ λόγος, ἡ πράξη, τὸ πρᾶγμα. Καινούρια Ἐποχή, ἔτ. 2, τεῦχ. 4, Χειμώνας 1957, σ. 84 - 92.

β) Παραμύθια: Μελέται.

1582. ***Μέγας Γ. Ἀ.*** Μακεδονικὴ παραλλαγὴ τῆς πρὸς τὴν τύχην ὁδοιπορίας. ἘπΦιλΣχ᾽Αθ 6 (1955/56) 527 - 30.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ

Γενικὰ καὶ Σύμμεικτα.

1583. ***Μέγας Γ. Ἀ.*** Ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς ὡς λαογράφος. ΠΒΣΘ τόμ. Γ′ (1958) 16 (περίλ.). (= ἘπΒυζΣπ 23 (1953) 99-109). [Ἐνταῦθα δημοσ. ὁλόκληρος ἡ μελέτη].

1584. ***Κουκουλὲς Φαίδ.*** Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός. Τόμ. ΣΤ′. Ἐν Ἀθήναις 1955, [ἐν τῷ ἐξωφύλλῳ: 1957], 8ον, σελ. 575 + πίν Α′ - Β′. (Collection de l'Institut Français d'Athènes, 90).

Δημοσ.: ἰατρικά, δικαστήρια καὶ ποιναί, ὁ μοναχ. βίος, τὸ θρησκ. θέατρον, περὶ τὸν βυζαντ. στόλον, βυζαντ. καὶ οὐχὶ τουρκ. ἔθιμα, ἐνδυμ., σκεύη, τροφή, τὸ Δωδεκαήμερον καὶ τὸ Πάσχα, αἱ ἀπόκρεῳ καὶ αἱ μεταμφιέσ., κατάδεσμοι, φορεμάτων εἴδη, παραδ., παραμύθ., παροιμ., ἐπών., παρων., τὰ οὐ φωνητὰ τῶν βυζαντ., οἱ Ἕλλ τῆς κάτω Ἰταλ. καὶ τὰ βυζαντ. ἔθιμα.

1585. ——— Ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα καὶ τὰ βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ ἔθιμα. Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier, t. I (1956) σ. 157 - 63.

Εἰδήσεις περὶ τελευτῆς, τροφῶν, παροιμ. τινὲς φράσεις κ. ἄ.

Ὑλικὸς βίος καὶ λαϊκὴ τέχνη.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. ἀριθμ. 110].

1586. ***Ἀποστολάκι Ἄννα*** Κεντήματα μάλλινα 4ου - 9ου αἰῶνος ἐξ Αἰγυπτιακῶν τάφων. (Μουσεῖον Μπενάκη). Ἐν Ἀθήναις 1956, 4ον, σελ. 53 + πίν. Α′ – Ε′.

1587. Ἑταιρεία Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Λεύκωμα βυζαντινῶν σχεδίων. Ἐν Ἀθήναις ϡλστ′, 8ον, σελ. 3 + πίν. 10.

1588. ***Σπυριδάκης Γ. Κ.*** Τὸ ἔργον τοῦ μιτωτοῦ κατὰ τὸ Ἐπαρχικὸν βιβλίον Λέοντος τοῦ σοφοῦ. Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier, t. II (1956) 417 - 23.

Πληροφορίαι περὶ ὑφαντικῆς.

Ἐνδύματα.

1589. ***Caratzas St. C.*** Byzantinogermanica (καράνος - σκαράνικον). BZ 47 (1954) 320 - 32.

1590. ***Κουκουλὲς Φαίδ.*** Συμβολὴ εἰς τὸ περὶ βυζαντινῶν φορεμάτων κεφάλαιον. ἘπΒυζΣπ 24 (1954) 3 - 21.

1591. ***Σπυριδάκης Γ. Κ.*** Παρατηρήσεις ἐπὶ ἐνδυμάτων τινῶν κατὰ τὴν πρώτην βυζαντινὴν περίοδον. ΕΛΑ 9 - 10 (1955/57), Ἐν Ἀθήναις 1958, σ. 3 - 28.

Δεισιδαίμονες δοξασίαι.

1592. ***Σπυριδάκης Γ. Κ.*** Περὶ δυσοιώνου σημείου πρὸ τῆς θανατώσεως τοῦ καίσαρος Βάρδα (866). ΠΒΣΘ, τόμ. Γ' (1958) 65 - 66 (περίληψις). (= Ἐπ ΒυζΣπ 23 (1953) 445 - 49). [Ἐνταῦθα δημοσ. ὁλόκληρος ἡ μελέτη].

Μαγεία.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. ἀριθμ. 330].

1593. ***Κουκουλὲς Φαίδ.*** Μνεία δεισιδαιμονιῶν τινων καὶ μαγικῶν συνηθειῶν εἰς Νομοκάνονας. «Εὐχαριστήριον». Τιμητικὸς τόμος Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου. Ἀθῆναι 1958, σ. 227-238. [Καὶ ἀνατύπ., Ἀθῆναι 1958, 8ον, σελ. 14].

Ἀστρολογία - μετεωρολογία.

1594. ***Κωτσάκης Δημ.*** Ἡ ἀστρονομία καὶ ἡ ἀστρολογία κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. ἘπΒυζΣπ 24 (1954) 204 - 29.

1595. ——— Ὁ μέγας Βασίλειος ἔναντι τῶν ἀστρολόγων. Ἀκτ 18 (1955) 29-31.

Ἄσματα.

1596. ***Morgan G.*** A byzantine Satirical Song? BZ 47 (1954) 292 - 97.

1597. ***Σπυριδάκης Γ. Κ.*** Εἰδήσεις περὶ σκωπτικῶν ᾀσμάτων τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Ἑλληνικὰ 15 (1957) 275 - 78.

Παραμύθια.

1598. ***Κουκουλὲς Φαίδ.*** Παραμύθια, μῦθοι καὶ εὐτράπελοι διηγήσεις παρὰ Βυζαντινοῖς. Λαογρ 15 (1953/54) 219 - 27.

1599. ***Μέγας Γ. Ἀ.*** Καλλιμάχου καὶ Χρυσορρόης ὑπόθεσις. Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier, t. II (1956) σ. 147 - 72.

Παροιμίαι.

1600. ***Strömberg Reinhold*** Greek Proverbs. A collection of proverbs and proverbial phrases which are not listed by the ancient and byzantine Paroemiographers. Göteborg 1954, 8ον, σελ. 146. (Sjätte Följden· ser. A. Band 4. N° 8).

Κρίσεις: BZ 48 (1955) 374 - 76 *(Στ. Π. Κυριακίδης)*. Λαογρ 16 (1956.57) 314 - 17 *(Δημ. Σ. Λουκᾶτος)*.

1601. ***Κουκουλὲς Φαίδ.*** Παροιμίαι καὶ γνωμικὰ ἐν τῷ χρονικῷ τοῦ Λεοντίου Μαχαιρᾶ. Ἀθηνᾶ 58 (1954) 235-42.

1602. —— Περὶ συγκροτήσεως ἑνὸς Corpus τῶν Βυζαντινῶν δημωδῶν παροιμιῶν. ἘπΒυζΣπ 25 (1955) 1 - 11.

1603. —— Παροιμιογραφικά. Λαογρ 15 (1953/54) 233 - 4.
Γίνεται λόγος περὶ βυζαντ. παροιμίας ἐκ τῆς συλλογῆς Πλανούδη.

Παραδόσεις.

1604. ***Σπυριδάκης Γ. Κ.*** Βυζαντιναὶ παραδόσεις. ἘπΦιλΣχ'Αθ 5 (1954/55) 358 - 69.
Κρίσις: BZ 48 (1955) 196 – 97, 231 *(F. D(ölger)).*

1605. ***Tauer F.*** Les versions persanes de la legende sur la construction d' Aya Sofya. BS 15 (1954) σ. 1 - 20.

1606. ***Grecu V.*** La chute de Constantinople dans la littérature populaire roumaine. BS 14 (1950) σ. 51 - 81.
Ὁ συγγρ. μελετᾷ εἰδήσ. περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Κων/πόλεως ἐκ τῶν εἰς τὴν ρουμαν. ἀνεκδ. μεταφράσ. τῶν «Χρονογράφων» Δωροθέου καὶ Κιγάλα.

Δημώδη βιβλία.

1607. ***Ζώρας Γ. Ἀ.*** Φιλοσοφία τοῦ κρασοπατέρος. ΝἙστ 57 (1955) 359 - 63. [Καὶ ἀνατύπ., 8ον, σελ. 8].
Ἀνώνυμον διασκεδαστ. στιχούργημα καταστὰν λαϊκὸν ἀνάγνωσμα.

1608. ***Knös Börje*** Quelques remarques sur deux dialogues par Alphabet entre l'Homme et Charon du XVIe siècle. L'Hell Cont 10 (1956) 223-29.

Λατρεία.

1609. ***Κουκουλὲς Φαίδ.*** Πασχαλινὰ βυζαντινὰ ἔθιμα. ἙλλΚύπρ 6 (1954) 112-13.
Βυζαντ. λατρ. ἔθιμα ἐν συσχετισμῷ πρὸς νεοελληνικά.

1610. ***Μαρκάκης Πέτρ.*** Οἱ καλένδες στὸ Βυζάντιο. Κρίκος 6 (1955) ἀρ. 49, σ. 21-22.

Κοινωνικὴ Ὀργάνωσις. Δίκαιον.

1611. ***Μιχαηλίδης - Νουάρος Γ.*** Περὶ τῆς ἀδελφοποιΐας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι καὶ ἐν τῷ Βυζαντίῳ. Τόμος Κωνσταντίνου Ἀρμενοπούλου ἐπὶ τῇ ἑξακοσιετηρίδι τῆς Ἑξαβίβλου αὐτοῦ (1345 - 1945) ἐκδιδόμενος ὑπὸ τῆς Σχολῆς Νομικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν. Θεσσαλονίκη 1952, σ. 251 - 313.
Κρίσις: Λαογρ 15 (1953/54) 489 – 92 *(Δημ. Ἀ. Πετρόπουλος).*

1612. ***Ἄμαντος Κ.*** Περὶ τῶν βυζαντινῶν διαθηκῶν. ΠΒΣΘ τόμ. Β′ (1956) 281 - 87.

1613. ***Νειάδας Ἐμμ. Β.*** Συντεχνιακὴ ὀργάνωσις ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ "Ἐπαρχικὸν Βιβλίον" Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Ἀθῆναι 1956, 8ον, σελ. 73.

1614. ***Κριμπᾶς Θάν. Δ.*** Ἡ ἐνετοκρατουμένη Πελοπόννησος· 1685-1715. Πελοπ Α′ (1956) 315 - 46.

Δημοσ. καὶ εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ λαϊκὸν δίκαιον ἐπὶ ἐνετοκρατίας.

1615. ***Χριστοφιλόπουλος Ἀναστ. Π.*** Βυζαντινὸν καὶ μεταβυζαντινὸν δίκαιον εἰς τὰ διηγήματα τοῦ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη. ἘπΒυζΣπ 26 (1956) 322 - 33.

Α΄. ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΩΝ [1]

Abidine D. 1552.
Ἀβέρωφ Γ. 1182.
Ἀβραμάντης Ἰ. 44, 1142, 1189, 1210, 1277, 1278, 1345.
:Ἀγελάτης βλ. Σταυρουλάκης Χριστόφ.
:Ἀγραφιώτης 920, 1299.
Ἀδαμαντίδης Μίδας 1258.
Ἀθανασιάδης Στ. 108, 123, 173, 174, 222, 338, 530, 531, 586, 631, 632, 1236, 1279, 1537.
Ἀθανασιάδης Εὐστ. Βλ. Ἀθανασιάδης Στ.
Ἀθανασίου Δημ. Κ. 1400.
Αἶνος Γ. 790.
Ἄκογλους Ξ. Ἀ. 59, 165, 540, 762, 765, 786, 1190, 1199, 1211.
Ἀλεξάκις Ἰ. Σ. 587, 588, 1069, 1088, 1143, 1473.
Ἀλεξανδρῆς Ἀπ. Κ. 175, 399.
Ἀλεξάνδρου Ἀφροδίτη 360.
Ἀλεξίου Λευτέρ. 589, 1163.
Ἀλεξίου Στυλ. 1162, 1408, 1501.
Ἄμαντος Κ. 1024, 1068, 1144, 1612.
Ἀμοργινὸς Ἰω. Θ. 312.
Ἀναγνωστόπουλος Ξ. Γ. 112.
Ἀναστασιάδης Γ. 921, 1300.
Ἀναστασόπουλος Χρ. 176.
Ἀνδρεάδης Ἑρμόλ. 995.
Ἀνδριώτης Ν.Π. 633, 872, 1033, 1034, 1089, 1231.
Anninos G. 214.
Ἀντωνιάδου Ἄννα 1366.
Ἀξελὸς Θ. Γ. 1327, 1401.
Ἀποστολάκης Γιάνν. Μ. 24.
Ἀποστολάκι Ἄννα 1586.
Ἀποστολίδης Ἀντ. Π. 919.
Ἀποστολίδης Φώτ. Γ. 1427.
Ἀποστολόπουλος Κ. Π. 590.
Ἀρκαδιώτης Β. 417, 444.
Arnott Margaret 1316, 1380, 1402.
Ἀρτεμίδης Χρ. 362, 936.
Ἀσδραχᾶς Σπῦρ. 591.
Ἀσημάκης Ἐ. 332, 1145.
Ἀσκητὴς Κ. 445.
Ἀσπιώτη - Μάλη Μίνα 634.
Astruc Ch. 545
Ἀτζέμης Κ. Ἐ. 491, 703.
Ἀχιλλέως Χ. Κ. 349.
Auden W. H. 1555.

Β. Ν 543.
Βαβουλὲς Π. 124, 145, 232, 301α, 318, 325, 370, 374, 724, 725, 733, 805, 814, 815, 816, 823, 824, 832, 833, 857, 858, 1245, 1328, 1346, 1531.
Βαγενᾶς Θ. 13, 401, 635.
Βαγιακάκος Δ. Β. 17, 92, 113, 556, 582, 592, 676, 1035, 1038, 1043, 1044, 1062, 1064, 1070, 1098, 1124, 1125, 1461.
Βάγιας Β. 1434.
Βακαλὸ Γ. 282.
Βαλαβάνης Ἰ. 760.
Βαμιανάκης Ἀναστ. 471.
Βαρβαγιάννη Δροσούλα 445.
Βαρβαγιάννη Ἑλένη 425, 719, 726, 727.
Βαρβέρης Γ. 205.
Βαρδῆς Γ. 888.
Βαρίκα - Μοσκόβη Εὔρη 74, 177, 761.
Bartók Béla 1545.
Βασιλᾶς Ἠλ. 593.
Βασιλάκης Σ. Ἐ. 1071.
Βασιλειάδης Δ. Β. 270, 271, 283, 302.
Βασιλειάδης Ἰσρ. Σ. 1146.
Βαφειάδης Γ. Τρ. 1280, 1281.
Βαφειάδης Λάζ 178.
Baud - Bovy S. 745, 1171, 1191, 1212.
Βέης Ν.Α. (Bees N.) 90, 125, 466, 985, 1063, 1126, 1428.
Belica A. 1545.
Βέλλας Β. 1408.
Βενέρης Ἐ. 319.
Βερώνης Β. Γ. 956.
Wildhaber R. 168, 1408α.
Viollon G. 1379.
Βιρβίλλης Ζήσ. 446, 846, 1127.
Βισβίζης Ἰάκ. 1462, 1463, 1474, 1502, 1503, 1518.
Βιτάλης Φιλάρ. Ἀ. 1504.
Vitti Mario 594, 677.
Βλαχογιάννης Γιάνν. 873.
Βογαζλῆς Δ. Κ. 26, 60, 126.
Βογιατζίδης Ἰ. Κ. 137.
Bompaire I. 1162.
Vonderlage Bernard 752.
Boratav P. 1551, 1552.
Βόσδος Θ. 678, 1329.
Βουκελᾶτος Γιάνν. 976, 1519.
Βουρνᾶς Τάσ. 545.
Βουτσόπουλος Κ. 199, 272, 1301.
Bouvier B. 557.
Vrabie Gh. 1543.
Βρανούσης Λ. 1045.
Βρέλλης Παῦλ. 292, 303.
Brewster P. 595.
Βρόντης Ἀν. 114, 293, 447, 636, 637, 638, 716, 741, 959, 960, 1000, 1244, 1403.

[1]) Διὰ δύο στιγμῶν, προτασσομένων τοῦ ὀνόματος, δηλοῦνται τὰ ψευδώνυμα.

Brooks Kersten Patricia 284.

Γερουλάνος Μ. 127, 214.
Γεωργακᾶς Δημ. 1021, 1027, 1090, 1091, 1104 1105, 1486.
Georgacas D. Βλ. Γεωργακᾶς Δημ.
Γεωργαλλᾶς Μάκης Θ. 376.
Γεωργαντζῆς 'Αναστ. 996.
Γεωργιάδης Γ. Μ. 448.
Γεωργιάδης Κ. 198.
Γεωργίου 'Ανδρ. 961.
Γεωργίου 'Ιω. 472.
Γεωργίου Μ. Γ. 179.
Γεωργίου Στυλ. 346.
Γιαλουράκης Μαν. 426.
Γιαννακάκης Γ. 206.
Γιαννακὲς 'Ιω. 146.
Γιαννακὸς Π. 235.
Γιαννικόπουλος Βαγγ Π. 449.
Γιαννοπούλου Μαριέττα 'Ε. 364, 532, 891, 892
:Γιοφύλλης Φώτ. (= Μουσούρης Σπ.) 639, 679.
Γκίνης Δ Σ. 1475, 1495, 1528.
Γκιόλιας Μ. 'Α. 680
Goldmann Emil 1259.
Grafenauer Ivan 1544.
Grecu V. 1606.
Γρηγοριάδης Γεώργ Γ. 147, 1247, 1330.
Γρίσπος Παν. 962.
Γριτσόπουλος Τάσ. 'Α. 1055
Guerin V. 148.
Guilland R. 375, 1365.

Δάλλας Γιάνν. 941.
Δασκαλάκης Γιάνν. 942.
Δαφέρμος Δ. Γ. 1213.
Dawkins R. M. 19, 110, 753, 770, 771, 772, 773.
Delarue P. 1559.
Delatte A. 1061.
Δεληγιάννης Β. 115, 128, 250.
Δελιαλῆς Ν. Π. 1421.
Δερμιτζάκης Γιάνν. 'Ε. 713.
Δερνῖκος Δ. Κ. 1426, 1442.
Δεσποτίδης Μιχ. 890.
Δημαρᾶς Κ. 152, 767.
Δημητριάδης Θ. 200.
Δημητριάδης Κ. 1282.
Δημητριάδης Λεων. 922.
Δημητριάδης Χρ. 859, 963, 1283.
Δημητρίου Ν. 834.
Δημητρίου Νικήτ. Δ. 1302.
Δημόπουλος 'Αριστ. Γ. 1476.
Δημόπουλος 'Αριστ. Δ. 1505.
Διαμαντάρας 'Αχ. 445.
Διαμάντης Κ. 'Α. 61, 201, 770, 1298, 1454.
Διαμαντόπουλος 'Αδ. Ν. 93.
Διδασκάλου 'Ιφιγένεια 339, 498, 1331.
Διονυσιάτης Εὐθ. 1284.
Dölger F. 110, 137, 162, 545, 648, 656, 692, 1162, 1604.
Dostálová - Jenistová R. 1159.
Δουλγεράκης 'Εμμ. 'Ι. 558, 1168.
Δρακάκης Μιχ. 492, 1332.
Δρεπανίδης Εὐγέν. 1092, 1128.
Δώριζας Γεώργ. 596.
† Δωρόθεος ὁ Λαρίσης 791.

Ε. Δ. Ε. 168.
Eberhard W. 1551.
'Ελευθεριάδης 'Ελ. 'Ε. 1333.
'Ελευθεριάδης 'Ιορδ. 923.
'Εράνας Π. 1453.
:'Ερανιστής 964.
'Ερωτόκριτος 'Ανδρ. 347, 924.
Εὐαγγελᾶτος Χρ. 469.
Εὐαγγελίδης Δ 'Ε. 273.
Εὐγενίδης 'Αντ. 1443.
Εὐθυμίου 'Αναστ. 754, 896, 1025.
Εὐθυμίου Γρηγ. Π. 1367, 1429.
Εὐσταθίου Νικ. Π. 533.

Ζαγγογιάννης 'Ε. 129.
Ζάγκας Β. Κ. 1477.
Zakythinos D. A. 62.
Ζάππας Τάσος 429.
Ζάρακας Ν. 'Α. 475, 856, 1129.
Ζαφειρίου Ν. 'Ι. 242, 373, 825, 1011, 1430, 1431, 1478.
Ζαφειρίου Πολυξένη Ν. 1232.
Ζεγκίνης 'Ιω. 1413.
Ζερβὸς Γιάνν. Κλ. 180, 393, 452.
Ζερβουδάκης Γεώργ. 597.
Ζερβούδης Β. 171.
Ζερβούδης Γ. 169.
Ζευγώλης Γ. Δ. 534.
Ζευγώλης Τ. Μ. 817, 836.
Ζιτσαία Χρυσάνθη 598.
Ζώης 'Αντών. 'Α. 1538.
Ζώης Λεων. Χ. 1036, 1464, 1506.
Ζώρα Πόπη 89.
Ζώρας Γ. Θ. 63, 559, 560, 561, 562, 640, 681, 1160, 1169, 1607.

Hepding H. 545, 1408.
Himu - Marinescu Maria 1546, 1549.
'Ηροδότου 'Έρασμος 965.

Θαβώρης 'Αντ. 1507.
Θειόπουλος Ν. 1285.
Θεοδούλου Χρ. 'Α. 323.
Θεόκτιστος Λαϊνᾶς 1148.
Θεοχαρίδης Χάρ. 897.
:Θέρος 'Αγ. (= Θεοδωρόπουλος Σπ.) 386, 473, 526, 641, 759, 925, 977, 1009.
Θηλυκὸς 'Αστέρ. 642, 1130.
Θρασυβούλου 'Αθηνᾶ 1342.
Θωμόπουλος Θ. 304, 383, 643, 682, 683, 1233, 1444, 1575.
Θωμόπουλος 'Ι 'Α. 1026, 1032, 1064, 1072, 1073, 1083, 1093, 1106, 1149, 1571.

Jakobson R. 1545.
Ἰακωβίδης Ἀνδρ. Μ. 926.
Ἰακωβίδης Ἀνδρ. Στ. 563.
Ἰγγλέσης - Λιναρδᾶτος Νικ. Γ. 898.
Jensen Hans 1159.
Ἱερωνυμίδης Πολύκ. 1256.
Ἰωαννίδης Κυριάκ. Ἀ. 899.
Ἰωαννίδου - Μπαρμπαρίγου Μαρία 110, 594, 599, 600, 1381, 1542.
:Ἰωνάθαν 564.
Irmscher J. 1021.

Κ. Γ. Ν. 1016.
Κ. Ι. Κ. 1174.
Κ. Κ. Σ. 1174.
Κ. Λ. 1555.
Κ. Φ. 1288.
Καβακόπουλος Π. 1175, 1183, 1192, 1204, 1388.
Καββάδας Στέφ. 1432, 1492.
Καββαδίας Γ. Β. 181, 1260.
Καββασιάδης Κ. 608.
Καζαβῆς Γ. Ν. 720.
Καζάκος Β. 419.
Καζαντζῆς Λεων. 796, 803.
Καϊλῆς Ἀπ. Γ. 1265.
Καϊμάκης Στυλ. 847.
Καΐμης Τζούλ. 900.
Καίσαρης Παν. 27.
Kakouri Katerina 333.
Κακριδῆς Ἰ. Θ. 110, 601, 644.
Kakridis J. Th. Βλ. Κακριδῆς Ἰ. Θ.
Καλινδέρης Μιχ. Ἀθ. 1454.
Καλλέρης Ἰω. 45.
Καλλὲς Θ. 1205.
Καλλυβωκᾶς Δ. 217.
Καλογιάννης Β. 645.
Καλοκαιρινὸς Ἄγγ. 500, 1317, 1318.
Καλομοίρης Μ. 1219.
Καλυδόπουλος Γ. 384.
Καμπάνης Π. Λ. 1319, 1445.
Κανακάρης Ἀντ. 136, 351, 602, 721, 722, 1347.
Κανδηλάπτης Γ. Θ. (Κάνις) 286, 334, 901, 1056, 1078, 1286.
Κανονίδης Σταῦρ. 1018.
Καπέλλα Θεμελίνα 1248.
Capouthier F. 110.
Καραβίδας Κ. Δ. 1455.
Καραγιάννης Γ. 149.
Καραγιάννης Ἰω. 1237.
Καραλέκας Ἡρ. Ἐ. 902.
Καραλῆς Γιάνν. 1422.
Καραμάνος Κ. Μ. 94.
Καραναστάσης Ἀ. Μ. 170, 234, 244, 755, 770, 989, 1567.
Καρανικόλας Ἀλ. Σ. 1059.
Καρανικόλας Σ. Ἀ. 170, 1059.
Καραντώνης Ἀνδρ. 99.
Καραρᾶς Ν. 182.
Καρατζᾶς Στ. 545, 1027, 1589.
Karatzas ἢ Caratzas St. Βλ. Καρατζᾶς Στ.
Καρκαβίτσας Ἀνδρ. 501, 964.
Καρπέτας Β. 328.
Καρύδας Μάρ. 966.
Καρύδας Π. 148.
Κασιμάτης Ἰ. Π. 150.
Κασσωτάκης Γ. Β. 431.
Καστανιᾶς Ν. 183, 502, 742.
Κατσουρὸς Ἀντ. Φλ. 1074, 1107, 1450, 1479.
Καψάλης Γεράσ. 138, 476, 603.
Καψαμπέλης Γιάνν. 453.
Κελαϊδῆς Σταῦρ. 604, 1019.
Κέντης Κ. 1094.
Κεραμόπουλλος Ἀντ. Δ. 216, 1028, 1046, 1047, 1048, 1075, 1085, 1364, 1414.
Κιαγχίδης Χαράλ. Π. 1193.
Κιακίδης Θεόδ. 404.
Κινέζος Χ. 377, 477, 903.
Ciobanu Gh. 1549.
Κισκύρας Δημ. 369.
Κισκύρας Ἰω. Π. 1465, 1480, 1487, 1508, 1509, 1510, 1520.
Κιτσίκη Μπεάτα 1578.
Κλάδη Ἀναστασία 139.
Κλεισιούνη Ἀγγελικὴ Ἀθ. 405.
Κληρίδης Νέαρχ. 454, 867, 904, 1225, 1532.
Knös B. 1608.
Cocchiara G. 1567.
Κοκκινίδης Σ. Γ. 184.
Κόκκινος Δημοσθ. 675.
Κόκκορος Μιχ. 905, 1423, 1433.
Κόλλας Ἰω. 256.
Κομοῦτος Ἀντ. 837.
Κονομῆς Ν. Χ. 535, 895.
Κονόμος Ντ. 95, 203, 837, 1108, 1303.
Κοντογιαννόπουλος Δημ. 1171.
Κοντομίχης Πανταζ. 47, 185, 1511.
Κοντὸς Κ. 1057.
Κοντοσόπουλος Ν. Γ. 186, 806.
Κορδᾶτος Γιάν. 503, 1434.
Corso R. 545, 1553.
Κοσμᾶς Ν. Β. 207, 226, 236.
Κοσμετᾶτος Φωκᾶς Κ. Π. 214.
Κοτζιούλας Γ. 92, 1029, 1037.
Κουβᾶς Μᾶρκ. 709, 743.
Κουγέας Σ. Β. 28, 1058, 1488.
Κουκίδης Ἀ. 504.
Κουκουλὲς Φαίδ. 29, 110, 116, 365, 866, 868, 881, 1030, 1584, 1585, 1590, 1593, 1598, 1601, 1602, 1603, 1609.
Κουκούλης Γ. Ν. 1172.
Κουμπάρος Ἀθ. 455.
Κουντούζογλου Ἀναστασία Κ. 704.
Κουρίλας Εὐλ. 1404, 1415.
Κουρμούλης Γ. Ἰ. 555.
Κουσιάδης Γ. Ἀ. 1194.
Κουτουφάρης Μ. 1261.
Κουτραφούρης Κ. Γ. 30.
Κουτσιλιέρης Ἀνάργ. 1109.
Κουφὸς Χρ. 783.
Κρανιδιώτης Ν. 1195.
Κρανιδιώτης Παντ. Θ. 1389.
Κραψίτης Β. 478.
Κρεκούκιας Δ. Ἀ. 1038.
Κρέτση - Λεοντσίνη Π. 1160.

Κρητικὸς Π. Γ. 763, 1095, 1110, 1238.
Κριαρᾶς 'Εμμ. 1170, 1239.
Κριμπᾶς Θ. Δ. 1489, 1614.
Kriss - Heinrich Hubert 1381.
Kriss Rudolf 1381.
Κτενίδης Φ. 358, 505, 1287, 1304.
Κυβερνήτου Χρυστάλλα Μ. 983.
Κυθρεώτης Ἀθ. 1579.
Κυκκώτης 'Ιω. Χρ. 906.
Κυριακάκης Γ. Β. 390.
Κυριακίδης Στίλπ. Π. 31, 110, 187, 320, 536, 605, 750, 752, 893, 1067, 1111, 1321, 1397, 1416, 1490, 1600.
Κύρκος Β. 646.
Κύρρης Κωνστ. 1049.
Κωνσταντάρας Β. 1405.
Κωνσταντινίδης Ἄδων. Κ. 1343.
Κωνσταντινίδης 'Αθ. 1096.
Κωνσταντινίδης Δ. 109.
Κωνσταντινίδης 'Ιω. Κ. 506, 522, 1014.
Κωνσταντίνου Χαρίλ. 343, 395, 1010, 1017, 1275.
Κώνστας Κ. Σ. 188, 189, 340, 367, 396, 406, 1390, 1417, 1535.
Κωστάκης 'Αθ. 769, 943.
Κωσταπαπᾶς Γ. 907.
Κωτσάκης Δημ. 371, 1594, 1595.
Κωφίδης Σπ. Χ. 944.

Λάβδας 'Α. Κ. 1206, 1214.
Λαγκάδης Π. 797.
Λαζαρίδης Δ. Χ. 96.
Λαζαρίδης Κ. Π. 218, 237, 261, 348, 1050, 1076, 1348, 1435, 1456, 1466.
Λαζάρου Εὐθ. 1112.
Λακίδης Σάββ. 479.
Λαμπρινουδάκης Β. 171, 493.
Λαμτσίδης Κ. 151.
Λαμψίδης 'Ο. 165, 879.
Λανίτης Ν. Κλ. 1289.
Λαούρδας Β. 1481.
Λάππας Τάκ. 238, 382, 606, 647, 874, 967, 1436.
Lascaris M. 1067
Λασσιθιωτάκης Κ. 211.
Lavagnini Br. 566.
Λεκὸς 'Ηλ. 911.
Lecotté R. 1558.
Λιακάκος Κ. Δ. 671.
Λιάκος Σωκρ. 1451.
Λιάος Γ. 'Ι. 223.
Λιβαδεὺς 'Αλ. 567.
Λίβερης Γ. Κ. 698, 807.
Λιγνάδης 'Αν. Δ. 1512.
Λογοθετίδης 'Ορ. 766.
Loorits Oskar 988, 1569α.
Lord Alb. 1545.
Λουκᾶτος Δ. Σ. 33, 53, 91, 110, 152, 191, 251, 274, 294, 767, 810, 869. 875, 882, 885, 1012, 1097, 1222, 1290, 1368, 1382, 1383, 1406, 1553, 1554, 1558, 1560, 1561, 1566, 1580, 1600.
Loucatos D. S. Βλ. Λουκᾶτος Δ. Σ.
Λουκόπουλος Δ. † 945.
Λοῦμος Σ. 1113.
Λυκαῖος Γ. 432.
Λυκουρέσις Ν. 1131.
Λυκούρης 'Ιω. 1467.
Λυμπερόπουλος 'Ανδρ. 568.
Lundahl Iv. 1077.

Μ. Ε. 838.
Μ. Σ. 629.
Maget M. 1554.
Μαζαράκης Εὐστ. 1581.
Μακρῆς 'Ιππ. Κ. 153.
Μακρῆς Κίτσ. 258, 268, 275, 287, 305, 306.
Μακρῆς Ν. 1227.
Μακρῆς Παν. 'Ι. 1305.
Μακρίδης Αἰμίλ. 927.
Μακρομμάτης Ἄκις Σ. 354.
Μαλαφούρης Σπ. Δ. 352, 433.
Malbert J. 1290.
Μαλεβὸς Πέτρ. 420, 1181, 1196.
Μαλικούτη 'Αγγελικὴ Μ. 11.
Μαλούτας Μηνᾶς 66.
Μανάκας Δ. 1437, 1438.
Manganaro G. 648.
Mango Cyril 537.
Μανίκης 'Αντ. 229, 1052.
Μάνος Π. 456.
Μανούσακας Μ. 'Ι. 527, 538.
Μανουσάκης Γ. 307.
Μανοῦσος 'Αντ. 388.
Μαραβᾶ - Χατζηνικολάου Ἄννα. Βλ. Χατζηνικολάου Ἄννα.
Μαρινᾶτος Σπ. 1369.
Μαρίνης Κ. 684, 1349.
Μαρῖνος Π. 'Ι. 276.
Μαρκάκης Πέτρ. 1610.
Μαρκόπουλος Θ. 997.
Μαρμαρινὸς 'Αντ 1491.
Μαρσέλλος Θ. Ν. 239, 240.
Μαρτίνης Γ. 252, 735, 968.
Μασούρας Γεώργ. 946.
Μάτσας 'Ιωσ. 1576, 1577.
Matton R. 202.
Μαυρίδης 'Ιω. 1132.
Μαυρίδης Πήγ. 969.
Mavrogordato J. 569.
Μαυρομμάτης Θ. Μ. 192.
Μαυρόπουλος Χρ. Β. 1492.
Μαῦρος Κ. 957.
Μαυρουδῆς Μ. Θ. 154, 1001, 1407.
Μαχαιριώτης Χρυσ. 978.
Μέγας Γ. 'Α. 2, 21, 22, 54, 72, 75, 80, 91, 110, 143, 168, 262, 308, 335, 607, 649, 774, 776, 779, 780, 781, 782, 1162, 1164, 1370, 1381, 1408, 1408α, 1418, 1532, 1540, 1551, 1552, 1556, 1559, 1562, 1563, 1564, 1565, 1582, 1583, 1599.
Megas G. A. Βλ. Μέγας Γ. 'Α.
Μεϊμάρης Ν. 'Ε. 928.

Μελανοφρύδης Π. 'Η. 117, 155, 314, 341, 378, 480, 481, 728, 736, 827, 886, 1078, 1197, 1216, 1234, 1249, 1306.
Μελᾶς 'Ι. 507, 1098.
Μέλιος Παντ. 156.
Μελισσινὸς Γερ. 1184.
Μελιφρονίδης 'Ιω. 970.
Μερεντίτης Κ. 'Ι. 650.
Merlier M. 1212.
Μέρτζιος Κ. Δ. 1482, 1521, 1522, 1523.
Μεσαρίτου Μαρία 523.
Μεταξᾶς Κ. Χ. 1350.
Μηλιόπουλος Π. 'Ι. 750, 752, 893.
Μηλιώνης Χριστόφ. Μ. 407.
Μηλιώρης Ν. 'Ε. 83, 97, 848.
Μηνᾶς Κ. 1060.
Μηνιάτης 'Ηλ. Π. 1269.
Μηχιώτης Χαρίλ. 1322.
Μικρομμάτης Ἄκις 140.
Millien A. 1559.
Mirambel A. 545.
Μισαηλίδης Δ. 1307.
Μιχαηλίδης 'Ιω. 1524.
Μιχαηλίδης Κ. Π. 539.
Μιχαηλίδης - Νουάρος Γ. 608, 1611.
Μιχαηλίδης - Νουάρος Μ. 141, 870, 876.
Μιχαηλίδης Σόλ. 1198.
Μιχαλακέας 'Α. Χ. 1150.
Μιχαλαρία Μαρία 737, 849, 1334.
Μιχαλόπουλος Φ. 609, 651.
Μιχόπουλος Σπ. 434, 992, 1308.
Morgan G. 1596.
Μοσκόβη Εἰρήνη 652, 756.
Μοτάκις Στυλ 1351.
Motraye 1246.
Μουζενίδης Π. Δ. 877, 1199.
Μουσελίμης Σπ. 1468, 1493.
Μουσκούντης Κωνστ. 524.
Μουστάκας Βελισσ. 685.
Μπακογεῶργος Στρ. 'Α. 98.
Μπάμπαλης 'Ηλ. 130, 457.
Μπαμπούρης 'Επαμ. 990.
Μπάος Ν. 'Α. 435, 908.
Μπεζαντὲ Δήμητρα 581.
Μπεζαντὲς 'Ι. 628.
Μπεκατῶρος Σπ. 245.
Μπενάκης 'Α. 'Ε. 213.
Μπενέκος 'Α. Δ. 421.
Μπέντας Κ. Π. 798, 1270.
Μπέττης Στέφ. 458, 610.
Μπίλλης 'Ιω. Β. 1133.
Μπιμπέλας Π. 'Α. 131.
Μπίρης Κ. 1161, 1572.
Μπόγκας Εὐάγγ. 99, 193, 436, 818, 1352.
Μπουμπουλίδης Φ. Κ. 14, 570, 583, 611, 1513, 1525.
Μπουνιᾶς 'Ιω. 100.
Μπουντώνας Εὐθύμ 408.
Μπρατσιώτης Π. 'Ι. 1408, 1528, 1529.
Μυλωνᾶς Κ. 971.
Μυριανθούση Φοίβη 982.
Μυρικλῆς 'Ιω. Κ. 894.
Μωϋσῆς 'Ασὲρ Ρ. 194.

Ν. 571.
Ναυπλιώτης 'Αν. 'Ι. 1391.
Νειάδας 'Εμμ. Β. 1613.
Νεοκλέους 'Ανδρ. 397.
Νικήτας Π. 91.
Νικολαΐδης 'Αναν. 1250, 1424.
Νικολαΐδης 'Ι. Ν. 757, 1494, 1514.
Νομικὸς 'Α. 246.
Νοτάρης 'Ιω. 686, 687.
Νοτόπουλος Δ 'Α. 545, 672, 673, 688, 1200.
Notopoulos J. A. Βλ. Νοτόπουλος Δ. 'Α.
Νταϊφᾶς Κώστ. 572.
Ντεγιάννης Γεώργ. 'Ι. 1526.
Νυμφόπουλος Μ. Κ. 208.

Ξανθινάκης 'Αντ. 336.
:Ξενίτας Ξένος. Βλ. Ἄκογλους Ξενοφ.
Ξυγγόπουλος 'Ανδρ. 259, 1365.

'Οθείτου Ἄννα 482
Οἰκονομίδης Δημ. Β 2, 12, 26, 60, 93, 110, 344, 353, 355, 375, 528, 612, 613, 689, 993, 994, 1005, 1064, 1165, 1409, 1454, 1541, 1543, 1546, 1547, 1548, 1549, 1550.
Οἰκονομίδης Παῦλ. 350.
Οἰκονομόπουλος Δ. Π. 483.
Οἰκονομόπουλος Κύριλλ. 372.
Οἰκονόμου Γεώργ. 'Αθ. 508.
Οἰκονόμου Παντ. 1151.
Opie I. 1557.
Opie P. 1557.
'Ορλάνδος 'Αν 1002.
'Ορνιθάρης Κ. 937.
'Ορφανὸς Κ. 799.

Π. Γ. 438.
Π. Χ. 215, 221.
Παΐσιος Γ. 1425, 1469.
Παλαιὸς Ν Β. 1176, 1177.
:Παλαιὸς 947.
Πάλλας Δ. 'Ι. 258, 260, 330, 1365.
Παμπούκης 'Ι. Τ. 49.
Παναγιώτου Νικ. 359.
Πανάρετος 'Α. 380.
Πανᾶς Κ. 'Ι. 1217.
Παναγῆς Θ. 1251.
Παναγιωτάκης Ν. Μ. 1166.
Pann Ant. 1549.
Πανταζίδης Παντ. 705.
Παπᾶ Κατίνα Γ. 1240.
Παπαγγελόπουλος Ἄγγ. 1471.
Παπαγεωργίου Βασιλικὴ 929.
Παπαγεωργίου Β. Γ. 459
Παπαγεωργίου Γ. 'Ι. 541.
Παπαγεωργίου Γ. Κ. 437, 573, 584.
Παπαγεωργίου Σπ 938, 939.
Παπαγεῶργος Γ. Κ. 409.
Παπαγρηγοράκις 'Ιδομ. 34, 50, 67, 470, 510, 511, 614, 665, 690, 738, 1079, 1099, 1100, 1114, 1115, 1134, 1152, 1446, 1527.

Παπαδάκης Πλ. 157.
Παπαδήμας 'Αδ. Δ. 1, 542.
Παπαδογιάννης 'Αγ. 948, 1135.
Παπαδόπουλος "Α.'Α. 574, 871, 878, 879, 883.
Παπαδόπουλος 'Α. 204, 1228.
Παπαδόπουλος Δ. Κ. (Σταυριώτης) 132, 230, 800, 860, 949, 1252, 1354.
Παπαδόπουλος 'Ιω. 76.
Παπαδόπουλος Στρ. 788, 930.
Παπαθεοδώρου 'Απ. 1101.
Παπα - Θεοδώρου, Οἰκονόμος 422.
Παπακωνσταντίνου Χρυσ. 777.
Παπακώστας "Αγγ Ν. 1371.
Παπακώστας Νικ. Χρ. 972, 1410.
Παπαλαμπριανοῦ Πέτρ. 345.
Παπαλιάκος Γ. 410.
Παπαμανώλης Κ. 158.
Παπαπαναγιώτου 'Ανδρ. 909.
Παπαπαναγιώτου Γ. 118.
Papas Const. Chr. 295.
Παππᾶς Φ. 195, 1136, 1452.
Παπασταμάτης Πάν. 'Α. 460.
Παπαστεργίου Φ. 'Ι. 207, 236.
Παπασωζομενὸς 'Ιω. 910.
Παπαχαραλάμπους Γ. Χ 931, 1532.
Παπαχαραλάμπους Χ. 865.
Παπαχαρίσης 'Αθ. Χ 101, 241, 884, 1039, 1137.
Παπαχριστοδούλου Πολ. 84, 85, 86, 512, 513, 543, 653, 654, 691, 1015, 1192, 1310, 1336, 1355, 1372, 1373, 1384, 1392, 1393, 1411.
Παπαχριστοδούλου Χρ. 77, 484, 1051, 1064, 1066, 1153, 1309, 1412.
Παπαχριστόπουλος Π. Χ. 159, 490, 862, 1356.
Παρασκευαΐδης Παν. Σ. 356, 958.
Παρασκευαΐδης Στ. Γ. 68.
Παρίσης Στ. 247.
Parlangeli Or. 538.
Παρλαμᾶς Μ. Γ. 1080.
Παρουτσᾶς Θ. Δ. 485.
Parry Milman 1545.
Παρχαρίδης 'Α. 'Ι. 102.
Pashley R. 911.
Passow A. 514.
Πασχάλης Δ. 160.
Πασχαλίδης Γ. Π. 1344.
Πατεροῦ - Χρυσουλάκη Κατίνα 1229, 1230.
Πατριαρχέας Β. Δ. 655.
Πατσαλίδης Γ. Σ. 813.
Παυλίνης Γ. 411.
Πεδιὸς 'Α. 'Α. 912.
Peltier 1201.
Πέννας Π. Θ. 161.
:Περαστικὸς 1323.
Πέρδικα Νίκη 950.
Περιστέρης Σπ. 1171, 1178, 1185, 1186.
Perlik A. 1562.
Πετάσης 'Ανδρ. 940.
Πετρίδη "Αννα Μ. 321, 1274.
Πετρίδης Μ. Γ. 87, 119, 233, 385, 391, 699, 700, 701, 702, 710, 711, 712, 717, 723, 756, 784, 808, 811, 820, 828, 841, 863, 1022, 1023, 1220, 1241, 1263, 1264, 1266, 1272.
Πέτροβιτς Νατ. 'Ε. 162, 1207.
Πετρόπουλος Γ. 'Α. 1495, 1528, 1529.
Πετρόπουλος Δ. 'Α. 3, 15, 55, 90, 92, 97, 99, 110, 131, 142, 153, 165, 234, 254, 529, 544, 545, 575, 615, 630, 656, 657, 674, 692, 889, 917, 986, 1006, 1059, 1063, 1385, 1394, 1408, 1439, 1544, 1545, 1569, 1611.
Petropoulos D. A. Βλ. Πετρόπουλος Δ. 'Α.
Πέτσας Φ. Μ. 209.
Πιερίδου 'Αγγελικὴ 288, 309.
Πικιώνης Δ. 263.
Πιμπλῆς Ν. Β. 219, 951, 1013.
Πιτυκάκης Μ. 322, 363.
Πλατάκης 'Ελευθ. 381.
Πλατῆς Λευτ. Ν. 778.
Πογιατζῆς Σάββ. Σ. 913.
Πολίτης Γ. Ν. 35.
Πολίτης Λίν. 7, 36, 546, 547, 616, 1162.
Πολίτης Ν. Γ. 414, 473.
Πομόνης Δ. 412, 821, 1573.
Πορτοκάλλης Μην. 179.
Ποῦλος 'Ι. Χ. 1138.
Πουργούρα 'Αγαθὴ 1020.
Πριόνας Γ. 81.
Προδρόμου Γεώργ. 764.
Προυσῆς Κ. 121, 545.
Πρώϊος 'Ισίδ. 'Ι. 1325.
Πρωτοπαπᾶ Γλυκερία 461, 1496.
Πρωτοπαπᾶς 'Αντ. Π. 324.
Πρωτοπαπᾶς Κωνστ. Κ. 932.
Πρωτοπαπᾶς Σάββ. Κ. 914, 932.
Πρωτοψάλτης 'Ε. Γ. 48, 179, 1467.
:Πύρρων ὁ 'Εφεκτικός. Βλ. Ψυχογιὸς Ντ.

Ranke K. 1564, 1565.
Ρεμπέλης Ν. Χ. 51, 92, 1420.
Ρεμπέλης Χ. 92, 103.
Ρήγας Γ. 'Α. 515.
Richmond W. 1540.
Ροδοσθένους Παναγιώτα 494.
Ροζάκος Ν. 'Ι. 1515.
Romilly J. de 545.
Ροντήρης Γιάνν. 462.
Ρούκας - Μπαλάνος Τ. 277.
Ρούση - 'Ελευθερουδάκη Μαρία 1117.
Ρουσιουνίδης 'Α. 337, 1257.
Ρουσσοπούλου 'Αγνὴ 1460.
Ρωμαῖος Κ. 'Α. 110, 120, 576, 810, 1086, 1118, 1119, 1139, 1140, 1395.
Ρωμαῖος Κ. 110, 163, 243, 394, 548, 549, 577, 578, 579, 618, 619, 620, 658, 659, 660, 693, 694, 695, 771, 772, 775, 880, 987, 991, 998, 999, 1102, 1192, 1374, 1375, 1386, 1557.
Romaios C. Βλ. Ρωμαῖος Κ.
Ρωνᾶς Σ. 164.

Σ. Β. 'Α. 1087.
Σάββας Κ. 1141, 1267.
Σάββας Πέτρ. 729, 785, 1271, 1273.
Sadnik Linda 1541.

Σαΐνης Εὐάγγ. 1154.
Σακκᾶς Γ. 104, 165.
Σακελλαριάδης Χ. Γ. 386.
Σακελλάριος Ἰ. 257.
Σακελλαρίου Ἀ. 400.
Σακελλαρίου Χαρ. 1179.
Σαλαμάγκας Δ. 8, 99, 105, 168, 196, 220, 264, 344, 384, 580, 675, 746, 751, 1081, 1202, 1396, 1457, 1536.
Σαλίδου Ἑλένη 525.
Σαλτσῆς Ἰ. 69, 748, 852, 1253, 1357.
Σάμιος Γ. 389, 714.
Σαπουντζῆς Τ. 166.
Σαραντῆ - Σταμούλη Ἐλπινίκη 143, 313, 331, 915, 1294.
Σαρεγιάννη Φανὴ 394.
Σάρρος Δ. Μ. 368.
Σεγδίτσας Π. Ἐ. 1387.
Σεϊτανίδης Ἀν. 327.
Σελασιὲ Σέργ. 1570.
Σέττας Δ. Χ. 348.
Σεχόπουλος Κώστ. 706, 707.
Σηφάκης Γρ. Μ. 9, 952.
Σιαπανίσιος Σ. 795.
Σιγάλας Ἀντ. 133.
Σιναπίδης Β. 1574.
Σκαφιδᾶς Β. 37, 111, 413, 486, 550, 696, 1447.
Skendi St. 1542.
Σκιαδαρέσης Σπ. 110.
Σκληρὸς Ν. Β. 1217.
Σκοπετέας Σταῦρ. 551, 1040, 1483.
Σκουβαρᾶς Βαγγ. 1203.
Σκουλᾶς Ἰ. Μ. 439.
Σκουριώτης Γιάνν. 661.
Σούλης Γ. Χ. 16.
Σούρλας Εὐρ. 296, 297, 463, 487, 621, 662.
Σπαθόπουλος Ἠλ. 1358.
Σπαθόπουλος Θ. Ἠλ. 134, 1262, 1291, 1324.
Σπανάκης Στέργ. Γ. 1484.
Σπανδωνίδης Π. Σ. 552, 622, 697.
Spandonidis P. S. Βλ. Σπανδωνίδης Π. Σ.
Σπανὸς Χ. Ν. 979, 980.
Σπανοῦ - Ἀναγνωστοπούλου Στέλλα 1242.
Σπαντιδάκης Θρασ. 366, 1167, 1292.
Σπάρταλης Δανιὴλ 1293.
Σπέρλιγκ Ν. 213.
Speroni Ch. 1566.
Σπηλιωτόπουλος Σ. 1568.
Σπητέρης Τ. 38, 265.
Σπυριδάκης Γ. Κ. 12, 56, 57, 58, 70, 78, 88, 110, 585, 623, 663, 664, 887, 988, 1215, 1569α, 1576, 1588, 1591, 1592, 1597, 1604.
Σπυριδάκις Κ. 39, 1082, 1365.
Σταθάτου Ἑλένη 310.
Σταμούλη - Σαραντῆ Ἐλπινίκη. Βλ. Σαραντῆ - Σταμούλη Ἐλπινίκη.
Στατήρας Δ. 933.
Σταυλᾶ Φλώρα 718.
Σταυρακάκης Γιάνν. Ἐ. 665.
:Σταυριώτης. Βλ. Παπαδόπουλος Δ. Κ.
Σταύρου Ἀνδρεανὴ 984.
Σταυροσλάκις Χριστόφ. 443, 464, 1208.
Στεφανίδης Μιχ. 91.
Στεφάνου Ἀναστ. 624, 1440.
Stief C. 1569.
Stiernon M. 545.
Στούπη Χαρὰ 1268.
Στούπης Σπ. 52.
Στρατάκης Νικ. 1335.
Στρατοκόπος Χ. Ἐ. 1155.
Strömberg R. 1600.
Στρουμπούλη Θωμαΐς 465.
:Συλλέκτης. Βλ. Ψυχογιὸς Ντ.
Συβουλίδης Χρυσ. 853.
Συνοδινὸς Θ. Ν. 1209.
Σφαέλλος Χ. Ἀ. 289.
Σφενδόνης Ν. Ἀ. 298.
Σφυρόερας Β. 344, 1479, 1497, 1498.
Σφυρόερας Ν. 730.
Σχινᾶς Μ. Γ. 424.
Schreiner H. 555.
Σωτηρίου Γ. Μ. 812.

Τ. Μ. 1084.
Taibbi - Rossi Giuseppe 1363.
Ταλαντίνης Ἀνδρ. Θ. 916.
Ταμασοκλῆς Ἀρ. Κ. 1533.
Ταμβακίδης Ἀ. 440.
Ταραμίδης Χ. 516.
Ταρσούλη Ἀθηνᾶ 121, 278, 290, 553.
Ταρσούλη Γεωργία 40, 595.
Tarsouli G. Βλ. Ταρσούλη Γεωργία.
Τατάκης Β. 771.
Tauer F. 1605.
Taylor A. 152, 545, 767, 1580.
Τερζόπουλος Ν. 792.
Théodoropoulos Spiro. Βλ. :Θέρος Ἄγις.
Thomopoulos J. A. Βλ. Θωμόπουλος Ἰ. Ἀ.
Thompson Stith 776.
Τζάκα Χαρούλα 311.
Τζανῆς Μιλτ. 1516, 1530.
Τζελέπης Π. Ν. 291.
Τζεράκι - Βλασσοπούλου Μαρίκα 1311.
Τζούνης Τρ. Β. 1336.
Τζωρτζάκη Φωτεινὴ 1295.
Τιγγιρίδου Γεωργία 1362.
Tobler W. Stöfa 1381.
Τοπαλίδης Ν. 79.
Ταπούζης Γ. 854, 1223, 1337, 1338, 1339, 1340.
Τουλούπας Κ. 1156.
Τουρτόγλου Μενέλ. 1517.
Τριανταφύλλου Κ. 666.
Τροῦλλος Ἀντ. Γ. 136, 953.
Τσακανίκα Μαρία Π. 415.
Τσακνάκης Ἀθ. 1235.
Τσαπάνος Σοφ. Γ. 517, 518.
Τσαρρούχης Γιάνν. 228.
Τσέλαλης Ἀγησ. 519, 667.
Τσιάρας Ἀναστ. 1180.
Τσιάτης Β. Εὐ. 1341.
Τσιγκόλης Ἰω. 668.
Τσίντος Θουκυδίδης 934.
Τσίριμπας Ἀντ. 777.

Τσίριμπας Δ. 'Α. 495.
Τσιτσᾶς Σερ. 830, 842, 954, 1007, 1041, 1042, 1296, 1312, 1313, 1314, 1359, 1376.
Τσολομήτης Δ. 269, 299.
Τσούρκας Κ. 1397.
Τωμαδάκης 'Αντ. 316.
Τωμαδάκης Ν. Β. 10, 1053.

Φάλμπος Φ. Κ. 212.
Φαλτάϊτς Κ. 41.
Fauriel C. 142, 466, 581.
Fehrle E. 1556.
:Φίκας 822, 831.
Φιλιππάκης Μάν. 747, 843.
Φίλιππας Σπ. Ν. 1419.
Φιλίππου Περικλ. Π. 361, 739.
Finley J. 1545.
Φιρτινίδης Γ. 'Ι. 520.
Φλῶρος Δ. 1157.
Φόρης Β. Δ. 1259.
Φραγκάκι Εὐαγγελία Κ. 731.
Φραγκεδάκης 'Εμμ. 'Ι. 749.
Φραγκίδης 'Ε. 197.
Φραγκισκᾶτος Κ. Γ. 248.
Φραγκίσκος Γεώργ. 626.
Φραγκόπουλος 'Ιππ. 1065, 1458.
Φράσσαρης Θ. Χ. 300.
Φρόνιμος Εὐάγγ. 467, 1103.
Φρόντζος Κ. 1485.
Φροντιστὴς Θ. 167.
Φουρκιώτης Κωνστ. 625.
Φτυαρᾶς 'Ηλ. 1221.
Φωστέρης Δ. Π. 122.
Φωστηρόπουλος 'Αγαθάγγελος 1297.

Χ. Π. 267.
Χαβάκης 'Ιω. 279.
Χαβιαρᾶς Νικήτ. 1254.
Χαλιορῆς Ν. Γ. 210, 231, 342, 379, 416, 554, 789, 793, 1054, 1158, 1243, 1360, 1361, 1377, 1534.
Χ"Ανδρουλλῆς 'Α. 'Ε. 1218.
Χανιώτης Β. 301.
Χαρακιάδης Π. 1448.
Χαραλαμπίδης Πασ. 280.
Χαραλάμπους Κωνστ. 326, 357.
Χαραλάμπους Νικ. Χ. 935.
:Χάρης Π. (= Μαρμαριάδης Π.) 42.
Χατζηαντωνίου Κυρ. Σ. 732.
Χατζηβασιλείου Σάββ. 740, 975.
Χατζηγάκης 'Αλ. 90, 889, 917, 973, 981, 1063.
Χατζηγεωργίου Θέμις 1459.
Χατζηγεωργίου Κ. 488.
Χατζηγεωργίου Νῖκ. 669.
Χατζηγιάγκου 'Ιωάννα 'Αντ. 172.
Χατζηγιαννάκης Παν. 'Ι. 708, 809, 1008.
Χατζηδάκη - Βέη Εὐγενία 213, 259.
Χατζηϊωάννου Κ. Π. 43, 71, 106, 121. 1162.
Χατζηκωστῆς Γ. Ν. 398, 715, 1276.
Χατζηλιάδης 'Ιορδ. Κ. 918.
Χατζημιχάλη 'Αγγελικὴ 23, 110, 168, 213, 260, 266, 281, 1420, 1441.
Χατζηνικολάου "Αννα 110, 330, 1003, 1365, 1378, 1398.
Χατζηνικολάου Χρ. Π. 919.
Χατζιδάκης Γ. 'Ι. 1219.
Χιάλης Γ. 804.
Χόνδρος Δημ. 1255.
Χρήστου Β. Κ. 627.
Χριστοδούλου Στυλ. 489, 974.
Χριστοφίδης 'Εμμ. 670, 1315.
Χριστοφιλόπουλος 'Αν. Π. 1449, 1500, 1615.
Χρυσάνθης Κ. 394, 904.
Χυδήρογλους Π. Ν. 1004.
Χυτήρης Γερ. 442, 521.
Χωραφᾶς Γερ. Γ. 1176, 1177.
:Χωρικὸς Γιάνν. 844.

Ψαρρᾶς 'Ε. 'Ι. 249, 1539.
Ψυχογιὸς Κ. Δ. Βλ. Ψυχογιὸς Ντ.
Ψυχογιὸς Ντ. 107, 135, 144, 253, 255, 317, 329, 468, 617, 744, 801, 829, 845, 855, 864, 955, 1116, 1120, 1121, 1122, 1123, 1124.

Ω. 1399.

'Ανώνυμα: 4, 5, 6, 18, 20, 25, 32, 46, 64, 65, 73, 82, 190, 224, 225, 227, 285, 315, 387, 392, 402, 403, 418, 423, 427, 428, 430, 441, 450, 451, 473, 474, 496, 497, 499, 509, 565, 734, 758, 768, 787, 794, 802, 819, 826, 835, 839, 840, 850, 851, 861, 1031, 1062, 1147, 1173, 1187, 1188, 1226, 1320, 1326, 1353, 1455, 1470, 1472, 1499, 1587.

Β΄. ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Ι ΓΕΝΙΚΑ . . . . Σελ. 55

ΙΙ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ . . . . » 55

Α΄. ***Βιβλιογραφία*** . . . . » 55

Β΄. ***Γενικὰ καὶ Σύμμεικτα*** . . . . » 56

α) Γενικὰ . . . . » 56

β) Σύμμεικτα . . . . » 61

Γ΄. ***Ὑλικὸς βίος καὶ τέχνη τοῦ λαοῦ*** . . . . » 72

1. *Συνοικισμός, οἰκία καὶ αὐλή. Ἔπιπλα καὶ σκεύη* . . . » 72

2. *Ἐνδύματα* . . . . » 73

3. *Τροφαὶ καὶ ποτὰ* . . . . » 74

4. *Βίοι* (γεωργικός, ποιμενικός, μελισσοκομικός, ναυτικός, ἁλιευτικὸς κλπ.) . . . . » 75

5. *Βιοτεχνία καὶ λαϊκὴ τέχνη.* (Ἀρχιτεκτονική, χειροτεχνία, ὑφαντική, κεντητική, ξυλογλυπτική, ἀγγειοπλαστική, μεταλλουργική, λαϊκὰ ἐπιτηδεύματα) . . . . » 76

Δ΄. ***Πνευματικὸς βίος*** . . . . » 80

1. *Λαϊκὴ πίστις* . . . . » 80

α) Θρησκευτικαὶ καὶ δεισιδαίμονες δοξασίαι τοῦ λαοῦ . . » 80

β) Μαγεία. Ἐπῳδαὶ . . . . » 81

1. Μαγεία . . . . » 81

2. Ἐπῳδαὶ . . . . » 82

γ) Μαντικὴ . . . . » 83

2. *Λαϊκὴ κοσμοθεωρία καὶ ἐπιστήμη* . . . . » 84

α) Κοσμογονικοὶ καὶ ἀστρολογικοὶ μῦθοι.-Μετεωρολογία » 84

β) Μῦθοι περὶ ζῴων καὶ φυτῶν . . . . » 84

γ) Δημώδης ἰατρικὴ . . . . » 84

3. *Δημώδης φιλολογία καὶ γλῶσσα* . . . . » 85

α) Ἄσματα . . . . » 85

1. Συλλογαὶ . . . . » 85

2. Μελέται . . . . » 94

β) Δίστιχα . . . . . Σελ. 105
1. Συλλογαὶ . . . . . » 105
2. Μελέται . . . . . » 108
γ) *Ἐπῳδαὶ* (βλ. Μαγεία) . . . . . » 108
δ) *Μῦθοι ζῴων* . . . . . » 108
ε) *Παραμύθια* . . . . . » 109
1. Συλλογαὶ . . . . . » 109
2. Μελέται . . . . . » 110
3. Συλλογαὶ μύθων καὶ παραμυθίων ἑλληνικῶν καὶ ξένων διὰ παιδιὰ . . . . . » 111
ς) *Εὐτράπελοι διηγήσεις. Ἀνέκδοτα. Περιπαίγματα* . . » 111
ζ) *Παροιμίαι καὶ γνῶμαι.* Παροιμιώδεις ἐκφράσεις . . » 113
1. Συλλογαὶ . . . . . » 113
2. Μελέται . . . . . » 116
η) *Παραδόσεις* . . . . . » 118
1. Συλλογαὶ . . . . . » 118
2. Μελέται . . . . . » 124
ϑ) *Αἰνίγματα - Λογοπαίγνια* . . . . . » 125
ι) *Εὐχαὶ - χαιρετισμοὶ - κατάραι - ὅρκοι - βλασφημίαι* . . » 126
ια) *Γλῶσσα* . . . . . » 126
1. Συνθηματικαὶ γλῶσσαι. Ὀνόματα κύρια, ἐπώνυμα, παρωνύμια κτλ. . . . . . » 126
2. Τοπωνύμια . . . . . » 129
ιβ) *Λαϊκὸν θέατρον* . . . . . » 135
ιγ) *Δημώδη βιβλία* . . . . . » 135
4. *Μουσικὴ καὶ χοροὶ* . . . . . » 136
Ε'. ***Κοινωνικὸς βίος*** . . . . . » 139
1. *Οἱ κύριοι σταθμοὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς* . . . . . » 139
Γέννησις, γάμος, τελευτὴ . . . . . » 139
2. *Θρησκευτικὴ ζωή.* Λαϊκὴ λατρεία . . . . . » 142
α) Συλλογαὶ . . . . . » 142
β) Μελέται . . . . . » 148
3. *Κοινωνικὴ ζωὴ* . . . . . » 151
α) Κοινωνικὴ ὀργάνωσις . . . . . » 151
β) Λαϊκὸν δίκαιον . . . . . » 154
4. *Παιδικὴ ζωὴ* . . . . . » 159

α) Σχολικὴ ζωή, ἐπαγγελματικὴ μαθητεία . . . . Σελ. 159
β) Παιδιαὶ . . . . » 159

III. ΞΕΝΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ . . . . » 160
Α'. ***Λαογραφία τῶν Βαλκανικῶν λαῶν*** . . . . » 160
1. *Γενικὰ* . . . . » 160
2. *Σερβικὴ λαογραφία* . . . . » 160
3. *Ρουμανικὴ λαογραφία* . . . . » 161
4. *Τουρκικὴ λαογραφία* . . . . » 162
Β'. ***Λαογραφία ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν λαῶν*** . . . . » 162
1. *Γενικὰ* . . . . » 162
2. *Ἀγγλικὴ λαογραφία* . . . . » 162
3. *Γαλλικὴ λαογραφία* . . . . » 162
4. *Γερμανικὴ λαογραφία* . . . . » 163
5. *Ἰταλικὴ λαογραφία* . . . . » 164
6. *Φιννικὴ λαογραφία* . . . . » 164
7. *Ρωσικὴ λαογραφία* . . . . » 164
Γ'. ***Λαογραφία λαῶν Ἀσίας, Αὐστραλίας καὶ Ἀφρικῆς*** . . » 164
1. *Ἀβυσσηνιακὴ λαογραφία* . . . . » 164
2. *Ἀθιγγανικὴ λαογραφία* . . . . » 164
3. *Ἑβραϊκὴ λαογραφία* . . . . » 165
4. *Κινεζικὴ λαογραφία* . . . . » 165
5. *Ἰαπωνικὴ λαογραφία* . . . . » 165
Δ'. ***Ἀμερικανικὴ λαογραφία*** . . . . » 165

ΠΡΟΣΘΗΚΗ ***(Βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς λαογραφίας)*** . . . . » 165
α) *Γενικὰ* . . . . » 165
β) *Παραμύθια: Μελέται* . . . . » 165

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ . . . . » 166

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ . . . . » 166
Γενικὰ καὶ σύμμεικτα . . . . » 166
Ὑλικὸς βίος καὶ λαϊκὴ τέχνη . . . . » 166
Ἐνδύματα . . . . » 166
Δεισιδαίμονες δοξασίαι . . . . » 167
Μαγεία . . . . » 167
Ἀστρολογία - Μετεωρολογία . . . . » 167
Ἄσματα . . . . » 167

Παραμύθια . . . . » 167
Παροιμίαι . . . . » 167
Παραδόσεις . . . . » 168
Δημώδη βιβλία . . . . » 168
Λατρεία . . . . » 168
Κοινωνικὴ Ὀργάνωσις. Δίκαιον . . . . » 168

Α΄. ***Πίναξ τῶν ὀνομάτων τῶν συγγραφέων καὶ μεταφραστῶν*** . . . . » 170

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1907 - 1958

Ἡ δημοσίευσις τῆς βιβλιογραφίας τῶν λαογραφικῶν δημοσιευμάτων ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1907 ὑπὸ τοῦ Νικ. Γ. Πολίτου ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς καταρτιζομένης ὑπ᾽ αὐτοῦ γενικῆς βιβλιογραφίας «τῶν ἐν Ἑλλάδι ἢ ὑπὸ Ἑλλήνων ἀλλαχοῦ ἐκδοθέντων βιβλίων» ἐκάλυψε τὴν χρονικὴν περίοδον μέχρι τοῦ ἔτους 1920 [1].

Τὸ βιβλιογραφικὸν ἔργον τοῦτο εἰδικῶς διὰ τὴν λαογραφίαν συνεχίσθη ὑπὸ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, οὕτω δὲ ἔχει μέχρι τῆς σήμερον δημοσιευθῆ ἡ λαογραφικὴ βιβλιογραφία τῆς ἐν συνεχείᾳ περιόδου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1921 - 1958· (βλ. Ἐπετηρίδα τοῦ Λαογραφ. Ἀρχείου, τόμ. Ε΄ (1947 - 49) σ. 159 - 266 (τῆς περιόδου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1939 - 1947), τόμ. Η΄ (1953 - 54) σ. 199 - 322 (τῆς περιόδου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1948 - 1953), τόμ. Θ΄ - Ι΄ (1955-1957), σ. 134-402 (τῆς περιόδου ἀπὸ τοῦ 1921 - 1958) καὶ τόμ. ΙΑ΄ - ΙΒ΄ (1958 - 59), σ. 50 - 181 (τῆς περ. ἀπὸ τοῦ 1954 - 1958).

Πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς εὐχερεστέρας χρησιμοποιήσεως τῆς οὕτω κατὰ περιόδους δημοσιευθείσης βιβλιογραφίας ταύτης ἐκρίναμεν ἀναγκαίαν τὴν σύνταξιν τοῦ κατωτέρω συγκεντρωτικοῦ βιβλιογραφικοῦ πίνακος, τὸν ὁποῖον παρεσκεύασε κατὰ παράκλησιν ἡμῶν ὁ συντάκτης τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου Δημ. Β. Οἰκονομίδης.

Εἰς τὸ ἑξῆς θὰ καταβάλλεται προσπάθεια, ὅπως ἡ λαογραφικὴ βιβλιογραφία ἑκάστου ἔτους δημοσιεύεται εἰς τὸν τόμον τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ ἑπομένου ἔτους.

ΓΕΩΡΓ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΑΙ

Λαογρ. 3 = *Ν. Γ. Πολίτου,* Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία. Κατάλογος τῶν ἐν Ἑλλάδι ἢ ὑπὸ Ἑλλήνων ἀλλαχοῦ ἐκδοθέντων βιβλίων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1907. Ἐπιστ. Ἐπετηρ. [Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν], τόμ. Γ΄ (1906 - 1907) σ. 433 - 36, καὶ τόμ. ΣΤ΄ (1909 - 1910) σ. 274 - 89 = Ἀνατύπωσις τοῦ κεφαλαίου τῆς λαογραφικῆς βιβλιογραφίας ἐν τῷ περιοδ.: *Λαογραφία*, τόμ. Γ΄ (1911 - 12) σ. 242 - 59.

---

[1] Βλ. Ἐπετ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου, τόμ. Θ΄ - Ι΄ (1955 - 57), ἐν Ἀθήναις 1958, σ. 134.

Λαογρ. 10 = *Ν. Γ. Πολίτου*, Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία. Κατάλογος τῶν ἐν Ἑλλάδι ἢ ὑπὸ Ἑλλήνων ἀλλαχοῦ ἐκδοθέντων βιβλίων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1907. Γ' (1911 - 1920) (α' μέρος), ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 318 - 41 = Ἀνατύπωσις τοῦ κεφαλαίου τῆς λαογραφικῆς βιβλιογραφίας ἐν τῷ περιοδ.: *Λαογραφία*, τόμ. 10 (1929 - 32) σ. 209 - 232.

ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) = *Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη* καὶ *Δημητρ. Β. Οἰκονομίδου*, Βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1921 - 1938. *Ἐπετηρὶς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου»* (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), τόμ. 9 - 10 (1955 - 57), ἐν Ἀθήναις 1958, σ. 134 - 402.

ΕΛΑ 5 (1945 - 49) = *Γ. Ἀ. Μέγα* καὶ *Γ. Κ. Σπυριδάκη*, Βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1938 - 1947· *Ἐπετηρὶς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου* (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), τόμ. Ε' (1945 - 49), ἐν Ἀθήναις 1950, σ. 159 - 266.

ΕΛΑ 8 (1953 - 54) = *Γ. Ἀ. Μέγα* καὶ *Δ. Β. Οἰκονομίδου*, Βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1948 - 1953. *Ἐπετηρὶς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου* (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), τόμ. Η' (1953 - 54), ἐν Ἀθήναις 1957, σ. 169 - 322.

ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) = *Δημητρ. Β. Οἰκονομίδου*, Βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1954 - 1958. *Ἐπετηρὶς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου* (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), τόμ. 11 - 12 (1958 - 59), ἐν Ἀθήναις 1959, σ. 50 - 181.

I. ΓΕΝΙΚΑ

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 243· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 209-10· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 142· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 166· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 175 - 6· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 55. 165.

II. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Α'. Βιβλιογραφία.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 142 - 45· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 166 - 67· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 176 - 77· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 55 - 56.

Β'. Γενικὰ καὶ Σύμμεικτα.

α) Γενικά.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 244 - 46· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 211 - 12· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 145 - 150· *1939 - 1947* ΕΛΑ

5 (1945 - 49) σ. 167-71, 254· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 177 - 84· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 56 - 61, 165.

β) Σύμμεικτα.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 244 - 46· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 211 - 12· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 150 - 172, 369· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 171 - 177, 254· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 184 - 93, 309· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 61 - 72.

Γ'. Ὑλικὸς βίος καὶ τέχνη τοῦ λαοῦ.

1. Συνοικισμός, οἰκία καὶ αὐλή. Ἔπιπλα καὶ σκεύη.

Περ.: 1911 - 1920 Λαογρ. 10, σ. 230· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 172 - 175, 369· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 178 - 80, 254 - 5· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 193 - 96· *1954 -1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 72 - 73.

2. Ἐνδύματα.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 254· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 224· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 175 - 78· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 180· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 196 - 98· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 73 - 74.

3. Τροφαὶ καὶ ποτά.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 254· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 178 - 179· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 180· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 198· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 74.

4. Βίοι.

(Γεωργικός, ποιμενικός, μελισσοκομικός, ναυτικός, ἁλιευτικὸς κλπ.)

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 255· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 225· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 179 - 84· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 181-83· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 198 - 201· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 75 - 76.

5. Βιοτεχνία καὶ λαϊκὴ τέχνη.

(Ἀρχιτεκτονική, χειροτεχνία, ὑφαντική, κεντητική, ξυλογλυπτική, ἀγγειοπλαστική, μεταλλουργική, λαϊκὰ ἐπιτηδεύματα).

Περ.: *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 230· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 185 - 90, 369· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 183 - 85· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 201 - 204· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 76 - 90.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΛΛΗΝ. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Δ΄. Πνευματικὸς βίος.

1. Λαϊκὴ πίστις.

α΄. Θρησκευτικαὶ καὶ δεισιδαίμονες δοξασίαι τοῦ λαοῦ.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 257· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 227 - 228· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 190 - 93· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 185 - 86· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 204 - 205· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 80 - 81.

β΄. Μαγεία. Ἐπῳδαί.

1. Μαγεία.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 257· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 228· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 193 - 95· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 187 - 88, 255· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 205 - 206· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 81 - 82.

2. Ἐπῳδαί.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 249 - 50· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 218· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 196 - 199· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 188· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 206 - 207· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 1 2 (1958 - 59) σ. 82 - 83.

γ΄. Μαντική.

Περ.: *1907 - 1911* Λαογρ. 3, σ. 257· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 227· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 199 - 200· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945

- 49) σ. 189· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 207· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 83 - 84.

2. Λαϊκὴ κοσμοθεωρία καὶ ἐπιστήμη.

α΄. Κοσμογονικοὶ καὶ ἀστρολογικοὶ μῦθοι. – Μετεωρολογία.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 257· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 227-28· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 200 - 202· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945-49) σ. 189 - 90· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 207 - 208· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 84.

β΄. Μῦθοι περὶ ζῴων καὶ φυτῶν.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 251 - 52· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 221· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 202· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945-49) σ. 190· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 208 - 209.

γ΄. Δημώδης ἰατρική.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 257· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 227· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 202 - 204, 369· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 190 - 91· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 209 - 211· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 84 - 85.

3. Δημώδης φιλολογία καὶ γλῶσσα.

α΄. Ἆσματα.

1. Συλλογαί.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 246 - 49· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 214 - 18· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 204 - 239· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 191 - 202· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 211 - 223· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 85 - 94.

2. Μελέται.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 246 - 49· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 212-14· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 239 - 251, 369· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 202 - 207, 255· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 223 - 235· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 94 - 105.

β΄. Δίστιχα.

1. Συλλογαί.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 246 - 49· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 214 - 18· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 251 - 57· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 207 - 209· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 235 - 237· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 105 - 108.

2. Μελέται.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 246 - 49· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 212 - 214· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 257 - 258· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 209 - 210· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 237· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 108.

γ΄. Ἐπῳδαὶ (βλ. Μαγεία).

δ΄. Μῦθοι ζῴων.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 251 - 52· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 221· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 258· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 210· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 237 - 39· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 108.

ε΄. Παραμύθια.

1. Συλλογαί.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 251 - 52· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 221 - 22· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 259 - 63, 369 - 70· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 210 - 11· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 239 - 42· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 109 - 10.

2. Μελέται.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 251 - 2· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 221 - 22· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 264· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 212· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 242 - 43· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 110 - 11, 165.

3. Συλλογαὶ μύθων καὶ παραμυθίων ἑλληνικῶν καὶ ξένων διὰ παιδιά.

Περ.: *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 364 - 65· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 212· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 243 - 45· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 111.

στ΄. Εὐτράπελοι διηγήσεις. Ἀνέκδοτα. Περιπαίγματα.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 251 - 2· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 221· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 265 - 73· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 213 - 15, 255· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 245 - 52· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 111 - 13.

ζ΄. Παροιμίαι καὶ γνῶμαι. Παροιμιώδεις ἐκφράσεις.

1. Συλλογαί.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 250 - 51· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 219 - 20· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 273 - 78· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 216 - 18· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 252 - 56· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 113 - 116.

2. Μελέται.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 250 - 51· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 219 - 20· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 278 - 80· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 218 - 19, 256· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 257· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 116 - 18.

η΄. Παραδόσεις.

1. Συλλογαί.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 252 - 53· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 222 - 24· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 280 - 92· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 219 - 24, 256· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 257 - 62· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 118 - 24,

2. Μελέται.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 252 - 53· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 222 - 24· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 292 - 96· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 224 - 225· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 262 - 64· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 124 - 25.

θ΄. Αἰνίγματα. – Λογοπαίγνια, χαλινοί.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 250· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 219· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 296 - 301· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 225· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 264· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 125 - 26.

ι΄. Εὐχαὶ - χαιρετισμοὶ - κατάραι - ὅρκοι - βλασφημίαι.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 250· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 219· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 301 - 2· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 226· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 264 - 65· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) 126.

ια΄. Γλῶσσα.

1. Συνθηματικαὶ γλῶσσαι. Ὀνόματα: κύρια, ἐπώνυμα, παρωνύμια κλπ.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 253 - 54· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 224· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 302 - 8· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 226 - 27, 256· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 265 - 68· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 126 - 29.

2. Τοπωνύμια.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 253 - 54· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 224· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 308 - 21· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 227 - 33, 256· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 268 - 75· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 129 - 35.

3. Γλωσσάρια. Λέξεις καὶ φράσεις λαογραφικῆς σημασίας.

Περ.: *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 275 - 76.

ιβ΄. Λαϊκὸν θέατρον.

Περ.: *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 321 - 32· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 233· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 276 - 77· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 135.

ιγ΄. Δημώδη βιβλία.

Περ.: *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 210 - 11· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 322 - 24· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 233 - 35· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ 277 - 79· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958-59) σ. 135 - 36.

4. Μουσικὴ καὶ χοροί.

Περ.: *1907 - 1910* Ἐπιστημ. Ἐπετηρ. Πανεπ. Ἀθηνῶν, τόμ. Γ΄ (1906 - 1907) σ. 452 - 53, τόμ. ΣΤ΄ (1909 - 1910) σ. 339 - 40. Λαογρ. 3, σ. 257 - 58· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 228 - 30· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 1957) σ. 324 - 29, 370· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 235 - 37· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 279 - 83· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 136-39.

Ε΄. Κοινωνικὸς βίος.

1. Οἱ κύριοι σταθμοὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Γέννησις, γάμος, τελευτή.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 255· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 225· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 329 - 36, 370· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 237 - 39· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 283 - 86, 309· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 139 - 42.

2. Θρησκευτικὴ ζωή Λαϊκὴ λατρεία.

α΄. Συλλογαί.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 256· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 226 - 27· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 336 - 46· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 239 - 44· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 286 - 95· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 142 - 48.

β΄. Μελέται.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 256· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 226 -

27· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 346 - 49· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 245 - 47· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 295 - 99· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 148 - 51.

3. Κοινωνικὴ ζωή.

α΄. Κοινωνικὴ ὀργάνωσις.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 254 - 55· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 224· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 349 - 51· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 247 - 48· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 299 - 303· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 151 - 54.

β΄. Λαϊκὸν δίκαιον.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 255· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 225-26· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955-57) σ. 351 - 56· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 248 - 49· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 303 - 306· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 1959) σ. 154 - 59.

4. Παιδικὴ ζωή.

α΄. Σχολικὴ ζωή, ἐπαγγελματικὴ μαθητεία.

β΄. Παιδιαί.

Περ : 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 257 - 58· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 228· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 356 - 59· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 249· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 306 - 307· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 159 - 60.

III. ΞΕΝΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Α΄. Γενικὰ καὶ Σύμμεικτα.

Περ.: 1939 - 1947 ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 249 - 50.

Β΄. Λαογραφία τῶν Βαλκανικῶν λαῶν.

1. Γενικά.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9-10 (1955 - 57) σ. 359 - 60· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 160.

2. Ἀλβανικὴ λαογραφία.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 258· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 230· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 360.

3. Βλαχοφώνων λαογραφία.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 258· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 230.

4. Βουλγαρικὴ λαογραφία.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 258· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 230-31· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 360 - 61· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 250· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 307.

5. Σερβικὴ λαογραφία.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 258· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 230· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 361 - 62· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 250· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 307· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 160 - 61.

6. Ρουμανικὴ λαογραφία.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 258· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 230· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 362· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 250· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 307· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 161.

7. Τουρκικὴ λαογραφία.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 259· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 232· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 362· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 251· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 308· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 162.

Γ΄. Λαογραφία ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν λαῶν.

1. Γενικά.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 362 - 63· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 162.

2. Ἀγγλικὴ λαογραφία.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 259· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 231· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 251· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 308· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 162.

3. Βαλτικῶν λαῶν λαογραφία.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 259· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 231· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 363 - 64· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 251 - 52· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 164.

4. Βελγικὴ λαογραφία.

Περ.: *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 252· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 308.

5. Γαλλικὴ λαογραφία.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 259· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 231· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 252· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 308· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 162 - 63.

6. Γερμανικὴ λαογραφία.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 259· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 231· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 364 - 65· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 252 - 53· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 308· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 163.

7. Δανικὴ λαογραφία.

Περ.: *1911- 1920* Λαογρ. 10, σ. 231· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 365.

8. Ἑλβετικὴ λαογραφία.

Περ.: *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 365.

9. Ἱσπανικὴ λαογραφία.

Περ.: *1907 - 1910* Λαογρ. 3, σ. 258· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 231· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 -54) σ. 309.

10. Ἰταλικὴ λαογραφία.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 258· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 231· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 365· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 253· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 164.

11. Νορβηγικὴ λαογραφία.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 259.

12. Πολωνικὴ λαογραφία.

Περ.: 1939 - 1947 ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 253.

13. Ρωσικὴ λαογραφία.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 259· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 164.

14. Σουηδικὴ λαογραφία.

Περ.: 1911 - 1920 Λαογρ. 10, σ. 231· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 308 - 309.

15. Τιρολικὴ λαογραφία.

Περ.: 1911 - 1920 Λαογρ. 10, σ. 231.

16. Φιννικὴ λαογραφία.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 259· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 231· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 164.

Δ΄. Λαογραφία Ἰνδοευρωπαϊκῶν λαῶν.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 366.

Ε΄. Λαογραφία λαῶν τῆς Ἀσίας, Αὐστραλίας καὶ Ἀφρικῆς.

1. Γενικά.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 366 - 67.

2. Ἀβυσσηνιακὴ λαογραφία.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 367· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 164.

3. Ἀθιγγανικὴ λαογραφία.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 367· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 253· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 309· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 164.

4. Αἰγυπτιακὴ λαογραφία.

Περ.: 1948 - 1953 ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 309.

5. Ἀραβικὴ λαογραφία.

Περ.: 1911 - 1920 Λαογρ. 10, σ. 232· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 367.

6. Ἀρμενικὴ λαογραφία.

Περ.: 1911 - 1920 Λαογρ. 10, σ. 231· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 367.

7. Αὐστραλιανὴ λαογραφία.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 368.

8. Ἀφρικανικὴ λαογραφία.

Περ.: 1911 - 1920 Λαογρ. 10, σ. 232.

9. Ἑβραϊκὴ λαογραφία.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 368· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 253· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 309· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 165.

10 Ἰαπωνικὴ λαογραφία.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 259· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 232· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 368· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 165.

11. Ἰνδικὴ λαογραφία.

Περ.: 1911 - 1920 Λαογρ. 10, σ. 232.

12. Κινεζικὴ λαογραφία.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 368· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 165.

13. Μουσουλμανικὴ λαογραφία.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 259· *1911 - 1920* Λαογρ. 10, σ. 232.

14. Μαλγασικὴ λαογραφία.

Περ.: 1907 - 1910 Λαογρ. 3, σ. 259.

15. Περσικὴ λαογραφία.

Περ.: 1911 - 1920 Λαογρ. 10, σ. 232.

16. Λαογραφία ἄλλων ἀσιατικῶν λαῶν.

Περ.: 1939 - 1947 ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 253.

ΣΤ'. Ἀμερικανικὴ λαογραφία.

Περ.: 1911 - 1920 Λαογρ. 10, σ. 232· *1921 - 1938* ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 368· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 165.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ

Γενικὰ καὶ Σύμμεικτα - Βιβλιογραφία.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 370 - 71· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 167 ἀρ. 22, σ. 171 ἀρ. 83, 95, σ. 174 ἀρ. 128· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 177 ἀρ. 32, 33, σ. 178 ἀρ. 44, σ. 184 ἀρ. 138, σ. 185 ἀρ. 154, σ. 188 ἀρ. 194, σ. 189 ἀρ. 195, σ. 190 ἀρ. 207, σ. 191 ἀρ. 223· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 166.

Οἰκία. Ὑλικὸς βίος καὶ λαϊκὴ τέχνη.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 371· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 178 ἀρ. 182, σ. 184 ἀρ. 284· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 166.

Ἐνδύματα. Ἐπιμέλεια τοῦ σώματος.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 372 - 73· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 196 ἀρ. 298, σ. 197 ἀρ. 305, 308, 319, σ. 198 ἀρ. 322· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 166.

Τροφαί.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 372· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 180 ἀρ. 226· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 198 ἀρ. 327.

Βίοι.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 372· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 198 ἀρ. 331, σ. 199 ἀρ. 354, σ. 200 ἀρ. 368, 372, 373.

Λαϊκὴ πίστις. Δεισιδαίμονες δοξασίαι.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 373· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 185 ἀρ. 311· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 167.

Μαγεία.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 373 - 375· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 187 ἀρ. 344· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 167.

Μαντική.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 375 - 376· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 189 ἀρ. 377.

Ἀστρολογία - μετεωρολογία - δημώδης ἰατρική.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 376· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 207 ἀρ. 500· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 167.

Ἄσματα.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 377· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 197 ἀρ. 526, σ. 198 ἀρ. 539, σ. 206 ἀρ. 688, σ. 207 ἀρ. 703· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 225 ἀρ. 839, σ. 226 ἀρ. 850, 855,

856, σ. 227 ἀρ. 861, 866, 870, 871, 875, σ. 228 ἀρ. 879, 886, 891, σ. 229 ἀρ. 896, 905, 907, σ. 230 ἀρ. 918, 919, 921, σ. 232 ἀρ. 950, 956, σ. 233 ἀρ. 975, σ. 234 ἀρ. 980, σ. 239 ἀρ. 1072· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 167.

Παραμύθια.

Περ.: 1948 - 1953 ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 243 ἀρ. 1130, 1134, 1138· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 167.

Παροιμίαι.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 378· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 216 ἀρ. 878, σ. 218 ἀρ. 920, σ. 219 ἀρ. 922, 923· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 256 ἀρ. 1351, 1352, 1353, 1362, σ. 257 ἀρ. 1367, 1369, 1370, 1374, 1379· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 167 - 168.

Παραδόσεις.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 1957) σ. 378 - 379· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 223 ἀρ. 998, 1013· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 263 ἀρ. 1490, 1494, σ. 264 ἀρ. 1502α· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 168.

Αἰνίγματα.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 379.

Ὀνόματα (βαπτιστικά, ἐπώνυμα) καὶ τοπωνύμια.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 379 - 380· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 227 ἀρ. 1095, σ. 228 ἀρ. 1096, 1102, 1108, 1109, 1110, σ. 229 ἀρ. 1115, 1123, 1124, σ. 230 ἀρ. 1142, 1151, 1152, σ. 231 ἀρ. 1158, 1160, 1162, 1163, σ. 232 ἀρ. 1184· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 266 ἀρ. 1538, σ. 267 ἀρ. 1565, 1570, 1572, 1573, σ. 268 ἀρ. 1579, σ. 269 ἀρ. 1604, 1606, σ. 270 ἀρ. 1619, σ. 271 ἀρ. 1626, 1646, σ. 272 ἀρ. 1654, 1660, σ. 273 ἀρ. 1670, 1673, σ. 274 ἀρ. 1684, 1689, 1691.

Λαϊκὸν θέατρον. Χοροί.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 382· *1939 - 1947* ΕΛΑ

5 (1945 - 49) σ. 233 ἀρ. 1204· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 277 ἀρ. 1733, 1734, 1735.

Δημώδη βιβλία.

Περ.: 1939 - 1947 ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 234 ἀρ. 1211, 1217, 1218, 1219, σ. 235 ἀρ. 1224· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 277 ἀρ. 1744, 1745, 1747, σ. 278 ἀρ. 1749, 1760, 1762, σ. 279 ἀρ. 1764, 1772· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 168.

Κοινωνικὴ ὀργάνωσις - Δίκαιον.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 381 - 382· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953-54) σ. 300 ἀρ. 2160, 2162, σ. 302 ἀρ. 2197, σ. 303 ἀρ. 2212 - 2217, σ. 304 ἀρ. 2235, σ. 305 ἀρ. 2237, 2242, 2244, σ. 306 ἀρ. 2248· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 168 - 169.

Γέννησις - γάμος - τελευτή.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 380 - 381· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 239 ἀρ. 129, 1295, 1296, 1298· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 283 ἀρ. 1848, σ. 285 ἀρ. 1871, σ. 286 ἀρ. 1890, 1894.

Λατρεία.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 381· *1939 - 1947* ΕΛΑ 5 (1945 - 49) σ. 245 ἀρ. 1411· *1948 - 1953* ΕΛΑ 8 (1953 - 54) σ. 295 ἀρ. 2074, 2076, 2077, σ. 296 ἀρ. 2089, 2090· *1954 - 1958* ΕΛΑ 11 - 12 (1958 - 59) σ. 168.

Ἀγῶνες - Παίγνια.

Περ.: 1921 - 1938 ΕΛΑ 9 - 10 (1955 - 57) σ. 382.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΛΛΗΝ. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΗΜΩΔΕΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΕΚ ΝΑΞΟΥ

ΥΠΟ

ΣΤΕΦ. Δ. ΗΜΕΛΛΟΥ

Αἱ ἐξεταζόμεναι κατωτέρω δημώδεις Ναξιακαὶ παραδόσεις συνελέγησαν ὑπ' ἐμοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ παρελθὸν θέρος (τοῦ ἔτους 1959), ὅτε κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν μετέβην εἰς τὴν νῆσον πρὸς συλλογὴν λαογραφικῆς ὕλης, ἥτις καὶ κατετέθη εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον ὑπ' ἀριθμ. χειρογράφου 2303. Αἱ παραδόσεις αὗται ἀποτελοῦν μέρος μόνον τοῦ συνόλου τῶν περιεχομένων ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ.

Α΄. ΠΑΛΙΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

Τοῦ Μυρισμένου τὸ στενό.

Ἦρθαν' οἱ πειρατὲς 'ς τὴ Νάξο κ' ἐπαίρνανε τσ' ἀθρῶποι, ὅπου μέσα 'ς αὐτοὶ 'πήρανε κ' ἕνα παιδὶ πού 'ξερενε κ' ἤπαιζενε τζαbούνα. [1] Τὸ παιδὶ ἤπαιζενε τζαbούνα καὶ μέσ' 'ς τὴ τζαbούνα τὸ σκοπό:

Φεύγετ', Ἀριῶτες, φεύγετε, φεύγετε Φιλωτῖτες
κ' ἐμένα Τοῦρκοι μὲ κρατοῦν, Σαρακηνοὶ μὲ gράζουν, [2]

κ' ἐφεύγαν' ὁ κόσμος ἀπὸ τὰ χωριὰ καὶ δὲν τσ' εὑρίσκαν' οἱ Τοῦρκοι νὰ τσὶ πιάσουνε. Ἐς τὸ τέλος ὅμως τὸ 'καταλάβανε καὶ τὸν ἐσκοτώσανε. Τὸν ἐπαρατήσανε 'ς τὸ δρόμο γιὰ νὰ βρωμίσῃ ν' ἀρρωστήσουν' ἐκεῖνοι ποὺ 'πομείνανε. Ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἐβρώμισενε, μόνο 'μύρισενε καὶ τώρα τὸ στενὸ αὐτὸ λέγεται "τοῦ Μυρισμένου τὸ στενό" [3] κι ἅμα περάσῃς ἀπὸ 'κεῖ ἀκοὺς μυρωδιὰ ἀπὸ τὰ διάφορα δέδρα.

Λ.Α. ἀρ. 2303, σ. 108. (Ἐκ Φιλωτίου. Παρὰ Νικ. Ἰω. Μαυρομμάτου, ἐτῶν 74)

Ἡ παράδοσις ἀποτελεῖ ἀνάμνησιν τῶν καταστροφῶν, τὰς ὁποίας ὑφίστατο ἄλλοτε ἡ Νάξος, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου, ἐκ τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν τῶν πειρατῶν, τῶν ἁρπαγῶν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν ὡς καὶ τῶν αἰχμαλωσιῶν καὶ φόνων τῶν κατοίκων τῆς νήσου καὶ τοῦ ἕνεκα τούτου τρόμου, ὅστις κατελάμβανεν αὐτοὺς εὐθὺς ὡς ἐλάμβανον γνῶσιν περὶ τοῦ προσεγγίζοντος ἐχθροῦ. [4]

---

[1] Ἄσκαυλον. Ἐν Νάξῳ πρὸ ὀλίγου ἀκόμη χρόνου ὁ ἄσκαυλος ἐχρησιμοποιεῖτο εὐρύτατα κατὰ τὰς διασκεδάσεις ἀποτελῶν τὸ κατ' ἐξοχὴν τοπικὸν μουσικὸν ὄργανον.

[2] Ὁδηγοῦν, συνοδεύουν.

[3] Κεῖται ὀλίγον ἔξωθι τοῦ χωρίου Δαμαριῶνος.

[4] Περὶ τῆς ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τούτων καταστάσεως εἰς τὰς νήσους βλέπε γενικῶς εἰς

Τὸ θέμα περὶ τοῦ αἰχμαλώτου, ὅστις διὰ τῆς τσαμπούνας (ἀσκαύλου) καὶ μὲ σχετικὸν ᾀσμάτιον ἀνήγγελλεν εἰς τοὺς συντοπίτας του τὴν ἄφιξιν τῶν πειρατῶν, ἐπραγματεύθη παλαιότερον ὁ Περ. Γ. Ζερλέντης ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ «Ναξία νῆσος καὶ πόλις»[1] μὲ πολλὰς ὀρθὰς ἐπ' αὐτοῦ παρατηρήσεις· ἡ γνώμη του ὅμως ὅτι «ἐκάλει τοὺς κωμήτας Ἀριώτας ὁ ᾄδων οὐχὶ ὡς ἀπὸ κώμης Ἀριά, ἀνυπάρκτου, ἀλλ' ὡς εἰς τὸ δάσος Ἀριὰ καταπεφευγότας, ἀπευθυνόμενος εἰς αὐτοὺς οὕτως, ὥστε αὐτοὶ μὲν νὰ νοήσωσι τὸ ἀγγελλόμενον, οἱ δὲ πειραταὶ νὰ μὴ ὑποτοπάσωσι τὴν τούτων παρουσίαν, ἀκούοντες ὄνομα ἄγνωστον αὐτοῖς»[2] δὲν φαίνεται ἀνταποκρινομένη πρὸς τὰ πράγματα. Ἐν Φιλωτίῳ ἡ παράδοσις ἀναφέρει περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐν τῇ περιφερείᾳ «Ἀριὰ» παλαιοῦ συνοικισμοῦ — ἴχνη τούτου σώζονται καὶ μέχρι τῆς σήμερον — τοῦ ὁποίου τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων ἐγκατεστάθη ἐνταῦθα μετὰ τὴν καταστροφήν του.[3] Τοὺς κατοίκους τοῦ συνοικισμοῦ τούτου ὑπαινίσσεται προφανῶς ἡ ἀνωτέρω παράδοσις. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡ περὶ τούτου ἀνάμνησις εἶχε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δημιουργίας τῆς παραδόσεως λησμονηθῇ ἢ ἐάν, μὴ θεωροῦντες ὡς ἀποδεικτικὰ τὰ περὶ τῆς ὑπάρξεως τούτου παραδοσιακὰ στοιχεῖα, δεχθῶμεν ὡς ἀνύπαρκτον τὸν συνοικισμόν, πάλιν ὁ ᾄδων τοὺς ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ «Ἀριὰ» κατέχοντας κτήματα πρὸς καλλιέργειαν καὶ νομὴν τῶν αἰγῶν καὶ προβάτων αὐτῶν ἀποκαλεῖ οὕτω, διότι οὕτω καλοῦνται ἔτι καὶ σήμερον, δηλ. Ἀριῶτες, οἱ κατέχοντες τὴν περιφέρειαν ταύτην Φιλωτῖται γεωργοὶ καὶ ποιμένες, ὡς ἀκριβῶς καλοῦνται Ἀτσιμαουριῶτες καὶ Μαραθιῶτες οἱ κατέχοντες πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τὰς ἀγροτικὰς περιφερείας Ἀτσιμαοὺρ καὶ Μαραθοῦ.

Εἰς τὴν ἐξεταζομένην παράδοσιν περιλαμβάνεται ἔτι καὶ ἡ διήγησις περὶ τοῦ στενοῦ τοῦ Μυρισμένου, ἀπαντῶσα καὶ εἰς ἄλλας ἐν Νάξῳ περὶ τοῦ τοπωνυμίου παραδόσεις. Οὕτως εἰς παράδοσιν ἐκ τοῦ χωρίου Δαμαριῶνος λέγεται ὅτι *ἤτανε μιὰ βασίλισσα καὶ τὴ 'βαστούσανε καὶ τὴ 'σκοτώσανε κ' ἐμύριζεν' ὄμορφα κ' ἐμαζωχτήκανε ὕστερα ἀπὸ δύο μέρη καὶ τὴν ἐθάψανε. Ἀπὸ 'κεῖ ὀνομάζεται τοῦ Μυρισμένου τὸ στενό.*[4] Συναφὴς εἶναι ἔτι καὶ ἡ παράδοσις ἐκ Καλαβρύτων περὶ

τὴν μελέτην τοῦ *Διον. Ζακυθηνοῦ*, Corsaires et pirates dans les mers Grecques au temps de la domination Turque, Athènes 1936, καὶ *Ἀντ. Φλ. Κατσουροῦ*, Κουρσάροι καὶ σκλάβοι. Ἀνέκδοτα Μυκονιάτικα καὶ Συριανὰ ἔγγραφα, Σῦρος 1948.

[1] Byz. Zeitschr., 11 (1902), σ. 497 - 498.

[2] Αὐτόθι, σ. 498.

[3] Πρβλ. καὶ εἰς *Ναξιακὸν ὁδηγόν*, ἔκδοσις Ναξιακοῦ Μέλλοντος, Ἀθήνα 1947, σ. 78 καὶ *Γεωργ. Μ. Μελισσηνοῦ*, Ἡ Νάξος σὲ ἁπλῆ γεωγραφικὴ - ἱστορικὴ καὶ γεωλογικὴ ἐπισκόπησι, ἔκδοσις Β', Ἀθῆναι 1958, σ. 51.

[4] Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 325 - 326.

κόρης, ἥτις *γιὰ νὰ μὴ τὴν πιάσουνε* (οἱ Τοῦρκοι) *καὶ τῆς κάμουνε ὅ,τι θὲ νὰν τῆς κάμουνε, ἐπῆγε κ' ἐγκρεμίστηκε ἀπὸ κείνη τὴν κοτρῶνα. Κ' ἔτσι ἅγιασε καὶ μυρίζει ἐκεῖ χάμου τὸ χῶμα*, [1] ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἐκ Κρήτης περὶ τοῦ τοπωνυμίου «τὸ Μυρισμένο κατσοπρίνι». Πιστεύεται ὅτι τὸ κατσοπρίνι ἐποτίσθη ἀπὸ ἅγιον αἷμα μάρτυρος καλογέρου, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἔκτοτε εὐωδιάζει. [2]

Ἐν ταῖς παραδόσεσι ταύταις συνεχίζεται προφανῶς ἡ λαϊκὴ πίστις, ἡ διαμεμορφωμένη ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, περὶ τῆς ἐκ τῶν λειψάνων καὶ τῶν τάφων τῶν ἁγίων μαρτύρων τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἄλλων Ἁγίων ἀποπνεούσης εὐωδίας. [3]

Β΄. ΒΑΣΙΛΙΑΔΕΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΑ

Ἡ πηγή.

Κάποιος βασιλέας μὲ τὴ βασίλισσα ἐκατοικοῦσε ἀπάνω 'ς τὸ Κάστρο [4] καὶ ἡ πηγὴ ἐβόϊζενε. Ἡ βασίλισσα δὲν ἐμπόρειε νὰ κοιμηθῇ καὶ κατασκεύασε ἕνα dρυμόνι [5] καὶ τό 'ρριξε μέσ' 'ς τὴ φλέα κ' ἐκόπηκεν ὁ βοητός της.

Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 305. (Ἐκ Ποταμιᾶς)

Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς ἐν τῷ χωρίῳ Ἄνω Ποταμιᾷ ὑπαρχούσης πηγῆς ἐξ ἧς ρέει ἄφθονον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἄρδευσιν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ὁλοκλήρου τῆς περιοχῆς τῆς Ποταμιᾶς. Τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς παραδόσεως, παλαιότερον ἦτο κατὰ πολὺ ἀφθονώτερον, ἡ δ' ἐν τῷ ὑπερκειμένῳ τοῦ χωρίου κάστρῳ οἰκοῦσα βασίλισσα ἐνοχλουμένη ἐκ τοῦ θορύβου αὐτοῦ, ρέοντος, κατεσκεύασε πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ τούτου *dρυμόνι ποὺ τό 'ρριξε μέσ' 'ς τὴ φλέα κ' ἐκόπηκεν ὁ βοητός της.*

Κατ' ἄλλην ἐκ τῆς κώμης Δαμαριῶνος παράδοσιν *ἡ βασίλισσα ἔβαλε* εἰς (ἄλλην πηγὴν) *τὴν βρύσι τοῦ Λαθρήνου ἕνα μαλαματένιο dρυμόνι* μὴ ἀνεχομένη τὸν θόρυβον τοῦ ὁρμητικῶς ἀναβλύζοντος ὕδατος. [6] Τὰ αὐτὰ περίπου διη-

---

[1] Βλ. *Νικ. Γ. Πολίτου*, Παραδόσεις, τ. Α' (1904), σ. 154, ἀρ. 282.

[2] *Ν. Ἰ. Τσαμπαρλάκη*, Τὸ Μυρισμένο κατσοπρίνι, Δρῆρος, ἔτ. Γ', ἀρ. 35, σ. 968 – 969.

[3] Βλ. σχετικῶς περὶ τοῦ θέματος· *Ἀνδρ. Ἰω. Φυτράκη*, Λείψανα καὶ τάφοι μαρτύρων κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας, ἐν Ἀθήναις 1955, σ. 20 κἑξ., ἰδίᾳ ἐν σ. 25 – 27.

[4] Πρόκειται περὶ τοῦ Ἀπάνω Κάστρου ἢ Κάστρου τῆς Ντρυμαλιᾶς.

[5] Κόσκινον μὲ μεγαλυτέρου μεγέθους ὀπάς, χρησιμοποιούμενον εἰς διαφόρους γεωργικὰς ἐργασίας.

[6] Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 326.

γοῦνται ἐνταῦθα καὶ διὰ τὴν «βρύσι τοῦ Δεμάτου» κειμένην εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τῶν δύο πρώτων ἀπόστασιν.

Γ΄. ΓΙΓΑΝΤΕΣ

Τόσο θεριά[1] πιὰ ἤτανε οἱ παλαιοὶ πού ὁ Νῶε ἤβγαλενε τό 'να ποδάρι του ἀπὸ τὸν 'Ababà[2] τσαὶ τ' ἄλλο ἀπὸ τὸν Ἄη Λιὰ[3] τσ' ἠπέρασεν ὁ ποταμὸς ἀπὸ κάτω. Οἱ ἄλλοι γίνουνταινε μικροὶ γιατὶ ἔχουνε μπασταρδέψει.[4]

Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 319. (Ἐκ Δαμαριῶνος. Παρὰ Γεωργ. Μ. Γκάγκανη, ἐτῶν 82)

Ἡ παράδοσις ἀπορρέει ἐκ τῶν περὶ τῶν παλαιῶν ἀνθρώπων ὡς γιγαντοσώμων λαϊκῶν δοξασιῶν καὶ τῆς συναφοῦς περὶ προοδευτικῆς καταπτώσεως καὶ ἐκφυλισμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀντιλήψεως.

Ἡ πίστις αὕτη περὶ ἧς ἀναφέρει ἤδη ὁ Ὅμηρος[5] εἶναι κοινὴ καὶ εἰς ἄλλους λαούς.[6] Αἱ σχετικαὶ παραδόσεις, ὡς καὶ ἡ ἀνωτέρω ἐκ Νάξου, ἐνισχύονται εἰς τὴν διαμόρφωσίν των καὶ ἐκ τῆς εὑρέσεως ἐντὸς τάφων ὀστῶν μεγαλυτέρου μεγέθους κατὰ τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν τῶν ὀστῶν τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων. Οὕτως οἱ παλαιοὶ παρίστανται γιγαντόσωμοι, μὲ ὑψηλὸν ἀνάστημα καὶ ὑπερφυσικοὺς εἰς μῆκος πόδας καὶ χεῖρας.[7]

Εἰς τὴν παρατιθεμένην παράδοσιν παραλλήλως πρὸς τοὺς ἀνδρειωμένους παλαιοὺς Ἕλληνας, ὡς εἰς ἑτέραν ἐκ Νάξου,[8] παρουσιάζεται ὁ Νῶε ὡς γίγας στηρίζων τὸν ἕνα πόδα ἐπὶ τοῦ βουνοῦ τοῦ Ἅη Λιᾶ καὶ τὸν ἕτερον ἐπὶ τοῦ Ἀμπαμπᾶ, ἐνῷ κάτωθεν αὐτοῦ ῥέει ποταμός. Ἡ παράδοσις ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην συνδέεται στενῶς πρὸς τὰς Κρητικὰς παραδόσεις περὶ τῶν γιγάντων Σαρανταπήχων,[9] τῶν ὁποίων τὰ χαρακτηριστικὰ φαίνονται ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ Νῶε τῆς

---

[1] Θηρία, ἰσχυροὶ καὶ κατὰ τὸ ἀνάστημα ὑπερμεγέθεις.

[2] Βουνὸν κείμενον πρὸς Νότον τοῦ Δαμαριῶνος καὶ εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν.

[3] Βουνὸν κείμενον νοτιοδυτικῶς τοῦ αὐτοῦ χωρίου.

[4] Ἐκφυλισθῇ.

[5] Ἰλ. Α΄, 260-272 κ. ἀ.

[6] Βλ. *Στίλπ. Κυριακίδου*, Ἕλληνες γίγαντες, Ἡμερολ. Μεγ. Ἑλλάδος, ἔτ. 1926, σ. 46.

[7] Βλ. *Νικ. Γ. Πολίτου*, Παραδόσεις Α΄ (1904), σ. 52-71, Β΄ (1904), σ. 729-754. *Τοῦ αὐτοῦ*, Νεοελλ. Μυθολογία, μέρος Β΄, ἐν Ἀθήναις 1874, σ. 501-522. *J. Th. Kakridis*, Neugriechische Sagen über die alten Griechen. Živa Antika, tom. 1-2 (1959) σ. 5. Βλ ἔτι καὶ σχετικὰς παραδόσεις ἐκ Νάξου, *Δημ. Β. Οἰκονομίδου*, Ναξιακαὶ παραδόσεις, Λαογρ. 17 (1957), σ. 35, ἀρ. 6, 7 καὶ σ. 55-58, ἔνθα καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

[8] Βλ. *Δημ. Β. Οἰκονομίδου*, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 35, ἀρ. 6.

[9] Βλ. *Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη*, Ὁ ἀριθμὸς τεσσαράκοντα παρὰ Βυζαντινοῖς καὶ νεωτέροις Ἕλλησι, ἐν Ἀθήναις 1939, σ. 97 κἑξ.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ὑπὸ ἐξέτασιν παραδόσεως. Κατὰ τὰς παραδόσεις ἐν Κρήτῃ οἱ Σαραντάπηχοι «ἦσαν μακροὶ καὶ δυνατοί», δηλ. ὑψηλοὶ καὶ ἰσχυροὶ κατὰ τὴν σωματικὴν ρώμην, [1] ζῶντες δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπὶ Νῶε ἀνῆλθον διὰ νὰ διασωθοῦν ἐκ τούτου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Ἴδης. Μεταξὺ τῶν Σαρανταπήχων τούτων γιγάντων ἦτο καὶ ὁ Νῶε. [2]

Δ΄. ΑΡΧΑΙΟΙ ΠΥΡΓΟΙ ΚΑΙ ΚΑΣΤΡΑ

Ι. Ὁ πύργος τοῦ Χειμάρρου.

α΄.

Μιὰ φορὰ ἦταν ἕνας βασιλιὰς 'ς τὴν Νάξο καὶ εἶχε μιὰ κόρη πολὺ ὄμορφη. Τὴ βασιλιοπούλα αὐτὴ ὅταν ἐμεγάλωσε τὴν ἀγάπησαν τρία ἀδέλφια μαζί, ποὺ ἦταν τὰ καλύτερα τῆς Νάξου καὶ 'ς τὴν ὀμορφιὰ ἀλλὰ καὶ 'ς τὰ ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ προσόντα. Ἡ βασιλιοπούλα, ἡ ὁποία ἔβλεπε καὶ τοὺς τρεῖς ἰσαξίους, δὲν ἤξερε ποιὸν ἀπ' ὅλους νὰ προτιμήσῃ. Γιὰ νὰ βγῇ ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο καὶ γιὰ νὰ μὴ ἐπέλθῃ σύγκρουσις μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν, πρᾶγμα ποὺ δὲν τὸ ἐπιθυμοῦσε, τῶν ἔβαλε τρία στοιχήματα. Τὰ στοιχήματα αὐτὰ ἦταν νὰ κάμουν εἰς τὴν Νάξον τρία μεγάλα ἔργα, ὅποιος δὲ ἐπρωτοτέλειωνε τὸ ἔργον του καὶ ἐπέστρεφε πρῶτος μὲ τὰ ἐργαλεῖα του, αὐτὸν θὰ ἔπαιρνε γιὰ ἄντρα της. Ὁ ἕνας θὰ ἔχτιζε τὸν πύργον τοῦ Χειμάρρου, ὁ δεύτερος θὰ ἔκανε τὸ Δίστομο πηγάδι καὶ ὁ τρίτος θὰ ἐπήγαινε τὸ νερὸ ἀπὸ τὶς Ἐγκαρὲς [3] εἰς τὴν Χώραν. [4] Ἐκεῖνος, λέει, ποὺ θὰ ἐπήγαινε τὸ νερὸ εἰς τὴν Χώραν ἀπὸ τὶς Ἐγκαρὲς θὰ ἐτελείωνε πρῶτος τὸ ἔργον ἀλλὰ ἐκεῖ ποὺ ἐπήγαινε ἐγύρισε καὶ εἶδε τὸ νερὸ ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσε καὶ ἀπὸ τὴ χαρά του γιὰ τὴν ἐπιτυχία λέει: "Γιὰ 'δέ το! σὰν τὴν πουτάνα γυναῖκα μὲ ἀκλουθᾷ„. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἐσταμάτησε τὸ νερὸ νὰ τρέχῃ καὶ ἔτσι ἔχασε τὸ στοίχημα. Οἱ δυὸ ἄλλοι ποὺ θὰ ἔκαναν τὸν πύργον τοῦ Χειμάρρου καὶ τὸ πηγάδι τοῦ Διστόμου [5] ἐτελείωσαν μαζὶ τὰ ἔργα των. Ἐκεῖνος μάλιστα ποὺ ἔχτιζε τὸν πύργον ἐξέχασε τὰ ἐργαλεῖα του μέσα 'ς τοὺς τοίχους καὶ ἀναγκάστηκε νὰ βουλήσῃ ἕνα κομμάτι τοῦ πύργου γιὰ νὰ τὰ εὕρῃ καὶ ὕστερα νὰ τὸ ξαναχτίσῃ. Καὶ οἱ δυὸ ἔφθασαν τὴν ἴδιαν στιγμὴν 'ς τὸν πύργον καὶ δὲν ὑπολείπετο παρὰ νὰ μονομαχήσουν πιὰ γιὰ νὰ πάρῃ ὁ νικητὴς ἀπὸ τὴν μονομαχίαν τὴν βασιλιοπούλαν. Ἡ μονομαχία των ὅμως ποὺ ἔγινε πρὶν προλάβῃ κανεὶς νὰ τοὺς ξεχωρίσῃ κατέληξε, ὥστε νὰ σκοτωθοῦν καὶ οἱ δυὸ μπροστὰ 'ς τὰ μάθια

[1] *Γ. Κ. Σπυριδάκη,* ἔνθ' ἀν., σ. 97.

[2] Πρωμ. ὁ Πυρφ. ἔτ. 1936, ἀρ. 266, σ. 7. Βλ. καὶ *Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη,* ἔνθ' ἀνωτ., σ. 99.

[3] Χωρίον τῆς Νάξου.

[4] Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου Νάξος.

[5] Ἐσφαλμένως φέρεται συνήθως παρὰ τῷ λαῷ οὕτως ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «τὸ Δίστομον πηγάδι». Τὸ φρέαρ τοῦτο ἀπέχει ὀλίγα χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ πύργου.

τῆς βασιλιοπούλας. Ἡ βασιλιοπούλα ἀπὸ τὸν καμὸν ποὺ ἔγινε αὐτὴ ἡ αἰτία νὰ σκοτωθοῦν δυὸ παλληκάρια σὰν κ' ἐκεῖνα καὶ μάλιστα ἀδέλφια ηὐτοκτόνησε ἐκεῖ ποὺ ἐφονεύθησαν οἱ δυὸ ἀδελφοί, 'ς τὴν ρεματιὰ κοντὰ 'ς τὸν πύργο τοῦ Χειμάρρου. Προτοῦ ὅμως σκοτωθῇ παρεκάλεσε τὸν Δία νὰ τὴν κάμῃ ἕνα φυτὸν ποὺ 'ς τὴν κορφήν του νὰ ἔχῃ τὴν ὀμορφιάν της καὶ 'ς τὴν ρίζα του τὴν πίκρα ποὺ ἐδοκίμασε. Ὁ Δίας τὴν ἤκουσε καὶ εἰς τὸν τάφον της βγῆκε μιὰ φυλλάδα.[1] Καὶ πραγματικῶς ἡ φυλλάδα, ὅταν εἶναι ἀνθισμένη, εἶναι ἀπὸ τὰ ὡραιότερα λουλούδια, ἐνῷ ἡ ρίζα της εἶναι πικριά, δηλητήριον.

Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 195-197. (Ἐκ Φιλωτίου. Κατ' ἀφήγησιν τοῦ δικηγόρου Ἠλία Γ. Χουζούρη, ἐτῶν 30)

β΄.

Ἤτανε μιὰ βασιλιοπούλα καὶ τὴν ἀγαπούσανε τρεῖς καὶ 'ιὰ νὰ μὴν σκοτωθοῦνε τῶν ἤβαλενε τρία στοιχήματα. Ὅποιος πρωτοτελειώσῃ τὸ στοίχημά του θὰ τόνε πάρῃ. Τὰ στοιχήματά 'τανε, ὁ ἕνας νὰ πάῃ τὸ νερὸ ἀπὸ τσ' Ἐγκαρὲς 'ς τὴ Χώρα. Ὁ ἄλλος νὰ κάμῃ τοῦ Διστόμου τὸ πηάδι καὶ ὁ ἄλλος νὰ χτίσῃ τὸν πύργο τοῦ Χειμάρρου. Εὐτὸς ποὺ πήαινε τὸ νερὸ τὸκλούθανε καὶ 'ύρισε[2] κ' εἶπενε πῶς τ' ἀκλουθᾷ σὰν τὴν πουτάνα 'υναῖκα. Ἀμέσως τὸ νερὸ ἐχάθηνε. Ὁ ἄλλος ἤχτιζε τὸ πηάδι τοῦ Διστόμου καὶ τό 'χε τελειώσει κ' ἐξέχασε τὸ σφυρί dου μέσα 'ς τὸ θεμέλιο καὶ τὸ βούλησενε 'ιὰ νὰ τὸ ξανάβρῃ. Ὁ ἄλλος ἤχτισε τὸν πύργο, τὸν ἐτέλειωσε πρῶτα κ' ἤπηρε bρέπει τὴ βασιλιοπούλα.

Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 372. (Ἐκ Φιλωτίου. Παρὰ Δημ. Ν. Σουλῆ, ἐτῶν 78)

γ΄.

Ἤτανε μιὰ βασιλιοπούλα τῆς Νάξου καὶ τὴν ἐγαπούσανε τρεῖς νέοι ἀλλὰ αὐτοὶ οἱ τρεῖς ἤτανε οἱ καλύτεροι τεχνῖτες τοῦ τόπου καὶ γιὰ νὰ μὴ χαθῇ καένας ἀπ' αὐτούς, γιὰ νὰ μὴν ἔρθουνε σὲ ρῆξι νὰ σκοτωθῇ καένας, τῶν ἔδωσε τρία πράματα νὰ κάμουν. Ὁ ἕνας νὰ χτίσῃ τὸν πύργο τοῦ Χειμάρρου, ὁ ἄλλος τοῦ Διστόμου τὸ πηάδι καὶ ὁ ἄλλος νὰ πάῃ τὸ νερὸ ἀπὸ τὶς Ἐγκαρὲς 'ς τὴ Χώρα καὶ ὅποιος ἔρθῃ πιὸ μπροστὰ μὲ τὰ ἐργαλεῖα του μαζὶ θὰ τὴν πάρῃ 'υναῖκα. Αὐτὸς μὲ τὸ νερὸ θὰ 'ρχότανε πρῶτος ἀλλὰ εἶπε, λέει, ἐκεῖ ποὺ πήγαινε, "γιὰ ξάνοιε[3] πῶς μ' ἀκλουθᾷ τὸ νερὸ σὰν τὴν πουτάνα 'υναῖκα" κ' ἐστάθηκε, λέει, τὸ νερὸ καὶ δὲν τὸν ἀκλουθοῦσε. Οἱ δυὸ ἄλλοι εἴχανε ξεχάσει τὰ ἐργαλεῖα μέσα 'ς τὸ χτίριο κι ἀναγκαστήκανε κ' ἐδου-

[1] Νήριον τὸ κοινόν.

[2] Ἐγύρισεν, ἐστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω.

[3] Κοίταξε, ἰδέ.

λήσανε πάλι τὸ χτίσιμο γιὰ νὰ τὰ βροῦνε κ' ἔτσι ἐπήγανε κ' οἱ δυὸ μαζί. Μόλις τοὺς εἶδε ἡ βασιλιοπούλα γιὰ νὰ μὴ χαθοῦν αὐτοὶ ἤπεσε ἐκείνη ἀπὸ τὸ μπαρκόνι κ' ἐσκοτώθηκε.

Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 364-365. (Ἐκ Δαναχοῦ. Παρὰ Ἐμμ. Τσάφου)

δ'.

Ὁ πύργος τῆς Τρυγόνας.[1]

Ποὺ ἤμουνα 17 - 18 χρονῶν μ' ἐπῆρε ἀφέντης μου καὶ ἠπήαμενε[2] νὰ κόψωμε συκὲς κ' ἐγυρίζαμε κι ἀποθέψαμε[3] 'ς τὸν πύργο καὶ μοῦ 'δειξε τὶς πέτρες ποὺ 'κόβανε μὲ τὸ πιργιόνι γιὰ νὰ τὶς βάλουνε τὴ μιὰ πάνω 'ς τὴν ἄλλη κ' ἔκανε ἡ γυναίκα μὲ τὸ ἕνα χέρι τὴ ρόκα[4] καὶ μὲ τὸ ἄλλο ἔβανε τὴ πέτρα κ' ἐχτίστηκενε ὁ πύργος.

Ἤτανε ὅμως τρεῖς μαστόροι καὶ ἀγαποῦσαν τὴν βασιλιοπούλα ποὺ ἔμενε 'ς τὰ Παλάθια[5] καὶ τοὺς εἶπε ἡ βασιλιοπούλα ὅτι θὰ κάμετε ὅ,τι σᾶς 'πῶ καὶ ὅποιος ἔρθῃ πρῶτος ἐδῶ θὰ τὸν πάρω. Ἐσύ, πρῶτε, θὰ πᾷς νὰ κάμῃς τὸν πύργο, ὁ δεύτερος θὰ πάῃ νὰ πλακοστρώσῃ τὴν Ἁλυκή[6] καὶ ὁ ἄλλος νὰ φέρῃ τὸ νερὸ ἀπὸ τὶς Κάμπονες[7] 'ς τὸ Παραπόρτι.[8] Ὁ πρῶτος ἔφερε τὸ νερὸ κοντὰ 'ς τὴ Χώρα καὶ τὸν ἀρωτήσανε, ἂν φέρνῃ τὸ νερό, καὶ τοὺς εἶπε· "σὰν τὴν πουτάνα μὲ κυνηγᾷ ἀπὸ πίσω„ κι ἀμέσως στράφηκενε τὸ νερὸ πίσω. Οἱ ἄλλοι δύο 'πηγαίνανε μαζὶ καὶ δὲν τὴν πῆρε κανεὶς γιατὶ τὸ στοίχημα ἦτο ὅποιος πρωτοπάῃ. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἔχτισε τὸν πύργο θὰ προλάβαινε ἀλλὰ ξέχασε τὸ σφυρί του μέσ' 'ς τὸν πύργο καὶ τὸ 'γύρευε καὶ γιὰ τοῦτο ἄργησε γιατὶ ἔπρεπε νὰ παρουσιαστοῦν μὲ τὰ ἐργαλεῖα τους καὶ ἀφοῦ δὲν ἐπρόλαβε νὰ πάῃ πρῶτος ἐθύμωσε κ' ἐγύρισε πίσω κ' ἔδωσενε μιὰ κλωτσιὰ τοῦ πύργου καὶ τὸν ἐβούλησε.

(Ἐξ Ἁγιερσανίου. Παρὰ Ἀνδρέου Δημητροκάλλη, ἐτῶν 90)

Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος εἰς τὰς ἀνωτέρω α', β', γ' παραδόσεις πύργος τοῦ Χειμάρρου, κείμενος ἐν τῇ πρὸς ΝΑ. τοῦ χωρίου Φιλωτίου ἐξοχικῇ περιφερείᾳ «Χεί-

[1] Ὠνομάσθη οὕτως ἐξ ἐγγὺς αὐτοῦ κτημάτων ἀποκαλουμένων «χωράφια τῆς τρυγόνας». Λέγεται καὶ πύργος ἢ καὶ παλιόπυργος τῆς Πλάκας.

[2] Ἐπήγαμε, μετέβημεν.

[3] Ἀπεθέσαμεν τὸ φορτίον κατὰ γῆς.

[4] Ἠλακάτην.

[5] Ἀρχαῖος ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος οὗ σώζεται ἡ πύλη ἐπὶ τῆς νησῖδος τοῦ Βάκχου κειμένης πρὸς βορρᾶν τῆς πρωτευούσης τῆς Νάξου.

[6] Παραθαλάσσιος περιοχὴ ἐγγὺς τοῦ πύργου τῆς Πλάκας.

[7] Ἐξοχικὴ περιφέρεια τῆς περιοχῆς Μελάνων.

[8] Ἐνν. τὰ Παλάτια, τὴν νησῖδα τοῦ Βάκχου.

μαρρος» καὶ εἰς ἀπόστασιν δύο καὶ πλέον ὡρῶν δρόμου ἀπ᾽ αὐτοῦ, εἶναι ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἀρχαίων μνημείων τῆς Νάξου. Ἔχει σχῆμα στρογγύλον καὶ εἶναι ἐκτισμένος δι᾽ ὀγκωδῶν ὁμοιομόρφως λελαξευμένων λίθων, συνηρμοσμένων ἄνευ συγκολλητικῆς ὕλης. [1]

Ὡς κτίσμα ἀνήκει πιθανώτατα εἰς τὸν 4ον π. Χ. αἰῶνα, ἐχρησίμευε δ᾽ ὡς πύργος ἀμύνης [2] τῶν πέριξ οἰκούντων κατὰ τῶν ἔξωθεν ἐπερχομένων καὶ λυμαινομένων τὰς νήσους, ἰδίᾳ τὰς ἐγγὺς τῆς θαλάσσης περιοχὰς αὐτῶν, πειρατῶν καὶ ἄλλων ἐπιδρομέων. [3]

Ὁ πύργος τοῦ Χειμάρρου.

Περὶ τοῦ πύργου τούτου ὑπάρχουν πολλαὶ παραδόσεις εἰς διαφόρους παραλλαγάς, ὧν τινες ἀναφέρονται εἰς τὸν ἕτερον τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἀρχαίων πύργων, τὸν πύργον τῆς Πλάκας, ὡς ἡ ἀνωτέρω παράδοσις δ΄, ὀρθογώνιον κατὰ τὸ σχῆμα καὶ ἐλάχιστα διατηρούμενον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πρῶτον. Ἐκ τῶν παραδόσεων τούτων δύο περιέλαβεν ὁ Ν. Γ. Πολίτης ἐν τῇ συλλογῇ αὐτοῦ «Παραδόσεις», αἵτινες περιέχουν σπουδαῖα στοιχεῖα σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν ἀρχαιοτέραν τῆς νήσου Νάξου ἱστορίαν καὶ ζωήν. [4]

Αἱ παρατιθέμεναι ὑπ᾽ ἐμοῦ ἀνωτέρω διηγήσεις ἀποτελοῦν παραλλαγὰς τῆς αὐτῆς παραδόσεως, διαδεδομένης εὐρέως ἀνὰ τὴν νῆσον. Ἐκ τούτων αἱ

---

[1] Σύντομον περιγραφὴν αὐτοῦ βλ. παρὰ *E. Dugit*, Naxos et les établissements Latins de l'Archipel (mémoires et rapports), Paris 1874, σ. 91 - 92.

[2] Τὴν γνώμην ταύτην ὀφείλω εἰς τὸν καθηγητὴν κ. Ν. Κοντολέοντα, τὸν ὁποῖον εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης. Πλῆθος ἄλλων ἀρχαίων πύργων, ὁμοίων σχεδὸν τὴν κατασκευὴν καὶ τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων καὶ χρησιμότητος, ὑπάρχει εἰς Κυκλάδας, περὶ ὧν βλ. *Ἰάκ. Χ. Δραγάτσην*, Πρακτ. τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολ. Ἑταιρ. ἔτ. 1915, σ. 96 - 107, ἔτ. 1920, σ. 147 - 172, ἔτ. 1922 - 24, σ. 44 - 47 καὶ *Ἰω. Κ. Βογιατζίδου*, Γλῶσσα καὶ Λαογραφία τῆς νήσου Ἄνδρου, τ. Α΄, ἐν Ἀθήναις 1949, σ. 37, τ. Β΄, ἐν Ἀθήναις 1956, σ. 102-104, κ.ἄ.

[3] Βλ. παρὰ *E. Dugit*, ἔνθ᾽ ἀνωτ., σ. 92.

[4] *Νικ. Γ. Πολίτου*, Παραδόσεις, τόμ. Α΄, ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 88 - 94, ἀρ. 166 καὶ 167 καὶ σημειώσεις, τόμ. Β΄, σ. 772 - 774.

τρεῖς πρῶται περὶ τοῦ πύργου τοῦ Χειμάρρου, ὁμοιάζουσαι πρὸς τὴν τελευταίαν περὶ τοῦ πύργου τῆς Τρυγόνας (Πλάκας), εἶναι συναφεῖς πρὸς τὴν δημοσιευομένην ὑπὸ τοῦ Ν. Γ. Πολίτου ὑπ' ἀρ. 167 περὶ τοῦ «παλιοπύργου τῆς Πλάκας»,[1] ἐνῷ ἡ περὶ τοῦ πύργου τοῦ Χειμάρρου ὑπ' ἀρ. 166[2] εἶναι διαφόρου περιεχομένου. Ἡ τελευταία αὕτη παράδοσις ἀναφέρει σαφῶς περὶ σχέσεως τῶν δύο τούτων ἐν Νάξῳ ἀρχαίων πύργων. Αἱ παραλλαγαὶ τῆς πρώτης παρὰ Ν. Γ. Πολίτη παραδόσεως ἀποδίδονται ὁτὲ μὲν εἰς τὸν ἕνα, ὁτὲ δ' εἰς τὸν ἕτερον τῶν πύργων τούτων, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρω δημοσιευομένων.

Κοινὸν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν παρατιθεμένων ἐνταῦθα παραλλαγῶν (α'-δ') εἶναι ἡ ἐπιβολὴ ὑπὸ τῆς βασιλοπούλας εἰς τοὺς μνηστῆρας αὐτῆς τριῶν ἄθλων (στοιχημάτων) πρὸς ἐκτέλεσιν, προκειμένου νὰ ἐκλέξῃ ἐξ αὐτῶν τὸν πλέον ἄξιον, τὸν νικητήν, ὡς σύζυγόν της. Ἐκ τῶν δυσκόλων τούτων ἔργων, τὸ τῆς ἀνεγέρσεως πύργου καὶ τῆς διοχετεύσεως τοῦ ὕδατος εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου Χώραν, ἀποτελεῖ κοινὸν στοιχεῖον πασῶν τῶν παραλλαγῶν. Ὁ τρίτος ἆθλος τῆς κατασκευῆς τοῦ Διστόμου πηγαδιοῦ ἀναφέρεται μόνον εἰς τὰς περὶ τοῦ πύργου τοῦ Χειμάρρου παραλλαγὰς πρὸς τὸν ὁποῖον ἐσχετίσθη, ὡς φαίνεται, ἡ κατασκευὴ τοῦ φρέατος τούτου λόγῳ τῆς ἀρχαιότητος αὐτοῦ[3] ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς ἐσωτερικῆς του λιθοδομῆς, κατεσκευασμένης ἐκ λίθων ὁμοίας λαξεύσεως καὶ σχήματος πρὸς τοὺς λίθους δι' ὧν ἀνηγέρθη ὁ πύργος. Εἰς τὴν παράδοσιν περὶ τοῦ πύργου τῆς Τρυγόνας (δ') φέρεται ὡς τρίτος ἆθλος ἡ ἐπίστρωσις τῆς Ἁλυκῆς, γειτονικῆς παραθαλασσίου περιοχῆς, κεκαλυμμένης νῦν ὑπὸ θαλάσσης, διὰ πλακῶν.

Εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἄθλων τούτων καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς λύσιν τῆς ἔριδος περὶ τὴν βασιλοπούλαν ὁ ἀναλαβὼν τὴν κατασκευὴν τοῦ ὑδραγωγείου πρὸς διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος «ἀπὸ τὶς Ἐγκαρὲς εἰς τὴν Χώραν» (παραλλ. α', β', γ') ἢ «ἀπὸ τὶς Κάμπονες 'ς τὸ Παραπόρτι» (παραλλ. δ'), ὅπερ ταὐτὸ σχεδόν, ἀπέτυχεν. Οἱ ἕτεροι δύο ἐπιτυχόντες νὰ φέρουν ταυτοχρόνως εἰς πέρας τὰ ἀναληφθέντα ἔργα (παραλλ. α', γ', δ') κατέληξαν εἰς μονομαχίαν ἐνώπιον τῆς βασιλοπούλας καὶ ἐφόνευσαν ἀλλήλους (παραλλ. α') ἢ ἡ βασιλοπούλα προλαμβάνουσα τὴν μονομαχίαν αὐτοκτονεῖ (παραλλ. γ') ἢ οὐδεὶς τούτων ὡς νικητὴς λαμβάνει αὐτὴν ὡς σύζυγον (παραλλ. δ'). Τέλος κατὰ τὴν παραλλαγὴν β' ὁ ἀναλαβὼν νὰ ἀνεγείρῃ τὸν πύργον τοῦ Χειμάρρου ἔφερε πρῶτος εἰς πέρας τὸ ἔργον του καὶ ἔλαβεν ὡς σύζυγον τὴν βασιλόπαιδα.

Αἱ ἀνωτέρω παραδόσεις συμφωνοῦν εἰς τὸ ὅτι τελικῶς δύο μνηστῆρες ἀν-

---

[1] Ἔνθ' ἀνωτ.

[2] Ἔνθ' ἀνωτ.

[3] Βλ. *E. Dugit*, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 91.

ταγωνίζονται διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς κόρης, οἵτινες κατὰ τὴν παραλλ. α', τὴν καὶ πληρεστέραν, ἦσαν ἀδελφοὶ καὶ ἐν τῇ διεκδικήσει τῆς νεάνιδος ἐφονεύθησαν.[1]

Ἡ λύσις αὕτη παρουσιάζει ὁμοιότητας πρὸς τὴν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ναξιακῇ παραδόσει[2] τῆς ἀλληλοκτονίας τοῦ Σικελοῦ καὶ Ἑκητόρου κατόπιν φιλονικίας διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ὡραίας θυγατρὸς τοῦ Ἀλωέως Παγκράτιδος, ὡς ἤδη ὁ Ν. Γ. Πολίτης παρετήρησε σχολιάζων τὴν παράδοσιν περὶ τοῦ παλιοπύργου τῆς Πλάκας (ἀρ. 167),[3] δὲν εἶναι δ' ἀπίθανον εἰς τὰς παραδόσεις ταύτας νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἀπήχησις τῆς τῶν ἀρχαίων Ναξίων σχετικῆς ταύτης δοξασίας. Δέον ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ περὶ ἧς πρόκειται παράδοσις, προσηρμοσμένη πρὸς ἐξήγησιν τῆς κατασκευῆς τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος πύργων τῆς Νάξου, ἀπαντᾷ εὐρύτερον διαδεδομένη καὶ εἰς ἄλλους τόπους ὡς εἰς Παμφυλίαν (πρόσφυγες), Κορινθίαν, Ἀττικήν, Ἀκαρνανίαν, Δωρίδα[4], Λακεδαίμονα[5] καὶ Κρήτην[6] μὲ θέμα ὁμοίως εἰς τὰς παραδόσεις ταύτας, τὸ κοινὸν καὶ εἰς τὰ παραμύθια,[7] τῆς ἐπιβολῆς ὑπὸ νεάνιδος, συνήθως βασιλοπούλας, ἄθλων εἰς τὸν μνηστῆρα ἢ τοὺς μνηστῆρας αὐτῆς πρὸς ἐκτέλεσιν.

Ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ ἐν τῇ παραλλ. α' στοιχεῖον τῆς πρὸ τῆς αὐτοκτονίας κατόπιν ἱκεσίας τῆς βασιλοπούλας πρὸς τὸν Δία μεταμορφώσεως αὐτῆς εἰς πικροδάφνην (φυλλάδα), ἥτις νὰ φέρῃ εἰς τὴν κορυφὴν αὐτῆς τὸ κάλλος της, εἰς δὲ τὴν ρίζαν τὴν πικρίαν, ἣν ἐδοκίμασεν ἐκ τοῦ πρὸ τῶν ὀμμάτων αὐτῆς θανάτου τῶν δύο ἐρασθέντων αὐτῆς νέων.

Τὸ θέμα τοῦτο τῆς μεταμορφώσεως εἰς πικροδάφνην ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ εἰς τὰς παραλλαγὰς τῆς παραδόσεως ταύτης ἐκ τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος[8] ἀλλ' ὑπὸ διάφορον οἰκονομίαν. Κατὰ τὴν α' ἐνταῦθα παραλλαγὴν ἡ βασιλοπούλα προτοῦ αὐτοκτονήσῃ εἶδε πλησίον τοῦ τόπου ὅπου εὑρίσκετο *ἕνα λουλούδι καὶ σ' αὐτὸ εἶπε ἡ βασιλοπούλα, τὰ φύλλα του νὰ πάρουνε τὴν πίκρα της καὶ τὰ ἄνθη του τὴν ὀμορφιά της· ἔγινε ἡ πικροδάφνη.*[9] Κατὰ τὴν β' παραλλ. εἶπε *ἀπὸ τὸ αἷμα μου νὰ φυτρώσῃ ἕνα δέντρο καὶ νά 'χῃ τὶς πίκρες μου 'ς τὴ ρίζα του*

---

[1] Ἡ παράδοσις αὕτη μοὶ ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ πληροφορητοῦ μου, ὡς τὴν ἤκουσεν οὗτος πρὸ 15 καὶ πλέον ἐτῶν ἐκ διηγήσεως γέροντος ποιμένος.

[2] Ἣν ἀναφέρει ὁ Διόδ. ὁ Σικελιώτης (Βιβλ. Ἱστορ. Ε', 52, 3).

[3] Ἔνθ' ἀνωτ.

[4] Βλ. *Νικ. Γ. Πολίτου,* ἔνθ' ἀνωτ., τόμ. Α', παραδ. ὑπ' ἀρ. 149, 162, 163, 164, 165.

[5] Βλ. *Βασ. Φάβην,* ἐν Λαογρ. 4 (1912/13) σ. **452** κἑξ.

[6] Περ. «Οἰκογένεια», ἀρ. 188, σ. 453.

[7] *Stith Thompson,* Motif-Index of Folk-literature, vol 3, Copenhagen 1956, σ. 398-408 (Motif H. 310-359).

[8] Βλ. *Β. Φάβην,* ἔνθ' ἀνωτ., σ. 452 - 454.

[9] Αὐτόθι, σ. 452.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

καὶ τὴν ὀμορφιά μου 'ς τὴν κορφή του· καὶ φύτρωσε ἡ ροδάφινα.[1] Τέλος κατὰ τὴν δ' παραλλ. *πῆρε ἕνα ποτήρι φαρμάκι καὶ πῆγε σὲ μιὰ ροδάφινα καὶ ἤπιε τὸ μισὸ καὶ τὸ ἄλλο μισὸ τὸ ἔχυσε 'ς τὴ ρίζα τῆς ροδάφινας καὶ εἶπε «σὺ ροδάφινα νὰ πάρῃς τὴν ὀμορφιά μου καὶ τὰ φαρμάκια μου». Ἄλλοι λένε πὼς 'ς τὸ τάφο της φύτρωσε ἡ ροδάφινα καὶ πῆρε ἡ κορφὴ τὴν ὀμορφιά της καὶ ἡ ρίζα τὰ φαρμάκια της.*[2]

Περὶ τῆς μεταβιβάσεως τῆς πικρίας καὶ τοῦ κάλλους νεάνιδος εἰς τὸν θάμνον τοῦτον, τὴν πικροδάφνην, γίνεται εἰδικώτερον κατωτέρω λόγος.

II. Τὸ κάστρο τ' Ἀπαλίρου.

α'.

Οἱ ἄντρες ἐφύγανε ἀπὸ 'δῶ ἀπὸ τὸ κάστρο τ' Ἀπαλίρου νὰ πᾶνε 'ς τὸ πανηγύρι πάνω 'ς τ' Ἀπάνω Κάστρο[3] κι ἀφήσανε τὴ βασίλισσα ἐδῶ. Ἀφότι 'φήσανε τὴ βασίλισσα 'βγήκανε κάτω ἀπὸ τὴν Ἁγιασὼ[4] ἀγήματα κ' ἤρθανε κ' ἐπιάσανε νὰ πάρουνε τὴ βασίλισσα. Ὅταν 'φθάσανε 'ς τὸ κάστρο κ' ἐμάχουdανε, 'φύγανε ἀπὸ τὸ κάστρο νὰ εἰδοποιήσουνε τὸ βασιλιόπουλο ὅτι 'πήρανε τὴ βασίλισσα καὶ τὴν κατεβάσανε 'ς τὸ Λαθρῆνο,[5] κ' ὕστερα ποὺ 'νοιώσανε πού 'ρχουdανε οἱ ἄλλοι 'γυρίσανε νὰ φύγουνε. Πιαστήκαν' ἐκεῖ κ' ἔγινε θρῆνος. Τοὺς κυνηγούσαν' ἀπὸ πίσω ἴσαμε τοῦ Φονιᾶ τὸν κάμπο.[6] Ἐκεῖ πάλι γενήκανε πολλὰ φονικὰ καὶ μάχες καὶ ἀπὸ 'φτὸ ὠνομάστηκενε τοῦ Φονιᾶ ὁ κάμπος. Ἀπὸ 'κεῖ ἐβαδίσανε γιὰ τὸ Παρασφαειό.[7] Ἐκεῖ πιὰ ἐσκορπίσανε.

Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 324 - 325. (Ἐκ Δαμαριῶνος. Παρὰ Στεφάνου Δέτση, ἐτῶν 65)

β'.

Τὸ κάστρο τ' Ἀπαλίρου εἶναι χτισμένο μὲ τὸ λάδι· οἱ τοῖχοι dου δὲ χαλοῦνε.

Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 319. (Ἐκ Δαμαριῶνος. Παρὰ Γεωργ. Μ. Γκάγκανη, ἐτῶν 82)

---

[1] *Β. Φάβη*, ἔνθ' ἀν., σ. 453.

[2] Αὐτόθι, σ. 454.

[3] Ἢ κάστρο τῆς Ντρυμαλιᾶς.

[4] Παράλιος περιοχὴ ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ Νάξῳ. Περὶ τοῦ τοπων. τούτου βλ. *Ἀντ. Φλ. Κατσουροῦ*, Τοπωνύμια τῆς Νάξου, Ναξιακὸν Ἀρχεῖον, ἔτος Α', τεῦχ. 10 (Ὀκτώβριος 1947), σ. 135.

[5] Κάμπος δυτικῶς τοῦ κάστρου κείμενος.

[6] Τοπων. νοτίως τοῦ κάστρου.

[7] Τοπων. κείμενον νοτίως τοῦ κάστρου.

Τὸ κάστρον τ᾽ Ἀπαλίρου κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ χωρίου Σαγκρίου, ἔχει δ᾽ ἀνεγερθῇ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους.[1]

Ὡς αἱ ἀνωτέρω παραδόσεις περὶ τοῦ πύργου τοῦ Χειμάρρου καὶ τοῦ πύργου τῆς Τρυγόνας, οὕτω καὶ αἱ περὶ τοῦ κάστρου τ᾽ Ἀπαλίρου ἀναφέρουν περὶ τῆς ἀνεγέρσεώς του ὡς καὶ περὶ γεγονότων σχετικῶν πρὸς τὰ ὀχυρὰ κτίσματα τούτου, ἰδίᾳ περὶ τῶν τυχῶν αὐτοῦ.

Εἰς τὴν πρώτην τῶν παραδόσεων τούτων λέγεται περὶ βασιλίσσης ἁρπαγείσης ὑπὸ ἐπιδρομέων ἐκ τοῦ κάστρου, ἀπόντος τοῦ βασιλέως, καὶ περὶ τῆς κατόπιν καταδιώξεώς των φονικῆς συμπλοκῆς εἰς τοῦ Λαθρήνου, τοῦ Φονιᾶ τὸν κάμπο καὶ τὸ Παρασφαειό, ἑρμηνευομένης οὕτως ὑπὸ τοῦ λαοῦ διὰ τῆς διηγήσεως ταύτης τῆς ἀρχῆς τῶν τοπωνυμίων τούτων ἐκ τῶν λαβόντων χώραν ἐνταῦθα γεγονότων.

Περὶ βασιλίσσης ὡς ἡρωίδος δι᾽ ἣν ἐπῆλθε σύγκρουσις ἐξ ἧς μεγάλη καταστροφὴ ἐν τῇ νήσῳ προεκλήθη ἀναφέρει ἑτέρα παράδοσις ἐξ Ἀπεράθου, διαφόρου ὅμως περιεχομένου.[2] Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην ἡ βασίλισσα εἶναι ἡ τῆς Κρήτης καὶ ἔχει ἀπαχθῆ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Νάξου, οἱ δὲ ἐπιδραμόντες κατὰ τοῦ ἐν τῷ κάστρῳ βασιλέως πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς εἶναι Κρῆτες.

Διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ κάστρου τ᾽ Ἀπαλίρου κατὰ τὴν δευτέραν παράδοσιν ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν συγκολλητικὴν ὕλην τῶν λίθων ἀντὶ τοῦ ὕδατος ἔλαιον,[3] πρὸς δικαιολογίαν τῆς ἀντοχῆς τῶν τειχῶν του, σωζομένων ἱκανοποιητικῶς μέχρι τῆς σήμερον. Σχετικὰς εἰδήσεις ἔχομεν καὶ ἐξ ἄλλων τόπων δι᾽ ὀχυρὰ φρούρια, ὡς ἐπὶ παραδείγματος διὰ τὸ κάστρον τῆς Ὡριᾶς, περὶ τοῦ ὁποίου παραδίδεται εἰς παραλλαγὰς τοῦ περὶ αὐτοῦ δημώδους ᾄσματος ὅτι ἦτο κατεσκευασμένον ἀπὸ μόλυβδον,[4] σίδηρον,[5] ἀσήμι,[6] ἄργυρον,[7] χρυσόν,[8] ὅτι εἶναι θεοχτισμένο[9] κλπ.

---

[1] Βλ. περὶ τούτου *Περικλ. Γ. Ζερλέντου,* Ναξία νῆσος καὶ πόλις, Byzant. Zeitschr. 11 (1902), σ. 496 - 497.

[2] Βλ. *Δημ. Β. Οἰκονομίδου,* Ναξιακαὶ παραδόσεις, Λαογρ. 17 (1957) σ. 31 καὶ 54-55.

[3] Ὁμοίως παραδίδεται καὶ περὶ τοῦ Ἀπάνω Κάστρου ὅτι καὶ τούτου οἱ τοῖχοι ἐκτίσθησαν μὲ ἔλαιον· βλ. *Νικ. Κεφαλληνιάδου,* τ᾽ Ἀπάνω Κάστρο, ἐφημ. «Κυκλαδικὸν Φῶς» ἔτ. ΙΑ΄, ἀρ. φ. 126 (Ἰανουάρ. 1960), σ. 10

[4] *Ἰ. Σαραντίδου Ἀρχελάου,* Ἡ Σινασσός, ἐν Ἀθήναις 1899, σ. 168, ᾆσμα Θ΄, στ. 4.

[5] Ἔνθ᾽ ἀνωτ., στ. 5.

[6] Λ. Α. ἀρ. 1550, σ. 17, ἀρ. 11 (Καταφύγιον Μακεδονίας. Συλλ. Ἰω. Τσούφλια, 1936)

[7] Λ. Α. ἀρ. 1378Γ, σ. 26 (Μεσοχώρι Πυλίας. Συλλ. Γεωργίας Ταρσούλη, 1939).

[8] Δ. Ι. Ε. Ε., τόμ. Α΄ (1884), σ. 727, ἀρ. θ΄, στ. 4 - 5.

[9] Λ. Α. ἀρ. 1087, σ. 3α (Σκῦρος Εὐβοίας. Συλλ. Βασ. Φάβη, 1908 = Λ. Α. ἀρ. 1083, σ. 91).

Ε΄. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΘΗ ΤΟΥ

Ὁ Κουdεdές.

Ὁ Κουdεdὲς κάτι ἤκαμενε τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ καταράστηκενε νὰ ζῇ μέχρι τὴ συdελεία τοῦ κόσμου. Φωνάζει καὶ μιλεῖ καὶ λέει μόνου: "ἀκόμη, ἀκόμη„; καὶ καὰ[1] ἀκόμη δὲ βγαίνει ἡ ψυχή μου;

Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 92. (Ἐκ Φιλωτίου. Παρὰ Κυριακῆς Ἐ. Θεωνᾶ, ἐτῶν 78)

Τῆς περὶ τοῦ Κουτεντὲ παραδόσεως ταύτης, εὐρέως διαδεδομένης, παραλλαγάς τινας ἔχει ἤδη δημοσιεύσει ὁ Ν. Γ. Πολίτης.[2] Κατ' αὐτὰς ὁ Κουτεντὲς ἦτο Ἑβραῖος, ὅστις ἐρράπισε τὸν Χριστὸν ἢ συμπεριεφέρθη κακῶς πρὸς αὐτόν, ὁ δὲ Χριστὸς τὸν κατηράσθη νὰ ζῇ αἰωνίως ὑφιστάμενος δεινά. Ἐν Λέρῳ ἡ περὶ τούτου παράδοσις ἔχει διαμορφωθῆ ἐξ ἐπιδράσεως τῆς παραδόσεως περὶ τῆς Γοργόνας, ἀδελφῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Κατὰ τὴν σχετικὴν διήγησιν: *ἕνας Κουτεντὲς ἐμπάτσισε τὸ Χριστὸ τὸν καιρὸ ποὺ τὸν ἐσταυρώνανε κι ὁ Χριστὸς τόνε καταρήστηκε νὰ μὴν ποθάνῃ ἄ' δὲ γενῇ ἡ Δευτέρα Παρουσία. Λένε πῶς πολλοὶ τὸν εἶδανε στὸ Τσιρίγο καὶ ρωτᾷ: «Ζῇ τῆς Μαρίας ὁ γιός;». Καὶ ἀπαντοῦν. «Ζῇ καὶ βασιλεύει εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας».*[3]

Ἐν Φιλωτίῳ Νάξου εἶναι συνήθεις ἔτι εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ καὶ σχετικαὶ ἀραί: *ποὺ νὰ 'ενῇς σὰ dὸ Κουdεdέ· ποὺ νὰ σὲ στήσουνε σὰ dὸ Κουdεdὲ* κ. ἄ.

ϛ΄. ΑΓΙΟΙ

Ι. Ὁ ἅγιος Παχώμιος.

α΄.

Ὁ ἅγιος Παχώμιος ἤτανε ἡγούμενος καὶ γιατρὸς κ' ἐπειδὴ ἐγιάτρευενε τὸν κόσμον τὸν ἐφυλάκισενε ὁ βασιλιὰς καὶ ὕστερα ἐδιάταξε νὰ τόνε ρίξουνε 'ς ἕνα πηγάδι κ' εἶπαν τοῦ βασιλιᾶ: ἡ διαταγή σου ἐξετελέσθη. Ἐπῆεν ὁ ἴδιος νὰ 'δῇ 'ς τὸ πηγάδι καὶ τὸν εἴδενε τὸν ἅγιο Παχώμιο ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ πηγάδι. Ἀπὸ τότε πιὰ πηγαίνουν πολλοὶ 'ς τὴ μνήμη του καὶ σωτηρεύονται γιατὶ εἶναι γιατρὸς καὶ πολλοὶ ἔχουν σωτηρευτῆ.

Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 230 - 231. (Ἐκ Τσικαλαρειοῦ. Παρὰ Εὐαγγέλου Σαλτερῆ, ἐτῶν 50)

---

[1] Καὶ καλὰ = δηλαδή.

[2] Παραδόσεις, τ. Α΄, ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 103 - 105, ἀρ. 184 - 187, τ. Β΄, σ. 787 - 790. Βλ. καὶ *Γ. Ἀ. Μέγα*, ὁ Ἰούδας εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ, Ἐπετηρ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχ. ἔτ. Γ΄ - Δ΄ (1941 - 1942), σ. 26.

[3] Λ. Α. ἀρ. 2279, σ. 359 (Συλλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, 1958).

β'.

Ἐχτίσαν τὴν ἐκκλησία (τοῦ ἁγίου Παχωμίου) καμμιὰ φορὰ κ' ἔὕρεφενε[1] καένα καὶ τοῦ 'πε: ἀνοίξετέ μου τὴν ἐκκλησία μὰ 'γὼ εἶμαι γιατρὸς καὶ νὰ μ' ἀφήσετε σὰν πού 'μαι.

Ἄμα ἕνα παιδὶ εἶναι κλαμένο, γρινιάρικο,[2] εἶναι μέσα 'ς τὸ ἱερὸ ἕνα τρίγωνο καὶ τὸ πᾶνε ἐκεῖ (καὶ ὅταν εἶναι ἀρρωστημένο) καὶ λένε. Ἐδῶ ἀφίνω τὴν ἀρρώστια ντου, ἐδῶ ἀφίνω τὴ γρίνα ντου.

Ὅποιος ἦταν' ἄρρωστος τοῦ 'βγάζανε τὰ ροῦχα καὶ τοῦ 'βάνανε ἄλλα γιὰ ν' ἀφήσουν ἐκεῖ τὴν ἀρρώστια.

Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 231 - 232. (Παρὰ τοῦ αὐτοῦ πληροφορητοῦ)

Ἡ ἐκκλησία περὶ ἧς ἀναφέρουν αἱ παραδόσεις αὗται εἶναι ναΰδριον κείμενον ὀλίγον ἔξωθι τοῦ χωρίου Τσικαλαρειοῦ, ἔνθα τὴν 15ην Μαΐου πανηγυρίζεται ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Παχωμίου. Ὁ ἅγιος Παχώμιος, ὅστις καλεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐν Νάξῳ καὶ ἅγιος Παχούμιος,[3] Παχούμης, Παχύς, ἅη ƀάχυς, λατρεύεται ἐνταῦθα συμφώνως καὶ πρὸς τὰς διηγήσεις ταύτας τοῦ λαοῦ ὡς ἰατρὸς τῶν καταφευγόντων πρὸς αὐτὸν ἀσθενῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν καχεκτικῶν παιδίων, τὰ ὁποῖα, ὡς πιστεύεται, καθιστᾷ σωματικῶς εὔρωστα. Πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην θεραπευτικὴν ἰδιότητα τοῦ Ἁγίου συνεδέθη στενῶς ἀπὸ παλαιῶν χρόνων ὀπὴ «κουλλούρα» εὑρισκομένη ἄνωθεν τῆς εἰσόδου τοῦ ναϋδρίου καὶ ἡ ὁποία διετηρεῖτο μέχρι πρό τινος χρόνου. Δι' αὐτῆς διαπερώμενα τὰ ἀσθενῆ καὶ ἀτροφικὰ ἰδίᾳ παιδία ἀνελάμβανον καὶ καθίσταντο εὐτραφῆ.[4] Ὁμοίως ἐθεραπεύοντο ἔτι καὶ οἱ πάσχοντες ἐξ ἑλονοσίας.[5] Κατὰ σχετικὴν διήγησιν τοῦ Ἰωάνν. Στ. Δέτση ἐκ τοῦ χωρίου Δαμαλᾶ: *ὑπῆρχε μιὰ κουλλούρα 'ς αὐτὴ τὴν ἐκκλησία (δὲν εἶναι πολλὰ χρόνια ποὺ τὴν ἔκλεισε ὁ Δεσπότης) τσαὶ ἀπὸ 'τσεῖ ὅποιος 'περνοῦσε εἶχε τὴν ἐντύπωσι πὼς δὲν θὰ τόνε πειράξῃ ἡ θέρμη. Ἔπρεπε ὅμως 'ς τὴ κουλλούρα νὰ στέκεται ἀπὸ μέσα ἕνας Γιάννης κι ἀπό 'ξω μιὰ Μαρία γιὰ νὰ παραλαβαίνουνε*

[1] Ἐγύρεψε, ἐζήτησε.

[2] Κλαψιάρικον, ἐπιρρεπὲς εἰς τὸ νὰ κλαίῃ.

[3] Ὁ τύπος Παχούμιος ἀπαντᾷ καὶ ἐν τοῖς συναξαρίοις τοῦ Ἁγίου παραλλήλως πρὸς τὸν τύπον Παχώμιος.

[4] Βαρεῖαι ἀραὶ κατὰ τῶν παίδων θεωροῦνται ἐν Φιλωτίῳ αἱ σχέσιν ἔχουσαι πρὸς τὴν δίοδον αὐτῶν διὰ τῆς ἐν λόγῳ ὀπῆς, οἷον: *«ποὺ νὰ σὲ περάσουν' ἀ' τὸν ἅη ƀάχυ»* ἢ *«ἀπ' τὴ γουούρα τ' ἅη ƀάχυ»*, *«ἀηƀαχιασμένο»* κτλ.

[5] Θεράπων τῆς ἑλονοσίας θεωρεῖται κυρίως καὶ ἐν Νάξῳ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν του *«ἐπήγαινε ὅποιος εἶχενε θέρμη* (= ἑλονοσίαν) *τσαὶ θά 'κοβενε μαλλιὰ ν' ἀφήσῃ ἐτσεῖ γιὰ ν' ἀφήσῃ τσαὶ τὴ θέρμη»* (Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 204).

ἐτσεῖνοι ποὺ 'περνούσανε. Τὸ 'θεωρούσανε πῶς ἡ Μαρία παρίστανε τὴ Θεοτόκο τσαὶ ὁ Γιάννης τὸν ἅη Γιάννη τὸν Πρόδρομο. 'Επίσης 'μετροῦσε τὸ μπόϊ ντου μὲ μιὰ κλωστὴ ὁ καθένας τσαὶ ἄφηνε τὴ κλωστὴ μέσα 'ς τὴν ἐκκλησία.[1] Πρὸς τούτοις καὶ ἄλλοι πάσχοντες ἐκ παντοειδῶν ἀσθενειῶν ἐπιστεύετο ὅτι ἐθεραπεύοντο, ἐὰν διήρχοντο διὰ τῆς ἐν λόγῳ ὀπῆς, ἀκόμη δὲ καὶ οἱ ὑγιεῖς προσκυνηταὶ ἐμιμοῦντο τοὺς πρώτους ἐπιδιώκοντες προφανῶς, ὅπως διὰ τῆς διόδου των διὰ μέσου τῆς ὀπῆς προστατεύσουν ἑαυτοὺς ἐξ ἀσθενειῶν.

Περὶ τοῦ ἔθους τούτου, δηλ. τῆς ἐπιδιωκομένης θεραπείας ἀσθενῶν διὰ τῆς διόδου διὰ τῆς ὀπῆς ταύτης, τὸ ὁποῖον φαίνεται ἀρκετὰ παλαιόν, μαρτυρεῖ πρῶτος, καθ' ὅσον γνωρίζω, ὁ 'Ιησουΐτης συγγραφεὺς P. Sauger[2] ἀναφέρων σχετικὸν ἐπεισόδιον λαβὸν χώραν κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Νάξου καὶ τοῦ Φράγκου δουκὸς Μάρκου Σανούδου τοῦ Β'. Κατὰ τὸν P. Sauger[3] ὑπῆρχεν ἐν τῇ ὡς ἄνω τοποθεσίᾳ βωμὸς ἀφιερωμένος εἰς τὸν ἅγιον Παχύν. Αἱ μητέρες προσέτρεχον, ἵνα διαβιβάσουν τὰ παιδία των διά τινος ὀπῆς λίθου, ἥτις ὑπῆρχεν εἰσέτι καθ' οὓς χρόνους οὗτος ἔγραφε (1698), κινούμεναι ὑπὸ τῆς δεισιδαίμονος πίστεως ὅτι οὕτως ἤθελον παχύνει. 'Ο Σανοῦδος μὴ ἀνεχόμενος τὸ ἔθιμον τοῦτο, θεωρήσας αὐτὸ ὡς εἰδωλολατρικόν, διέταξε νὰ κρημνισθῇ ὁ βωμός. 'Εκ τοῦ γεγονότος τούτου προεκλήθη ἀγανάκτησις τῶν Ναξίων, ἥτις ὑπῆρξε τόσον ἔντονος, ὥστε οὗτος διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν κίνδυνον ἐξ ἀπειληθείσης ἐπαναστάσεως ἀνήγειρε τὸ 'Απάνω Κάστρον[4] πρὸς προστασίαν του ἐκ τῶν ἠγανακτημένων κατοίκων. «'Επὶ τέλους τὰ πνεύματα καθησύχασαν, τοῦ χρόνου καταστρέψαντος τὴν κοινὴν ταύτην δεισιδαιμονίαν, χάρις δὲ εἰς τὴν τοῦ Σανούδου κραταιὰν περίσκεψιν, ἡ πλάνη αὕτη ἀφ' ἑαυτῆς ἐξηλείφθη».[5]

---

[1] Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 204.

[2] 'Ιστορία τῶν ἀρχαίων δουκῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἡγεμόνων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, μετάφρ. ὑπὸ 'Αλεξάνδρου Μ. Καράλη, ἐν 'Ερμουπόλει Σύρου 1878, σ. 42 - 43.

[3] Τὴν μαρτυρίαν ταύτην παραλαμβάνοντες ἐκ τοῦ Sauger ἀναφέρουν καὶ οἱ: Buchon (La Grèce, les Cyclades et les îles Ioniennes, Revue de Paris, 1843, τ. ΙΖ', σ. 269) καὶ Οὐΐλλιαμ Miller ('Ιστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν 'Ελλάδι (1204 - 1566)· μετάφρ. Σπυρ. Π. Λάμπρου, τ. Β', ἐν 'Αθήναις 1909 - 1910, σ. 348).

[4] "Η κάστρον τῆς Ντρυμαλιᾶς. Κεῖται εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ ναϋδρίου ἀπόστασιν.

[5] 'Η μαρτυρία αὕτη ἐλέγχεται ἐκ τῶν πραγμάτων ὡς ἀνακριβής. Τὸ ἔθιμον δηλ. ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ Σανούδου φαίνεται ὅτι μόνον πρὸς καιρὸν ἐξέλιπε, διότι ἀργότερον οἱ Νάξιοι παρὰ τὸν κρημνισθέντα βωμόν, οὗ τὰ ἐρείπια διακρίνονται ἔτι καὶ σήμερον, ἵδρυσαν τὸ νῦν ὑπάρχον ναΰδριον κατασκευάσαντες ἄνωθεν τῆς πύλης αὐτοῦ τὴν θεραπευτικὴν ὀπήν. Οὕτω τὸ ἔθιμον ἠσκεῖτο ὡς καὶ πρότερον μέχρι πρό τινων μόλις ἐτῶν· (βλ. καὶ *Τάσσου Μ. Ζευγώλη*, Λαογραφικὰ σημειώματα, τ. Α', 'Αθῆναι 1950, σ. 84 καὶ *Κώσταν Καιροφύλλαν*, ἐφημ. Ναξιακὸν Μέλλον, ἔτ. 19 (1954), ἀρ. φ. 165, σ. 6).

Ἐνδεικτικὴ τῆς πίστεως ταύτης τοῦ λαοῦ εἶναι ἔτι καὶ ἡ κατωτέρω παράδοσις, καταγραφεῖσα ὑπ' ἐμοῦ ἐκ διηγήσεως τοῦ Στεφ. Ἰω. Δέτση (χωρ. Δαμαλᾶς), αἰτιολογικὴ τοῦ ἐγγὺς τοῦ ναοῦ τοπωνυμίου «Λιβαδερά». *Ὁ βασιλιὰς τοῦ Χαλκιοῦ καὶ ὁ δοὺξ τῆς Ποταμιᾶς ἐτσακώνοντο κάθε χρόνο ποιὸς θὰ περάση πρῶτος ἀπὸ τὴ κουλλούρα τοῦ ἁγίου Παχωμίου τοὺς 'δικούς του. 'Σ τὸ τέλος ἐπήανε σὲ μιὰ πεδιάδα ποὺ λέγεται «Λιβαδερὰ» τσ' ἐτσεῖ ἔδωσαν τὰ χέρια νὰ μὴ ξανατσακωθοῦνε παρὰ νὰ ρίξουνε κλῆρο τσαὶ ὅποιος βασιλιὰς ἤθελα πιάσει κλῆρο, ἤθελα περάσουν οἱ 'διτσοί του πρῶτοι. Δηλαδὴ ἐλιβάδωσαν, εἰρήνεψαν. Γι' αὐτὸ ὀνομάζεται τσαὶ ὁ τόπος ἐτσεῖ Λιβαδερά.*[1]

Ἡ δεισιδαίμων αὕτη συνήθεια, τῆς διόδου δι' ὀπῆς, ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ διαφόρους μορφὰς ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς[2] ἀποβλέπει δὲ εἰς σκοποὺς θεραπευτικοὺς καὶ καθαρτικούς.[3] Οὕτως ἐνεργεῖται ἡ δίοδος δι' ὀπῆς φυσικῆς ἢ τεχνητῆς, ὀπῆς βράχων, δένδρων κλπ.[4] ζῴων πρὸς τὸν σκοπόν, ὅπως ἀποτραποῦν ἐπιδημικαὶ κατ' αὐτῶν νόσοι[5] καὶ ἀνθρώπων, ὅπως ἀπαλλαγοῦν νόσων, ἀλλὰ καὶ ὡς μέσον «προληπτικὸν κακῶν καὶ ἀποτρεπτικὸν δαιμόνων».[6]

Τὸ «τρυποπέρασμα» δι' ὀπῆς εὑρισκομένης εἰς ἐκκλησίαν ἀσκεῖ, ὡς εἰκός, μεγαλυτέραν ὑποβολὴν εἰς τὸ θρησκευόμενον ἄτομον, τῆς συνηθείας δὲ ταύτης ἔχομεν μαρτυρίας πλὴν τῆς Νάξου καὶ ἐκ Κῶ καὶ Κωνσταντινουπόλεως,[7] ἴσως δὲ ὑπάρχει τὸ ἔθιμον καὶ εἰς ἄλλους τόπους. Ἡ δεισιδαίμων αὕτη θεραπευτικὴ συνήθεια, ἔχουσα πολλάκις ὡς σκοπὸν τὴν ἀποκατάστασιν τῆς σωματικῆς εὐρωστίας τῶν καχεκτικῶν παιδίων,[8] συνεδέθη ἐν Νάξῳ πρὸς τὸν ἅγιον Παχώμιον προφανῶς καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματός του Παχώμιος, Παχούμιος, τὸ ὁποῖον συνεδέθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν λέξιν παχὺς ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς περὶ αὐτοῦ πίστεως ὅτι εἶναι «γιατρὸς» συμφώνως ἄλλωστε καὶ πρὸς τὸ συναξάριόν του, ἐν ᾧ ἀναφέρονται συγκεκριμέναι τινὲς περιπτώσεις θεραπείας ὑπὸ τοῦ Ἁγίου πασχόντων ἀσθενῶν ἀλλὰ πέρα τού-

---

[1] Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 203.

[2] Βλ. *Νικ. Γ. Πολίτου,* Ὠκυτόκια, Λαογρ. 6 (1917/18), σ. 310-312 (= Λαογρ. Σύμμεικτα, τ. Β', ἐν Ἀθ. 1921, σ. 292) ἔνθα καὶ βιβλιογραφία. *Τοῦ αὐτοῦ,* Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, τ. Γ' σ. 94-100. *Γ. Ἀ. Μέγα,* παραδόσεις περὶ ἀσθενειῶν, Λαογρ. 7, σ. 499 κέ. *Τοῦ αὐτοῦ,* Μαγικαὶ καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι πρὸς ἀποτροπὴν ἐπιδημικῶν νόσων, Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχείου, ἔτ. Ε'- ΣΤ' (1943 - 1944), σ. 5 ἑξ. καὶ 33 - 34. Βλ. ἔτι καὶ *Κωνστ. Ἀ. Ρωμαῖον* εἰς Ἠπειρ. Χρον. τ. 6 (1931), σ. 287 κέξ.

[3] Βλ. *Νικ. Γ. Πολίτου,* Λαογρ. Σύμμεικτα τ. Γ', σ. 94 καὶ *Γ. Ἀ. Μέγαν,* ἔνθ' ἀνωτ. σ. 33.

[4] Ἔνθ' ἀνωτ.

[5] Βλ. *Γ. Ἀ. Μέγαν,* ἔνθ' ἀνωτ., σ. 5 κέξ.

[6] Βλ. *Νικ. Γ. Πολίτου,* Λαογρ. Σύμμεικτα τ. Γ', σ. 94.

[7] Βλ. παρὰ *Νικ. Γ. Πολίτη,* ἔνθ' ἀνωτ., σ. 95 - 96.

[8] Βλ. *Ν. Γ. Πολίτου,* Ὠκυτόκια, Λαογρ. 6 (1917/18), σ. 311.

των «καὶ ἄλλα πολλὰ ἰάματα δι᾽ αὐτοῦ ἐποίησεν ὁ Κύριος». [1]

Ἡ συνήθεια τῆς ἐγκαταλείψεως ἐνδυμάτων ἀσθενῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὴν δευτέραν παράδοσιν, προέρχεται ἐκ τῆς πίστεως περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς μεταβιβάσεως τῆς ἀσθενείας ἐκ τοῦ πάσχοντος εἰς ἄλλα ἀντικείμενα. [2] Ἡ ἀντίληψις αὕτη συνδέεται οὕτω πρὸς τὸν διὰ τοῦ «τρυποπεράσματος» ἐπιζητούμενον συνήθως σκοπὸν τῆς μεταβιβάσεως τῆς ἀσθενείας «ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἢ τῶν ζῴων εἰς τὴν γῆν, τὸν βράχον, τὸ δένδρον ἢ εἰς ἀντικείμενόν τι καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἀπὸ τῆς δαιμονικῆς ἐπηρείας». [3]

II. Ἡ ἁγία Βαρβάρα.

Ἡ ἁγία Βαρβάρα ἤτανε, λέει, πολὺ ὄμορφη. Ὁ μπαμπᾶς της ἤτανε ἕνας εἰδωλολάτρης καὶ ἤθελενε νὰ τὴν κάμῃ γυναῖκα του ὁ ἴδιος. Αὐτὴ ὅμως ἤτανε τίμια καὶ δὲν ἤθελενε καὶ διάταξε λοιπὸ νὰ τὴν κουτσοκεφαλίσουνε. [4] Αὐτὴ τὸ κατάλαβενε κ᾽ ἔφυγενε. Ἐγύριζε τὰ βουνὰ καὶ τὰ λαγκάδια κ᾽ ἐπαρακάλεσενε τὸ Θεὸ νὰ τῆς ρίξῃ εὐλογιὰ γιὰ νὰ γίνῃ ἄσκημη, νὰ τὴ σιχαθῇ ὁ πατέρας της. Κι ὅσο ἐγύριζε μέσ᾽ ᾽ς τὰ βουνὰ ἔλεγε:

Πάρτε, ὄρη, τὰ κάλλη μου καὶ δάση τὰ μαλλιά μου
κ᾽ ἐσεῖς, ἀγριοπικροφύλλαδα, πάρτε τὴν ὀμορφιά μου.

Γι᾽ αὐτὸ ἡ πικροδάφνη ᾽πῆρε τὴν ὀμορφιά της καὶ βγάζει τὰ λουλούδια.

Λ.Α. ἀρ. 2303, σ. 234. (Ἐκ Τσικαλαρειοῦ. Παρὰ Ἀντωνίου Σαλτερῆ, ἐτῶν 59)

Ἡ μεγαλομάρτυς ἁγία Βαρβάρα κατέχει διακριτικὴν θέσιν οὐ μόνον εἰς τὴν ἐπίσημον λατρείαν αὐτῆς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν λαϊκὴν πίστιν ἀπὸ παλαιῶν χρόνων. Οὕτω πιστεύεται αὕτη πολλαχοῦ ὡς προστάτις κατὰ τοῦ αἰφνιδίου θανάτου καὶ τῶν πλέον ἐπικινδύνων χειρωνακτικῶν ἔργων, τῶν ναυτιλλομένων, τῶν παρθένων κτλ. [5] ἰδίᾳ δὲ ὡς θεραπεύουσα τοὺς λελωβημένους, τοὺς ὑπὸ τῆς εὐλογίας καὶ τῶν ἄλλων λοιμωδῶν νόσων δεινῶς κατατρυχομένους, ἐπικαλουμένων οὕτω τῶν χριστιανῶν αὐτὴν κατὰ «πάσης λοιμικῆς φθορᾶς».

Ἐκ τοῦ βίου καὶ τοῦ μαρτυρίου τῆς Ἁγίας, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 3ου αἰῶνος ξίφει τελειωθείσης ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς αὐτῆς, καὶ τῆς δοθείσης εἰς αὐτὴν θείας

[1] *F. Halkin*, Sancti Pachomii vitae graecae, (Bruxelles 1932) ἐν σ. 27 - 29 τοῦ πρώτου βίου (Subsidia hagiographika 19).

[2] Βλ. *Νικ. Γ. Πολίτου*, ἔνθ᾽ ἀνωτ. σ. 97 κέξ. ἔνθα συναφῆ ἐξ ἄλλων τόπων παραδείγματα καὶ ξένη βιβλιογραφία σχετική.

[3] *Γ. Ἀ. Μέγα*, ἔνθ᾽ ἀνωτ. Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., ἔτ. Ε′ - Ϛ′ (1943/44), σ. 33.

[4] Κουτσοκεφαλίζω = κόπτω, ἀποτέμνω τὴν κεφαλήν.

[5] Βλ. *Ἐμμ. Καρπαθίου*, Ἡ ἁγία μεγαλομάρτυς Βαρβάρα, Ἀθῆναι 1925, σ. 18.

χάριτος τῆς θεραπείας τῶν λοιμωδῶν νόσων,[1] διεμορφώθησαν διάφοροι δημώδεις παραδόσεις[2] σχετικαὶ πρὸς τὸν βίον, τὸ μαρτύριον καὶ τὴν θεραπείαν ὑπ' αὐτῆς τῶν προσβαλλομένων ὑπὸ λοιμωδῶν νοσημάτων καὶ ἰδίᾳ τῆς εὐλογίας.[3]

Εἰς τὸν κύκλον τῶν παραδόσεων τούτων ἀνήκει καὶ ἡ παρατιθεμένη ἀνωτέρω πρὸς τὴν ὁποίαν εἶναι συναφὴς ἑτέρα εἰς τοὺς πρόσφυγας ἐκ Ναζλῆ 'Αϊδινίου τῆς Μικρᾶς 'Ασίας. Κατ' αὐτὴν ἡ ἁγία Βαρβάρα *μιὰ φορὰ πού 'θελε νὰ τὴν παντρέψῃ ὁ πατέρας της μ' ἕνα εἰδωλολάτρη βασιλιὰ παρακάλεσε τὸ Θεὸ νὰ βγάλῃ τὶς εὐλογιὲς γιὰ ν' ἀσκημίσῃ κι ἀμέσως ἔγινε ὅ,τι ζήτησε· ἔβγαλε τὶς εὐλογιὲς κι ἀσκήμισε. 'Από τότε ἡ ἁγία Βαρβάρα εἶναι γιὰ τὴν εὐλογημένη.*[4]

Αἱ παραδόσεις αὗται, ἥ τε ἐκ Νάξου καὶ ἡ ἐξ 'Αϊδινίου συνδέονται στενῶς πρὸς τὴν ἐν τῷ μαρτυρίῳ διήγησιν περὶ τῆς καταδιώξεως τῆς ἁγίας Βαρβάρας ὑπὸ τοῦ εἰδωλολάτρου πατρός της. Τὸ σχετικὸν ἐπεισόδιον τοῦτο κατὰ τὴν ἔκδοσιν ὑπὸ Albercht Wirth ἔχει ὡς ἑξῆς. *Ἦν τις τόπαρχος ὀνόματι Διόσκορος πλούσιος σφόδρα, Ἕλλην δὲ ὑπῆρχε σεβόμενος τὰ εἴδωλα. Οὗτος ἔσχε θυγατέρα μονογενῆ ὀνόματι Βαρβάραν, ἐποίησε δ' αὐτῇ ὑψηλὸν πύργον κἀκεῖ κατέκλησεν αὐτήν, ὥστε μὴ ὁρᾶσθαι αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὸ ὑπερβάλλον τοῦ κάλλους αὐτῆς. 'Ελάλησαν δέ τινες τῶν μεγιστάνων περὶ αὐτῆς τῷ πατρὶ τοῦ ἄγε-*

---

[1] Βλ. σχετικῶς τὸ μαρτύριον τῆς 'Αγίας παρὰ *J. Viteau,* Passions des Saints Écaterine et Pierre d'Alexandrie, Barbara et Anysia, Paris 1897, σ. 98-99. 'Ενταῦθα ἀναφέρεται ὅτι κατόπιν παρακλήσεως τῆς 'Αγίας *«ἐγένετο φωνὴ ἀπὸ οὐρανοῦ λέγουσα.... «περὶ ὧν δὲ ᾐτήσω δεδώρηνταί σοι παρ' ἐμοῦ καὶ ἰαθήσονται οἱ τοιαύτην νόσον ἔχοντες, ἐξομολογούμενοι τὰ ἑαυτῶν παραπτώματα»* (σ. 99). Πρὸς τὸ μαρτύριον συμφωνεῖ ἐπίσης καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὑμνολογία:

πληρῶν σου τὴν αἴτησιν, Βαρβάρα ἀθληφόρε,
Χριστὸς τὰς ἰάσεις βραβεύει τοῖς ἐκτελοῦσι σου
πίστει τὴν ἐτήσιον μνήμην καὶ
νικήσασαι τὸν ἐχθρὸν κατὰ κράτος (Βαρβάρα καὶ 'Ιουλιανὴ) *δόξης*
ἠξιώθησαν παρὰ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ· ὅθεν λοιμι-
κῶν νοσημάτων λώβην ἀφανίζουσαι πᾶσι
τοῖς πιστοῖς παρέχουσιν ἰάματα. (Βλ. Μηναῖον Δεκεμβρίου καὶ *'Εμμ. Καρπάθιον,* ἔνθ' ἀνωτ., σ. 14). Περὶ τῆς 'Αγίας ὡς προστάτιδος κατὰ τῶν λοιμωδῶν νόσων βλ. ἔτι *Albercht Wirht,* Danae in christlichen Legenden, Wien 1892, σ. 110-111.

[2] Παραδόσεις περὶ αὐτῆς ἀπαντοῦν ἤδη ἐν τῷ μαρτυρίῳ της· βλ. *Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη,* Βυζαντιναὶ παραδόσεις, 'Επιστ. 'Επετ. Φιλ. Σχολ. Παν. 'Αθηνῶν, ἔτ. 1954-55, σ. 365-369.

[3] Βλ. *Νικ. Γ. Πολίτου,* Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, τ. Γ', ἐν 'Αθήναις 1930, σ. 69 καὶ 89-90. *Γ. 'Α. Μέγα,* Ζητήματα 'Ελλ. Λαογραφίας, 'Επετ. Λαογρ. 'Αρχ. τ. 1943/44, σ. 110-111, ἀνάτ. τεῦχ. Γ', σ. 30-31. Βλ. ἔτι *'Αλ. Χατζηδάκη,* 'Εκκλησίες Κρήτης. Παραδόσεις, Ρέθυμνο 1954, σ. 29. *Παν. Νικήτα,* Τὸ Λεσβιακὸ μηνολόγιο, Μυτιλήνη 1953, σ. 150-151 καὶ Λ.Α. ἀρ. 2304, σ. 222 (Μῆλος. Συλλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη) κ. ἄ.

[4] Λ. Α. ἀρ. 1132, σ. 138-139 (Συλλ. Μαρίας Λιουδάκι, 1937).

σθαι αὐτὴν νύμφην ἐν αὐτοῖς (σ. 105)[1]... Ἡ Βαρβάρα ἠρνήθη καὶ *τότε ἐπλήσθη θυμοῦ ὁ πατὴρ αὐτῆς καὶ ἐπῆρεν τὸ σπαθίον αὐτοῦ, σφάξαι αὐτήν. Ηὔξατο δὲ ἡ ἁγία Βαρβάρα καὶ ἐσχίσθη ἡ πέτρα καὶ ἐδέξατο αὐτὴν εἴσω καὶ ἐξέβαλεν αὐτὴν ἐπὶ τὸ ὄρος.... ἀνελθὼν δ' ὁ πατὴρ αὐτῆς ἠρώτα ... τὰ περὶ αὐτῆς.*[2]

Ἐκ τῆς συναξαρικῆς διηγήσεως ταύτης, ἀναγινωσκομένης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς μνήμης τῆς μάρτυρος, εἶναι φανερὸν ὅτι διεμορφώθησαν αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος παραδόσεις. Οὕτω γίνεται ὁμοίως λόγος εἰς αὐτὰς περὶ γάμου τῆς Ἁγίας, ὡς καὶ ἐν τῷ συναξαρίῳ, καὶ περὶ τῆς ἕνεκα τῆς μὴ συγκαταθέσεως διώξεως αὐτῆς, ἥτις κατὰ τὴν ἁγιολογικὴν διήγησιν κινδυνεύουσα νὰ σφαγῇ ὑπὸ τοῦ πατρός της ἐσώθη ἐντὸς διανοιγείσης πέτρας. Τὸ τελευταῖον τοῦτο θέμα ἀντικατεστάθη εἰς τὸς δημώδεις παραδόσεις διὰ τῆς ἱκεσίας πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὸ τῆς διωκομένης «νὰ τῆς ρίξῃ εὐλογιὰ γιὰ νὰ γίνῃ ἄσκημη», ἵνα καθισταμένη οὕτω δύσμορφος ἀποφύγῃ τὸν γάμον. Ἐν τῇ Ναξιακῇ παραδόσει ὁ διώκτης πατὴρ ἔχει ἀποβῇ ἐραστὴς τῆς θυγατρός του, ζητῶν νὰ τὴν νυμφευθῇ. Ἐνταῦθα ἡ κινδυνεύουσα κόρη εὔχεται προσέτι, ὅπως τὴν κόμην της παραλάβουν τὰ δάση, τὴν δὲ ὀμορφιάν της τὰ ὄρη καὶ ἡ πικροδάφνη (τὰ ἀγριοπικροφύλλαδα).

Περὶ τῆς πικροδάφνης ὡς αἰτιολογικαὶ τοῦ πικροῦ χυμοῦ της καὶ τοῦ ὡραίου ἄνθους της φέρονται εἰς τὸν λαὸν διάφοροι παραδόσεις. Οὕτως εἰς τοὺς ἐκ Σινώπης πρόσφυγας ὑπάρχει ἡ παράδοσις: *Ὅταν κυνηγοῦσαν τὸ Χριστὸ οἱ Ἑβραῖοι, πῆγε νὰ κρυφτῇ σὲ μιὰ δάφνη, μὰ αὐτὴ δὲ θέλησε νὰ τὸν κρύψῃ καὶ ἀπὸ τότε εἶναι καταραμένη.*[3] Ἄλλη παράδοσις ἐκ Ζιζανίου Πυλίας ἀναφέρει ὅτι *ἡ πικροδάφνη κ' ἡ λυγαριὰ ἦταν ἀδερφάδες κ' εἶχαν ἕνα ἀδερφὸ μονάκριβο καὶ πέθανε. Λοιπὸν ἡ δάφνη ἄνοιξε κόκκινα λουλούδια κ' ἡ λυγαριὰ μπλαβούλια, σκοῦρα, ὅπως εἶναι. Λέει τῆς δάφνης ἡ λυγαριά. «Καημένη, ὁ ἀδελφός μας πέθανε καὶ σὺ μοῦ ντύθηκες στὰ κόκκινα;» «Ἄχ, καημένη», τῆς λέει ἡ ἄλλη, «τὴν καρδιά μας νὰ τηράξῃς τίνος εἶναι μαυρύτερη». Κι ἀλήθεια τῆς λυγαριᾶς ἡ καρδούλα, ὅταν σκίσῃς τὸ κλαράκι της εἶναι ἄσπρη - ἄσπρη, ἐνῷ τῆς δάφνης εἶναι μαύρη καὶ πικριά, φαρμάκι.*[4]

Εἰς παράδοσιν ἐκ Ρόδου αἰτιολογεῖται ὁ πικρὸς χυμὸς τοῦ φυτοῦ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι *σὰν ἐσταύρωναν τὸ Χριστὸ ἔμπλεξε τὸ φόρεμα τῆς Παναγίας*

---

[1] Ὁ Alb. Wirth ἐκδίδει τὸ μαρτύριον κατὰ διάφορον διατύπωσιν τοῦ παρὰ J. Viteau ἔνθ' ἀνωτ.

[2] *Alb. Wirth*, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 107.

[3] Λ. Α. ἀρ. 1141, σ. 143 (Συλλ. Μαρίας Λιουδάκι, 1938).

[4] Λ. Α. ἀρ. 1378Α, σ. 148 (Συλλ. Γεωργίας Ταρσούλη, 1939).

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

(μεταβαινούσης πρὸς αὐτὸν) *σὲ μιὰ ἀροδάφνα κ᾽ ἐσχίστηκεν. Ἡ Παναγία τῆς κατηράσθη. «Ἔ ποὺ νά ᾽χῃς τὴν πίκρα μου!» κι ἀπὸ τότες τὸ ζουμὶ τῆς ἀροδάφνας εἶναι πικρὸ καὶ τὸ βάλλουν σὰν στυπτικὸ φάρμακο στὰ κουκούδια (πληγὲς) τῆς κεφαλῆς.* [1]

Ἡ Παναγία φέρεται καταρωμένη τὴν πικροδάφνην καὶ ἐν τῷ μοιρολογίῳ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς ἢ ἄλλως τῆς Παναγίας, εἰς παραλλαγὴν τῶν προσφύγων ἐκ τοῦ χωρίου *Ναζλῆ* Μικρᾶς ᾽Ασίας.[2] Ἡ πικροδάφνη εἰρωνευθεῖσα τὴν ἐκ τῆς σταυρώσεως τοῦ υἱοῦ της βαρυπενθοῦσαν Παναγίαν ἐπέσυρε κατ᾽ αὐτῆς τὴν κατάραν της, νὰ λάβῃ τὴν πικρίαν, τὴν ὁποίαν ἐκείνη ἐδοκίμασε, τὴν δὲ «*ροδοκοκκινίλα της λουλούδι νὰ τὴν βγάλῃ*».

Περνάει κ᾽ ἡ πικροδαφνιὰ καὶ τὴν περιγελάει:
– Ποιὸς εἶδε γιὸ εἰς τὸ σταυρὸ καὶ μάννα στὸ τραπέζι;
– Ἄντε κ᾽ ἐσὺ πικροδαφνιὰ τὴν πίκρα μου νὰ λάβῃς,
τὴ ροδοκοκκινίλα μου λουλούδι νὰ τὴ βγάλῃς. [3]

Εἰς ἄλλας παραδόσεις ἐκ Νάξου καὶ Λακωνίας, περὶ ὧν ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος,[4] αὐτοκτονοῦσα βασιλοπούλα παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τὴν μεταμορφώσῃ εἰς φυτόν, τοῦ ὁποίου ὁ χυμὸς τῆς ρίζης νὰ παραλάβῃ τὴν πικρίαν της καὶ τὰ ἄνθη του τὴν ὀμορφιάν της, ἢ πρὶν αὕτη αὐτοκτονήσῃ εὔχεται νὰ παραλάβῃ ἡ πικροδάφνη τὴν πικρίαν της εἰς τὰ φύλλα της καὶ τὴν ὀμορφιάν της εἰς τὰ ἄνθη κ.ἄ.

Τὸ θέμα τοῦτο τῆς μεταβιβάσεως τῆς πικρίας καὶ τοῦ κάλλους ἀποθνησκού-

[1] *᾽Αναστ. Βρόντη*, Τῆς Ρόδου παραδόσεις καὶ τραγούδια, Ρόδος 1930, σ.44.

[2] Λ. Α. ἀριθ. 1665 Γ΄, σ. 76 – 81 (Συλλ. *Δ. Β. Οἰκονομίδου*, 1951).

[3] Ἐν τῷ μοιρολογίῳ τούτῳ συνηθέστατα ἡ Παναγία καταρᾶται τοὺς γύφτους, οἵτινες κατεσκεύασαν τοὺς ἥλους, ἵνα σταυρωθῇ ὁ υἱός της. Ἐν τῇ ὡς ἄνω παραλλαγῇ καταρᾶται καὶ τὴν πικροδάφνην. Καὶ ἐναντίον ὅμως ἄλλων φυτῶν ἐκτοξεύει ἀρὰς διὰ συναφεῖς λόγους. Οὕτως ἐν παραλλαγῇ τοῦ μοιρολογίου ἐκ Ρόδου (βλ. *Π. Γνευτοῦ*, Τραγούδια δημοτικὰ τῆς Ρόδου, Ρόδος 1926, σ. 111 – 113) καταρᾶται τὴν κληματαριὰν καὶ τὴν λουμπουναριάν, διότι ἐν τῇ σπουδῇ αὐτῆς, μεταβαινούσης πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ υἱοῦ της:

.... ἐμπλέξαν τὰ μαλλάκια της εἰς τὶς κληματαργίτσες.
«Ἄμε κ᾽ ἐσὺ κληματαριὰ τὴν πίκρα μου νὰ λάβῃς.
Ὡς εἶν᾽ τὰ χείλη μου στιφὰ νὰ γίνῃ ὁ καρπός σας». (στ. 16 – 18)

Κ᾽ ἐμπλέξαν οἱ ποδγίτσες της εἰς τὶς λουμπουναργίτσες.
«Ἄμε κ᾽ ἐσὺ λουμπουναριὰ τὴν πίκρα μου νὰ πάρῃς·
Ὡς εἶν᾽ τὰ χείλη μου πικρὰ νὰ γίνῃ κι ὁ καρπός σας». (στ. 24 – 26)

Περὶ τῆς κατάρας τῆς Παναγίας κατὰ τῶν φυτῶν τούτων καὶ ἄλλων ἀναφέρεται καὶ εἰς δημώδεις παραδόσεις· (βλ. *Δημ. Λουκοπούλου*, Νεοελληνικὴ μυθολογία, ᾽Αθῆναι 1940, σ. 196 – 198 καὶ *Γ. Κ. Σπυριδάκη*, Κρητικαὶ παραδόσεις, Ἐπετ. Ἑταιρ. Κρητ. Σπουδῶν, τ. Β΄ (1939), σ. 137 - 138).

[4] Βλ. εἰς σελ. 202, 206 - 207.

σης γυναικὸς εἰς τὴν πικροδάφνην ἀπαντᾷ ἔτι καὶ εἰς παραλλαγὰς τοῦ ᾄσματος τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ ἔνθα ὁ λόγος περὶ τοῦ ἀποπνιγμοῦ ὑπ' αὐτοῦ τῆς συζύγου του πρὶν οὗτος ἐκπνεύση, ἵνα μὴ αὕτη μένουσα χήρα ὑπανδρευθῇ ἐκ δευτέρου, ἐπίσης εἰς τὸ ᾆσμα τοῦ Γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας, εἰς τὸ ᾆσμα «Φόνος βασιλέως ὑπὸ βασιλοπούλας (Ἀλέξανδρος)» [1] κ. ἀ.

Εἰς τὸ ἀκριτικὸν ᾆσμα τοῦ Διγενῆ, ἡ σύζυγός του ἀντιληφθεῖσα τὴν πρόθεσίν του νὰ τὴν ἀποπνίξῃ καὶ θρηνοῦσα τὴν μοῖραν της λέγει:

Ἔπαρε πέρδικα πλουμὶ κ' ἐσὺ τρυγόνα πάσο
κ' ἐσὺ τὸ σφακολούλουδο [2] πᾶρε τὴν κοκκινάδα
κ' ἐσὺ βουρλιὰ κομποβουρλιὰ ἔπαρε τὰ μαλλιά μου
νὰ μὴν τὰ πάρῃ ἄλλη καμμιὰ νά 'χῃ τὰ βάσανά μου. [3]

Ἡ αὐτὴ περίπου εὐχὴ ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τῆς θυσιαζομένης γυναικὸς τοῦ πρωτομάστορα τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας ὡς καὶ ὑπὸ τῆς ἡρωίδος τοῦ ἑτέρου ἀνωτέρω μνημονευθέντος ᾄσματος. Αἱ παραλλαγαὶ τῶν ᾀσμάτων μὲ τὸ θέμα τοῦτο τῆς πικροδάφνης προέρχονται πᾶσαι ἐκ Κρήτης, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ παραλλαγῶν καὶ τῶν δημοσιευμένων συλλογῶν, πλὴν τῆς ὑπὸ τοῦ Βασ. Φάβη [4] ἀναφερομένης ἐξ ἰδίας συλλογῆς του, τῆς ὁποίας δὲν δηλοῦται ὁ τόπος προελεύσεως.

Ὁμοίως περίπου πρὸς τὰ ᾄσματα ταῦτα, εἰς διατύπωσιν ἔμμετρον καὶ εἰς περιεχόμενον, γίνεται καὶ εἰς τὴν ἀνωτέρω Ναξιακὴν παράδοσιν περὶ τῆς ἁγίας Βαρβάρας ἡ παράκλησις περὶ τῆς μεταβιβάσεως εἰς τὴν πικροδάφνην τοῦ κάλλους αὐτῆς. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἐνταῦθα ὑποθέτω ὅτι εἶναι ὑστερογενές, προστεθὲν πιθανῶς ἔκ τινος τῶν ὡς ἄνω ᾀσμάτων, τοῦ ὁποίου παραλλαγὴ ἐκ Κρήτης μὲ τὸ θέμα τοῦτο θὰ ἐγένετο γνωστὴ ἐν Νάξῳ. Ἡ εἰς ὕφος διατύπωσις τοῦ ἐπεισοδίου ὁμοιάζουσα πρὸς τὴν εἰς τὰς Κρητικὰς παραλλαγὰς τῶν ᾀσμάτων τούτων εἶναι ἐνδεικτική, συνηγοροῦσα ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ταύτης.

III. Ὁ ἅγιος Λουκᾶς.

Ὁ ἅγιος Λουκᾶς ἔχει κάμει 72 εἰκόνες· τριάντα ἔξε μὲ τὴν Παναγία μὲ τὸ Χριστὸ καὶ τριάντα ἔξε σκέτη ἡ Παναγία.

---

[1] Ὁ τίτλος τοῦ ᾄσματος εἶναι ὁ ἐν τῷ οἰκείῳ φακέλῳ τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου.

[2] Τὸ ἄνθος τῆς σφάκας (πικροδάφνης).

[3] Κρητικὸς λαός, ἔτ. 1909, σ. 15 (συλλ. Παύλου Βλαστοῦ). Βλ. καὶ Λαογρ., τόμ. 4 (1912/13), σ. 453 κἑξ.

[4] Βλ. Λαογρ., τόμ. 4 (1912/13) σ. 456.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

῞Οdεν ἤκαμε τσὶ εἰκόνες ἐκάλεσε τὴν Παναγία ποὺ εἶχε μικρὸ τὸ Χριστὸ τότες νὰ 'δῇ τὰ ἔργα dου, ἂν τσ' ἀρέσανε. Τότες ἐσηκωθήκανε οἱ εἰκόνες καὶ τσ' ἐκάμανε σκῆμα[1] κ' ἡ Παναγία τῶν εἶπενε: ἡ χάρι εὐτουνοῦ ποὺ σηκώνω κ' ἡ ἐδική μου νά 'ναι μαζί σας. 'Εν ὅσῳ ὑπάρχει ὁ κόσμος νὰ ἐνεργᾶτε καὶ νὰ θαματουργᾶτε ὅπου βρεθῆτε κι ὅπου σταθῆτε.

Αὐτὲς οἱ εἰκόνες εἶναι σκορπιρμένες σ' ὅλο τὸ gόσμο. Καὶ οἱ Τοῦρκοι τσὶ πιστεύουνε καὶ τσὶ προσκυνοῦνε.

῾Η Γλυκοφιοῦσα[2] εἶναι κάμωμα τοῦ ἁγίου Λουκᾶ. Μέχρι τώρα ἐθαματούργανε καὶ θαματουργᾷ. Τὸ καdήλι τζη ὅμως δὲν πρέπει νὰ ρβήσῃ[3] ποτέ. ῞Αμα ρβήσῃ πετοῦνε δυὸ τρεῖς φωθιὲς καὶ ἀνάβει μοναχό dου.

Τοῦ ἁγίου Λουκᾶ εἰκόνες εἶναι τρεῖς ἀπάνω 'ς τὴ Νάξο. Αὐτὴ δὰ ἡ Γλυκοφιοῦσα, ἡ Κιουρὰ ῾Αϊά,[4] κ' ἡ 'Αργοκοιλιώτισσα πού 'ναι 'ς τ' 'Αργοκοίλι.[5]

Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 95-96. ('Εκ Φιλωτίου. Παρὰ Κυριακῆς 'Εμμ. Θεωνᾶ, ἐτῶν 78)

῾Υπάρχει παράδοσις εἰς τὴν 'Εκκλησίαν ὅτι ὁ 'Απόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἐζωγράφησε πρῶτος εἰκόνας τῆς Παναγίας. 'Εκ τῆς παραδόσεως ταύτης ἀναγνωρίζονται εἰς τὴν 'Ορθόδοξον 'Εκκλησίαν τρεῖς κυρίως εἰκόνες τῆς Θεομήτορος ὡς αὐθεντικὰ ἔργα αὐτοῦ· ἡ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Μ. Σπηλαίου, ἡ ἐν τῇ μονῇ Κύκκου τῆς Κύπρου καὶ ἡ ἐν τῇ μονῇ Σουμελᾶ τῆς Τραπεζοῦντος.[6]

Περὶ εἰκόνος τῆς Θεοτόκου ὡς ἔργου τοῦ Λουκᾶ πρῶτος μνημονεύει ὁ περὶ τὸ 530 ἀκμάσας Θεόδωρος 'Αναγνώστης[7] παραδίδων ὅτι ἡ αὐτοκράτειρα Εὐδοκία εἰς τὴν θυγατέρα αὐτῆς Πουλχερίαν «τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, ἣν ὁ 'Απόστολος Λουκᾶς καθιστόρησεν ἐξ ῾Ιεροσολύμων ἀπέστειλε».[8]

Περὶ τὸ ἀξιόπιστον τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως ταύτης, ἥτις εὐρύτατα ἔχει διαδοθῆ ἔν τε τῇ 'Ανατολικῇ καὶ τῇ Δυτικῇ 'Εκκλησίᾳ, ἠσχολήθησαν κατὰ καιροὺς πολλοὶ ἐρευνηταί, ἡμέτεροι καὶ ξένοι, προτείναντες διαφόρους λύσεις τοῦ

---

[1] Σχῆμα, ὑπόκλισιν.

[2] Εἰκὼν εὑρισκομένη ἐν Φιλωτίῳ, ἐν τῇ οἰκίᾳ Γεωργ. Παγιδα.

[3] Νὰ σβήσῃ.

[4] Εὑρίσκεται ἐν τῇ μονῇ τῆς ῾Αγιᾶς κειμένη ἔξωθι τοῦ χωρίου Κωμιακῆς.

[5] Τοπωνύμιον ἐν τῇ Βορείᾳ Νάξῳ.

[6] Περὶ τῆς εἰκόνος ταύτης ὁμιλοῦν καὶ 'Αθηναϊκαὶ παραδόσεις. Βλ. *Φερδ. Γρηγοροβίου*, ῾Ιστορία τῆς πόλεως τῶν 'Αθηνῶν κατὰ μέσους αἰῶνας (κατὰ μετάφρ. Σπυρ. Π. Λάμπρου) τ. Α', ἐν 'Αθήναις 1904, σ. 114-115 καὶ *Δημ. Γρ. Καμπούρογλου*, ῾Ιστορία τῶν 'Αθηναίων, τ. Β', ἐν 'Αθήναις 1890, σ. 283.

[7] Κατὰ *Κάρ. Κρουμπάχερ*, ῾Ιστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, τ. Α', (μετ. Γ. Σωτηριάδου), ἐν 'Αθήναις 1897, σ. 689.

[8] *Migne, P. G.* 86, στ. 165.

ζητήματος τούτου[1]. Γενικῶς ἐπικρατεῖ ἡ ἄποψις ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς δὲν ὑπῆρξεν ὁ εἰκονογράφος τῆς Θεοτόκου[2] καὶ «κατ' ἀκολουθίαν ἡ περὶ τῶν εἰκόνων τῆς Παναγίας ὡς ζωγραφηθεισῶν ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ παράδοσις εἶναι ἀστήρικτος καὶ ἀπορριπτέα, ἅτε μὴ βασιζομένη ἐπὶ ἐπισήμων μαρτυριῶν τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας».[3]

Τὴν περὶ τοῦ Λουκᾶ παράδοσιν ὡς ζωγράφου τῶν πολυπληθῶν ἐν τῇ Δύσει εἰκόνων, φερομένων ὡς ἔργων αὐτοῦ, ἀπορρίπτουν ὡς ἀσύστατον καὶ οἱ ξένοι μελετηταί, θεωροῦντες τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θεοδ. τοῦ Ἀναγνώστου ὡς μὴ στηριζομένην εἰς μαρτυρίαν τινά,[4] ἀντιτιθεμένην δὲ καὶ πρὸς τὴν ρῆσιν τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου καθ' ἣν «neque enim novimus faciem Virgines Mariae... Itaque hic salva fide dicere, forte talem forte non talem».[5]

Ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνωτέρω ἡ παράδοσις αὕτη συνεχιζομένη διεδόθη εἰς τὸν λαὸν καὶ διεμορφώθη ὑπ' αὐτοῦ ὑπὸ διαφόρους μορφὰς εἰς τὸν κύκλον τῶν θρησκευτικῶν του διηγήσεων.[6]

Ὡς πρὸς τὴν παρατιθεμένην ἀνωτέρω δημώδη παράδοσιν ἐξ Νάξου παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη ἀκολουθεῖ βασικῶς τὴν ἐκκλησιαστικήν, περιεχομένην καὶ εἰς τὰ Μηναῖα τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἀναφερόμενος ἐν αὐτῇ, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις,[7] ἀριθμὸς 72, δηλωτικὸς τοῦ συνόλου τῶν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ ζωγραφηθεισῶν εἰκόνων, εἶναι τυπικὸς σημειουμένου οὕτω τοῦ πλήθους αὐτῶν. Τοῦ ἀριθμοῦ τούτου χρησιμοποιουμένου κυρίως ὡς μαγικοῦ ἐπεξετάθη ἀκολούθως ἡ χρῆσις καὶ εἰς πράγματα πρὸς δήλωσιν τοῦ πλήθους αὐτῶν.[8]

---

[1] Βλ. *Γ. Ἀ. Σωτηρίου*, Ὁ Χριστὸς ἐν τῇ τέχνῃ, ἐν Ἀθήναις 1914, σ. 55 κἑξ. ἔνθα ἀναφέρεται ἔτι καὶ περὶ εἰκόνων τοῦ Χριστοῦ ἀποδιδομένων εἰς τὸν Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν. Ὡσαύτως παρατίθεται ἐνταῦθα καὶ ἡ σχετικὴ προγενεστέρα βιβλιογραφία. *Τοῦ αὐτοῦ* ἐν Ἀρχαιολ. Δελτ. τ. 4, 1918, παράρτημα, σ. 56 - 60. *Δημ. Πασχάλη*, περὶ τῶν εἰς τὸν Λουκᾶν ἀποδιδομένων εἰκόνων τῆς Παναγίας, Actes du IIIme Congrès international d'Études Byzantines, Athènes 1932, σ. 239 - 241. *Τοῦ αὐτοῦ*, ἐν Ἡμερ. Μεγ. Ἑλλάδος, ἔτ. 1933, σ. 251 - 264, ἔνθα ἐρευνᾷ τὸ θέμα συστηματικώτερον. *Ἀνδρέου Ξυγγοπούλου*, Ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ μονῇ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, Ἀρχαιολ. Ἐφημ. (1933), σ. 101 κἑξ. ἰδίᾳ σ. 117. *Cabroll - H. Leclercq*, Dict. d'archéol. chrét. et de Liturgie, t. 9ème, 1930, II, στ. 2614. *Réau Louis*, Iconographie de la bible, t. second, II, σ. 70 κἑξ. καὶ σ. 25 καὶ εἴ τινα ἄλλον.

[2] Βλ. *Γ. Ἀ. Σωτηρίου*, ἐν Ἀρχαιολ. Δελτ., ἔνθ' ἀνωτ., σ. 59 - 60.

[3] Βλ. *Δημ. Πασχάλην*, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 259 κἑξ. Πρβλ. καὶ *Ἀνδρέαν Ξυγγόπουλον*, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 117.

[4] Βλ. *Cabroll - H. Leclercq*, ἔνθ' ἀνωτ. καὶ *Réau Louis*, ἔνθ' ἀνωτ.

[5] De Trinitate, lib. 8, ἐν *Migne, P. L.* 42, στ. 952.

[6] Πρβλ. *Παν. Νικήτα*, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 139 - 140.

[7] Βλ. *Δημ. Πασχάλην*, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 257.

[8] Βλ. σχετικῶς *Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη*, Ὁ ἀριθμὸς ἑβδομήκοντα δύο. Ἀφιέρωμα εἰς Κωνσταντῖνον Ἄμαντον, Ἀθῆναι 1940, σ. 409 - 418.

Τέλος αἱ ἀναφερόμεναι ἐν τῇ παραδόσει τρεῖς εἰκόνες[1] ὡς ἔργα τοῦ Λουκᾶ ἀπεδόθησαν εἰς τὸν Εὐαγγελιστήν, διότι θεωροῦνται παλαιαὶ καὶ θαυματουργοί· ὡς θαυματουργοὶ θεωροῦνται καὶ αἱ ἄλλαι ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ ποιηθεῖσαι εἰκόνες ὥστε νὰ τυγχάνουν, κατὰ τὴν αὐτὴν παράδοσιν, σεβασμοῦ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Τούρκων.

Ζ΄. ΦΥΤΑ

Ι. Ὁ γάδαρος καὶ τὸ κλῆμα.

Τὸ κλῆμα 'ς τὴ Νάξο τό 'φερενε ἀπὸ τὴ Θράκη ὁ θεὸς τῶν ἀbελιῶ. Τό 'φτεψενε 'ς τὴ bορτάρα.[2] Τό 'δαν' οἱ χωρα·ί·τες[3], λέει: τί ὡραῖο φυτὸ πού 'ναι. Τὸ περιφράξανε γιὰ νὰ δοῦνε τί καρπὸ θὰ κάμῃ ἅμα μεγαλώσῃ. Κατὰ τὸν 'Οχτώβρη 'πῆγε ἕνας γάδαρος καὶ τό 'φαγενε. 'Επῆγαν καὶ τό 'δανε φαγωμένο κ' εἶπαν' ὅτι τό 'φαγεν' ὁ γάδαρος καὶ καταστράφηκενε. 'Αλλ' ἦρθεν' ἡ ἄνοιξι κ' ἤβγαλενε βλαστάρι πιὸ χοdρὸ καὶ ζωηρὸ ἀπ' τὸ πρῶτο. 'Απὸ τότες ἄρχισαν καὶ κλαδεύουν τ' ἀbέλια. Καὶ γι' αὐτὸ ἅμα φάῃ γάδαρος τ' ἀbέλι δὲν καταστρέφεται, ἐνῷ ἅμα τὸ φάῃ κατσίκα καθίζουν οἱ διαόλοι ἀπάνω.

Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 31. ('Εκ Φιλωτίου. Παρὰ Νικ. 'Ιω. Μαυρομμάτου, ἐτῶν 74)

Περὶ τῆς ἀμπέλου φέρονται ποικίλαι παρὰ τῷ λαῷ παραδόσεις ἀναφέρουσαι ἐπιχαρίτως τὰ κατὰ τὴν φύτευσιν αὐτῆς, περὶ θαυμασίας ἀναπτύξεώς της, περὶ τοῦ παραγομένου καρποῦ καὶ τῶν συνεπειῶν ἐκ τῆς χρήσεώς του κλπ. 'Εκ τῶν παραδόσεων τούτων δύο ἔχει δημοσιεύσει ὁ Νικ. Γ. Πολίτης, ὧν ἡ μία ἐκ τῆς Νάξου.[4]

Εἰς τὴν νῆσον ταύτην τῶν Κυκλάδων, γνωστὴν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος διὰ τὴν ἐν αὐτῇ καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου καὶ τὸν παραγόμενον ἐξαίρετον οἶνον,[5] ἀπαντοῦν καὶ σήμερον ἀκόμη σχετικαὶ παραδόσεις ἀναφέρουσαι περὶ τῆς μεταφορᾶς

---

[1] Κατὰ πληροφορίαν τοῦ Δημ. Β. Οἰκονομίδου καὶ ἡ Παναγία ἡ 'Απεραθίτισσα πιστεύεται ἐν 'Απεράθου τῆς Νάξου ὡς ἔργον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ.

[2] Πύλη μαρμαρίνη ἀρχαίου ναοῦ πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως Χώρας τῆς Νάξου ἐπὶ τῆς καλουμένης νησῖδος τοῦ Βάκχου.

[3] Οἱ κάτοικοι τῆς Χώρας (Νάξου) πρωτευούσης τῆς Νάξου.

[4] Βλ. Παραδόσεις, τ. Α΄, 'Αθῆναι 1904, σ. 623, ἀρ. 1002.

[5] Βλ. *Δημ. Β. Οἰκονομίδου*, 'Ο Διόνυσος καὶ ἡ ἄμπελος ἐν Νάξῳ κατὰ τὰς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας παραδόσεις, Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier, τ. Β΄, 'Αθῆναι 1953, σ. 186 κἑξ.

ὑπὸ τοῦ Διονυσίου (Διονύσου) καὶ φυτεύσεως τῆς ἀμπέλου εἰς τὴν νῆσον, [1] τῆς πρώτης γενέσεως τοῦ κλήματος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου κ. ἄ. [2]

Ἡ παρατιθεμένη ἀνωτέρω παράδοσις ἐκ Φιλωτίου ἀναφέρει περὶ τῆς ἐκ Θρᾴκης εἰσαγωγῆς τῆς ἀμπέλου εἰς τὴν Νάξον καὶ περὶ τοῦ τρόπου διὰ τοῦ ὁποίου ἔμαθον οἱ κάτοικοι τῆς νήσου τὴν κλάδευσιν αὐτῆς.

Ὁ καθορισμὸς ἐν τῇ παραδόσει τῆς Θρᾴκης ὡς τοῦ τόπου ἐξ οὗ μετεφέρθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῆς ἀμπέλου τὸ κλῆμα φαίνεται μᾶλλον νεωτέρα προσθήκη ὑπὸ λογίων. Ἡ παρατήρησις ἐν τέλει ὅτι ἡ ἀποκοπὴ κλήματος ὑπὸ τοῦ ὄνου δὲν φέρει βλάβην εἰς τὴν βλάστησιν καὶ τὴν καρποφορίαν του ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν αἶγα, ἥτις προξενεῖ καταστροφὴν εἰς αὐτό, στηρίζεται προφανῶς εἰς τὴν ἐμπειρίαν τοῦ λαοῦ.

II. Τὸ γέννημα (= τὰ δημητριακά).

Τσῆ Σταυροπροσκυνήσεως σκύβγει τὸ 'έννημα [3] καὶ φιλεῖ τὴ γῆς καὶ τσῆ λέει: Πάω, μάννα μου, νὰ μὲ φᾶν τὰ φίδια τὰ τρικέφαλα. Ἐκεῖνοι, λέει, παιδί μου, θὰ φᾶν' ἐσένα κ' ἐγὼ ἐκεῖνοι.

Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 168. (Ἐκ Φιλωτίου. Παρὰ Κατίγκως Ἀαρών, ἐτῶν 89)

Ἡ παράδοσις ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τῆς παρὰ Νικ. Γ. Πολίτῃ [4] Χιακῆς καθ' ἣν «*τὴν ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τὰ στάχυα σκύβουν καὶ φιλοῦν τὴ γῆ τὴν ἀποχαιρετοῦν καὶ λέν: Ἔχε γειάν, μαννοῦλα μου καὶ πὰ μᾶς φᾶν' οἱ λύκοι. Καὶ ἡ γῆ τοὺς χαιρετᾷ κ' ἐκείνη καὶ λέγει: Ἐσᾶς οἱ λύκοι τρώγου σας, μὰ 'γὼ τρώγω τοὺς λύκους.*

Κατὰ τὴν Ναξιακὴν παράδοσιν ὁ ἀσπασμὸς οὗτος τῆς γῆς λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, συνδεομένης οὕτω πρὸς τὴν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην προσκύνησιν τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς προσκυνήσεως ἀντιστοίχως τῆς γῆς ὑπὸ τῶν σταχύων.

Περὶ τῆς ἐννοίας τῶν παραδόσεων τούτων δέχεται ὁ Νικ. Γ. Πολίτης ὅτι

---

[1] *Νικ. Γ. Πολίτου*, Νεοελληνικὴ μυθολογία, μέρος Α', ἐν Ἀθήναις 1871, σ. 63 - 64. *Τοῦ αὐτοῦ*, Παραδόσεις τ. Α' (1904), σ. 98 - 99 καὶ παρὰ *Δημ. Β. Οἰκονομίδῃ*, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 193 κἑξ.

[2] Βλ. *Δημ. Β. Οἰκονομίδου*, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 197 - 199. *Τοῦ αὐτοῦ*, Ναξιακαὶ παραδόσεις, Λαογρ. 17 (1957), σ. 52 - 53 καὶ 70.

[3] Γέννημα.

[4] Παραδόσεις τ. Α', Ἀθ. 1904, σ. 174 (=*Κ. Κανελλάκη*, Χιακὰ Ἀνάλεκτα, Ἀθ. 1890, σ. 365). Βλ. ἔτι καὶ *Παν. Νικήτα*, Τὸ Λεσβιακὸ μηνολόγιο, Μυτιλήνη 1953, σ. 63 καὶ 244.

τότε εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς σημαντικωτέρας φυτικῆς αὐξήσεως.[1] Τὴν ἑρμηνείαν ταύτην ἐνισχύει ἔτι καὶ ἡ ἐν Λέσβῳ λαϊκὴ δοξασία συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν «*τ' Βγατζιλ'σμοῦ τ' μέρα τὰ σπουριὰ ἀφήνιν πλιὰ τοὺ χῶμα τσὶ φουdώνιν*».[2]

Ὅμοιαι παραδόσεις ἀναφερόμεναι ὅμως γενικώτερον εἰς φυτὰ εἶναι γνωσταὶ καὶ ἐξ ἄλλων ἑλληνικῶν τόπων (Αἰτωλίας, Πόντου, Πελοποννήσου κ. ἄ.). Αἰτία τῆς δημιουργίας τούτων ὑπῆρξε κατὰ τὸν Φαίδ. Κουκουλὲν τὸ γεγονὸς ὅτι «πολλῶν δένδρων οἱ κλάδοι εἴτε φύσει εἴτε καὶ ὑπὸ τοῦ καθ' ὡρισμένην διεύθυνσιν πνέοντος ἀνέμου κλίνουσι. Τὸ φυσικὸν τοῦτο φαινόμενον οἱ εὐσεβεῖς Χριστιανοὶ συνέδεσαν μὲ ἐπεισόδιον τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ πλάσαντες σχετικὰς παραδόσεις».[3] Τοιαῦται παραδόσεις ἀπαντοῦν ἤδη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ὡς ἡ ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Γλυκᾶ ἀναφερομένη. «Καὶ δέντρον ἵσταται (ἐν Παλαιστίνῃ) πάσης ἀρρωστίας ἀλεξίκακον, ὃ δένδρον εἰς γῆν ἐκλίθη καὶ προσεκύνησε δῆθεν τὸν Κύριον εἰς Αἴγυπτον φεύγοντα, σώζει δὲ εἰσέτι τὸ σχῆμα τῆς προσκυνήσεως».[4]

Η΄. ΗΜΕΡΕΣ

α΄.

Μιὰ ὕφαινενε 'ς τὸ χωριό μας κάθε Παρασκευγὴ κ' ἐπήγενε ἡ ἁγία Παρασκευγὴ καὶ τσ' ἤδωσενε μέσ' 'ς τὰ μάθια κ' ἐστραβώθηκενε. Ὕστερα ἀρρώστησενε κ' ἐλειῶσα dὰ κριάτα τζη[5] κ' ἐπέθανενε.

Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 168. (Ἐκ Φιλωτίου. Παρὰ Κατίγκως Ἀαρών, ἐτῶν 89)

β΄.

Ἤτανε μιὰ 'υναῖκα κ' ἐφώναξενε μιᾶς ἀλλονῆς· ὦ 'ειτόνισσα! Ἐκείνη 'νόμιζενε πὼς εἶναι 'υναῖκα καὶ τσ' ἤνοιξενε 'ιὰ νὰ νυχτερέψουνε.[6] Μόλις ποὺ τὴν εἶδενε τὴν ἐdίκρυσε κ' εἶδεν' ὅτι δὲν ἤτανε 'υναῖκα. Τὴν εἶδενε πὼς ἤτανε ἀπὸ τὴ μέση κι ἀπάνω 'υναῖκα κι ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω εἴχενε μαλλιαρὰ γαϊδουρνίσα ποδάρια. Ἐτρόμαξεν' ἡ 'υναῖκα[7] καὶ 'ιὰ νὰ φύγη εἶπενε: ἄχ, ἄχ, τί εἶναι ποὺ γίνετ' ὄξω; Λέει: τί; Λέει: τσ' ἁγίας Πέφτης τὸ 'υιὸ 'σκοτώσανε. Μόλις ποὺ 'πενε ἐτσὰ 'πετάχτηκε κ' ἤβγεν' ὄξω ποὺ 'νόμιζε πὼς ἤταν' ἀλήθεια, κ' ἐκείνη τὴν ἐκοροΐδεψενε 'ιὰ

[1] Παραδόσεις τ. Β΄ Ἀθ. 1904, σ. 905.
[2] Βλ. *Παν. Νικήτα*, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 258.
[3] Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τ. Ϛ΄, ἐν Ἀθήναις 1955, σ. 301.
[4] Βίβλος Χρονική, 515, 15. Βλ. καὶ *Φαίδ. Κουκουλέ*, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 301 - 302.
[5] Τὰ κρέατά της, αἱ σάρκες της.
[6] Νὰ κάμουν νυχτέρι, νυκτερινὴν ἐργασίαν.
[7] Ἥτις τὴν ὑπεδέχθη.

νά 'βγη ὄξω νὰ μὴ τὴ dadάρη.[1] Τὸ κατάλαβεν' ὕστερα πὼς τσ' εἴπενε ψέματα 'ιὰ νὰ τὴ gάμη νά φύη. Εἶχεν ὅμως κλειδώσει ἡ 'υναῖκα τὴ bόρτα μόλις ἤφυενε κ' ὕστερα 'πήενε κ' ἤπεσενε μὲ τὸ παιδί τζη ποὺ 'κοιμούdανε καὶ τὸ τζίbισε 'ιὰ νὰ ξυπνήση νὰ μὴ φοβᾶται. Ὕστερα ἤρθεν' ἀπ' ὄξω 'ς τὸ παράθυρο κ' ἐφώναξεν' ἡ ἄλλη: ὦ 'ειτόνισσα! ἄνοιξέ μου νὰ πάρω τὴ ρόκα μου καὶ τὸ μαλλιοσφόdυό μου[2] ποὺ τὰ 'ξέχασα· ἄνοιξέ μου, νὰ πάρω τὴ gατρουλήθρα μου. Ἡ ἄλλη δὲ τσ' ἐμίλησενε πιὰ παρὰ εἶχενε πέσει καὶ τὴν ἐτίναζενε.[3] Τότε ἤφυε πιὰ αὐτὸ τὸ πρᾶμα. Νὰ τὴ χαλάση[4] ἤθελενε ἀλλ' ἀφοῦ τὴν εἶχενε πιὰ κλείσει ὄξω ἤσκασενε κ' ἐχάθηκενε. Ἦτανε σκόλη μέρα. 'Ξημέρωνενε τσ' ἁγίας Παρασκευγῆς.

Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 6-7. ('Εκ Φιλωτίου. Παρὰ Φλώρας Β. Μουστάκη, ἐτῶν 69)

Αἱ παραδόσεις αὗται ἀναφέρονται εἰς τὴν ἁγίαν Παρασκευὴν ἰδίᾳ δ' εἰς τὴν ἰδιότητα αὐτῆς ὡς τιμωροῦ ἐργαζομένων γυναικῶν εἰς ἡμέρας ἢ ὥρας μὴ ἐπιτρεπομένας ὑπ' αὐτῆς.[5] 'Εν τῇ πρώτῃ γίνεται λόγος περὶ τῆς τιμωρίας ὑπ' αὐτῆς γυναικός, ἥτις ὕφαινε κατὰ τὴν Παρασκευήν, ἡμέραν τηρουμένην ὡς ἀργίαν ὑπὲρ τῆς Ἁγίας,[6] ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ περὶ ἀποπείρας τιμωρίας γυναικός, ἐργαζομένης κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς της.[7]

Ἡ μορφὴ ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐπιφαίνεται ἐν τῇ δευτέρᾳ παραδόσει ἡ τιμωρὸς Ἁγία «ἀπὸ τὴ μέση κι ἀπάνω 'υναῖκα κι ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω μὲ μαλλιαρὰ γαϊδουρνίσα ποδάρια», μὴ ἀπαντῶσα εἰς ἄλλας περὶ αὐτῆς παραδόσεις καὶ δὴ ἐκ Νάξου,[8] ἐνθυμίζει ὁμοίαν ἐμφάνισιν τῶν δαιμόνων εἰς τὸν ἅγιον 'Αντώνιον, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ 'Αθανασίου, ἐπισκόπου 'Αλεξανδρείας, παραδίδοντος σχετικῶς ὅτι «ἀναστὰς δὲ (ὁ 'Αντώνιος) εἶδε θηρίον ἀνθρώπῳ μὲν ἐοικὸς ἕως τῶν μηρῶν, τὰ δὲ σκέλη καὶ τοὺς πόδας ὁμοίους ἔχον ὄνῳ».[9] Τὸ δαιμόνιον τοῦτο εἶναι, ὡς ὑποθέτει ὁ Φαίδων Κουκουλές, ἡ τῶν κειμένων ὀνοσκελίς, ἥτις «καταλεκτέα με-

---

[1] Νὰ μὴ τὴν πειράζῃ, νὰ μὴ τὴν ἐνοχλῇ.

[2] Σπόνδυλος προσαρμοζόμενος εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἀτράκτου διὰ νὰ περιστρέφεται αὕτη εὐκολώτερον.

[3] Ἔτρεμεν ἐκ τοῦ φόβου. Τὸ ῥῆμα χρησιμοποιεῖται κυρίως μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ προκαλουμένου ἐκ τοῦ ψύχους ῥίγους.

[4] Νὰ τὴν ἐξοντώσῃ.

[5] Περὶ τῆς Ἁγίας ταύτης γενικῶς βλ. *Δημ. Β. Οἰκονομίδου*, Ἡ Ἁγία Παρασκευὴ εἰς τὸν βίον τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Ρουμανικοῦ λαοῦ, 'Επετ. Λαογρ. 'Αρχ., τόμ 9-10 (1955-1957), σ. 65-104.

[6] Βλ. *Δημ. Β. Οἰκονομίδου,* ἔνθ' ἀνωτ., σ. 77.

[7] Βλ. καὶ *Δημ. Β. Οἰκονομίδου,* ἔνθ' ἀνωτ., σ. 77-78.

[8] Πρβλ. *Δημ. Β. Οἰκονομίδην,* ἔνθ' ἀνωτ., σ. 78-79.

[9] Βίος τοῦ ἁγίου 'Αντωνίου, *Migne*, P. G. 26, § 53, στ. 920.

ταξὺ τῶν φαντασμάτων».[1] Κατὰ τὸν Roger Goossens ὁ δαίμων οὗτος συμπίπτει πρὸς τὴν Ἔμπουσαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, πρόκειται δ᾽ ἴσως περὶ δαιμονίου ἐν ᾧ ἀφωμοιώθησαν δύο ἀρχικῶς διακρινόμενα ἀπ᾽ ἀλλήλων δαιμονικὰ ὄντα.[2] Εἰς τὸν λαὸν ὑπάρχει καὶ σήμερον ἡ πίστις περὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν δαιμονίων τούτων, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἡμετέρας παραδόσεως ἐμφαίνεται· ταῦτα καλοῦνται ἀνασκελάδες (ἀνασκελᾶς) κατὰ παραφθορὰν ἐκ τοῦ Ὀνοσκελίς.[3]

Περὶ τῆς ἀναφερομένης τέλος ἐν τῇ δευτέρᾳ παραδόσει ἁγίας Πέμπτης παρατηρῶ ὅτι αὕτη, οὖσα ἀνύπαρκτος, ὅσον γνωρίζω, θὰ ἐπλάσθη κατ᾽ ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἁγίαν Παρασκευήν.

Θ΄. ΑΙΤΙΑ

Ὁ Φλεβάρης.

Οἱ μηνάδες ἀπὸ τὴν πρώτη τοῦ χρόνου ποὺ ἀρχινοῦσεν ἀπὸ τὸ Σεπτέβριο ἐτρυγῆσαν τ᾽ ἀbέλι dωνε (ἀδέρφια ἦταν αὐτοὶ βέβαια) κ᾽ ἐμάζεψαν τὸ κρασὶ καὶ τὸ 'βάλανε σ᾽ ἕνα βαρέλι. Ἀρχίσανε ἀπὸ τὸν πρῶτο κ᾽ ἐβάλανε μιὰ κάνουλα·[4] τοῦ Σεπτέβρη αἴφνης ἀπάνω, τοῦ Νοέμβρη πιὸ κάτω καὶ ὅλων τῶν μηνάδων κατὰ σειρά. Οἱ κάνουλες 'bαίνανε 'ς τὸ ἴδιο βαρέλι κατὰ σειρά. Ἦρθε ἡ σειρὰ τοῦ Φλεβάρη. Αὐτὸς ἦτανε πονηρός. Λέει: νὰ βάλετε τὴ gάνουλά μου τελευταία. Ὄχι, νὰ τὴ βάλωμενε 'ς τὴ σειρά, εἶπαν᾽ οἱ ἄλλοι. Ἀφοῦ δὲν ἤθελενε τοῦ 'κάμαν τὸ χατήρι dου καὶ τὴ 'βάλαν τελευταία.[5] Ἀλλ᾽ αὐτὸς τί ἔκανενε. Λέει: ἐγὼ θέλω νὰ δοκιμάξω τὸ μοῦστο ἂν ἐγίνηκενε. Οἱ ἄλλοι τοῦ 'πανε: ἀπὸ τώρα θὰ δοκιμάξῃς τὸ μοῦστο; ἀλλά, τῶν εἶπενε, τὸν 'δικό μου θέλω νὰ δοκιμάξω καὶ ὄχι τὸν δικό σας. Καλά. Ἄς τονε, εἶπαν᾽ οἱ ἄλλοι.

Τὸ βρῆκε καλὸ καὶ ἤπινεν ταχτικά. Τὸ δικό μου πίνω ἔλεγε πάντα, ὄχι τὸ δικό σας. Μιὰ μέρα 'χανε τραπέζι. Λέει: δὲ φέρνομενε καὶ κρασὶ νὰ 'πιούμενε; Τώρα τὸ κρασὶ εἶ᾽ gαμωμένο.[6] Ἤνοιξεν ὁ πρῶτος τὴ gάνουλά dου ἀλλὰ δὲν ἔτρεχε.

---

[1] Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τ. Α΄, II, Ἀθῆναι 1948, σ. 251.

[2] Βλ. *Roger Goossens*, Les femmes de la mer. Προσφορὰ εἰς Στίλπωνα Κυριακίδην, Θεσσαλονίκη 1953, σ. 218 - 219.

[3] Περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀνασκελάδων. Βλ. *Νικ. Γ. Πολίτην* εἰς Λεξικ. Ἀρχεῖον τῆς Μέσης καὶ Νέας Ἑλληνικῆς, τόμ. Ε΄ (1918), σ. 30 - 32. Γενικῶς περὶ τῆς πίστεως τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ὕπαρξιν τούτων βλ. *Roger Goossens*, ἔνθ᾽ ἀνωτ., σ. 215 - 231 καὶ *Στίλπ. Κυριακίδου*, Ἑλληνικὴ Λαογραφία, ἐν Ἀθήναις 1922, σ. 183 - 184 καὶ 190.

[4] Στρόφιγγα, κρουνόν.

[5] Δηλ. παρὰ τὸν πυθμένα τοῦ βαρελιοῦ.

[6] Καμωμένον, κατάλληλον πρὸς πόσιν.

Σειρὰ ὅλοι[1] δὲν εὑρήκανε κρασί. Βρὲ Φλεβάρη, τί μᾶς ἤκαμες; ἤπιες ὅλο τὸ κρασί; ἐμεῖς δὲν ἤπιαμενε καθόλου. Σᾶς ὁρκίζομαι δὲν ἤπια ἀπὸ τὴ gάνουλα τὴ δική σας πιτυλιά.[2] Ὅσο 'πια τό 'πια ἀπὸ τὴ δική μου. Τότες τὸν ἐπιάσανε καὶ τὸν ἐρρίξανε ἀπὸ τὸ παράθυρο ὄξω ἀπὸ τὸ σπίτι κ' ἤσπασε τὸ ποδάρι dου κ' ἐτραυήχτηκενε σὲ μιὰν ἀπανεμιὰ[3] κ' ἐκάθισενε κ' ἤκλαιενε ἀπὸ τὸ bόνο πού 'χενε. Ἀλλὰ 'κεῖ πού 'κλαιενε ἐγέλανε, γιατὶ ἐγέλασενε ἕντεκα νομάτοι. Καὶ γι' αὐτὸ ὁ Φλεβάρης ἐκεῖ πού 'ναι κακωσυνᾶτος[4] καὶ χιονίζει, ἐκεῖ βγαίνει ὁ ἥλιος καὶ γίνεται καλοκαίρι. Καὶ τό 'χομενε.[5] Λέει: ὁ Φλεβάρης κλαίει καὶ γελᾷ.

Λ. Α. ἀρ. 2303, σ. 27-28. (Ἐκ Φιλωτίου. Παρὰ Νικ. Ἰ. Μαυρομμάτου, ἐτῶν 74)

Ἡ παράδοσις αὕτη εἶναι αἰτιολογικὴ τοῦ εὐμεταβόλου τῶν καιρικῶν συνθηκῶν κατὰ τὸν μῆνα Φεβρουάριον καὶ οὐχὶ κατὰ τὸν Μάρτιον ὡς εἰς τὰς ἐξ ἄλλων τόπων, ἐξ ὧν συναφεῖς παραδόσεις ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Νικ. Γ. Πολίτου.[6]

Σημ. Σχετικῶς πρὸς τὸ ἔθιμον τοῦ «τρυποπεράσματος» τὸ σχετιζόμενον πρὸς τὰς περὶ τοῦ ἁγίου Παχωμίου παραδόσεις (βλ. ἀνωτ. σ. 212 - 216) σημειοῦμεν, κατόπιν προσφάτου ἐρεύνης ἡμῶν κατὰ τὸν Αὔγουστον 1960, ὅτι τοῦτο ἐλάμβανε χώραν μέχρι πρό τινος χρόνου καὶ εἰς δύο εἰσέτι ἐν Νάξῳ ἐκκλησίδια· τὸ τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου (κοινῶς ἅη Σίδερος), κείμενον παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν Νάξου (Χώρας) - Μελάνων καὶ τὸ τῆς ἁγίας Εἰρήνης, κείμενον ἐν τῷ νεκροταφείῳ Κουρουνοχωρίου Μελάνων.

[1] Ἤνοιξαν ὅλοι κατὰ σειρὰν τὸν κρουνόν των.
[2] Σταγόνα.
[3] Ὑπήνεμον μέρος.
[4] Μὲ κακωσύνας, κακοὺς καιρούς. Τὸ ἀντίθετον καλωσυνᾶτος.
[5] Ἔχει μείνει παροιμιῶδες.
[6] Παραδόσεις, τ. Α΄, ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 617 - 619.

ΤΟ ΔΗΜΩΔΕΣ ᾼΣΜΑ

«Ο ΥΠΝΟΣ ΤΟΥ ΑΓΟΥΡΟΥ ΚΑΙ Η ΛΥΓΕΡΗ»

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

Τὸ δημῶδες ᾆσμα περὶ τοῦ ἀγούρου (νέου παλληκαριοῦ), ὅστις παρακαλεῖ τὴν λυγερὴν (τὴν νεαρὰν σύζυγόν του), ἥτις τὸν ἐξυπνᾷ τὴν πρωίαν ἐκ τοῦ ὕπνου προώρως, νὰ τὸν ἀφήση νὰ συνεχίση τὸν ὕπνον του, ὅπως συνέλθη ἐκ τοῦ κόπου τῆς μάχης, τῆς ὁποίας τὴν ἐπικίνδυνον διεξαγωγὴν διηγεῖται εἰς αὐτήν, εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους τοὺς ἑλληνικοὺς τόπους πλὴν τῆς Κύπρου, ἐν μέρει δὲ καὶ τῆς Κρήτης, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ σχετικοῦ φακέλου τοῦ ᾄσματος ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ.

Τὸ ᾆσμα τοῦτο, ᾀδόμενον κυρίως κατὰ τὸν γάμον, εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τοὺς κάτωθι τρεῖς τύπους παραλλαγῶν.

Α'.

Τώρα τὰ πουλιά, τώρα τὰ χελιδόνια,
τώρα οἱ πέρδικες συχνολαλοῦν καὶ λένε.
– «Ξύπν', ἀφέντη μου, ξύπνα καὶ μὴν κοιμᾶσαι».
– «Ἄφ'σε με, λυγερή, λίγον ὕπνον νὰ πάρω,
γιατ' ἀφέντης μου πόψε στὴ βάρδια μ' ἔχει,
γῆ νὰ σκοτωθῶ,[1] γῆ σκλάβο νὰ μὲ πάρουν.
Ἔδωσ' ὁ Θεός, κερὰ ἡ Παναγία
κ' ἐξεσπάθωσα σὲ δυό, σὲ τρεῖς χιλιάδες.
Χίλιους ἔκοψα καὶ χίλιους σκλάβους πῆρα·
ἕνας μοῦ 'φυγε κ' ἐκεῖνος λαβωμένος·
εἶχε ἀχτοῦ[2] φτερὰ κ' ἐπέταξε καὶ πάει.
Πῆρα τὸ δρομί, δρομὶ τὸ μονοπάτι·
βρίσκω ἕνα δεντρί, ψηλὸ σὰν κυπαρίσσι.
– «Δεῖξε μου, δεντρό, χωριὸ νὰ πά' νὰ μείνω».
– «Νὰ ὁ κορμός μου καὶ δέσε τ' ἄλογό σου,
νὰ οἱ κλῶνοι μου, κρέμασε τ' ἄρματά σου·
νὰ κι ὁ ἤσκιος μου, πέσε, γλυκὰ κοιμήσου,
κι ὅταν σηκωθῇς, τὸ νοῖκι μου γυρεύω,

[1] Χειρ.: *σκοτωθῇ.*

[2] ἀετοῦ.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

τρία σταμνιὰ νερὸ στὴ ρίζα μου νὰ χύσῃς».
–«Φρῖξε, ἥλιε, καὶ γῆς μὴ τ' ἀπομένῃς
ὡς καὶ τὸ δεντρὶ τὸ νοῖκι του γυρεύει».

Ἀγχίαλος. – Λ.Α., ἀρ. 1104Β, σ. 57 - 58
(Γ. Α. Μέγας, 1937)

Α'.1

Τώρα τὰ πουλιά, τώρα τὰ χελιδόνια
τώρα οἱ πέρδικες συχνολαλοῦν καὶ λέγουν.
– «Ξύπνα, ἀφέντη μου, ξύπνα καλέ μ' ἀφέντη·
ξύπνα ἀγκάλιασε κορμὶ κυπαρισσένιο
κι ἄσπρονε λαιμό, βυζάτσα σὰν λεϊμόνι,
σὰν τὸ κρυὸ νερό, σὰν τοῦ Μαϊοῦ τὸ γάλα».
– «Ἄς με, λυγερή, λίγο ὕπνο νὰ πάρω
γιατ' ἀφέντης μου στὴν βάρδια μ' ἔχ' ἀπόψε
γιὰ νὰ σκοτουθῶ γιὰ σκλάβον νὰν ἐμείνω.
Μά 'δωκε ὁ Θιὸς κ' ἡ Παναγιὰ Παρθένα
κ' ἐξεσπάθωσα σὲ δυό, σὲ τρεῖς χιλιάδες·
χίλιους ἔκοψα καὶ χίλιους σκλάβους πῆρα
μ' ἕνας μ' ἔμεινε κ' ἐκεῖνος λαβωμένος.
Παίρνω τὸ στρατί, στρατὶ τὸ μονοπάτι·
βρίσκω ἕνα δενδρὶ ψηλὸ σὰν κυπαρίσσι.
– «Δέξε μου, δενδρί, δέξε μου, κυπαρίσσι,
γιὰ νὰ κοιμηθῶ, λίγον ὕπνον νὰ πάρω».
– «Νὰ κ' ἡ ρίζα μου καὶ δέσε τ' ἄλογό σου,
νὰ κ' οἱ κλῶνοι μου, κρέμασ' τὰ ἄρματά σου,
νὰ κι ὁ ἥσκιος μου, πέσε, γλυκὰ κοιμήσου
καὶ σὰν σηκωθῇς τὸ νοῖκι νὰ πληρώσῃς,
δυὸ σταμνιὰ νερὸ στὴ ρίζα μου νὰ ρίξῃς».
– «Ἄκουσ' οὐρανὲ καὶ γῆς μὴν τὸ βαστάξῃς
ὡς κ' ἕνα δενδρὶ τὸ νοῖκι μοῦ γυρεύει
δυὸ σταμνιὰ νερὸ στὴ ρίζα του νὰ ρίξω».

Σκόπελος. – Λ. Α., Ὕλη, ἀρ. 35.
(Γ. Ν. Ἄγγελος, 1888)

Β'.

Τώρα τὰ πουλιά, τώρα τὰ χελιδόνια,
τώρα οἱ πέρδικες συχνολαλοῦν καὶ λένε.
– «Ξύπν', ἀφέντη μου, ξύπνα, καλέ μ' ἀφέντη·

ξύπν', ἀγκάλιασε κορμὶ κυπαρισσένιο,
κι ἄσπρονε λαιμό, βυζάκια σὰ λεϊμόνια,
σὰν τὸ κρυὸ νερὸ πὄρχετ' ἀπὸ τὰ χιόνια».
–«Ἄς με, λυγερή, λίγον ὕπνο νὰ πάρω,
γιατ' ἀφέντης μου στὴ βάρδια μ' ἔχ' ἀπόψε,
γιὰ νὰ σκοτωθῶ, γιὰ σκλάβο νὰ μὲ πάρουν.
Μά 'δωσ' ὁ Θεὸς κ' ἡ Παναγιὰ ἡ Παρθένα
κ' ἐξεσπάθωσα τὸ διμισκὶ σπαθί μου·
χίλιους ἔκοψα, χίλιους σκλάβους ἐπῆρα
κ' ἕνας μὄφυγε κ' ἐκεῖνος λαβωμένος».

Ἀχαΐα. – Λαογρ., τόμ. 6 (1917/18) σ. 637
(Χ. Π. Κορύλλος).

Γ'.

Μιὰ Παρασκευή, ἕνα Σάββατο βράδυ
μάννα μ' ἔδιωχνε ἀπὸ τὰ γονικά μου,
κι ὁ πατέρας μου κι αὐτὸς μοῦ λέει φεύγα.
Φεύγω κλαίοντα, φεύγω παραπονιόντα·
πιάνω 'να στρατί, στρατὶ τὸ μονοπάτι
βρίσκ' ἕνα δεντρὶ ψηλὸ σὰν κυπαρίσσι.
Δεῖξε μου, δεντρί, δεῖξε μου, κυπαρίσσι,
ποῦ εἶν' ἡ ρίζα σου, νὰ δέσω τ' ἄλογό μου,
ποῦ 'ναι οἱ κλῶνοι σου, νὰ βάλω τ' ἄρματά μου». [1]
– «Νὰ ἡ ρίζα μου καὶ δέσε τ' ἄλογό σου,
νὰ κ' οἱ κλῶνοι μου καὶ κρέμα τ' ἄρματά σου
νὰ κι ὁ νῆσκιος μου, στρῶσε πλατειὰ κοιμήσου
κι αὔριο πρωὶ κοντὰ τὸ μεσημέρι
δυὸ σταμνιὰ νερὸ ρῖξε καὶ πότισέ με.

Ἀράχοβα Βοιωτίας. – Λ. Α., ἀρ. 1153Α, σ. 11
(Μαρία Ἰωαννίδου, 1938)

Ὑπὸ τὰς μορφὰς ἰδίᾳ Β' καὶ Γ' μέ τινας κατὰ τόπους παραλλαγάς, περὶ τῶν ὁποίων κατωτέρω, ἀπαντᾷ τὸ ᾆσμα τοῦτο ᾀδόμενον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τοῦ γάμου εἰς διάφορα χρονικὰ σημεῖα αὐτοῦ.

Ἡ μορφὴ Β' ἐτραγουδεῖτο κυρίως ὡς ἐπιθαλάμιον ᾆσμα, ᾄδεται δ' ἀκόμη

[1] Οἱ στίχοι 8 καὶ 9 προσετέθησαν ἐκ παραλλ. ἐξ Ἀταλάντης (Λ. Α., ἀρ. 1453α, σ. 16 Hedw. Lüdeke, 1939).

ὡς τοιοῦτον, ὅπου διατηρεῖται ἐν χρήσει τὸ ἐκ παραδόσεως τυπικὸν τῆς τελέσεως τοῦ γάμου, περὶ τὴν χαραυγὴν τῆς Δευτέρας πρὸ τοῦ κοιτῶνος τῶν νεονύμφων. Οὕτω εἰς Ἄνω Κλειτορίαν Καλαβρύτων «τὰ νιογάμπρια τὰ ξυπνάγανε μὲ ντουφεκιὲς καὶ μ' αὐτὸ τὸ τραγούδι» (Λ. Α., ἀρ. 2216, σ. 339. Θ Παπασπυρόπουλος, 1955). Ὁμοίως πρὸς ἔγερσιν τῶν νεονύμφων ᾄδεται τοῦτο καὶ εἰς Κοτύλιον Ὀλυμπίας (Λ. Α., ἀρ. 1809, σ. 38. Κ. Πολυχρονόπουλος [1953]), Τριφυλίαν τῆς Μεσσηνίας (Λ. Α., ἀρ. 251, σ. 50), Πόδον Ναυπακτίας (Λ. Α., ἀρ. 1905, σ. 46. Ἰ. Χωραφᾶς, 1953), Κόνιτσαν (Λ. Α., ἀρ. 1569 Β', σ. 26 καὶ *Χαρ. Ρεμπέλη,* Τὰ Κονιτσιώτικα, (ἐν Ἀθήναις) 1953, σ. 44 - 45 ἀρ. 71, εἰς Σιάτισταν (Λ. Α., ἀρ. 1688, σ. 44, ἀρ. 67. Γ. Μέγας, 1952) κ. ἀ.

Ἐν τῇ περιφερείᾳ Ναυπακτίας φέρεται τοῦτο ᾀδόμενον ὁμοίως τὴν Δευτέραν «κατὰ τὰ ἐξημερώματα, ὅταν οἱ καλεσμένοι τοῦ γάμου ἀναχωροῦν μετὰ τὴν ὁλονύκτιον διασκέδασιν» (Λ.Α., ἀρ. 2258, σ. 18. Σπ. Περιστέρης, 1957), ἐπίσης εἰς Βαθὺ Ἰθάκης κατὰ «τὰ ἐξημερώματα ἀπὸ τὸ τραπέζι τοῦ γάμου ὅταν πιὰ ἔφευγαν» (Λ. Α., ἀρ. 2194, σ. 6. Δημ. Λουκᾶτος, 1956) καὶ εἰς Πάλαιρον Ἀκαρνανίας τὴν ὥραν ταύτην ὑπὸ τῶν συμπεθέρων. Ἡ νεόνυμφος τότε ἐγείρεται ἐκ τῆς κλίνης «πλύνεται καὶ προσφέρει γλυκὰ σ' ὅλους τοὺς συμπεθέρους» (Λ. Α. ἀρ. 2004, σ. 109. Ἰωάνν. Βαζίκας, 1953). Εἰς Βονώρταν Ναυπακτίας τὸ τραγουδοῦν κατὰ τὰς πρωινὰς ὥρας τῆς Κυριακῆς τοῦ γάμου «οἱ τελευταῖοι ποὺ θὰ ἀπομείνουν στὸ χορὸ ποὺ γίνεται στὸ σπίτι τῆς νύφης κατὰ τὰ μεσάνυκτα τοῦ Σαββάτου» (Λ. Α., ἀρ. 1800 σ. 25. Δημ. Τσουκαλῆς 1952), εἰς δὲ τὴν Ἀττικὴν (Ἀχαρναὶ) καθ' ὁδόν, ὅτε ἡ γαμήλιος πομπὴ πορεύεται πρὸς παραλαβὴν τῆς νύμφης ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας (Λ.Α., ἀρ. 1636, σ. 8-9. Μαρία Τούντα, 1948). Εἰς τὴν Ἰθάκην (Ἅγιοι Σαράντα, Πλατρειθιὰ) «τό 'λεγαν στὸ δρόμο φεύγοντας ἀπὸ τὸ γάμο» (Λ. Α., ἀρ. 2194, σ. 549 - 550. Δημ. Λουκᾶτος, 1956).

Πλὴν τοῦ γάμου καὶ εἰς ἄλλας ἔτι περιστάσεις τοῦ κοινωνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ γίνεται χρῆσις τοῦ τραγουδιοῦ τούτου, ὡς κατὰ τὰς ἀπόκρεω εἰς Ἁγίαν Ἄνναν Εὐβοίας (Λ. Α., ἀρ. 1479Ζ', σ. 51. Μαρία Ἰωαννίδου, 1942) ἀλλὰ καὶ εἰς καθ' ἡμέραν διασκεδάσεις, ὅτε «τὸ τραγουδοῦν συχνὰ στὸ δρόμο εἴτε σὰ φεύγουν ἀπ' τὴ διασκέδασι εἴτε σὰν πηγαίνουν νὰ τὴν ἐξακολουθήσουν σ' ἄλλο μέρος» (*Μέλπω Ὀ. Μερλιέ,* Τραγούδια τῆς Ρούμελης, ἐν Ἀθήναις 1931, σ. 72), πρὸς δὲ καὶ κατὰ νυκτερινὰς διασκεδάσεις (Βαθὺ Ἰθάκης. Λ. Α., ἀρ. 2194, σ. 6. Δημ. Λουκᾶτος, 1956).

Ἡ μορφὴ Γ' ἀπαντῶσα εὐρύτατα διαδεδομένη εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα (Πελοπόννησον, Στερεὰν Ἑλλάδα, Εὔβοιαν, Θεσσαλίαν, Δυτικὴν Μακεδονίαν), πρὸς δὲ εἰς πρόσφυγας ἐκ περιοχῶν τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης καὶ εἰς ἄλ-

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

λους τόπους τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου, ᾄδεται πρὸ τῆς στέψεως τοῦ νέου ζεύγους ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν στέψιν. Πρὸς τὴν χρῆσιν δὲ ταύτην ἔχουν διασκευασθῆ ἀναλόγως οἱ εἰσαγωγικοὶ αὐτοῦ στίχοι.

Οὕτω μὲ τοὺς ἀρχικοὺς στίχους:

Μιὰ Παρασκευὴ κ' ἕνα Σαββάτο βράδυ
μάννα μ' ἔδιωχνε ἀπὸ τ' ἀρχοντικό της κτλ.

(παραλλαγαὶ ἰδίᾳ ἐκ Πελοποννήσου, Στερεᾶς Ἑλλάδος, Θεσσαλίας, Δυτικῆς Μακεδονίας κ. ἀ.) ἢ

Σάββατο βραδὺ μ' ἐδιῶξαν οἱ γονιοί μου
ἀπ' τὸ σπίτι μου κι ἀπὸ τὰ γονικά μου [1]

(παραλλ. ἐκ Θρᾴκης, νήσων τοῦ Αἰγαίου, Δωδεκανήσου, Κρήτης κ.ἀ.) ᾄδεται τοῦτο πρὸ τῆς τελέσεως τῆς στέψεως κατὰ τὴν Κυριακήν, ἤδη τὴν Παρασκευὴν κατὰ τὴν ἔκθεσιν καὶ τὸν στολισμὸν ἢ τὸν ραντισμὸν δι' ἀρωμάτων τῆς προικὸς εἰς τὴν νέαν κατοικίαν τῆς μελλονύμφου (Ἀνδρίτσαινα Ὀλυμπίας Λ. Α., ἀρ. 2213γ', σ. 104. Τριφυλία Μεσσηνίας Λ. Α., ἀρ. 251, σ. 36)· ἐπίσης κατὰ τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς τοῦ γάμου (ἑσπέρας τοῦ Σαββάτου) εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης ὅπου παρατίθεται τράπεζα (Ἁγιὰ Λαρίσης Λ. Α., ἀρ. 2209Β', σ. 11. Ἰω. Δανιήλ, 1956. Λῆμνος (Κάσπακας) Λ. Α., ἀρ. 1843, σ. 27-29, ἀρ. 1. Βαρελαῖοι Εὐβοίας Λ. Α., ἀρ. 2042, σ. 22-23. Ἀναστ. Βλάχος 1953) καὶ τέλος τὴν Κυριακὴν «κατὰ τὸ στόλισμα τῆς νύφης» καὶ «ὅταν τὴν κτενίζουν» (Ἀμούρι Ἐλασσόνος Λ. Α., ἀρ. 1974, σ. 21. Πορταριὰ Μαγνησίας Λ. Α., ἀρ. 800, σ. 3-4), ἔπειτα κατὰ τὴν ὥραν, ὅτε οἱ μελλόνυμφοι, προκειμένου νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸς στέψιν, ἀποχαιρετοῦν ἕκαστος τὸν πατρικὸν οἶκον (περιοχὴ Κοζά-

---

[1] Οἱ ἀρχικοὶ στίχοι παρουσιάζονται εἰς τοὺς διαφόρους τόπους διαδόσεως τοῦ ᾄσματος, καὶ ὑπὸ ἄλλας ἔτι μορφάς.

Ὅλοι μ' ἔδιωχναν κι ὅλοι φεύγα μοῦ λένε,
ἢ ὅλοι μ' ἔδιωχναν κι ὅλοι μοῦ λέγαν φεύγα

κ.ἄ. ἐν Κονίτσῃ καὶ Δυτικῇ Μακεδονίᾳ (βλ. *Χαρ. Ρεμπέλη*, τὰ Κονιτσιώτικα, 1953, σ.32 ἀρ.29. Λ.Α., ἀρ. 1688, σ. 82 καὶ σ. 149. Συλλογὴ ἐκ Σιατίστης ὑπὸ Γ.'Α. Μέγα καὶ Σπ. Περιστέρη, 1952)

Ἕνα Σαββάτο βράδυ, μιὰ Κυριακὴ πρωὶ
μάννα μ' ἔδιωχτι....

(Αἰγάνη Τυρνάβου, Λ. Α., ἀρ. 1414, σ. 10. Κ. Μπουκουβάλας, 1939) κ. ἀ.

Μιὰ Κυριακὴ πρωί, ἕνα Σαββάτο βράδυ
ἡ μάννα μου μὲ ἔδιωχνε.....

Βαρελαῖοι Εὐβοίας, Λ. Α., ἀρ. 2012, σ. 23. Ἀναστ. Βλάχος, 1953).

νης Λ. Α., ἀρ. 2154Α΄, σ. 8 καὶ ἀρ. 2154Β΄, σ. 49), ἰδίᾳ δὲ μετὰ τὴν ἐκκίνησιν τῆς νύμφης καθ' ὁδὸν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν (Πυλία Μεσσηνίας, Λ. Α., ἀρ. 1159, σ. 78. Γεωργία Ταρσούλη, 1938. Λ.Α., ἀρ. 444, σ. 84. Στ. Κουμανούδης. Κοτύλιον Ὀλυμπίας Λ. Α., ἀρ. 1809, σ. 33-34. Ἄνω Κλειτορία Καλαβρύτων Λ.Α., ἀρ. 2216, σ. 322. Αἰγάνη Τυρνάβου Λ. Α., ἀρ. 1414, σ. 10. Κ. Μπουκουβάλας 1959. Σάμος, *Ἐπαμ. Σταματιάδου,* Σαμιακά, τόμ. Ε΄, 1887, σ. 281).

Ἀλλαχοῦ ᾄδεται τὸ ᾆσμα μετὰ τὴν στέψιν, ἐνῷ ἄγεται τὸ ζεῦγος τῶν νεονύμφων εἰς τὴν νέαν του κατοικίαν (Ἀνθοῦσα ἐπαρχίας Καλαμῶν Λ.Α., ἀρ. 2191, σ. 94. Χρύσοβον Ναυπακτίας Λ. Α., ἀρ. 1906, τεῦχ. Α΄, σ. 89. Π. Παπαδόγιαννης 1953) ἢ κατὰ τὰ ἐξημερώματα τῆς Δευτέρας ὑπὸ τῶν διαλυομένων τότε πανηγυριστῶν τοῦ γάμου, οἱ ὁποῖοι «μὲ τὰ ὄργανα περνοῦν ἀνάμεσα εἰς τὸ χωριὸ καὶ μὲ τὴ συνοδεία τῶν ὀργάνων τραγουδοῦν» (Ἀλιβέριον Εὐβοίας Λ. Α., ἀρ. 2103, σ. 7. Θεοχ. Βασιλάκης, 1954). Τέλος καὶ κατὰ τὰ «πιστρόφια» τῆς νύμφης, ἤτοι κατὰ τὸν πανηγυρισμὸν μετὰ τὴν παρέλευσιν ὀκταημέρου ἀπὸ τῆς στέψεως (Κόνιτσα. *Χαρ. Ρεμπέλη*, Τὰ Κονιτσιώτικα, (ἐν Ἀθήναις) 1953, σ. 32, ἀρ. 29. Σιάτιστα Λ. Α., ἀρ. 985, σ. 130, ἀρ. 11. Ἀν. Λάζαρος).

Ὑπὸ τὴν μορφὴν Γ΄, δηλ. τῆς καταφυγῆς τοῦ ἐκδιωχθέντος νέου ὑπὸ τὴν σκιὰν δένδρου, εἶναι διαδεδομένον τὸ ᾆσμα πολλαχοῦ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ ἄνευ τῶν εἰσαγωγικῶν, ὡς ἄνω, στίχων.

Ἕνας ἄγουρος (ἢ *ἕνας ἄρρενος* ἢ *ἕνας ὄμορφος* κ. ἄ.) *κ' ἕνας καλὸς στρατιώτης* (ἢ *καλὸς ἐφέντης* ἢ *καλὸς λεβέντης*),

κάστρο γύρευε, χωριὸ νὰ πάῃ νὰ μείνῃ·
οὐδὲ κάστρο 'βρηκε οὐδὲ χωριὸ νὰ μείνῃ.
Βρίσκει ἕνα δεντρὶ καὶ εἶναι κυπαρίσσι κλπ. [1]

(Παγγαῖον. Μακεδ. Ἡμερολ., ἔτ. Δ΄ (1911), σ. 231).

Περὶ τῆς κατὰ τὸν γάμον χρήσεως τοῦ ᾄσματος ὑπὸ τὴν μορφὴν Α΄ δὲν παρέχονται ὑπὸ τῶν συλλογέων πληροφορίαι πλὴν μιᾶς παραλλαγῆς ἐκ Σωζοπόλεως τῆς βορείου Θράκης (Λαογρ., τόμ. 1 (1909), σ. 622 - 23) περὶ τῆς ὁποίας ὁ συλλογεὺς Κωνστ. Παπαϊωαννίδης ἀναφέρει (σ. 623, σημ.) ὅτι ᾔδετο τὸ ᾆσμα κατὰ τὸ ἑσπέρας τοῦ Σαββάτου, παραμονῆς τοῦ γάμου, ὅτε ἐλούετο ἡ μελλόνυμφος. Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀμφιβολία ὅτι καὶ ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον τὸ ᾆσμα θὰ ἐτραγουδεῖτο καὶ ἀλλαχοῦ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν κατὰ τὸν γάμον, πρὸς δέ, ὡς καὶ αἱ μορφαὶ Β΄ καὶ Γ΄ καὶ εἰς ἄλλας διασκεδάσεις.

---

[1] Εἰς τὸ Σουφλὶ τῆς Δυτ. Θράκης ᾔδετο τὸ τραγούδι παλαιότερον κατὰ τὰς διασκεδάσεις τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς Πρωτοχρονιᾶς (Λ. Α., ἀρ. 1687, σ. 29. Δ. Σεϊτανίδης, 1951).

Ὁ Νικ. Γ. Πολίτης περιέλαβε τὸ ᾆσμα τοῦτο εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκλογὴν δημοτικῶν τραγουδιῶν[1] εἰς τὴν κατηγορίαν «*Νυφιάτικα τραγούδια*» μόνον ὑπὸ τὰς ὡς ἄνω Β' καὶ Γ' μορφὰς μὲ τὸ ἑξῆς εἰσαγωγικὸν σημείωμα· «τὰ ἑπόμενα ᾄσματα, περιγράφοντα σκηνὰς τοῦ ἀκριτικοῦ ἢ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου, προσαρμόζονται εἰς γαμηλίους τελετὰς καὶ τραγουδοῦνται συνήθως, τὸ μὲν πρῶτον αὐτῶν κατὰ τὰς ἑωθινὰς ὥρας, τὸ δὲ δεύτερον κατὰ τὸν χωρισμὸν τῆς νύμφης ἀπὸ τῶν γονέων της. Συχνὰ συμφύρονται πρὸς ἄλληλα». Οὕτω φαίνεται δεχόμενος ἐνταῦθα ὁ Ν. Πολίτης τοὺς τύπους τοῦ ᾄσματος Β' καὶ Γ' ὡς ἀνεξάρτητα τραγούδια ἐκ τῶν ὁποίων διὰ συμφυρμοῦ ἐσχηματίσθη ἡ μορφὴ αὐτοῦ Α'.

Ἐκ τῶν συγκεντρωμένων μέχρι τοῦδε εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον 114 παραλλαγῶν τοῦ ᾄσματος αἱ 32 ἀντιπροσωπεύουν τὸν τύπον Α', προερχόμεναι ἐκ Πόντου καὶ Νικομηδείας τῆς Μ. Ἀσίας, Ἀνατ. Θράκης (πρόσφυγες), Μακεδονίας, Ἠπείρου, Στερεᾶς Ἑλλάδος, Πελοποννήσου, Ζακύνθου, Κυκλάδων, Λέσβου, Δωδεκανήσου καὶ Κρήτης.

Περὶ παραλλαγῆς τῆς μορφῆς Α' τοῦ ᾄσματος ἀπὸ τὴν Ἀράχοβαν Παρνασσίδος, ἔνθα ἀπαντᾷ παραλλήλως καὶ ἡ Γ', σημειώνει ἡ συλλογεὺς Μαρία Ἰωαννίδου τῷ 1938 τὰ ἑξῆς. «Ὡς ἕνα τραγούδι τὸ θεωροῦσε ἡ γριὰ ποὺ μοῦ τὸ εἶπε. Ὅταν τὸ τελείωσε εἶπε. «Γλέπεις μιὰ φορὰ κρέναν καὶ τὰ δέντρα, κρέναν κ' οἱ ἀνθρῶποι!» Τὸ ἤξερε ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ παποῦ της καὶ τὸ ἐθεώρει ὡς «τὸ ἀρχαῖο τῆς γῆς» = πανάρχαιο τραγούδι».[2]

Πιστεύω ὅτι ἡ ἀντίληψις αὕτη τῆς γραίας περὶ τοῦ ᾄσματος (Α') ὡς ἑνιαίου εἶναι ὀρθή, οὕτω δὲ ὅτι ἀντιπροσωπεύει τοῦτο τὴν ἀρχικὴν μορφὴν ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθον κατόπιν οἱ τύποι Β' καὶ Γ', πρὸς δὲ ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν ἀκριτικὸν κύκλον.

Τὴν σχέσιν τοῦ ᾄσματος πρὸς τὸν ἀκριτικὸν κύκλον δέχεται καὶ ὁ Νικ. Πολίτης παρατηρῶν εἰς τὸ ἀνωτέρω εἰσαγωγικὸν σημείωμά του ἐπὶ τῶν τραγουδιῶν τούτων (τύπ. Β' καὶ Γ') ὅτι περιγράφονται ἐν αὐτοῖς σκηναὶ «τοῦ ἀκριτικοῦ ἢ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου».

Εἰς τὴν μορφὴν Α' ὁ νέος, ἄγουρος, πολεμιστής, παρακαλῶν τὴν λυγερήν, νεαρὰν σύζυγόν του, ἥτις τὸν ἀφύπνισε προώρως, νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ συνεχίσῃ ἐπ' ὀλίγον ἔτι τὸν ὕπνον του, ὅπως συνέλθῃ ἐκ τοῦ καμάτου πολεμικῆς περιπετείας του, διηγεῖται εἰς αὐτὴν ὅτι ἀφ' ἑσπέρας ἦτο φρουρὸς εἰς τὴν βίγλαν (ἢ τὴν βάρδια), ὅπου κατὰ τὴν νύκτα συνεκρούσθη πρὸς πολυαρίθμους ἐχθρούς, τοὺς ὁποίους κατενίκησεν, ἄλλους ἐκ τούτων ἀποκόψας διὰ τῆς σπάθης καὶ ἄλλους τραυ-

[1] Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν Ἀθήναις 1914, ἀρ. 147.

[2] Λ. Α., ἀρ. 1153 Α, σελ. 10 καὶ 9.

ματίσας, πλὴν ἑνός, ὅστις διέφυγε τραυματισμένος. Ἀποχωρῶν ὁ ἄγουρος φρουρὸς ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης συναντᾷ δένδρον, τὸ ὁποῖον ἐρωτᾷ ποῦ δύναται νὰ σταθμεύσῃ πρὸς ἀνάπαυσιν. Κατ' ἄλλας παραλλαγὰς ζητεῖ παρὰ τοῦ δένδρου φιλοξενίαν. Τοῦτο τὸν δέχεται καὶ τοῦ ὑποδεικνύει νὰ παραμείνῃ ὑπ' αὐτό, νὰ κρεμάσῃ εἰς τοὺς κλώνους του τὰ ἅρματά του καὶ εἰς τὴν ρίζαν του νὰ δέσῃ τὸ ἄλογόν του, ὅταν δὲ ἐγερθῇ ἐκ τοῦ ὕπνου νὰ πληρώσῃ τὸ ἐνοίκιον χύνων ὕδωρ καὶ ποτίζων τὴν ρίζαν του.

Τὸ ᾆσμα μὲ τὴν ὀργανικὴν ἑνότητα ταύτην κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς δράσεως ἐν αὐτῷ παρουσιάζεται διεσπασμένον εἰς δύο αὐτοτελῶς φερόμενα ᾄσματα (τύποι Β′ καὶ Γ′), ὧν τὸ πρῶτον (Β′) περιλαμβάνει τὴν διήγησιν περὶ τῆς συμπλοκῆς καὶ τῆς καταστροφῆς κατ' αὐτὴν τῶν ἐπιτεθέντων, τὸ δὲ ἕτερον (Γ′) τὴν καταφυγὴν τοῦ ἐφίππου πολεμιστοῦ ὑπὸ τὸ δένδρον.

Τὸ θέμα τοῦτο περὶ τῆς ἀφυπνίσεως τοῦ ἀγούρου ὑπὸ τῆς λυγερῆς καὶ τῆς διηγήσεως εἰς αὐτὴν τῆς νυκτερινῆς περιπετείας του συμφώνως πρὸς τὸν τύπον τοῦ ᾄσματος Α′, παρατηροῦμεν ὅτι ἀπαντᾷ ὁμοίως, εἰς τὰ κύρια στοιχεῖα του, καὶ εἰς τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα (παραλλ. Ἄνδρου - Ἀθηνῶν, στ. 2940 - 3045 Κρυπτ. ΣΤ′, 112 - 175, Ἐσκορ. 1140 - 1199 καὶ πεζὴ διασκευὴ Ἄνδρου (Λαογρ. 9, σ. 377 - 379).

Κατὰ τὸ Ἔπος, ὁ Διγενὴς μετὰ τὸν γάμον του μὲ τὴν κόρην τοῦ στρατηγοῦ Δούκα μετέβη εἰς τὰς ἄκρας (τὰ σύνορα) (παραλλ. Ἄνδρ. - Ἀθ., στ. 2421 - 22. Κρυπτ. Δ′, 956 - 57), κατὰ δὲ τὸν μῆνα Μάϊον ἦλθε μετ' αὐτῆς «πρὸς θαυμαστόν τινα λειμῶνα» ὅπου καὶ κατεσκήνωσεν ἐν μέσῳ τῶν ἀνθέων καὶ τῶν δένδρων. Ἐκεῖ, ἐνῷ ἐκοιμᾶτο ἐν ὥρᾳ τῆς μεσημβρίας καὶ ἡ νεαρὰ σύζυγός του εἶχεν ἐξέλθει τῆς σκηνῆς πρὸς τὴν παρακειμένην πηγὴν διὰ νὰ πίῃ ὕδωρ, ἐπετέθη αἰφνιδίως κατ' αὐτῆς δράκων μεταμορφωμένος εἰς ὡραῖον ἔφηβον «εὔμορφον παιδίον» (Ἄνδρ.- Ἀθην., στ. 2886 - 87. βλ. καὶ Κρυπτοφ. ΣΤ′, 47 - 48) μὲ σκοπὸν νὰ τὴν βιάσῃ. Ἔντρομος αὕτη ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν κοιμώμενον σύζυγόν της· «*Ξύπνησον, αὐθέντα μου, χάνεις τὴν καλήν σου*» (Ἄνδρ.-Ἀθ., στ. 2895) [1]. Ἐκ τῆς κραυγῆς τῆς γυναικὸς ἐγερθεὶς πάραυτα ὁ Διγενής, ἥρπασε τὴν σπάθην του καὶ συνεπλάκη μετὰ τοῦ δράκοντος, τὸν ὁποῖον μετὰ σκληρὰν πάλην κατέβαλε καὶ ἐφόνευσεν. Εἶτα ἐπανῆλθεν εἰς τὴν σκηνὴν καὶ κατεκλίθη, ὅπως συνεχίσῃ τὸν ὕπνον του. Διηγεῖται ὁ ἴδιος.

Ἐγὼ δ' ἐπὶ τῆς κλίνης μου πέπτωκα κοιμηθῆναι,
ἡδὺς γάρ, ὃν ἐκάθευδον, ὑπῆρχέ μοι ὁ ὕπνος

[1] *Ἐξύπνησον, αὐθέντη μου, χαόνεις τὴν καλήν σου* (Τραπ., στ. 1935]
Ἐξύπνησον, αὐθέντα μου, καὶ λάβε τὴν φιλτάτην (Κρυπτ. ΣΤ′, στ. 57).

παραλλ. Ἄνδρ.-Ἀθην., στ. 2923-24).[1] Ἡ κόρη (σύζυγος τοῦ Διγενῆ), ἵνα μὴ ἐξυπνήσῃ αὐτόν, ἐξῆλθε πάλιν μετ᾽ ὀλίγον ἐκ τῆς σκηνῆς εἴς τι πλησίον δένδρον, ὁπότε λέων, ἐκπηδήσας ἐκ τοῦ ἄλσους, ὥρμησε κατ᾽ αὐτῆς. Αὕτη ἐκβάλλει κραυγὴν ἐκ τοῦ φόβου καὶ καλεῖ τὸν Διγενὴ εἰς βοήθειαν, ὅστις ἀναπηδᾷ ταχέως ἐκ τῆς κλίνης καὶ λαβὼν τὸ ῥαβδίν του ἐπετέθη κατὰ τοῦ λέοντος καὶ τὸν ἐφόνευσεν. Ἀκολούθως παρέλαβε τὴν γυναῖκα του καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν κλίνην του. Ἡ λυγερὴ εἶτα, ἐνῷ εἶχε περιπτυχθῆ τὸν Διγενὴ καὶ τὸν κατεφίλει, τὸν παρακαλεῖ νὰ παίξῃ τὴν κιθάραν του, ἵνα συνέλθῃ ἐκ τοῦ φόβου της.[2] Ὁ Διγενὴς τότε ἤρχισε νὰ παίζῃ τὴν θαμπούραν ἢ τὸ λαβοῦτο, ἡ δὲ σύζυγός του τὸν συνώδευε μὲ τὸ τραγούδι της.[3] Τριακόσιοι ἀπελάται ἤκουσαν μακρόθεν ἐκ τοῦ ὄρους τὴν μελῳδίαν τοῦ τραγουδιοῦ τῆς γυναικὸς «τῆς λυγερῆς» καὶ πλησιάσαντες ἐπιτίθενται μὲ σκοπὸν νὰ τὴν ἁρπάσουν.[4]

Ὁ Διγενὴς τότε, ἐνῷ ἡ σύζυγός του εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ φόβου, λαμβάνει ἀμέσως, ὡς διηγεῖται ὁ ἴδιος, τὴν ῥάβδον καὶ τὸ χειροσκουτάριν καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ἐπερχομένων ἀπελατῶν. (Παραλλ. Ἄνδρου-Ἀθηνῶν, στ. 2996-3034).

Εὐθὺς τὴν ῥάβδον ἔλαβον καὶ τὸ χειροσκουτάριν,
ὡς ἀετὸς εἰς πέρδικας ἀφ᾽ ὕψους ἐπετάσθην·
ἐκεῖνοι δὲ ὑπήντησαν καὶ ἄρχισαν νὰ κρούουν.
Ἐκεῖνοι μὲν μὲ ἔκρουον καὶ ἔβγαιναν οἱ κτύποι,
ὅσους δὲ ἔφθασεν ἐκεῖ ἡ ῥάβδος ἡ ἐδική μου
ἅπαντες τότε ἔπεσον ἀποθαμένοι ὅλοι.
Πολλοὶ δὲ θέλοντες φυγεῖν αὐτοὺς ἐγὼ προφθάνω,

---

[1] Πρβλ. καὶ παραλλ. Κρυπτ. ΣΤ', στ. 84-86.
Ἐπὶ τὴν κλίνην δὲ κἀγὼ ὑπνωσσόμενος αὖθις,
ἡδὺς γὰρ ὃν ἐκάθευδον εἷλκε με πάλιν ὕπνος·
οὔπω γὰρ τούτου κορεσθεὶς ἀφύπνωσα τὸ πρῶτον.

[2] *Ἐγὼ δὲ τὴν περίβλεπτον ἐκ τῆς χειρὸς κρατήσας,*
ἐπὶ τὴν κλίνην ἡσυχῇ ἤλθομεν βαδιοῦντες·
ἐκείνη μὲ ἀγκάλιζε γλυκέως κατεφίλει
καὶ παρεκάλει λέγουσα· «Νεώτερέ μου, κύρκα.....
κρότησον τὴν κιθάραν σου νὰ χαρῇ ἡ ψυχή μου·
εἰπὲ τραγούδι τῆς χαρᾶς νὰ εὐφρανθοῦμε ἤδη· (Παραλλ. Ἄνδρ.-Ἀθ., στ. 2940-47).
Πρβλ. καὶ Κρυπτ. ΣΤ', 99-102. Ἐσκορ., στ. 1139-1144.

[3] *Καὶ τὴν θαμπούραν μου λαβὼν ἐγὼ ἐκ τὸ παλούκι*
ἐκείνην μὲν ἐξέκρουον, ἡ κόρη δ᾽ ἐτραγῴδει. (Ἄνδρ.-Ἀθ., στ. 2949-50).
Καὶ ἐπῆρα τὸ λαβοῦτο μου καὶ θέλει νὰ ἀκροπαίξω·
καὶ εὐθέως δὲ καὶ ἡ λυγερὴ τραγούδημαν ἐλάλει. (Ἐσκορ., στ. 1145-46).

[4] Παραλλ. Ἄνδρ.-Ἀθ., στ. 2966 ἑξ. Κρυπτοφ. ΣΤ', στ. 112 ἑξ. Ἐσκορ, στ. 149 ἑξ.1.

οὐ γὰρ ἐνίκησέ ποτε ἐμὲ εἰς δρόμον ἵππος.
Καὶ δὲν τιμῶ τοῦ λόγου μου νὰ λέγω πάντα ταῦτα,
ἀλλ' ἵνα καταμάθετε τὰς δωρεὰς τοῦ Πλάστου.
Τινὲς δ' ἐμὲ ἐκόμπωναν, ἔφευγον εἰς τὰ δάση,
ὅλους τοὺς ἐθανάτωσα, τοὺς ἔπεμψα 'ς τὸν ᾅδην·
ἔλαβον ἕνα ἐξ αὐτῶν παρ' οὗ μαθεῖν ἐζήτουν
τίνες ὑπῆρχον οἱ σκληροί, παράφρονές τε νέοι,
οὓς καὶ μαθὼν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄγαν ἀριδήλως,
ἐφόνευσα καὶ τὸν αὐτὸν ἐκ τοῦ θυμοῦ πῦρ πνέων.
Εἶθ' οὕτως ρίπτω τὸ ραβδὶν καὶ τὸ χειροσκουτάριν
καὶ σείων τὰ μανίκια ἠρχόμην πρὸς τὴν τένταν.
Ἡ κόρη δὲ ὡς εἶδέ με μόνον περιλειφθέντα
ἐξῆλθεν εἰς ἀπάντησιν μετὰ χαρᾶς μεγάλης

. . . .

Μυρία δὲ φιλήσαντες ἤλθομεν εἰς τὴν τένταν.
Τὸ δὲ ταχὺ πρὸς ποταμὸν λουσθῆναι ἐρχομένου,
ὅπως ἀλλάξω τὴν στολὴν ποὺ 'βάφη μὲ τὸ αἷμα,
τὴν κόρην ἐπαρήγγειλα ἄλλην στολὴν νὰ φέρῃ·
Καὶ δὴ παραγενόμενος τοῦ ὕδατος πλησίον
ὑπὸ δένδρου ἐκάθισα τὴν κόρην περιμένων. [1]

Συνεχίζεται ἡ διήγησις ὑπὸ τοῦ Διγενῆ, πῶς, ἐνῷ ἐκάθητο κάτωθεν τοῦ δένδρου περιμένων τὴν κόρην (σύζυγόν του), παρουσιάσθησαν αἴφνης τρεῖς ἔφιπποι ἀπελάται, καλῶς ὡπλισμένοι, πρὸς τοὺς ὁποίους ἦλθεν εἰς χεῖρας καὶ τοὺς κατενίκησε (παραλλ. Ἀνδρ.-Ἀθ., στ. 3035 κ.ἑξ. Κρυπτ. ΣΤ', στ. 176 κ.ἑξ. Ἐσκορ., στ. 1198 κ.ἑξ.). Εἰς τὴν ρίζαν τοῦ δένδρου καθίσας ὁ Διγενὴς καὶ ἀναμένων τὴν καλήν του εἶχε τοποθετήσει ἐκεῖ καὶ τὰ ὅπλα του, ὡς φαίνεται εἰς τὴν παραλλ. Ἐσκοριάλ, στ. 1247 - 1248 ἔνθα λέγει ὁ Διγενής.

καὶ ὥστε νὰ πάρω τὸ σπαθὶν ἐκ τοῦ δένδρου τὴν ρίζαν
σπαθέαν μίαν μὲ ἔδωκεν εἰς τὸ χεροσκουτάριν.

Ἡ διήγησις, ὡς ἀνωτέρω, ὑπὸ τοῦ Διγενῆ τῶν κατορθωμάτων του, ἤτοι

[1] Περὶ τῆς καταφυγῆς μετὰ τὴν μάχην ὑπὸ τὸ δένδρον βλ. καὶ εἰς τὴν παραλλαγὴν Κρυπτ. ΣΤ', στ. 170 – 175. Εἰς τὴν παραλλ. Ἐσκορ., στ. 1194 – 98 λέγεται.

Μᾶλλον ὕπαγε εἰς τὴν τένταν μου καὶ φέρε μου νὰ ἀλλάξω
καὶ τὰ φορῶ ὑπερρύπισα εἰς τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων.
Καὶ ἡ κόρη ὑπάγει εἰς τὴν κλίνην μου νὰ φέρῃ νὰ ἀλλάξω
καὶ ἐγὼ εὑρῆκα σκιὰν δενδροῦ καὶ ἐκούμπησα εἰς τὴν ρίζαν.

τοῦ φόνου τοῦ δράκοντος καὶ τοῦ λέοντος, ἀπαντᾷ σήμερον ἀντιστοίχως καὶ εἰς δημώδη ᾄσματα ἐν Κρήτῃ.[1] Ἡ ἐν συνεχείᾳ διήγησις εἰς τὸ Ἔπος ὑπὸ τοῦ Διγενῆ τοῦ τρίτου ἄθλου του, ὡς ἀνωτέρω σ. 237-38, ἤτοι περὶ τῆς ἀντιμετωπίσεως ὑπ' αὐτοῦ νικηφόρως μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Πλάστου (τοῦ Θεοῦ) τῶν πολυαρίθμων ἀπελατῶν, τοὺς ὁποίους πάντας ἐξωλόθρευσε πλὴν ἑνός, ὅστις συνελήφθη αἰχμάλωτος εἶτα δ' ἐθανατώθη, καὶ τῆς πορείας του ἀκολούθως πρὸς τὸν ποταμὸν ἔνθα ἐστάθμευσεν ὑπὸ δένδρον καὶ ἐτοποθέτησε παρὰ τὴν ρίζαν αὐτοῦ τὰ ὅπλα του ἐν ἀναμονῇ τῆς κόρης (συζύγου του), πιστεύω ὅτι εὑρίσκεται εἰς στενὴν σχέσιν πρὸς τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ἐνταῦθα δημῶδες ᾆσμα ὑπὸ τόν, ὡς ἀνωτέρω ἐν σ. 229-230, τύπον Α'.

Περὶ τῆς σχέσεως ταύτης τοῦ ᾄσματος ὡμίλησα ἤδη ἐν συντόμῳ εἰς τὸ συνελθὸν τῷ 1958 ἐν Μονάχῳ 11ον Διεθνὲς Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ θέματος τῶν περὶ τὸ Ἀκριτικὸν ἔπος συναφῶν ζητημάτων, ὑπεστήριξα δὲ τὴν γνώμην ὅτι τὸ ᾆσμα διεμορφώθη ἐκ τῆς ὡς ἄνω διηγήσεως εἰς τὸ Ἔπος, μάλιστα δὲ ἐκ τῆς περὶ τῆς συγκρούσεως τοῦ Διγενῆ πρὸς τοὺς ἀπελάτας καὶ τῆς καταφυγῆς αὐτοῦ κατόπιν ὑπὸ τὸ δένδρον ἐν ἀναμονῇ τῆς συζύγου του.[2]

Ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ταύτης, ἤτοι τῆς ἐκ τοῦ Ἔπους προελεύσεως τοῦ ᾄσματος, καίτοι πιθανῆς, δὲν ἔχομεν πρὸς τὸ παρὸν ἀναντίλεκτα ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα. Τὸ ζήτημα τοῦτο συνδέεται πρὸς τὸ γενικώτερον θέμα, ἐὰν τὰ σωζόμενα ἀκριτικὰ ᾄσματα μεθ' ὧν καὶ τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ περιεχόμενον ἔχουν ὁμοιότητας πρὸς σκηνὰς τοῦ Ἔπους, εἶναι ὅλα ἀρχαιότερα αὐτοῦ καὶ ἑπομένως ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν σύνθεσίν του ἢ εἶναι μεταγενέστερα ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, οὕτω δὲ ἀπέρρευσαν ἐξ αὐτοῦ.[3]

Εἰς τὴν προκειμένην μελέτην ἐπιζητεῖται κυρίως νὰ δειχθῇ ὅτι τοῦ δη-

---

[1] Βλ. *Ant. Jeannarakis*, Ἄσματα Κρητικά, Leipzig 1876, σ. 98, ἀρ. 78. Λ. Α., ἀρ. 428, σ. 250 (Σταῦρ. Σ. Φραγάκης, 1905). β) *Ant. Jeannarakis*, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 174, ἀρ. 229. *Δημ. Βουτετάκη*, Τραγούδια Κρητικά, Χανιά 1904, σ. 26, ἀρ. 8.

[2] Βλ. Πρακτικὰ τοῦ Βυζαντινολ. Συνεδρίου ἐν Μονάχῳ.

[3] Τὸ ζήτημα τοῦτο ἔχει τεθῆ πρὸ πολλοῦ, ἤδη ὑπὸ τῶν πρώτων ἐκδοτῶν τοῦ ἀκριτικοῦ Ἔπους, τοῦ Κωνστ. Σάθα καὶ Ém. Legrand, εἶτα ὑπὸ τοῦ K. Dieterich καὶ μετ' αὐτὸν ὑπὸ Ἀντ. Μηλιαράκη ὑποστηρίξαντος ἔτι πλέον ὅτι τὰ ἀκριτικὰ τραγούδια εἶναι μεταγενέστερα τοῦ Ἔπους (βλ. *Ν. Γ. Πολίτου*, Περὶ τοῦ Ἐθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. *Τοῦ αὐτοῦ*, Λαογραφικὰ σύμμεικτα, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 255). Τὴν γνώμην ταύτην ἀντέκρουσεν ὁ Ν. Γ. Πολίτης (ἔνθ' ἀνωτ., σ. 255 - 56) ὑποστηρίξας τὴν ἄποψιν περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῶν ᾀσμάτων ἐν σχέσει πρὸς τὸ Ἔπος. Ὁ Π. Καλονάρος κατόπιν, συζητῶν διὰ βραχέων τὸ θέμα τοῦτο, ἀποφαίνεται ἀντιθέτως ὅτι «ἐκ τῶν σημερινῶν Ἀκριτικῶν ᾀσμάτων τὰ περισσότερα προέρχονται ἐκ τοῦ Ἔπους». (Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτας, ἔκδ. ὑπὸ *Πέτρου Ν. Καλονάρου*, τόμ. Α' (Ἀθῆναι 1941), σ. λδ').

μῴδους ᾄσματος τούτου ἡ ἀρχικὴ μορφὴ εἶναι ὁ τύπος Α′ καὶ οὐχὶ οἱ Β′ καὶ Γ′ ὡς ἀνεξάρτητα ᾄσματα, τὰ ὁποῖα συνεφύρθησαν εἰς τὸν Α′, ὡς ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὁ Νικ. Πολίτης, πρὸς δέ, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ὅτι τὸ ᾆσμα τοῦτο εἶναι σαφῶς ἀκριτικοῦ περιεχομένου.

Εἰς τὸ ᾆσμα Α′ καὶ τὸ παρατιθέμενον ἀνωτέρω (σ. 237-38) ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἀκριτ. Ἔπους ἔνθα ἡ διήγησις τοῦ Διγενῆ περὶ τῆς συγκρούσεώς του πρὸς τριακοσίους ἀπελάτας παρατηροῦνται ὁμοιότητες οὐ μόνον ὡς πρὸς τὸ θέμα καὶ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ εἴς τε τὸ Ἔπος καὶ τὸ ᾆσμα ἀλλ᾽ ἔτι καὶ φραστικαί. Οὕτω κατὰ τὸ ᾆσμα, ὡς ἀνωτέρω, ὁ νέος παρακαλεῖ τὴν λυγερὴν νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ κοιμηθῇ, διότι ὁ ἀφέντης του, ὡς διηγεῖται ὁ ἴδιος εἰς αὐτήν, τὸν εἶχεν ὁρίσει φύλακα κατὰ τὴν νύκτα εἰς τὴν βίγλαν (ἢ τὴν βάρδιαν), ὅπου ἀγρυπνῶν ἐκινδύνευσε συγκρουσθεὶς πρὸς χιλιάδας ἐπιτεθέντων κατ᾽ αὐτοῦ, τοὺς ὁποίους ὅλους μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Παναγίας τοὺς κατετρόπωσε, χιλίους φονεύσας καὶ χιλίους τραυματίσας πλὴν ἑνός, ὅστις διωκόμενος διέφυγεν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τραυματισμένος. Ἐν συνεχείᾳ λέγει ὅτι ἀποχωρήσας ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης κατέφυγεν ὑπὸ δένδρον ὅπου ἐζήτησε φιλοξενίαν ἢ τὴν ὑπόδειξιν ὑπὸ τούτου τόπου πρὸς διαμονήν. Τοῦτο ὑπέδειξεν εἰς αὐτὸν νὰ κρεμάσῃ εἰς τοὺς κλώνους του τὰ ἅρματά του, νὰ δέσῃ εἰς τὴν ρίζαν τὸν ἵππον του καὶ εἶτα νὰ κοιμηθῇ ὑπ᾽ αὐτό.

Εἰς τὸ ἀκριτικὸν Ἔπος παρουσιάζεται ὁμοίως ὁ Διγενὴς μετὰ τὸν γάμον του ἐγκατασταθεὶς εἰς τὰς ἄκρας (τὰ σύνορα) ὡς φρουρός, ὅπου «ἐν ὥρᾳ» τοῦ μηνὸς Μαΐου κατεσκήνωσεν εἰς τόπον σύνδενδρον καὶ πλήρη ἀνθέων. Ὡς δὲ ὁ νέος εἰς τὸ ᾆσμα, οὕτω καὶ ὁ Διγενὴς εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς κλίνης του κοιμώμενος, ὅτε ἐξυπνᾷ ἐκ τῶν κραυγῶν τῆς ἐντρόμου ἐκ τῆς θέας τοῦ δράκοντος κόρης, νεαρᾶς γυναικός του, ἥτις τὸν καλεῖ εἰς βοήθειαν καὶ ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ κινδύνου ἐπανέρχεται πάλιν πρὸς ὕπνον εἰς τὴν κλίνην του. Ἀκολούθως διηγεῖται ὁ ἴδιος πῶς, ὡς εἰς τὸ δημῶδες ᾆσμα ὁ ἄγουρος, ἀντιμετώπισε μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ (τοῦ Πλάστου) καὶ ἐφόνευσε τοὺς ἐπιτεθέντας κατ᾽ αὐτοῦ καὶ τῆς γυναικός του πολυαρίθμους ἀπελάτας πλὴν ἑνός, συλληφθέντος,[1] καὶ πῶς κατόπιν πορευθεὶς πρὸς τὸν ποταμὸν ἐστάθμευσεν ὑπὸ δένδρον εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ρίζαν ἐτοποθέτησε τὰ ὅπλα του.

[1] Τὸ θέμα τοῦτο «ὅλοι πλὴν ἑνός», εὐρύτερον ἐν χρήσει ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς τὰ τραγούδια καὶ τὰς διηγήσεις του, ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλα ᾄσματα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου, ὡς εἰς τὰ τραγούδια: τοῦ Ἀρμούρη (βλ. *Στίλπ. Κυριακίδου,* Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, ἐν Ἀθήναις 1926, σ. 122 - 124, στ. 65 - 99, κείμ. 15 αἱ.), Λ.Α. ἀρ. 1109, στ. 127 - 134, στ. 175 - 187. Ἄνω Λεύκαρα Κύπρου, συλλ. Hedw. Lüdeke, 1936), τοῦ Πορφύρη (Ἐπετ. Ἑταιρ. Κρητ. Σπουδ. 3 (1940), σ. 406 - 407, στ. 33 - 36), τοῦ Γιάννη τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου (Χιακὰ Χρονικά, τεῦχ. 6, σ. 194 ἀρ. 3, στ. 15 - 19).

Πλὴν τῆς ὁμοιότητος καὶ τῆς ἀλληλουχίας ταύτης τῶν γεγονότων εἴς τε τὸ ᾆσμα καὶ τὸ Ἔπος παρατηροῦνται ἔτι καὶ ἄλλαι περισσότερον συγκεκριμέναι ὁμοιότητες. Οὕτως οἱ στίχοι τοῦ δημώδους ᾄσματος (παραλλ. Α΄, στ. 15 – 16 καὶ Α΄ι, στ. 18 - 19):

Νὰ ὁ κορμός μου (ἢ νὰ κ' ἡ ρίζα μου) καὶ δέσε τ' ἄλογό σου,
νὰ οἱ κλῶνοι μου, κρέμασε τ' ἄρματά σου

ἀπαντοῦν περίπου ὁμοίως καὶ εἰς τὸ Ἀκριτικὸν ἔπος (παραλλ. Ἄνδρου - Ἀθηνῶν, στ. 2543 - 44)

Τὸ ἄλογόν μου ἔδεσα 'ς τοῦ δένδρου τὸ κλωνάρι
καὶ τὸ κοντάρι μου ἔμπηξα εἰς τὴν αὐτοῦ τὴν ρίζαν,

εἰς παρεμφερῆ διήγησιν ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Διγενῆ περὶ τῆς συναντήσεως αὐτοῦ μὲ τὴν κόρην τοῦ Ἀμιρᾶ Ἁπλορράβδου καὶ τῆς κατατροπώσεως τῶν ἐπιτεθέντων ἐναντίον του «Ἀραβίτων» πρὸς ἁρπαγὴν τῆς νεάνιδος.

Ἡ συμπαράστασις κατὰ τὸ ᾆσμα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Παναγίας πρὸς πλήρη καταστροφὴν τῶν ἐπιδρομέων

Μά 'δωκε ὁ Θεὸς κ' ἡ Παναγία Παρθένα
κ' ἐξεσπάθωσα καὶ τὸ σπαθί μου βγάνω
χίλιους σκότωσα....

ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ Ἔπει σχετικὴν διήγησιν ἔνθα λέγει ὁ Διγενὴς

Καὶ δὲν τιμῶ τοῦ λόγου μου νὰ λέγω πάντα ταῦτα
ἀλλ' ἵνα καταμάθετε τὰς δωρεὰς τοῦ Πλάστου.

(παραλλ. Ἄνδρου - Ἀθηνῶν, στ. 3004 - 3005).

Τέλος ἔτι καὶ οἱ στίχοι

ξύπνα, ἀφέντη μου, ξύπνα, καλέ μου ἀφέντη,
ξύπνα, ἀγκάλιασε κορμὶ κυπαρισσένιο

δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὅτι ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸν στίχον ἐν τῷ Ἔπει (παραλλ. Κρυπτ. ΣΤ΄, 57)

ἐξύπνησον, αὐθέντα μου,[1] *καὶ λάβε τὴν φιλτάτην*

εἰς τὸ ἐπεισόδιον τῆς προηγηθείσης πάλης τοῦ Διγενῆ μὲ τὸν δράκοντα.

---

[1] Ἡ φράσις «*αὐθέντα μου*» ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τοῦ Ἔπους. Βλ. παραλλ. Ἄνδρου-Ἀθηνῶν, στ. 1891, 1927 κ. ἀ.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ ᾄσματος τούτου μὲ τὸν ἀκριτικὸν κύκλον φαίνεται συντρέχουσα ἔτι εἰς λόγον παλαιότητος καὶ ἡ μουσικὴ μελῳδία του. Ταύτης πλὴν τινων παλαιοτέρων καταγραφῶν [1] ἔχουν ἔτι ἠχογραφηθῆ κατὰ τὴν τελευταίαν μέχρι τῆς σήμερον δεκαετίαν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Μουσικῇ Συλλογῇ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου 14 παραλλαγαὶ ἐκ Πελοποννήσου (ἐπαρχ. Μαντινείας, Ἁγ. Πέτρου Κυνουρίας), Ναυπακτίας, Μεσολογγίου (Γουριά), Σιατίστης, Κοζάνης, Καστορίας, Ξάνθης, Χαλκιδικῆς, Πόντου (πρόσφυγες ἐκ Κερασοῦντος), Νάξου, Καλύμνου καὶ Ψερίμου τῆς Δωδεκανήσου.

Γ'.[2]

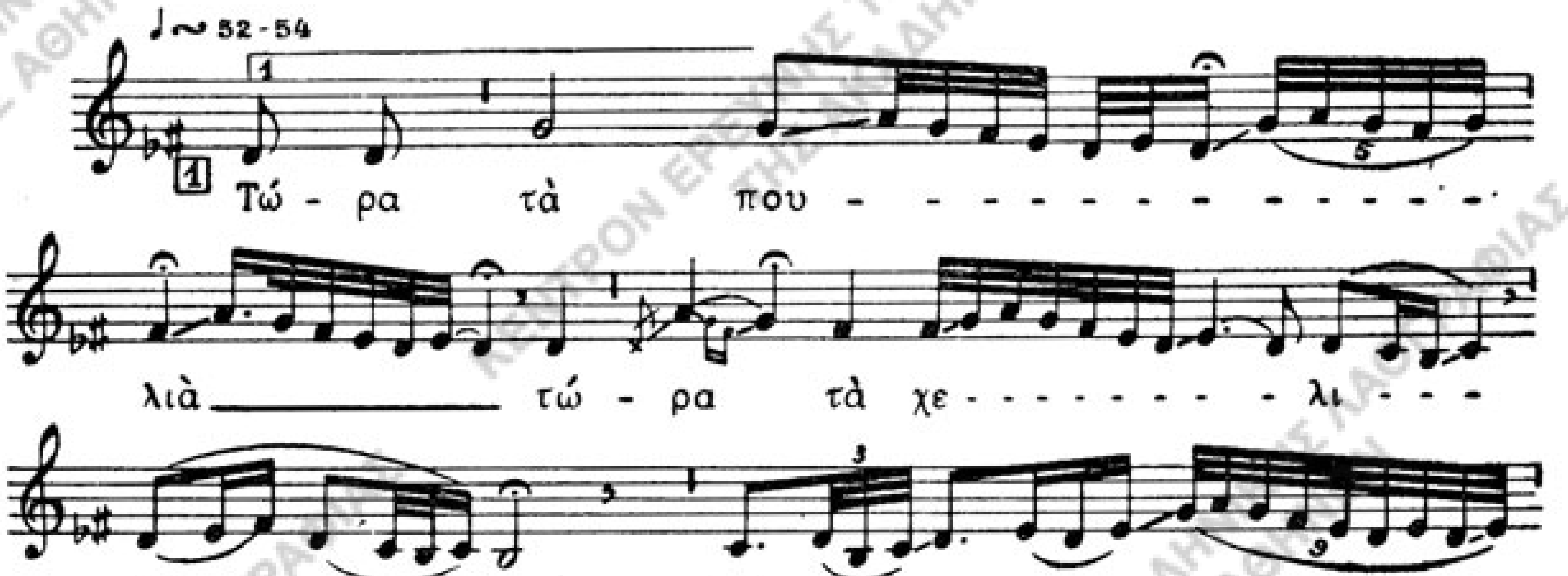

[1] Βλ. Λ.Α., ἀρ. 1684, σ. 249 (συλλ. Ἐμμ. Ἰωαννίδου, Ἀμοργὸς 1858). Φόρμιγξ, Μουσικὸν παράρτημα, περ. Β', ἔτ. Γ' σ. 53 - 54, ἀρ. 7. Ἀπόλλων ὁ Μουσηγέτης, τεῦχ. Α' (1895) σ. 120 (παραλλ. ἐκ Στερεᾶς Ἑλλάδος ὑπὸ Γ. Δ. Παχτίκου). *Γ. Παχτίκου,* 260 δημώδη ἑλληνικὰ ᾄσματα, Ἀθῆναι 1905, σ. 149, ἀρ. 100 (παραλλ. ἐκ Νικομηδείας). *Μέλπως Μερλιέ,* Τραγούδια τῆς Ρούμελης, Ἀθῆναι 1931, σ. 72.

[2] Ε.Μ.Σ.Λ.Α., ἀρ. 3708 (ἀρ. ταιν. 239Α, συλλ. ὑπὸ Στ. Καρακάση ἐκ Κασσάνδρας Χαλκιδικῆς, 1959. Μουσικὴ καταγραφὴ ὑπὸ Σπ. Περιστέρη).

Ι'.α[1]

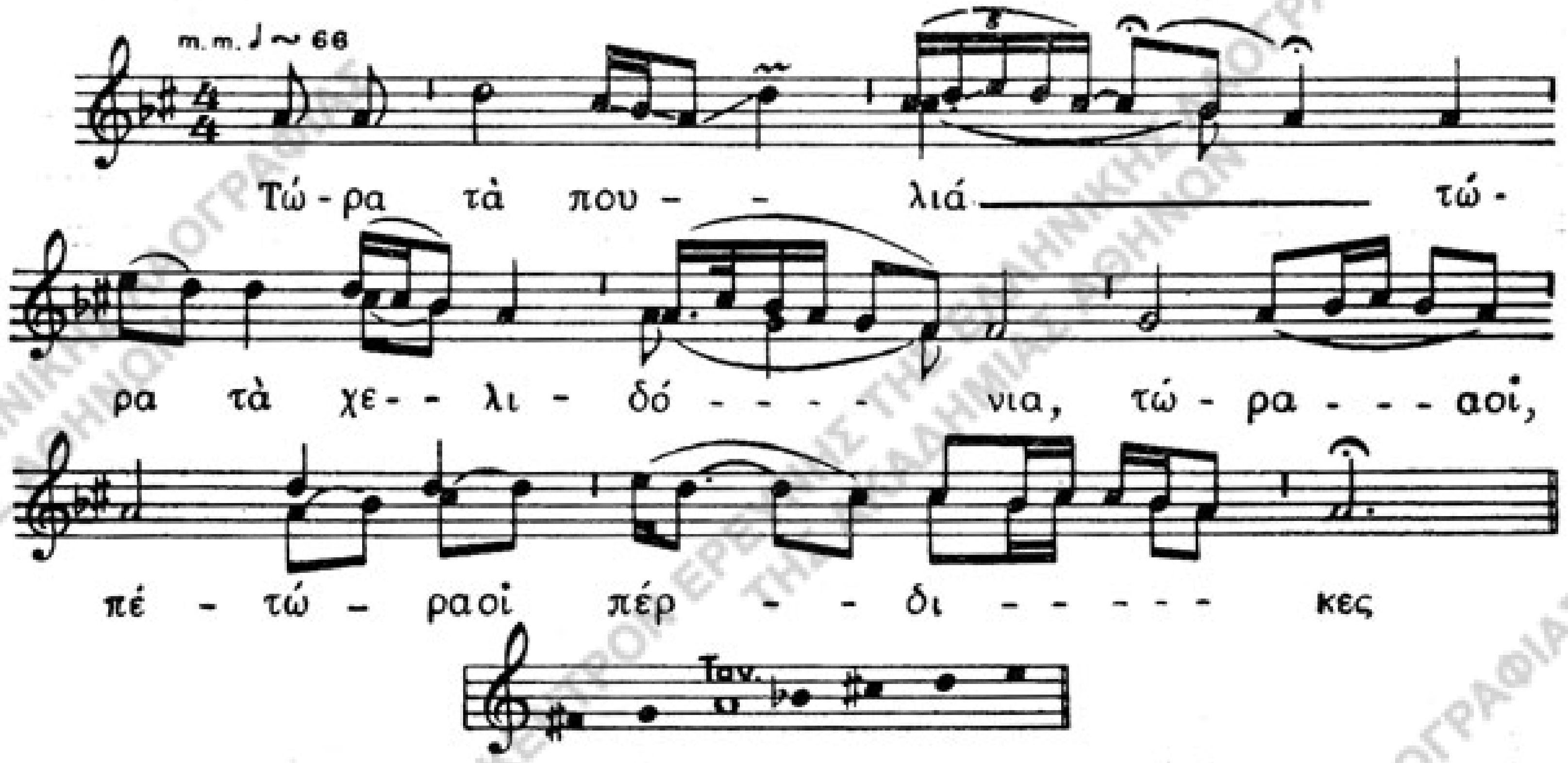

Ι'.β.[2]

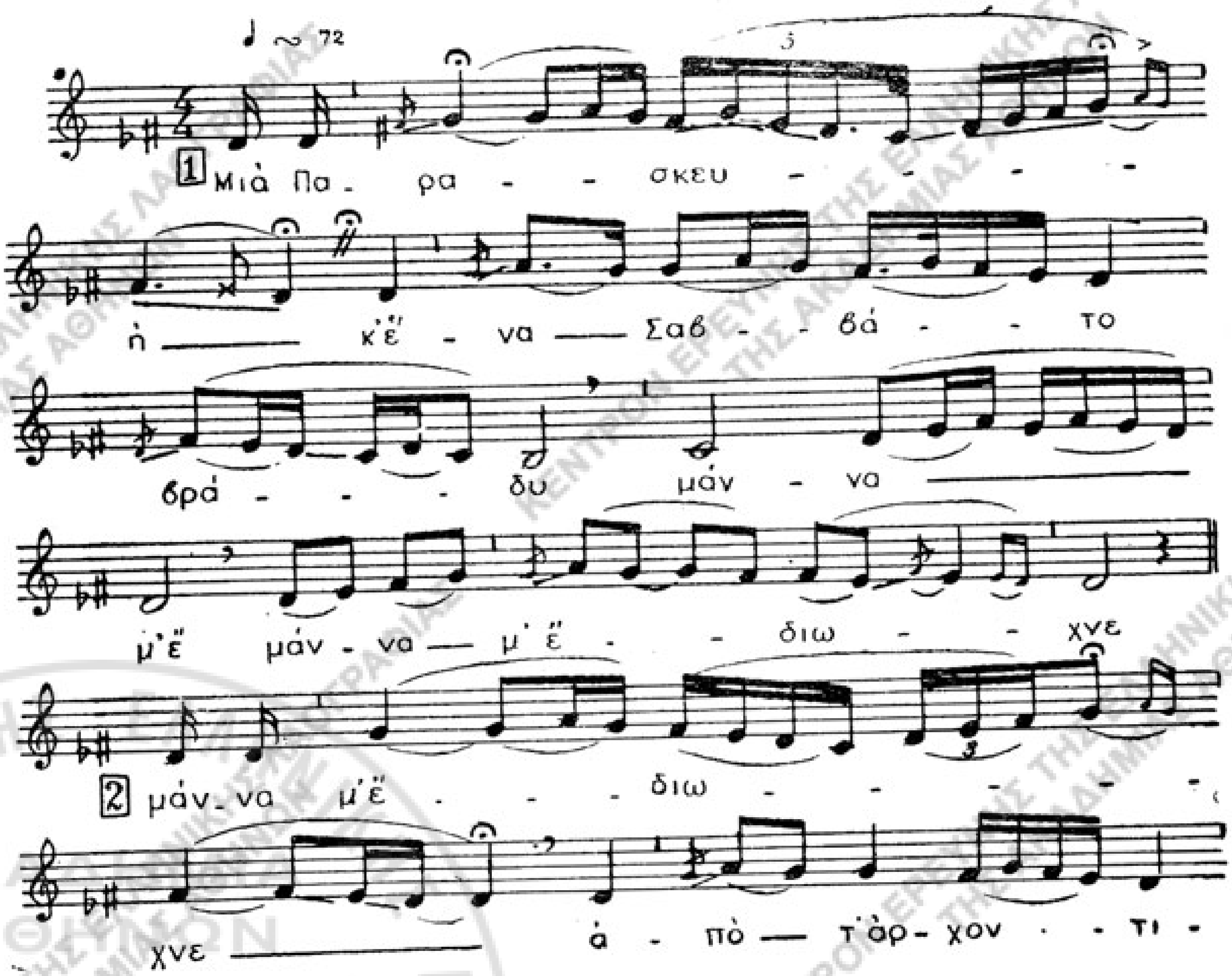

[1] Ε.Μ.Σ.Λ.Α. ἀρ. 3905 (ἀρ. ταιν. 274α, συλλ. ὑπὸ Σωτ. Τσιάνη ἐκ Χρυσοβιτσίου Ἀρκαδίας, 1959. Μουσικὴ καταγραφὴ ὑπὸ Σπ. Περιστέρη).

[2] Ε.Μ.Σ.Λ.Α. ἀρ. 1680 (ἀρ. ταιν. 108α. Ἅγιος Πέτρος Κυνουρίας, 956. Συλλ. καὶ μουσικὴ καταγραφὴ ὑπὸ Σπυρ. Περιστέρη).

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

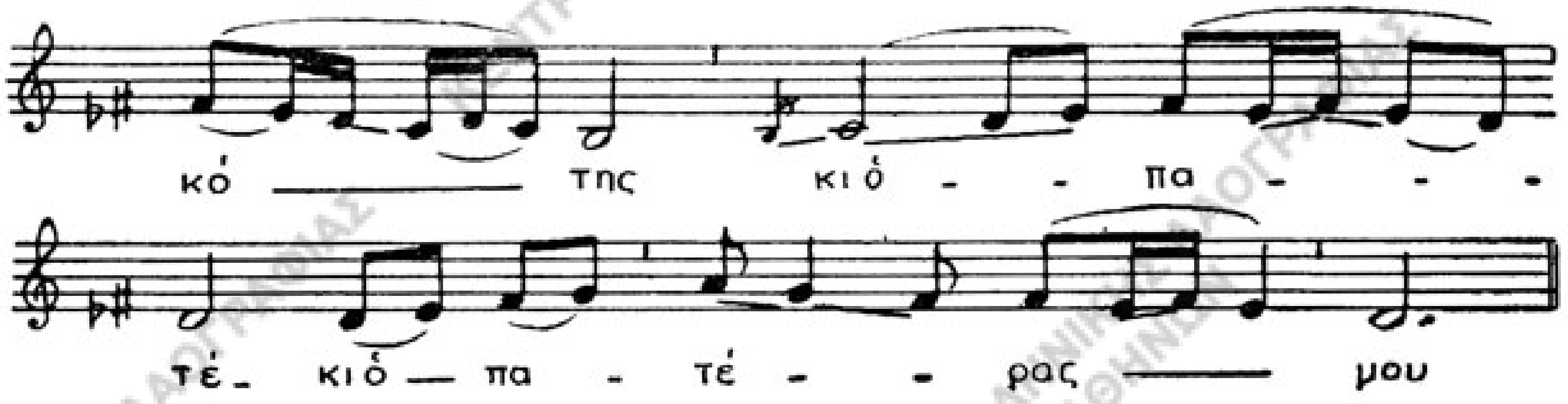

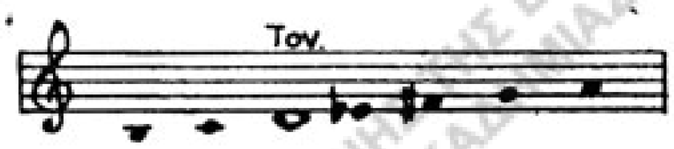

Π΄.[1]

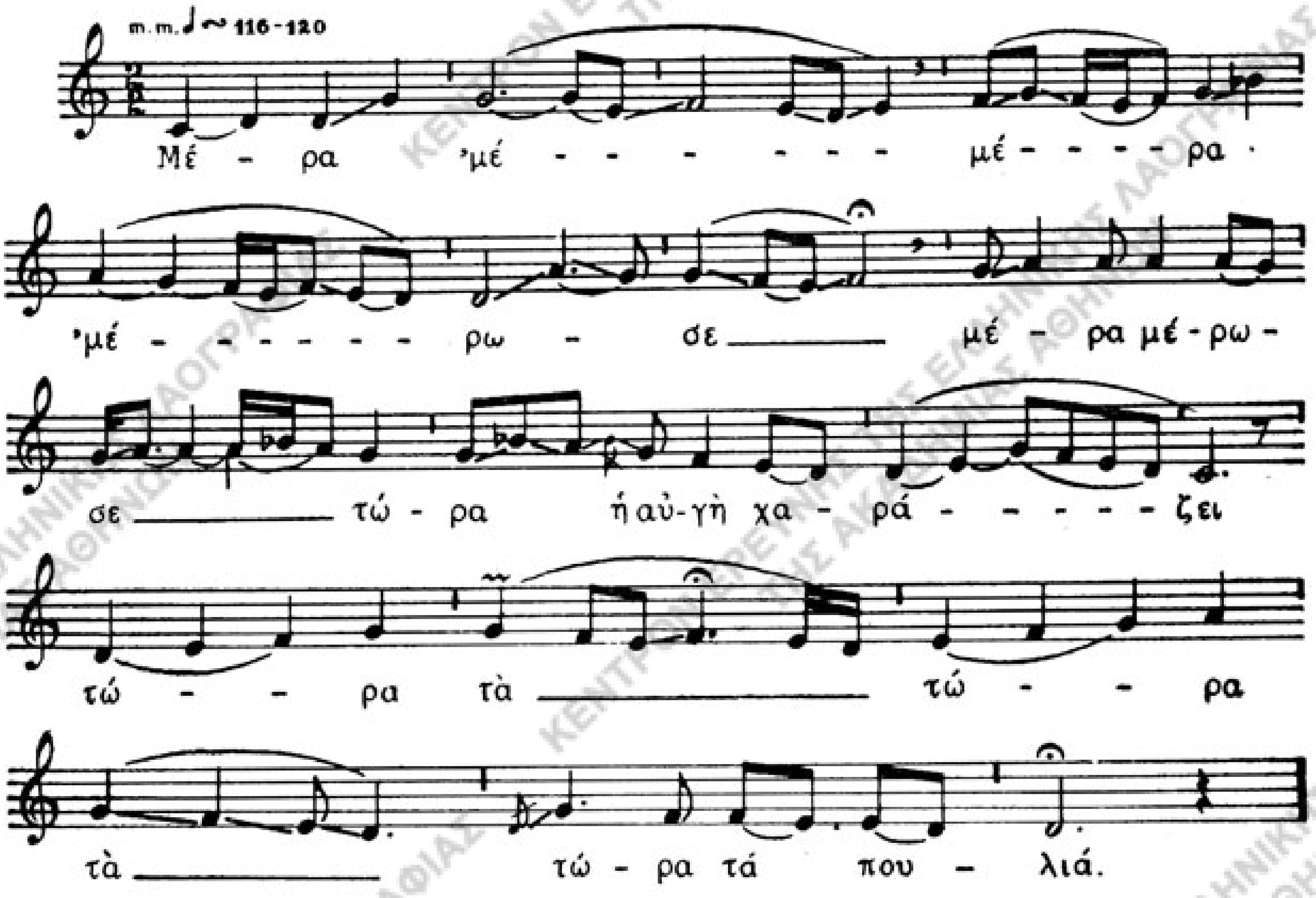

Περὶ τῆς μουσικῆς ταύτης τοῦ ᾄσματος παρατηρεῖ ὁ Σπυρ. Περιστέρης, μουσικὸς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, ὅστις κατὰ παράκλησίν μου προέβη εἰς γενικὴν ἐξέτασιν αὐτῆς, ὅτι ἡ μουσικὴ παράδοσις τούτου, ὡς εἶναι μέχρι τοῦδε γνωστὴ εἰς ἡμᾶς, διακρίνεται εἰς δύο, ὡς ἄνω, τύπους μουσικῶν παραλ-

[1] Ε.Μ.Σ.Λ.Α., ἀρ. 2207 (ἀρ. ταιν. 156Α. Ρόδος (Κάλυμνος), 1958. Συλλογὴ καὶ μουσικὴ καταγραφὴ ὑπὸ Σπ. Περιστέρη).

λαγῶν, τὸν τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ τὸν ἕτερον τῆς νησιωτικῆς (Δωδεκανήσου).

Ὁ πρῶτος (ἀνωτέρω Ι', Ι'Α., Ι'.Β.) ἀνήκει εἰς κλίμακα χρωματικὴν ἐπὶ τῆς ὁποίας βασίζονται αἱ μελῳδίαι πολλῶν τροπαρίων καὶ ἄλλων μελῶν τῶν ἤχων δευτέρου καὶ πλαγίου δευτέρου τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς· πρὸς δὲ καὶ ἡ μελῳδία τοῦ ᾄσματος παρουσιάζει ὁμοιότητας, συγκρινομένη κατὰ τὴν τεχνικήν της πρὸς τὴν τεχνικὴν τῶν μελῳδιῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων ἤχων καὶ τὸ ὕφος τῆς ἐκτελέσεως.

Αἱ ὁμοιότητες αὗται εἴς τε τὸ ᾆσμα καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν ἐμφαίνουν τὴν ἐξ ἐπιδράσεως ἢ στοιχείων τῆς δευτέρας δημιουργίαν τῆς μελῳδίας τοῦ δημώδους ᾄσματος.

Ἡ μουσικὴ τοῦ τύπου ΙΙ' ἐκ Καλύμνου καὶ Ψερίμου τῆς Δωδεκανήσου παρουσιάζει διαφορὰς ἐκ τοῦ πρώτου, τόσον ὡς πρὸς τὴν κλίμακα, ἀνήκουσαν εἰς διατονικήν, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν τεχνικὴν τῆς προσαρμογῆς τοῦ κειμένου πρὸς τὴν μελῳδίαν.

Τοῦ τύπου τούτου τὰ μουσικὰ στοιχεῖα ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰ τοῦ α' ἤχου τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ὅστις ἐπικρατεῖ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα δημώδη ᾄσματα τῆς Δωδεκανήσου, τῶν χρωματικῶν τρόπων χρησιμοποιουμένων ὀλιγώτερον εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην.

Ἡ μουσικὴ αὕτη τοῦ ᾄσματος, ἥτις οὕτως εὑρίσκεται εἰς συνάφειαν πρὸς τὴν παραδεδομένην ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν, ἔχει ὑποστῆ βεβαίως διὰ τοῦ χρόνου καὶ ἐκ τῆς προσαρμογῆς αὐτῆς πρὸς τὰς περιστάσεις τοῦ γάμου καθ' ἃς τὸ ᾆσμα τοῦτο ᾄδεται (ἐπιθαλάμιον ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐκκίνησιν τῶν μελλονύμφων πρὸς στέψιν καὶ τὸν ἀποχαιρετισμὸν ὑπὸ τῆς μελλονύμφου τῶν γονέων της κ.ἄ.), πρὸς δὲ καὶ ἐξ ἐπιδράσεων τῆς κατὰ τόπους μουσικῆς παραδόσεως, διαφόρους ἀλλοιώσεις. Παρὰ ταῦτα ὅμως διαφαίνεται εἰς τὴν ἀρχαιότροπον μουσικήν του ταύτην ἡ ἐκ τῶν βυζαντινῶν χρόνων προέλευσις αὐτοῦ.

***

Αἱ ἀνωτέρω μουσικολογικαὶ παρατηρήσεις, ἐνισχύουν ἔτι τὴν ἄποψιν περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ δημώδους ᾄσματος τούτου, τὸ ὁποῖον, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ὑπὸ τὴν μορφὴν Α', ἥτις φαίνεται ὡς ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν ἄλλων, προέρχεται ἐκ τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου.

Τὸ ἀρχικὸν ᾆσμα μὲ περιεχόμενον οὕτω τὴν ἐξολόθρευσιν ὑπὸ τοῦ νεογάμου Διγενῆ ἢ ἄλλου ἥρωος τῶν ἐπιτεθέντων κατ' αὐτοῦ ἀπελατῶν θὰ ᾔδετο, ὡς συνεχίσθη μέχρι τῆς σήμερον ἡ παράδοσις, μαζὶ μὲ ἄλλα ἡρωικὰ τραγούδια καὶ παραλογὰς κατὰ τὸν γάμον. Τὸ ᾆσμα ὅμως τοῦτο, τὸ βυζαντινόν, λόγῳ τοῦ πε-

ριεχομένου του, δηλαδὴ τῆς ἀφυπνίσεως τοῦ νεωστὶ νυμφευθέντος ἥρωος ὑπὸ τῆς νεονύμφου πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ κατ᾿ αὐτῆς κινδύνου καὶ ἔπειτα τῆς καταφυγῆς μετὰ τὴν μάχην ὑπὸ δένδρον, ὡς ἀνωτέρω, ἦτο εὔκολον, ἰδίᾳ μὲ τὸ στοιχεῖον εἰς αὐτὸ τῆς ἀφυπνίσεως τοῦ ἥρωος-νεονύμφου, νὰ ἀποβῇ εἰδικῶς γαμήλιον ᾆσμα, τὸ ὁποῖον ᾔδετο κατ᾿ ἀρχὰς μόνον ὡς ἐπιθαλάμιον, εἶτα δὲ διὰ διασκευῆς τῶν εἰσαγωγικῶν στίχων, ὡς ἐλέχθη ἤδη (ἀνωτ., σ. 232-233), νὰ προσαρμοσθῇ καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ γάμου.

RÉSUMÉ

L'auteur étudie une chanson connue dans toute la Grèce. C'est celle d'un jeune guerrier reveillé trop tôt par sa belle épouse. Il la supplie de le laisser dormir, car, lui dit-il, pendant toute la nuit il a monté la garde et a aussi dû affronter l'attaque de nombreux ennemis. Tous les combattants avaient été tués, sauf un blessé, qui s'était échappé. Après le combat, ce jeune guerrier s'était refugié sous un arbre (cyprès), auquel il avait demandé de lui indiquer un gîte pour la nuit. L'arbre lui avait conseillé de se réposer près de lui, d'accrocher ses armes sur ses branches et d'attacher son cheval à son tronc. Le lendemain le guerrier avait payé l'arbre en lui arrosant les racines comme celui-ci l'avait éxigé.

Parmi les 114 versions de cette même chanson, classées dans les Archives Folkloriques, 32 représentent le type A de la chanson comme ci-dessous [1]

[1] En ce moment les oisseaux, en ce momment les hirondelles
en ce moment les perdrix, répètent en gazouillant.
— «Réveille-toi, mon brave, réveille-toi mon doux époux,
réveille-toi pour enlacer un corps mince comme un cyprès,
un cou tout blanc, des seins petits comme des citrons,
comme de l'eau fraîche, comme du lait au mois de Mai».
— «Lygéri, laisse-moi prendre un peu de sommeil,
car mon maître m'avait mis de garde cette nuit
pour devenir esclave ou pour être tué.
Mais le Bon Dieu et la Ste Vierge ont permis,
que je me batte contre deux milles, contre trois mille.
J'en ai tué mille, j'en ai pris mille comme esclaves.
Il en est resté un seul et celui-ci blessé.
Je suis la route tout du long, je prends le sentier,
je trouve là un arbre, haut comme un cyprès.
— «Permets-moi, ô arbre, permets-moi, ô cyprès,
que je m'étende ici, pour me reposer.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

(voir encore supra, p. 229-230). Les autres versions se présentent comme des chansons distinctes et sont désignées par B et Γ (voir supra, p. 230-231). Le contenu de la version B s'accorde avec la première partie du type A (voir vers 1-13) à savoir le récit de l'époux guerrier à sa jeune femme sur son aventure nocturne et sur l'anéantissement de l'ennemi. Dans le type Γ après l'addition de quelques vers, dans lesquels il est question du départ du jeune époux, ou épouse du foyer paternel, on retrouve le second incident de la chanson du type A (voir vers 14-25), c'est à dire le retours du jeune guerrier, auprès de l'arbre après la bataille, pour y passer la nuit.

On se sert de cette chanson, sous ses trois versions différentes, comme chanson nuptiale, surtout comme épithalame, ou prénuptiale.

Les types B et Γ de cette chanson ont été considérés jusqu'ici (voir Νικ. Πολίτης, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν Ἀθήναις 1914, ἀρ. 147) comme des chansons indépendantes l'une de l'autre. Le peuple grec lui-même en les unissant a créé le type A. La présente étude démontre que contrairement à l'hypothèse déjà émise, le type original de la chanson est le type A, d'où se sont détachés par la suite les types B et Γ. L'auteur fait également remarquer que le contenu de la chanson, tel qu'on la trouve dans le type original A, présente, dans ses éléments principaux, des analogies frappantes avec l'Epopée de Digénis Acritas (versions: Andros - Athènes, v. 2940 - 3034, Grottaferrata VI, v. 112-175, Escorial v. 1140-1119), comme aussi avec la version en prose d'Andros, (Laographia, vol. 9 pp., 377-379) dans le passage où Digénis raconte qu'il a réussi à disperser trois cents Apelates qui l'avaient attaqué à son reveil (version d'Andros), dans le but d'enlever sa jeune épouse, et qu'ensuite après le combat, il avait trouvé refuge sous un arbre.

La comparaison des faits racontés par la chanson populaire (type A) avec ceux du récit épique, ainsi qu'avec les autres éléments communs, sans compter la mélodie de la chanson qui semble être assez ancienne, vu qu'on y décou-

---

— «Voici mes racines, attache-y ton cheval.
Voici mes branches, accroches-y tes armes.
Voici mon ombre, étends-toi bien et endors-toi,
et à ton lever, tu me payeras le loyer.
Deux seaux d'eau à mes racines tu devras jeter.
— «O cieux, entendez-vous? Terre, peux-tu l'admettre?
L'arbre aussi vient de me réclamer un loyer,
deux seaux d'eau à ses racines, je dois les lui jeter».

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

vre des influences de la musique ecclésiastique byzantine (voir supra, p.p. 244-45), tous ces faits amènent l'auteur à la conclusion, que le type initial de la chanson étudiée est certainement le type A et que cette chanson appartient au cycle acritique, puisqu'on y trouve de grandes analogies avec le récit de la déroute des Apelates.

En raison même de son contenu, on s'est servi de cette chanson comme chanson nuptiale, déjà à une époque assez reculée, après en avoir préalablement adapté le contenu à son nouvel usage.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ* ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1958 – 1959

1) ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1958

Α΄.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΛΕΡΟΝ (25 ΙΟΥΛ. – 8 ΑΥΓ. 1958)

υπο ΓΕΩΡΓ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

Ἡ πολύκολπος νῆσος Λέρος, ἐκτάσεως 64 τ. χιλ., ἀνήκει διοικητικῶς εἰς τὸ νησιωτικὸν σύμπλεγμα τῆς Δωδεκανήσου, τοῦ ὁποίου καὶ ἠκολούθησεν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰς ἱστορικὰς τύχας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1204 μ. Χ. μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς τῷ 1947 ἀπὸ τοῦ τελευταίου ξένου δυνάστου της.

Τὸ ἔδαφος τῆς νήσου, κυρίως βουνῶδες, διαμορφούμενον εἴς τινα σημεῖα εἰς μικρὰς κοιλάδας, εἶναι εἰς μεγάλην ἔκτασιν αὐτοῦ ἄγονον καὶ ἄνυδρον, ἕνεκα δὲ τούτου ἀνεπαρκὲς πρὸς συντήρησιν ἐκ τῆς καλλιεργείας του τοῦ πληθυσμοῦ ἐκ 5813 κατοίκων (ἀπογραφὴ 1951), ὅστις ἀσχολεῖται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν, ὀλιγώτερον περὶ τὴν ἁλιείαν, πρὸς δὲ καὶ εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα βιοτεχνικά, ἐμπορικὰ κλπ. Οὕτω τὸ βιοτικὸν ἐνταῦθα ἐπίπεδον ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν χαμηλόν, διὸ καὶ πολλοὶ τῶν κατοίκων ἔχουν μεταναστεύσει, ἰδίᾳ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οὗτοι διὰ χρηματικῶν ἐμβασμάτων πρὸς τοὺς οἰκείους των ἐνισχύουν ἐκεῖθεν τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς νήσου.

Πρὸς συλλογὴν στοιχείων τοῦ ἐκ παραδόσεως λαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης ἠσχολήθην ἀπὸ τῆς 25 Ἰουλίου - 8 Αὐγούστου 1958. Εἰργάσθην πρὸς τοῦτο εἰς τὰ κέντρα: *Χωριὸ* ἢ *Μπροστά*, πρωτεύουσαν τῆς νήσου, τὸν συνεχόμενον συνοικισμὸν *Ἁγία Μαρῖνα,* εἰς τὸ *Λακκί,* εἰς τὰς ἀγροικίας *Βρωμόλιθος, Καμάρες* καὶ *Τουρκοπήγαδο,* χρησιμοποιήσας εἰς τοὺς τόπους τούτους πληροφορητὰς καὶ ἐκ τῶν συνοικισμῶν: *Γοῦρνες, Δρυμῶνας* καὶ *Παρθένι.*

Συνελέχθη ἀξιόλογος λαογραφικὴ ὕλη, ἥτις κατεγράφη εἰς χειρόγραφον, σχήματος 8ου μεγ., ἐκ σελίδων 487, ὅπερ κατετέθη εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον καὶ κατεχωρίσθη ἐν τῷ βιβλίῳ εἰσαγωγῆς λαογραφικῆς ὕλης ὑπ' ἀριθμ. 2279.[1]

---

* Βλ. Ἐπετηρ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου, τόμ. Θ΄ - Ι΄ (1955 - 57), σ. 403.

[1] Εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἐκτέλεσιν τῆς λαογραφικῆς ἐργασίας ταύτης εἶχον τὴν βοήθειαν, εἰδικῶς εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν πληροφορητῶν λαογραφικῆς ὕλης, τοῦ καθηγητοῦ κ. Μιχ. Σαμάρκου, τοῦ διδασκάλου κ. Μάρκου Βρατσάλη καὶ τοῦ φαρμακοποιοῦ κ. Θεολόγου Σιδερῆ.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ λαογραφικὴ συλλογὴ αὕτη περιλαμβάνει: α) ἐκ τοῦ *ὑλικοῦ βίου* πληροφορίας περὶ τοῦ ἐνδύματος, τῆς διατροφῆς τοῦ λαοῦ, τοῦ γεωργικοῦ καὶ κτηνοτροφικοῦ βίου καὶ τῆς οἰκοδομικῆς τέχνης· β) ἐκ τοῦ *πνευματικοῦ βίου* ὕλην σχετικὴν πρὸς τὰς μαγικὰς καὶ δεισιδαίμονας δοξασίας καὶ συνηθείας, τὴν μαντικήν, τὴν ἀστρολογίαν καὶ τὴν λαϊκὴν ἰατρικήν, δημώδη ᾄσματα 62, δίστιχα 56, παραμύθια 50, εὐτραπέλους διηγήσεις καὶ ἀνέκδοτα 12, μύθους 1, παραδόσεις 45, παροιμίας 114, αἰνίγματα 28, πρὸς δὲ περιπαίγματα, εὐχάς, κατάρας, λογοπαίγνια καὶ τοπωνύμια καὶ γ) ἐκ τοῦ *κοινωνικοῦ βίου* περιγραφὴν τῶν κατὰ τὴν γέννησιν, τὸν γάμον καὶ τὴν τελευτήν, λατρευτικὰ ἔθιμα καὶ δοξασίας κατὰ τὰς ἐπισήμους καὶ λαϊκὰς ἑορτὰς τοῦ ἔτους, παιδιὰς καὶ θεσμοὺς λαϊκοῦ δικαίου.*

Ἐπὶ τῆς συγκεντρωθείσης ὕλης ταύτης καὶ τῶν ἐπὶ μέρους φορέων αὐτῆς παρατηρεῖται καὶ ἐνταῦθα τὸ γενικὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα φαινόμενον τῆς σταθερᾶς ὑποχωρήσεως πρὸς ἐξαφάνισιν τοῦ μακραίωνος ἐκ παραδόσεως πολιτισμοῦ

Ἐκ τῶν πληροφορητῶν μου ἀναφέρω ἐδῶ κυρίως τὰς κυρίας Γιασιμὼ Σαρικάκη, Κωνσταντινιὰν Σπύρου, Μαρίαν Μυλωνᾶ καὶ τὸν κ. Ἰωάννην Ἥσυχον. Πάντας τούτους, ὡς καὶ τοὺς λοιπούς, εὐχαριστῶ θερμῶς ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης.

* ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α΄) *Διον. Ἰ. Οἰκονομόπουλος,* Λεριακά, ἤτοι χωρογραφία τῆς νήσου Λέρου. Ἐν Ἀθήναις - ἐν Αἰγύπτῳ 1888. [λαογρ. εἰς σελ. 68, 70, 73 - 74, 79 - 99, 115 - 116].

β΄) *Γεώργ. Οἰκονόμος,* Λεριακὸν ᾆσμα. Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Δωδεκανήσου», ἔτ. Α΄ (1922-23) ἀρ. 8, σ. 11.

γ΄) *Aldo Rossato,* Stornelli d'amore dell'isola di Lero. Interpretazione poetica coll' aggiunta di notizie Storiche - Geographiche e Folcloristiche. Valdagno 1942 8ον σελ. 151. [53 δίστιχα μετὰ μεταφρ. εἰς τὴν ἰταλικήν].

δ΄) *Ἀθηνᾶ Ταρσούλη,* Μαντινάδες τῆς Λέρου [24]. Δωδεκαν. Ἐπιθεώρ., ἔτ. Α΄ (1947) σ. 264. - Ὁ γάμος στὴ Λέρο. Αὐτόθι, ἔτ. Β΄ (1948) σ. 82.

ε΄) *Ἀθηνᾶ Ταρσούλη,* Δωδεκάνησα, τόμ. Β΄ (Ἀθῆναι 1948). (λαογρ. εἰς σελ. 135 - 152, 161-168 κυρίως ἀπὸ σελ. 170 - 192).

ϛ΄) *R. M. Dawkins,* Forty-five Stories from the Dodekanese. Cambridge 1950, 4ον [δημοσ. 6 παραμύθια, ὑπ' ἀρ. 14, 15, 21, 22, 31, 44].

ζ΄) *Θεόδ. Δ. Μοσχονᾶς,* Λέρος καὶ Λέριοι. Ἀλεξάνδρεια 1950, 8ον σελ. 139. [λαογρ. ἐν σ. 31 - 80].

η΄) *Μᾶρκος Κουβᾶς,* Μαντινάδες τῆς Λέρου [14]. Καλυμν. Παλμὸς ἔτ. Β΄ (1952) ἀρ. τεύχ. 15 - 16, σ. 22.

θ΄) *Ἀναστ. Καραναστάσης,* Γλωσσικὴ ὕλη ἐκ Λέρου, 1957. (Χφον ἐν τῷ Ἱστορ. Λεξικῷ τῆς Ν. Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀρ. 700β - 700γ, σελ. 295). [Περιλαμβάνεται λαογραφικὴ ὕλη ἐν σελ. 8 - 11, 20 - 21, 35 - 49, 97 - 99, 105 - 108, 113 - 114, 118 - 121, 130 - 135, 141 - 142, 148 - 153, 163 - 199.]

ι΄) Μαντινάδες τῆς Λέρου [27]. Δωδεκάνησος ἔτ. Β΄ (1958) ἀρ. 13 - 15, σελ. 21-22.

ια΄) *Μᾶρκος Βρατσάλης,* Σύμμεικτα λαογραφικὰ τῆς νήσου Λέρου, 1960. (Χφον ἐν τῷ Λαογρ. Ἀρχείῳ ὑπ' ἀρ. 2335, σελ. 30).

τοῦ λαοῦ, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν νέων πνευματικῶν καὶ κοινωνικῶν μορφῶν τοῦ συγχρόνου ἐκ τῶν ἀστικῶν κέντρων εἰσαγομένου πολιτισμοῦ.

Εἰς τὴν νῆσον ταύτην λόγῳ τῆς συγκεντρώσεως κατὰ τὸ διάστημα τῆς Ἰταλοκρατίας ἀπὸ τοῦ 1912 - 1943 ξένων, πρὸς δὲ καὶ ἐργατῶν ἐκ διαφόρων νήσων διὰ τὰ ἐκτελούμενα ἐνταῦθα στρατιωτικῆς φύσεως ἔργα, ἠσκήθη ἔτι διὰ τῶν παραγόντων τούτων ἐπίδρασις πρὸς φθορὰν καὶ ἀλλοίωσιν πολλῶν μορφῶν τοῦ λαϊκοῦ βίου, ἰδίᾳ εἰς τὸ ἔνδυμα, τὸν οἰκιακὸν βίον καὶ τὸν πνευματικόν, ἀντιθέτως πρὸς τὸν γεωργικὸν καὶ τὸν κτηνοτροφικόν, ὅστις διετηρήθη ἀλώβητος λόγῳ τῆς μὴ εἰσαγωγῆς ἀκόμη τῶν συγχρόνων μέσων καὶ τρόπων καλλιεργείας τῆς γῆς καὶ κτηνοτροφικῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Φορεῖς κυρίως τοῦ ἐκ παραδόσεως βίου τούτου εἶναι ἀκόμη μόνον οἱ ὑπὲρ τὴν μέσην ἡλικίαν εὑρισκόμενοι, τῆς νεωτέρας γενεᾶς ἀκολουθούσης καὶ προσαρμοζομένης πρὸς τὰς νέας πολιτιστικὰς μορφὰς τῶν ἀστικῶν κέντρων.

Ἐκ τῆς συλλεχθείσης ὕλης ταύτης, ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ παραδόσεις. Αὗται, ὡς γνωστόν, ἀποτελοῦν δι' ἕκαστον τόπον τὴν κατὰ παράδοσιν, δηλαδὴ εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, ἱστορικὴν φυσιογνωμίαν του. Ὑπὸ τὴν σημερινήν των μορφήν, διαμορφωμένην συμφώνως πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ λαοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἑκάστοτε τοπικῶν γεγονότων, διασώζουν στοιχεῖα ἱστορικῆς πραγματικότητος.

Αἱ καταγραφεῖσαι δημώδεις παραδόσεις τῆς Λέρου διακρίνονται εἰς μυθολογικάς, ἱστορικάς, ἁγιολογικάς, ἐκκλησιῶν κ. ἄ. Ἐκ τούτων κάμνομεν λόγον ἐνταῦθα περὶ τῶν μυθολογικῶν καὶ ἱστορικῶν παραδόσεων, οἷαι αἱ περὶ τῶν πρώτων κατοίκων τῆς Λέρου, αἱ περὶ τῆς Παναγίας τοῦ Κάστρου καὶ αἱ περὶ τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου ἐν Λέρῳ, εἶτα δὲ ἱδρυτοῦ τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτμῳ.

Αἱ παραδόσεις περὶ τὸν *ὅσιον Χριστόδουλον* (σ. 167 - 168, 184 - 85) [1] ἀναφέρουν περὶ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ ἐκ Μ. Ἀσίας εἰς Κῶ καὶ ἐξ αὐτῆς εἰς Λέρον ἔνθα ἵδρυσεν εἰς τὸ Λακκὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου (σελ. 167), μετόχιον μέχρι πρό τινος τῆς Μονῆς τῆς Πάτμου· εἶτα δὲ περὶ τῆς διαπεραιώσεώς του ἐκ Λέρου εἰς Πάτμον, ὅτε μαθοῦσα ἡ βασίλισσα, σύζυγος τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, περὶ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ Λέρου ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν τὸν κάμπον τοῦ Παρθενίου ἐν Λέρῳ, ἀνήκοντα μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὴν Μονὴν τῆς Πάτμου. Κατὰ τὴν πρώτην παράδοσιν (σ. 167-68) *ὁ ὅσιος Χριστόδουλος ἤφυεν ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ*

---

[1] Αἱ παραπομπαί, ὡς καὶ κατωτέρω, γίνονται εἰς τὴν ὡς ἄνω (βλ. σ. 249) ὑπ' ἀρ. 2279 χειρόγραφον συλλογήν.

κ' ἦρθε στὴν Κῶ κ' ἔχτισε τὸ ναὸ τῆς Παναγίας. 'Πειδὴς 'ρχότανε πολὺς κόσμος νὰ τόνε βρῇ καὶ δὲν τὸν ἄφηνε ἥσυχο, ἦφυε κ' ἦρθε στὴ Λέρο στὸ Λακκὶ κ' ἔχτισε τὸ ναὸ τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

Μετά, 'πειδὴς δὲν τὸν ἄφηνε ὁ κόσμος ἥσυχο, ἦφυε κ' ἐπῆε στὴν Πάτινο (= Πάτμον).

Ἡ βασίλισσα ἔμαθε πὼς ὁ ἅγιος Χριστόδουλος ἦφυε ἀπὸ τὴ Λέρο καὶ τότες ἐχάρισε στὸν ὅσιο Χριστόδουλο τὸν κάμπο Παρθενῶνα. Ὁ κάμπος αὐτὸς εἶναι στὸ Παρθένι κ' εἶναι ἀκόμη τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Πάτινος.

Κατὰ τὴν ἑτέραν παράδοσιν (σ. 184 - 85) *ὁ ὅσιος Χριστόδουλος ἦρθε πρῶτα στὴ Λέρο κι ἀπὸ τὴ Λέρο ἐπῆε στὴν Πάτινο. Ἐμπαρκάρησε ἀπὸ τὸ Παρθένι. Ἔχει ἕνα βράχο στὴν ἄκρη στὴ θάλασσα ὅπου ἀκκούμπησε τὴ χέραν του κ' ἔμεινε πάνω τὸ σημάδι ὡς σήμερα. Μετὰ ἔρριξε τὸ ράσο ντου πάνω στὴ θάλασσα κ' ἐπέρασε στὴν Πάτινο.*

Αἱ παραδόσεις αὗται, ἐκ πρώτης ὄψεως αἰτιολογικαὶ τῆς κτήσεως τῶν σημερινῶν περιοχῶν τῆς Μονῆς τῆς Πάτμου εἰς τὴν Λέρον, ἔχουν ἱστορικὴν ἀξίαν, διότι ἀναφέρουν, συμφώνως καὶ πρὸς τὰς ἱστορικὰς πηγάς, δηλ. τὸν Χρυσόβουλλον λόγον τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ τῷ 1088 [1] καὶ τὴν ὑποτύπωσιν τοῦ ὅσ. Χριστοδούλου, [2] περὶ τῶν κινήσεων τοῦ τελευταίου, δηλ. τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου, ἐκ Κῶ πρὸς ἐγκατάστασίν του εἰς Πάτμον καὶ ἵδρυσιν ἐκεῖ περὶ τὰ τέλη τοῦ 11ου αἰῶνος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

Ἡ πρώτη παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ἡ βασίλισσα ἐχάρισεν εἰς τὸν ὅσ. Χριστόδουλον τὸν κάμπον Παρθενῶνα, δηλαδὴ τὴν περιοχὴν τοῦ Παρθενίου εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου Λέρου. Ἡ πληροφορία αὕτη προέρχεται πιθανώτατα ἀπὸ τὴν μοναχικὴν διάταξιν τοῦ ὅσ. Χριστοδούλου, ἔνθα ὁ ἴδιος ἀναφέρει περὶ τῆς μεσιτεύσεως τῆς μητρὸς τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τῆς Ἄννης Δουκαίνης τῆς Δαλασσηνῆς, πρὸς παραχώρησιν εἰς αὐτόν, δηλ. τὸν ὅσ. Χριστόδουλον, τῆς νήσου Πάτμου πρὸς ἵδρυσιν ἐκεῖ Μονῆς. [3] Ἰδιαιτέρως ὅμως σημαντικὴ εἶναι ἡ πληροφορία τῆς ἐν λόγῳ δημώδους παραδόσεως ὅτι ὁ ὅσ. Χριστόδουλος ἦλθεν εἰς Λέρον καὶ ὅτι διεπεραιώθη εἰς τὴν Πάτμον ἐκ τοῦ λιμένος τοῦ Παρθενίου, κειμένου εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς νήσου. Ἡ παράδοσις εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο φαίνεται ὅτι συμπληρώνει τὰς σχετικὰς εἰδήσεις τῆς μοναχικῆς διατάξεως τοῦ ὅσ. Χριστοδούλου, καθ' ἥν, λαβὼν οὗτος τὴν Πάτμον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, παρεχώρησεν

---

[1] Βλ. *Κυρίλλου* ἱεροδιακόνου *Βοΐνη*, Ἀκολουθία ἱερὰ τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Χριστοδούλου τοῦ Θαυματουργοῦ. Ἔκδ. 3η. Ἀθήνησιν ͵αωπδ΄, σ. ιβ΄ κ.ἑξ.

[2] Ἔνθ' ἀν., σ. 63 κ.ἑξ.

[3] Αὐτόθι, σ. 77.

εἰς τὸ Δημόσιον τὰς μοναστηριακὰς κτήσεις του εἰς τὸ Πυλὶ τῆς Κῶ καὶ εἰς Στρόβηλον τῆς Μ. Ἀσίας, διατηρήσας μόνον τὰς εἰς Λέρον, εἰς τὰ προάστια *Τεμένιον* καὶ *Παρθένιον*, καὶ τὰς νησῖδας Ἀρκειοὶ καὶ Λειψοί.[1] Μὲ τὸ χρυσόβουλλον τῆς παραχωρήσεως εἰς χεῖρας μετέβη ὁ ὅσ. Χριστόδουλος μετὰ τοῦ βασιλικοῦ νοταρίου, κριτοῦ καὶ ἀναγραφέως τῶν Κυκλάδων νήσων, Νικολάου τοῦ Τζάνδη εἰς Κῶ, ὅπου ὁ Ὅσιος παρέδωκε τὰ ἐκεῖ κτήματά του εἰς τὸ Δημόσιον, δηλαδὴ εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ τὸν Τζάνδην, ὕστερον δ' ἦλθε μετ' αὐτοῦ εἰς Πάτμον ὅπου καὶ παρέλαβε τὴν νῆσον.[2] Τὸ κείμενον τῆς ὡς ἄνω μοναχικῆς διατάξεως ὑποδηλώνει ἁπλῶς ὅτι ὁ ὅσιος Χριστόδουλος ἐγκατεστάθη ὡς κύριος καὶ εἰς τὰς λοιπὰς κτήσεις «τὰ λοιπά», αἱ ὁποῖαι ἀνεγνωρίζοντο εἰς αὐτόν, δηλαδὴ εἰς τοὺς Λειψούς, Ἀρκειοὺς καὶ τὴν Λέρον. Δὲν ἀναφέρει ὅμως περὶ τῆς ἐπισκέψεως αὐτοῦ εἰς Λέρον περὶ τῆς ὁποίας λέγει ἡ δευτέρα, ὡς ἀνωτέρω, παράδοσις. Φαίνεται ὅτι ὁ ὅσιος Χριστόδουλος, προερχόμενος ἐκ Κῶ μετὰ τοῦ βασιλικοῦ νοταρίου, τοῦ Τζάνδη, προσωρμίσθη πρῶτον εἰς τὸ σημερινὸν Λακκὶ τῆς Λέρου, ὅπου παρέλαβε τὸ προάστιον Τεμένιον, τὰ σημερινὰ Τεμένια, ἐκεῖθεν δὲ διασχίσας τὴν νῆσον πρὸς βορρᾶν μετέβη εἰς τὸ βόρειον μέρος αὐτῆς πρὸς παραλαβὴν καὶ τοῦ ἑτέρου προαστίου, τοῦ Παρθενίου. Εἶτα δὲ ἀπέπλευσεν ἐκ τοῦ ὅρμου τούτου πρὸς τὴν Πάτμον. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, συμβὰν περὶ τὸ 1089, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου δὲν λέγει σαφῶς ἡ γραπτὴ μαρτυρία, μᾶς τὸ διασώζει ἡ δημώδης παράδοσις (σελ. 184-185).

Μὲ ἰδιαίτερον ὅλως σεβασμὸν ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ λαοῦ αἱ περὶ τὴν *Παναγίαν τοῦ Κάστρου* παραδόσεις (βλ. εἰς σελ. 56, 242, 273, 349). Ἡ εἰκὼν ἐνταῦθα τῆς Παναγίας εἶναι τὸ ἱερὸν παλλάδιον τῆς νήσου καὶ ἡ προστάτις τῶν κατοίκων εἰς περιστάσεις ἐξαιρέτου ἀνάγκης (εἰκ. 1).

Εἰς τὴν Παναγίαν τοῦ Κάστρου καταφεύγουν καὶ σήμερον ἔτι πολλοὶ ἀσθενεῖς διὰ νὰ τύχουν θεραπείας.[3] Αἱ μητέρες τάσσουν εἰς αὐτὴν τὰ ἄρρωστα παιδιά των νὰ γίνουν καλὰ καὶ τὰ προσάγουν τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς της, τὴν 15 Αὐγούστου, ἐνδεδυμένα μὲ μαῦρον ἔνδυμα καὶ ἀνυπόδητα πρὸ τῆς εἰκόνος της (βλ. σελ. 286 - 288, 290, 348.) Εἰς αὐτὴν προσέτρεχον παλαιότερον καὶ οἱ κινδυνεύοντες ἐξ ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν, ὑπὸ Τούρκων, πειρατῶν καὶ ἄλλων, ἵνα σωθοῦν, αὐτὴν δ' ἐπεκαλοῦντο καὶ ἐπικαλοῦνται ἔτι οἱ ναυτιλλόμενοι εὑρισκόμενοι ἐν κινδύνῳ (βλ. σελ. 56, 242, 273, 349, 483).

---

[1] *Κυρίλλου* ἱεροδιακόνου *Βοΐνη*, ἔνθ' ἀν., σ. 77 - 79.

[2] Αὐτόθι, σ. 81.

[3] Βλ. καὶ *Διον. Ἰ. Οἰκονομοπούλου*, Λεριακά, ἤτοι χωρογραφία τῆς νήσου Λέρου. Ἐν Ἀθήναις - ἐν Αἰγύπτῳ 1888, σ. 115.

Περὶ τῆς Παναγίας τοῦ Κάστρου κατεγράφησαν ὑπ' ἐμοῦ πέντε δημώδεις παραδόσεις χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνῃ ὅτι δὲν ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι. Μία τῶν παραδόσεων τούτων (σ. 56) λέγει. *Στὸν παλιὸ καιρὸ ἐρχόντανε ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Λέρος μιὰ φρεγάδα γιὰ ν' ἁρπάζουνε τὸ νησί. Ἡ Παναγιὰ τοῦ Κάστρου ἐσήκωσε ἕνα ἀνέφαλο*[1] *ἀπὸ στάχτη καὶ δὲν ἔβλεπαν ἀπὸ τὸ καΐκι οὔτε τεμόνι οὔτε παννιὰ νὰ κάμουνε. Μόνο ἐδῶσα πρὸς τὰ πίσω καὶ τὸ 'καυχηθήκανε τὸ θάμα αὐτό.*

Τὸν ἐρχόμενο χρόνο ντόπιοι τῆς 'Ανατολῆς ἦρθα μὲ λάδι καὶ μὲ κεριά, δῶρα τῆς Παναγίας.

Ἑτέρα παράδοσις (σ. 273) ἀναφέρει ὅτι: *στὸν παλιὸ καιρό, πάνω στὸ Κά-*

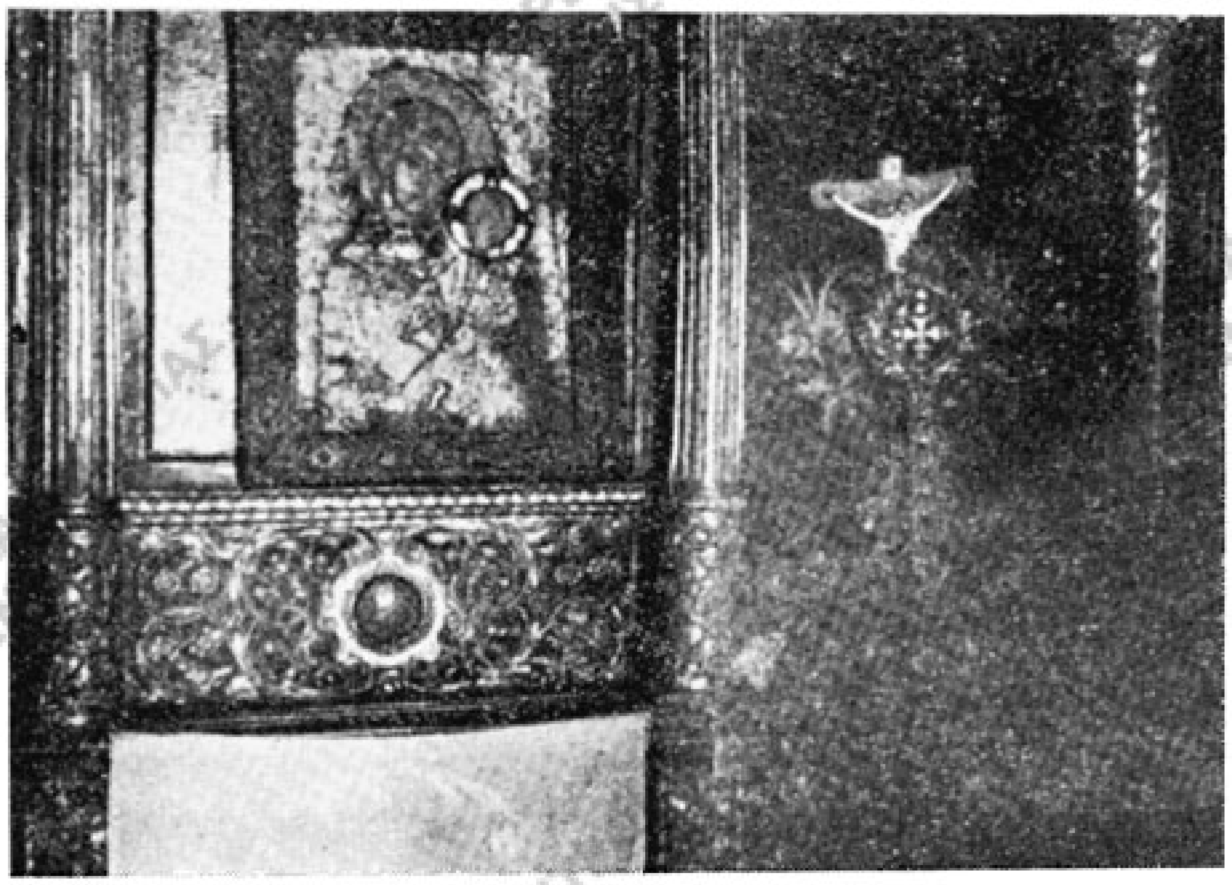

Εἰκ. 1. Ἡ Παναγία τοῦ Κάστρου.

στρο ἦσαν τὰ σπίτια. Στὴν Παναγιὰ στὸ Κάστρο ἤτανε ἕνας καλόγερος ποὺ τὸν ἐλέγανε Σεραφείμ.

Ἅμα ἐρχόντανε φρεγάδες οἱ τούρκικες κι ἀνεβαίνανε οἱ Τοῦρκοι γιὰ νὰ σκαλώσουν στοὺς τοίχους τοῦ Κάστρου, τότες ὁ καλόγερος ἤβλεπεν τὴν Παναγία ποὺ ἐπήαινε μ' ἕνα φροκάλι (=σκούπα ἀπὸ βροῦλλα) *στὸ χέρι καὶ τὸ 'βούτα στὴ στάχτη καὶ ἐράντιζε μ' αὐτὸ ἐκειὰ ποὺ 'ρχόντανε οἱ Τοῦρκοι καὶ τοὺς ἐστράβωνε μὲ τὴ στάχτη. Κι ὁ καλόγερος ἔλεε στὶς γυναῖκες νὰ κάνου δέησι καὶ νὰ μὴ βυζαίνου τὰ παιδιά.*

Τότες εἶδε ὁ Σεραφεὶμ νὰ ἔρχωνται ἄλλα καράβια κι ἀπὸ τὶς φωνὲς ἄκουε πὼς εἶναι ἑλληνικά. Κι ὅπως ἦταν. Σὲ λίγο αὐτὰ τὰ καράβια ἔβαλαν φωτιὰ στὲς φρεγάδες τὲς τούρκικες.

[1] σύννεφον.

Ἡ δευτέρα παράδοσις αὕτη, μεταπλασμένη ἀσφαλῶς ἐκ παλαιοτέρας, νομίζω ὅτι διασώζει τὸ ἱστορικὸν γεγονὸς τῆς ἀποφασιστικῆς διὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 ναυμαχίας τοῦ Γέροντα τῇ 28 Αὐγ. 1824 μεταξὺ τοῦ στόλου τῶν ναυτικῶν νήσων Ὕδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν καὶ τοῦ ἡνωμένου Τουρκοαιγυπτιακοῦ.

Ἡ ναυμαχία αὕτη διεξήχθη εἰς τὸ στενὸν μεταξὺ Λέρου καὶ Μ. Ἀσίας, ἐθεῶντο δ' αὐτὴν ἐκ τῶν ὑψωμάτων τῆς νήσου οἱ Λέριοι. Ἡ πληροφορία τῆς παραδόσεως ὅτι ἦλθαν καράβια ἑλληνικά, τὰ ὁποῖα «σὲ λίγο ἔβαλαν φωτιὰ στὲς

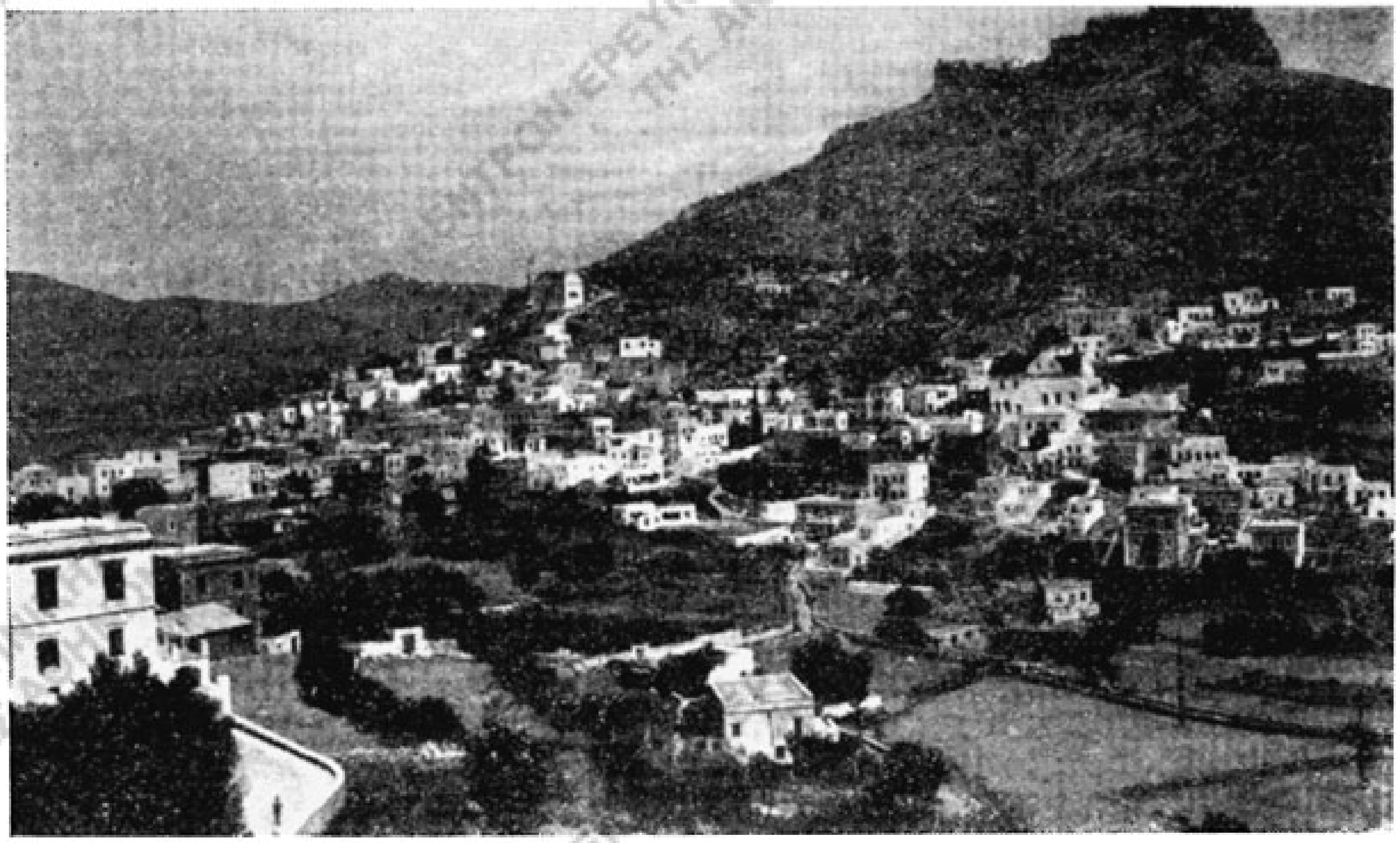

Εἰκ. 2. Τὸ Κάστρο τῆς Λέρου.

φρεγάδες τὲς τούρκικες» (σ. 273) φαίνεται ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸ γεγονὸς τῆς πυρπολήσεως κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην τῆς μεγάλης ἐκ Τύνιδος ἐχθρικῆς φρεγάδας ὑπὸ τῶν ὑδραίων πυρπολητῶν Γ. Βατικιώτου καὶ Γ. Παπαντώνη.[1]

Ἐνδιαφέρουσαι εἶναι ἔτι αἱ παραδόσεις: ἡ περὶ τοῦ πρώτου οἰκισμοῦ τῆς Λέρου (σελ. 166), ἡ περὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὰ Λέπιδα, ὅπου σήμερον αἱ βασιλικαὶ Σχολαὶ Λέρου, τοῦ ὁποίου τὴν ἐκκλησίαν δὲν ἠδυνήθησαν οἱ Ἰταλοὶ νὰ κρημνίσουν ἀτιμώρητοι (σελ. 353 - 54) Ἐπίσης ἡ περὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, γέρου μὲ γενειάδα, διατρίβοντος ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ προστρέχοντος εἰς βοήθειαν τῶν κινδυνευόντων ἐν αὐτῇ (σελ. 404 - 405), αἱ περὶ Ἀράπηδων, φυλάκων θησαυρῶν (σελ. 422), αἱ παραδόσεις περὶ ἀναράδων (βλ. σελ. 8 – 9, 167, 295, 352 - 53),

[1] Βλ. περὶ τοῦ γεγονότος καὶ *Διον. Ἰ. Οἰκονομοπούλου*, Ἔνθ' ἀν., σ. 187.

αἵτινες παρὰ τὰ κοινὰ χαρακτηριστικά των ὡς λευκοφοροῦσαι νύμφαι καὶ χορεύουσαι πλησίον τῶν πηγῶν καὶ εἰς τὰ ἁλώνια κατὰ τὴν νύκτα ἢ τὴν μεσημβρίαν συγχέονται πρὸς τοὺς Καλικαντζάρους καὶ τὴν Γελλὼ κ. ἄ.

Ἐκ τῶν λατρευτικῶν ἐθίμων δέον νὰ σημειωθῇ τὸ τῆς παραμονῆς τῆς 1ης Σεπτεμβρίου. *Μόλις νυκτώσῃ καὶ ἀνάψουν τὸ φῶς, θὰ βάλουν χάμαι τὸ καρπούζι καὶ τὸ ρούδι καὶ γλυκὸ τοῦ κουταλιοῦ νά 'ρθῃ τὸ στοιχειὸ τοῦ σπιτιοῦ τὴ νύκτα νὰ φάῃ καὶ γιὰ νά 'ναι τὸ σπίτι ὁλοχρονῆς τοῦ χρόνου γεμᾶτο ὡς τὸ ρούδι* (σελ. 24 καὶ 291).[1] Τὸ ἔθιμον τοῦτο εἶναι ἀσφαλῶς ἐπιβίωσις τῶν ἀρχαίων προσφορῶν.

Ἐκ τῶν νεκρικῶν νομίμων σημειοῦμεν περὶ τῆς παλαιότερον συνηθείας τῆς προθέσεως τοῦ νεκροῦ κατατεθειμένου ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς οἰκίας (σ. 397). Τὸ ἔθος τοῦτο συνδέεται προφανῶς πρὸς τὴν ἀρχέγονον δοξασίαν περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ νεκροῦ εἰς τὴν μητέρα γῆν.[2]

Τὰ κομιζόμενα εἰς τὴν ἐκκλησίαν κόλλυβα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἁγ. Θεοδώρων λέγονται «κόλλυβα τοῦ κακοθανάτου γιατὶ τὰ κάνουν στὴν Ἐκκλησία οἰκογένειες πού 'χουν πνιμένους καὶ σκοτωμένους, κακοθανατισμένους, γιὰ νὰ τοὺς μνημονέψουν» (σελ. 227 - 28).

Εἰς τὸν λαϊκὸν βίον τῆς Λέρου, ἰδίᾳ εἰς τὰ λατρευτικὰ αὐτοῦ στοιχεῖα, ἐπίσης εἰς τὰς δεισιδαίμονας δοξασίας καὶ ἐνεργείας καὶ εἰς ἄλλας ἔτι ἐκδηλώσεις παρατηροῦνται πολλὰ κοινὰ στοιχεῖα πρὸς τὸν τῆς γειτονικῆς Καλύμνου. Σημειῶ ὡς τοιαῦτα στοιχεῖα: τὴν μαγικὴν ἀποτροπήν, ἤτοι τὸ κόψιμο τῆς τρούμπας, τοῦ ἀνεμοστροβίλου, ἐν τῇ θαλάσσῃ (σελ. 5-6), τὰς περὶ στοιχειῶν δοξασίας (σελ. 185), τοὺς φανοὺς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Κληδόνου (σελ. 413-414), τὸ ἀμίλητο νερὸ τῆς Πρωτομαγιᾶς (σελ. 33), τὸ τῆς προθέσεως τοῦ νεκροῦ, ὡς ἀνωτέρω, κατατεθειμένου ἐπὶ τοῦ δαπέδου (σελ. 397) κλπ., ἀπαντῶντα ὁμοίως καὶ εἰς τὴν Κάλυμνον.[3]

Ἡ λαϊκὴ κατοικία ὑπὸ τὴν ἁπλουστέραν της μορφὴν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα δωμάτιον, τὸ ὁποῖον ἔχει σχῆμα στενοεπίμηκες μὲ πρόσοψιν καὶ εἴσοδον ἐκ τῆς μακρᾶς πλευρᾶς. Ὁ τύπος οὗτος εἶναι γενικώτερον Δωδεκανησιακὸς[4] ἀλλὰ καὶ νησιωτικός. Ἐκ τούτου διαφέρει εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικήν του μορφὴν πύργος ἐρειπωμένος, κείμενος εἰς τὴν βορειοδυτικῶς τοῦ λιμένος Λακκὶ ἐξοχικὴν θέσιν Βαγιὰ

---

[1] Πρβλ. καὶ *Διον. Ἰ. Οἰκονομόπουλον*, ἔνθ' ἀν., σ. 97.

[2] Βλ. *Alb. Dieterich*, Mutter Erde³, Leipz. - Berl. 1925, σελ. 25 κ.ἑξ.

[3] Βλ. εἰς τὸ περ. «Καλυμνιακὸς Παλμός», ἔτ. Β' (1952 - 53) ἀρ. 23, σ. 23. ἔτ. Γ' (1953 - 54) ἀρ. 30 - 31, σελ. 44. ἀρ. 32, σ. 21. ἔτ. Δ' (1954 - 55) ἀρ. 37 - 39, σελ. 51.

[4] Βλ. καὶ *(Γεωργ. Ἀ. Μέγα)*, Λαϊκὴ κατοικία, σελ. 34, 37 (Δωδεκάνησος, τόμ. Β', Τὸ οἰκιστικὸ καὶ πλαστικὸ πρόβλημα. Ἀθῆναι 1950. Ἔκδοσις τοῦ Ὑπουργείου Ἀνοικοδομήσεως, ἀρ. 21).

(εἰκ. 3). (Ὅμοιος πύργος, ἐστεγασμένος, σώζεται καὶ εἰς Λακκί, ὑπῆρχε δὲ καὶ τρίτος καταστραφεὶς εἰς τὴν θέσιν Βρωμόλιθος).

Ὁ πύργος τῆς Βαγιᾶς εἶναι γνωστὸς σήμερον μὲ διάφορα ὀνόματα, Πύργος τοῦ Ρούσου ἢ τοῦ Μαρατάκη ἢ τοῦ Σκοπελίτου, ἴσως ἐκ τῶν διαφόρων κατὰ καιροὺς κτητόρων του, φαίνεται δὲ ὅτι κατῳκεῖτο, κατὰ πληροφορίας τῶν γεροντοτέρων, πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν καὶ παλαιότερον. Ἀποτελεῖται οὗτος ἐξ ἑνὸς δωματίου, διαστάσεων ἐσωτερικῶς 5,25 μ. × 3,50 μ., τὸ ὁποῖον διὰ δύο ἐσωτερικῶν ὀρόφων (κρεββάτων) διηρεῖτο εἰς τρεῖς χώρους, τὸν ἰσόγειον, τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον ὄροφον, ἐπικοινωνοῦντας διὰ κλίμακος. Πρὸς προστασίαν τοῦ πύργου ἀπὸ ἔξωθεν ἐπιθέσεως, πλὴν τῶν παραθύρων εἰς ἀρκετὸν ὕψος, εὑρίσκεται ἄνωθεν τῆς εἰσόδου, κειμένης ἐπὶ τῆς πρὸς ἀνατολὰς μακρᾶς πλευρᾶς ὁ *κλέφτης*, ὀπὴ ἐκ τῶν ἔνδον πρὸς τὰ ἔξω. Δι' αὐτῆς ἔρριπτον οἱ ἐντὸς ζεστὸ νερὸ κατὰ τῶν ἐπιχειρούντων τὴν παραβίασιν τῆς θύρας.

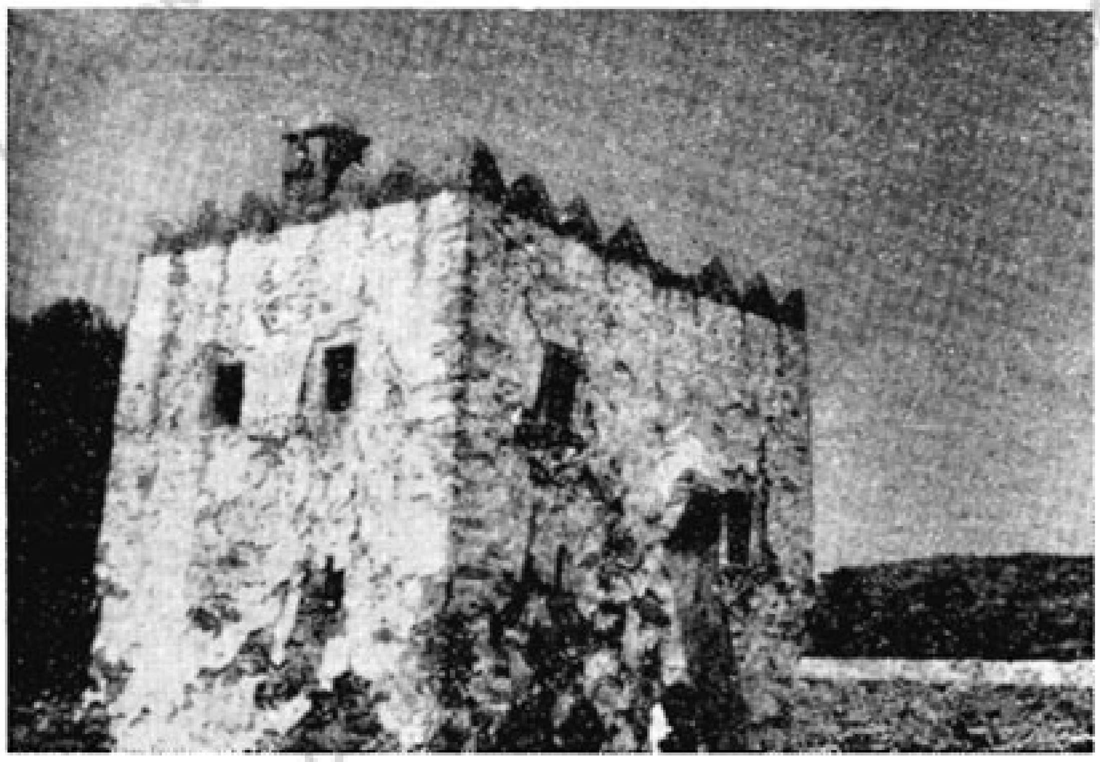

Εἰκ. 3. Ὁ πύργος τοῦ Ρούσου, (τοῦ Μαρατάκη ἢ τοῦ Σκοπελίτου).

Οἱ πύργοι οὗτοι θὰ ἐχρησίμευον ὡς καταφύγιον ἐν κινδύνῳ ἐξ ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν. Τοιοῦτοι πύργοι σώζονται καὶ ἐν Ρόδῳ.[1]

Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τέλος περὶ τοῦ πῶς ὁ λαὸς παραλαμβάνει στοιχεῖα ἐκ τῆς λογίας παραδόσεως καὶ μεταπλάσσει ταῦτα συμφώνως πρὸς τὸ ἰδικόν του πνεῦμα ἀποτελεῖ ἡ κατωτέρω διήγησις τοῦ Ἀριστείδου Ζόρζου, ἐτῶν 72, ἀγραμμάτου (σελ. 140).

Κάποιος τσοπάνης ἔμενε σ' ἕνα νησὶ πάνω μὲ τὴ γυναῖκαν του, τὰ ζῷα ντου, πρόβατα, κατσίκες, ἀελιὲς (=ἀγελάδες), γαδούρι, φοράδα, ἕνα γουρούνι, ἕνα μουλάρι.

Ὅπου ἡ γυναῖκα αὐτὴ ἐγέννησε κ' ἔκανε ἕνα ἀγοράκι. Στὸ χρόνο 'πόθανε ἡ μάννα. Μὲ τὸν καιρὸ τὸ παιδὶ ἐμεγάλωνε. Ἔφτασε δεκατριῶ χρονῶ κ' ἐζήτηξε ὁ πατέρας του νὰ τ' ἀναδείξῃ, νὰ δῇ τὸν κόσμο.

Τὸ πῆρε τὸ παιδὶ καὶ βγαίνει στὸν Πειραιᾶ. Βλέπει μιὰ γυναῖκα τὸ παιδί. «Πατέρα, τί 'ναι αὐτό;» — «Διάολος, παιδί μου», τοῦ λέει ὁ πατέρας.

[1] Βλ. *Ἀναστ. Βρόντη*, Παλιὰ σπίτια τῆς Ρόδου, Ρόδος 1950, σ. 32.

Πάει παραπάνω. «Πατέρα! νὰ κι ἄλλος διάολος».

— «Τὸ ξέρω, παιδί μου», λέει ὁ πατέρας.

— «Πατέρα, νὰ κι ἄλλος διάολος!»

Βλέπει ἀπὸ δῶ, βλέπει ἀπὸ κεῖ τὸ παιδί.

Πᾶνε σ' ἕνα ξενοδοχεῖο γιὰ νὰ φᾶνε. Ἐκεῖ ποὺ φάγανε τοῦ λέει ὁ πατέρας. «Παιδί μου, μὴ ντροπιαστῇς νὰ μοῦ πῇς, τί σ' ἀρέσει σ' αὐτὸ τὸν κόσμο».

«Πατέρα! μ' ἀρέσει ὁ διάολος», εἶπε τὸ παιδί.

Τῆς λαϊκῆς διηγήσεως ταύτης, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο νὰ εἶχε τύχει εὐρυτέρας ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐπεξεργασίας διὰ τῆς προσθήκης εἰς αὐτὴν θεματικῶν στοιχείων ἐκ τῶν περὶ τὸν διάβολον καὶ τὴν γυναῖκα παραμυθιακῶν καὶ εὐτραπέλων διηγήσεων, ὁπότε πλέον θὰ καθίστατο δυσδιάκριτος, ἡ ἀρχικὴ πηγὴ αὐτῆς εἶναι τὸ γνωστὸν λογοτεχνικὸν ἔργον τοῦ Ἰωάννου Κονδυλάκη, «Ὁ Πατούχας».

Β΄.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΜΕΓΑΝΗΣΙ ΛΕΥΚΑΔΟΣ (1-15 ΙΟΥΛΙΟΥ 1958) [1]

υπο ΔΗΜ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΥ

Τὸ Μεγανήσι, γνωστὸν ἐπισήμως καὶ ὡς Τάφος, κεῖται νοτίως καὶ ἀνατολικῶς τῆς νήσου Λευκάδος, ἀποτελεῖ δὲ μετὰ τῆς ἑτέρας νησῖδος Καλάμου οἱονεὶ γέφυραν πρὸς τὴν κεντρικὴν Ἀκαρνανίαν. Εἶναι ἡ μεγίστη μεταξὺ τῶν νησίδων Σκορπιός, Σκορπίδι, Σπάρτη, Τσόκαρι, Χελώνι καὶ Μαδουρὴ τοῦ Λευκαδίου ἀρχιπελάγους ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά της. Εἶναι πιθανώτατα ἡ Ὁμηρικὴ Τάφος (Ὀδυσσ. α, στ. 103-5, 180-7 καὶ 264), ἐκ τούτου δὲ καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ὁμιλοῦν μεθ' ὑπερηφανείας διὰ τοὺς ἀρχαίους βασιλεῖς τῆς νήσου Πτερέλαον καὶ Μέντην, δεικνύοντες σχετικὰς ἀρχαιολογικὰς τοποθεσίας, ἀπεικονίζουν δὲ τούτους καὶ εἰς τὰς σφραγῖδας τῶν Κοινοτήτων των.

Ἡ νῆσος ἔχει ἐμβαδὸν 24 τετραγ. χιλιομέτρων, εἶναι πλατυκέφαλος καὶ μονοσκελής, πολύκολπος εἰς τὸ βόρειον τμῆμα καὶ βραχώδης εἰς τὸ νοτιοδυτικόν, ὀρεινὴ καὶ ἄγονος κατὰ τὸ μῆκος αὐτῆς, καλλιεργεῖται ὅμως καὶ εἶναι πλήρης ἐλαιοδένδρων εἰς τὸ πλατὺ τμῆμα της.

Εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο ἔχουν συγκεντρωθῆ οἱ 2.800 κάτοικοι τῆς νήσου, οἰκοῦντες εἰς τρεῖς ἰσοπληθεῖς κοινότητας, τὸ Βαθύ, πρωτεῦον ἐπίνειον εἰς τὸν ὁμώνυμον κόλπον· τὸ Σπαρτοχώρι, ἄνωθεν ἑτέρου κόλπου δυτικώτερον, καὶ τὸ Κατωμέρι, εἰς τοὺς ὕπερθεν τοῦ Βαθέος λόφους. Αἱ κοινότητες αὗται ἀπετέ-

[1] Ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἐγένετο συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὑπ' ἀριθμ. 36794 τῆς 17 Ἰουνίου 1958.

λουν μέχρι τοῦ 1912 τὸν «Δῆμον Ταφίων», τοῦ ὁποίου τὰ σῳζόμενα μητρῷα χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1838.

Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου, γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μεγανησιῶτες,* κατὰ δὲ τοὺς συνοικισμοὺς αὐτῶν: *Βαθυσάνοι, Σπαρτοχωρῖτες* καὶ *Κατωμερῖτες,* ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ δὴ τὴν ἐλαιοκαλλιέργειαν, συνδυάζοντες πάντοτε ταύτην μὲ τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν ναυτιλίαν. Καλλιεργοῦν ἐπίσης τὴν ἄμπελον, ἥτις ὅμως ὁσημέραι περιορίζεται, σπείρουν ἐλάχιστα δημητριακὰ καὶ φυτεύουν ὀπωροφόρα. Γενικὴ σχεδὸν εἶναι, ἀλλὰ πτωχή, καὶ ἡ οἰκόσιτος κτηνοτροφία.

Ἡ ἔλλειψις πλήρους ἁμαξιτοῦ δρόμου καὶ αἱ μικραὶ σχετικῶς ἀποστάσεις ἔχουν κρατήσει τὸν ὄνον κύριον μεταφορικὸν μέσον, πάντες δέ, ἀλλὰ ἰδίᾳ αἱ γυναῖκες, καταπονοῦνται εἰς τὰς καθημερινὰς μεταφορὰς καὶ πεζοπορίας.

Ἡ ὕδρευσις γίνεται ἐκ δεξαμενῶν, διότι τὰ ἐλάχιστα ὑπάρχοντα φρέατα δὲν παρέχουν πόσιμον ὕδωρ, γραφικὸν δὲ εἶναι πάντοτε τὸ θέαμα τῶν εὐσταλῶν γυναικῶν τῆς νήσου, αἵτινες μὲ τὰς διατηρουμένας τοπικὰς ἐνδυμασίας των μεταφέρουν ἐπὶ τῶν κεφαλῶν των τὰ ποικίλα ὑδροφόρα σκεύη.

Ἡ ἐλαιοπαραγωγὴ τῆς νήσου ὑπολογίζεται κατὰ μέσον ὅρον εἰς 20.000 ὀκάδας κατ᾽ ἔτος, λαμβανομένης ὑπ᾽ ὄψιν τῆς ἐναλλαγῆς τῆς «σοδειᾶς» ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος.

Ὡς ἁλιεῖς οἱ κάτοικοι τοῦ Μεγανησίου θεωροῦνται ἐκ τῶν ἱκανωτέρων τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ εἴτε ἐργάζονται εἰς ἰδιόκτητα πλοιάρια καὶ τράτες, εἴτε προσλαμβάνονται εἰς τοὺς ἁλιευτικοὺς στολίσκους τῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Ἀστακοῦ. Οἱ ἴδιοι φθάνουν ἁλιεύοντες μέχρι Ζακύνθου, Κατακώλου καὶ Μεσολογγίου. Ἐργάζονται δὲ καὶ ὡς πληρώματα εἰς ἐμπορικὰ ἐφοπλιστικὰ πλοῖα.

Ἀρκετοὶ τῶν κατοίκων ἔχουν μεταναστεύσει παλαιότερον εἰς Ἀμερικήν, Καναδᾶν, Αὐστραλίαν καὶ Ἀφρικήν, ὁπόθεν καὶ ποσόν τι συναλλάγματος εἰσέρχεται εἰς τὴν νῆσον.

Ἡ ἐκπαίδευσις ἀσκεῖται εἰς τρία δημοτικὰ σχολεῖα μεικτά, ἀρκετοὶ δὲ τῶν ἀποφοιτώντων συνεχίζουν τὰς γυμνασιακάς των σπουδὰς ἐν Λευκάδι.[1]

Ἡ συγκοινωνία μετὰ τῆς Λευκάδος ἐκτελεῖται καθημερινῶς διὰ βενζινοπλοίου, τὸ ὁποῖον χρειάζεται 1.30′ τῆς ὥρας διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν (Ἁγ. Μαύραν), ἐκ τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται πολιτικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἡ νησίς.[2] Λόγῳ τῆς ἀποστάσεως ταύτης, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν αὐτοτελῆ νησιωτικὴν ὑπόστασιν τοῦ Μεγανησίου, οἱ κάτοικοι αὐτοῦ δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται κατὰ πάντα πρὸς τοὺς λοιποὺς Λευκαδίους.

---

[1] Κρατικοὶ ὑπάλληλοι καταγόμενοι ἐκ Μεγανησίου ὑπολογίζονται σήμερον περὶ τοὺς εἴκοσι, ἐξ ὧν εἷς δικαστικός, δύο καθηγηταὶ καὶ δύο ἀξιωματικοί.

[2] Εὐτυχῶς ἀπὸ τοῦ 1958 προσεγγίζει τακτικῶς εἰς τὸν λιμένα τοῦ Βαθέος τὸ ἐκ Πειραιῶς ἢ Κερκύρας προερχόμενον ἑβδομαδιαῖον πλοῖον τῆς γραμμῆς.

Ἡ λαϊκὴ ζωὴ καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ Μεγανησίου παρουσιάζουν ἰδιοτυπίας, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τῆς ἀπομεμονωμένης ταύτης θέσεως τοῦ τόπου (στερουμένου οἱουδήποτε μηχανικοῦ νεωτερισμοῦ), ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς γειτνιάσεως αὐτοῦ μετὰ τῆς νοτίας Ἀκαρνανίας καὶ τῶν ἐγγὺς Ἰονίων νήσων, ἐκ τῆς ὁποίας παρουσιάζει σύνθεσίν τινα ἑπτανησιακοῦ καὶ ἠπειρωτικοῦ – ἑλλαδικοῦ πολιτισμοῦ.

Οἱ κάτοικοι εἶναι κατὰ βάσιν ἑπτανήσιοι, ἄποικοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ Λευκάδος ἢ καὶ Ἰθάκης, ἀλλὰ καὶ Ἀκαρνᾶνες, καὶ ὁμιλοῦν νότιον γλωσσικὸν ἰδίωμα μετὰ βορείων ἐπιδράσεων.[1] Αἱ γυναῖκες ἐνδύονται τὴν Λευκαδίαν ἀμφίεσιν, ἥτις συνδυάζεται καὶ μὲ στοιχεῖα Ἀκαρνανικά. Εἶναι ὅλοι περισσότερον *νησιῶται* ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς τῆς Λευκάδος, ἐπειδὴ ταξιδεύουν διαρκῶς καὶ ἐπειδὴ ἔρχονται εἰς συχνοτέραν ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἄλλων Ἑπτανησίων.

Εἰς τὴν νῆσον κατέφευγον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ὡς φυγάδες ἢ ἐξόριστοι, ἄλλοι Ἕλληνες ἐκ διαφόρων μερῶν, γνωστοὶ δὲ ἀξιόλογοι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος ἢ τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας μετέβαινον ἐκεῖ καὶ συνεσκέπτοντο ἢ ἀνασυνεκροτοῦντο. Ἱστορεῖται ὅτι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἑνετικῆς κυριαρχίας ἦλθον εἰς Μεγανήσι Χῖοι πρόσφυγες, περὶ τὸ 1716, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ διοίκησις ἔδωσε κτήματα (τὰ «Χιώτικα» εἰσέτι λεγόμενα), καὶ τὰ ὁποῖα οὗτοι εἴτε ἐκράτησαν μέχρι σήμερον, εἴτε τὰ ἐξεχώρησαν εἰς τοὺς ἐντοπίους, ὅτε μετῴκησαν εἰς Λευκάδα.[2]

---

[1] Σημειώνω μερικὰς χαρακτηριστικὰς λέξεις καὶ ἐκφράσεις των: *ἄρισε* (=ἄρχισε), *ἀρισάμε* (=ἀρχίσαμε), *ἀδρόσιος* (=ἀδρόσιγος, ἀδρόσιστος), *ἀποξεράθ'κε* (=ἀποξεράθηκε), *ἀγούρι* (=οἰωνός, σημάδι· φρ. *καλὸ ἀγούρι)*, *ἀντρόενο* (=ἀντρόγυνο), *ἀρχ'νᾶνε* (=ἀρχινᾶνε), *ἡ γιώρα* (=ἡ ὥρα), *τσῆ γατὸς* (=τῆς γάτας), *ἡ ὑρη* (=γύρη τοῦ λουλουδιοῦ), *Δεσσαρία* (=Βησσαρία), *ἐλεγόντουνε* (=ἐλέγετο), *ἐζήανε* (=ἐζοῦσαν), *ἔτανε* (=ἦταν), *ἐκειὸς* (=ἐκεῖνος), *ἔγγιγια* (=ἤγγιζα), *ἐβαράανε* (=ἐβαροῦσαν), *ἐφύβγανε* (=ἔφυγαν), *ἐβῆκε* (=ἐβγῆκε), *ἐπέραε* (=περνοῦσε), *ἐπίνιξε* (=ἔπνιξε), *ἐφορούγανε* (=ἐφοροῦσαν), *ἐπλέανε* (=ἐπλέκανε), *ἔπιγα* (=ἔπια, ἤπια), *ἐκατήφερε* (=ἐκατάφερε), *ἤτουνε* (=ἦταν), *ἤμαστοῦνε* (=ἤμεθα), *ἤβλεπα* (=ἔβλεπα), *θελὸς* (=θολός), *θέλιτε* (=θέλετε), *τὰ καραβοστάσα* (=καραβοστάσια), *κερᾶνε* (=κερνᾶνε), *καρφωσὰ* (=ἡ ραψιά), *κολατσὸ* (=κολατσιό), *μοῦ 'κάζει* (=νομίζω), *κουνιὰ* (=ἡ κούνια), *λαὸς* (=λαγός), *λιανορώι* (=σταφύλι λιανόρωγο), *λίμη* (=λίμνη), *μυδαλιά, μύδαλο* (=μυγδαλιά...), *μεράζω* (=μοιράζω), *μοιρασὰ* (=μοιρασιά), *μὲ μίνια* (=μὲ μία), *τσῆ μερὸς* (=τῆς ἡμέρας), *νυφ'κιάτ'κος* (=νυφιάτικος), *ξαστόησα* (=ξαστόχησα), *ξαφ'κὰ* (=χρυσαφικά), *πουγάδι* (=πηγάδι), *περάω* (=περνῶ), *πό 'πῆες* (=ποὺ πῆγες), *πότα* (=πότε), *Πορσάνος* (=Πορισιάνος), *πιήκανε* (=ἤπιανε), *πρόγκες* (=πρόκες), *συφωνάανε* (=συμφωνοῦσαν), *σοῦμε* (=σειοῦμε), *σταμένος* (=στημένος *σπάος* (=σπάγγος), *σκροπάω* (=σκορπῶ), *σκιὰ* (=συκιὰ), *τοῦ τραπεζοῦ* (=τραπεζιοῦ), *τρουγᾶνε* (=τρυγᾶνε), *τεψὶ* (=ταψί), *τραγ'δᾶνε* (=τραγουδοῦν), *τραούδι* (=τραγούδι), *τὶς εἶπε* (=τοὺς εἶπε), *τουφλώνω* (=τυφλώνω), *φαητὰ* (=φαγητά), *φορούγανε* (=φορούσανε), *φορέγεται ἡ ποδιὰ* (=φορεῖται), *φεύει* (=φεύγει), *νὰ φύβγῃ* (=νὰ φύγῃ) καὶ ἔχουνε *φύβγει*.

[2] Βλέπε *Ν. Γ. Σβορώνου*, Χῖοι πρόσφυγες ἐν Λευκάδι. Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ι. Ἄμαντον

Στοιχεῖα λαογραφικὰ ἐκ Μεγανησίου ἐλάχιστα ἐφέροντο συλλεγέντα μέχρι τοῦδε. Ἦσαν γνωσταὶ εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον συλλογαί τινες εἰς χειρόγραφα: α) ἡ ὑπ' ἀριθμ. 2089 (ἔτους 1954) τοῦ *Κ. Π. Πάλμου,* φοιτητοῦ τῆς φιλολογίας, ἐκ σελ. 18, περιέχουσα εἰδήσεις τοῦ γάμου καὶ β) ἡ ὑπ. ἀριθ. 2218 (ἔτους 1953) τοῦ *Γ. Θ. Φίλιππα,* δημοδιδασκάλου, ἐκ σελ. 212, κατατεθειμένη εἰς τὸ Ἱστορικὸν Λεξικόν, ἥτις ὅμως περιλαμβάνει ὕλην καὶ ἐκ τῶν ἄλλων τόπων τοῦ νομοῦ Λευκάδος. Ὑπῆρχεν ἐξ ἄλλου πιθανότης, ὅτι πολλαὶ τῶν ἐκ Λευκάδος (ἐν γένει) δημοσιευμένων λαογραφικῶν συλλογῶν περιελάμβανον καὶ εἰδήσεις ἐκ Μεγανησίου, τοῦτο ὅμως οὐδαμοῦ ἐδηλοῦτο. Ἀντιθέτως συνέβη καὶ τὸ ἑξῆς παραπλανητικόν. Ἔχει δημοσιευθῆ ἐν τῷ Α'. τόμῳ (1909) τοῦ περιοδικοῦ «Λαογραφία» (σελ. 308 - 320) συλλογὴ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ γάμος ἐν Λευκάδι» ὑπὸ *Εὐσταθίου Γ. Πολίτου,* τελειοφοίτου τῆς φιλολογίας, εἰς τὸ τέλος τῆς ὁποίας σημειοῦται: «ἐν Μαγνησίᾳ Λευκάδος». Ἀλλὰ χωρίον Μαγνησία δὲν ὑπάρχει ἐν Λευκάδι, τὸ δὲ *ἐν Μαγνησίᾳ* τοῦτο εἶναι ἐσφαλμένη γραφὴ τοῦ: *ἐν Μεγανησίῳ,* ὡς διεπίστωσα κατὰ τὴν ἀποστολήν μου, συναντήσας συνταξιοῦχον ἤδη τὸν κ. Εὐστάθιον Πολίτην. Οὕτω, πεντήκοντα ἔτη μετὰ τὴν δημοσίευσίν της, ἀποσαφηνίζεται ὅτι ἡ καλὴ συλλογὴ αὕτη ἀφορᾷ εἰς ἔθιμα τοῦ Μεγανησίου.

Ἦτο λοιπὸν σκόπιμος ἡ εἰς τὴν νῆσον ταύτην μετάβασίς μου πρὸς συλλογὴν λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, καὶ ὑπῆρξε λίαν ἀποδοτικὴ ἡ ἐκεῖ ἐργασία μου.

Κατὰ τὸ δεκαπενθήμερον διάστημα τῆς ἐν Μεγανησίῳ παραμονῆς μου (1 - 15 Ἰουλίου 1958) κατέγραψα πλουσιωτάτην καὶ ἀντιπροσωπευτικὴν ὕλην ὅλων τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ λαϊκοῦ βίου, εἰς χειρόγραφον ἐκ σελίδων 512, τὸ ὁποῖον κατεχωρίσθη εἰς τὸ Βιβλίον εἰσαγωγῆς τῶν Χειρογράφων τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, ὑπ' ἀριθμὸν 2276. Ἡ συλλογὴ αὕτη περιέχει:

α') Εἰδήσεις: γεωργικοῦ βίου, ἁλιευτικοῦ καὶ ναυτικοῦ βίου, ποιμενικοῦ, κοινων. ὀργανώσεως, λαϊκοῦ δικαίου, οἰκοδομίας, τροφῶν, λινουργίας καὶ ὑφαντικῆς, ἐνδυμασίας, δημώδους ἰατρικῆς, οἰκονομικῆς ζωῆς, μετεωρολογίας, λατρείας, ἐθίμων γεννήσεως, γάμου, τελευτῆς, μαγείας, μαντικῆς, προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν, παιδιῶν καὶ ἀγωνισμάτων, ἱστορικῶν τοπικῶν γεγονότων, λαϊκῆς τέχνης, λαϊκοῦ θεάτρου, χοροῦ, μουσικῆς κ.ἄ.

β') Κείμενα: Ἄσματα 175, δίστιχα 68, παραμύθια 43, εὐτραπέλους διηγήσεις 65, περιπαίγματα χωρίων 5, μύθους ζῴων 6, παραδόσεις 125, παροιμίας

— ἐξεδόθη ἀπὸ τοὺς μαθητάς του — Ἀθῆναι 1940, σελ. 197 - 220. Ὑποπτεύω ὅτι τὸ ὄνομα *Σκιώτης,* συχνότατον ἐν τῇ νήσῳ, ἔχει προκύψει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐπηλύδων Χίων, οἵτινες εἰς τὴν ἰταλικὴν ἐλέγοντο *Scioti* (ἢ Sciotti) καὶ *natione Sciota* (βλ. ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1752 ἐν τῇ ὡς ἄνω μελέτῃ).

300, αἰνίγματα 25, ἐπῳδὰς 12, εὐχὰς - ἀρὰς - χαιρετισμοὺς 40, τοπωνύμια 200 καὶ ποικίλην γλωσσικὴν ὕλην.[1]

Ἐκ τῆς ὕλης ταύτης περισσότερον ἐνδιαφέρουν: α) αἱ τοπικαὶ παραδόσεις, αἵτινες λόγῳ τῆς νησιωτικῆς φύσεώς των ἔχουν γραφικότητα καὶ ἱστορικὴν σημασίαν· β) τὰ ἔθιμα, ἰδίᾳ τὰ λατρευτικὰ καὶ τὰ γαμήλια, κρᾶμα ἐπιδράσεων νησιωτικοῦ καὶ ἠπειρωτικοῦ βίου· γ) τὰ δημοτικὰ ᾄσματα, ἠπειρωτικὰ κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ καλῶς διατηρούμενα, καὶ δ) τὰ παραμύθια, ἅτινα ἡ κλειστὴ κοινωνικὴ ζωὴ συγκρατεῖ ἐν συνεχεῖ χρήσει.

I. Ἐκ τῶν τοπικῶν παραδόσεων ἄλλαι μὲν ἀναφέρονται εἰς ἥρωας καὶ γεγονότα τοῦ Ὁμηρικοῦ κύκλου (Τάφιοι, Μέντης, Ὀδυσσεύς, Κύκλωπες, σπήλαια), ἄλλαι εἰς τοὺς πειρατὰς (κουρσάρους), ἄλλαι εἰς πολεμιστὰς καὶ γεγονότα τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως (Κολοκοτρώνης, Λεπενιώτης, Γρίβας) καὶ ἄλλαι εἰς πρόσωπα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας (Βαλαωρίτης) καὶ τῶν προσφάτων χρόνων τῆς ξενικῆς κατοχῆς (Παπανικολῆς).

Παραθέτω ἐνδεικτικάς τινας τῶν παραδόσεων τούτων.

α΄. ἀπὸ τὰς Ὁμηρικάς.

1. *Ἐτότε καιροῦ ἐπολεμούσανε οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριό. Κάθε μέρος εἶχε τὸ βασιλιά του. Ἦταν ἕνας βασιλιὰς ποὺ τὸν ἐλέγανε Μέντε. Αὐτὸς ὁ Μέντες ἐνικήθηκε κ᾽ ἔδωκε τῆς φυγῆς κ᾽ ἦρθε ἐδῶ καὶ κατέληξε, καὶ κρύφτηκε στὸ δάσος· (τώρα δὲν εἶναι). Τὸν ἀποκλείσανε διὰ θαλάσσης, ἔσωσε τὰ τροφίματά του καὶ δὲ μποροῦσε νὰ ζήσῃ, καὶ πέθανε μὲ τοὺς αὐλάτορές του, κ᾽ εἴπανε τότε τὸ νησὶ Τάφος. Καὶ τοὺς ἔθαψαν στ᾽ Ἀναπαυτήρια, ὅπου εὑρήκαμε τὰ κόκκαλά τους.* (χφ., σελ. 43).

2. *Πρὶν μποῦμε στὸ Σπαρτοχώρι, ἔχει μιὰ βαθειὰ σπηλιά, ποὺ τὴ λέμε «τοῦ Κύκλωπα». Εὑρήκανε μέσα ἐκεῖ ἕνα ρομπόλι* (= ἀγγεῖο), *ἑφτακόσα πενήντα χρόνια πρὶν Χριστοῦ. Ἔχει κλεισίματα μέσα μὲ πέτρες, ἔχει λόμπο καὶ πηγάδι. Ἐκεῖ ἐμπῆκε ὁ Ὀδυσσέας μὲ τοὺς συντρόφους του κ᾽ ἐστράβωσε τὸν Κύκλωπα. Ἔχει μιὰ πέτρα μεγάλη μπροστά, ποὺ λένε πὼς τὴν ἔβαζε ὁ Κύκλωπας κ᾽ ἔφραζε τὴν τρῦπα. Ἀπὸ κεῖ πάνω ἔρριξε καὶ τὸ λιθάρι στὸ καΐκι τοῦ Ὀδυσσέα ποὺ ἔφευγε* (χφ., σελ. 317).

β΄. ἀπὸ τὰς μεσαιωνικὰς περὶ πειρατῶν:

1. *Τοῦ τότε καιροῦ ὁ κόσμος ἔκανε τὰ σπίτια του καὶ τὴν καλύβα του*

---

[1] Θεωρῶ χρέος μου νὰ ἐξάρω τὸ φιλόξενον καὶ πρόθυμον τῶν κατοίκων, οἵτινες κατενόησαν τὴν σημασίαν τῆς ἀποστολῆς μου καὶ μὲ ἐβοήθησαν εἰς τὴν συγκέντρωσιν καὶ καταγραφὴν τῶν ὡς ἄνω λαογραφικῶν στοιχείων, ἀπὸ τῶν δημοδιδασκάλων καὶ τῶν προυχόντων μέχρι τῶν ἁλιέων, τῶν γεωργῶν καὶ τῶν συζύγων των. Εὐχαριστῶ καὶ τὸν ἐξ Ἀμερικῆς παλινοστήσαντα λόγιον κ. Ἰωάννην Π. Πάλμον διὰ τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν συμπαράστασίν του.

σὲ κρυφὸ μέρος. Ἐδῶ πίσω ἔχουμε τὴν ἐκκλησιὰ τοῦ Ἅη - Γιαννιοῦ. Ἦταν ἐκεῖ ἕνας παπᾶς, ποὺ γύριζε στὸ Νησὶ κ' ἔκανε καλὰ (=εὐεργεσίες). *Ἤτανε ἱερέας καὶ δάσκαλος, κ' εἶχε μαθητούδια. Μιὰ μέρα ποὺ λειτουργοῦσε κ' ἐβγῆκε νὰ πῆ τὸ Εὐαγγέλιο, τὰ γένεια του ἄξαφνα ἄσπρισαν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ κ' ἐμαύρισαν ἀπὸ τὴν ἄλλη. Τὰ μαθητούδια ἐγέλασαν. — Γιατὶ γελᾶτε, παιδιά; — Γιατί, δάσκαλε, τὰ γένεια σου τὸ ἕνα μέρος ἄσπρισε καὶ τὸ ἄλλο ἐμαύρισε. Αὐτὸς ἐκατάλαβε πὼς ἤτανε σημεῖο, καὶ τοὺς λέει. — Ἐβγᾶτε ὄξου, παιδιά μου, νὰ δῆτε. Ἤτανε θάλασσα ἀντίκρυ, βγήκανε τὰ μαθητούδια κ' εἴδανε κουρσάρικα καράβια ποὺ ἐρχόντανε. — Γρήγορα νὰ φύγετε, λέει στὰ παιδιὰ ὁ παπᾶς, καὶ νὰ πᾶτε στὸν Τοῦρλο (ἕνα βουνὸ πιὸ κάτω). Ἐκράτησε μόνο δυὸ μαθητούδια μαζί του. Μπήκανε οἱ κουρσάροι νὰ τὸν κόψουνε. «Ἀφῆστε με», τοὺς λέει, «νὰ τελειώσω τὴ λειτουργία καὶ μὲ πιάνετε». Τὸν ἀφήσανε. Ὕστερα τοὺς ζήτησε κι ἄλλο χατίρι. Εἶχε ἕνα ἄσπρο ἄλογο: — «Νὰ μ' ἀφήσετε», τοὺς λέει, «νὰ φέρω τρεῖς βόλτες τὴν ἐκκλησιά.» Πάλι τὸν ἀφήσανε. Κάνει τὶς τρεῖς βόλτες, ἁρπάζει πάνω στ' ἄλογο τὰ παιδιὰ καὶ χάνεται ἀπὸ μπρός τους. Πάει στὸν Τοῦρλο, ἕνα βουνὸ σὰ φρούριο, ποὺ δὲ μπορεῖ νὰ σκαλώση κανείς. Εὑρῆκε καὶ τ' ἄλλα παιδιὰ κ' ἐμείνανε μέρες πολλές, ὥσπου φύγανε οἱ κουρσάροι. Κ' ἔγραψε πάνω σὲ μιὰ πέτρα.*

Εἰκ. 1. Ἡ λεγομένη «Σπηλιὰ τοῦ Κύκλωπα».

«Τοῦρλος λαὸν ἐγλύτωσε καὶ πάλιν θὰ γλυτώση.»

Ἀπὸ τότες πολλοὶ καταφεύγουνε στὸν Τοῦρλο σὲ ὥρα ἀνάγκης. Καὶ στὴν κατοχή, πολλοὶ ἀνεβήκανε ἐκεῖ πάνου καὶ βρήκανε σωτηρία...» [1] (χφ., σελ. 41 - 42).

γ΄. ἀπὸ τὰς νεωτέρας:

1. *Ἔχει δυὸ στεφάνια* (= ριζωμένα βράχια) *ὄξου ἀπὸ τὸ χωριὸ (τὸ Κατωμέρι), μακρυὰ τὸ ἕνα ἀπ' τ' ἄλλο; Τὸ ἕνα τὸ λέγαμε «τοῦ Κολοκοτρώνη τὸ στεφάνι», καὶ πηγαίναμε παιδιὰ κι' ἀμολάαμε ἀετό. Ἐπέρασε ἀπὸ δῶ ὁ Κολοκο-*

[1] Τὸ θέμα τῆς παραδόσεως αὐτῆς φέρεται καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς νήσους.

τρώνης κι' ἀνέβηκε, λέει, ἐκεῖ καὶ σάλτησε (=ἐπήδησε), *καὶ διάβηκε στὸ πέρα στεφάνι!* (χφ., σελ. 161).

2. *Ὁ Βαλαωρίτης (ὁ ποιητής) βρισκότανε στὸ κτῆμα του στὴ Μαδουρὴ κ' ἔγραφε τὰ ποιήματά του. Εἴχαμ' ἕναν ποιητὴ (ριμναδόρο) ἐδῶ στὸ Μεγανήσι, τὸν Χρυσόστομο Δάγλα, ποὺ δούλευε στὸ κτῆμα. Ἐπῆγε μιὰ μέρα στὸ δωμάτιο τοῦ Βαλαωρίτη καὶ τὸν εἶδε σκεφτικό. Τοῦ λέει λοιπὸν μὲ ρίμα:*

«Πῶς μὲ θωρεῖς ἀκίνητος, ποῦ τρέχει τὸ μυαλό σου;»

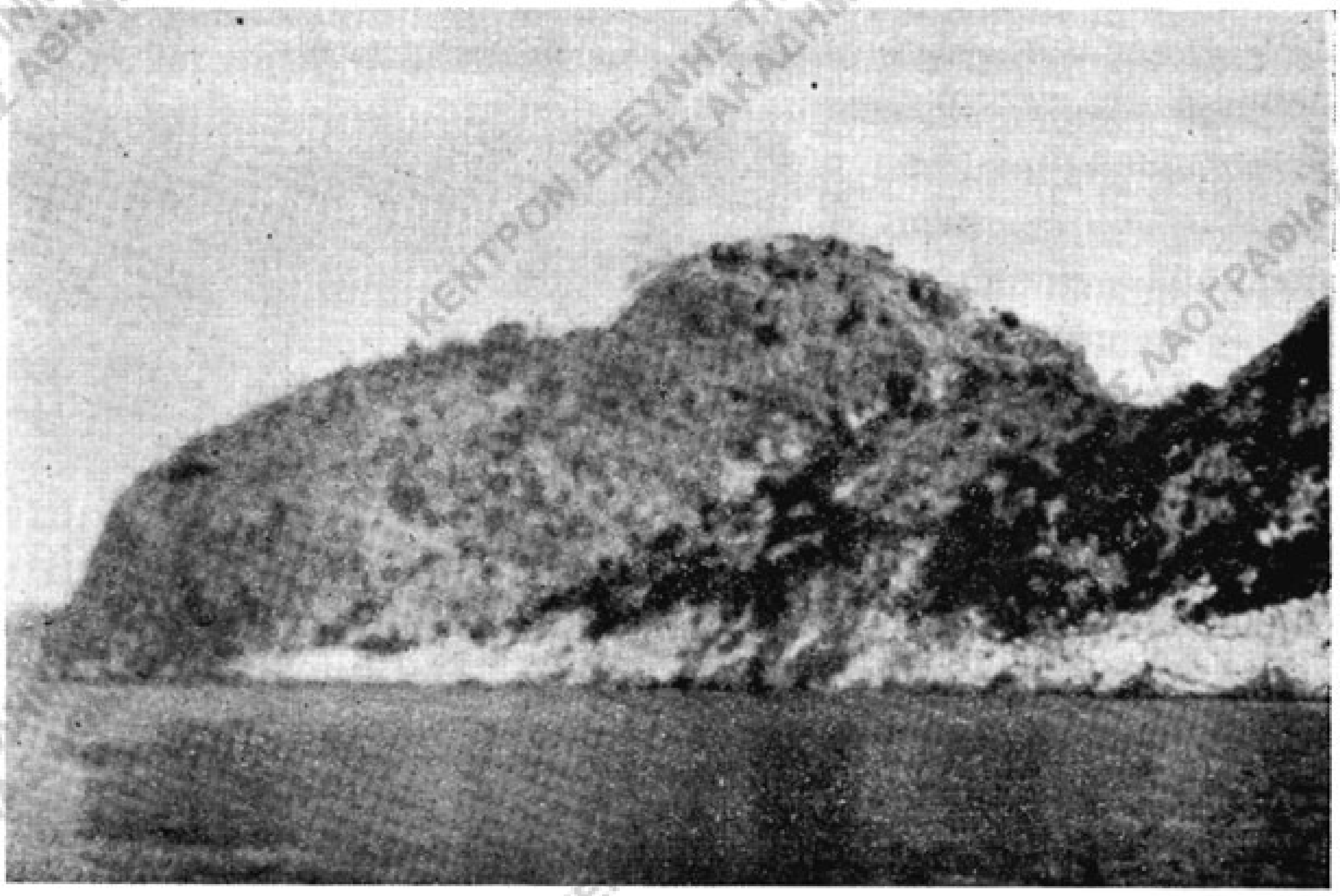

Εἰκ. 2. Τὸ βουνὸ «Τοῦρλος» εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς νήσου.

Ἀμέσως ὁ Βαλαωρίτης, ποὺ συλλογιζόταν πῶς ν' ἀρχίσῃ τὸ ποίημά του στὸν Πατριάρχη Γρηγόριο, ἅρπαξε τοὺς στίχους αὐτοὺς καὶ τοὺς ἔβαλε στὴν ἀρχή. Τὸν ἀγκάλιασε μάλιστα τὸ Χρυσόστομο, ἐπειδὴ τὸν βοήθησε ἔτσι, καὶ τοῦ δώρισε ἕνα χτῆμα στὴ Μαδουρή. (χφ., σελ. 94 - 95 κ. ἀ.).[1].

3. *Εἶναι μιὰ σπηλιὰ στὸ πίσω μέρος τοῦ νησιοῦ πρὸς τὴν Ἰθάκη, ποὺ τὴ λέμε «Σπηλιὰ τοῦ Παπᾶ». Ἔχει ὡς 50 μέτρα βάθος καὶ 30 πλάτος. Ἐκεῖ ἐρχότανε καὶ κρυβόταν τὸ ὑποβρύχιο ὁ Παπανικολῆς, τώρα μὲ τοὺς Γερμανούς, κ' ἔβγαινε κ' ἐχτύπαε τὶς νηοπομπές. Τὴν ξέρανε κ' οἱ Ἐγγλέζοι τὴ σπηλιά, ἀπὸ τότε ποὺ κυνηγούσανε μέσα ἀγριοπερίστερα.»* (χφ., σελ. 462).

---

[1] Ἡ παράδοσις εἶναι πολλαχῶς γνωστὴ εἰς τὴν περὶ τὸν Βαλαωρίτην φιλολογίαν.

Προσθέτω καὶ ἐκ τοῦ ἁλιευτικοῦ βίου τὴν ἑξῆς αἰτιολογικὴν παράδοσιν τῶν ψαράδων, ἥτις ἐξηγεῖ μὲ εὐαγγελικὴν ἀνεκδοτολογίαν τὴν οἰκονομικήν των ἐξαθλίωσιν καὶ τὸν ἐκ ταύτης ἄστατον χαρακτῆρα των.

Κάποτε ὁ Χριστὸς ἐρχότανε ἀπὸ ἕνα δρόμο καὶ συνάντησε 10 - 12 ψαράδες (αὐτοὺς ποὺ θὰ ἔπαιρνε μαθητάδες του). Εἴχανε ὁ καθένας ἕνα ματσάκι ψαράκια κρυμμένα πίσω τους. Ὁ Χριστὸς τοὺς χαιρέτησε — αὐτοὶ δὲν ξέρανε πὼς εἶναι ὁ Χριστὸς — καὶ τοὺς ἐρώτησε, ἂν ἔχουνε κανένα ψάρι. Αὐτοὶ λένε. «Διάλε παρ' τό 'να πό 'χουμε!» (δηλ. δὲν ἔχομε κανένα). *Ὁ Χριστὸς ὅμως ἤξερε τὶ ἔχουνε, κ' εἶπε: «Τὴν κάταρά μου νά 'χετε. Προκοπὴ ποτὲ νὰ μὴν κάμετε. Ξυπόλυτοι νά 'στενε (γιὰ νὰ διακρίνωνται πὼς εἶναι ψαράδες), κι ὅταν πᾶτε στὸ δικαστήριο, νὰ χρειάζωνται σαράντα ἀπὸ σᾶς, γιὰ νὰ πιάνεται μιὰ μαρτυριά! (Ἀπὸ τότε εἶναι ποὺ δὲν ἔχουμε προκοπή, καὶ ποὺ δὲ μᾶς πιστεύει κανείς).* (χφ., σελ. 27 - 28).

Εἰκ. 3. Σταυροὶ ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ πασχαλινοῦ ἀμνοῦ εἰς τὴν ἐξώθυραν.

II. Ἀπὸ τὰ λατρευτικὰ ἔθιμα, ἰδιάζοντα εἶναι τὰ κατὰ τὰς θρησκευτικὰς ἑορτὰς τοῦ ἔτους τελούμενα, ὅπως τὰ «μπουσμπουρέλια» τῆς 21ης Νοεμβρίου, ἡ προσφορὰ ἀπαρχῶν τῆς 14ης Σεπτεμβρίου, καὶ τὸ «κομμάτι» τοῦ Μ. Σαββάτου. «*Ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ θὰ κάμῃ ὁ παπᾶς τὸ «Ἀνάστα ὁ Θεός», ἀρχίζουνε στὰ σπίτια καὶ σφάζουνε τ' ἀρνί. Τὸ σφάζουνε στὴν αὐλή, ἐκτὸς ἂν ἔχῃ κανεὶς λύπη. Ὁ νοικοκύρης ἢ ἡ νοικοκυρὰ μαζεύει σ' ἕνα πιάτο τὸ ζεστὸ αἷμα, κι ἀπὸ κεῖ μὲ μιὰ κεφαλίδα λινάτσα, ποὺ τὴ βουτάει στὸ αἷμα, παίρνει καὶ σχεδιάζει στὴν πόρτα 4 σταυρούς: ἀπάνου, δεξιά, ἀριστερά, κάτου. Κι οἱ σταυροὶ αὐτοὶ μένουνε ὅλον τὸ χρόνο.* (χφ., σελ. 170).

Σημειώνω ἐπίσης ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1886 καθιερώθη ἐν τῇ νήσῳ ἡ λατρεία τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος, μητροπολίτου Λαρίσσης († 1540) [1], ὅστις ἔκτοτε

---

[1] Περὶ τοῦ ἁγίου οὕτου βλ. τὴν μελέτην τοῦ *Ν. Α. Bees* (Βέης), Prosopographisches

θεωρεῖται καὶ προστάτης ἅγιος τοῦ Μεγανησίου. *«Εἶχε πέσει εὐλογία τότες στὸ νησί μας, καὶ κάποιος εἶπε νὰ πᾶνε στοῦ Δουσίκου* (τὴν Μονὴν) *στὰ Τρίκκαλα καὶ νὰ φέρουν τὴν κάρα τοῦ ἁγίου Βησσάριου. Τὴν ἔφεραν κ' ἔγινε λιτανεία ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, κ' ἡ ἀρρώστεια ἔφυγε».* Ἔκτοτε ἐπεκράτησεν ἡ λατρεία του, βραδύτερον δὲ ἐκτίσθη καὶ ἐκκλησία εἰς μνήμην του, εἰς τὸ Βαθὺ (1907), ἥτις ἑορτάζει τὴν 15ην Σεπτεμβρίου. Τὰ βαπτιστικὰ ὀνόματα Βησσάριος καὶ Βησσαρία εἶναι ἤδη συνήθη εἰς τὸν τόπον. Ὡς θαῦμα δὲ περίπου ἀναφέρεται ἡ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου ἐμφάνισις μεγάλου ἰχθύος (ζαργάνας) εἰς τὸν λιμένα, ὅστις αὐτοπροσφέρεται τρόπον τινὰ εἰς θυσίαν, καὶ τὸν ὁποῖον οἱ κάτοικοι συλλαμβάνουν καὶ τρώγουν. (χφ., σελ. 8, 15 καὶ 45).[1]

Ἐπὶ τῶν ἐθίμων κατὰ τὸν γάμον διεπίστωσα ὅτι ἡ παλαιὰ τελετουργικὴ παράδοσις διατηρεῖται σχεδὸν ἀναλλοίωτος, ὡς περιγράφεται ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ συλλογῇ τοῦ Εὐστ. Πολίτου. Αἱ αὐταὶ διατυπώσεις κατὰ τοὺς ἀρραβῶνας καὶ τὴν προετοιμασίαν τοῦ γάμου, αἱ αὐταὶ λεπτομέρειαι εἰς τὰς μαγικὰς προφυλάξεις καὶ τὴν τελετήν, ἡ αὐτὴ ἱεραρχικὴ ἀξιολόγησις τῶν προσώπων, τὰ αὐτὰ περιστατικὰ ᾄσματα καὶ εὐχαί. Παρηκολούθησα τὰ ἔθιμα ταῦτα εἰς τελεσθέντα ἐν τῇ νήσῳ γάμον, εἶδον τὰς μορφὰς τῆς λαϊκῆς τέχνης εἰς τὴν προῖκα καὶ τὴν ἐνδυμασίαν, καὶ ἤκουσα ᾀδόμενα τὰ ᾄσματα ἢ χορευόμενα. Ἰδιαιτέρως ἀξιοπρόσεκτος εἶναι ἡ τοπικὴ ἀμφίεσις τῶν γυναικῶν *(καθημερ'νὴ* καὶ *κυριακάτ'κη)*, ἥτις κατὰ τὸν γάμον ἐμφανίζεται τυπικωτέρα καὶ περισσότερον παραδοσιακὴ *(νυφ'κιάτ'κη)* (χφ., σελ. 347 - 55).

III. Ἐκ τῶν ᾀσμάτων τὰ πλεῖστα ἀκούει τις κατὰ τὴν τέλεσιν, τὰ συμπόσια καὶ τοὺς χοροὺς τοῦ γάμου. Ἐκ τούτων τὰ μᾶλλον ἐπικρατοῦντα εἶναι τὰ ἱστορικὰ καὶ τὰ κλέφτικα, λεγόμενα τοῦ τραπεζοῦ.[2]

Σημειώνω ἐνταῦθα δύο χαρακτηριστικὰς παραλλαγὰς ᾀσμάτων, τιμώντων τοὺς ἥρωας Μᾶρκον Μπότσαρην καὶ Παῦλον Μελᾶν.

Hagiologisches und Kunstgeschichtliches über den hl. Bessarion, den Metropoliten von Larissa, εἰς τὰ Byz.-Neugr. Jahrbücher, τόμ. IV, Berlin (1923), σελ. 351 - 400.

[1] Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν ἀπέναντι Στερεάν, κατὰ τὴν κατ' ἔτος τελουμένην πανήγυριν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἐν Ζαβέρδᾳ, προσήρχετο, κατὰ τὴν παράδοσιν, *ἔλαφος* εἰς θυσίαν. (Βλ. περὶ ὁμοίων παραδόσεων *Στ. Π. Κυριακίδου*, Θυσία ἐλάφου ἐν νεοελληνικῇ παραδόσει καὶ συναξαρίοις, ἐν *Λαογραφίᾳ*, τόμ. 6 (1917) σ. 189 κ.ἑ.). Ἡ ἐπίδρασις τῆς παραδόσεως ταύτης εἶναι ἐνταῦθα προφανής· καὶ εἶναι ἐπίσης ἀξιοπρόσεκτος ἡ προσαρμογὴ τοῦ θέματος εἰς τὰς ναυτικὰς συνθήκας τοῦ τόπου.

[2] Ὄχι μόνον ἡ γειτνίασις μετὰ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ γεγονὸς ὅτι συνήθως κατέφευγον εἰς τὸ Μεγανήσι πολεμισταὶ ἐκ τῆς Στερεᾶς, οἵτινες ἐτραγουδοῦσαν τὰ ἡρωϊκὰ ᾄσματα, ἐξηγεῖ τὴν διάδοσιν τοῦ εἴδους τούτου τῶν τραγουδιῶν.

1. *Τ' εἶν' τὸ κακὸ ποὺ γένεται στὸ Μεσολόγγι ἀπόξου,*
γι' αὐτὸν τὸ Μάρκο Μπότσαρη, τὸ Μάρκο τὸ Σουλιώτη;
Τὸ Μάρκο ἐσκοτώσανε τὸ φοβερὸ τὸν κλέφτη·
'ξήντα παπάδες πᾶν' μπροστὰ καὶ οἱ Σουλιῶτες πίσω,
καὶ πίσω πάει ἡ Μάρκαινα μαζὶ μὲ τὸν ὑγιό της,
μὲ τὰ μαλλάκια ξέπλεα, στὶς πλάτες της ριμμένα.
Κι οὖλο τοῦ Μάρκου ἔλεε, κι οὖλο τοῦ Μάρκου λέει.
—«Σηκῶσ' ἀπάνου, Μάρκε μου, καλέ μου καπετάνιε,
γιατ' ὁ Μοριὰς ἐτούρκεψε, τὸν πῆραν οἱ 'Αραπάδες!»[1] (χφ., σελ. 390)

2. *῞Ενα πουλὶ κελάηδησε μέσ' στοῦ Μελᾶ τὸ σπίτι·*
δὲν ἐκελάηδε σὰν πουλί, μάηδε καὶ σὰν ἀηδόνι,
πάρι ἐκελάηδε κ' ἔλεε ἀνθρωπινὴ λαλίτσα.
—«Παῦλο Μελᾶ λαβώσανε μέσ' στὴ Μακεδονία,
γλυκὸ πού 'ναι τὸ λάβωμα, φαρμάκι 'ναι τὸ βόλι».
—«Παιδιά μου, μὴ μ' ἀφήκετε στὸν ἔρημο τὸν τόπο,
γιατ' εἶναι φίδια καὶ μὲ τρῶν', θεριὰ καὶ μὲ πατοῦνε·
μόν' πάρτε με καὶ σύρτε με μέσ' στὰ χωριὰ τσ' 'Αθήνας,
καὶ φκειάστε μου τὸ μνῆμα μου πλατὺ νὰ μὲ χωράῃ·
κι ἀπὸ τὸ μέρος τὸ δεξὶ ἀφῆστε παραθύρι
νὰ μπαινοβγαίνουν τὰ πουλιά, τῆς ἄνοιξης τ' ἀηδόνια,
τὰ χελιδόνια νά 'ρχουνται, τὴν ἄνοιξη νὰ φέρνουν.[2] (χφ., σελ. 387)

'Απαντοῦν ἐπίσης καὶ παραλογαὶ ἐν τῇ νήσῳ, αὗται ὅμως ἔχουν ἐκπέσει κατὰ μέγα μέρος εἰς πεζὴν διήγησιν, ἥτις διανθίζεται ἐκ τῶν ἀπομενόντων ἔτι ἐν τῇ μνήμῃ στίχων. ῞Οπου οἱ στίχοι διατηροῦνται ἐν συνοχῇ, τὸ ποίημα συντέμνεται καταφανῶς.

῞Οσο εἶν' τὸ ὕψος τ' οὐρανοῦ κ' ἡ θάλασσα τοῦ βάθου,
τόσο διασίδι διάζεται ἡ Ράλλιω στὴν αὐλή της·
τὸ διάζεται, ξεδιάζεται τρία ἡμερονύχτια.
῾Ο γιὸς τοῦ Κόντε πέρασε καβάλλα στ' ἄλογό του.

---

[1] ῾Η παραλλαγὴ αὕτη εἶναι χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν ἐπιγραμματικὴν συντομίαν της, ἂν καὶ συμφύρει τὸν θρῆνον τῆς Μάρκαινας μὲ τοὺς λόγους τοῦ Νότη Μπότσαρη ἄλλων παραλλαγῶν.

[2] Σχετικῶς ἰδιότυπος παραλλαγὴ ἐκ τῶν πολλῶν περὶ τὸν θάνατον τοῦ Παύλου Μελᾶ.

—«Γειά σου, χαρά σου, Ράλλιω μου!»—«Καλῶς τὸ γιὸ τοῦ Κόντε!»
— «Ἀκόμα, Ράλλιω μ', διάζεσαι, κι ἀκόμα καλαμίζεις;»
— «Ἐγώ, Κόντε μ', κι ἂν διάζωμαι, ἐγὼ κι ἂν καλαμίζω,
σ' ἔχω ζωγραφισμένονε στὴ γούγια τοῦ παννιοῦ μου·
ὅθεν κι ἂν πᾶς, ὅθε σταθῇς, σ' ἔχω πάντα στὸ νοῦ μου». (σελ. 491)

Ἐνδιαφέροντα εἶναι καὶ τὰ δίστιχα ᾄσματα τῶν ψαράδων, τὰ λεγόμενα τῆς βόας (=βόγας), τὰ ὁποῖα ἐν Μεγανησίῳ εἶναι κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ μέλος ἀρτιώτερα ἄλλων περιοχῶν. Παραθέτω μερικὰ ἐκ τούτων.

—Περπάτει, καϊκάκι μου, καὶ μὴ μοῦ μένης πίσω,
ὥσπου νὰ πιάσουμε στεριὰ γιὰ νὰ σὲ παλαμίσω.

Ρούμελη μὲ τὰ πόρτα σου, Μοριὰ μὲ τὰ νερά σου,
καὶ σύ, καημένο Αἴγιο, μὲ τὰ γλυκὰ κρασά σου.

Τὴν τράτα μου τὴν πούλησα, τὴν ἔπαιξα στὸν ἄσσο,
κι οὔτε ψιλὴ δὲ μοῦ 'μεινε, φίλο γιὰ νὰ κεράσω.

Ντάνταρο καὶ Καρτελάνο,
τὰ παπούτσα δὲν τὰ βγάνω.

Ἡ τράτα μας ἡ κορελοῦ, ἡ μυριομπαλωμένη,
σ' ὅλον τὸν κόσμο ψάρεψε κι ἀχόρταη θὰ μένη.

Ἡ τράτα μας ἡ κορελοῦ,
σήμερα δῶ κι αὔρι' ἀλλοῦ.

Σύμφωνος πρὸς τὸ γενικὸν ἑπτανησιακὸν πνεῦμα εἶναι καὶ ἡ ποιητικὴ σατιρικὴ διάθεσις τῶν Μεγανησιωτῶν, οἵτινες πολλάκις συνθέτουν τὰς γνωστὰς ρίμνας διὰ νὰ διακωμῳδήσουν ἢ νὰ διασκεδάσουν μὲ παθήματα τῶν ὁμοχωρίων των.

IV. Τὰ παραμύθια ἐν τῇ νήσῳ παρουσιάζονται συνήθως ἄρτια, χωρὶς τὰ ἐκ λήθης κενά, μὲ τὴν τυπικὴν πάντοτε εἰσαγωγὴν καὶ τὸν ἐπίλογόν των, καὶ μὲ ἀνάπτυξιν εὐφάνταστον καὶ λογοτεχνικήν. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι διὰ τὴν καταγραφὴν ἑνὸς τῶν παραμυθιῶν τούτων μοῦ ἐχρειάσθησαν ἑπτὰ πλήρεις ὧραι καὶ δύο χωρισταὶ συναντήσεις μὲ τὸν ἀφηγητὴν Νικόλαον Ζαβιτσᾶνον, ἐνώπιον τῶν συγχωριανῶν του, εἰς Σπαρτοχώριον. Τὸ παραμύθιον μὲ τίτλον «Ὁ Ἀσημής», κατέλαβεν εἰς τὸ τετράδιον τῆς συλλογῆς μου 24 πυκνογραμμένας μεγά-

λου σχήματος σελίδας (371-383 καὶ 399 - 409). Ἡ ἀφήγησίς του ἐγίνετο εἰς συνεχῆ βραδὺν λόγον, οἱ δὲ ἀκροαταὶ τὴν παρηκολούθουν μετὰ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος, μὴ ἀπομακρυνόμενοι οὐδ' ὅταν ἐκαλοῦντο διὰ τὸ γεῦμα παρὰ τῶν οἰκείων των.

Πυκνόταται ἐπίσης κυκλοφοροῦν καὶ αἱ εὐτράπελοι διηγήσεις ἢ τὰ περιπαίγματα ἀνθρώπων καὶ χωρίων τῆς περιοχῆς. Ἰδιαιτέρως οἱ ἁλιεῖς ἀφηγοῦνται ἀνεκδοτικὰς ἱστορίας, αἵτινες πολλάκις ἐνθυμίζουν τὰς Μασσαλιωτικάς.

Ἤτανε ἕνας γέρος, ποὺ ἔλεγε ψέματα. Ἔλεγε πὼς εἶδε κάποτε στὴ θάλασσα ἕνα χέλι, ποὺ περνοῦσε δυὸ ὧρες, χωρὶς νὰ φανῆ ἀκόμα ἡ οὐρά του. Πετάχτηκε τότες ἕνας ἄλλος καὶ εἶπε. Ὑπάρχει μιὰ γαρίδα στὸν Ὠκεανό, τόσο μεγάλη, ποὺ ἀπὸ τὰ μουστάκια της μπορεῖς νὰ κάμῃς σκοινιά. Μιὰ φορὰ βυθίστηκε ἕνα πλοῖο καὶ ἡ γαρίδα ἄνοιξε τὸ στόμα της καὶ τὸ κατάπιε. Τὰ καζάνια τοῦ βαποριοῦ ὅμως ἦταν ἀναμμένα καὶ τὴν κάψανε. Ἀναγκάστηκε νὰ ξεράσῃ τὸ βαπόρι σ' ἕνα νησί. Οἱ ἄνθρωποι ἐβγήκανε ἀπὸ μέσα κ' ἐφάγανε τὴ γαρίδα ποὺ ἦταν ψημένη! (χφ., σελ. 312).

V. Σημαντικαὶ εἶναι ἐπίσης αἱ περὶ τὴν λαϊκὴν τέχνην τῆς νήσου διαπιστώσεις. Ἡ λαϊκὴ γυναικεία ἐνδυμασία εἶναι ἐκ τῶν συνεπέστερον πρὸς τὴν παράδοσιν διατηρουμένων ἐν Ἑλλάδι, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν νυμφικὴν στολὴν καὶ τὴν ἐπισημοτέραν τῆς Κυριακῆς. Ἡ ὑφαντική, πλεκτικὴ καὶ κεντητικὴ διατηροῦνται ἐπίσης ἐν σχετικῇ ἀκμῇ. Ἀκμάζει ὡσαύτως ἐν τῇ νήσῳ ἡ λαϊκὴ ξυλογλυπτική, ἐφαρμοζομένη ἰδίᾳ εἰς τὰς ρόκας, αἵτινες προσφέρονται παρὰ τῶν μνηστήρων εἰς τὰς νεάνιδας διὰ τὸ γνέσιμον τοῦ ἐρίου καὶ τοῦ λίνου, καλλιεργουμένου εἰσέτι ἐν τῇ νήσῳ. Ἐκ τῶν ψυχαγωγικῶν ἐκδηλώσεων διεπίστωσα ἐπίδοσιν εἰς τοὺς χορούς: μπάλλον, σταυρωτόν, συρτὸν καὶ τσάμικον, ἐπίσης ἱκανότητας καὶ πρωτοβουλίαν διὰ παράστασιν λαϊκῶν θεατρικῶν ἔργων.

Ἀνακεφαλαιῶν τ' ἀνωτέρω παρατηρῶ ὅτι ἡ λαϊκὴ ζωὴ ἐν Μεγανησίῳ παρουσιάζει ἔντονον παραδοσιακὴν μορφήν [1], ἡ δὲ ἀποστολή μου θὰ ἠδύνατο νὰ εἶχεν ὁλοκληρωθῆ, ἐὰν διέθετον μηχανήματα: α) κινηματογραφήσεως σκηνῶν τοῦ τοπικοῦ βίου (μεταφορὰ ὕδατος ὑπὸ τῶν γυναικῶν, εἰκόνες ἐκ τοῦ γάμου, τοῦ χοροῦ, τοῦ ἁλιευτικοῦ βίου, τῆς ἐλαιοκομίας κ. ἄ.) καὶ β) ἠχοληψίας τῶν ᾀσμάτων, ἅτινα ἀκούονται ἐπάλληλα καὶ μὲ ὀρθὴν ἐκτέλεσιν κατὰ τὰς διασκεδάσεις.

---

[1] Πρβλ. καὶ τὰς ἐν τῇ ἐφημ. «Τὸ Βῆμα» (17 καὶ 21 Αὐγ. 1958) δημοσιευθείσας πρώτας ἐντυπώσεις μου ἐκ Μεγανησίου.

Γ΄.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΤΑ ΣΟΥΛΙΩΤΟΧΩΡΙΑ (12 ΙΟΥΛ. - 10 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1958)

υπο ΔΗΜ. Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

Ἡ ἀπόκρημνος ἠπειρωτικὴ περιοχὴ τοῦ Σουλίου κεῖται εἰς ὕψος 600 μ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης μεταξὺ τῶν ὀρέων Μούργκας (ὕψ. 1.340), Ζαβρούχου (ὕψ. 1.317) καὶ Τούρλιας (ὕψ. 1.082) εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ Ἀχέροντος ποταμοῦ μὲ τὸν παραπόταμον αὐτοῦ Τσαγγαριώτικον. Τὰ πανταχόθεν ὑπὸ φυσικῶν ὀχυρωμάτων τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Κασσωπαίων ὀρέων ἀποκεκλεισμένα Σουλιωτοχώρια δὲν συγκοινωνοῦν ἀκόμη μὲ ἄλλα μεγαλύτερα ἠπειρωτικὰ κέντρα εἰμὴ μόνον δι᾽ ἀτραπῶν καὶ ἐπικινδύνων διαβάσεων. Ὁ δὲ προτιθέμενος νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τῆς περιφερείας τῶν ὀξυτόμων καὶ μετεώρων αὐτῶν βράχων ὀφείλει νὰ διέλθῃ διὰ στενωτάτων διόδων, ὑψηλῶν σημείων καὶ ἑλιγμῶν ἀνωμάλων, ἐκ τοῦ ὕψους τῶν ὁποίων βλέπων πρὸς τὴν ἄβυσσον τῶν ἀποτόμως κατερχομένων χαραδρῶν καταλαμβάνεται ὑπὸ σκοτοδίνης. Ὁ ἀνερχόμενος εἰς τὸ Σούλι ἐκ τοῦ χωρίου *Γλυκὺ* διὰ τῆς ἀποκρήμνου καὶ δασώδους φάραγγος τοῦ Ἀχέροντος καὶ τῆς *Σκάλας τῆς Τζαβέλαινας*, ἀτραποῦ δυσπροσίτου ἐπὶ χάσματος ὑπεράνω τοῦ Ἀχέροντος, σχηματίζει ἀμέσως ἰδέαν περὶ τῆς ἀγριότητος τῆς φύσεως καὶ τοῦ φυσικοῦ ὀχυροῦ, ὁποῖον τὸ *Σούλι*. Αἱ ὑπώρειαι, ἐφ᾽ ὧν κεῖται, δὲν ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὁμαλὰς κλιτῦς ἀλλ᾽ ἀπὸ βραχώδεις καταπτώσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἁπλοῦνται λεκάναι περίκλειστοι ἀπὸ βράχους. Ἡ μεγαλυτέρα δὲ λεκάνη εἶναι ἡ τοῦ *Ἀβαρίκου*, ἔνθα τὰ ἐρείπια τοῦ παλαιοῦ χωρίου.

Ἐκ τῶν ἐν λόγῳ ὑπωρειῶν ἐκφύονται δύο λόφοι δύσβατοι καὶ ἀπόκρημνοι, ὁ τῆς *Κιάφας*, ἀπολήγων εἰς ἄκραν ἀπότομον, *Ντάπιαν τοῦ Νότη* καλουμένην, καὶ τὸ *Κούγκι*, ὅπου εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς *Ἁγίας Παρασκευῆς*.

Εἰς τὴν δυσπρόσιτον ταύτην περιοχὴν ἔκειντο τὰ χωρία τοῦ Σουλίου, ἤτοι τὸ *Σούλι*, ἡ *Σαμονίβα*, ἡ *Κιάφα* καὶ ὁ *Ἀβαρῖκος* κατὰ σειράν, εἰς ἡμίωρον ἀπ᾽ ἀλλήλων ἀπόστασιν. Ἐκ τούτων σήμερον κατοικεῖται μόνον ἡ *Σαμονίβα*, τὰ δὲ ἄλλα κεῖνται εἰς ἐρείπια, συχναζόμενα ὑπὸ τῶν ποιμένων τῆς Σαμονίβας. Εἰς δὲ τὸ μέσον τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Κιάφας ὑψοῦται ἀπόκρημνος ὁ λόφος τοῦ Κουγκίου, ἀπέναντι δ᾽ αὐτοῦ ἐπὶ ἑτέρας κορυφῆς τῆς αὐτῆς λοφοσειρᾶς ὁ ναΐσκος τοῦ Ἁγίου Δονάτου, τοπικοῦ Ἁγίου, ἑορταζομένου τὴν 30ὴν Ἀπριλίου, ὁπότε συρρέουν ἐκεῖ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ χωρίων καὶ πανηγυρίζουν. Εἰς

τρίωρον ἀπόστασιν βορείως τοῦ Σουλίου ἐντὸς βαθείας λεκάνης, σχηματιζομένης ἀπὸ τὰ ὄρη *Βριτζάχα* καὶ *Ζαβροῦχος*, καὶ διαρρεομένης ἀπὸ τὸν *Τσαγγαριώτικον*, κεῖνται τὰ χωρία *Αὐλότοπος* (παλαιότερον *Γκλάβιστα*), *Τσαγγάρι*, *Κουκλιοὶ* καὶ *Φροσύνη* (παλαιότερον *Κορίστιανη*). Ἅπασα ἡ περιοχὴ εἶναι ἄνυδρος καὶ ἄγονος [1]. Μόνον ὁ Ἀβαρῖκος εἶχε καὶ ἔχει πηγάς, ἡ δὲ Κιάφα, ἡ Σαμονίβα καὶ τὸ Σούλι ὑδρεύοντο ἀπὸ πηγάδια, μερικὰ τῶν ὁποίων σῴζονται ἀκόμη, χρησιμεύοντα εἰς

Εἰκ. 1. Παρὰ τὸ ἱστορικὸν «Σούλι». Εἰς τὸ βάθος διακρίνεται τὸ Κάστρον τοῦ Σουλίου παρὰ τὴν «Κιάφαν» καὶ ὁ θρυλικὸς λόφος τοῦ «Κουγκίου».

τὴν ὕδρευσιν τῶν σημερινῶν κατοίκων τῆς Σαμονίβας. Εἰς τὸ Σούλι κατὰ ἐπιτοπίαν παράδοσιν ὑπῆρχον περὶ τὰ τετρακόσια πηγάδια, διὰ νὰ ὑδρεύωνται οἱ κάτοικοι κατὰ τὰς μακρὰς πολιορκίας.

Εἰς τὰ Σουλιωτοχώρια εἰδικὴν λαογραφικὴν ἔρευναν ἐπραγματοποίησε παλαιότερον, κατὰ τὸ 1933, ὁ μακαρίτης Δ. Λουκόπουλος [2] ἐκ μέρους τοῦ Λαογρα-

[1] Τὸν τελευταῖον καιρὸν τὰ χωρία *Αὐλότοπος* καὶ *Κουκλιοὶ* ἐπέτυχον νὰ κατασκευάσουν ὑδραγωγεῖα διὰ τῶν ὁποίων μετοχετεύεται τὸ νερὸ ἐκ μακρινῶν ἀποστάσεων.

[2] Βλ. Χειρόγρ. Λαογρ. Ἀρχείου, ἀρ. 976. Ἡ συλλογὴ ἀποτελεῖται ἐκ 5 τετραδίων, σχήμ. 8ου μικρ., ἐκ σελ. ἐν ὅλῳ 1.059, περιλαμβάνει δὲ κείμενα ὀλίγων ᾀσμάτων, ἀρκετὰς παραδόσεις, ὀλίγα παραμύθια, παροιμίας, αἰνίγματα καὶ ἄλλην ποικίλην ὕλην, ἀναφερομένην εἰς τὴν λαϊκὴν οἰκίαν, τὸν γεωργικὸν καὶ ποιμενικὸν βίον, τὴν μαντικήν, τὴν δημώδη ἰατρικήν, ἀστρολογίαν καὶ τὰ τοπωνύμια. Ἡ συλλογὴ ἐγένετο ἀπὸ τὰ χωρία *Παλιορόφορο*,

φικοῦ Ἀρχείου, γλωσσικὴν δὲ κατὰ τὸ 1957 ὁ κ. Εὐάγγ. Μπόγκας ὀργανωθεῖσαν ὑπὸ τῆς «Γλωσσικῆς Ἑταιρείας» [1].

Πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συστηματικωτέρας λαογραφικῆς καὶ μουσικῆς ἐρεύνης τῆς περιοχῆς μετέβην κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (ἀρ. ἀποφ. 36794/17 - 6 - 58) ἐπὶ ἕνα μῆνα (12 Ἰουλ. - 10 Αὐγ. 1958) εἰς τὰ χωρία Γλυκύ, Σαμονίβαν, Αὐλότοπον, Τσαγγάριον, Κουκλιούς, Φροσύνην καὶ Ἁγίαν Κυριακήν [2].

Τὸ ἔργον μου τοῦτο ἤρχισεν ἀπὸ τὰ χωρία *Γλυκὺ* καὶ *Ποταμιά,* τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀχέροντος. Οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων τούτων ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὴν γεωργίαν, διότι ἔχουν εἰς τὴν κατοχήν των εὐφόρους γαίας, ἀρδευομένας ὑπὸ ποταμίων ὑδάτων. Πλησιέστερον οἰκονομικὸν κέντρον μὲ τὸ ὁποῖον συναλλάσσονται εἶναι ἡ κωμόπολις Παραμυθιά, πλὴν δὲ τῆς ἑλληνικῆς ὁμιλοῦν καὶ τὴν ἀλβανικήν, ἐνῷ οἱ ὀρεινοὶ Σουλιῶται μόνον τὴν ἑλληνικὴν γνωρίζουν. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων «Γλυκὺ» καὶ «Ποταμιᾶς» τοὺς Σουλιώτας ἀποκαλοῦν «Γκραίκους». Παρὰ ταῦτα οὗτοι τραγουδοῦν, ὡς καὶ οἱ ὀρεινοὶ Σουλιῶται, καὶ θεωροῦν ἑαυτοὺς Σουλιώτας. Ἐκ τῶν ὑπ' αὐτῶν ᾀδομένων ᾀσμάτων ἠχογράφησα 41, κατέγραψα δὲ 17 παραδόσεις, 10 παραμύθια καὶ ἄλλην ὕλην, ἀναφερομένην εἰς τὸν γεωργικὸν βίον καὶ τὴν λαϊκὴν βιοτεχνίαν. Ἐκ τῶν παραδόσεων ἀξιοσημείωτοι εἶναι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς «τὸ κτίσιμον τῆς Παναγίας», εἰς τὸν «φόνον θηρίου ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Δονάτου» παρά τινα πηγὴν τοῦ Ἀχέροντος (εἰκ. 2), εἰς τὴν «Σκάλαν τῆς Τζαβέλαινας», εἰς τὸν «Μᾶρκον Μπότσαρην» κ.ἄ.

Ἐκ τοῦ χωρίου *Γαρδίκι* κατέγραψα 12 κλέφτικα ᾄσματα καὶ 6 παραδόσεις, εἶτα δὲ συνέχισα τὸ ἔργον μου εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Σαμονίβας.

Ἐκ τῶν τεσσάρων παλαιῶν χωρίων τοῦ Σουλίου (τοῦ Τετραχωρίου) μόνον ἡ *Σαμονίβα* κατοικεῖται σήμερον ἀπὸ 19 οἰκογενείας, ἐξ ὧν αἱ 18 φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τόκα,* μία δὲ μόνον ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τσελίκου.* Συμφώνως πρὸς ἐπιτοπίαν παράδοσιν, ὁ πάππος τῶν Τοκαίων *Νάσος* κατὰ τὴν φυγὴν τῶν Σουλιωτῶν ἔμεινεν εἰς τὸ Σούλι. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς, ὁ ὁποῖος ἐφύλαττεν εἰς τὴν *Κιάφαν,* ἐπέτρεψεν εἰς τὸν *Νάσον Τόκαν* νὰ διαμείνῃ εἰς τὰ ἐρείπια χωρὶς νὰ κτίσῃ οἰκίαν καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ὑπηρετῇ ὡς ἀρτοποιὸς τὴν φρου-

---

Γκιόναλα, Κράβαρη, Λέλοβα, Ρωμανό, Μουκοβίνα, Σιτρούνι, Σέσοβο, Καμαρίνα, Γλυκὺ καὶ *Σαμονίβα.* Σημειωτέον δ' ὅμως ὅτι ὁ συλλογεὺς δὲν ἀναφέρει ἀκριβῶς τοὺς τόπους κάτωθεν τῶν συλλεγέντων κειμένων οὔτε καὶ πόθεν ἀκριβῶς κατάγονται οἱ πληροφορηταί του.

[1] Τὸ χ/φον τοῦ κ. Εὐαγγ. Μπόγκα ἀπόκειται ἐν τῷ Ἱστορικῷ Λεξικῷ.

[2] Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστολῆς μου ταύτης συνετέλεσε σπουδαίως ὁ πρώην ὑφυπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, βουλευτὴς Θεσπρωτίας, κ. Νικ. Ἀθανασίου, τὸν ὁποῖον καὶ ἐντεῦθεν εὐχαριστῶ θερμῶς.

ράν. Ὁ Τόκας, μείνας εἰς τὸ Σούλι καὶ λαβὼν γυναῖκα ἀπὸ τὸ *Περχάτι*, ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς τέκνα, ἑπτὰ ἄρρενα καὶ δύο θήλεα. Ἔγγονοι καὶ δισέγγονοι

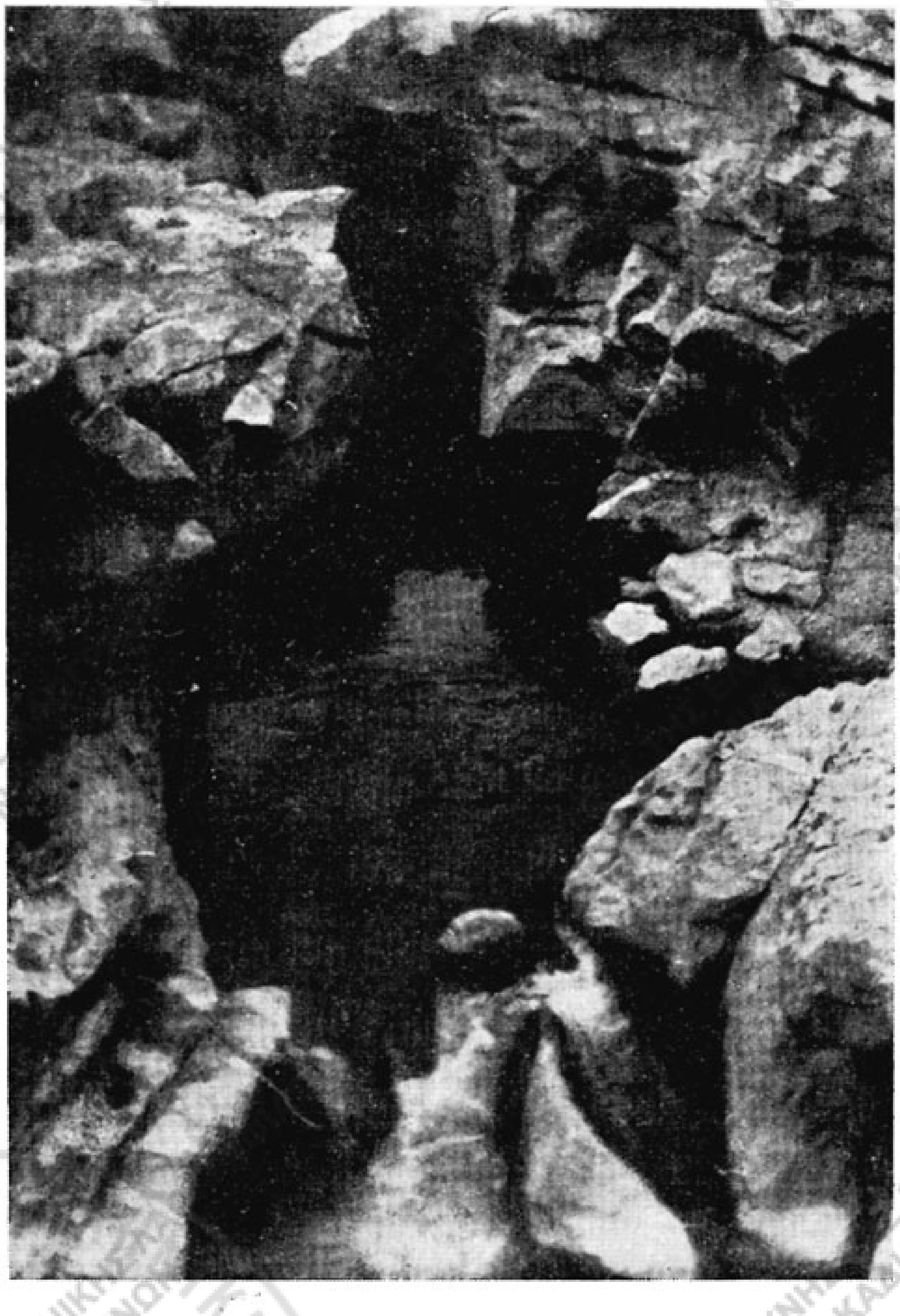

Εἰκ. 2. Μία ἀπὸ τὰς πηγὰς τοῦ Ἀχέροντος ὅπου τοποθετεῖ ἡ παράδοσις τὸν φόνον τοῦ θηρίου ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Δονάτου.

τούτου εἶναι οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῆς Σαμονίβας. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Τόκας οὗτος κατήγετο ἀπὸ τὸ χωρίον *Τόκα τῆς Λάκκας Μπότσαρη*. Κατ' ἄλλην δὲ παράδοσιν ὁ Τόκας ἦτο γύφτος τῶν Ἰωαννίνων, ἐξ οὗ οἱ σημερινοὶ Σαμονιβιῶται[1].

[1] Βλ. τὸ ὑπ' ἀρ. 2277 χφ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου, σ. 195· (συλλ. *Δ. Β. Οἰκονομίδου*, 1958).

Δύο τρεῖς τῶν οἰκιῶν τῆς Σαμονίβας διασῴζουν ἐν μέρει τὸν τύπον τοῦ παλαιοῦ Σουλιώτικου σπιτιοῦ, μολονότι καὶ αὗται μετερρυθμίσθησαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Δι᾽ ἐπισταμένης παρατηρήσεως τῶν δύο - τριῶν τούτων παλαιῶν οἰκιῶν τῆς Σαμονίβας διεπίστωσα, ὅτι εἰς τὰς παλαιὰς διωρόφους τοῦ Σουλίου οἰκίας σημαντικὸν ἦτο τὸ θολογύριστον κατώγιον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκτίζετο ἓν δωμάτιον μὲ μικροὺς σιδηροφράκτους φεγγίτας ἀντὶ παραθύρων (κατὰ τὴν παράδοσιν πολλαὶ οἰκίαι ἐστεροῦντο ἐντελῶς καὶ τῶν φεγγιτῶν) καὶ πολεμίστρας ἑκατέρωθεν. Μόνον ἡ οἰκία Τζαβέλα λέγεται, ὅτι ἦτο κάπως μεγαλυτέρα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἄλλας.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ χωρία Γλυκὺ καὶ Ποταμιά, τραγουδιστὰς καλλιφώνους δὲν συνήντησα εἰς τὴν ἱστορικὴν Σαμονίβαν (ἠχογράφησα μόνον 9 μελῳδίας ᾀσμάτων), ἀλλὰ συνέλεξα ἐνδιαφερούσας παραδόσεις, ὡς ἡ τοῦ «Καλογήρου τοῦ Κουγκίου», ἡ «βίρα ἢ σιγάλα τ᾽ Ἁγίου Δονάτου», ἡ περὶ τῆς «Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀρσενίου» καὶ πληροφορίας σχετικὰς μὲ τὸν ποιμενικὸν βίον, τὴν ὑφαντικήν, μετεωρολογίαν, μαντικὴν καὶ δημώδη ἰατρικήν. Οἱ κάτοικοι τῆς Σαμονίβας εἶναι πτωχοὶ ποιμένες, βόσκοντες τὰ αἰγοπρόβατά των εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χώρους τοῦ ἐρειπωμένου Σουλίου, τῆς Κιάφας καὶ τοῦ Κουγκίου. Εἶναι δὲ λιτοδίαιτοι, ὀλιγαρκεῖς καὶ λίαν σκληραγωγημένοι, ὡς ἦσαν καὶ οἱ θρυλικοὶ πρόγονοί των[1].

Πληθὺν ᾀσμάτων καὶ καλοὺς τραγουδιστὰς συνήντησα εἰς *Αὐλότοπον*, ἀπέχοντα τρίωρον ἀπὸ τῆς Σαμονίβας, μὲ 350 περίπου κατοίκους, ἀσχολουμένους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μὲ τὴν κτηνοτροφίαν. Τὰ 50 ἠχογραφηθέντα ἐνταῦθα ᾄσματα διασῴζουν τὴν παλαιὰν παράδοσιν τοῦ «κλέφτικου τραγουδιοῦ» εἰς ὅλην της τὴν δύναμιν. Οἱ χωρικοὶ τοῦ Αὐλοτόπου, ὡς καὶ οἱ τῶν ἄλλων Σουλιωτοχωρίων, τραγουδοῦν κυρίως κλέφτικα τραγούδια. Αὐτὰ γνωρίζουν ἄνδρες καὶ γυναῖκες, αὐτὰ μανθάνουν ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας καὶ αὐτὰ προτιμοῦν οἱουδήποτε ἄλλου ᾄσματος. Μόνον ὀλίγαι γραῖαι γνωρίζουν, πλὴν τῶν κλέφτικων, καὶ μερικὰς παραλογάς, ὡς τὰ τραγούδια «τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ», καὶ «τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας». Ὄργανα μουσικὰ ἐλάχιστοι γνωρίζουν. Ποιμένες τινὲς παίζουν *τζαμάραν* (σιδηρᾶν

[1] Περὶ τῆς ἱστορίας τῶν παλαιῶν Σουλιωτῶν, τῶν ἠθῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἐθίμων, ὡς καὶ περὶ τοῦ τοπωνυμίου *Σούλι* βλ. *Χριστοφ. Περραιβοῦ*, Ἱστορία Σουλίου καὶ Πάργας, Βενετία 1815. *Ἀν. Γούδα*, Βίοι παράλληλοι, τόμ. Η΄, ἐν Ἀθήναις 1876. *Pouqueville*, Voyage de la Grèce, τ. II, Paris 1826, σ. 209 κἑξ. *Ἰω. Φιλήμονος*, Δοκίμιον περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τ. Β΄, Ἀθῆναι 1859. *Ἀθ. Πετρίδην*, ἐν Πανδώρᾳ, τ. 18 (1867/68) σ. 265 κἑξ. *Π. Φουρίκη*, Πόθεν τὸ ὄνομα Σούλι. Ἡμερ. τῆς Μεγ. Ἑλλάδος, ἔτ. 1922, σ. 447 κἑξ. *I. Caragiani*, Studii istorice . . . . τ. I. Bucur. 1929, σ. 1 κἑξ. *Γιάννη Μπενέκου*, Οἱ ἀληθινοὶ Σουλιῶτες, Ἀθήνα 1958.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

φλογέραν)[1]. Ἐν Αὐλοτόπῳ πλὴν τῶν ᾀσμάτων κατέγραψα καὶ περὶ τὰ 30 παραμύθια ἀπὸ στόματος τῆς Χρύσως Τάση Πήλιου καὶ τοῦ ἐγγόνου της. Ἡ ἐν λόγῳ γραῖα ἔμαθε πλῆθος παραμυθίων ἀπὸ τὸν μακαρίτην πατέρα της, φημισμένον *παραμυθᾶν* τῆς περιοχῆς, αὐτὴ δὲ μὲ τὴν σειράν της τὰ μεταδίδει τώρα εἰς τὸν ἔγγονόν της, ὅστις ἔχει τὸ χάρισμα τῆς τερπνῆς διηγήσεως. Τοῦτο εἶναι λίαν εὐχάριστον, διότι ἡ παράδοσις ἐν τῇ οἰκογενείᾳ χωρεῖ φυσικώτερον ἀπὸ πάππου ἢ μάμμης πρὸς ἔγγονον, παρὰ ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν. Τοιουτοτρόπως δὲ δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν, ὡς ὑποστηρίζει ὁ Ranke, πόσες φορὲς ἕνα παραμύθι ἐν τοιαύτῃ ἀλληλουχίᾳ παραδόσεως ἤλλαξε τὸν φορέα του διὰ νὰ ἀναχθῇ μέχρι τοῦ μεσαίωνος. Εἶναι ἐκπληκτικὸν πράγματι πόσον ἐγγὺς πρὸς τὰς πηγὰς εὑρισκόμεθα ἐνίοτε καὶ τώρα ἀκόμη[2].

Ἐνδιαφέρουσαι εἶναι καὶ αἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου εἰδήσεις τῆς λαϊκῆς λατρείας, ὅπως π. χ. αἱ σχετικαὶ μὲ τὰς μεταμφιέσεις κατὰ τὰς Ἀπόκρεως (τὰ «προσώπεια»).

Τὸ χωρίον *Τσαγγάρι*, πρὸς δυσμὰς τοῦ Αὐλοτόπου κείμενον, ἀριθμεῖ περὶ τὰς 50 οἰκογενείας μὲ 340 περίπου κατοίκους. Ὡς δ' ἡ Σαμονίβα καὶ ὁ Αὐλότοπος, οὕτω καὶ τὸ Τσαγγάρι εἶναι ποιμενικὸς συνοικισμὸς μὲ ὀλίγα χωράφια πρὸς καλλιέργειαν δημητριακῶν. Ἐν Τσαγγαρίῳ, ἀντιθέτως πρὸς τὴν Σαμονίβαν, σπανίως συναντᾷ κανεὶς οἰκίας διωρόφους. Ἐπίσης καὶ ἐδῶ, ὡς καὶ εἰς τὰ ἄλλα Σουλιωτοχώρια, αἱ γυναῖκες μαυροφοροῦν κατ' ἔθος, ἀνεξαρτήτως ἂν πενθοῦν ἢ ὄχι. Μόνον αἱ νεάνιδες ἤρχισαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη νὰ φοροῦν φορέματα μὲ ἀνοικτότερα κάπως χρώματα, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν παύουν καὶ αὐταὶ νὰ φοροῦν εἰς τὴν κεφαλὴν μαύρην μανδήλαν, ὡς αἱ καθ' ἡλικίαν μεγαλύτεραί των. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, ἐκτὸς 14 ἠχογραφηθέντων ᾀσμάτων, κατέγραψα ἐνδιαφέρουσαν παράδοσιν διὰ τὸν ὡς προδότην θεωρούμενον Πήλιον Γούσην, ὀλίγα παραμύθια καί τινα γαμήλια ἔθιμα.

Τὸ βορείως τοῦ Αὐλοτόπου χωρίον *Κουκλιοὶ* περιλαμβάνει περὶ τὰς 70 οἰκογενείας μὲ 370 κατοίκους, ἐξ ὧν οἱ περισσότεροι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κτηνοτροφίαν, ὀλιγώτεροι δὲ μὲ τὴν κηπευτικήν. Ὁ πληθυσμὸς ἐνταῦθα θὰ ἠδύνατο νὰ ζήσῃ καλύτερον, ἐὰν ὑπῆρχον δυνατότητες καὶ συγκοινωνία πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῆς ξυλείας τῶν πέριξ δασῶν. Ἐκ τῶν 9 ἠχογραφηθεισῶν ἐνταῦθα μελῳδιῶν ἰδιαίτερον διαφέρον παρουσιάζει ἡ τοῦ ᾄσματος «τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ».

Τὸ χωρίον *Φροσύνη*, ἀπέχον τρίωρον ἀπὸ τοὺς Κουκλιούς, σύγκειται ἐξ 62

[1] *Φλοέρα* λέγουν τὴν σχηματιζομένην ἀπὸ ὀστοῦν πτέρυγος ἀετοῦ ἢ ἄλλου ἁρπακτικοῦ πτηνοῦ, κοινῶς *ὄρνιου*.

[2] Βλ. *Γ. Ἀ. Μέγαν* ἐν Λαογρ., τ. 17 (1957/58) σ. 332.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

οἰκογενειῶν μὲ 411 κατοίκους, ἐξ ὧν ἄλλοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κτηνοτροφίαν, ἄλλοι μὲ τὴν γεωργίαν καὶ ἀρκετοὶ ὡς ἐργάται εἰς διάφορα παραγωγικὰ χωρία. Ἐνταῦθα ἠχογράφησα 15 ᾄσματα. Κατόπιν μεταβὰς εἰς Ἁγίαν Κυριακὴν (Πόποβον) ἠχογράφησα 2 μελῳδίας καὶ κατέγραψα 9 ᾄσματα, 8 παραδόσεις καὶ ἕτερον ὑλικόν, ἀναφερόμενον εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον. Τέλος ἐπισκεφθεὶς τὴν κωμόπολιν Παραμυθιὰν ἐβοηθήθην εἰς τὸ ἔργον μου ὑπὸ τοῦ δημοδιδασκάλου κ. Σπ. Μουσελίμη, τὸν ὁποῖον εὐχαριστῶ θερμῶς καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης. Κατέγραψα ἐνταῦθα[1] 40 κείμενα γαμηλίων ᾀσμάτων καὶ ἠχογράφησα δημώδεις μελῳδίας.

Οὕτως εἰς τὰ Σουλιωτοχώρια ἠχογράφησα ἐν ὅλῳ 170 μελῳδίας δημωδῶν ᾀσμάτων καὶ χορῶν, κατέγραψα δ' εἰς 4 τετράδια, σχήματος 8ου μεγάλου, ἐκ σελίδων 630, κείμενα δημωδῶν ᾀσμάτων 225, παραδόσεις 72, παραμύθια 44, παροιμίας 20, αἰνίγματα 39, μύθους 2 καὶ ἕτερον ὑλικόν, ἀναφερόμενον εἰς τὴν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν, ἐνδυμασίαν, οἰκίαν, μετεωρολογίαν, μαντικήν, μαγείαν, δημώδη ἰατρικήν, λατρείαν, τὸν γεωργικὸν καὶ ποιμενικὸν βίον, τὰ ὀνόματα, τὰ περιπαίγματα, τὰς τροφάς, τὸ παιδίον, τὸν γάμον καὶ τὴν τελευτήν. Ἡ συλλογὴ αὐτὴ κατατεθεῖσα εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον κατεγράφη ὡς χ/φον ὑπ' ἀρ. 2277.

Χαρακτηριστικὴ ἰδιαιτέρως εἶναι ἡ κοινωνικὴ ὀργάνωσις τῶν κατοίκων τῶν χωρίων τούτων. Παρ' αὐτοῖς τὸ αἴσθημα τῆς φιλοξενίας εἶναι ἰδιαζόντως ἀνεπτυγμένον. *«Ὅποιαν πόρτα κι ἂν κρούσῃς θὰ σὲ καλοδεχθοῦν»*. Καὶ ἂν θὰ ὑπάρξουν δυσκολίαι λόγῳ ἐνδείας, ὁ ξένος θὰ καταλύσῃ εἰς τὴν εὐπορωτέραν οἰκίαν μετὰ προηγουμένην τῶν κατοίκων συνεννόησιν. Τὸ σύνηθες κέρασμα εἶναι οὖζο μὲ τυρί. Ἡ τράπεζα τοῦ φαγητοῦ εἶναι πολὺ χαμηλή, καθίσματα δὲν ὑπάρχουν (κάθηνται σταυροπόδι). Σὲ ὑποδέχονται εἰς τὸ καλύτερον καὶ τὸ κυριώτερον τῆς οἰκίας δωμάτιον, τὸν *«μουσαφὶρ ὀντᾶ»*. Διὰ κλίνην χρησιμοποιοῦν μάλλινα στρώματα καὶ τρίχινα σκεπάσματα τοῦ ἀργαλειοῦ — οἱ εὐπορώτεροι βελέντζες —, ποὺ στρώνουν κατάχαμα εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ δωματίου. Μαξιλάρια ὀλίγα σπίτια διαθέτουν.

Ἡ γυναῖκα εὑρίσκεται εἰς πολὺ μειονεκτικὴν θέσιν ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνδρα, ὡς καὶ ἀπέναντι τοῦ πενθεροῦ καὶ τῆς πενθερᾶς. Αὐτὴ θεωρεῖται σχεδὸν δούλη εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀνδρός, ἐνῷ φροντίζει καὶ κάμνει τὸ ζύμωμα, τὸ μαγείρευμα καὶ τὴν πλύσιν. Πηγαίνει κατὰ τὸ θέρος εἰς τὸν «λόγγον» καὶ κόβει ξύλα διὰ τὸν χειμῶνα. Τὰ ξύλα αὐτὰ *«ζαλώνεται»* (=φορτώνεται εἰς τὴν πλάτην) καὶ τὰ φέρει

[1] Ἐν Παραμυθιᾷ ἐβοήθησα καὶ τὴν ἀποσταλεῖσαν ἐκεῖ ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου Ἀμερικανίδα μουσικολόγον κ. Barbara Krader πρὸς συλλογὴν παρ' αὐτῆς δι' ἠχογραφήσεως δημώδους μουσικῆς.

εἰς τὸ σπίτι, καθὼς «ζαλώνεται» καὶ τὴν βαρέλαν, περιέχουσαν 18 - 20 ὀκ. νεροῦ, τὴν ὁποίαν φέρει ἀπὸ μεγάλης συνήθως ἀποστάσεως, ὅπου ἡ πηγὴ ἢ ἡ βρύσις ἐκ τῆς ὁποίας ὑδρεύεται τὸ χωρίον. Ἡ γυναῖκα θὰ φέρῃ φαγητὸν εἰς τοὺς ἄνδρας εἰς τὸν ἀγρὸν ἢ εἰς τὴν στάνην. Κάποτε καὶ ὀργώνει, σπανιώτερον δὲ μεταβαίνει εἰς τὴν στάνην διὰ νὰ βοσκήσῃ τὸ κοπάδι. Ὅλας αὐτὰς τὰς ἐργασίας τὰς ἐπωμίζεται μόλις ὑπανδρευθῇ. Οἱ γονεῖς τοῦ συζύγου της δικαιοῦνται νὰ τὴν παρατηροῦν, κάποτε καὶ νὰ τὴν δέρουν, χωρὶς αὐτὴ νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ διαμαρτυρηθῇ.

Ἐνῷ ἑτοιμάζει τὸ τραπέζι, οὐδέποτε κάθεται νὰ συμφάγῃ μετὰ τοῦ ἀνδρός της, καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ σπίτι ἔχῃ φιλοξενούμενον. Εἰς τὸ τραπέζι δύναται νὰ παρακαθήσῃ ἐνήλικος υἱός. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ φαγητοῦ ἡ γυναῖκα μένει ὀρθία καὶ ἀναμένει ἐντολὰς ἀπὸ τὸν σύζυγον. Εἶναι ἀμίλητη, πειθαρχική, ἄνευ πρωτοβουλίας καὶ γνώμης.

Ὡς πρὸς τὸ ἔνδυμα συνεχίζεται ἡ παλαιὰ παράδοσις. Αἱ γυναῖκες ὑφαίνουν εἰς τὸν ἀργαλειὸν τὰ ἐσώρρουχα καὶ ἐξώρρουχα, τὰς κλινοστρωμνὰς καὶ τὰ σκεπάσματά των. Τῆς κόρης κυριώτατον καθῆκον κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν εἶναι νὰ ὑφάνῃ τὴν προῖκα της, τὴν ὁποίαν στοιβάζει ἐπὶ κασσέλλας. Τὸ σύνολον τῆς προικὸς λέγεται *«γίκος»*. Τὰ ζῷα παρέχουν τὰ ἔριον διὰ τὸ ἔνδυμα καὶ πάντα σχεδὸν τ' ἀναγκαῖα διὰ τοὺς ποιμένας. Ὀλίγα πράγματα ἀγοράζουν οὗτοι ἀπὸ τὴν Παραμυθιὰν ἢ ἄλλας πόλεις τῆς Ἠπείρου.

Ὁ ὅλος βίος ἐνταῦθα διακρίνεται ἀκόμη διὰ τὴν συντηρητικότητά του. Ἡ ἔλλειψις συγκοινωνίας καὶ ἐπικοινωνίας μετὰ μεγαλυτέρων κέντρων τοὺς κρατεῖ μακρὰν τῶν ἐπιδράσεων τοῦ συγχρόνου μηχανικοῦ πολιτισμοῦ. Τὰ τραγούδια των — τὰ κλέφτικα — ἐξυμνοῦν τοὺς ἥρωας καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν παλαιῶν των προγόνων. Ἂν δὲ κανὲν νεώτερον τραγούδι δημιουργηθῇ, γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει παλαιοτέρου προτύπου, καὶ οὕτω συνεχίζεται ἀκόμη ἀδιάσπαστος τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἡ συντήρησις μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τὸ χρῶμα τοῦ θρυλικοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος.

Δ΄.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΡΟΔΟΝ ΚΑΙ ΚΩ
(7 ΑΥΓ. - 7 ΣΕΠΤ. 1958)

υπο ΣΠΥΡ. ΠΕΡΙΣΤΕΡΗ

Μουσικὴ ὕλη ἐκ τῶν νήσων Ρόδου καὶ Κῶ ἔχει συλλεχθῆ παλαιότερον ὑπὸ τοῦ Ἑλβετοῦ Sam. Baud Bovy, ὅστις περιῆλθεν ὅλην τὴν Δωδεκάνησον πρὸς συστηματικὴν μελέτην τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς περιοχῆς ταύτης. Τὴν μουσικὴν μελῳδιῶν, ᾀσμάτων καὶ χορῶν ἐκ τῶν νήσων Ρόδου καὶ Κῶ, τὴν ὁποίαν κατέγραψεν ἐξ αὐτηκοοΐας, ἐδημοσίευσεν οὗτος εἰς τὸ δίτομον δι' ὅλον τὸ νησιωτικὸν σύμπλεγμα τῆς Δωδεκανήσου ἔργον του: Τραγούδια τῶν Δωδεκανήσων, εἰς τὸν Α΄ τόμον, ἐν Ἀθήναις 1936, σ. 5 - 256 τῆς Ρόδου καὶ εἰς τὸν Β΄ τόμον σελ. 117 - 154 τῆς Κῶ.

Ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς συλλογῆς δι' ἠχογραφήσεως τῆς δημώδους μουσικῆς καὶ ἐκ τῆς περιφερείας ταύτης μετέβην κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀπὸ τῆς 7 Αὐγούστου - 7 Σεπτεμβρίου 1958 εἰς τὰς ὡς ἄνω νήσους, δηλ. τὴν Ρόδον καὶ τὴν Κῶ.

Εἰς τὴν Ρόδον παρέμεινα ἐπὶ δεκαπενθήμερον μόνον καὶ εἰργάσθην εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς καὶ εἰς τὰ χωρία Ἀφάντου, Παραδείσι, Καλυθιές, Ἀρχάγγελος, Σάλακος, Κρητινία καὶ Ἔμπονας[1].

Τὸ βραχὺ ὡς ἄνω χρονικὸν διάστημα τῆς παραμονῆς μου ἐνταῦθα δὲν μοῦ ἐπέτρεψε νὰ μεταβῶ εἰς πεσισσότερα χωρία, ὥστε νὰ σχηματισθῇ πλήρης εἰκὼν τῆς μουσικῆς λαογραφίας τοῦ τόπου.

Τὸ ἕτερον δεκαπενθήμερον τῆς ἀποστολῆς μου ἀφιέρωσα ἀπὸ τῆς 15 Αὐγ. διὰ τὴν νῆσον Κῶ, ὅπου ἐπέτυχα μουσικὰς ἠχογραφήσεις μόνον εἰς τὴν πόλιν, τὴν πρωτεύουσαν, καὶ τὴν κωμόπολιν Καρδάμενα, λόγῳ ἐλλείψεως ἠλεκτρικοῦ ρεύματος εἰς τὰ χωρία διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ μαγνητοφώνου.

Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου ἀντιμετωπίσθη ἡ μεταφορὰ λαϊκῶν ὀργανοπαι-

---

[1] Εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου, εἰδικῶς εἰς τὴν διάθεσιν ἠλεκτρικῆς γεννητρίας διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ μαγνητοφώνου εἰς τὴν ὕπαιθρον καὶ τὴν ἐπικοινωνίαν μου πρὸς χωρικοὺς εἰς ἀγροτικὰ κέντρα, ἐβοηθήθην εἰς τὴν Ρόδον ὑπὸ τοῦ Νομάρχου κ. Ρεμπάκου, τοῦ Δημάρχου κ. Μιχ. Πετρίδη, τοῦ Γυμνασιάρχου κ. Χρ. Παπαχριστοδούλου, τοῦ γνωστοῦ συλλογέως λαογραφικῆς ὕλης κ. Ἀναστ. Βρόντη, τοῦ διευθυντοῦ τῆς Νομαρχίας κ. Παν. Βόνδα. Πρὸς πάντας τούτους ἐκφράζω τὰς εὐχαριστίας μου.

κτῶν καὶ τραγουδιστῶν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Κῶ ἀπὸ τὰ χωρία Πυλί, Ἀντιμάχεια, Ἀσφενδιοῦ καὶ Κέφαλος [1].

Ἡ ἠχογραφηθεῖσα ὕλη, συνολικῶς 236 ᾄσματα καὶ χοροὶ (εἰς Ρόδον 130 εἰς Κῶ 106), κατετέθη ἐπὶ ταινιῶν μαγνητοφώνου εἰς τὴν Ἐθνικὴν Μουσικὴν Συλλογὴν τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, καταγραφεῖσα εἰς τὸ βιβλίον εἰσαγωγῆς ὑπ' ἀρ. 2192 - 2424 (ταινίαι ὑπ' ἀρ. 155 - 176), τὰ δὲ κείμενα τῶν ᾀσμάτων εἰς χειρόγραφον ὑπ' ἀρ. 2280. Ἡ συλλεχθεῖσα ὕλη αὕτη ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ τραγούδια τοῦ γάμου καὶ τοὺς κατ' αὐτὸν τραγουδιστοὺς χορούς. Τὰ ᾄσματα ταῦτα ἀρχίζουν ἀπὸ τὰ παινέματα τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύφης, τὰ κανάκια ἢ κανακίσματα λεγόμενα, μέχρι καὶ τοῦ παραξυπνήματος, ποὺ ᾄδεται εἰς τοὺς νεονύμφους τὴν δευτέραν ἡμέραν μετὰ τὴν στέψιν τοῦ ζεύγους ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκίαν του ὑπὸ ὁμάδος τραγουδιστῶν.

Τὰ τραγούδια αὐτά, δηλ. τοῦ γάμου, εἶναι τὰ μόνα ἅτινα διατηροῦνται καὶ σήμερον ἀκόμη ζωηρότερον εἰς τὰς νήσους ταύτας [2].

Ἄλλην κατηγορίαν μετὰ τὰ γαμήλια ἀποτελοῦν αἱ μελῳδίαι, κοινῶς λεγόμεναι *σκοποὶ* ἢ καὶ *μαντινάδες*. Αὗται ᾄδονται εἰς δίστιχα διαφόρου περιεχομένου καὶ κυρίως ἐρωτικοῦ. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν τραγουδιῶν διατηρεῖται κάπως ἐντονώτερον· μάλιστα δὲ δὲν λείπουν ἐνίοτε εἰς τοῦτο καὶ οἱ ποιητικοὶ αὐτοσχεδιασμοὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀκμῆς τῆς διασκεδάσεως.

Μετὰ δυσκολίας ἀνευρίσκει τις σήμερον πλέον τὰ πολύστιχα ᾄσματα, παραλογὰς καὶ Ἀκριτικά. Ταῦτα δὲν ᾄδονται πλέον. Οἱ παλαιότεροι ἀμυδρῶς ἐνθυμοῦνται μερικά, οἱ νεώτεροι ὅμως τὰ ἀγνοοῦν παντελῶς.

Μικρότερον ποσοστὸν ᾀσμάτων ἀνήκει εἰς τὰς ἄλλας κατηγορίας, τὰ τραγούδια τῆς ξενιτειᾶς, τὰ νανουρίσματα, τὰ μοιρολόγια, τραγούδια τῆς κούνιας, ἀποκριάτικα, λατρευτικὰ κ. ἄ.

Ἀπὸ ἀπόψεως τρόπου ἐκτελέσεως τὰ ᾄσματα ταῦτα εἶναι μονόφωνα, ἐκτελούμενα μονῳδιακῶς ἢ καὶ ὁμοφωνικῶς ὑπὸ ὁμάδων μεικτῶν ἢ μή, κατ' ἀν-

[1] Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο προσέφεραν εἰς ἐμὲ πολυτίμους ὑπηρεσίας ὁ Ἔπαρχος τῆς Κῶ, ὁ Γυμνασιάρχης κ. Γαβριὴλ Παπαθεοφάνους, ὁ συντάκτης τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἀναστ. Καραναστάσης, ὁ δημ/λος κ. Παν. Χατζηάμαλλος, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ κ. Ἰωάν. Κυρίτσης, ἰδιοκτήτης τῆς ἠλεκτρικῆς ἐγκαταστάσεως εἰς Καρδάμεναν· εὐχαριστῶ τούτους καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης.

[2] Παρὰ τοῦτο ὅμως παρετήρησα ὅτι εἰς μερικὰ χωρία τῆς Ρόδου, ὡς εἰς τὴν Κρητινίαν, τὸν Σάλακον καὶ Τριάντα, ἀντὶ τῶν παραδεδομένων γαμηλίων ᾀσμάτων καὶ χορῶν τραγουδοῦνται καὶ χορεύονται τὰ νεώτερα ᾄσματα καὶ χοροί, εἰσαχθέντες μεταξὺ ἄλλων νεωτερισμῶν ἐκ τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων. Τὸ φαινόμενον τοῦτο βεβαίως εἶναι πανελλήνιον, ὀφείλεται δὲ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ συγχρόνου ἀστικοῦ πολιτισμοῦ διὰ τοῦ ραδιοφώνου καὶ τῶν δίσκων γραμμοφώνου.

τιφωνίαν πρὸς τὸν μονῳδόν, μετὰ συνοδείας ἢ ἄνευ συνοδείας ὀργάνου. Ὑπάρχουν καὶ καθαρῶς ὀργανικαὶ μελῳδίαι αἱ ὁποῖαι ἐκτελοῦνται πρὸς ὡρισμένα εἴδη χορῶν.

Ἡ μουσικὴ ἔκτασις εἰς πλεῖστα τῶν ᾀσμάτων τούτων δὲν ὑπερβαίνει τὸ διάστημα τῆς πέμπτης ἢ τῆς ἕκτης. Εἰς ἄλλα ὅμως καὶ ἰδίως τὰ ὀργανικὰ ἡ μουσικὴ ἔκτασις εἶναι μεγαλυτέρα, φθάνουσα τὸ διάστημα τῆς ὀγδόης.

Αἱ μουσικαὶ κλίμακες ἐπὶ τῶν ὁποίων βασίζονται αἱ μελῳδίαι εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον διατονικαί. Αἱ χρωματικαὶ χρησιμοποιοῦνται ὀλιγώτερον.

Αἱ κυριώτεραι τῶν διατονικῶν εἶναι: α) ἡ ἔχουσα τονικὴν τὸν φθόγγον Πα = Re. Αὔτη ἔχει τὴν ἑξῆς διάταξιν φθόγγων

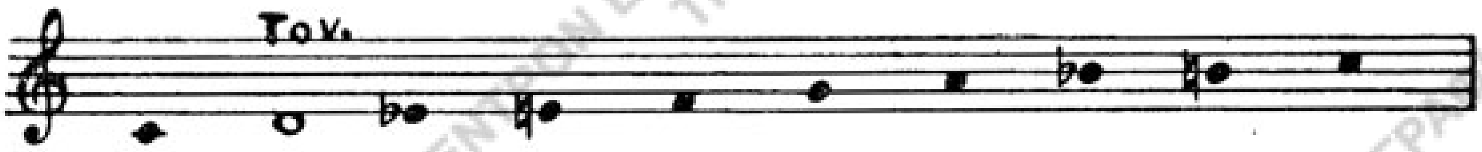

Ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν κλίμακα τοῦ πρώτου ἤχου τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς. β) Ἡ ἔχουσα τονικὴν τὸν φθόγγον Nn = Do μὲ τὴν διάταξιν τῶν φθόγγων ὡς ἑξῆς.

Ἀντιστοιχεῖ αὕτη πρὸς τὸν διατονικὴν κλίμακα τοῦ πλαγίου τετάρτου ἤχου τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς. γ) Ἡ ἔχουσα τονικὴν τὸν φθόγγον Γα = Fa ὡς ἀκολούθως.

Αὕτη ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν κλίμακα τοῦ τρίτου ἤχου τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς. Ἐκ τῶν χρωματικῶν κλιμάκων ἡ ἔχουσα τονικὴν τὸν φθόγγον Πα=Re ἔχει τὴν ἑξῆς διάταξιν φθόγγων:

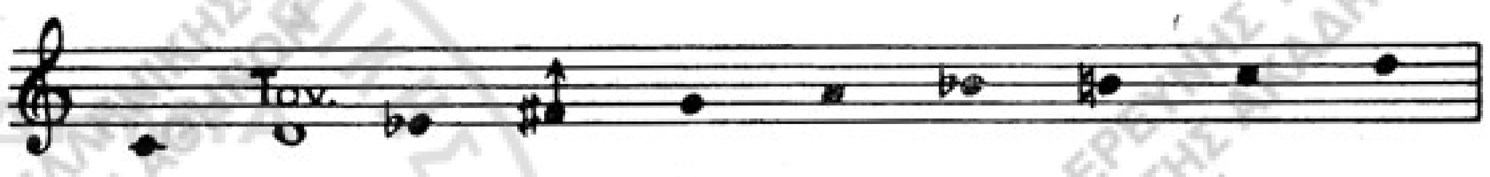

Κατὰ τὴν κίνησιν τῶν μελῳδιῶν εἰς τὰς κλίμακας ταύτας παρατηροῦνται ἕλξεις μεταξὺ ὡρισμένων φθόγγων, αἵτινες δημιουργοῦν διαστήματα λεπτότερα τῶν ἡμιτονίων τῆς φυσικῆς κλίμακος. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι πολὺ σύνηθες εἰς τὰς μελῳδίας τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς.

Ὡς πρὸς τὸν ρυθμὸν τῶν ᾀσμάτων τούτων παρατηροῦμεν ὅτι εἰς μέγα ποσοστὸν εἶναι οὗτος αὐστηρῶς περιοδικοῦ ρυθμοῦ, μικρὸν δὲ μέρος ἐλευθέρου ρυθμοῦ.

Ἐλευθέρου ρυθμοῦ ᾄσματα λέγονται ἐκεῖνα, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν εἰς ὡρισμένα εἴδη μουσικῶν μέτρων. Ἡ ρυθμικὴ μορφὴ τούτων δύναται περίπου νὰ καθορισθῇ ἀναλόγως τοῦ μουσικοῦ τόνου καὶ τῆς χρονικῆς διαρκείας ὡρισμένων φθόγγων τῆς μελῳδίας ἐν σχέσει πρὸς τὰς λέξεις καὶ τὰς φράσεις τοῦ ποιητικοῦ κειμένου. Κατὰ τὸν ἐλεύθερον ρυθμικὸν τύπον ᾄδονται τὰ

Εἰκ. 1. Ὁ χορὸς σούστα.

μοιρολόγια, τὰ τραγούδια τῆς κούνιας, τὰ νανουρίσματα ὑπὸ γυναικῶν ἄνευ συνοδείας ὀργάνου.

Τὰ περιοδικοῦ ρυθμοῦ ᾄσματα ὑποδιαιροῦνται εἰς διάφορα ρυθμικὰ μέτρα καὶ ἔχουν συνήθως τὰς μετρικὰς μορφὰς $^2/_4$, $^4/_4$, $^6/_8$. Ἐκ τούτων παραθέτομεν κατωτέρω (σελ. 184 – 186) δύο παραδείγματα.

Αἱ μετρικαὶ μορφαὶ τῶν $^7/_8$, $^5/_8$ ἢ $^8/_8$, αἵτινες ἀπαντοῦν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς ὡρισμένα εἴδη χορῶν, σπανίζουν εἰς Ρόδον καὶ Κῶ [1].

Εἰς τὰς νήσους ταύτας ἀπαντοῦν ἐν χρήσει διάφοροι χοροί. Οἱ περισσότεροι χορεύονται μὲ συνοδείαν ᾀσμάτων (διστίχων). Ὑπάρχουν ἐν τούτοις καὶ χοροὶ οἵτινες συνοδεύονται μόνον μὲ ὄργανα.

Ἡ *σούστα* εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν τοπικὸς χορὸς τῆς Ρόδου, ἄλλοτε τραγουδιστὸς καὶ ἄλλοτε καθαρὸς ὀργανικὸς μὲ πλουσίαν ποικιλίαν εἰς μουσικὰ μοτίβα.

[1] Τελευταίως, ὡς διεπίστωσα, εἰσήχθη καὶ χορεύεται ὁ καλαματιανὸς χορὸς ($^7/_8$) καὶ σπανιώτερον ὁ τσάμικος ($^6/_4$).

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ χοροῦ τούτου εἶναι ὁ σταυροειδὴς τρόπος συνδέσεως τῶν χειρῶν τῶν χορευτῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν (βλ. εἰκ. 1) καὶ αἱ ἰδιότυποι κινήσεις τῶν χορευτῶν πρὸς τὰ ἄνω καὶ κάτω, ὁμοιάζουσαι πρὸς τὴν κίνησιν ἐλατηρίου (σούστας) [1].

Ὁ κάτω χορὸς εἶναι κατ' ἐξοχὴν γαμήλιος χορός. Χορεύεται μὲ διάφορα ἐπαινετικὰ δίστιχα διὰ τὸν γαμβρὸν καὶ τὴν νύφην. Ἄλλοι χοροὶ εἶναι *τὸ βατάνι ἢ γατάνι, ὁ συρτός, ὁ τζενεβέτος, ὁ ζερβοδέξιος, τὸ πιπέρι,* ὅστις εἶναι χορὸς

Εἰκ. 2. Λυράρης ἐκ Κῶ.

Εἰκ. 3. Παίκτης πιναυλιοῦ.

σατιρικὸς χορευόμενος κατὰ τὸν γάμον ὡς προτελευταῖος. Ὁ χορὸς *«Τσέλην ἄνδρα ἔχω...»*, ὅστις ἔχει λάβει τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπὸ τὸν πρῶτον στίχον τοῦ κειμένου, χορεύεται εἰς τὸ τέλος τοῦ γάμου, εἰς τὰ λεγόμενα «ξετελευτίκια».

Εἰς τὴν Κῶ κυριαρχεῖ *ὁ συρτὸς* μετὰ τὸν ὁποῖον χορεύεται ἐν συνεχείᾳ *ὁ μπάλλος.* Ἄλλοι χοροὶ ἐνταῦθα εἶναι *ὁ σιανός, ἡ σούστα,* ὀνομαζομένη καὶ *Κρητικά, ὁ ἴσιος, ὁ Κόνιαλης* [2]· *οἱ καμάρες* χορευόμενος κατὰ ζεύγη (ἄνδρας καὶ

[1] Ἐκ τῆς κινήσεως ταύτης τῶν χορευτῶν, ἡ ὁποία, ὡς ἐλέχθη, ὁμοιάζει μὲ σούσταν (ἐλατηρίου) πιστεύεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὅτι ἐδόθη τὸ ὄνομα εἰς τὸν χορόν.

[2] Ἀνατολικῆς μᾶλλον προελεύσεως ἐξ Ἰκονίου τῆς Μ. Ἀσίας.

γυναῖκα). Εἰς μίαν φάσιν τοῦ χοροῦ τούτου τὰ ζεύγη τῶν χορευτῶν διέρχονται διὰ τῆς καμάρας, τὴν ὁποίαν σχηματίζει τὸ πρῶτον ζεῦγος δι' ἀνυψώσεως τῶν χειρῶν του [1].

Τὰ χρησιμοποιούμενα σήμερον μουσικὰ ὄργανα ὑπὸ τῶν ὀργανοπαικτῶν τόσον εἰς Ρόδον ὅσον καὶ εἰς Κῶ εἶναι τὸ βιολί, τὸ λαοῦτο καὶ τὸ σαντούρι. Ἡ λύρα καὶ ἡ τσαμπούνα ποὺ ἦσαν παλαιότερον κατ' ἐξοχὴν λαϊκὰ ὄργανα σήμερον ἔχουν ἐκλείψει σχεδὸν παντελῶς. Οὕτως εἰς Ρόδον παρὰ τὰς ἐπιμόνους ἀναζητήσεις μου ἐπέτυχα μόνον μίαν περίπτωσιν πρὸς ἠχογράφησιν ᾀσμάτων μὲ λύραν. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ὁ λυράρης κατήγετο ἀπὸ τὸ χωρίον Ἔλυμπος τῆς νήσου Καρπάθου. Εἰς Κῶ ἠχογράφησα μελῳδίας καὶ ᾄσματα ἀπὸ τὸν μοναδικὸν λυράρην Ζαχαριὰν τοῦ Δημητρακιοῦ, καταγόμενον ἐκ τοῦ χωρίου Κέφαλος, ἐξαιρετικὸν ἀντιπροσωπευτικὸν τύπον ποιμένος (βλ. εἰκ. 2). Ἀπὸ τὸν ἴδιον ἠχογραφήθησαν μελῳδίαι εἰς τὸ πιναύλιν (βλ. εἰκ. 3).

Εἰς πολλὰ τῶν περὶ οὗ ὁ λόγος ᾀσμάτων εἶναι ἔκδηλος ἡ ἐπίδρασις τῆς Κρητικῆς μουσικῆς. Οἱ σκοποὶ καὶ οἱ μαντινάδες τοῦ χωρίου Κρητινία τῆς Ρόδου (πρώην Κάστελλος) ὁμοιάζουν πολὺ μὲ τοὺς σκοποὺς καὶ τὶς μαντινάδες τῆς Κρήτης.

Εἰς Κῶ τὴν τραγουδιστὴν σούσταν τὴν ὀνομάζουν Κρητικά, τὰ δὲ μουσικὰ θέματα καὶ ὁ τρόπος ἐκτελέσεως ὁμοιάζουν πολὺ μὲ ἀντίστοιχα τῆς Κρητικῆς μουσικῆς. Ἄλλην ἐπίδρασιν, ἣν ὑπέστη τὸ δωδεκανησιακὸ τραγούδι, ὡς δύναται νὰ ἀντιληφθῇ τις, εἶναι ἡ ἐκ τῶν ᾀσμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν μεγάλων κέντρων αὐτῆς, Σμύρνης καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσεν, ὡς εἶναι εὐνόητον, ἡ ἀνέκαθεν ναυτικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία τῶν κατοίκων μὲ τὰ κέντρα ταῦτα, καὶ τελευταίως ἐκ τῶν Ἑλλήνων προσφύγων, οἵτινες κατέφυγαν εἰς Δωδεκάνησον. Τέλος δέον νὰ παρατηρηθῇ καὶ σχέσις τοῦ δωδεκανησιακοῦ δημοτικοῦ ᾄσματος πρὸς τὴν Βυζαντινὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, γενικώτερον, παρατηρεῖται εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἑλληνικὰς περιοχάς. Εἶναι δὲ ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ ἔχει κατὰ πολὺ ἐπηρεάσει τὴν ἑλληνικὴν δημώδη μουσικήν.

[1] Σήμερον ὁ χορὸς οὗτος δὲν χορεύεται.

Τραγούδια τοῦ γάμου. [1]

α΄.[2]

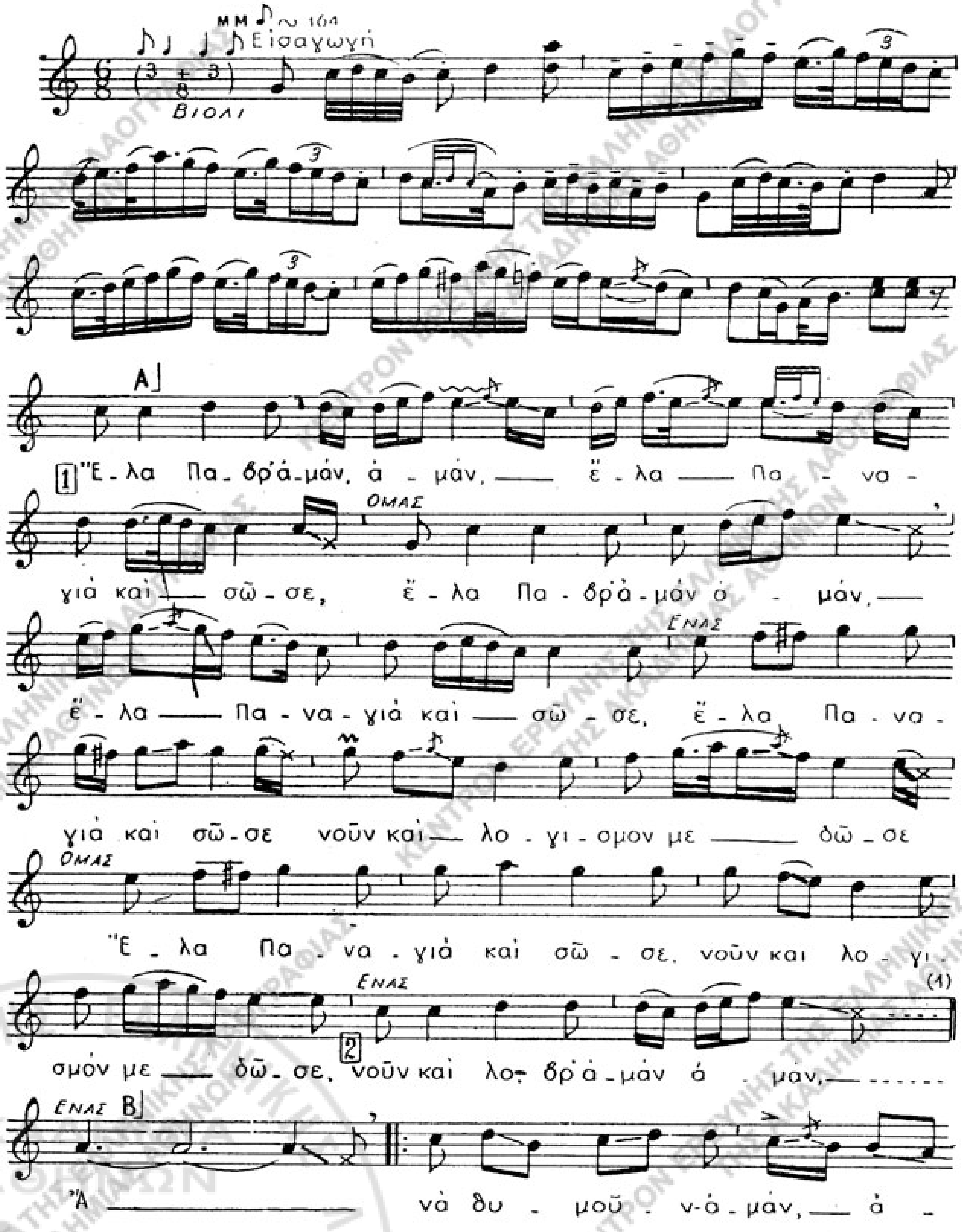

[1] Βλ. ἀνωτέρω σ. 281.

[2] Ε.Μ.Σ.Λ.Α. ἀρ. 2224 (ἀρ. ταιν. 157β). Ἄδεται ὅταν ἐνδύεται ὁ γαμβρός.

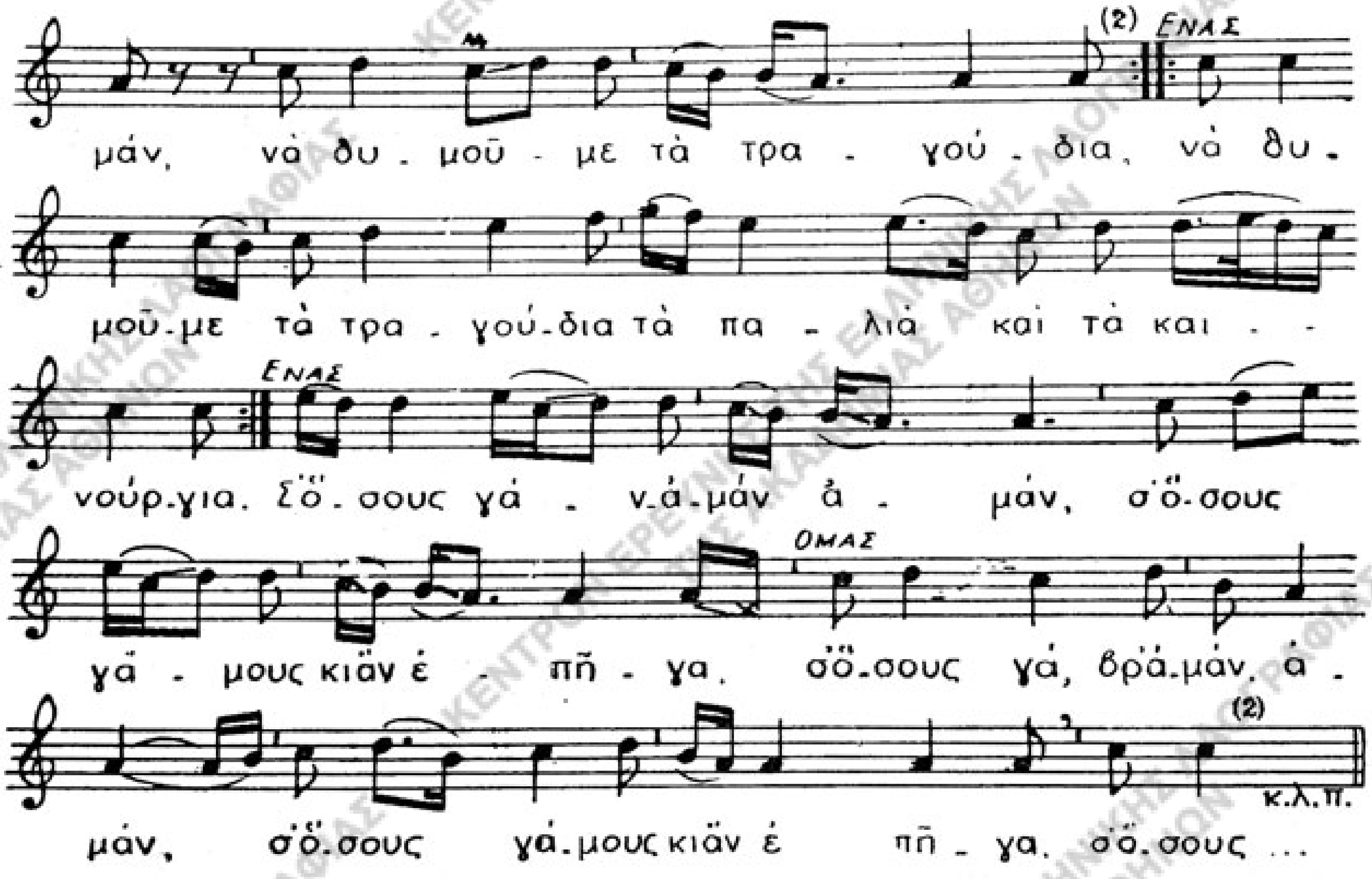

β΄.[1]

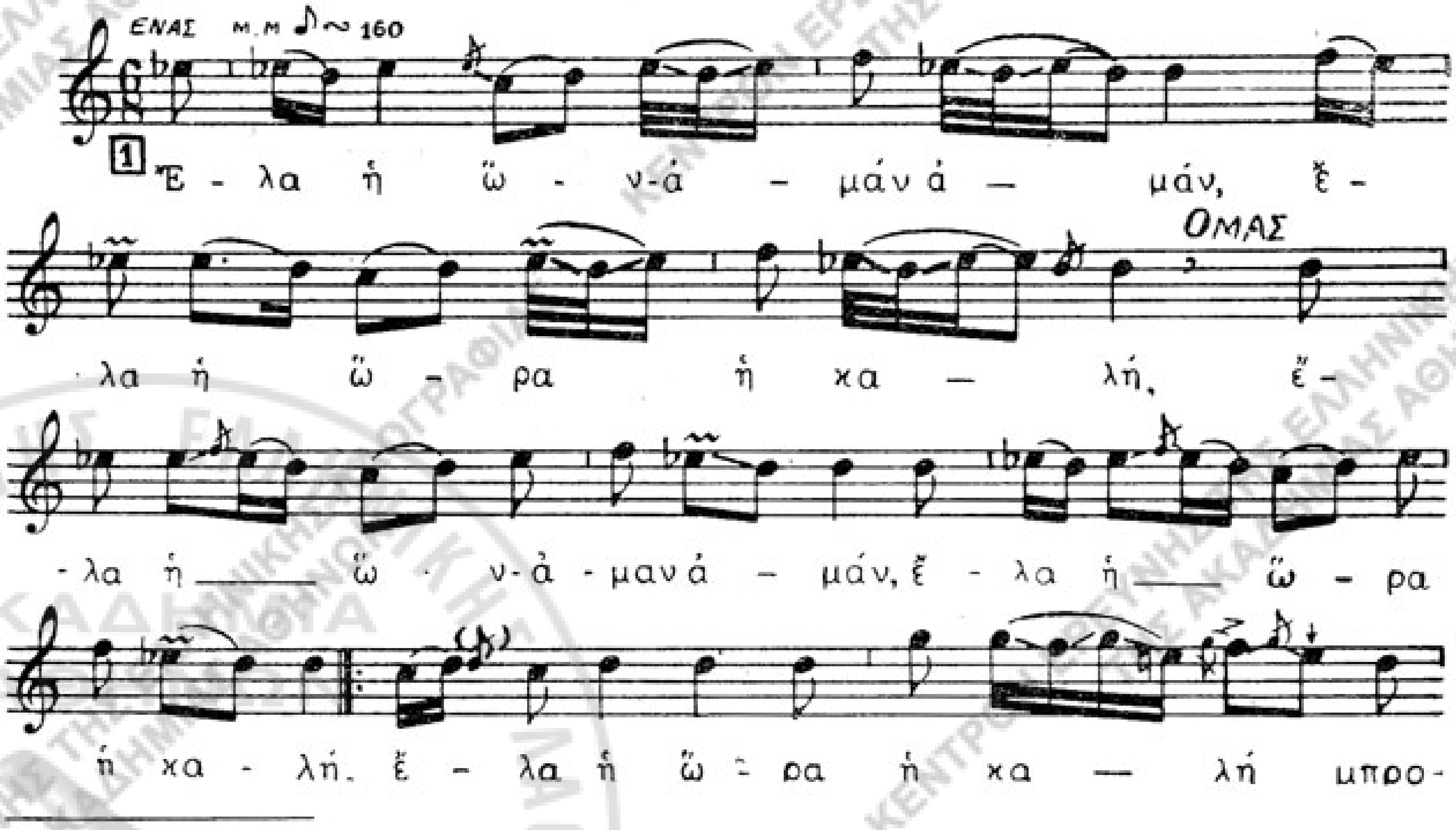

[1] Ε.Μ.Σ.Λ.Α. ἀρ. 2228 (ἀρ. ταιν. 158). Ἄδεται τὴν πρωίαν τῆς Δευτέρας τοῦ γάμου πρὸ τῆς οἰκίας τῶν νεονύμφων.

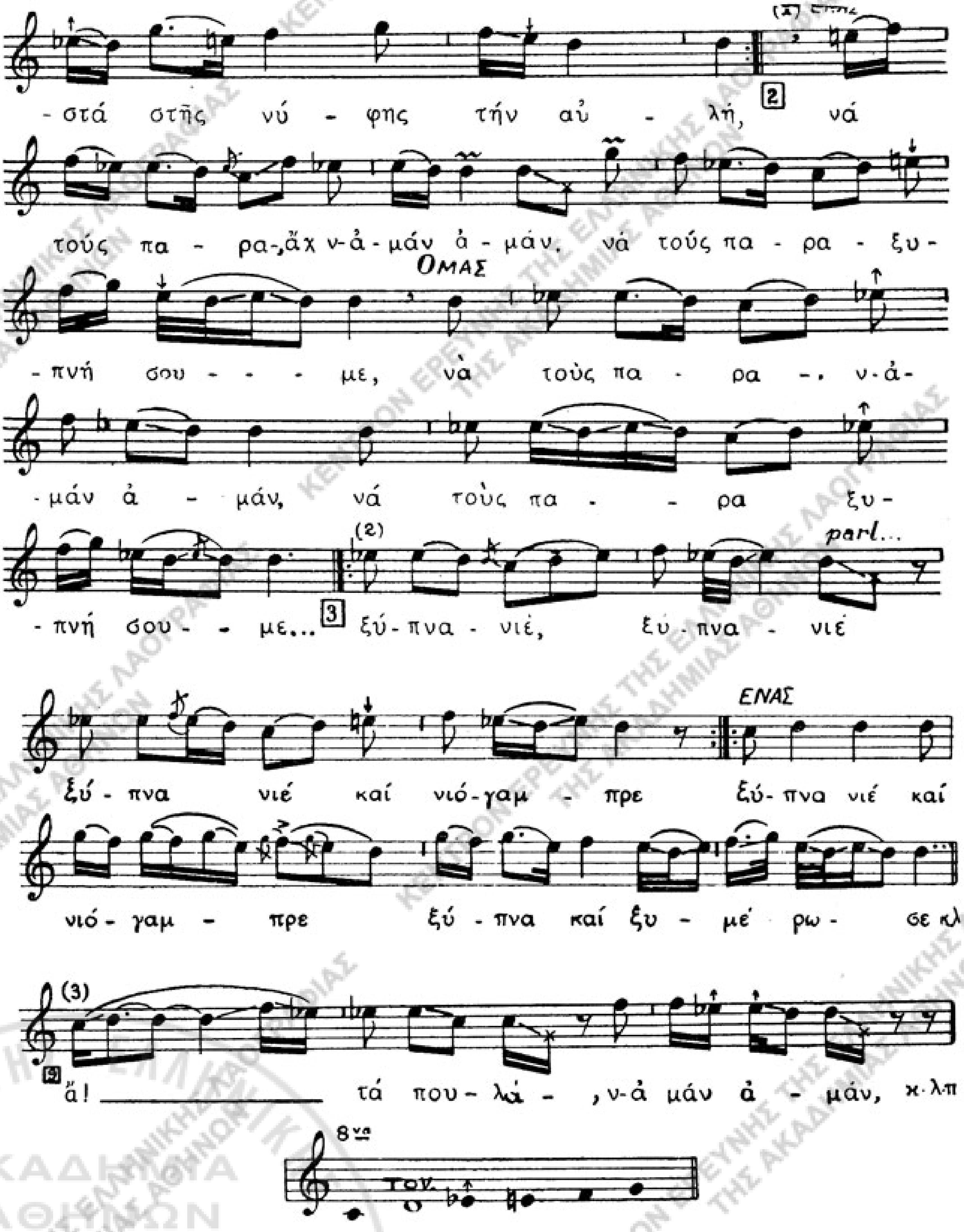

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

II) ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1959

Α΄.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΜΗΛΟΝ (31 ΑΥΓ. – 14 ΣΕΠΤ. 1959)

ΥΠΟ ΓΕΩΡΓ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

Ἡ Μῆλος, ἀνήκουσα γεωγραφικῶς καὶ διοικητικῶς εἰς τὸ σύμπλεγμα τῶν Κυκλάδων νήσων, ἔχει ἔκτασιν 161 τ. χιλ. Διὰ βαθέος κόλπου χωρίζεται αὕτη εἰς δύο τμήματα, τὸ βόρειον καὶ τὸ νότιον, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ τελευταῖον, μᾶλλον βουνῶδες, χρησιμεύει κυρίως ὡς βοσκότοπος, τὸ δ' ἕτερον, τὸ βόρειον καὶ ἀνατολικόν, χαμηλότερον πρὸς τὸ πεδινόν, προσφέρεται εἰς γεωργικὴν καλλιέργειαν.

Ὁ πληθυσμὸς ἐκ 5590 κατοίκων (ἀπογραφὴ 1951) εἶναι ἐγκατεστημένος κυρίως εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου, εἰς τοὺς συνοικισμούς: *Ἀδάμας* (ἐπίνειον), *Πλάκα* (πρωτεύουσα), *Τρυπητή*, *Πλάκες*, *Τριοβασάλος*, *Πέρα Τριοβασάλος*, *Ζεφυρία* (παλαιότερον Χώρα) καὶ τὰ *Πολλώνια* εἰς τὸ ἀνατολικὸν τῆς νήσου.

Ἡ οἰκονομία τῆς νήσου ἐστηρίζετο μέχρι πρό τινος κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν, παραλλήλως δὲ ἀλλὰ περιωρισμένως καὶ εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ὀρυχείων καὶ τὸν ναυτικὸν βίον. Τελευταίως λόγῳ τῆς ἐντατικωτέρας ἐκμεταλλεύσεως τῶν ὀρυχείων της μέγα μέρος τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ περιοχῆς ἐργάζεται εἰς αὐτὰ μὲ ἐπακόλουθον τὴν ὑποχώρησιν τοῦ διαφέροντος πρὸς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν.

Λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως ἡ Μῆλος ἀπετέλει παλαιότερον καταφύγιον προσφύγων, ἰδίᾳ ἐκ τῆς τουρκοκρατουμένης Κρήτης, οἵτινες ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὴν πολυπληθέστεροι κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, περὶ τὸ 1835, κυρίως εἰς τὸν Ἀδάμαντα[1]. Πλὴν τούτων εἰς τὸν ἀσφαλῆ λιμένα τῆς νήσου εὕρισκον οἱ ναυτιλλόμενοι ἐν καιρῷ τρικυμίας καταφύγιον, ὡς καὶ σήμερον, οὕτω δὲ οἱ κάτοικοι εὑρίσκοντο εἰς συνεχῆ ἐπικοινωνίαν οὐ μόνον πρὸς τὰς λοιπὰς νήσους τῶν Κυκλάδων ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλλους ἀπομεμακρυσμένους τόπους.

Ὁ ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ἐξελιχθεὶς ἐνταῦθα λαϊκὸς βίος ἔχει ὑποστῆ ἐκ τῆς συγχρόνου ἀστικῆς ζωῆς, γενικοῦ σήμερον φαινομένου, ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν, οὕτω δὲ ὁ ἐκ παραδόσεως λαϊκὸς πολιτισμὸς παρατηρεῖται ἐγκαταλελειμμένος εἰς μέγα ποσοστὸν αὐτοῦ.

---

[1] Βλ. *Ἰωσὴφ Χατζιδάκη*, Ἱστορία τῆς νήσου Μήλου. Ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 222.

Ἐξ ἀτόμων κυρίως προκεχωρημένης ἡλικίας ἐπετεύχθη διὰ μεθοδικῆς ἐρεύνης καὶ συντόνου προσπαθείας ἡ συλλογὴ ἀξιολόγου ὕλης [1] εἰς σελίδας 448 σχ. 8ου μεγ., ἥτις κατεχωρίσθη εἰς τὸ βιβλίον χειρογράφων τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου, ὑπ' ἀριθμ. 2304. Ἡ συλλεχθεῖσα ὕλη, καλύπτουσα πολλὰς ἐκδηλώσεις τοῦ κατὰ παράδοσιν λαϊκοῦ βίου, περιλαμβάνει: α) εἰδήσεις σχετικὰς πρὸς τὸν ὑλικὸν βίον (βίοι: γεωργικός, ποιμενικός, ναυτικός· μελισσοκομία, βιοτεχνία κ. ἄ.). β) ἐκ τοῦ πνευματικοῦ βίου: δημ. ᾄσματα 82, παραμύθια 17, εὐτραπέλους διηγήσεις καὶ ἀνέκδοτα 33, παραδόσεις 51, παροιμίας 43, αἰνίγματα 24, θρησκευτικὰς καὶ δεισιδαίμονας δοξασίας, ἐπῳδὰς 8 κ.ἄ. γ) ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ βίου· ἔθιμα κατὰ τὴν γέννησιν, τὸν γάμον καὶ τὴν τελευτήν· λατρευτικὰ ἔθιμα [2]. δ) δημώδη μουσικὴν 16 ᾀσμάτων καὶ λαϊκῶν χορῶν ἠχογραφηθεῖσαν ἐπὶ ταινιῶν μαγνητο-

---

[1] Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης εὐχαριστῶ θερμῶς 1) τὸν κ. Μένην Παπαγεωργίου, δικηγόρον ἐν Ἀθήναις καὶ τὸν κ. Γεώργ. Γκουρομῖχον, Ἐπιθεωρητὴν δημοτ. σχολείων περιφ. Πειραιῶς καὶ νήσων καὶ 2) τοὺς κ. Ζαφείρην Βάον, Βασίλ. Σοφικίτην, Ἰωάνν. Κολιαράκην κλπ ἐν Μήλῳ διὰ τὴν βοήθειάν των εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν καταλλήλων προσώπων πρὸς συλλογὴν τῆς λαογραφικῆς ὕλης.

[2] ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α΄) *Βῆχος Κωνστ. Ε.*, Λαογραφικὰ τῆς νήσου Μήλου, 1960, σχ. 4ον, σελ. 179 + ε΄ + χράτης [Λ. Α. Χφον, ἀρ. 2339].

β΄) *Κυρίτσης Ἐμμανουὴλ Ἀνδρ.*, Συλλογὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν, 1909. [Λ. Α. Χφον, ἀρ. 2307].

γ΄) *Μπέρτος Ν.*, Τοπικὸν τῆς νήσου Μήλου. Ἐναίσιμος διατριβὴ (1908). 4ον, σελ. 25. [Λ.Α. Χφον, ἀρ. 683].

δ΄) *Πανωρίου Καλιόπη*, Ἔθιμα: κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Λαζάρου, τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα (ὁ πετροπόλεμος) καὶ ἐκδικήσεως κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος 1956. σχ. 4ον. [Λ.Α. Χφον, ἀρ. 2114, σ 11 - 13].

ε΄) *Ράμφος Ἀγγ.*, Παροιμίαι ἀνέκδοτοι ἐκ Μήλου [54]. 1915. Φύλλ. 48, σχ. 8ον. [Λ.Α. Χφον, ἀρ. 49].

ς΄) — Συναγωγὴ λέξεων, φράσεων, παροιμιῶν, μοιρολογίων, χειρογράφων τῆς νήσου Μήλου. 1916. 4ον, σελ. 170 [Λ.Α. Χφον, ἀρ. 116].

ζ΄) — Παραμύθια [3] μοιρολόγια. σχ. 8ον, σελ. 23 [Λ.Α. Χφον, ἀρ. 724].

η΄) *Ταταράκης Ἀριστ. Μ.*, Ὀνόματα διαφόρων τοποθεσιῶν ἐν Μήλῳ. Ἐν Πειραιεῖ [1870;]. Παροιμίαι ἀρ. 105 - 124. Ὀνόματα τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς σταφυλῆς. Εἰς χωριστὰ φύλλα σελίδες ἐν ὅλῳ 8. σχ. 4ον. (Λ. Α. Χφον, ἀρ. 836].

θ΄) — (2 παραμύθια καὶ) Ἤθη καὶ ἔθιμα. Πολίτευμα τῶν Μηλίων κατὰ τοὺς πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 χρόνους. (Μῆλος 1870;) σχ. 4ον, σελ. 15 [Λ. Α. Χφον, ἀρ. 848].

ι΄) — [Ἀγγελία συλλογῆς λαογραφικῆς ὕλης], Νεοελλ. Ἀνάλεκτα, τόμ. Α΄ (1870-71) σ. 191. - Δημοτικὰ ᾄσματα [6]. Αὐτόθι, σ. 79 - 85, ἀρ. 15 - 18. σ. 103 - 106 ἀρ. 44. βλ. καὶ σ. 128. - Δίστιχα, Αὐτόθι, σ. 279 - 291 ἀρ. 305 - 454. - Δημώδη Αἰνίγματα. Αὐτόθι, σ. 210 - 11, ἀρ. 95 - 104. - Νεοελληνικὴ μυθολογία: Μάρτιος. Οἱ Καλικάντσιαροι. Τὰ παρμένα τῆς Φανερωμένης. Ἄνθρακες ὁ θησαυρός. Ἡ Δρύμες. Αὐτόθι σ. 321 - 26. - Ἡ ἑορτὴ τοῦ Βάκ-

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

φώνου. Αὕτη κατεγράφη εἰς τὸ βιβλίον εἰσαγωγῆς μουσικῆς ὕλης ὑπ' ἀρ. 3030-3045 (ἀρ. ταιν. 210) [1].

Ὁ ἐκ παραδόσεως λαϊκὸς βίος ἐνταῦθα εἰς τὰ γενικὰ χαρακτηριστικά του ἀνήκει εἰς τὸν νησιωτικόν, εἰδικώτερον δὲ εἰς τὸν κυκλαδικόν, ἕνεκα τῆς συνεχοῦς ἀπὸ αἰώνων πρὸς τὰς νήσους τοῦ συμπλέγματος τῶν Κυκλάδων διοικητικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἐπικοινωνίας τῆς Μήλου ἀλλὰ καὶ τῆς κοινῆς ἱστορικῆς τύχης. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι ἡ δημώδης παράδοσις ἐν Μήλῳ περὶ ἐπιδρομῆς πειρατῶν πρὸς αἰχμαλωσίαν τῶν πανηγυριστῶν ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἅι Γιάννη

Εἰκ. 1. Τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιδεριανοῦ.

τοῦ Σιδεριανοῦ (κειμένου κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν ἀκτὴν τῆς νήσου· βλ. εἰκ. 1) κατὰ τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου (26 Σεπτεμβρ.) (χφον, ἀρ. 2304, σελ. 6-9, 11, 379-381) [2] ἀπαντᾷ ὑπὸ διαφόρους διατυπώσεις διαδεδομένη καὶ εἰς ἄλλας νήσους, ὡς εἰς τὴν Κρήτην (βλ. *Ν. Γ. Πολίτου,* Παραδόσεις, Μέρος Α', Ἀθῆ-

χου. Αὐτόθι, σ. 374. - Προλήψεις καὶ δοξασίαι: Οἱ βρουκόλακες. Αἱ δι' ἐπῳδῶν θεραπεῖαι. Οἱ κληδονισμοί. Αὐτόθι, σελ. 328-332, 333-335. - Παροιμίαι [80]· Αὐτόθι, σελ. 131-137, 184-85 ἀρ. 1-61 καὶ 482-490, σελ. 192, σ. 210-211 ἀρ. 95-104. - Δημώδη παραμύθια [4]. Αὐτόθι, σελ. 7-17, 29-35 ἀρ. 1-3, 6. - Ὁ γάμος. Αὐτόθι, σ. 349-354.

ια') — Ρίμα τῆς Μανέταινας. Ἐφημερ. Φιλομαθῶν ἔτ. ΙϚ' (1868), σ. 1581-83.

ιβ') — Μήλιον γλωσσάριον. Αὐτόθι, ἔτ. 1872, σ. 2521.

ιγ') — *E. Teza,* Canti popolari dell isola di Milo. Pise 1877.

[1] Ἡ ἐργασία αὕτη ἐξετελέσθη ἀτελῶς ἕνεκα κακῆς λειτουργίας τοῦ μαγνητοφώνου.

[2] Βλ. περὶ τῆς παραδόσεως καὶ *Ἰω. Χατζιδάκην,* ἔνθ' ἀν., σ. 244-46.

ναι 1904, σ. 111 - 12, ἀρ. 199. Μέρος Β΄, σ. 798 - 99), Κάρπαθον (βλ. Μ. Μιχαηλίδου Νουάρου, Λαογραφικὰ σύμμεικτα Καρπάθου, τόμ. Α΄, Ἀθῆναι 1932, σ. 229 - 33), Ρόδον (βλ. Ἀναστ. Βρόντη, ὁ Ἅγιος Γεώργιος στὴ Ροδίτικη λαογραφία. Λαογραφ., τόμ. 11 (1934 - 37) σ. 239 - 240), εἰς Νίσυρον, ὡς ἤκουσα αὐτὴν ἐκεῖ τὸ 1956 κ. ἀ. Αἱ παραδόσεις αὗται, ἀρκούντως παλαιαί, ἔχουν διαπλασθῆ εἰς τὰς νήσους ἐκ τοῦ κοινοῦ εἰς αὐτὰς κινδύνου τῶν ἐπιδρομῶν ὑπὸ πειρατῶν ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων χρόνων.

Εἰκ. 2. Ἡ Ζεφυρία (Παλαιὰ Χώρα).

Εἰς τὸν κύκλον τῶν παραδόσεων τούτων δύναται νὰ ὑπαχθῇ καὶ ἡ περὶ τοῦ αἰχμαλώτου καλογήρου τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Παναγίας τῆς Φανερωμένης (βλ. χφον., σ. 63 - 64) παρὰ τὴν θέσιν Κῆπος εἰς τὴν νοτίαν ἀκτήν [1]. Εἰς τὴν διήγησιν ταύτην ὑπόκειται ὁ πανελληνίως γνωστὸς μῦθος περὶ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Δαμαλᾶ (βλ. Νικ. Γ. Πολίτου, Παροιμίαι, τόμ. Δ΄, ἐν Ἀθήναις 1902, σελ. 259, Λαογρ., τόμ. 1 (1909) σελ. 694 - 96, τόμ. 2 (1910) σελ. 163, 548 - 554, τόμ. 3 (1911) σελ. 274, 497 - 98).

Ἐκ τῶν παραδόσεων περὶ ἱδρύσεως ἢ ἐρημώσεως συνοικισμῶν τῆς νήσου ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Χώρας, ὅπου σήμερον ὁ συνοικισμὸς Ζεφυρία.

Ἡ Χώρα ἢ Παλαιὰ Χώρα, κειμένη εἰς τὸ μέσον κοιλάδος ἀνατολικῶς τοῦ μυχοῦ τοῦ κόλπου τῆς Μήλου (βλ. εἰκ. 2), ἤκμαζεν ὡς πρωτεύουσα τῆς νήσου κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Περὶ τῆς κωμοπόλεως ταύτης, ἀριθμούσης τότε περίπου 5000 κατοίκους, ἀναφέρει ὁ περιηγητὴς J. Pitton de Tournefort, ἐπισκεφθεὶς αὐτὴν τὸ 1700 (βλ. *Ἰωσὴφ Χατζιδάκη*, ἔνθ᾽ ἀν., σελ. 177). Ἀργότερον ὅμως, τὸ 1775, ἀναφέ-

[1] Βλ. καὶ *Ἰω. Χατζιδάκη*, ἔνθ᾽ ἀν., σ. 133 - 36 καὶ σ. 178, ἀρ. 9.

ρεται ὑπὸ τοῦ περιηγητοῦ Choiseul Gouffier, εἶτα δὲ καὶ παρ' ἄλλων περιηγητῶν, ὡς ἐρειπωμένη καὶ ἔρημος (βλ. *Ἰω. Χατζιδάκη,* ἔνθ' ἀν., σ. 184). Περὶ τὴν πόλιν ταύτην καὶ τὴν καταστροφήν της, ἥτις κατὰ τὸν Ἰωσὴφ Χατζιδάκην (ἔνθ' ἀν., σ. 185 - 186) προῆλθεν ἐκ σεισμικῆς δονήσεως, κυκλοῦνται εἰς τὸν λαὸν σχετικαὶ παραδόσεις. Ἐκ πέντε παραδόσεων τὰς ὁποίας κατέγραψα, δύο ἀναφέρουν ὅτι ἡ ἐρήμωσις τῆς Χώρας προῆλθεν ἐκ κατάρας τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῆς, ἐπειδὴ οὗτος ἐσυκοφαντήθη ὑπὸ τῶν κατοίκων δι' ἀνήθικον πρᾶξιν [1] (χφον, σελ. 87, 339 - 340) [2], αἱ δ' ἕτεραι τρεῖς (χφον, σελ. 338 - 339, 379, 385-86) λέγουν περὶ τῆς κωμοπόλεως ταύτης, ὡς μεγάλης κάποτε ἐνορίας [3] καὶ τῆς ἀσεβείας τῶν κατοίκων της (σ. 338), ἐπίσης περὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἐν αὐτῇ: τῆς Παναγίας [4] (σελ. 338), τοῦ Χριστοῦ [5] (σελ. 385) καὶ τῆς φράγκικης (σ. 379) τῶν γάλλων Καπουτσίνων [6].

Εἰς τὰς περὶ Καλικαντζάρων παραδόσεις του ὁ λαὸς συγχέει ἐνταῦθα τοὺς δαίμονας τούτους τοῦ Δωδεκαημέρου μὲ τὶς Νεράϊδες, οὕτω δὲ παρίστανται οὗτοι ὡς κακοποιοὶ δαίμονες μὲ χαρακτηριστικὰ ἐκ τῶν Νεράϊδων (χορὸς) (χφον, σελ. 223-25, 406 - 407).

Ἐκ τῶν θρησκευτικῶν διηγήσεων σημειοῦμεν τὴν περὶ τῆς Ἁγίας Βαρβάρας. *Ἡ Ἁγία Βαρβάρα ἤθελε ν' ἁγιάση καὶ ὁ πατέρας της δὲν ἤθελε καὶ τὴν κυνηγοῦσε στ' ἀμπέλια. Ἐβαστοῦσε ἕνα σταφύλι καὶ τὸ πέταξε στὴ μούρη* (=τὸ πρόσωπον) *τοῦ πατέρα της κι ἀπὸ τότε ἐβγῆκε αὐτὴ ἡ ἀρρώστια. Ἡ ἴδια πάλι ἡ Ἁγία Βαρβάρα τὴν γιατρεύγει* (χφον, σελ. 222).

Ἡ παράδοσις αὕτη, διαδεδομένη καὶ εἰς ἄλλους ἑλληνικοὺς τόπους, εἶναι αἰτιολογικὴ τῆς ἐμφανίσεως τῆς νόσου εὐλογίας, προέρχεται δὲ ἐκ τῆς σχετικῆς διηγήσεως ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῆς Ἁγίας περὶ τῆς καταδιώξεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ εἰδωλολάτρου πατρός της [7].

---

[1] Ὁμοία παράδοσις ἀπαντᾷ καὶ ἐν Ἀστυπαλαίᾳ ἔνθα περὶ τῆς συκοφαντήσεως τοῦ μοναχοῦ Ἀνθίμου, ὅστις, ἀφοῦ ἀπέδειξε καθ' ὅμοιον τρόπον, ὡς ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος παραδόσει, ὅτι ἦτο ἀθῷος τῆς ἀποδοθείσης εἰς αὐτὸν κατηγορίας, ἔφυγεν ἐκ τῆς νήσου καταρασθεὶς τοὺς κατοίκους. (βλ. Λ. Α. ἀρ. χφ. 2248, σ. 164 - 165. Συλλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, 1957) καὶ εἰς Ἐπετηρ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου, τόμ. Θ' - Ι' (1955 - 57), ἐν Ἀθήναις 1958, σ. 410.

[2] Ἑτέρα παραλλαγὴ τῆς διηγήσεως ταύτης ἐδημοσιεύθη ὑπὸ *Ἰω. Χατζιδάκη,* ἔνθ' ἀν., σ. 186 - 87. Περὶ τῆς παραδόσεως ἀναφέρει πρῶτος ὁ Ἀρ. Μ. Ταταράκης ἐν Νεοελλ. Ἀναλ., τόμ. Α' (1870 - 71) σ. 329.

[3] Κατὰ τὸν Pitton de Tournefort εἶχε κατὰ τὸ 1700 δεκαεπτὰ ὀρθοδόξους ἐνοριακὰς ἐκκλησίας· βλ. παρὰ *Ἰω. Χατζιδάκῃ,* ἔνθ' ἀν., σ. 177.

[4] Βλ. περὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης *Ἰω. Χατζιδάκην,* ἔνθ' ἀν., σ. 173, 189 - 194.

[5] Αὐτόθι, σ. 194.

[6] Αὐτόθι, σ. 179.

[7] Βλ. *Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη,* Βυζαντιναὶ παραδόσεις. Ἐπιστ. Ἐπετ. τῆς Φιλοσοφ. Σχο-

Ἐκ τῶν παραμυθιακῶν διηγήσεων σημειωτέαι αἱ περὶ γεροντοκτονίας [1] καὶ τοῦ σοφοῦ γέροντος [2] (χφον, σελ. 87 - 90, 136-137, 362-363), πρὸς δὲ καὶ τὸ παραμύθι περὶ τοῦ γέροντος, ὅστις ἐγέννησε κόρην ἐκ τῆς κνήμης του [3] (χφον, σελ. 192 - 196).

Δημώδη ᾄσματα, πολύστιχα, κατεγράφησαν ἐν συνόλῳ 82 μετὰ παραλλαγῶν αὐτῶν. Ἐκ τούτων 30 εἶναι παραλογαὶ καὶ ἱστορικά, 16 τῆς ἀγάπης, 13 παιδικά, 5 θρησκευτικὰ κλπ. Τινὰ τῶν ᾀσμάτων τούτων, ἰδίᾳ ἐκ τῶν παραλογῶν καὶ τῶν ἱστορικῶν, φαίνεται σαφῶς ὅτι ἔχουν εἰσαχθῆ ἐκ Κρήτης, ὡς τὸ τραγούδι τοῦ Ἀρὶφ Ἀγᾶ (χφον, σελ. 295-296), τῆς κόρης μὲ τὰ ρόδα (χφον, σελ. 302 - 304), ἐπίσης τὸ τραγούδι τῆς Σούσας (χφον, σελ. 408 - 410)· τὸ τελευταῖον εὐρυτέρας ἐκτὸς τῆς Κρήτης διαδόσεως ἴσως εἰσήχθη καὶ ἐξ ἄλλης νήσου. Πλὴν τούτων καὶ εἰς ἄλλας ἐκδηλώσεις τοῦ λαϊκοῦ βίου δύναταί τις νὰ διακρίνῃ στρῶμα ἐπιδράσεων ἐκ Κρήτης ἐκ τῶν καταφυγόντων ἐξ αὐτῆς προσφύγων ἐνταῦθα ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο νήσων, ὡς εἰς παραδόσεις: περὶ ἁρπαγῶν ὑπὸ πειρατῶν (χφον, σελ. 64-65), περὶ τῶν πρώτων οἰκιστῶν τοῦ συνοικισμοῦ Πολλώνια (χφον, σελ. 422), εἰς εὐτραπέλους διηγήσεις (χφον σελ. 83 - 87, 289) κ. ἄ.

Ἐκ τῶν λατρευτικῶν ἐθίμων σημειοῦμεν τὸ κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς Τυρινῆς Κυριακῆς. Μετὰ τὸ δεῖπνον «*τὸ τραπέζι τῆς Τυρινῆς δὲν τὸ σηκώνομε τὴ νύχτα. Τὸ ἀφήνομε, ὅπως εἶναι, ὅλη τὴ νύχτα γιὰ νὰ πάῃ καὶ τὸ στοιχειὸ τοῦ σπιτιοῦ νὰ φάῃ*» (χφον, σελ. 260) [4]. Ἡ πίστις περὶ τῆς ὑπάρξεως στοιχειοῦ τὸ ὁποῖον ἑδρεύει εἰς τὴν οἰκίαν εἶναι εὐρέως διαδεδομένη οὐ μόνον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους λαούς [5]. Ἡ δοξασία αὕτη ἀπαντᾷ καὶ ἐν Μήλῳ, οὕτω δὲ πλὴν τῆς ἀνωτέρω παραδόσεως, λέγεται ὅτι «*κτίζομε πολλὲς φορὲς σπίτια καινούργια κ' ὕστερα δὲν πᾶνε καλὰ αὐτοὶ ποὺ κάθονται μέσα· ἀρρωσταίνουν. Λένε πὼς δὲν τσοὶ θέλει τὸ στοιχειὸ τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἀναγκάζονται ν' ἀλλάξουνε*

λῆς Πανεπ. Ἀθηνῶν. Περ. Β΄, τόμ. Ε΄ (1954 - 55) σ. 365. Βλ. καὶ *Στέφ. Ἤμελλον*, σ. 216 κ.ἑξ. τοῦ παρόντος τόμου τῆς Ἐπετηρίδος.

[1] Βλ. *Γ. Ἀ. Μέγα*, Γεροντοκτονία. Ἑλληνικά, τόμ. Ε΄ (1932), σ. 352 ἑξ.

[2] *Ν. Γ. Πολίτου*, Παροιμίαι, τόμ. Γ΄, Ἀθῆναι 1901, σ. 592 - 596.

[3] Βλ. τὴν εἰδικὴν μελέτην τοῦ *Δημ. Σ. Λουκάτου*, Πατὴρ τίκτων. Σχετικαὶ περιπτώσεις εἰς δύο τύπους παραμυθίων, σελ. 27 - 42 τοῦ παρόντος τόμου τῆς Ἐπετηρίδος.

[4] Πλὴν τῆς ἑσπέρας ταύτης τῶν Ἀπόκρεω ὑπάρχει ἡ συνήθεια καὶ κατ' ἄλλας νύκτας νὰ ἀφήνουν μετὰ τὸ δεῖπνον ἐπὶ τῆς τραπέζης φαγητὸν λέγοντες: «ἄς το νὰ τὸ φάῃ τὸ στοιχειὸ τοῦ σπιτιοῦ» (χφον., σ. 262)

[5] Βλ. παρὰ *Ν. Γ. Πολίτῃ*, Παραδόσεις, Μέρος Β΄, ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 1051 κ.ἑξ. *Martin P. Nilsson*, Ἑλληνικὴ λαϊκὴ θρησκεία. μετάφρασις Ἰ. Θ. Κακριδῆ. Ἀθῆναι 1953, σ. 68.

σπίτι» (χφον, σελ. 262). «*Καμμιὰ φορὰ κάνομε στὰ χέρια μας, στὰ πόδια μας, μελανάδες. Καὶ μᾶς λένε οἱ μαννάδες μας πὼς μᾶς ἀγαπᾷ τὸ στοιχειὸ τοῦ σπιτιοῦ κ' ἦρθε τὴ νύχτα καὶ μᾶς ἐφίλησε»* (χφον, σ. 262).

Ἡ δεισιδαίμων συνήθεια αὕτη τῆς προσφορᾶς ἐδεσμάτων εἰς τὸ στοιχειὸ τοῦ οἴκου ἀναφέρεται καὶ ἐκ Λέρου ἀλλὰ κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς 1ης Σεπτεμβρίου, τῆς ἀρχιχρονιᾶς. «*Παραμονὴ τῆς πρώτης τοῦ Σιτέμπρη. Τὸ βράδυ ὡς ἄψουν οἱ λάμπες θὰ βάλωμε χάμαι τὸ καρπούζι καὶ τὸ ρούδι γιὰ νά 'ρθη τὸ στοιχειὸ τοῦ σπιτιοῦ τὴ νύχτα νὰ φάῃ καὶ γιὰ νά 'ναι τὸ σπίτι ὁλοχρονῆς τοῦ χρόνου γεμᾶτο ὡς τὸ ρούδι*». (Λ.Α., ἀρ. 2279, σ. 24. Γ. Κ. Σπυριδάκης, 1958)[1]. Περὶ τῆς συνηθείας ταύτης ἀναφέρει παλαιότερον καὶ ὁ Διον. Οἰκονομόπουλος (Λεριακά, ἐν Ἀθήναις 1888, σ. 97) ἀλλὰ περὶ παραθέσεως τῶν γλυκυσμάτων ἐπὶ εἰδικῶς πρὸς τοῦτο ἐστρωμένης τραπέζης εἰς τὸ μέσον τῆς αἰθούσης[2].

Τὸ στοιχειὸ τοῦ σπιτιοῦ εἰς τὸ ὁποῖον γίνονται αἱ προσφοραὶ αὗται, ὡς πρὸς φύλακα προφανῶς καὶ προστάτην τοῦ οἴκου, πιστεύεται ὅτι παρουσιάζεται κυρίως ὡς ὄφις[3] ἀλλὰ καὶ ὡς ἄλλο ζῷον καὶ ἄνθρωπος[4].

Εἰς τὴν Αἰτωλίαν σήμερον ὑπάρχει ἡ πίστις ὅτι «κάθε σπίτι ἔχει τὸ φίδι του, τὸ στοιχειὸ τοῦ σπιτιοῦ.... Αὐτὸ τὸ φίδι εἶναι φίλος τοῦ σπιτιοῦ. Δὲν τὸ πειράζουν διόλου. Κακὸ εἶναι νὰ σκοτώσῃ κανένας τέτοιο φίδι» (Λαογρ., τόμ. 12 (1938/48) σ. 11). Εἰς τὴν Κύπρον ἐπίσης θεωρεῖται ὁ ὄφις, εἰδικῶς ὅμως ὁ μαῦρος, φύλαξ τοῦ οἴκου ἢ τοῦ περιβολιοῦ[5], εἰς δὲ τὸ Παλαιοχώριον Κυνουρίας ὁ παρουσιαζόμενος εἰς τὴν οἰκίαν ὄφις συνδέεται πρὸς τὸν νοικοκύρην (Λαογρ., τόμ. 3 (1911), σ. 477, ἀρ. 3 καὶ σ. 478, ἀρ. 3). Οἱ Σαρακατσάνοι ποιμένες πιστεύουν τὸν ὄφιν ὡς ἀγαθὸν δαίμονα, προστάτην τῆς μάνδρας των, οὕτω δὲ παριστοῦν τοῦτον εἰς τὴν Χριστοκουλλούραν τῶν Χριστουγέννων[6].

Εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐθιμικὰς ἐνεργείας εἰς Λέρον κατὰ τὴν νύκτα πρὸς τὴν

---

[1] Βλ. καὶ *Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη*, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Λέρον. Ἐπετ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου, τόμ. 11 - 12 (1958 - 59) σ. 256.

[2] Προσφοραὶ εἰς τὸ στοιχειὸ τοῦ σπιτιοῦ ἀναφέρονται ἔτι ἐκ Ζακύνθου, Σκύρου καὶ παλαιότερον, τὸν 17ον αἰῶνα, ἐκ Χίου. Βλ. *Ν. Γ. Πολίτου*, Παραδόσεις, Μέρος Β', 1904, σ. 1068 κ. ἑξ., *Γ. Ἀ. Μέγα*, Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ καὶ ἔθιμα τῆς λαϊκῆς λατρείας, Ἀθῆναι 1957, σ. 14 καὶ 65.

[3] *Ν. Γ. Πολίτου*, Παραδόσεις, Μέρος Β', ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 1067 - 68 καὶ 1073.

[4] Βλ. *Ν. Γ. Πολίτου*, ἔνθ' ἀν. Β', σ. 1086.

[5] *Κ. Π. Χατζηϊωάννου*, Ἐπιβιώσεις τοτεμισμοῦ στὴν Κύπρο. Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ἰ. Ἄμαντον, Ἀθῆναι 1940, σ. 105.

[6] *Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη*, Σαρακατσάνοι, τόμ. Α', Μέρος Α', Ἀθῆναι 1957, σ. 425-432 καὶ σελ. 350 εἰκ. 189 καὶ 190. Περὶ τοῦ οἰκουροῦ ὄφεως τῆς μάνδρας βλ. καὶ ἐν Λαογρ, τόμ. 3 (1911), σ. 477, ἀρ. 6 καὶ σ. 480, ἀρ. 6.

πρώτην Σεπτεμβρίου καὶ εἰς τὴν Μῆλον κατὰ τὴν νύκτα τῆς Τυρινῆς Κυριακῆς, τὸ στοιχειό, ἂν καὶ δὲν λέγεταί τι περὶ τῆς μορφῆς του, φαίνεται ἐξ ἄλλων ἐνταῦθα περὶ αὐτοῦ διηγήσεων, ὡς αἱ ἀνωτέρω ἐκ Μήλου καὶ ἑτέρα ἐκ Λέρου [1], ὅτι εἶναι ἀνθρωπόμορφον. Νομίζω ὅμως ὅτι αἱ ἰδέαι αὗται εἶναι νεώτεραι, διαμορφωθεῖσαι ἐκ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ λαοῦ, ὅτι μόνον πρὸς τοιαῦτα ὄντα, δηλ. ἀνθρωπόμορφα, δύνανται νὰ προσφέρωνται γλυκύσματα καὶ φαγητὰ καὶ ἑπομένως ὅτι ἀρχικῶς διὰ τὸ στοιχειὸ τοῦτο ὑπῆρχεν ἡ πίστις περὶ τῆς ἐμφανίσεώς του ὑπὸ μορφὴν ὄφεως [2].

Εἰς τὰς προσφορὰς ταύτας συνεχίζονται οὕτως αἱ ἀρχαῖαι προσφοραὶ [3] (μελιττοῦται), ὡς αἱ πρὸς τὸν οἰκουρὸν ὄφιν - φύλακα τῆς πόλεως [4] (τῆς Ἀκροπόλεως). Ἡ λατρεία δὲ αὐτὴ ἀποτελεῖ, ὡς γνωστόν, συνέχειαν παλαιοτέρας ἀπὸ τῶν μινωϊκῶν χρόνων περὶ τοῦ ὄφεως ὡς θεότητος, φύλακος, τοῦ οἴκου [5], ἥτις συνεχίσθη καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους κατὰ τὸν M. Nilsson (ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 64 - 69) εἰς τὸν οἰκουρὸν ὄφιν, φύλακα τῆς Ἀκροπόλεως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Κτήσιον Δία, τοὺς Διοσκούρους, τὸν ἀγαθὸν Δαίμονα, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται ἐπίσης ὑπὸ μορφὴν ὄφεως.

---

[1] *Ἔχομε ἕνα σπίτι στὸ Χωριὸ (= πρωτεύουσα τῆς Λέρου). Ἐγέννησα τὸ πρῶτο μου παιδὶ τριῶ μερῶ λεχού. Ἐκεῖ τὸ λοιπὸ ποὺ 'κοιμούτανε μέσ' στὴ κρεββατοκάμαρη εἶχε θράπα (= κατεβατὴ πρὸς τὸ ὑπόγειον). Ἐκεῖ τὸ λοιπὸ βλέπω μιὰ χέρα χωρὶς κορμὶ καὶ παίρει τὸ παιδὶ ἀπὸ δίπλα μου καὶ τό 'βαλε χάμαι. Ἐγὼ χωρὶς νὰ μιλήσω σκύβω καὶ πιάνω τὸ παιδὶ ὄμορφα-ὄμορφα καὶ τὸ βάλλω δίπλα μου. Δὲ μίλησα γιατὶ εἶχα ἀκούσει ἀπὸ τὴ μάννα μου πὼς ὅταν μαντατέψῃς τὸ στοιχειὸ θὰ σὲ βλάψῃ.* (Λ.Α. χφον, ἀρ. 2279, σ. 185).

[2] Αἱ ἀντιλήψεις αὗται περὶ τοῦ ὄφεως ὡς προστάτου τοῦ οἴκου καὶ αἱ προσφοραὶ πρὸς αὐτὸν ἀπαντοῦν καὶ εἰς ἄλλους ἔτι λαούς, ὡς εἰς τοὺς τοῦ Βαλκανικοῦ χώρου, τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Σουηδούς. Βλ. εἰς *Ν. Γ. Πολίτου*, Παραδόσεις, Μέρ. Β', ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 1077 ἑξ., 1080, 1140. *Hoffmann-Krayer*, Schlange. Handwört. d. deutsch. Abergl. Bd VII, 1935/36, στ. 1139 ἑξ. *E. Schneeweiss*, Allgemeines über das Folklore auf dem Balkan. Revue Intern. des études Balkaniques, tom. II (1935) σ. 181 (519). *Martin Nilsson*, ἔνθ' ἀν., σ. 68.

[3] Βλ. καὶ *Ν. Γ. Πολίτου*, ἔνθ' ἀν., Μέρ. Β', σ. 1088.

[4] Βλ. *Νικ. Μ. Κοντολέοντος*, Τὸ Ἐρέχθειον ὡς οἰκοδόμημα χθονίας λατρείας. Ἐν Ἀθήναις 1949, σ. 19.

[5] Βλ. *Mart. P. Nilsson*, ἔνθ' ἀν., σ. 68.

B'.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΤΑ ΘΕΣΣΑΛΙΚΑ ΑΓΡΑΦΑ (7 - 27 ΙΟΥΛΙΟΥ 1959)

υπο ΔΗΜ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΥ

Θεσσαλικὰ Ἄγραφα ὀνομάζονται κοινῶς αἱ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν τέως δήμων Ταμασίου καὶ Μενελαΐδος τοῦ νομοῦ Καρδίτσης περιοχαί, ἐπὶ τῶν νοτιοδυτικῶς τῆς πόλεως Καρδίτσης προεκτάσεων τῆς Πίνδου, ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ Ὀνοχώνου μέχρι τῆς εἰς τὴν πεδιάδα καθόδου αὐτοῦ.

Ἐπεσκέφθην τὰ χωρία τῶν Θεσσαλικῶν Ἀγράφων, κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1959, πρὸς συλλογὴν λαογραφικῆς ὕλης καὶ ἠχογράφησιν τῆς μουσικῆς τραγουδιῶν καὶ χορῶν [1]. Ἤρχισα ἀπὸ τῆς κοινότητος τοῦ *Κέδρου* (παλαιότερον Χαλαμπρέζι), ἥτις κεῖται παρὰ τὴν πεδιάδα ἐπὶ τῶν προσβάσεων τῶν πρώτων ὀρέων (τοῦ Καταχλώρου κ. ἄ.) καὶ ἔχει πληθυσμὸν 1200 κατοίκων. Ἀκολούθως εἰργάσθην εἰς τὰ χωρία *Θραψίμι*, ἐπὶ ὑψομέτρου 650 μ. καὶ μὲ πληθυσμὸν 870 κατοίκων, *Λουτροπηγὴν* (τέως Σμόκοβον) ἐπὶ ὑψομέτρου 700 μ. καὶ μὲ πληθυσμὸν 860 κατοίκων, *Βαθύλακκον* (τέως Λακρέσι) ἐπὶ ὑψομέτρου 750 μ. καὶ μὲ 630 κατοίκους, *Ἀηδονοχώρι* (τέως Χωταίναν) ἐπὶ ὑψομέτρου 720 μ. καὶ 620 κατοίκους, καὶ *Ρεντίναν,* ἐπὶ ὑψομέτρου 850 μ. καὶ μὲ 1200 κατοίκους. Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τῆς πόλεως Καρδίτσης εἰς τὰ ὡς ἄνω χωρία εἶναι, διὰ μὲν τὸ πρῶτον (Κέδρον) 25 χιλ., διὰ δὲ τὸ τελευταῖον (Ρεντίναν) 57 χιλιόμετρα.

Οἱ συνοικισμοὶ οὗτοι εἶναι κυρίως κτηνοτροφικοί, στηρίζονται ὅμως σπουδαίως ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς ὑλοτομίας προσόδων, παρουσιάζουν δὲ καὶ καλλιέργειαν δημητριακῶν, ἰδίᾳ οἱ κατέχοντες πεδινοὺς χώρους, ὡς ὁ Κέδρος καὶ τὸ Θραψίμι. Εἰς τὴν γενικὴν ὅμως γεωργικὴν παραγωγήν των τὰ χωρία ταῦτα εἶναι μᾶλλον πτωχὰ καὶ χωρὶς αὐτάρκειαν. Τοῦτο ἐξηγεῖ καὶ τὸν κατὰ παράδοσιν ἐκπατρισμὸν τῶν κατοίκων πρὸς εὕρεσιν καλυτέρας τύχης εἰς μεγάλα ἀστικὰ κέντρα (παλαιότερον τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ νῦν τῆς Ἑλλάδος)· ἕνεκα τούτου παρουσιάζονται εἰς τὰ ἐν λόγῳ χωρία στοιχεῖα παλαιοτέρου τοπικοῦ πολιτισμοῦ (ἀρχοντικά, κεκοσμημένοι ναοὶ κλπ.) ὡς καὶ τρόποι σημερινῆς ἀστικῆς διαβιώσεως. Εἰς τὴν σύγχρονον ἐξέλιξίν των μεγάλως συντελεῖ καὶ ἡ ἐν τῷ μέσῳ

---

[1] Ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἐγένετο ἐντολῇ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, συμφώνως πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 38739 τῆς 1ης Ἰουλίου 1959 ἔγγραφον αὐτῆς.

τῆς περιφερείας λειτουργία τῶν ἰαματικῶν λουτρῶν Σμοκόβου μετὰ ξενοδοχειακῶν ἐγκαταστάσεων, ἠλεκτροφωτισμοῦ καὶ τουριστικῆς κινήσεως [1].

Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς αἰσθάνονται ὑπερηφάνειαν διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν σχετικὴν ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀνεξαρτησίαν των, ὡς καὶ διὰ τοὺς ἡρωικοὺς ἀγῶνας τῶν πατέρων των κατὰ τῶν Τούρκων ἢ ἄλλων κατακτητῶν.

Σεμνύνονται ἐπίσης διὰ τὰς ὑπαρχούσας προϊστορικὰς ἀρχαιότητας (πελασγικὰ τείχη ἐπὶ τῶν ἀκροπόλεων Σμοκόβου καὶ Θραψιμιοῦ), ὁμιλοῦν μετὰ θαυμασμοῦ καὶ λαϊκῆς φαντασίας περὶ ἀποκαλυπτομένων τάφων, καὶ φυλάσσουν μετὰ στοργῆς τὰς παλαιὰς ἐκκλησίας των, μνημεῖα ἀξιολόγου τέχνης διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὰς τοιχογραφίας των [2].

Ἀπὸ λαογραφικῆς ἀπόψεως ἅπαντα τὰ ἀναφερθέντα χωρία παρουσιάζουν σπουδαῖον ἐνδιαφέρον ὡς ἐκ τοῦ ὀρεινοῦ καὶ παραδοσιακοῦ αὐτῶν βίου. Μέχρι τοῦδε οὐδεμία συστηματικὴ συλλογὴ τῶν ἐθίμων, τῶν παραδόσεων, τῶν δοξασιῶν καὶ τῶν λαϊκῶν κειμένων τῶν Ἀγραφιωτῶν Θεσσαλῶν ἐγένετο, οὐδὲ τῆς μουσικῆς καὶ τῶν χορῶν αὐτῶν. Δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν λαογραφικάς τινας συλλογὰς καὶ μελέτας, αἵτινες ὅμως ἢ εἶναι μικραί, ἢ ἀναφέρονται εἰς γειτονικὰ χωρία καὶ περιφερείας [3]· Κατὰ τὴν εἰκοσαήμερον εἰς τὰ χωρία ταῦτα περιοδείαν

---

[1] Κατὰ τὴν παράδοσιν, τὰς θερμὰς ἰαματικὰς πηγὰς Σμοκόβου ἀνεκάλυψε καὶ ἀξιοποίησε πρῶτος ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Θεσσαλίας (1881) αἱ πηγαὶ περιῆλθον εἰς τὸ ἑλληνικὸν Κράτος καὶ ἔκτοτε μισθοῦνται εἰς ἰδιώτας.

[2] Βιβλιογραφίαν δημοσιευμάτων περὶ τῆς ἱστορίας, ἀρχαιολογίας καὶ λαογραφίας τῶν περὶ ὧν πρόκειται χωρίων σημειῶ ἐνταῦθα τὴν ἑξῆς. *Νικολάου Σπυροπούλου*, «Τὰ Ἄγραφα πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως», Θεσσαλικὰ Χρονικά, τόμ. Α′, ἐν Ἀθήναις 1930, σελ. 80 - 84. *Τοῦ αὐτοῦ*, «Τὰ Ἄγραφα τῆς Θεσσαλίας - Ἱστορικὰ καὶ λαογραφικὰ σημειώματα.», (αὐτόθι, τόμ. Β′, ἐν Ἀθήναις 1931, σελ. 169 - 184). *Ἰεζεκιὴλ* Μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος, «Αἱ ἱεραὶ Μοναὶ τῆς Πίνδου», Ἀθ. 1929. *Τοῦ αὐτοῦ*, «Ἀρχιερεῖς Ἀγραφιῶται». Θεσσ. Χρον., τόμ. Γ′ (Ἀθῆναι 1932) σελ. 97 - 101. *Ν. Κ. Σπυροπούλου*, «Ἀνέκδοτα χειρόγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὰς κατὰ τὸν ΙΘ′ αἰ. ἐπαναστάσεις τῶν Θεσσαλῶν», Θεσσ. Χρονικά, τόμ. Γ′ (1932) σ. 102 - 129. *Νικ. Κ. Σπυροπούλου*, «Ἀπὸ τὴν Ρεντίναν τῶν Ἀγράφων». Θεσσ. Χρον. τόμ. Δ′ (Ἀθῆναι 1933) σελ. 162 - 165. *D(aniel) Quinn*, «Χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐν τῇ Πινδικῇ χώρᾳ», περιοδ. Ἁρμονία, τόμ. Γ′ (1902) σ. 49 - 75. *Ἰωακεὶμ Σπετσιέρη*, «Μονὴ Ρεντίνης» εἰς τὸ Δελτ. Χριστ. Ἀρχ. Ἑταιρ. τόμ. Η′ (1908) σ. 68 - 73 (ὅπου κυρίως ἐπιγραφαί). Βλ. ἐπίσης: *Β. Σκουβαρᾶ - Κ. Μακρῆ*, Ἀρχαιολογικὸς καὶ τουριστικὸς ὁδηγὸς Θεσσαλίας, Βόλος 1958, σελ. 377 - 386 καὶ *Π. Ι. Βασιλείου*, Ἡ Ἐπισκοπὴ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων ἐπὶ τουρκοκρατίας, Ἀθήνα 1960 (passim).

[3] Συλλογαὶ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν: α′) Χφον ἀριθ. 105 (*Γ. Κακκάβα*, Ἔθιμα τοῦ Πάσχα ἐν Μουζακίῳ, 1915 σελ. 39). β′) ἀρ. 109 (*Τοῦ ἰδίου*, Κάλανδα Λαζάρου, 1918, σελ. 17). γ′) ἀρ. 872 (*Β. Παπασπηλιοπούλου*, Σύμμικτα ἐκ Μεσενικόλα, 1912 σελ. 12). δ′) ἀρ. 1464 (*Δ. Λουκοπούλου*, ἐλάχιστα ἐκ Φαναρίου Καρδίτσης, 1941). ε′) ἀρ 1859 (*Β. Παπαμιχαήλ*, Ἀγροτ. ἔθιμα Καρδίτσης, 1953 σελ. 6). Ἐκ δὲ τῶν δημοσιευθεισῶν ἐργα-

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

μου παρηκολούθησα τὸν λαϊκὸν βίον εἰς τὰς καθ' ἡμέραν ἀσχολίας, τὰ ἔθιμα καὶ τὰς ψυχαγωγίας του, κατέγραψα δὲ ἀπὸ τοῦ στόματος γηραιῶν πληροφορητῶν τὰ παλαιότερον ἢ καὶ σήμερον ἐπιχωριάζοντα ἔθιμα: λατρευτικά, οἰκογενειακά, ἀγροτικὰ καὶ κτηνοτροφικά. Μοῦ ὑπηγορεύθησαν ἀξιόλογα παραμύθια καὶ ᾄσματα, παραδόσεις καὶ ἄλλα κείμενα[1], ἅτινα πάντα περιελήφθησαν εἰς τὸ ἐκ 565 σελίδων χειρόγραφόν μου, κατατεθὲν ἤδη εἰς τὸ Λαογρ. Ἀρχεῖον, ὑπ' ἀριθ. 2301.

Διὰ τὴν μαγνητοφώνησιν ᾀσμάτων, ἰδίᾳ καλάνδων καὶ χορῶν, ἐπέτυχον τὴν εἰδικὴν συγκρότησιν ὁμάδων ἐκ παιδίων, κορασίων καὶ ἐνηλίκων, αἵτινες ἐξετέλεσαν ἀναπαραστατικῶς τὰ πρὸς μελέτην θέματα, ἤτοι: κάλανδα τῆς Πρωτοχρονιᾶς, κάλανδα τοῦ Λαζάρου καὶ χοροὺς τῆς Λαμπρῆς[2].

Ἐκ τῆς ὅλης λαογραφικῆς συλλογῆς μου, ἐκ μὲν τῶν ἐθίμων εἰδικώτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν τὰ λατρευτικά, ὡς καὶ τὰ τοῦ γάμου καὶ τῆς τελευτῆς, ἐκ δὲ τῶν μνημείων τοῦ λόγου αἱ τοπικαὶ παραδόσεις, τὰ ᾄσματα καὶ τὰ παραμύθια.

Ἰδιαιτέρως εἰς ἕκαστον τῶν μελετηθέντων χωρίων ὡρισμένα στοιχεῖα τοῦ λαϊκοῦ βίου παρουσιάζονται κατὰ τρόπον περισσότερον ἔντονον καὶ χαρακτηριστικόν, ὡς ἀκολούθως:

I. Εἰς τὸν *Κέδρον* ἐμελέτησα τοὺς τρόπους ἁλιείας ἐν τῷ ποταμῷ, οἵτινες παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον τόσον ἀπὸ βιοτικῆς (διὰ τὴν διατροφὴν) ὅσον καὶ ἀπὸ τεχνολογικῆς ἀπόψεως (ἐργαλεῖα καὶ δίχτυα: *ριχτάρι, σιλπί· πιλεγρίνα, βρόχι, ἀπόχα* κλπ. (βλ. χφ., σελ. 19). Σημειωτέον ὅτι τὰ παιδία, ἀσχολούμενα εἰς τὸ «ποταμοψάρεψα» χρησιμοποιοῦν ἐν σμικρογραφίᾳ τὰ σύνεργα ταῦτα ἐν εἴδει παιδιᾶς. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ὁ ποταμὸς Ὀνόχωνος (ἢ «τὸ Σοφαδίτικο ποτάμι») ρυθμίζει γενικώτερον τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῶν κατοίκων, παρέχων τὰ ὕδατα καὶ τὴν κοίτην του α) διὰ τὴν ἁλιείαν, β) τὴν ἄρδευσιν τῶν κήπων καὶ τῶν ἀγρῶν, γ) τὴν ὕδρευσιν τοῦ χωρίου, δ) τὴν κίνησιν τῶν ὑδρομύλων, ε) τὴν προμήθειαν ἄμμου καὶ οἰκοδομησίμων ὑλῶν, ϛ) τὴν ξύλευσιν καὶ ζ) προσδιορίζει τὰ μέσα κυκλοφορίας (ὑψηλὰ κάρα, ξυλοπόδαρα). Ἐπίσης συντελεῖ εἰς τὴν δημιουργίαν ὑπὸ

σιῶν: *Ν. Κ. Σπυροπούλου*, Τὰ Ἄγραφα τῆς Θεσσαλίας, ἔνθ' ἀν. *Δ. Λουκοπούλου*, «Αἰνίγματα ἀπὸ τὴν Ἀργιθέα», Θεσσαλικὰ Χρονικά, τόμ. Γ' (Ἀθῆναι 1932) σελ. 130-140. *Δημ. Χ. Ψιμοπούλου*, Λαϊκαὶ ἐθιμοτυπίαι, (ἐν Καρδίτσῃ 1909). Συγγενεῖς δύνανται νὰ θεωρηθοῦν καὶ αἱ ἐν τῷ περιοδ. «Φθιῶτις» ἀπὸ τοῦ τόμου Α' (Λαμία 1955) καὶ ἑξῆς δημοσιευόμεναι ἐκ τῆς ὀρεινῆς Φθιώτιδος συλλογαί.

[1] Ἄσματα 183, παραδόσεις 260, παροιμίαι 123, παραμύθια 23, εὐτράπ. διηγήσεις 30, μῦθοι ζῴων 12 καί τινα δίστιχα, αἰνίγματα καὶ ἐπῳδαί.

[2] Τὰ λαζαρικὰ τραγούδια ἐξετελέσθησαν ὑπὸ νεανίδων ἐξ ὅλων τῶν χωρίων, ἐργαζομένων εἰς τὰ Λουτρὰ Σμοκόβου, εἰς τὰς ὁποίας ἡ Διεύθυνσις τῶν Λουτρῶν (ὁ κ. Ν. Παπαδητρίου) εὐγενῶς ἔδωσε τὴν ἄδειαν νὰ συγκεντρωθοῦν διὰ τὸν λαογραφικὸν τοῦτον σκοπόν.

τοῦ λαοῦ ἰδιοτύπων παραδόσεων ἀναφερομένων εἰς τὰς γεφύρας καὶ τὸ ποτάμιον ὕδωρ, ὡς αἱ κάτωθι:

1. *Ὅταν, λέει, θεμέλιωσαν οἱ παλιοὶ τὸ μεγάλο γεφύρι στὸ ποτάμι, εἶχαν σφάξει, γιὰ νὰ τὸ στοιχειώσουν, ἕναν Ἀράπη καὶ μιὰ γυναῖκα, ποὺ τὴν ἔλεγαν Μαλέτσω. Ἕνα βράδυ λοιπόν, ποὺ κατέβασε πολὺ νερὸ τὸ ποτάμι καὶ βούλωσε ἡ γέφυρα ἀπὸ τὰ ξύλα, κείνη τὴν ὥρα ποὺ ἦταν νὰ πέσῃ, ἀκούστηκαν φωνές, σὰν νὰ κουβέντιαζαν ἄνθρωποι μεταξύ τους:—Βάστ' Ἀράπη!—Βάστα, Μαλέτσω! Καὶ φαίνεται πὼς αὐτοὶ οἱ δυὸ κράτησαν τὸ γεφύρι καὶ δὲν ἔπεσε.* (χφον, σ. 18).

2. *Τὰ σαπόξυλα στὸ ποτάμι, ὅταν τραυᾷ ἀέρας, ἔχουν φώσφορο καὶ φω-*

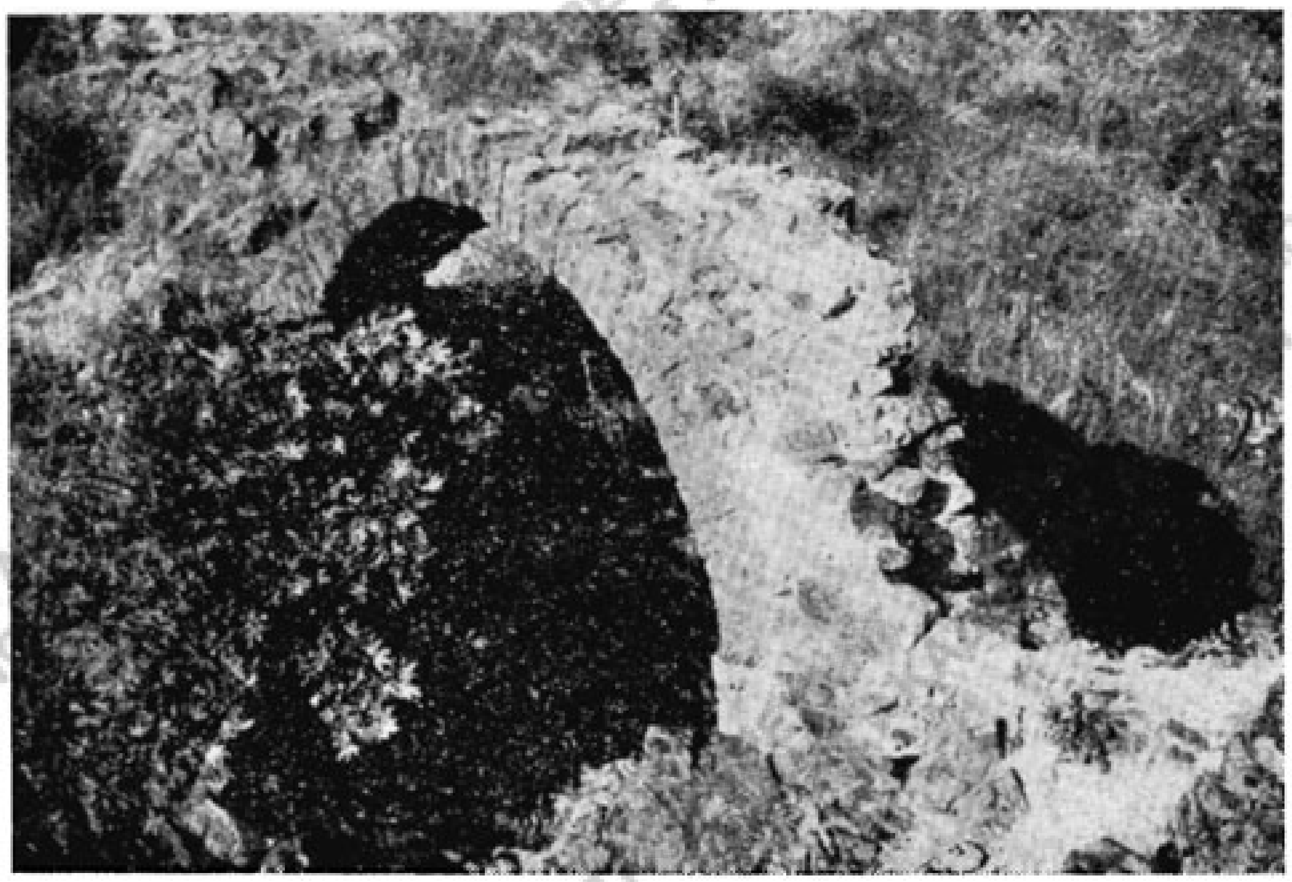

Εἰκ. 1. Παλαιὰ γέφυρα εἰς Θραψίμι μὲ τοπικὰς δι' αὐτὴν παραδόσεις.

τᾶνε. Πετᾶνε σκαντζιλῆθρες, σὰν νὰ εἶναι φωτιὰ ἀναμμένη. Κι' ἔλεγαν οἱ παλιοὶ πὼς ἦταν βροκόλακες, ὅσοι φοβάνταν. (χφον, σ. 28).

Ἀλλὰ καὶ ἀγροτικῶν ἐθίμων πλῆθος, ἰδίᾳ κατὰ τὸν θερισμὸν καὶ τὴν συγκομιδὴν τῶν δημητριακῶν, ἔχει νὰ σημειώσῃ τις εἰς τὸ χωρίον Κέδρος. Ἀναφέρω π.χ. τὸ ἔθιμον τῆς «*κοτσανούλας*», δηλ. τῆς μικρᾶς δέσμης σταχύων (ἀπαρχῶν), τὴν ὁποίαν ἀναθέτουν εἰς τὸ εἰκόνισμα τῆς οἰκίας, ἀμέσως μόλις ἀρχίσουν νὰ θερίζουν. Ἐπίσης παραθέτω τοὺς εἰδικοὺς στίχους ποὺ τραγουδοῦν αἱ θερίστριαι, ὅταν εἰσέρχωνται εἰς τὸν πρὸς θερισμὸν χῶρον, ἀφοῦ προηγουμένως κάμουν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ.

Γαρουφαλιὰ ξεκίνησε στὸ θέρο γιὰ νὰ πάῃ,
μὲ τὸ δρεπάνι τὸ χρυσό, μὲ τὴ λιανιὰ τὴ μέση·
στὴν ἄκρη βγῆκε κ' ἔκατσε ἀπάνου σὲ δεμάτι:
- Μάννα, ἡ μεσούλα μὲ πονεῖ, μάννα, ἡ καρδιὰ μὲ σφάζει. (χφον, σ. 152)

Εἰς τὸ χωρίον *Κέδρος* κατέγραψα ἐπίσης τὸ τραγούδι «τοῦ Καραλίβανου»[1], τὸ ὁποῖον εἶναι χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν ἀνεξάρτητον δρᾶσιν διαφόρων «κλεφτῶν» εἰς τὰ βουνὰ τῶν Ἀγράφων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν παρακμὴν τοῦ κλέφτικου βίου κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

- Ἀσιὰ ποῦ νὰ κάμω ὁ ἔρημος, ᾿σιὰ ποῦ νὰ κάμω ὁ δόλιος;
Νὰ κάμω κατ᾿ τὸν Ἔλυμπο, φοβοῦμαι ᾿πὸ τὰ χιόνια·
νὰ κάμω κάτ᾿ τὸν Κίσσαβο, φοβοῦμ᾿ ἀπ᾿ τοὺς Εὐζώνους,
νὰ κάμω κατ᾿ τὴν Καστοριά, φοβοῦμ᾿ ἀπ᾿ τοὺς Βουργάρους.
Καὶ πίσ᾿ ὁ μαῦρος γύρισα, πίσω κατὰ τὰ Σέρβια.
βρίσκου λημέρια κλέφτικα, παλιὰ χουρταριασμένα,
μὲ πῆραν τὰ παράπονα καὶ κάθομαι καὶ κλαίω.
- Λημέρια, ποῦ εἶν᾿ ἡ κλεφτουριά, ποῦ ᾿ν᾿ οἱ καπιταναῖοι;
- Ἡ κλεφτουριὰ προσκύνησε! (χφον, σελ. 62).

Ἐνδιαφέρουν ἐπίσης ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς ἀπόψεως ἐν Κέδρῳ: α) ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου, ἐκτισμένος εἰς κρυφὸν μέρος, διὰ νὰ μὴ προκαλῇ τοὺς διερχομένους Τούρκους, ἔχων παλαιὰν ἐσωτερικὴν διάταξιν καὶ διατηρῶν ἀρχαϊκὸν ὑπόστεγον, ὅπου διενέμοντο τὰ κοινὰ λατρευτικὰ συσσίτια κατὰ τὴν ἑορτήν του. β) ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Νικολάου, ἔξωθι τοῦ χωρίου, μὲ θρύλους θησαυρῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν τάφων, ὅπου τελεῖται καὶ ἡ μεγάλη θερινὴ πανήγυρις (20 Μαΐου) τοῦ χωρίου, μὲ χαρακτηριστικὰς ἐκδηλώσεις χορῶν, θεσσαλικῶν ἐθίμων καὶ τραγουδιῶν. γ) παλαιόταταί τινες οἰκίαι παρὰ τὸν ποταμόν, ἐκτισμέναι μὲ μεγάλας κροκάλας (δισκοειδεῖς λίθους) τοῦ ποταμοῦ.

II. Τὸ *Θραψίμι*, χωρίον ὀρεινὸν μετὰ πεδινῆς ἀροσίμου ἐκτάσεως ὑπ᾿ αὐτὸ καὶ μὲ θαυμαστὴν θέαν πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Καρδίτσης, παρουσιάζει ζωὴν (ὡς καὶ ἀντίστοιχον λαογραφίαν) κτηνοτροφικὴν ἅμα καὶ γεωργικήν. Κυκλοφοροῦν ἐπίσης παραδόσεις, αἵτινες ἐμπνέονται ἀπὸ τὰ σωζόμενα ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐρείπια προϊστορικοῦ ὀχυρώματος, ἢ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνευρισκομένους τάφους.

1. *Οἱ παλαιοὶ ποὺ ἔχτιζαν τὰ κάστρα, τὸ δικό μας καὶ τοῦ Σμόκοβου, δίνανε τὰ ἐργαλεῖα μὲ τὰ χέρια ὁ ἕνας στὸν ἄλλο. Ἦταν γίγαντες αὐτοί· γι᾿ αὐτὸ βλέπεις κ᾿ ἐκεῖνες τὶς πέτρες στὸ Κάστρο.* (χφον, σ. 221).

2. *Ἐδῶ γύρω βρίσκονται τάφοι στὸν Αὐλοβά, μὲ πέτρα γύρω - γύρω, πλάκα φυσική. Μόλις σκάβεις, βρίσκεις κόκκαλα πολὺ μεγάλα· ἡ ἀρίδα τους* (κνήμη) *εἶναι*

[1] Κατ᾿ ἀνακοίνωσιν Ἀντωνίου Ἐλευθερίου, ἐτῶν 92, ὁ Καραλίβανος αὐτός, καταγόμενος ἀπὸ τὰ Σάλωνα, «εἶχε φύβγ᾿ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ φυλακὴ τὸ 1897 καὶ πέρασ᾿ ἐδῶ, στὸν Κατάχλωρο (βουνό)».

ὡς 70 πόντους. Τὸ μερὸ (μηρὶ) *ἄλλους τόσους, καὶ τὸ κεφάλι πελώριο.* (χφον, σ. 483).

Ἀλλὰ καὶ νεώτεραι παραδόσεις μαρτυροῦν περὶ τῆς ἡρωικῆς δράσεως καὶ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ρόλου τῶν κατοίκων, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ τουρκοκρατίας. Ἡ κατωτέρω παράδοσις περὶ τοῦ *Μελισσόβα* εἶναι ἡ πλέον χαρακτηριστική, ἐνδιαφέρουσα καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας της.

Ὁ Μελισσόβας ἦταν παλληκάρι ἀπὸ τὸ χωριό μας. Εἶχε βγῆ στὸ κλαρί, κι ἦταν ὅλοι τους 80 κλέφτες μαζί. Μιὰ μέρα ἔψηναν ἀρνιὰ κ' εἶχαν καραούλι. Προτοῦ στηθῆ τὸ καραούλι, ἔβγαλαν μιὰ πλάτη κ' ἐξέταζαν. Εἶδαν στὴν πλάτη, πὼς τοὺς πήρανε καταπόδι οἱ Τοῦρκοι. Τοὺς λέει ἐκεῖνος ποὺ εἶδε τὴν πλάτη: Σὲ λίγο θὰ πιάσωμε μάχη καὶ θὰ χτυπηθῆ ἕνας ἀπὸ μᾶς. Πῆραν τ' ἀρνιὰ μισοψημένα κ' ἔπιασαν τὰ ταμπούρια τους. Ἔπιασαν θέση κι ἄρχεψαν μάχη. Τσὶ κυνήγησαν μὲ τὰ σπαθιὰ τσὶ Τοῦρκοι καὶ βάρεσαν πολλούς. Ὁ Μελισσόβας ἦταν παλληκάρι, ποὺ ἔτρεχε καὶ δὲν τὸν ἔπιανε κανείς. (Μιὰ φορὰ κυνήγησ' ἕνα ζαρκάδι καὶ τό 'πιασε. Εἶχε φτερὰ στὴν ἀμασχάλη του). Πῆρε λοιπὸν στὸ ποδάρι τοὺς Τούρκους μὲ τὰ σπαθιά καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ τὸν χτυπήσουν. Εἶχε τίμιο ξύλο ἀπάνω του. Οἱ Τοῦρκοι τὸ ὑπωπτεύθηκαν πὼς εἶχε τίμιο ξύλο, καὶ ἔκοψαν βόλι ἀσημένιο καὶ τὸν σκότωσαν. (χφον, σ. 216 - 217).

Τὸ χωρίον ζῇ μᾶλλον ἐν ἀπομονώσει, ὡς ἐκ τούτου δὲ διατηρεῖ μὲ γνησίαν παραδοσιακὴν μορφὴν τὴν λαϊκὴν φιλολογίαν καὶ τὰ ἔθιμά του. Ἐκ τῶν παλαιοτάτων ἐθίμων εἶναι τὸ προσφάτως ἀκόμη ἐκτελεσθὲν *ἀναθιμάτ'σμα* («ἀναθεμάτισμα»), τὸ ὁποῖον ἐπέχει θέσιν κοινωνικοῦ ἀφορισμοῦ.

Ὅταν κάποιος κάμη βαρειὰ ἀδικία στὸ χωριό του ἢ σ' ἄλλο χωριό, τοῦ κάν'νε ἀνάθιμα. Μαζεύοντι κὶ παίρν'ν ἕνα κούτσουρο, τὸ κάβ'νε (=καῖνε) *καὶ τὸ φκειάνουν μαῦρο. Τὸ στένουν καὶ φαίνεται. Περνᾶνε οἱ χωρικοὶ ἕνας - ἕνας καὶ ρίχνουν μιὰ πετρούλα καὶ λένε: «Τ' ἀνάθιμα νὰ ἔῃ»! Τὸ κούτσουρο τὸ στένει ὁ παπᾶς. Διαβάζει μιὰν εὐχὴ καὶ ῥίχν' τὴν πρώτη πέτρα. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀφορισμός· κεῖνος γίνεται στὴ λειτουργία καὶ θέλει τὴν ἄδεια τοῦ Δισπότ'. Τὸ ἀναθιμάτισμα εἶναι τοῦ χωριοῦ. Ὁ τόπος ποὺ ἔβαλαν τὸ κούτσουρο, μπορεῖ νὰ βρίσκεται 200 καὶ 300 χρόνια, καὶ νὰ τὸ λένε Ἀναθιμάτισμα. Ἔχει ἐδῶ ἕνα, πρὸς τὸ Λουτρὸ* (χωριὸ πρὸς τὸ κάμπο). *Ἐσάπισε τὸ κούτσουρο, μὰ φαίνεται ὁ λίθινος σωρὸς ἀπ' τὶς πέτρες ποὺ ἔρριχναν. Αὐτὸς ποὺ τὸν ἀναθιμάτιζαν πέθαινε μέσ' στὸ χρόνο. Μαύριζε σὰν κούτσουρο καὶ πέθαινε. Οὔτε ἔλειωνε στὸ χῶμα.* (χφον, σ. 503 - 4).

Λατρευτικὴ πανήγυρις μετὰ χορῶν καὶ τοπικῶν ᾀσμάτων τελεῖται εἰς τὸ ἄνωθεν τοῦ χωρίου δάσος ἐκ δρυῶν, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς (26 Ἰουλίου), εἰς δὲ τὴν ἑτέραν ἐκκλησίαν, τὸν Ἅγ. Γεώργιον, φυλάσσον-

ται λείψανα τοῦ Ἁγ. Χαραλάμπους, ἅτινα ἀποστέλλονται ὅταν ζητηθοῦν εἰς τὰ πέριξ χωρία, πρὸς θαυματουργικὴν θεραπείαν ἐπιδημιῶν κλπ.

III. Εἰς τὸ χωρίον *Σμόκοβον* ἢ *Λουτροπηγὴν* κατέγραψα ἐνδιαφερούσας εἰδήσεις περὶ τῶν ἐθίμων τοῦ γάμου, οἷαι αἱ κατωτέρω.

1. *Τὴν Κυριακὴ τὸ ἀπόγιομα ἡ νύφη ντύνεται καὶ φορεῖ ὅλα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πέπλο καὶ τὰ ποδήματα. Σὲ λίγο ἔρχεται τὸ συμπεθεριὸ τοῦ γαμπροῦ μὲ ὄργανα καὶ τραγούδια. Μπαίνουνε μέσα στὸ δωμάτιο τῆς νύφης ὅλοι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν γαμπρό, κ' ἐκεῖ τοὺς κερνᾶνε. Παίζοντας τὰ ὄργανα, οἱ κοπέλες τῆς φοροῦνε* [τῆς νύφης] *τὸ πέπλο. Ἔπειτα ρίχνουν κρασὶ στὸ καινούργιο της παπούτσι, τὸ δεξί, καὶ τὴν ποτίζουνε νὰ πιῇ. Ὕστερα ὁ ἀδερφὸς τοῦ γαμπροῦ θὰ τὴν ποδέση* (=θὰ τῆς φορέση τὸ ὑπόδημα). *Ἐκεῖ ποὺ τὴν ποδένει, ἔρχεται ὁ ἀδερφὸς τῆς νύφης καὶ τοῦ βαράει μιὰ κατακεφαλιά. Ὁ ἄλλος κοιτάει νὰ 'ξεφύγη. Ἡ νύφη τότε τοῦ κάνει δῶρο ἕνα ζευγάρι κάλτσες, στὸν ὦμο, καὶ φεύγει.* (χφον σ. 195-6).

2. *Τὴν ὥρα ποὺ ἀνεβαίνει τὴ σκάλα τῆς νύφης τὸ συμπεθεριὸ τοῦ γαμπροῦ, ἐκείνη ἀπὸ τὸ παράθυρο τοὺς μετράει: 1, 2, 3, 4, 5... ὥσπου νὰ δῇ λίγο τὸ γαμπρό. Τότε σταματάει νὰ μετράη καὶ κρύβεται. Καλὸ ὅμως εἶναι νὰ σταθῇ σὲ ζυγὸν ἀριθμό.* (χφον, σ. 200).

Ἡ γραῖα Βασιλικὴ Γ. Ζαχαράκη - Κωστῆ, ἐτῶν 83, μοῦ ἀφηγήθη ἐνδιαφέροντα παραμύθια, τῶν ὁποίων ἐμαγνητοφώνησα τὰς εἰσαγωγάς. Ἡ ἰδία μοῦ ἀπήγγειλε ἱστορικὸν ᾆσμα διὰ τὸ πλοῖον «Ἀρκάδι», τὸ ὁποῖον, ὡς γνωστόν, ἐβοήθησεν εἰς τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, ἐκτυπήθη δὲ τὸ 1867 ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἡ παρουσία τοῦ ᾄσματος τούτου εἰς στίχους δωδεκασυλλάβους ἐν Θεσσαλίᾳ δεικνύει καὶ τὸ ἐθνικὸν ἐνδιαφέρον τῶν ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἀκόμη τότε Θεσσαλῶν διὰ τὰ εἰς τὸν ἄλλον Ἑλληνισμὸν συμβαίνοντα. Σημειωτέον ὅτι διὰ τὴν λαϊκὴν μοῦσαν, τὸ πλοῖον «Ἀρκάδι» ἔμεινεν ἀσύλληπτον καὶ ἀήττητον.

– Ἄσπρα μου πουλιά, μαῦρα μου χελιδόνια,
'φτοῦ ποὺ πέταϊτι κὶ χαμπηλὰ κοιτᾶτι,
νὰ μὴν ἄϊδατε (=εἴδατε) *τ' Ἀρκάδιον τῆς Κρήτης,*
σὰ ποῦ στάθηκε, σὲ ποιὸ λιμάνι πάει;
– Ψὲς τοὺ εἴδαμι στῆς Κρήτης τὰ μπουγάζια,
ποὺ τοὺ κυνηγοῦν δυὸ τούρκικα παμπόρια.
Βγῆκε κ' ἔκρινε ὁ πρωτοκαπιτάνος:
– Ντουραχμὰν πασᾶ, ν' ἀλλάξω τὸ τιμόνι
κι ἂν μὲ πιάσετε, σκλάβος γιὰ σᾶς νὰ γένω.
Δὲν τὸ πιάνουνε, μούϊδε καὶ τὸ ζυγώνουν. (χφον, σ. 299 - 300),

Ἐνδιαφέρουσαι εἶναι καὶ αἱ εἰς τὴν προϊστορικὴν ζωὴν τοῦ Σμοκόβου ἀναφερόμεναι παραδόσεις, ἐκ τῶν ὁποίων σημειώνω μίαν περὶ τῆς βασιλίσσης τοῦ περιόπτου Κάστρου τοῦ χωρίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου σώζονται στερεῶς διατηρούμενα ἐσωτερικὰ πελασγικὰ τείχη.

1. *Ἦταν ἐδῶ, θέλουνε νὰ ποῦνε, μιὰ βασίλισσα, ποὺ τὴ λέγανε Μενελαΐς. Ἀπάνου στὸν Προφήτ' Ἠλία εἶναι πολλὰ κάστρα - τείχη, καὶ στὴ μέση ἕνα πηγάδι τετράγωνο (εἶδος δεξαμενῆς). Αὐτὸ τὸ λέμε «τσ' Κερᾶς τὸ πηγάδ'». Αὐτὴ ἐβασίλευε στὴν περιφέρεια ἐδῶ. Ὑπάρχει κάπου ὁ τάφος της, κ' ἔχει μέσα τὴ χρυσὴ γουρούνα μὲ τὰ γουρουνόπουλα, δηλ. χρήματα - θησαυρό, ποὺ ἂν ἤξερε κανεὶς ποῦ βρίσκονται, θὰ ἔκανε τὴν τύχη του.* (χφον, σ. 161).

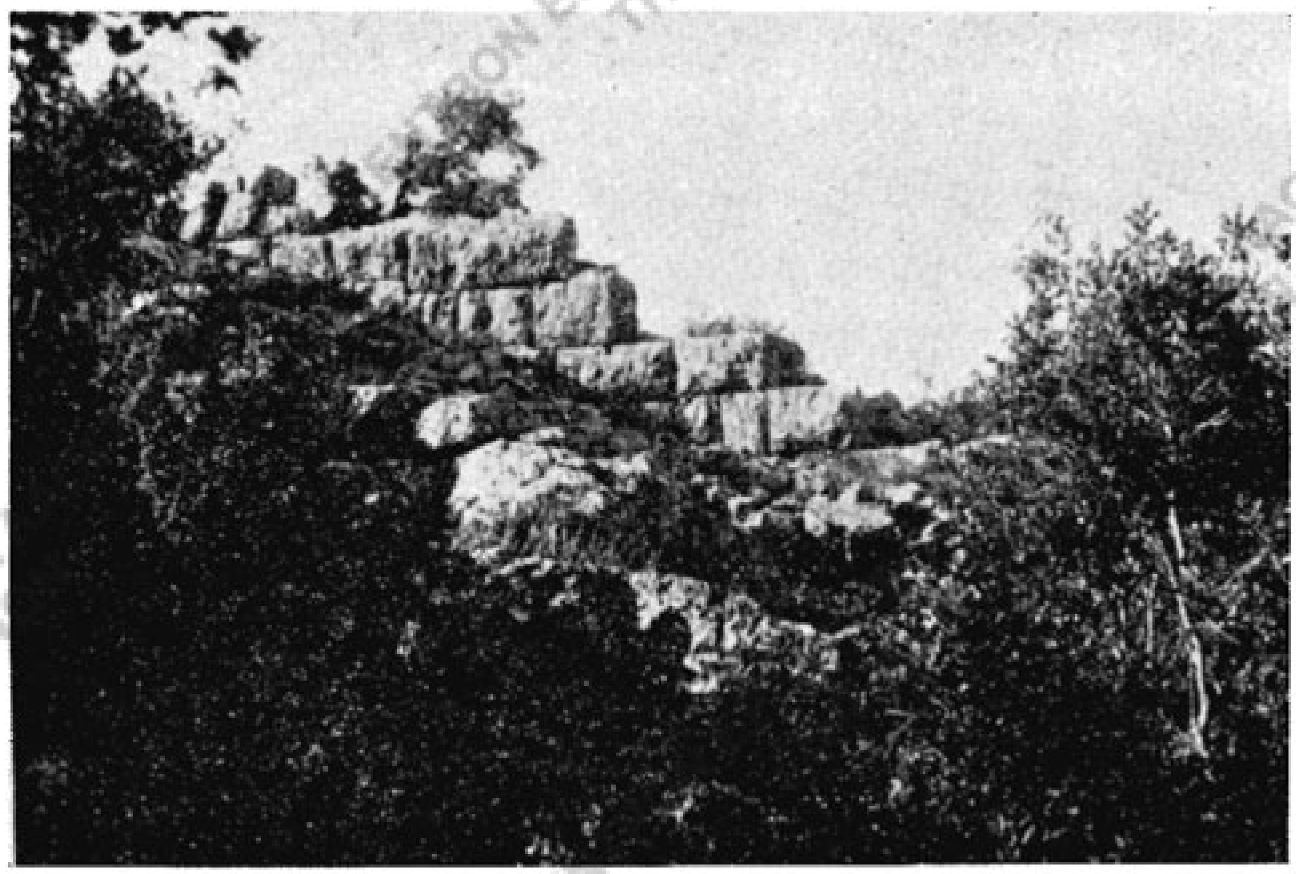

Εἰκ. 2. Τμῆμα πελασγικοῦ τείχους ἐπὶ τοῦ «Κάστρου» τοῦ Σμοκόβου.

2. *Ἤτανε μιὰ Ἀλήνισσα, ἀρχαία μεγαλόσωμη Ἑλληνίδα, ποὺ ἤφερνε στὸ κεφάλι της μιὰ πελώρια πέτρα. Τῆς εἶπαν στὸ δρόμο ὅτι ἀρρώστησε τὸ παιδί της, καὶ τὴν πέταξε κάτω. Στέκει τώρα ἐκεῖ, σὰ μεγάλος βράχος, καὶ τὴ λένε «τσῆ Ἀλήνισσας τὴν πέτρα».* (χφον, σ. 161).

Τὸ χωρίον Σμόκοβον εἶναι ἐκ τῶν γραφικωτέρων εἰς θέαν χωρίων τῶν Θεσσαλικῶν Ἀγράφων, μὲ ἀφθονίαν ὑδάτων καὶ βλαστήσεως. Ὁ πλάτανος τῆς κεντρικῆς πηγῆς του συνδέεται διὰ θρύλων μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου, ἐπειδὴ ἀναφέρονται ὡς πεζεύσαντες καὶ ἀναπαυθέντες ὑπὸ τὴν σκιάν του πολλοὶ τῶν πολεμιστῶν τῶν νεωτέρων χρόνων (Κατσαντώνης, Καραϊσκάκης, Ἀθ. Διάκος), ὡς ἐπίσης καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς μετὰ τῶν στρατιωτῶν του [1].

[1] Ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως ἀρχαιολογικὸν ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ Ἁγία Πα-

Μεγάλη λαϊκὴ πανήγυρις μετὰ χαρακτηριστικῶν ἐκδηλώσεων, τοπικῶν ᾀσμάτων καὶ χορῶν, εἰς τὴν ὁποίαν συνήθως μετέχει καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις «Σύλλογος τῶν ἁπανταχοῦ Σμοκοβιτῶν», τελεῖται κατὰ 29ην Αὐγούστου (ἑορτὴν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου) εἰς γραφικὸν ἐξωκκλήσιον τοῦ χωρίου. Ἰδιάζουσαι ἐπίσης εἶναι αἱ κατὰ τὰς ἀναχωρήσεις τῶν κληρωτῶν - στρατευσίμων τελούμεναι ἑορταί, ὁπότε ἅπαντες οἱ κάτοικοι χορεύουν εἰς τὴν δημοσίαν ὁδὸν καθ' ὅλην τὴν νύκτα μέχρι τῆς ὥρας τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ.

IV. Εἰς τὸ χωρίον *Βαθύλακκος* κατεγράφησαν ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα ἀπὸ τὴν λαϊκὴν φυτολογίαν τοῦ δάσους, ὡς καὶ παραδόσεις περὶ τῆς ἐλάτης καὶ ἄλλων δένδρων. Σημειῶ ἐνταῦθα τὰς περὶ τῆς ἐλάτης.

— *Μιὰ φορὰ μάλωναν ἕνας Χριστιανὸς κ' ἕνας Τοῦρκος γιὰ τὶς θρησκεῖες τους. Ὁ Χριστιανὸς ἔλεγε πὼς «ἡ δική σας θρησκεία γιὰ τὰ ἐλάφια καὶ τὰ εἴδωλα, εἶναι ψεύτικη. Ἐγὼ θὰ παρακαλέσω τὸ Θεό, καὶ θὰ δῇς». Καὶ πῆρε ἕνα ξύλο σάπιο, ἀπὸ κάποιο δέντρο, καὶ τὸ ἔμπηξε στὴ γῆ. Ἀμέσως πῆρε ἀπὸ κρανιὰ κλαδιὰ καὶ τὰ ἔμπηξε στὸ σάπιο ξύλο. Καὶ τότες ἔγινε τὸ θαῦμα. Τὸ σάπιο ξύλο ἄνθισε κ' ἔγινε ὁ ἔλατος!*

Εἰκ. 3. «Τὸ πουρνάρι τῆς Παναγίας» εἰς τὸ χωρίον Βαθύλακκος.

Ὅταν βροῦμε ἕναν ἔλατο σάπιο, παρατηροῦμε πὼς ἔτσι εἶναι. Τὰ κλαδιά του μπήγονται, χωρὶς νὰ συναντιοῦνται, ὥς τὴν καρδιά, καὶ εἶναι σκληρά, ἐνῷ ὁ κορμὸς λειώνει. Καθῶνται ἔτσι, ὅπως τὰ καρφιά. Τὴν κρανιὰ τὴ διάλεξε ὁ Χριστιανός, γιατ' εἶναι τὸ πιὸ στερεὸ ξύλο. (χφον, σ. 350).

ρασκευὴ τοῦ Νεκροταφείου, εἰς τὴν ὁποίαν σώζονται τοιχογραφίαι καλῆς τέχνης ἐν πυκνοτάτῃ σειρᾷ, χρονολογία δὲ ἐξωτερικῆς ἐπιγραφῆς φέρεται τὸ ἔτος 1747. Εἰς τὸν νεώτερον ναὸν τοῦ χωρίου (Ἅγ. Ἀθανάσιος), τὸ ἐν χρήσει Εὐαγγέλιον φέρει χρονολογίαν ἐκδόσεως 1776 (Ἐνετίῃσιν). Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι εἰς ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν τοῦ 1814 ἐν τῷ κοιμητηρίῳ, τὸ χωρίον λέγεται «ICMOKOBON ἐπαρχίας Θαυμακοῦ.»

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀξιόλογος εἶναι καὶ ἡ θρησκευτικὴ παράδοσις περὶ τῆς οἰκοδομήσεως τῆς νέας ἐκκλησίας τοῦ χωρίου, ἥτις ἐγένετο κατόπιν θαυματουργοῦ ὑποδείξεως τῆς Παναγίας, οὐχὶ μὲ τὴν εἰκόνα της, ὡς συνήθως πιστεύεται, ἀλλὰ μὲ τὴν κανδήλαν της.

— *Εἶχε στὰ Παπαδοπουλέϊκα μιὰ παλιὰ ἐκκλησιά, ἡ Κοίμησις. Ἡ Παναγία ὅμως ἔπαιρνε τὸ καντήλι της καὶ τὸ ἄναβε στὸ μεγαλύτερο πουρνάρι τοῦ χωριοῦ, ἀπὸ τὴν ἀντίθετη πλευρά. Ἡ ἐνοριακὴ ἐπιτροπὴ ἐσκέφθηκε νὰ κάμη τὴν ἐκκλησία ἐδῶ, στὴν ἐπιθυμία τῆς Παναγίας.* (χφον, σ. 346) [1].

Διὰ τὸ πουρνάρι αὐτὸ ἢ φιλίκι, ὑπάρχει ἡ δοξασία ὅτι ὅποιος τὸ κτυπήση,

Εἰκ. 4. Τὸ «ὕψωμα» τοῦ ἄρτου, εἰς χωρίον τῶν Θεσσαλικῶν Ἀγράφων.

θὰ πάθη. Εἶναι ἱερὸ δέντρο. «*Δὲν τοὺ χτυπάει κανείς. Οἱ ἀντάρτες ἔκαμαν νὰ τοῦ βάλουν χέρ' κὶ πάλ' σταμάτ'σαν.*» (χφον, σ. 339).

Ἀρχαιολογικαὶ παραδόσεις κυκλοφοροῦσαι ἐνταῦθα εἶναι μόνον αἱ ἀφορῶσαι εἰς ἀνευρισκομένους τάφους ἢ εἰς ἀκαθόριστα μικρὰ κτίσματα, τὰ ὁποῖα οἱ κάτοικοι ὀνομάζουν γενικῶς *τουρκομνήματα* (τὸ τουρκόμνημα).

Ἰδιάζον εἶναι καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ χωρία τῶν Θεσσαλικῶν Ἀγράφων, τὸ θρησκευτικὸν ἔθιμον τοῦ «ὑψώματος» τοῦ ἄρτου κατὰ τὰς πανηγύρεις, τὸ ὁποῖον λαμβάνει χώραν μετὰ τὴν λειτουργίαν εἰς τὸ ὕπαιθρον, ἔξωθι

[1] Σημειωτέον ὅτι καὶ ἡ λεγομένη «νέα ἐκκλησία» φέρει ἐγχάρακτον χρονολογίαν 1777. Τὸ σκαλιστὸν τέμπλον της εἶναι παλαιότερον καὶ ἔχει μεταφερθῆ ἐκ Φουρνᾶ.

τῆς ἐκκλησίας. Ὁ ἱερεὺς εὔχεται ὑπὲρ ὑγείας κλπ., ἐνῷ ὅλοι οἱ παριστάμενοι κρατοῦν ὑψωμένον εἰς τὸν ἀέρα τὸν μεγαλύτερον ἐκ τῶν προσκομισθέντων ἄρτων, ἢ ὅλους μαζὶ μετὰ τῆς κανίστρας (βλ. εἰκ. ἀρ. 4).

Ἡ πολυπληθεστέρα πανήγυρις ἐν Βαθυλάκκῳ τελεῖται κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας Μαρίνης (17 Ἰουλίου), ὅτε συγκεντροῦνται ὑπὸ τὰ δένδρα τοῦ ἑορτάζοντος ἐξωκκλησίου οἱ πανηγυρισταὶ καὶ χορευταί, μὲ μουσικὴν ἀπὸ «κομπανίες» ἐκ Καρδίτσης καὶ Καλλιφωνίου. Ἐμέτρησα πέντε κομπανίες μουσικῶν κατὰ τὴν ἐφετινὴν συγκέντρωσιν, αἵτινες παίζουσαι συγχρόνως συνώδευον χωριστοὺς χορούς, καὶ δὲν ἐχρειάζετο ᾆσμα. Τὰ ᾄσματα ᾄδονται κυρίως κατὰ τοὺς χοροὺς τοῦ Πάσχα, ἰδίᾳ τῆς Τρίτης τοῦ Πάσχα, ὅτε γίνονται καὶ μεταμφιέσεις, καὶ χορεύονται οἱ λεγόμενοι *κλειστοὶ* καὶ *ἐπάνω* χοροί.

Ἕν παλαιότατον δημοτικὸν ᾆσμα κλειστοῦ χοροῦ εἶναι τὸ ἑξῆς.

-Ἄ, μωρὴ Μπεῖνα μου
καὶ Μπεϊνοπούλα μου!
Μὴ λουστῆς, μὴ χτενιστῆς,
στὸ χορὸ μὴν κατεβῆς,
τ' εἶν' ὁ Βόϊβοντας ἐκεῖ
μὲ τὰ προτερήματα
καὶ τὰ παλληκάρια του.
Αὐτὴ δὲν ἀκουρμάστηκε,
λούστηκε, χτενίστηκε,
στὸ χορὸ κατέβηκε.
Σάν τὴν εἶδ' ὁ Βόϊβοντας
ζάλες τὸν ἐπιάσανε,
ζάλες τὸν ἐκούνησαν.
- Ποῦ 'σαι, βρὲ πρωτόγερε;
ποῦ ν' τὰ προυτιρήματα (πρωτογερήματα;)
καὶ τὰ καταλύματα;
- Στὸν ἀπάνου μαχαλᾶ
καὶ στὴν κάτ' τὴ γειτονιά. (Χφον, σ. 328 - 9).

V. Τὸ *Ἀηδονοχώρι* εἶναι ἐπίσης ἐκτισμένον εἰς κοιλάδα ἐκ δασῶν ἐλάτης, κάτωθι τῆς κορυφῆς Ἀγγελίνας. Ἔχει ἡρωικὴν παράδοσιν καὶ πολλοὺς τοπικοὺς θρύλους. Αἱ οἰκίαι του, μετὰ ξυλίνων προστῴων καὶ ἀετωμάτων, εἶναι ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων εἰς παλαιότητα καὶ ἀρχιτεκτονικὴν τῆς περιοχῆς,

εἰς δὲ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς νεωτέρας ἐκκλησίας παραδίδεται ὅτι εἰργάσθη καὶ ὁ Καραϊσκάκης.

Οἱ σῳζόμενοι θρῦλοι περὶ τῆς διελεύσεως ἡρώων, ὡς καὶ τὰ ᾀδόμενα κλέφτικα τραγούδια, τὰ «καθιστ'κά», ὑποδηλοῦν τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς περιπετείας τοῦ χωρίου. Ἀπὸ τὰ περισσότερον δημοφιλῆ ἐδῶ ᾄσματα εἶναι τὸ «τοῦ λαβωμένου καπετάνιου» ἢ «κλέφτη», τὸ ὁποῖον κατέγραψα εἰς ποικίλας παραλλαγάς.

Εἰς τὸ Ἀηδονοχώρι ἠχογράφησα καὶ τὴν μουσικὴν ἰδιάζοντος τοπικοῦ χοροῦ, τοῦ εἴδους τῶν *διπλῶν* ἢ *θηλυκωτῶν* (βλ. εἰκ. ἀρ. 5), ὅστις ἐκτελεῖται ὑπὸ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, μόνον κατὰ τὴν Τρίτην τοῦ Πάσχα. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκεί-

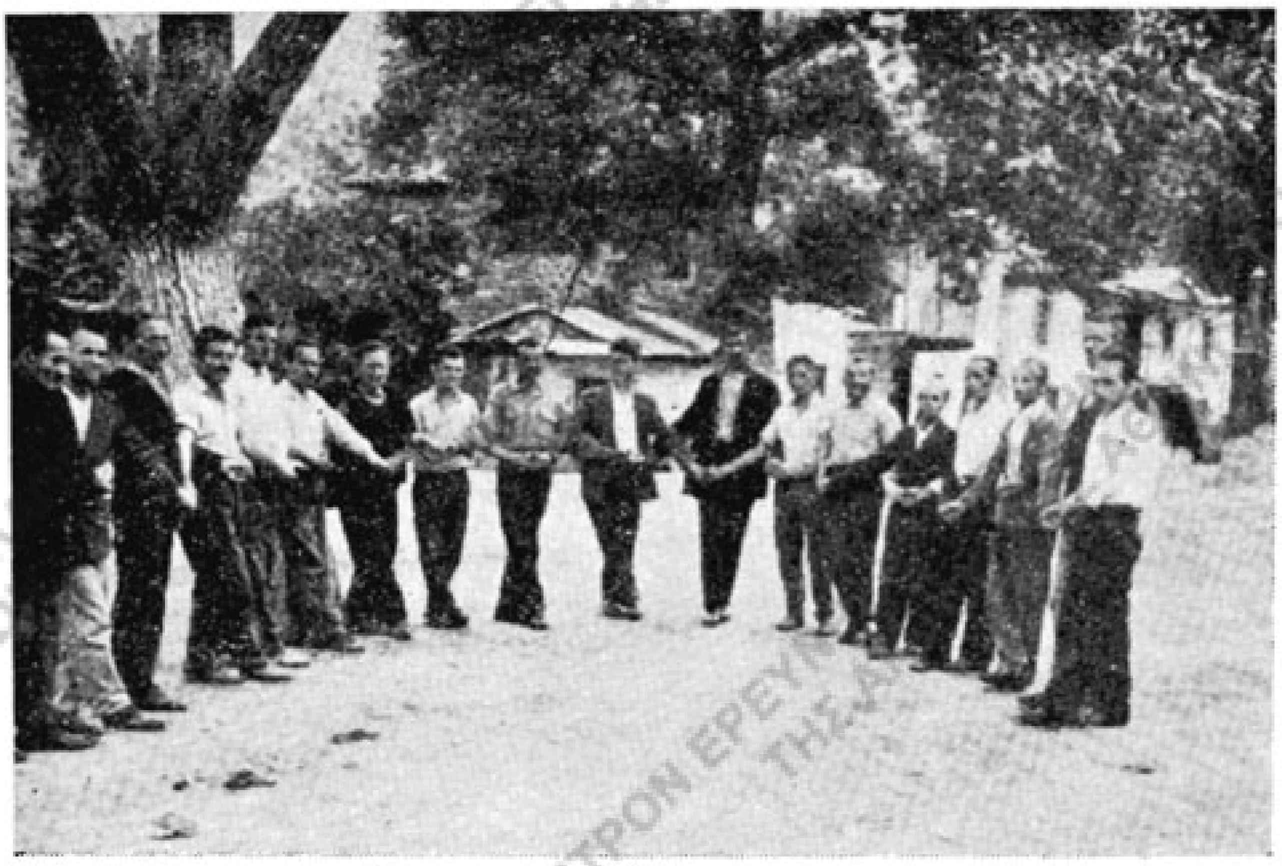

Εἰκ. 5. Παράστασις τοῦ χοροῦ «τάϊ - τάϊ».

νην ἡ διασκέδασις εἶναι ἐλευθεριωτέρα δι' ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ὡς ἐκ τούτου δὲ λαμβάνουν χώραν καὶ μεταμφιέσεις καὶ μιμικαὶ παραστάσεις μὲ τὴν πρωτοβουλίαν γυναικῶν. Ὁ ἐν λόγῳ χορὸς ὀνομάζεται «*Τάϊ - τάϊ*», πιθανῶς ἀπὸ τὰς ἐπαναλαμβανομένας συλλαβὰς τοῦ «*τ' ἀϊνέβαινε*», λέξεως ὑπαρχούσης εἰς τὸν δεύτερον στίχον τοῦ ᾄσματος· (βλ. κατωτέρω).

Χορεύεται μὲ γραφικότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν, κάμνει δὲ ἐντύπωσιν ἡ ἐναλλαγὴ τῶν ἀνδρικῶν καὶ γυναικείων φωνῶν, αἵτινες διαδέχονται ὁμαδικῶς ἡ μία τὴν ἄλλην, πρὶν ἢ τελειώσουν. Σημειωτέον ὅτι οἱ Ἀηδονοχωρῖται μετὰ δυσκολίας ἐδέχθησαν ν' ἀναπαραστήσουν κατὰ μῆνα Ἰούλιον (ἔστω καὶ ἐν ἑορτῇ τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς) τὸν χορὸν τοῦτον, διότι τὸν ἐκτελοῦν μὲ λατρευτικὴν ἀποκλειστικότητα μόνον κατὰ τὴν ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα. Παραθέτω τοὺς πρώτους

στίχους μετὰ τῆς μουσικῆς τοῦ ᾄσματος, κατὰ μεταγραφὴν ὑπὸ Σπ. Περιστέρη. (Πρόκειται περὶ παραλλαγῆς τοῦ γνωστοῦ τραγουδιοῦ: «Κόρη καὶ Χρυσικός»).

Τῆς 'Αλεξάντρας τὸ βουνὸ κανεὶς δὲν τ' ἀνεβαίνει·
κ' ἡ κόρη ὁποὺ τ' ἀνέβαινε πλέκοντας τὸ γαϊτάνι,
πλέκοντας κι ἀργοπλέκοντας καὶ σιγοτραγουδώντας.
Κι ὁ χρυσικὸς ἀγνάντευε ἀπὸ τὸ παραθύρι.
- Αὐτοῦ σοῦ στέλνω, κόρη μου, ἕνα σκαρδὶ μετάξι,
νὰ φκειάσῃς μπούλιες δώδεκα καὶ πέντε φουστανέλλες
κι ἂν ξαπομείνῃ τίποτα, φκειάσ' τηνε σιρεβέτα (= σερβιέτα ;)
κ' ἡ σιρεβέτα νά 'ν' τρανή, νά 'χῃ σαράντα φοῦντες. (Χφον, σ. 407).

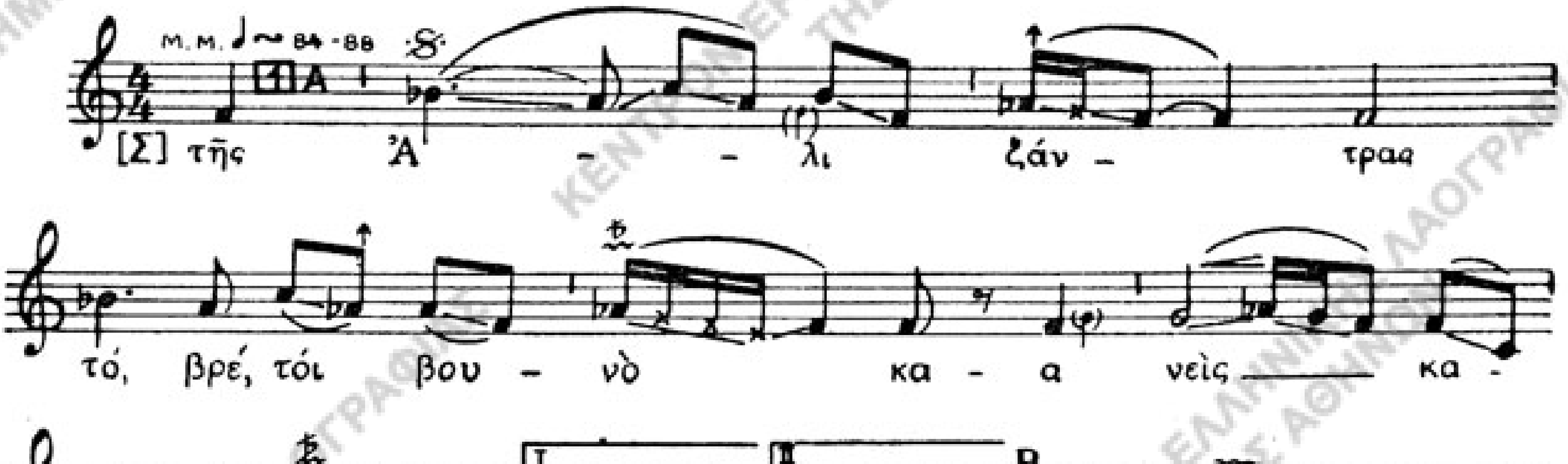

ΕΜΣ. δρ. 2915 ταιν. 206Α4

Λόγῳ τῆς γειτνιάσεως τοῦ 'Αηδονοχωρίου μὲ τὸ δάσος (ὅπως εἶναι καὶ ἡ περίπτωσις τοῦ Βαθυλάκκου) ἐπιχωριάζουν ἐνταῦθα μῦθοι ζῴων (ἰδίᾳ τῶν ἀγριμιῶν), ἐπίσης δὲ καὶ πολλαὶ παραδόσεις, ἀναφερόμεναι εἰς ξωτικὰ ὄντα τοῦ δάσους καὶ τῶν ποταμῶν (χειμάρρων).

— Περνώντας ἀπὸ τὴ γέφυρα, ρίχνουν κουλοῦρι ἢ ἀσῆμι, γιὰ νὰ μὴ τοὺς κάμη κακὸ ἡ Λάμια, ἰδιαίτερα ὅταν περνάη Συμπεθερικό. Μιὰ φορὰ βγῆκε μπροστὰ ἡ Λάμια καὶ τοὺς σταμάτησε, καὶ ζήτησε ἀπὸ τὰ ὄργανα νὰ τῆς ποῦν τὸ τραγούδι της. Τὸ τραγούδι της πρέπει νὰ τὸ ξέρης, κ᾽ εἶν᾽ ἔτσι:

Ἕνας εἶναι ὁ Θεὸς
δυο-κέρατο τὸ βόδι,
τριο-πόδ᾽ ἡ πυροστιά,
τεσσεροβύζι τὸ μοσκίδ᾽
πέντε δάχτυλά ᾽χ᾽ ἡ χεῖρα
ἕξ᾽ ἀστέρια ἔχ᾽ ἡ Πούλια . . .
ὀχτωπόδια στὸ γιαλό,
ἐννιὰ μῆνες τοὺ πιδί,
δεκαβύζι τὸ σκρουφὶ (= γουρουνάκι),
ἕντεκα μῆνις τ᾽ ἄλογο,
δώδεκα μῆνις τὸ μουλάρ᾽.

— «Πὲς κὶ τοὺ δεκατρία», φώναξε ἡ Λάμια. Καὶ ἕνας τῆς εἶπε: — «Δεκατρίξεις καὶ ξερός!» Καὶ ἡ Λάμια διελύθη καὶ πέρασαν. (χφον, σ. 418 - 19).

Ἀπὸ τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου ἰδιάζον καὶ εὐθύμου χαρακτῆρος εἶναι τὸ λεγόμενον «*τοῦ νουνοῦ τὸ πεσχέσ᾽*», ὡς ἑξῆς.

—Στὰ μισὰ ἀπ᾽ τοὺ τραπέζ᾽, θὰ λειανίσουν τὸ ψητὸ τοῦ νονοῦ· θά ᾽χ᾽ τὰ γλυκίσματα, τὴ μπότσα ἀπ᾽ τὸ κρασὶ καὶ τὰ ποτήρια. Τὰ φορτώνουν πάνω σ᾽ ἕναν κερατζῆ (ἀγωγιάτη), *ποὺ παριστάνει γάϊδαρο καὶ φορεῖ σαμάρι, κρυμμένος μὲ τὴν κουβέρτα. Αὐτὸς βαδίζει μὲ τὰ τέσσερα, ἔχει καπίστρι, κύπρο* (= κουδούνι) *στὸ λαιμὸ καὶ λουλούδια. Κάνει καὶ χωρατά, καὶ κλωτσάει τάχα καὶ πάει πρὸς τὸ συμπεθερικό, νὰ τοὺς δώση τὰ «κουμπαρούδια» (τὸ ψητό, τὸ κρασί, τὰ γλυκά, ὅ,τι ἔχει ὁ νουνὸς νὰ προσφέρη). Ἀπὸ πίσω ἔρχονται οἱ σερβιτόροι (τὸ παιδὶ τοῦ κουμπάρου, ὁ παρακούμπαρος καὶ ὁ κουμπάρος), ποὺ θὰ τὰ προσφέρουν. Ἕνας-ἕνας ποὺ σηκώνει τὸ ποτήρι του, λέει. — «Καλῶς ὥρισε τὸ γιομάτο σου, κύρ-Νονέ! Νὰ σοῦ ζήσουν τὰ κουμπαρούδια!».* (χφον, σ. 422).

Εὐθύμου χαρακτῆρος ἐπίσης καὶ πνευματώδη εἶναι τὰ εἰς τὰ χωρία τῆς περιφερείας ἀναφερόμενα περιπαίγματα, ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς γείτονας Ρεντινιώτας, οἵτινες ὅμως τὰ ἀνταποδίδουν.

VI. Τὸ χωρίον *Ρεντίνα* εἶναι τὸ μεγαλύτερον καὶ ἱστορικώτερον τῆς περιοχῆς, ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα τοῦ Δήμου Μενελαΐδος. Ἄφθονοι εἶναι καὶ ἐνταῦθα αἱ ἱστορικαὶ παραδόσεις, αἵτινες ἀναφέρονται α) εἰς σωζόμενα ἴχνη ἀρ-

χαίων μνημείων, β) εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ρεντίνας καὶ γ) εἰς τὴν δρᾶσιν τοῦ τοπικοῦ ἄρχοντος Τσολάκογλου ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

1. *Βρέθ'καν τάφ', ποὺ εἶχαν μέσα ὅλα τὰ χρειαζούμενα τοῦ ἀνθρώπου· λαηνάκια, κουμπαράδες, ξίφια, τασάκια, κουταλάκια, μαχαίρια. Λοιπὸν αὐτὸ δείχν' πὼς δὲν πέθαιναν μὲ τ'ν ἡσυχία τς, ἀλλὰ ξαφνικά. Τοὺς εὕρισκε ὁ θάνατος ἐκεῖ ποὺ χώνονταν μὲ τὰ πράγματά τους, ἀπὸ τ' Ὀργικό.* (χφον, σ. 469).

2. *Ὁ Φράγκος καὶ ὁ Μόσχος ἦταν στὴ Ρωσία καλόγεροι, κ' ἤφεραν πολὺ χρῆμα, ἀγόρασαν ὅλα τὰ χτήματα κ' ἀνακαίνισαν τὸ Μοναστήρι. Ἡ ἐκκλησία εἶναι πολὺ παλαιά. Τὸν τόπο της τὸν ἔδειξε τὸ ἴδιο τὸ εἰκόνισμα τῆς Παναγίας, ποὺ ἔφευγε κ' ἐπήγαινε ἐκεῖ ποὺ ἤθελε. Ἔφτασε νά 'χῃ τὸ μοναστήρι πενήντα καλογήρους. Εἶχε μετόχια στὴ Ρωσία, στὸ Δομοκό, στὸ Σμόκοβο, στὴ Δράνιστα. Τὸ κρασὶ ποὺ γινόταν ἐδῶ πάνω στ' ἀμπέλια, στὸ βουνό, τὸ κατέβαζαν μὲ σούϊλα* (= σωλῆνες) *στὸ Μοναστήρι. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ γάλα, τὸ φέρναν ἔτσι κάτω, ἀπὸ τὰ μαντριά. Ἔφευγαν τὰ γελάδια ἀπὸ δῶ μόνα τους καὶ πήγαιναν στὰ λιβάδια. Ὅταν ἔκανε ζέστη πολλή, ὁ ἀετὸς ἀπὸ πάν' ἀπ' τὸν οὐρανὸ βάσταε ἤσκιο στὸν τσοπάνη ποὺ φύλαγε τὰ γελάδια τοῦ Μοναστηριοῦ.* (χφον, σελ. 77, 115, 460) [1].

Εἰκ. 6. Τὸ καθολικὸν τῆς Μονῆς τῆς Υ. Θ. καὶ τοῦ Ἁγ. Βασιλείου Ρεντίνης.

3. *Παλιότερα εἴχαμ' ἐδῶ τὸν πύργο τοῦ Τσολάκογλου, ποὺ ἦταν διοικητὴς τῶν Ἀγράφων. Πρῶτος στὴ Λάρισα ὁ Πασᾶς, δεύτερος στὰ Γιάννινα ὁ Ἀλῆς, τρίτος ὁ Τσολάκογλους ἐδῶ. Ἐρχόταν ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἐδῶ καὶ τὸν φιλοξενοῦσε. Ἦρθε ὅμως κάποτε κι ὁ μεγάλος Πασᾶς ἀπ' τὴ Λάρισα* [ὁ Χουρσὶτ] *νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ καὶ τὸν φτόνεσε. Τὸν κάλεσε στὴ Λάρισα καὶ τὸν ἐξαφάνισε. Ἔμεινε ἡ Κούλια* (= πύργος) *κι ἀργότερα πέρασε ὁ Καραϊσκάκης. Ἦρθε γιὰ νὰ βάλῃ φωτιὰ στὸ σπίτι.*

---

[1] Κατὰ τὴν προφορικὴν παράδοσιν ὁ ναὸς εἶναι τοῦ Θ' αἰῶνος. Ἡ ἀνακαίνισίς του φαίνεται γενομένη τὸ 1579. Εἰς τὰς ἐσωτερικὰς τοιχογραφίας ὑπάρχει χρονολόγησις «ἀνιστορήσεως» ὑπὸ Φράγκου καὶ Μόσχου 1662. (Διὰ τὰς διαφόρους ἐπιγραφὰς καὶ τὰ χρονογραφήματα τοῦ ναοῦ, βλ. τὰ σημειώματα *Ι. Σπετσιέρη* εἰς τὸ Δελτ. Χρ. Ἀρχ. Ἑταιρείας, τόμ. Η' (1908) σελ. 68 - 73). Ἡ μονὴ ἑορτάζει κατὰ τὴν 15ην Αὐγούστου καὶ τὴν 22αν Μαρτίου.

Ἡ γυναῖκα τοῦ Τσολάκογλου ζήτησε μισὴ ὥρα προθεσμία, νὰ φύγῃ καὶ νὰ μὴ τὸ δῇ. Μὰ φεύγοντας εἶδε ἀπὸ μακρυὰ τὸν καπνὸ καὶ τὴ φωτιά, καὶ πέθανε (σ. 84).

Ἡ παλαιοτέρα ἔντονος θρησκευτικὴ ζωὴ τῆς Ρεντίνας φαίνεται σαφῶς ἀπὸ τοὺς πλουσίους ναοὺς καὶ τὰ πολλὰ ἐκκλησίδια,τὰ ὁποῖα τὴν περιβάλλουν.Ὑπάρχουν 4 εὐπρεπεῖς ναοὶ ἐντὸς τοῦ χωρίου καὶ περὶ τὰ 15 ἐξωκκλήσια πέριξ αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα δίδουν καὶ τὰ τοπωνύμια εἰς τὴν περιοχήν [1].

—*Ἔχει τέσσερα ἐξωκκλήσια, ποὺ ἔρχονται σταυροειδῶς γύρω στὸ χωριό... Συμβαίνει γύρω στὰ ἐκκλησάκια νὰ εἶναι καὶ δασύλλια, ὁπότε φαίνονται σταυρωτὰ οἱ τέσσερις τοῦφες... Ἦταν καὶ σταυρὸς καρφωμένος στὴ γῆ, σὲ ψηλὸ μέρος, μὲ τὸν Ἐσταυρωμένο, ποὺ κοίταζε κατὰ τὸ χωριό. Εἶχε σκεπὴ μὲ τσίγγο ἀπὸ πάνω. Θὰ ἦταν ἐκεῖ ὡς τὸ 1934. Τώρα ἔχουν προσκυνητάρ᾽. (Ζωοδόχος Πηγὴ) ἀλλὰ λένε «στὸ Σταυρό.»* (χφον, σ. 77 καὶ 82).

Ἀπὸ τὰ ἰδιάζοντα λατρευτικὰ ἔθιμα τοῦ χωρίου σημειώνω α) *Τὰ μπαϊράκια: Τὴ Δευτέρα τοῦ Πάσχα τὸ πρωί, βγάζουν ἔξω ἀπὸ νωρὶς ὅλα τὰ λάβαρα («μπαϊράκια») τῆς ἐκκλησίας, καθὼς καὶ τὰ «κειμήλια»* (=ἅγια λείψανα) *καὶ φωνάζουν στὸν κόσμο νὰ προσφέρῃ* (χρήματα), *γιὰ νὰ τὰ κρατήσῃ στὴ λιτάνευση. Λένε π. χ. «Ὁ ἅγιος Κωνσταντῖνος 50 δραχμές!» Ὅποιος ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν πάρῃ, ἐπειδὴ τὸ ἔχει τάξει, πληρώνει καὶ περισσότερα. Μπορεῖ νὰ φτάσῃ νὰ δώσῃ 500 καὶ 1000 δραχμὲς (γίνεται πλειοδοσία). Τὰ κειμήλια πληρώνονται περισσότερο. Κι ἂν δὲν θέλῃς νὰ τὰ κρατήσῃς ὁ ἴδιος, τὰ δίνεις σ᾽ ἕνα παιδί. Οἱ ξενητεμένοι ἰδίως πληρώνουν. Μόλις τελειώσῃ ἡ πλειοδοσία, ὁ παπᾶς μπροστὰ μὲ τὰ λάβαρα καὶ τὰ κειμήλια κάνει γύρα τὸ χωριό, ὡς 1 - 1½ ὥρα. Διαβαίνοντας μὲ τὴ λιτανεία «ὑψώνουν» τὰ γύρω δέντρα* [δηλ. ἐνθέτουν εἰς τὸν κορμόν των τεμάχιον εὐλογηθέντος ἄρτου]. *Ἕνας μ᾽ ἕνα τρυπανάκι τρυπάει τὰ δέντρα καὶ βάζει μέσα τὸ κομμάτι τὴν προσφορὰ (ὕψωμα) καὶ τὸ σφραγίζει ἀμέσως μὲ ξύλο. Εἶναι γιὰ νὰ φυλάῃ τὸ χωριό. Συγκεντρώνονται ἔπειτα ὅλοι στὴν Πλατεῖα καὶ κάνουν ἁγιασμό. Ὁ παπᾶς τοὺς ραντίζει ὅλους. Καὶ τὸ ἀπόγευμα, στὸ ἴδιο μέρος, γίνεται χορός.* (χφον, σ. 72 - 3 καὶ 114).

β) *Τὸ κολύμπημα ἢ θυμιάτισμα. Τὴ δεύτερη μέρα ἀπὸ τὰ Φῶτα, δηλ. τ᾽ ἅη Γιαννιοῦ, ὅταν βγάλῃ τὸ θυμιατὸ ὁ παπᾶς καὶ δὲν προφτάσῃ ἕνας ποὺ ἄργησε νὰ θυμιατιστῇ* (στὴν «Τιμιωτέραν» τοῦ Ὄρθρου), *τότε εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τάξῃ κάτι πὼς θὰ πληρώσῃ στὴν ἐκκλησιὰ ἢ πὼς θὰ κεράσῃ τὴν παρέα. Ἀλλιῶς τὸν πιάνουν ὅλοι ἀπὸ τὰ πόδια καὶ τὸν πηγαίνουν στὴ βρύση, στὴ γοῦρνα μὲ τὸ νερό, καὶ τὸν βουτοῦν, τὸν «κολυμποῦν». Παλαιότερα γινόταν σὲ πολ-*

[1] Ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου φέρει ἐσωτερικὴν χρονολογίαν «ἀνιστορήσεως» αψιθ´ (1719).

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

λοὺς αὐτὸ τὸ κολύμπημα. Καὶ λένε πὼς οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου πήγαιναν ἐπίτηδες ἀργὰ στὴν ἐκκλησία (ἢ «δὲν πήγαιναν στὸ θυμιατό», ὅπως λέγανε), γιὰ νὰ τοὺς πιάσουν νὰ τοὺς πᾶνε στὸ νερὸ καὶ νὰ ἐπιδειχθοῦν ἔτσι πληρώνοντας πολλά. (χφον, σ. 139)[1].

Τὰ ἐν Ρεντίνῃ σωζόμενα δημοτικὰ τραγούδια ἀναφέρονται ὄχι μόνον εἰς τοὺς παλαιοτέρους κλέφτας καὶ ἁρματολοὺς ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Θεσσαλοὺς ἀγωνιστὰς τῶν νεωτέρων χρόνων:

Ὅλες οἱ στάνες σμίξανε καὶ γίνηκαν μπουλούκια,
καὶ σύ, Γιῶργο μ', δὲ φαίνεσαι σὲ κάνα καραούλι,
γιὰ νὰ σφυρίξῃς κλέφτικα, νὰ μάσῃς τὰ μπουλούκια.
Σὲ κλαῖνε χῶρες καὶ χωριά, χωριὰ καὶ βιλαέτια,
σὲ κλαίει κ' ἡ δόλια σ' σεβαστιὰ (= ἀρραβωνιαστικιὰ)
αὐτὴ ἡ δόλια Λίτσα.
Στὸ παραθύρι κάθεται, τοὺς κάμπους ἀγναντεύει
γλέπει τὸν κόσμο π᾽ὄρχεται πεζὸς κι ἁρματωμένος·
γλέπει τὸ Δία νά 'ρχεται, στὰ μαῦρα εἶναι ντυμένος,
- Διά μου, τὸ ποῦ 'ν' ὁ Γιῶργος μου, τὰ σπλάχνα τῆς καρδιᾶς μου;
- Τὸ Γιῶργο τὸν βαρέσανε στ' Ἅϊ Γιωργιοῦ τὸν πλάτανο· [sic]
τὸ δαχτυλίδι σοῦ φερα, γιὰ νὰ τὸ ἐ-πιστέψῃς[2]. (χφον, σ. 95).

Ἰδιάζοντα εἶναι ἐπίσης τὰ περὶ τὴν τελευτὴν ἔθιμα τοῦ χωρίου, τὰ ὁποῖα καὶ κατέγραψα ἐν λεπτομερείᾳ (χφον, σ. 116 - 126) ἀπὸ καλὴν περιγραφὴν τοῦ Θωμᾶ Κονταξῆ, ἐτῶν 62.

Ἡ Ρεντίνα, φερομένη καὶ ὡς Ρενδίνα ἢ Ρενδύνα κατὰ τοὺς προγενεστέρους αἰῶνας, ὁπότε ἦτο ἕδρα ἐπισκοπῆς μετὰ ἀκμαζόντων σχολείων, εἶναι ἐκ τῶν ἀστικωτέρων χωρίων τῆς περιφερείας, λόγῳ καὶ τῶν παλαιοτέρων μεταναστεύσεων τῶν κατοίκων αὐτῆς εἰς τὰς τουρκικὰς καὶ εὐρωπαϊκὰς χώρας, ἤδη δὲ εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὰς ἑλληνικὰς μεγαλοπόλεις[3]. Ἐκ παραδόσεως οἱ κάτοικοι αὐτῆς ρέπουν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας. Αὐτὴ ἄλλωστε ἡ γεωργικὴ πτωχεία τοῦ ἐδάφους ἐξαναγκάζει εἰς ἐκπατρισμόν, χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι ἡ λεγομένη σχετικῶς παροιμία, ὅτι «*Γιὰ νὰ ζήσῃ κανεὶς στὴ Ρεντίνα, πρέπει νὰ εἶναι ἢ σιδερένιος* (στὴν ἀντοχὴ) *ἢ μαλαματένιος*» (πλούσιος). (χφον, σ. 87).

[1] Τὸ ἔθιμον εἶναι γνωστὸν καὶ εἰς τὰ ἄλλα χωρία τῶν Ἀγράφων.

[2] «Γεώργιος Ντουράκης ἢ Τσούκας, ὁπλαρχηγὸς ἀπὸ τὴ Ρεντίνα. Ἐπολέμησε τοὺς Τούρκους καὶ ἐσκοτώθηκε τὸ 1881. Ἡ ἀρραβωνιαστικιά του ἴσως ζῇ τώρα καὶ εἶναι 98 χρονῶν» (πληροφ. χωρικῶν).

[3] Ἐν Ἀθήναις ὑπάρχει «Σύλλογος τῶν ἁπανταχοῦ Ρεντινιωτῶν», ὅστις ἀριθμεῖ περὶ τὰ 650 μέλη.

Περαίνων, δύναμαι νὰ προσθέσω γενικάς τινας παρατηρήσεις, ἀφορώσας εἰς τὴν μουσικὴν καὶ τὰ ᾄσματα τῶν ἓξ τούτων χωρίων:

α) Εὐκόλως δύναταί τις νὰ διαπιστώσῃ καὶ ἐνταῦθα τὴν ἤδη γνωστὴν παρατήρησιν, ὅτι τὸ ᾀδόμενον ᾆσμα περατοῦται συνήθως εἰς τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον τοῦ τελευταίου δεκαπεντασυλλάβου στίχου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται καὶ κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῶν τραγουδιῶν.

β) Οἱ ἄνδρες ἀγαποῦν κατὰ προτίμησιν «τὰ τσάμικα καὶ τοὺς ρουμελιώτικους χοροὺς» ἐπειδή, ὡς οἱ ἴδιοι λέγουν, «βαρεῖ κλαρίνο». (χφον, σ. 79).

β) Ὡς οἱ ἴδιοι ἐπίσης παρατηροῦν, «*δὲν θυμόμαστε ὥς τὸ τέλος τὸ τραγούδ', γιατὶ ἀποσταίνουμε στὸ χορὸ καὶ τ' ἀφήνουμ' ἔπειτα*. (χφον, σ. 24).

δ) Προτιμοῦν εἰς τὸ τραπέζι τὰ κλέφτικα, ποὺ εἶναι κάπως θρηνητικά, διότι ὅπως μοῦ ἐξήγησαν οἱ χωρικοί, «*ὅταν πιοῦμε κανένα ποτηράκι, θέλουμε νὰ κλάψουμε κιόλας*». (χφον, σ. 80).

ε) Τὰ σημερινὰ μοντέρνα τραγούδια τῆς νεολαίας τὰ ἀποκαλοῦν περιφρονητικῶς «*τραγούδια τσ' βρακοζώνας*». (χφον, σ. 207).

Ὡς πρὸς τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν κατοίκων τῶν Θεσσαλικῶν Ἀγράφων, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν βάσιν του εἶναι βόρειον, διεπίστωσα σοβαρὰς ἀποκλίσεις πρὸς τὴν κοινὴν νεοελληνικὴν καὶ τὸ νότιον ἰδίωμα, ἀλλὰ καί τινας τύπους ἰδιάζοντας. Σημειῶ τὰ κατ' ἐξοχὴν ἀξιοπρόσεκτα φαινόμενα α) τῆς ἐμπροθέτου γενικῆς (π. χ. στὶς 3 *ἀπ' τὸ Μάρτη*, στὰ μισὰ *ἀπ' τὸ δρόμο*, τὸ φῶς *ἀπ' τὰ μάτια τ'*, στὴν ἄκρη *ἀπ' τὴν κάμαρα*, τὸ ψωμὶ *ἀπ' τὸ παιδὶ* κ.ἄ.) καὶ β) τῆς ἀναπτύξεως ἑνὸς *ι* ἔπειτα ἀπὸ τὰ φωνήεντα *α* καὶ *ο* (π. χ. *τὰ κλεφτόϊπουλα, Ἀϊλεξανδρινός, τ' ἀϊνεβαίνει, τάϊ πουλιά, σ' ἀϊγαπῶ, στάϊ βουνά*, κ. ἄ.).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Γ΄.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΧΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΡΩΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΜΑΛΑΚΑΣΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ (14 ΙΟΥΛ. – 12 ΑΥΓ. 1959)

υπο ΔΗΜ. Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

Τὰ χωρία τῆς πρώην ἐπαρχίας Μαλακασίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων *Χουλιαράδες*, *Βαπτιστὴς* (τέως *Γκούρα*), *Πετροβούνι* (τέως *Βασταβέτσι*), *Μιχαλίτσι* καὶ *Πράμαντα* κεῖνται νοτιοανατολικῶς τῆς πόλεως Ἰωάννινα, πρωτευούσης τῆς Ἠπείρου, εἰς ἀπόστασιν 35 περίπου χιλιομέτρων ἀπ' αὐτῆς ἐπὶ ὄγκου ὀρεινοῦ, ἀνάντους καὶ δυσπροσίτου πανταχόθεν, εἰς ὕψος ἀπὸ 350 - 1335 μ., ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ ποταμοῦ *Ἀράχθου* μετὰ τοῦ παραποτάμου του *Καλαρρυτινοῦ*[1] *(Ντουβιάκα)* παρὰ τὰ ὄρη *Τζουμέρκα*.

Ἡ μορφολογία τοῦ ἐδάφους τῆς περιοχῆς εἶναι ὀρεινὴ μετά τινων ὀλίγων λωρίδων καλλιεργησίμου γῆς εἰς τὰς πλευρὰς τῶν βουνῶν καὶ τὰς βαθείας καὶ ἀποτόμους χαράδρας, τὸ δὲ κλῖμα εἶναι ψυχρὸν κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ δροσερὸν κατὰ τὸ θέρος.

Τὸ χωρίον «*Χουλιαράδες*»[2], κείμενον εἰς ὕψος 1079 μ., ἀριθμεῖ περὶ τοὺς 850 κατοίκους, τὸ «*Βαπτιστής*», ὀλίγον χαμηλότερον καὶ εἰς μιᾶς ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τοὺς «Χουλιαράδες», περὶ τοὺς 250 κατοίκους· τὸ *Πετροβούνι* μετὰ τῶν συνοικισμῶν «*Χαροκόπου*», «*Κέδρος*», «*Ποτιστικὰ*» καὶ «*Ξηροβούνι*» περὶ τοὺς 1200 κατοίκους, τὸ *Μιχαλίτσι*, ἐκτεινόμενον εἰς μῆκος 5 περίπου χιλιομέτρων, περὶ τοὺς 800 κατοίκους, τὸ δὲ χωρίον *Πράμαντα*[3] εἰς τὰς παρυφὰς τοῦ ὑψώ-

---

[1] *Καλαρρυτινὸς* ὠνομάσθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ χωρίου *Καλαρρῦτες*, ὅθεν πηγάζει. Παρὰ τὴν ἐπίσημον καθιέρωσιν τῆς ὀρθογραφίας τοῦ ὀνόματος, ὀρθοτέρα ἐθεωρήθη ἡ γραφὴ *Καλαριτινὸς* καὶ *Καλαρῖτες*, διότι ὑπὸ τῶν ἐπιτοπίων βλαχοφώνων, ὡς καὶ τῶν πλησιοχώρων *Σερακιωτῶν* καὶ *Ματσουκιωτῶν*, οἱ *Καλαρῖτες* λέγονται *calar*. Ἡ λέξις εἶναι βλαχικὴ σημαίνουσα τὸν ἱππέα, «ἴσως δ', ὡς ἔγραψεν ὁ *Χρ. Ἰ. Σούλης*, κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ἡ κοινότης ἐδόθη ὡς τιμάριον εἰς σπαχῆν (=ἱππέα) τινα Τοῦρκον». Βλ. *Χ. Ἰ Σούλην*, εἰς Ἠπειρ. Χρον., τόμ. 7 (1932) σ. 150.

[2] Κατ' ἐπιτοπίαν παράδοσιν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῶν Χουλιαράδων, ἐκ τοῦ γειτονικοῦ Πετροβουνίου προελθόντες, εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὰ ἀφθονοῦντα τότε ἐν τῇ περιοχῇ δάση καὶ κατεσκεύαζον *χουλιάρια* καὶ ἄλλα σχετικὰ εἴδη. Ἐκ δὲ τῆς φράσεως τῶν περιοίκων «*πᾶμε στοὺς χουλιαράδες*», δηλαδὴ εἰς τοὺς κατασκευαστὰς τῶν χουλιαρίων, λέγουν ὅτι προῆλθεν ἡ τοπωνυμία. Βλ. *Χ. Ἰ. Σούλη*, Τοπωνυμικὸν τῶν Χουλιαράδων, Ἠπειρ. Χρον., τόμ. 7 (1932) σ. 220 - 21.

[3] Τὰ *Πράμαντα* μέχρι τοῦ 1881 ὑπήγοντο εἰς τὴν Τουρκίαν, ὁπότε διὰ τῆς συνθήκης

ματος *Στρογγούλα*, εἰς τὴν καρδίαν τῶν Τζουμέρκων, ἀποτελεῖ κωμόπολιν ἐκ 4.000 κατοίκων.

Οἱ κάτοικοι τῶν ἐν λόγῳ χωρίων ἐπαγγέλλονται κυρίως τὸν κτίστην, ἀπέρχονται δὲ πρὸς ἐξεύρεσιν ἐργασίας μετὰ τὰς ἀπόκρεως εἰς τὰς διαφόρους πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς Ἑλλάδος κατὰ *«μπ(ου)λούκια»* ἢ *«παρέες»*. Εἰς κάθε μπ(ου)λούκι προΐσταται ὁ *«μάστορας»* ἢ *«ἀρχιμάστορας»*, ὅστις φροντίζει διὰ τὴν ἐξεύρεσιν ἐργασίας, τὴν πληρωμήν, τὴν ἐπιστασίαν κτλ. Ἡ ἀποδημία τῶν μαστόρων διαρκεῖ μέχρι τῶν μέσων Νοεμβρίου, ὁπότε οὗτοι ἐπανέρχονται εἰς τὰς ἑστίας των καὶ ἐπιμελοῦνται τῶν ὀλίγων κτημάτων των ἀναμένοντες πάλιν τὴν ἄνοιξιν. Εἶναι πολὺ φυσικὸν ἐκ τούτου ἡ οἰκονομία τοῦ τόπου νὰ εὑρίσκεται εἰς πολὺ χαμηλὸν ἐπίπεδον, ἐφ' ὅσον στηρίζεται κυρίως εἰς τὰ ἐκ τῆς οἰκοδομικῆς ἐργασίας πενιχρὰ εἰσοδήματα τῶν μαστόρων. Μηδαμινὰ εἶναι ὡσαύτως καὶ τὰ ἔσοδα ἐκ τῶν ὀλίγων γεωργικῶν καὶ κηπευτικῶν προϊόντων αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς μικρᾶς οἰκοσίτου κατὰ τὸ πλεῖστον κτηνοτροφίας. Μόνον εἰς τὰ Πράμαντα ἀκμάζει κάπως ἀκόμη ἡ κτηνοτροφία ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἄλλα χωρία [1].

Οἱ ἄρρενες κάτοικοι τῶν ὡς ἄνω χωρίων κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους διάστημα, ὡς εἴπομεν, ἀποδημοῦν, αἱ δὲ γυναῖκες καταγίνονται μὲ τὰς οἰκιακάς, γεωργικὰς καὶ κτηνοτροφικὰς ἐργασίας. Μόνον δὲ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ χειμῶνος παρατηρεῖται κάποια κίνησις εἰς τὰ χωρία, ὁπότε ἔχουν ἐπιστρέψει οἱ ἄνδρες. Τότε γίνονται βαπτίσεις καὶ γάμοι. Κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἔτους ἐλάχιστοι εἶναι οἱ ἄνδρες, τοὺς ὁποίους δύναταί τις νὰ συναντήσῃ ἐκεῖ. Ἡ ζωὴ τῶν γυναικῶν εἶναι, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων Ἠπειρωτισσῶν, ἀφιερωμένη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἐργασίαν. Αὐταὶ μεταβαίνουν εἰς τοὺς *«λόγγους»* καὶ κόπτουν χονδρὰ ξύλα, τὰ ὁποῖα μεταφέρουν εἰς τὸν οἶκον *«ζαλωμένες στὸν πλάτη»*, ὡς λέγουν, διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν πρὸς θέρμανσιν κατὰ τὸν χειμῶνα, αὐταὶ μεταφέρουν πρὸς ἄλεσιν εἰς τοὺς ὑδρομύλους τὸ σιτάρι ἢ τὸ καλαμπόκι, αὐταὶ παρασκευάζουν τὸ ψωμὶ τῆς οἰκογενείας, σκάπτουν, θερίζουν, ἁλωνίζουν, βόσκουν τὰ γιδοπρόβατα, ὑφαίνουν, κεντοῦν, μετακομίζουν βάρη, ἀνατρέφουν παιδιὰ καὶ τίς οἶδε πόσους ἄλλους κόπους καταβάλλουν νυχθημερὸν μεταβαίνουσαι πεζῇ συνήθως ἀπὸ τόπου εἰς τό-

---

τοῦ Βερολίνου προσηρτήθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὸ κέντρον τῆς κωμοπόλεως κεῖνται μόνον περὶ τὰς 300 οἰκίας, αἱ δὲ ὑπόλοιποι 400 περίπου εὑρίσκονται ἐσκορπισμέναι εἰς τὰς συνοικίας: *Τσόπελας*, *Χρηστοὶ* ἢ *Μετόχι*, *Ντούναβος*, *Ἁγία Τριάς*, *Φράξος*, *Ἁγία Μαρῖνα*, *Λεβέντιστα*, *Σφάντζος* καὶ *Κομματάκια* ἢ *Τούρκα*.

[1] Σημειωτέον δ' ὅτι κατὰ τὸν χειμῶνα τὸ ἥμισυ τῶν κατοίκων τῶν Πραμάντων, ἤτοι οἱ κτηνοτρόφοι καὶ οἱ ἄλλοι μικροεπαγγελματίαι κατέρχονται εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἄρτης καὶ εἰς τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν, οἱ μὲν πρὸς διαχείμασιν τῶν ποιμνίων των, οἱ δὲ πρὸς ἐξεύρεσιν ἐργασίας. Οὗτοι καλοῦνται *«χειμωνιᾶτες»*.

πον καὶ μεγάλας ἀποστάσεις διανύουσαι. Ἄξιον σημειώσεως προσέτι εἶναι ὅτι καὶ ὅταν ἀκόμη ἤρχοντο διὰ νὰ τραγουδήσουν πρὸς ἠχογράφησιν ἢ μοῦ διηγοῦντο παράδοσιν ἢ παραμύθι ἢ ἄλλο τι, δὲν ἔπαυαν ἀπὸ τοῦ νὰ γνέθουν. Εἶναι γνωστόν, ὅτι καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς μεταβάσεως αὐτῶν εἰς τὴν πηγὴν ἢ τὴν βρύσιν πρὸς ἄντλησιν ὕδατος ἢ ὅταν «πᾶνε στὴ βοσκὴ» τὰ ζῶα των βαδίζουσαι γνέθουν, τὰ δὲ κορίτσια ἑτοιμάζουν εἰς τὸν ἀργαλειὸν τὰ προικιά των, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ὁλόκληρον διὰ τὴν χωρικὴν οἰκογένειαν περιουσίαν.

Ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν οὗτοι ὁμιλοῦν ἡμιβόρειον γλωσσικὸν ἰδίωμα [1]. Ἡ κώφωσις τῶν ἀτόνων φωνηέντων ἐν τῇ γλώσσῃ των δὲν εἶναι μεγάλης ἐκτάσεως, εἰς δὲ τὰ ᾄσματα εἶναι ἀτονωτέρα ἢ εἰς τὸν πεζὸν λόγον. Ἔπειτα τὸ γλωσσικὸν τοῦτο φαινόμενον δὲν ἔχει σταθερότητα, διότι ὁ ἴδιος π.χ. ὁμιλητὴς δύναται ἀφηγούμενος παραμύθι ἢ ἄλλην λαϊκὴν διήγησιν νὰ εἴπῃ κατὰ τὴν ἰδίαν ὥραν *παιδὶ* καὶ *π᾿δί, σ᾿κώθ᾿κι* ἀλλὰ καὶ *σ᾿κώθ᾿κε, σηκώθ᾿κε* ἢ *σ᾿κώθηκι.*

Ἐκ τῆς περιφερείας ταύτης δὲν εἴχομεν μέχρι τοῦδε ἐπαρκεῖς λαογραφικὰς συλλογάς, ἂν ἐξαιρέσωμεν μικρὸν χειρόγραφον ἐκ «Λαζαρικῶν» τινων ᾀσμάτων τοῦ *Βασιλείου Χρίστου*, σχήματος 4ου, ἐκ σελίδων 18, γενόμενον τῷ **1915**, ἀποκείμενον δ᾿ ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ ὑπ᾿ ἀριθμ. 64, καί τινων δημοσιευμάτων τοῦ ἐκ Χουλιαράδων *Χ. Ἰ. Σούλη* [2], καὶ τῶν *Κ. Στεργιοπούλου* [3] καὶ *Κ. Δ. Μέρτζιου* [4].

Πρὸς πλήρωσιν τῆς ἐλλείψεως ταύτης ἐνηργήθη ἐνταῦθα ὑπ᾿ ἐμοῦ ἐξ ἀποστολῆς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν λαογραφικὴ συλλογὴ καὶ ἠχογράφησις δημώδους μουσικῆς ἀπὸ τῆς 14ης Ἰουλίου - 13ης Αὐγούστου 1959. Ἐκ τῶν ὡς ἄνω χωρίων συνελέγη ποικίλη λαογραφικὴ ὕλη, ἥτις κατεγράφη εἰς 610 σελίδας τετραδίου, σχήματος 8ου μεγάλου. Τοῦτο κατατεθὲν ὡς χειρόγραφον εἰς τὸ Λαογρα-

---

[1] Βλ. *Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἠπειρωτικῶν τοπωνυμίων. Ἠπειρ. Χρον., τόμ. 1 (1926) σ. 86 κέξ.

[2] Ἠπειρωτικὰ αἰνίγματα. Ἠπειρ. Χρον., τόμ. 1 (1926) σ. 158 - 189 καὶ 313 - 329. Τὰ τραγούδια τοῦ Λαζάρου, αὐτόθι 2 (1927) σ. 182 - 200. Ἐν σελ. 185 δημοσιεύονται καὶ 3 μουσικοὶ τρόποι τῶν «Λαζαρικῶν» ᾀσμάτων εἰς εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφήν. Τὰ κουδαρίτικα τῶν Χουλιαροχωρίων τῆς Ἠπείρου ἢ περὶ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν κτιστῶν τῶν Χουλιαροχωρίων τῆς Ἠπείρου. Αὐτόθι, τόμ. 5 (1930) σ. 161 - 168. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Καλαριτῶν. Αὐτόθι, τόμ. 7 (1932) σ. 149 - 156. Τοπωνυμικὸν τῶν Χουλιαράδων. Αὐτόθι, τόμ. 7 (1932) σ. 216 - 245.

[3] *Κ. Στεργιοπούλου*, Ἠπειρωτικαὶ μαντεῖαι. Ἠπειρ. Χρον., τόμ. 7 (1932) σ. 173-212. *Τοῦ ἰδίου*, Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν Ἠπειρωτικῶν τοπωνυμιῶν. Αὐτόθι, τόμ. 8 (1933) σ. 99 - 140. Αἱ δημοσιευθεῖσαι ἄλλαι τοπωνυμιολογικαὶ ἔρευναι τοῦ συγγρ. δὲν ἐνδιαφέρουν τὸ θέμα μας.

[4] *Κ. Δ. Μέρτζιου*, Συμβολὴ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν ξένων ἠπειρωτικῶν τοπωνυμιῶν. Ἠπειρ. Χρον., τόμ. 9 (1934) σ. 182 - 203.

φικὸν Ἀρχεῖον κατεγράφη ὑπ' ἀριθμὸν 2.302.[1] Ἡ ὕλη αὕτη περιλαμβάνει: κείμενα δημωδῶν ᾀσμάτων 283, παραδόσεις 61, παραμύθια καὶ εὐτραπέλους διηγήσεις 25, παροιμίας 200, αἰνίγματα 30, ἀρὰς 11, τοπωνύμια 392, ἱκανὸν ἀριθμὸν ὀνομάτων, ἐπωνύμων, παρωνυμίων καὶ χωρικῶν περιπαιγμάτων, ὡς καὶ περιγραφὰς ἐθίμων κοινωνικῆς ὀργανώσεως, ἐνδυμασίας, χορῶν, οἰκιακῶν σκευῶν, δεισιδαιμόνων δοξασιῶν καὶ εἰδήσεις, ἀναφερομένας εἰς τὸ παιδίον, τὸν γάμον, τὴν τελευτήν, τὴν ἀστρολογίαν, τὴν μετεωρολογίαν, τὴν μαντικήν, τὴν δημώδη ἰατρικὴν καὶ τὴν λαϊκὴν λατρείαν.

Πρὸς τούτοις διὰ τοῦ μαγνητοφώνου τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας, λειτουργοῦντος δ' ἠλεκτρικῶν συστοιχιῶν, ἐγένετο παρ' ἡμῶν ἠχογράφησις τῆς μουσικῆς 114 μελῳδιῶν δημωδῶν ᾀσμάτων, ἰδίᾳ κλέφτικων καὶ μοιρολογίων.

Ἐκ τῆς συλλεγείσης λαογραφικῆς ὕλης εἰδικώτερον τοπικὸν διαφέρον παρουσιάζουν τὰ ᾄσματα καὶ αἱ παραδόσεις. Ἄσματα ἐνταῦθα ἰδιαζούσης σημασίας εἶναι κυρίως τὰ κλέφτικα, τὰ Λαζαρικὰ καὶ τὰ μοιρολόγια. Διαφορὰς ὡς πρὸς τὴν μελῳδίαν καὶ τὰ κείμενα εὑρίσκει τις συγκρίνων αὐτὰ πρὸς ᾄσματα ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἠπείρου. Τὰ δὲ μοιρολόγια συγκρινόμενα πρὸς τὰ ἀνάλογα ἐξ ἄλλων τόπων τῆς Ἑλλάδος διακρίνονται ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου καὶ μορφῆς. Οὕτω τὰ Τζουμερκιώτικα μοιρολόγια δὲν περιέχουν ὀνόματα καὶ λεπτομερείας περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ νεκροῦ, ὡς συμβαίνει π. χ. μὲ τὰ μοιρολόγια ἐκ Μάνης καὶ ἐκ νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἀλλ' εἶναι βραχέα εἰς ἀνομοιοκαταλήκτους στίχους δονούμενα ἀπὸ παλμοὺς ἀληθινῆς ποιήσεως. Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ ἑπόμενον μοιρολόγι γυναικὸς ἐκ Χουλιαράδων πρὸς νέον.

- Σὲ παραγγέλλω, μαύρη γῆς καὶ 'ραχνιασμένο χῶμα,
αὐτὸ τὸν υἱὸν ποὺ σοῦ 'στειλα νὰ μὴ μοῦ τὸν 'ραχνιάσῃς.
- Ν-ἐγὼ δὲν εἶμαι ἡ μάννα του μοϊδὲ κ' ἡ ἀδερφή του.
Μένα μὲ λένε μαύρη γῆ καὶ 'ραχνιασμένο χῶμα.
Παίρνω τοὺς νιοὺς γιὰ λεβεντιά, τὶς νιὲς γιὰ τὰ τραγούδια,
παίρνω καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ νὰ παίζουν, νὰ γελᾶνε.

Ὁ διάλογος τῆς μοιρολογίστρας μὲ τὴν «μαύρη γῆ» ἐξαιρετικὴν προσδίδει εἰς τὸ μοιρολόγι κίνησιν, ἡ δὲ παραστατικότης τῶν εἰκόνων καὶ ἡ ἐπιγραμματικότης προκαλοῦν βαθεῖαν αἰσθητικὴν συγκίνησιν.

Εἰς ἕτερον μοιρολόγι ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου ἡ μοιρολογίστρα διατυπώνει εἰς ὀλίγους ἀλλ' ἁδροὺς καὶ ἐπιγραμματικοὺς στίχους τὸν βαθύτερον τῆς ψυχῆς πόθον τῆς συνεχίσεως τῆς ζωῆς.

---

[1] Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστολῆς μου σημαντικῶς συνέβαλεν ὁ ἐκ Μιχαλιτσίου δημοδιδάσκαλος κ. *Ν. Κοσμᾶς*, τὸν ὁποῖον εὐχαριστῶ θερμῶς καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Σήκω, Μαριώ μ', 'π' τὴ μαύρη γῆ, τὸ 'ραχνιασμένο χῶμα,
φκειάσε τὰ χέρια σου τσαπιά, τὶς ἀπαλάμες φτυάρια·
ρίξε τὸ χῶμα σὲ μεριά, τὴν πέτρα κάτ' τὴν ἄλλη
κι ἀπὸ τὴ δέξα τὴ μεριὰ ν' ἀφήσῃς παραθύρι
νὰ μπαίνουν-βγαίνουν τὰ πουλιά, τῆς ἄνοιξης τ' ἀηδόνια.

Σημειώνω ἀκόμη μοιρολόγι, τὸ ὁποῖον ἀπευθύνεται εἰς διάφορα πρόσωπα, ἤτοι νέον, γέροντα, νέαν κτλ.

- Σταφύλι μου, κρουστάλλινο, ποῦ θέλ' νὰ μείνῃς βράδυ;
- 'Εσὺ γιὰ μένα δὲν πονεῖς, τὸ τί ρωτᾷς ποῦ μένω;
- 'Ανάθεμα κι ἂν δὲν πονῶ κι ἂν δὲν ἀναστενάζω
κι ἂν δὲν βαστῶ τὰ διάβατα ὅσο νὰ σ' ἀνταμώσω!

Εἰκ. 1. Παῖδες, ψάλλοντες τὰ Λαζαρικά, φέρουν εἰς χεῖρας τοὺς κύπρους καὶ καλάθι διὰ τὰ αὐγά.

Δὲν ἐπιτρέπει ὁ χῶρος, ἵνα γίνῃ εὐρύτερος λόγος καὶ διὰ τὰ ἐξ ἴσου ἐξαίρετα μοιρολόγια τοῦ Μιχαλιτσίου καὶ τῶν Πραμάντων, τῶν ὁποίων ἠχογράφησα τὰ κείμενα καὶ τὰς μελῳδίας.

'Εκ τῶν λατρευτικῶν ᾀσμάτων τὰ ᾀδόμενα κατὰ τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου[1] λέγονται «κόλιντα», ἤτοι κάλαντα, ἢ «ὁ *Λάζαρος*», ᾄδονται δ' ὑπὸ παίδων περιερχομένων τὰς οἰκίας. 'Εκ τούτων εἷς κρατεῖ ἀνηρτημένους ἐκ ξύλου κύπρους (κώδωνας), τοὺς ὁποίους κρούει ἐνῷ χρόνῳ ψάλλεται ὁ Λάζαρος, ἕτερος δὲ φέρει καλάθι διὰ τὴν συλλογὴν αὐγῶν· (βλ. εἰκ. 1).

Εἰς τὰ Πράμαντα κατὰ τὴν 26ην 'Ιουλίου (τῆς 'Αγίας Παρασκευῆς), ἐν

[1] Βλ. καὶ *Χ. 'Ι. Σούλη*, Τὰ τραγούδια τοῦ Λαζάρου, ἔνθ' ἀν., σ. 182 κἑξ.

Μιχαλιτσίῳ κατὰ τὴν 15ην Αὐγούστου καὶ εἰς τὰ ἄλλα χωρία κατὰ τὴν 8ην καὶ 9ην Σεπτεμβρίου, ἑορτὴν τοῦ γενεθλίου τῆς Θεοτόκου, ἰδιαιτέρου διαφέροντος εἶναι ᾆσμα καὶ χορὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Κύκλες*», ποὺ γίνεται εἰς τὸ μεσοχώρι καὶ μετέχουν αὐτοῦ νέοι καὶ γέροι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες [1]. Ὁ γεροντότερος τῶν κατοίκων, λεγόμενος τὴν ἡμέραν ἐκείνην «*μπαϊραχτάρ'ς τοῦ χοροῦ*», φορῶν «*σιγκούνι μὲ κεντίδια*» καὶ φουστανέλλαν «*σέρνει τὸν καγκελλωτὸ χορό*». Ἀκολουθοῦν οἱ ἱερεῖς τοῦ χωρίου, ἕπονται δ' οἱ γέροντες, ἔπειτα οἱ νεώτεροι καὶ κατόπιν αἱ

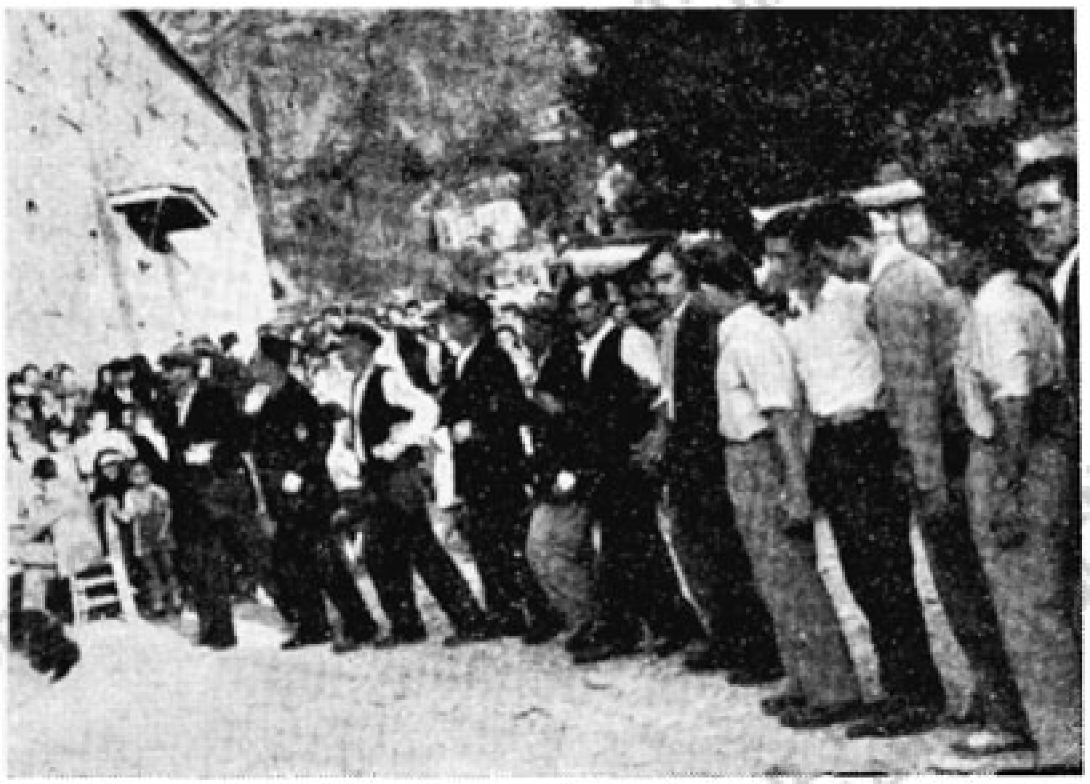

Εἰκ. 2. Ὁ καγκελλωτὸς χορὸς «Κύκλες» κατὰ τὴν πανήγυριν τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς (26 Ἰουλ.) εἰς τὰ Πράμαντα.

γυναῖκες ὅλαι καθ' ἡλικίαν. Ὁ χορὸς εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸν μουσικὸν ρυθμὸν τοῦ κατωτέρω ᾄσματος. Πρῶτοι τραγουδοῦν οἱ ἄνδρες καὶ ἔπειτα τὸ παίρνουν τὸ τραγούδι αἱ γυναῖκες:

Τέτοιαν ὥρα ἦταν ἐψέ,
τέτοια καὶ παραπροψέ·
τέτοιαν ὥρα χόρευαν
στ' ἀφεντός μας τὶς αὐλὲς
ὅλ' ἀγόρια καὶ ξανθοὶ
καὶ κορίτσ' ἀπάρθενα κτλ.

Ἀπὸ τὰ κλέφτικα τραγούδια τῆς περιοχῆς διακρίνονται τὰ ἐξυμνοῦντα τὰ κλέφτικα λημέρια τῶν Τζουμέρκων καὶ τῶν Ἀγράφων, ὡς καὶ τὸν τοπικὸν ἥρωα

[1] Βλ. καὶ *Κ. Διαμάντη*, Τὸ πανηγύρι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς στὰ Τζουμέρκα μὲ τὸ χορὸ Καγγελάρι. Αἰξωνή, τόμ. Γ' (1953) σ. 63 κέξ. Ἠπειρ. Ἑστ., ἔτ. Δ' (1955) τεῦχ. 35, σ. 260 κέξ.

Κιτσαντώνην (Κατσαντώνην), καταγόμενον κατὰ τὴν ἐπιτοπίαν παράδοσιν ἐκ τοῦ χωρίου Πετροβούνι, ἔνθα ἁπλῆ ἀναμνηστικὴ στήλη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἀναγράφει τὸ ὄνομά του μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Χ. Ἰ. Σούλη συνταχθεῖσαν ἐπιγραφήν: «*Εἰς τὸν λεοντόκαρδον Κατσαντώνην, ἀρχηγὸν τῆς ἑλληνικῆς κλεφτουριᾶς καὶ πρόδρομον ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἡ πατρὶς εὐγνωμονοῦσα. 1807 - 1930*» [1].

Ἐκ τῶν παραδόσεων πολυπληθέστεραι εἶναι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὰ φαντάσματα («*ἠσκιώματα*») καὶ εἰς τοὺς «*βρικόλακες*». Νομίζω δ' ὅτι ἡ ὕπαρξις πολλῶν τοιούτων παραδόσεων ἐνταῦθα ὀφείλεται καὶ εἰς τὰ συχνὰ δυστυχήματα, τὰ ὁποῖα συμβαίνουν εἰς τὰς βαθείας καὶ ἐξαιρετικῶς ἀποτόμους χαράδρας τοῦ Ἀράχθου. Κατὰ τὴν λαϊκὴν πίστιν οἱ «ἀδικοσκοτωμένοι» βγαίνουν τὴν νύκτα καὶ συναντοῦν τοὺς διαβάτας, τοὺς ὁμιλοῦν καὶ τοὺς συνοδεύουν ἐπ' ἀρκετὴν ὥραν, πολλάκις καὶ μέχρι τοῦ μεσονυκτίου, ἕως ὅτου «κράξῃ ὁ κόκοτος» ἢ ὅταν πλησιάσουν εἰς ἐκκλησίαν. Εὐρέως διαδεδομέναι εἶναι ἔτι καὶ αἱ παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπηχοῦν τὸ «πέρασμα» καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ ἐθναποστόλου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ἐπίσης αἱ ἀναφερόμεναι εἰς Ἁγίους καὶ δὴ τὸν Ἅγιον Νικόλαον ἐν Μιχαλιτσίῳ. Εἰς τὸ Πετροβούνι ἀπαντῶσιν ἱκαναὶ παραδόσεις περὶ τοῦ τοπικοῦ ἥρωος Κατσαντώνη [2]. Ἡ μελέτη τούτων θὰ ὑποβοηθήσῃ εἰς τὴν πληρεστέραν κατανόησιν τῶν περὶ αὐτὸν κυκλουμένων δημωδῶν ᾀσμάτων. Ἐπίσης ἐνδιαφέρουσα εἶναι παράδοσις περὶ τῆς χολέρας, ἑτέρα παράδοσις αἰτιολογικὴ περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ σφραγισμένων ποδῶν τῶν αἰγῶν, ἄλλη περὶ μολυνθέντων ἱερῶν κτλ.

Παραμύθια καὶ εὐτράπελοι διηγήσεις ἀντιπροσωπεύονται ἐπαρκῶς εἰς τὴν συλλογὴν ἡμῶν, καίτοι ὁ χρόνος τῆς συλλογῆς τούτων δὲν ἦτο ὁ ἐνδεδειγμένος. Τὸ θέρος οἱ ἄνδρες ἀποδημοῦν, αἱ δὲ γυναῖκες ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν εἶναι ἀπησχολημέναι εἰς τὰ κτήματα καὶ τὴν βοσκήν, κατὰ δὲ τὴν ἑσπέραν, ὅταν ἐπιστρέφουν εἰς τὰς οἰκίας των, εἶναι κατάκοποι ἐκ τοῦ μόχθου τῆς ἡμέρας. Ὅθεν εἶναι δύσκολον, ἂν μὴ ἀδύνατον, τὸ ἔργον τοῦ συλλογέως, ὅσον ἀφορᾷ τοὐλάχιστον εἰς τὴν καταγραφὴν παραμυθίων.

Ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ἄρρενας κατοίκους τοῦ Πετροβουνίου ἐπέτυχον ν' ἀποθησαυρίσω ἱκανὸν ἀριθμὸν λέξεων καὶ φράσεων τῆς ὑπ' αὐτῶν ὁμιλουμένης συνθηματικῆς γλώσσης, τῶν «κουδαρίτικων» [3]. Βεβαίως εἶχον ὑπ' ὄψιν τὴν είδικὴν

---

[1] Τὴν στήλην ἀνήγειρεν ἡ Κοινότης, προεδρεύοντος τοῦ *Χ. Παπᾶ* κατὰ τὸ 1930.

[2] Βλ. καὶ *Δ. Λουκοπούλου*, Στὰ βουνὰ τοῦ Κατσαντώνη (μὲ εἰκόνες). [Ἀθῆναι] 1934.

[3] Περὶ τῶν κουδαρίτικων βλ. καὶ *Μ. Τριανταφυλλίδην*, ἐν Λαογραφίᾳ, τόμ. 7 (1923) σ. 247.

περὶ αὐτῶν μελέτην τοῦ Χ. Ἰ. Σούλη (Ἠπειρ. Χρον., τόμ. 5 (1930) σ. 161-68), ἀλλ' ἡ ἡμετέρα καταγραφὴ [1] ἐν πολλοῖς συμπληρώνει τὰ ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευθέντα.

Εἰς τὴν συλλογὴν ταύτην συμπεριέλαβον καὶ βαπτιστικὰ ὀνόματα, ἀνδρωνυμικά, ἐπώνυμα, παρωνύμια καὶ τοπωνύμια, διότι ταῦτα δὲν ἔτυχον ἀκόμη ἐπιμελοῦς κατὰ τόπους συλλογῆς καὶ εἰδικῆς μελέτης. Εἰς τὴν καταγραφὴν τῶν τοπωνυμίων κατὰ τὴν συλλογὴν ταύτην πολλάκις ἐπετύγχανον νὰ καταγράφω καὶ τὰς μετ' αὐτῶν συνδεομένας δημώδεις παραδόσεις. Ἐκ τῆς προσεκτικῆς δὲ τῶν τοπωνυμίων τούτων ἐξετάσεως δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν, ὅτι ὀλίγα εἶναι τὰ μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχοντα ξένα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἑλληνικά [2].

Ἐκ τῶν μετεωρολογικῶν ἐθίμων ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι τὸ τῆς ἀποκρούσεως τῆς χαλάζης (χφον, σελ. 114): *«Ὅταν θέλῃς νὰ διώξῃς τὸ χαλάζι, λέγουν, θὰ πάρῃς ἕνα μαυρομάνικο μαχαίρι, θὰ κάμῃς τὸ σταυρό σου, θὰ στραφῇς πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἀκούεται τὸ βουΐσμα τοῦ σύννεφου καὶ θὰ πῇς· «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος...». Ἔτσι τὸ σύννεφο θὰ διαλυθῇ καὶ δὲν θὰ πέσῃ χαλάζι· ἀφοῦ πῇς αὐτά, θὰ καρφώσῃς τὸ μαχαίρι στὴ γῆ»*. Ἐκ τοῦ λαϊκοῦ δικαίου εἰς τὰς δικαιοπραξίας τῆς περιοχῆς ἐπικρατεῖ τὸ ἔθιμον «τῶν χαρτιῶν». Συμβολαιογράφος δὲν ὑπάρχει εἰς Χουλιαράδες. Τὰ «χαρτιὰ» γίνονται μὲ μάρτυρας καὶ σήμερον ἀκόμη καὶ εἶναι εἶδος ἰδιωτικῶν συμφωνιῶν. Ἐλάχιστοι μεταβαίνουν εἰς Ἰωάννινα διὰ νὰ συντάξουν ἐπίσημα συμβόλαια. Τὸ «χαρτὶ» ἢ «ὁ λόγος» εἶναι σεβαστός, ἄλλως τε αἱ περιουσίαι εἶναι τόσον μικραὶ καὶ ἀσήμαντοι! (χφον, σελ. 302-3).

Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, ὅπου λόγῳ ἐλλείψεως συγκοινωνιακῶν μέσων καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, δὲν ἔχουν ἀκόμη ἐπεκταθῆ εἰς εὐρεῖαν διάδοσιν αἱ σύγχρονοι μορφαὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἰδίᾳ τοῦ τεχνικοῦ, ἀπαντῶσιν ἔτι ἐν ζωῇ τὰ ἐκ παραδόσεως στοιχεῖα τοῦ βίου τοῦ λαοῦ.

---

[1] Τὰ ὑπ' ἐμοῦ συλλεγέντα, ὡς ἄνω, «κουδαρίτικα» τοῦ Πετροβουνίου ἐδημοσίευσα ἐσχάτως ἐν Ἀθηνᾶς, τόμ. 64 (1960) σ. 169 - 180.

[2] Βλ. καὶ *Κ. Μέρτζιου*, Περὶ τῶν ξένων ἐν Ἠπείρῳ τοπωνυμιῶν, Ἠπειρ. Χρον., τόμ. 9 (1934) σ. 182 - 203, καὶ *Δ. Ἰ. Γεωργακᾶ*, Σλαβικὴ ἐπίδραση στὸ τοπωνυμικὸ τῆς Ἠπείρου. Ἀφιέρωμα εἰς τὴν Ἤπειρον. Εἰς μνήμην Χ. Σούλη, Ἀθῆναι 1956, σ. 149 - 161.

Δ.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΝ
(7 ΙΟΥΛΙΟΥ. - 6 ΑΥΓ. 1959)

υπο **ΣΠΥΡ. ΠΕΡΙΣΤΕΡΗ**

Ἡ Εὐρυτανία εἶναι περιοχὴ ἰδιαιτέρως ὀρεινὴ καὶ δασώδης μὲ πλῆθος ἱστορικὰς παραδόσεις, ἰδίᾳ ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἁρματολῶν, συνδεδεμένας πρὸς διαφόρους τόπους αὐτῆς. Ἐξαιρετικῶς προέχουσαν θέσιν κατέχουν αἱ παραδόσεις περὶ τοῦ Κατσαντώνη, τοῦ ὁποίου δεικνύεται ἡ σπηλιὰ κοντὰ εἰς τὸ Μοναστηράκι Ἀγράφων. Ἐπίσης καὶ τόποι θρησκευτικοί, ὅπως τὰ μοναστήρια: τοῦ Προυσοῦ, τῆς Τατάρνας, τῆς Ἁγίας Τριάδος, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς τῶν Φραγγιανῶν καὶ ἄλλοι, ὡς ἡ Σκάλα Τέρνου, ὁ Ἅγιος Βλάσιος, τὸ Κεφαλόβρυσον πλησίον τοῦ Καρπενησίου, ὅπου, ὡς γνωστόν, ἔπεσεν ἡρωικῶς ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης, εἶναι συνδεδεμένοι μὲ ἀφηγήσεις διαφόρων ἱστορικῶν γεγονότων.

Εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτήν, τῆς ὁποίας τὰ χωρία στεροῦνται ἀκόμη ἐπαρκοῦς συγκοινωνίας δι᾽ αὐτοκινήτου, εἰργάσθην εἰδικῶς πρὸς συλλογὴν δι᾽ ἠχογραφήσεως δημώδους μουσικῆς ὕλης ἀπὸ τῆς 7 Ἰουλίου - 7 Αὐγούστου 1959.

Αἱ ἠχογραφήσεις κατ᾽ ἀρχὰς ἐγένοντο εἰς Καρπενήσιον ἀπὸ τραγουδιστὰς καὶ ὀργανοπαίκτας ἐντοπίους ἢ καταγομένους ἐκ διαφόρων χωρίων, διαμένοντας δὲ εἰς Καρπενήσιον [1]. Εἶτα συνεχίσθη αὕτη εἰς τὰ χωρία Μικρὸ Χωριό, Σελλά, Στένωμα, Βούτυρον, Κερασοχώριον, Κρέντη, Δυτικὴ Φραγκίστα, Κρίκελλον, Ἄγραφα, Λάσπη καὶ Ψανά. Τὰ χωρία Σιβίστα, Βίνιανη, Ἁγία Τριάς, Καταβόθρα ἀντεπροσωπεύθησαν ὑπὸ τραγουδιστῶν διαμενόντων εἰς Καρπενήσιον. Πολλὰ χωρία τῆς περιοχῆς ταύτης ἔμειναν ἀνεξερεύνητα, ἰδίᾳ τῶν τέως δήμων Κτημενίων, Ἀρακυνθίων, Ἀπεραντίων καὶ Ἀγράφων, ἕνεκα ἐλλείψεως χρόνου καὶ τεχνικῶν μέσων.

Ἡ ἠχογραφηθεῖσα μουσικὴ ὕλη ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης, ἀνερχομένη εἰς 320 τραγούδια καὶ χοροὺς μετὰ συνοδείας ἢ καὶ ἄνευ συνοδείας ὀργάνων, κατεγράφη εἰς τὸ Βιβλίον εἰσαγωγῆς μουσικῆς ὕλης, ὑπ᾽ ἀριθ. 3046 - 3361 καὶ ἀριθμ.

---

[1] Πολύτιμον βοήθειαν εἰς τὴν ἐργασίαν μου ταύτην παρέσχον ὁ Νομάρχης κ. Γ. Μαρκόπουλος, ὁ Δήμαρχος Καρπενησίου κ. Δημ. Κατσιμπός, ὁ καθηγητὴς κ. Παναγ. Βλάχος, ὁ Διευθυντὴς τῶν οἰκοκυρικῶν σχολῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος ἐν Καρπενησίῳ κ. Π. Ζαγανιάρης, ὁ Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Δήμου κ. Κ. Παπαϊωάννου. Πάντας τούτους εὐχαριστῶ θερμῶς ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης.

ταιν. μαγνητοφ. 211 - 223, πρὸς περαιτέρω μουσικολογικὴν ἐπεξεργασίαν. Τὰ δὲ κείμενα τῶν ᾀσμάτων μετὰ σχετικῶν φωτογραφιῶν κατετέθησαν εἰς χειρόγραφον ἐκ σελ. 240 ὑπ᾽ ἀριθ. 2305. Εἰς τὰ ᾄσματα τῆς συλλογῆς ταύτης κατέχουν προέχουσαν θέσιν τὰ κλέφτικα, εἶτα δὲ τὰ γαμήλια καὶ τὰ ἐρωτικά, καὶ εἰς μικρότερον ποσοστὸν τὰ ἱστορικά, αἱ παραλογαὶ καὶ τὰ ἀκριτικά. Δὲν ἐπέτυχα τὴν ἠχογράφησιν μοιρολογιῶν, νανουρισμάτων καὶ λατρευτικῶν ᾀσμάτων, λόγῳ μὴ ἐξευρέσεως καταλλήλων τραγουδιστῶν.

Ι. Ὡς πρὸς τὰ μουσικὰ καὶ ποιητικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς συλλογῆς ταύτης δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἐνταῦθα ἐκτενὴς λόγος, προτοῦ ὁλοκληρωθῇ ἡ ἠχογράφησις καὶ εἰς τὰ ὑπολειπόμενα χωρία τοῦ ὡς ἄνω νομοῦ τούτου καὶ γίνῃ κατόπιν ἡ δέουσα μουσικολογικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐπεξεργασία τῆς μουσικῆς ὕλης.

Γενικῶς παρατηροῦμεν ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν ᾀσμάτων τούτων ᾄδεται καὶ εἰς τὰς ἄλλας περιοχὰς τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην διατηρεῖται ἔτι εἰς αὐτὰ ὑπὸ τῶν γυναικῶν περισσότερον τὸ διαλεκτικὸν ἰδίωμα, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι τείνουν πρὸς τὴν κοινὴν δημοτικὴν γλῶσσαν.

Τὰ μόνα τραγούδια εἰς τὰ ὁποῖα διακρίνομεν ἰδιάζοντα μουσικὰ χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ τραγούδια τοῦ γάμου καὶ τὰ ᾀδόμενα κατὰ τὸν *κλειστὸν χορόν,* ὅπως καλεῖται ὑπὸ τῶν ἐντοπίων. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τρόπου ἐκτελέσεως τὰ ᾄσματα τῆς περιφερείας ταύτης εἶναι μονοφωνικά, ᾀδόμενα ὑπὸ ἑνὸς ἢ καὶ ὑπὸ ὁμάδων τραγουδιστῶν ὁμοφωνικῶς (unissono) μετὰ συνοδείας ἢ καὶ ἄνευ συνοδείας ὀργάνων. Ἐπὶ συνοδείας ὀργάνου οἱ ὀργανοπαῖκται καὶ κυρίως οἱ κλαρινοπαῖκται ἢ οἱ βιολισταὶ ἐπαναλαμβάνουν τὰς μελῳδίας διηνθισμένας μὲ διάφορα ποικίλματα αὐτοσχέδια μέχρι σημείου, ὥστε νὰ μὴ διακρίνεται εὐκόλως ἡ βασικὴ μελῳδία τοῦ ᾄσματος. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, παρουσιάζον μουσικολογικὸν ἐνδιαφέρον, δέον νὰ τύχῃ ἰδιαιτέρας μελέτης.

Ἀπὸ ἐπόψεως ρυθμοῦ πολλὰ τῶν ᾀσμάτων τούτων ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐλευθέρου ρυθμοῦ, διότι δὲν δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν εἰς κανονικοὺς ρυθμικοὺς πόδας μὲ ἀκριβῆ καθορισμὸν μουσικῆς χρονικῆς μονάδος.

Ἡ ἀλληλοπροσαρμογὴ τῶν κειμένων πρὸς τὰς μελῳδίας ἢ τῶν μελῳδιῶν πρὸς τὰ κείμενα παρουσιάζει ὅλως ἰδιαίτερον μουσικολογικὸν ἐνδιαφέρον. Ὁ ἐλεύθερος τρόπος οὗτος ἐκτελέσεως δικαιολογεῖται ἴσως ἐκ τῆς περιστάσεως καὶ τῆς στιγμῆς καθ᾽ ἣν ᾄδονται ταῦτα εἰς τὰς διαφόρους ἑορταστικὰς λαϊκὰς ἐκδηλώσεις. Ὀνομάζονται, ὡς γνωστόν, *τραγούδια τοῦ τραπεζιοῦ* ἢ *τῆς τάβλας, καθιστὰ* ἢ καὶ *βραστά.* Εἰς τὴν ρυθμικὴν ταύτην κατηγορίαν ἀνήκουν κυρίως τὰ κλέφτικα. Κατ᾽ ἀπομίμησιν δὲ τούτων ᾄδονται καὶ ἱστορικὰ καὶ σπανιώτερον ἐρωτικά.

Τὰ πλεῖστα τῶν ᾀσμάτων εἶναι ἔρρυθμα, ᾀδόμενα πρὸς διαφόρους χορούς. Οἱ συνηθέστεροι ρυθμικοὶ πόδες αὐτῶν εἶναι:

1) Ὁ ἑξάσημος $^6/_4$ ἢ $^6/_8 = \frac{3+3}{4}$ ἢ $^6/_8 = \frac{3+3}{8}$ μὲ τὰς ἑξῆς δύο βασικὰς ἐναλλασσομένας μορφάς.

Ἐάν τις ἤθελε κάμει σύγκρισιν τούτων πρὸς ἀρχαίας μετρικὰς μορφάς, θὰ ἠδύνατο νὰ δεχθῇ ὅτι ἀντιστοιχοῦν, ἡ μὲν πρώτη πρὸς τὸν χορίαμβον — ∪ ∪ —, σύνθετον πόδα, συνιστάμενον ἐξ ἑνὸς τροχαίου καὶ ἐξ ἑνὸς ἰάμβου, ἡ δὲ δευτέρα πρὸς τὸν ἀντίσπαστον ∪ — — ∪ μὲ τὴν ἀντίθετον σύνθεσιν, ἑνὸς ἰάμβου καὶ ἑνὸς τροχαίου. (Βλ. κατωτέρω ᾆσμα ὑπ᾿ ἀριθμ. Α).

2) Ὁ ἑπτάσημος $^7/_8 = \frac{3+2+2}{8}$ μὲ τὰς ἑξῆς δύο ἐναλλασσομένας ρυθμικὰς μορφὰς

αἵτινες ἀντιστοιχοῦν, ἡ μὲν πρώτη πρὸς τὸν δεύτερον ἐπίτριτον ἢ καρικὸν λεγόμενον ἀρχαῖον ρυθμικὸν πόδα, — ∪ — —, ἡ δὲ δευτέρα πρὸς τὸν πρῶτον ἐπίτριτον ∪ — — —. Τὰς μορφὰς ταύτας συναντῶμεν καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς περιοχάς.

3) Ὁ τετράσημος $^4/_4$ ἢ $^2/_2$ μὲ τὰς ἑξῆς βασικὰς ἐναλλασσομένας ρυθμικὰς μορφὰς

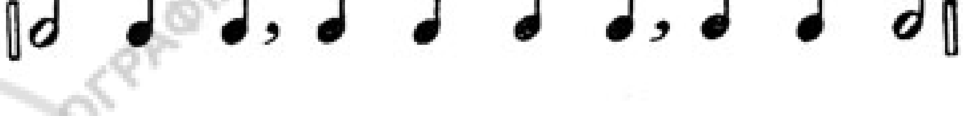

αἱ ὁποῖαι ἀντιστοιχοῦν, ἡ μὲν πρώτη πρὸς τὸν δάκτυλον — ∪ ∪, ἡ δευτέρα πρὸς τὸν προκελευσματικὸν ∪ ∪ ∪ ∪, ἡ δὲ τρίτη πρὸς τὸν ἀνάπαιστον. (Βλ. κατωτ. ᾄσματα Β΄ καὶ Γ΄).

Εἰς τὰς ἀνωτέρω ρυθμικὰς μορφὰς εἶναι προσηρμοσμένοι καὶ χορεύονται διάφοροι χοροὶ τῆς περιοχῆς. Τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τούτων κατέχει ὁ *πηδηκτὸς χορὸς* ὁ ὀνομαζόμενος *τσάμικος* ἢ καὶ *κλέφτικος*. Οὗτος εἶναι χορὸς κατ᾿ ἐξοχὴν ἀνδρικός, μεγαλοπρεπὴς καὶ ὡς πρὸς τὰς κινήσεις του, ἰδίως τοῦ κορυφαίου, καὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ ὕφος τῶν συνοδευόντων αὐτῶν ᾀσμάτων ὀργανικῶν ἢ καὶ τραγουδιστῶν. Ὁ κατ᾿ ἐξοχὴν τοπικὸς χορὸς τῆς περιοχῆς ταύ-

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

της εἶναι ὁ *κλειστὸς* ἢ καλούμενος *στό*. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔλαβεν ἴσως ἐκ τοῦ ὅτι

Εἰκ. 1. Ὀργανοπαῖκται μὲ τὰ ὄργανα: βιολί, κλαρίνο, σαντούρι, κιθάρα καὶ ντέφι.

τὰ βήματα καὶ αἱ κινήσεις του δὲν γίνονται ὡς τῶν ἄλλων χορῶν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερά, κυκλικῶς κινουμένων τῶν χορευτῶν, ἀλλὰ σχεδὸν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν. Οἱ χορευταὶ κρατοῦνται ἰσχυρῶς ἀπὸ τοὺς ἀγκῶνας των καὶ κινοῦνται ὁμαδικῶς καὶ μὲ συμμετρίαν πρὸς τὰ ἔσω καὶ ἔξω τοῦ ἡμικυκλίου, ἐλάχιστα δὲ πρὸς τὰ δεξιά.

Εἰκ. 2. Παίκτης τοῦ ὀργάνου νάϊ.

Ἕτεροι χοροὶ εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτὴν εἶναι ὁ *συρτὸς Καλαματιανὸς* προσηρμοσμένος εἰς τὴν ρυθμικὴν μορφὴν τῶν $^7/_8$ καὶ χορευόμενος κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πρὸς τοὺς ἄλλους ἑλληνικοὺς τόπους. Ὁ *συρτὸς ἀπολυτὸς* εἶναι προσηρμοσμένος εἰς τὰς ρυθμικὰς μορφὰς τῶν $^4/_4$ ἢ $^2/_2$ χορευόμενος εἰς γρήγορον ρυθμικὴν ἀγωγήν, ἐνῷ ἀντιθέτως ὁ *συρτὸς Κουνητὸς* χορός, προσηρμοσμένος εἰς τὰς αὐτὰς ρυθμικὰς μορφάς, χορεύεται εἰς ἀργότερον χρόνον καὶ μὲ διαφορετικὰς κινήσεις. Παλαιότερον ἐχορεύετο καὶ ὁ *διπλὸς χορός*, ὅστις εἶναι συνδυασμὸς *Κα-*

λαματιανοῦ καὶ *τσάμικον* ($^7/_8 + ^6/_4$) ἢ *συρτοῦ* καὶ *τσάμικον* ($^4/_4$ ἢ $^2/_2 + ^6/_4$)· ὁ χορὸς οὗτος συνοδεύεται ὑπὸ ᾄσματος, τοῦ ὁποίου τὸ πρῶτον μέρος προσαρμόζεται πρὸς τὸν Καλαματιανὸν ἢ τὸν συρτόν, τὸ δὲ δεύτερον μέρος πρὸς τὸν Τσάμικον [1].

II. Λαϊκὰ ὄργανα ἐν χρήσει σήμερον εἰς τὴν ἐν λόγῳ περιοχὴν ὑπὸ τῶν λαϊκῶν ὀργανοπαικτῶν εἶναι τὸ κλαρίνο, τὸ βιολί, τὸ λαοῦτο, τὸ σαντούρι, ἡ κιθάρα καὶ ἀπὸ τὰ κρουστά: τὸ σεῖστρον (ντέφι). (Βλ. εἰκ. 1).

Οἱ ζουρνάδες, τὰ νταούλια, τὰ νάϊ (εἶδος μεταλλίνης φλογέρας), ἐν χρήσει παλαιότερον εἰς ὅλας τὰς πανηγυρικὰς ἐκδηλώσεις καὶ κυρίως εἰς τοὺς γάμους, ἔχουν τελείως ἐγκαταλειφθῆ. Μόνον εἰς τὸ χωρίον Σελλὰ ἠχογράφησα μελῳδίας ἀπὸ νάϊ, τὰς ὁποίας ἐξετέλεσεν ὁ γέρων Βασίλειος Μαριώτης, 76 ἐτῶν. (Βλ. εἰκ. 2).

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς μουσικὰς κλίμακας ἐπὶ τῶν ὁποίων βασίζονται αἱ μελῳδίαι τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν ᾀσμάτων παρατηροῦμεν ὅτι διακρίνονται εἰς αὐτὰ διατονικαὶ καὶ χρωματικαὶ εἰς ἴσην σχεδὸν μοῖραν. Ἐκ τῶν διατονικῶν ἡ πλέον διαδεδομένη εἶναι ἡ ἔχουσα τονικὴν τὸν φθόγγον Πα — Re μὲ τὴν ἑξῆς διάταξιν τῶν φθόγγων.

Τὰ πλεῖστα τῶν ᾀσμάτων, ἰδία τὰ ᾀδόμενα πρὸς διαφόρους χορούς, ἐρωτικὰ ἢ τοῦ γάμου, δὲν χρησιμοποιοῦν ὅλην τὴν ἀνωτέρω μουσικὴν ἔκτασιν, παρὰ μόνον μίαν ἕκτην μετὰ τῆς ὑποτονικῆς. Ὑπάρχουν ᾄσματα κλέφτικα, ὀργανικά, χρησιμοποιοῦντα ὅλην τὴν ἀνωτέρω ἔκτασιν.

Ἐκ τῶν χρωματικῶν κλιμάκων διακρίνομεν κυρίως δύο. Ἡ μία ἔχει τονικὴν τὸν φθόγγον Πα — Re μὲ τὴν ἑξῆς διάταξιν φθόγγων

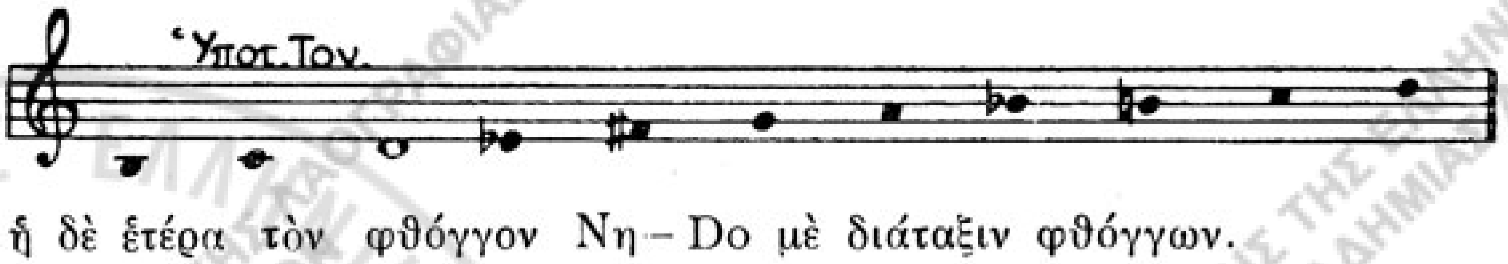

ἡ δὲ ἑτέρα τὸν φθόγγον Νη — Do μὲ διάταξιν φθόγγων.

Ἐπὶ τῆς κλίμακος ταύτης βασίζονται ᾄσματα μὲ ἰδιάζοντα μουσικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐν λόγῳ περιοχῆς.

---

[1] Σχετικὸν ᾆσμα βλέπε εἰς Ἐθνικὴν Μουσικὴν Συλλογὴν Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, ἀριθ. 3320 καὶ *Σπυρ. Περιστέρη*, Τραγούδια Ἠπείρου καὶ Μοριᾶ, Ἀθῆναι 1950, σελ. 130 - 131.

Α′[1].

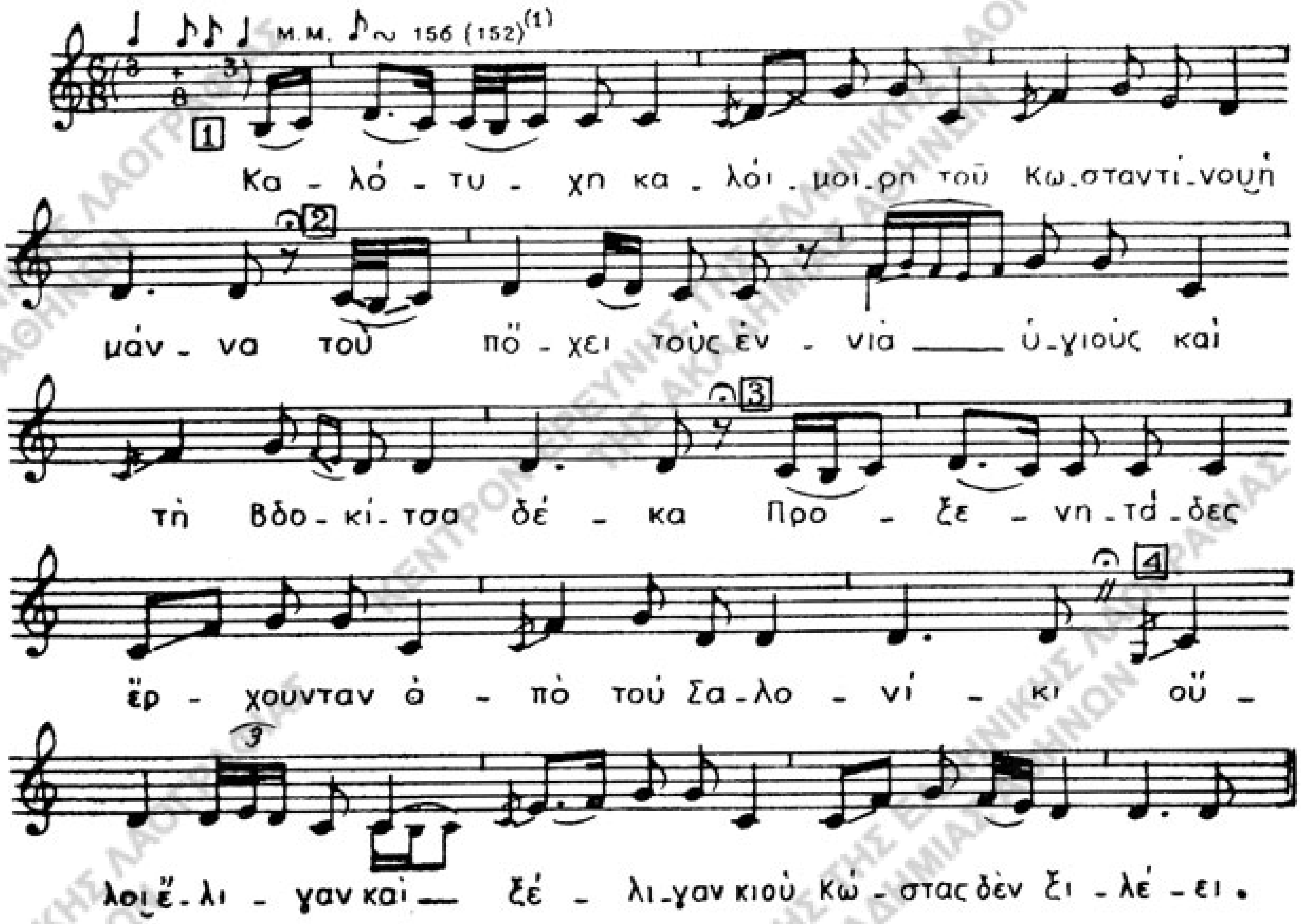

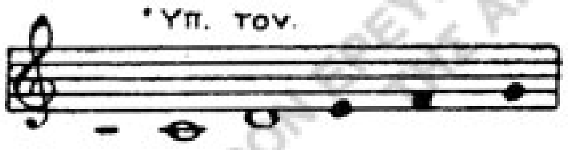

Β′[2].

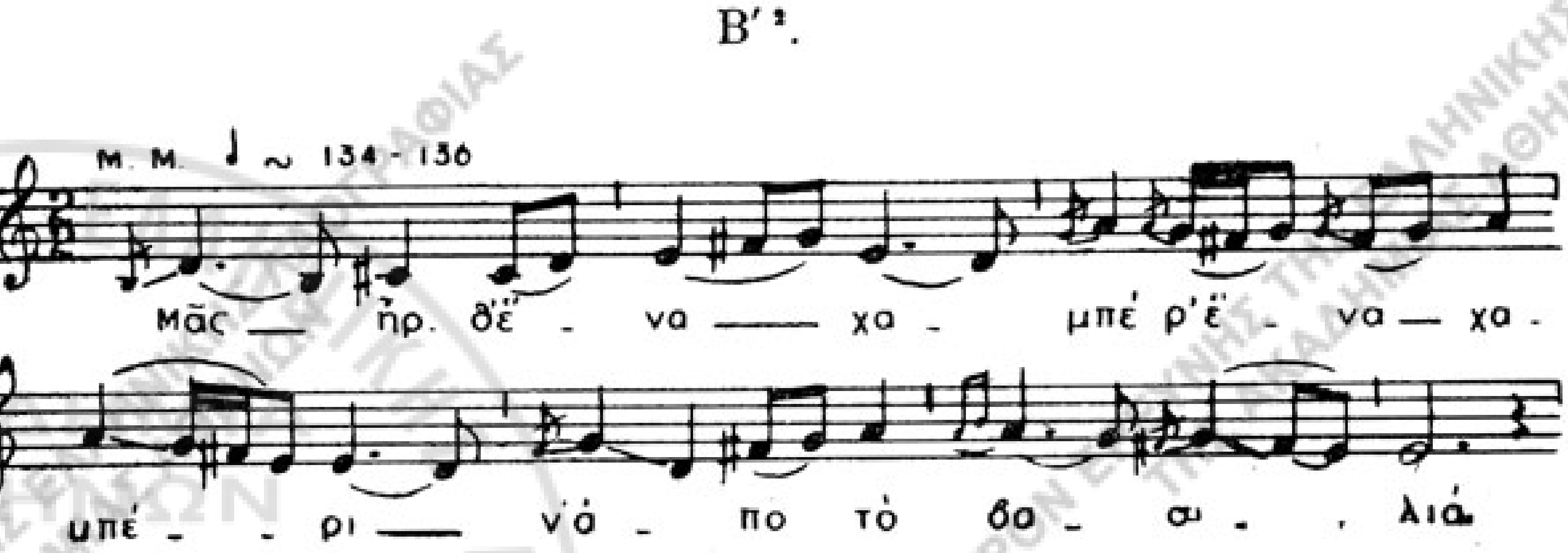

[1] Ε.Μ.Σ.Λ.Α., ἀρ. εἰσ. 3097.

[2] Ε.Μ.Σ.Λ.Α., ἀρ. εἰσ. 3061

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

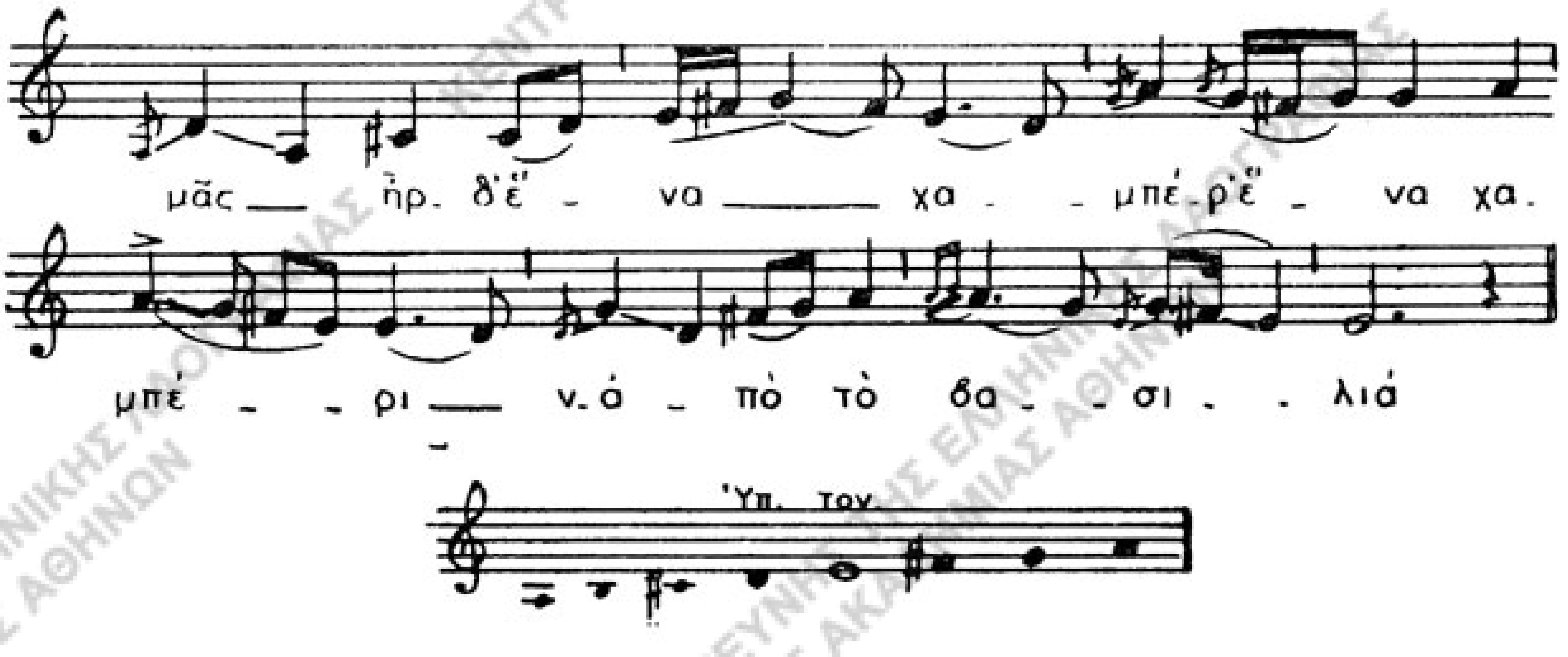

Γ' [1].

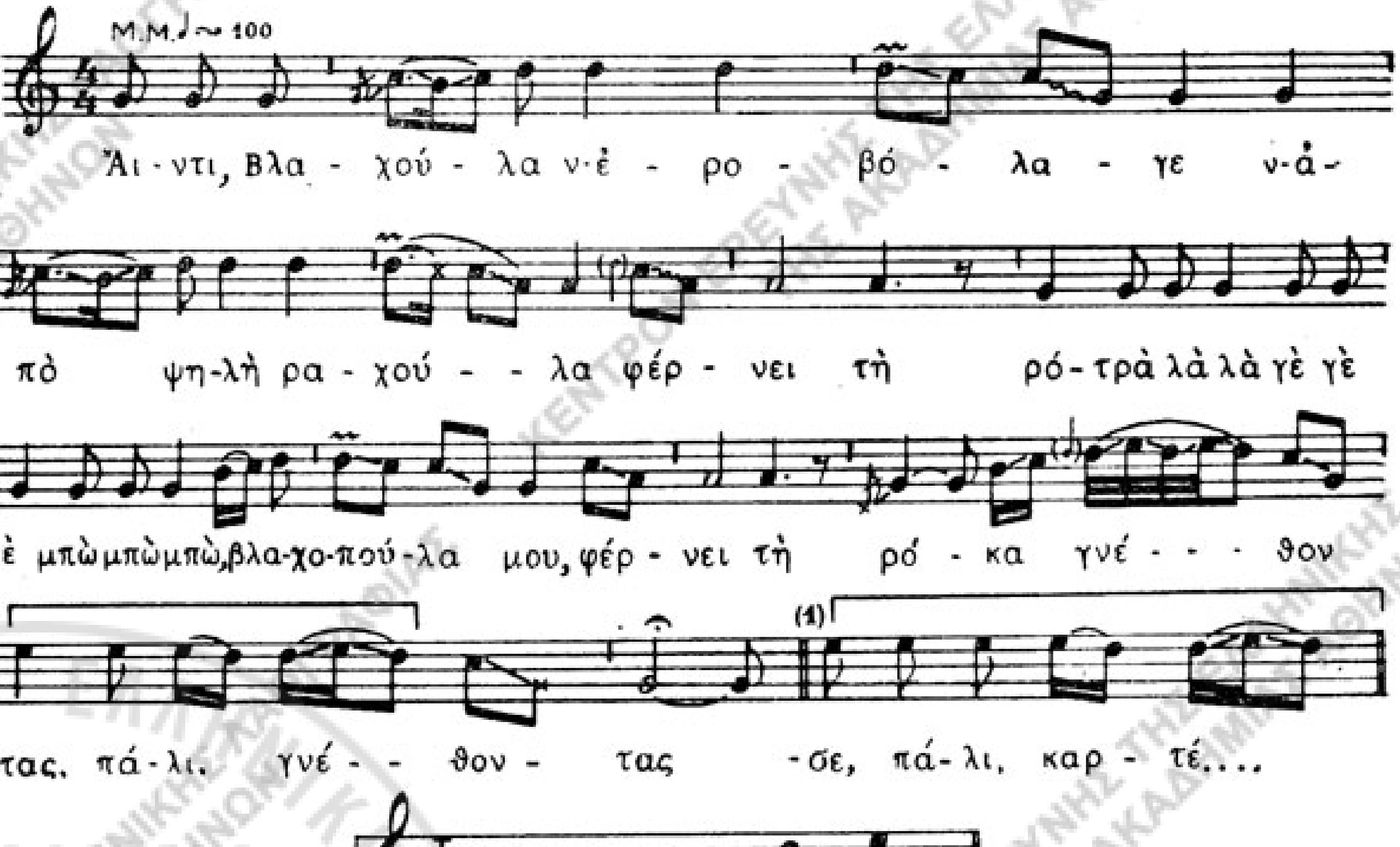

[1] Ε.Μ.Σ.Λ.Α., ἀρ. εἰσ. 3339.

Ε΄.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΝΑΞΟΝ
(21 ΙΟΥΛΙΟΥ - 6 ΣΕΠΤ. 1959)

ΥΠΟ ΣΤΕΦ. Δ. ΗΜΕΛΛΟΥ

Ἡ Νάξος, ἐπιφανείας 443 τετραγ. χιλιομ., εἶναι ἡ μεγίστη εἰς ἔκτασιν νῆσος τοῦ συμπλέγματος τῶν Κυκλάδων. Εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὀρεινὴ μὲ μοναδικὴν ἀξιόλογον ἐξαίρεσιν τὴν πρὸς Ν. πεδιάδα τοῦ Λιβαδιοῦ, διαστάσεων 8 × 6 χιλμ., ἥτις εἶναι καὶ ἡ εὐφορωτέρα περιοχὴ αὐτῆς. Ὁ ἐκ 18.653 κατοίκων πληθυσμός, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1951, κατανέμεται εἰς 30 περίπου χωρία καὶ συνοικισμούς[1].

Λαογραφικῶς, πλὴν τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου Ἀπεράθου, ἡ νῆσος δὲν ἔχει μέχρι τοῦδε ἐρευνηθῆ συστηματικῶς[2]. Διὸ καὶ ἀνελήφθη ὑπ' ἐμοῦ τὸ ἔργον τοῦτο

---

[1] Τὰ στατιστικὰ ταῦτα στοιχεῖα ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Γεωργίου Μελισσηνοῦ, Ἡ Νάξος, σὲ ἁπλῆ γεωγραφική, ἱστορικὴ καὶ γεωλογικὴ ἐπισκόπησι, ἔκδοσι Β΄, Ἀθῆναι, 1958.

[2] Βιβλιογραφίαν τῶν ἀσχοληθέντων περὶ τὴν Ναξιακὴν λαογραφίαν καὶ γλῶσσαν μέχρι τοῦ 1940 βλ. εἰς *Δημ. Β. Οἰκονομίδου,* Ἀπεραθίτικα λαογραφικὰ σύμμεικτα, τεῦχ. Α΄, Ἀθήνα 1940, σ. 3 - 8. Εἰς τὰς ἀναγραφομένας ἐνταῦθα πρόσθες καὶ τὰς ἑξῆς μεταγενεστέρας λαογραφικὰς ἐργασίας.

Νίκου Βλ. Σφυρόερα, Ἀπεραθίτικα πολεμικὰ τραγούδια (1940 - 1944), Ἀθήνα 1946.

Ἀντ. Φ. Κατσουροῦ, Τοπωνύμια τῆς Νάξου, Ναξιακὸν Ἀρχεῖον, ἔτ. Α΄, Νάξος 1947, τεῦχ. 6, σ. 75 - 83, τεῦχ. 7 - 8, σ. 94 - 103, τεῦχ. 9, σ. 108 - 114, τεῦχ. 10, σ. 123 - 136.

Τάσσου Μ. Ζευγώλη, Λαογραφικὰ σημειώματα, τόμ. Α΄, Ἀθῆναι 1950, τόμ. Β΄, Ἀθῆναι 1954, τόμ. Γ΄, Ἀθῆναι 1956.

Δημ. Β. Οἰκονομίδου, Ὁ Διόνυσος καὶ ἡ ἄμπελος ἐν Νάξῳ κατὰ τὰς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας παραδόσεις, Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier, τόμ. Β΄, Ἀθῆναι 1953, σ. 185 - 203.

Τοῦ αὐτοῦ, Ναξιακαὶ παραδόσεις, Λαογρ., τόμ. 17 (1957 - 58), σ. 30 - 70.

Γ. Δ. Ζευγώλη, Ποιμενικὰ τῆς ὀρεινῆς Νάξου, Λαογρ., τόμ. 15 (1953-54), σ. 61 - 110.

Τοῦ αὐτοῦ, Μιὰ νέα τεχνοτροπία στὰ λαϊκὰ τραγούδια τῆς Νάξου, Ν. Ἑστία, τόμ. 55 (1954), σ. 28 - 31.

Ἄρθρα καὶ μελετήματα λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ περιεχομένου εὑρίσκει τις ἔτι καὶ εἰς τὰ περιοδικὰ Ναξιακὸν Ἀρχεῖον, Κυκλαδικὰ κ. ἄ., ὡς καὶ εἰς τὸν κατὰ καιροὺς Ναξιακὸν καὶ Κυκλαδικὸν τύπον.

Χειρόγραφοι συλλογαί.

Γεώργ. Σ. Ζευγώλης, Περιγραφὴ τῶν ἐθίμων τῆς κηδείας καὶ σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὰ Ὁμηρικά. Ἀπὸ τὴν λαογραφίαν τῆς Ἀπειράνθου τῆς Νάξου. 4ον, σ. 7 [Λ.Α. ἀρ. 67].

Ἰ. Β. Βερώνης, Σύμμεικτα Νάξου, 1917, 8ον, σ. 15. [Λ.Α. ἀρ. 80].

διὰ τῆς μεταβάσεώς μου ἐπὶ ἕνα καὶ ἥμισυν μῆνα, ἤτοι ἀπὸ 21 Ἰουλίου - 6 Σεπτεμβρίου 1959, εἰς τὴν νῆσον, κατόπιν ἐντολῆς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Ἡ ἀποστολή μου αὕτη περιωρίσθη εἰς τὰ χωρία: Δανακός, Δαμαριών, Δαμαλᾶς, Τσικαλαρειόν, Κυνήδαρος καὶ Ἁγιερσανίον μὲ ἐπίκεντρον τῆς ἐργασίας μου τὸ χωρίον Φιλώτιον, ἔνθα ἕνεκα τούτου διέτριψα ἐπὶ πλείονα χρόνον. Λίαν περιωρισμένως διεξήγαγον λαογραφικὴν ἔρευναν εἰς τὰ χωρία: Μονή, Κεραμωτή, Ποταμιὰ καὶ Σαγκρίον.

Τὸ χωρίον Φιλώτιον, μεγαλύτερον τῶν λοιπῶν κατὰ τὸν πληθυσμόν, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται τὸ σημαντικώτερον μέρος τῆς συλλεχθείσης ὕλης ἔχει κυρίως γεωργικὸν καὶ κτηνοτροφικὸν χαρακτῆρα. Τὰ ἐκ τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας προϊόντα εἶναι εἰς ποσὸν σχετικῶς σημαντικά, ἂν μάλιστα λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὰ πρωτόγονα μέσα, δι' ὧν ἀσκοῦνται ἔτι αὗται.

Γεώργ. Σ. Ζευγώλης, Ἀπὸ τὴν λαογραφίαν τῆς Νάξου. Τὰ ἔθιμα τῆς κηδείας, 2ον, φ. 6. [Λ.Α. ἀρ. 380].

Νικ. Ἐ. Φραγκίσκος, Τὸ δέσιμο τοῦ ἀνδρογύνου καὶ ἡ 'ητειὰ τοῦ δαγκάματος, 1916, 8ον, σ. 10. [Λ.Α. ἀρ. 731].

H. Lüdeke, Ἄσματα Κυκλάδων, 1936, σ. 29. [Λ.Α. ἀρ. 1109γ].

Ἀντ. Σιγάλας, Συλλογὴ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἐκ Νάξου, 1924, 8ον, σ. 609. [Λ.Α. ἀρ. 1121].

H. Lüdeke, Συλλ. δημοτ. ᾀσμάτων παραχωρηθέντων εἰς H. Lüdeke παρὰ διαφόρων ἐκ Σαντορίνης, Νάξου, Πάρου, 1937, 4ον, σ. 38. Ἄσματα Νάξου 7, δίστιχα 68, σ. 8 - 33. [Λ.Α. ἀρ. 1126].

Γ. Ἀ. Μέγας, Λαογραφικὰ σημειώματα ἐκ τῶν ἐτῶν 1936 - 1938, σ. 28. Ἄσματα 2 ἐκ Τραγαίας Νάξου, σ. 1 - 11. [Λ.Α. ἀρ. 1170].

Λαογραφικὰ διαφόρων τόπων ἀπὸ τὰ ἔτη 1927 - 1929, σ. 46. Ἐκ Νάξου εἰδήσεις λατρείας, παροιμίαι τινὲς καὶ δίστιχα, σ. 1 - 10. [Λ.Α. ἀρ. 1313].

Ἰω. Δρύλλης, Ἔμμετρος μῦθος «τοῦ ποντικοῦ τὸ πάθημα», 1938, 4ον, σ. 2. [Λ.Α. ἀρ. 1455].

Δ. Κορακίτης, Γλωσσικὰ καὶ λαογραφικὰ ὑποβληθέντα εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς Γλωσσ. Ἑταιρείας τοῦ 1919, 8ον, σ. 345. [Λ.Α. ἀρ. 1466].

Δ. Β. Οἰκονομίδης, Ἀπεραθίτικα λαογραφικὰ σύμμεικτα, τεῦχ. Β', 1934, 4ον, σ. 136. [Λ.Α. ἀρ. 1585]· τεῦχος Γ' (1934 - 1935), 4ον, σ. 43. [Λ.Α. ἀρ. 1609].

Βασίλ. Γ. Βερώνης, Ναξιακὴ λαογραφία, 4ον, 1952, σ. 16. [Λ. Α. ἀρ. 1758].

Εἰρ. Ἰ. Πετροπούλου, Ὁ ἑορτασμὸς τῶν ἀπόκρεων στὴν Νάξο, 4ον, σ. 1 - 4. [Λ. Α. ἀρ. 2122].

Ἀντ. Ἐμμ. Γαλούνης, Ἔθιμα τῶν ἀπόκρεων καὶ τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος εἰς τὰς νήσους Νάξον καὶ Μύκονον, σ. 5 - 6, ἐνθ' ἀνωτ.

Θηρεσία Κωστάντε, Λαογραφικὰ ἐκ Νάξου, 4ον, σ. 6. [Λ.Α. ἀρ. 2127].

Διαλεχτὴ Ζευγώλη, Γλωσσάριον Ἀπειράνθου Νάξου, 1933, 8ον, σ. 712. [Λ.Α. ἀρ. 2235].

Δ. Β. Οἰκονομίδης, Δοξασίαι καὶ ἔθιμα τοῦ λαοῦ σχετικὰ μὲ τὸν ὕπνον, 8ον, σ. 8. [Λ. Α. ἀρ. 2242].

Γαβριὴλ Λεγάκης, Μῦθοι [3]. Ἐκ τῆς ὕλης Ν. Γ. Πολίτου, ἀρ. 386 ζ', 392 α' καὶ γ', σ. 4. [Λ.Α. ἀρ. 2260].

Τὴν κτηνοτροφίαν ἐλυμαίνετο ἐνταῦθα μέχρι πρό τινος ἡ ζῳοκλοπή, θεωρουμένη παλαιότερον καὶ ἀρετή, ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν νέων, εἰς σημεῖον, ὥστε, κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν Φιλωτιτῶν, «ὁ καλύτερος γαbρὸς τοῦ χωριοῦ ἤτανε ὁ μεγαλύτερος κλέφτης»[1]. Αὕτη καταστᾶσα οὕτως εἰπεῖν τοπικὸν ἔθιμον διετηρεῖτο ἐπὶ μακρὸν παρὰ τὰ δραστικὰ κατὰ καιροὺς μέτρα τῆς πολιτείας. Ἐσχάτως ἔχει σχεδὸν ἐκλίπει λόγῳ τῆς πολιτιστικῆς ἐξελίξεως, ἐπιδρασάσης ἐπὶ τὴν νοοτροπίαν τῶν ποιμένων.

Ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκείας τῆς γῆς πρὸς διατροφὴν τοῦ πληθυσμοῦ οἱ Φιλωτῖται ἐξεπατρίζοντο παλαιότερον πρὸς εὕρεσιν ἐργασίας συνήθως εἰς τὰ Βουρλὰ Μ. Ἀσίας ὁπόθεν καὶ ἐπέστρεφον μετὰ βραχὺ ἢ μακρὸν χρονικὸν διάστημα[2]. Σήμερον καταφεύγουν συνήθως εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πρωτευούσης.

Ὁ πληθυσμὸς τοῦ χωρίου ὀρεσίβιος κατὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ μὲ ὀξὺ πνεῦμα καὶ φιλοσκώμμονα διάθεσιν ἔχει ὑποστῆ εἰς τὸν ἐκ παραδόσεως βίον του τὴν ἐπίδρασιν τοῦ συγχρόνου ἀστικοῦ πολιτισμοῦ ἐκ τῆς εὐκόλου ἐπικοινωνίας αὐτοῦ μετὰ τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων, διὰ τοῦ ραδιοφώνου κτλ. Οὕτω «τὰ παλαιά», περιφρονούμενα καὶ ἀπωθούμενα, ἀντικαθίστανται διὰ «τῶν νέων», τὸ δὲ παλαιὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα ὀλίγον μόνον καὶ ἐν μέρει λαλεῖται ὑπό τινων τῶν κατοίκων. Τὴν ἐπίδρασιν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ παρατηρεῖ τις ἔκδηλον καὶ εἰς τὴν οἰκίαν. Σήμερον οὐδεμία πλέον οἰκία κτίζεται μὲ τὸν παλαιὸν ρυθμόν, δηλ. μὲ «δῶμα», στέγην ἐπίπεδον ἐκ χώματος, καὶ «βόρτο», τόξον ἐκτισμένον μὲ λίθους πρὸς ὑποστήριξιν τῆς στέγης (βλ. εἰκ.).

Τὰ φαινόμενα ταῦτα παρατηροῦνται ἐπίσης καὶ εἰς τὰ λοιπά, ὡς ἄνω, χωρία. Ἐκ τούτων ὁ Δαμαριών, ὁ Δαμαλᾶς καὶ τὸ Τσικαλαρειὸν ἔχουν ἐπίσης γεωργικὸν καὶ ποιμενικὸν χαρακτῆρα. Τοῦ πρώτου οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται ἐπιτυχῶς κατὰ μικρὸν ποσοστὸν καὶ περὶ τὸ ἐμπόριον, τὸ δὲ τελευταῖον ἔχει καὶ βιοτεχνίαν «τσικαλιῶν» κ. ἄ. Εἰς τὰ χωρία Δανακὸς καὶ Κυνήδαρος παρατηρεῖ-

---

[1] Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι μόνον ἡ κλοπὴ αἰγῶν ἢ προβάτων μεταξὺ τῶν ποιμένων ἀπολαμβάνει τῆς ὑψηλῆς ταύτης τιμῆς. Κλοπὴ ἄλλων ἀντικειμένων ἐλάμβανε σπανίως χώραν, θεωρουμένη πρᾶξις ἐπονείδιστος. Βλ. σχετικῶς καὶ *Ἐμμ. Ἰακ. Ψαρᾶ,* Ἡ κλεψά, περ. Κυκλαδικά, τ. Α΄, τεῦχ. 2 (Μάρτιος - Ἀπρίλιος), Σῦρος 1956, σ. 120 - 122 καὶ *Γ. Δ. Ζευγώλη,* Ποιμενικὰ τῆς ὀρεινῆς Νάξου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 104.

[2] Χαρακτηριστικὸν τῶν ἀποδημούντων Φιλωτιτῶν μέχρι στιγμῆς εἶναι ὅτι κατὰ κανόνα ἐπιστρέφουν εἰς τὰς οἰκίας των, εἰς τὴν πάτριον γῆν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅ,τι συμβαίνει μὲ τοὺς κατοίκους ἄλλων χωρίων, ὡς δύναταί τις νὰ ἀντιληφθῇ ἐκ τῆς στατιστικῆς τῶν ἀπογραφῶν τῶν τελευταίων ἐτῶν: ἀπογρ. 1928 κάτ. 2098, ἀπογρ. 1940 κάτ. 2073, ἀπογρ. 1945 κάτ. 2130, ἀπογρ. 1951 κάτ. 1946.

ται διατήρησις μέχρι σήμερον παλαιῶν ἐθίμων λόγῳ κυρίως τῆς ἀπομονώσεως τούτων ἐξ ἐλλείψεως συγκοινωνίας.

Ἐμμονὴν εἰς τὰς πατροπαραδότους συνηθείας, προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας παρατηρεῖ τις ἐν τῷ Ἁγιερσανίῳ παρὰ τὴν συχνοτάτην ἐπικοινωνίαν τοῦ γεωργικοῦ τούτου χωρίου πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου Νάξον (Χώραν). Τὸ φαινόμενον τοῦτο δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τοῦ χαμηλοῦ ἐπιπέδου γενικῆς μορφώσεως τῶν κατοίκων, ὀφειλομένου εἰς διαφόρους λόγους.

Ἐκ τῶν ἐρευνηθέντων χωρίων κατέγραψα ποικίλην λαογραφικὴν ὕλην εἰς 400 σελ. τετραδίου, σχήμ. 8ου μεγ. Εἰς τὴν συλλογὴν ταύτην, ἥτις κατετέθη

Παλαιὰ ἀρχοντικὴ οἰκία ἐν Φιλωτίῳ μὲ «βόρτο».

ἐν χφῳ εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον ὑπ' αὔξ. ἀριθμ. 2303 περιέχονται: περιγραφὴ τοῦ ποιμενικοῦ καὶ γεωργικοῦ βίου, μετεωρολογία καὶ ἀστρολογία, λατρευτικὰ ἔθιμα, μαγικαὶ καὶ δεισιδαίμονες δοξασίαι, ἐπῳδαὶ 3, δημώδης ἰατρική, δημώδη ᾄσματα ποικίλου περιεχομένου 125, δίστιχα (τετράστιχα) (μοιρ. 9, ἐρωτ. 2, νανουρ. 16), ἔθιμα σχετικὰ πρὸς τὴν γέννησιν, τὸν γάμον καὶ τὴν τελευτήν, λαϊκαὶ διηγήσεις διάφοροι 22, τοπωνύμια 24, παραδόσεις 89, εὐτράπελοι διηγήσεις 4, παραμύθια 2, ἀνέκδοτα 8, ἀραὶ 21, αἰνίγματα 51, παροιμίαι καὶ γνῶμαι 69, σκωπτικὰ δίστιχα 3, παίγνια, λαϊκὸν δίκαιον, λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἄλλαι εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸν κατὰ παράδοσιν ἐνταῦθα λαϊκὸν πολιτισμόν.

Ἐκ τῶν συλλεχθέντων ᾀσμάτων σημαντικὸς σχετικῶς ἀριθμὸς εἶναι ἀκριτικά. Ταῦτα ᾖδοντο παλαιότερον κατὰ τὸν θερισμὸν κυρίως, χωρὶς οὐδεμίαν πρὸς αὐτὸν νὰ ἔχουν σχέσιν, ἢ ὡς συνοδευτικὰ τοπικῶν χορῶν, ἰδίᾳ τῆς «Βλάχας».

Σήμερον δὲν χρησιμοποιοῦνται πλέον. Ἡ νεωτέρα γενεά, ὡς λ. χ. ἐν Ἀγιερσανίῳ, ἀρέσκεται εἰς τὰ νεώτερα λαϊκὰ ᾄσματα, διαδιδόμενα διὰ τοῦ ραδιοφώνου καὶ τοῦ γραμμοφώνου, ὀλίγοι δὲ μόνον γνωρίζουν τὰ παλαιὰ πολύστιχα. Σημαντικῶς συνετέλεσεν εἰς τὸν παραμερισμὸν τῶν παλαιῶν πολυστίχων ᾀσμάτων καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ διστίχου, ὅπερ ἐπέδωκε κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας ἐν Νάξῳ ὡς ἰδιαίτερον εἶδος ᾄσματος μὲ ἐντελῶς τοπικὸν χρῶμα. Τὰ δίστιχα ταῦτα (κοτσάκια) εἶναι σήμερον προσφιλέστατα εἰς τοὺς κατοίκους τῶν πλείστων χωρίων, χρησιμοποιούμενα εὐρύτατα κατὰ τοὺς χοροὺς καὶ τὰς ἄλλας ἑορταστικὰς ἐκδηλώσεις. Εἰδικῶς ὡς πρὸς τὰ ἀκριτικὰ φαίνεται ὅτι παλαιότερον ἦσαν λίαν προσφιλῆ εἰς τὸν λαόν, ὅστις τὰ ἀπεστήθιζεν ἐκ κυκλοφορουσῶν «φυλλάδων» ἢ ἀκούων ταῦτα παρ' ἄλλων «ποὺ εἶχαν» π. χ. «κάμει 'ς τὰ Βουρλά». Ἐκ τῶν Βουρλῶν ἐταξίδευσαν πιθανῶς πολλὰ ἀκριτικὰ ᾄσματα καὶ ἔφθασαν εἰς Νάξον διὰ τῶν ἐπιστρεφόντων ἐκεῖθεν Ναξίων, ὡς ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν.

Αἱ καταγραφεῖσαι δημώδεις παραδόσεις εἶναι κατὰ κύριον λόγον αἰτιολογικαί. Εὐρύτατα γνωσταὶ εἶναι αἱ περὶ νεραϊδῶν «καλῶν τσουράδων» ὡς καὶ αἱ περὶ θησαυρῶν καὶ τῶν φυλάκων αὐτῶν, περὶ ὧν (ἀμφοτέρων) εἰς ἕκαστον χωρίον ἔχουν τι τὸ ἰδιαίτερον νὰ εἴπουν. Γνωστοτάτη ἐπίσης, ἰδίᾳ ἐν τοῖς περὶ τὸ Φιλώτιον χωρίοις, εἶναι ἡ περὶ τοῦ πύργου τοῦ Χειμάρρου παράδοσις, περὶ ἧς γίνεται λόγος ἀνωτέρω (σ. 204 κ. ἑξ. τοῦ παρόντος τόμου). Παραλλήλως ἀπαντοῦν ἁγιολογικαὶ παραδόσεις (βλ. ἀνωτ., σ. 212 κ. ἑξ.) καὶ ἄλλαι οὐχὶ σπανίως.

Ἐκ τῶν ἐθίμων σημειωτέον τὸ τῶν «κουρτάλων», τὸ ὁποῖον διετηρεῖτο ζωηρὸν πάντοτε. Τοῦτο ἦτο τρόπος ὁμαδικῆς ἀποδοκιμασίας ἐκείνων, οἵτινες περιέπιπτον εἰς ἠθικῆς φύσεως πρὸ πάντων ἁμαρτήματα.

Ἀρχαϊκώτατα ἔθιμα διετηροῦντο μέχρι πρό τινος καὶ εἰς τὸν γεωργικὸν βίον, ἀναφερόμενα εἰς τὴν σπορὰν τῶν δημητριακῶν, τὸν θερισμὸν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸ πέρας αὐτοῦ [1].

Ἐκ τῶν γαμηλίων ἐθίμων σημειοῦμεν κατωτέρω τὸ σχετικὸν πρὸς τὴν «προξενειάν», ὡς ἀκριβῶς ἀφηγήθη τοῦτο ἡ Κυριακὴ Ἐ. Θεωνᾶ, ἐτῶν 79, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν σπουδαιοτέραν ἐν Φιλωτίῳ πηγὴν σχετικῶν πληροφοριῶν. Κατὰ τὸ ἔθιμον τοῦτο:

Ἐστέρναν ἕνα νὰ κάμῃ προξενειὸ καὶ ἐφωνάζανε ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος 'ς τὸ ἄλλο, ἀπὸ μακρυὰ σ' ἐκείνους ποὺ τὸν ἐπέβανε.

Σταυρομάδυ^ου^α καὶ πέτσες
δὲ γροικᾶτ' ἐσεῖς βεβέτσες;

---

[1] Περὶ τούτων ἐπραγματεύθην ἐν Λαογρ., τόμ. 18 (1960), σ. 490 - 496.

Ἅμα ᾿θε doῦ ποῦν πῶς᾿ ᾿ἐ᾿ ᾿ίνεται, εἶχενε σύθημα καὶ ἤδωνενε εὐτὴ τὴν ἀπάdησι σ᾿ ἐκείνους ποὺ τὸν ἐπέbανε.

Ἄσπρο ρασί, μαῦρο ρασὶ
᾿ἐν εἶν᾿ τὸ πάπλωμα ᾿ιὰ σύ.

Κ᾿ ἐκαταλαβαίνανε ἐκεῖνοι ποὺ τὸν ἐπέψανε πῶς δὲ dελειώνει ἡ δουλειά. Ἅμα doῦ ᾿λέανε τοῦ προξενητῆ πῶς θὰ γίνῃ ἡ δουλειά, ἤλεενε.

Ἄσπρο ρασί, μαῦρο ρασὶ
εἶναι τὸ πάπλωμα ᾿ιὰ σύ.

Τὰς ἀπαντήσεις κατ᾿ ἄλλην ἐκδοχὴν ἔδιδον οἱ πρὸς οὓς ὁ προξενητὴς ἐστέλλετο.

Γενικῶς ἡ συλλεχθεῖσα ὕλη, ἀποτελοῦσα μικρὸν μέρος τοῦ ἐκ παραδόσεως λαϊκοῦ Ναξιακοῦ βίου, ὅστις συντηρεῖται ἔτι εἰς τοὺς γεροντοτέρους τῶν ποιμένων καὶ γεωργῶν, δὲν εἶναι ἀρκετή, ὥστε νὰ ἔχωμεν εἰκόνα ἐπαρκῶς πλήρη τοῦ πολιτισμοῦ τούτου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶναι ἀνάγκη νὰ συμπληρωθῇ αὕτη διὰ μελλοντικῶν συλλογῶν.

ΣΤ΄.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΝ
(6 ΑΥΓ. – 9 ΣΕΠΤ. 1959)

ΥΠΟ ΣΤΑΥΡ. ΚΑΡΑΚΑΣΗ

Κατὰ τὴν ἀπὸ 6 Αὐγούστου μέχρι 9 Σεπτεμβρίου 1959 ἐργασίαν μου εἰς τὴν περιφέρειαν Χαλκιδικῆς πρὸς συλλογὴν δημώδους μουσικῆς ὕλης ἠχογράφησα ἐπὶ ταινιῶν μαγνητοφώνου ἐν συνόλῳ 418 ᾄσματα καὶ χορούς. Πρὸς τούτοις ἀντέγραψα καὶ τὰ κείμενα 90 τραγουδιῶν ἀπὸ ἰδιωτικὰς συλλογὰς τῶν δημοδιδασκάλων κ. Μαυρουδῆ Παπαθανασίου ἐξ Ἀρναίας καὶ Βασ. Τ. Μαστρωτσῆ ἐκ Κασσάνδρας, τινὰ δὲ καθ᾿ ὑπαγόρευσιν τῆς κ. Ζαφείρως Δέλιου ἐκ Πολυγύρου [1].

[1] Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης εὐχαριστῶ ὅλους ὅσοι μὲ τὴν βοήθειάν των συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς συλλογῆς ταύτης, ἤτοι τοὺς κ. Δημάρχους Πολυγύρου καὶ Ἀρναίας, τοὺς Προέδρους καὶ Γραμματεῖς τῶν Κοινοτήτων Νεοχωρίου, Στρατονίκης, Κασσάνδρας, Ἁγίας Παρασκευῆς, Κασσανδρινοῦ καὶ ἰδιαιτέρως τὸν Πρόεδρον Ἱερισσοῦ κ. Παῦλον Βεργίνην. Ἐπίσης τὸ ζεῦγος Γεωργ. καὶ Ζαφείρως Δέλιου διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὑπὸ τῆς δευτέρας πρὸς ἠχογράφησιν 50 ᾀσμάτων. Τέλος τὸν καλλιτέχνην κ. Τάκην Σαμαρᾶν, καὶ τοὺς Ὁμίλους νεανίδων Ἱερισσοῦ καὶ Κασσάνδρας.

Ἀναλυτικῶς ἡ μουσικὴ συλλογὴ αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς.

Πολύγυρος . . .	ᾄσματα	καὶ	χοροὶ	111,	τραγουδισταὶ	καὶ	ἐκτελεσταὶ	13,	ἀρ.	ταιν.	224-227
Ἀρναία	»	»	»	45	»	»	»	16	»	»	228-229
Παλαιοχώρι . . .	»	»	»	17	»	»	»	7	»	»	229-230
Νεοχώρι	»	»	»	25	»	»	»	12	»	»	230-231
Στρατονίκη . . .	»	»	»	24	»	»	»	7	»	»	231
Ἱερισσὸς	»	»	»	125	»	»	»	32	»	»	232-238
Νέα Μουδανιὰ . .	»	»	»	5	»	»	»	1	»	»	238
Κασσάνδρα . . .	»	»	»	38	»	»	»	11	»	»	238-240
Ἁγία Παρασκευὴ .	»	»	»	19	»	»	»	5	»	»	240
Κασσανδρινὸ . . .	»	»	»	9	»	»	»	3	»	»	241

Εἰς τὸν Πολύγυρον, πρωτεύουσαν τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς, ἀντελήφθην τὴν ὕπαρξιν ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ ὅλου λαογραφικοῦ θησαυροῦ τῆς περιοχῆς, μάλιστα δέ, ὡς ἐπληροφορήθην ἐνταῦθα, ἡ Δημαρχία ἔχει προβῆ εἰς τὴν συλλογὴν κειμένων δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ χορῶν καὶ θέλει προβῆ εἰς τὴν ἠχογράφησιν αὐτῶν.

Ἡ παράδοσις τῆς δημώδους ποιήσεως εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ὑπάρχει ἀκόμη ζῶσα εἰς τὸν λαόν, διότι εἰς τὸν τόπον τοῦτον, ποὺ μόλις τελευταίως πρὸ 48 ἐτῶν ἠλευθερώθη ἐκ τοῦ ξένου ζυγοῦ, ἔδρων μέχρι τότε ἀπελευθερωτικαὶ ὁμάδες, αἱ ὁποῖαι συνέχιζον κατὰ ἕνα τρόπον τὴν παράδοσιν τῶν κλεφτῶν. Ἔτσι καὶ νεώτερα γεγονότα καὶ ἥρωες τόσον τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Χαλκιδικῆς τὸ 1821 καὶ τὸ 1854 ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς κατόπιν ἀγῶνας τοῦ Παύλου Μελᾶ, τοὺς πολέμους κατὰ τὰ ἔτη 1912 - 1913 καὶ ἀκόμη τὸν ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον τοῦ 1940 – 41 ὑμνήθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς δημοτικὰ ᾄσματα καὶ χορούς.

Ὡς χαρακτηριστικὰ τραγούδια τῆς κατηγορίας ταύτης σημειώνομεν: τοῦ καπετὰν Γαρέφη (ἀρ. εἰσ. 3627)[1], τοῦ Καπετὰν Γιαγλῆ (ἀρ. 3686), τοῦ Καλαμπόκα (ἀρ. 3433), τοῦ Καπετὰν Βασίλη (ἀρ. 3482), «ἡ Βαγγελιὼ παράγγειλε» (ἀρ. 3432), «Ἀφίνω γειά, βρὲ Κάκαβε» (ἀρ. 3380), «Π' ἀνάθεμά σε, Κότσμανε, καὶ σὺ καὶ τὸ καλό σου» (ἀρ. 3470), ὁ καγκελευτὸς χορὸς τῆς Ἱερισσοῦ (ἀρ. 3625) κ. ἄ.

Ἡ Ἱερισσὸς εἶναι ἰδιαιτέρως γνωστὴ εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Χαλκιδικῆς διὰ τὸν πλοῦτον της εἰς δημοτικὰ τραγούδια καὶ χορούς. Ἡ παράδοσις αὕτη διατηρεῖται ζωηρὰ ἐκ τοῦ τηρουμένου ἕως σήμερον ἐθίμου τῶν ἐποχιακῶν ᾀσμάτων· δηλαδὴ εἰς κάθε ἐποχὴν τοῦ ἔτους, καθὼς καὶ εἰς τὰς μεγάλας ἑορτάς, τραγουδοῦν εἰδικὰ ᾄσματα, ἐκ τούτου δὲ θεωρεῖται μεγάλη παράβασις νὰ τραγουδήσῃ τις κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἕνα τραγούδι χειμωνιάτικο.

Ἐπίσης εἰς τὴν Κασσάνδραν (πρῴην Βαλτὰ) διεπίστωσα ὅτι διατηροῦνται

[1] Αἱ παραπομπαὶ εἰς τὸ βιβλίον εἰσαγωγῆς μουσικῆς ὕλης (Ε. Μ. Σ. Λ. Α.).

ἀκόμη τὰ τραγούδια τοῦ γάμου, ὅπως ἐτραγουδοῦντο ἄλλοτε, τὰ ὁποῖα καὶ ἠχογράφησα, ἐκτελεσθέντα ἀπὸ καλλιφώνους νεάνιδας.

Ὁ χρόνος τῆς ἀποστολῆς μου ταύτης, ἐπὶ ἕνα μῆνα, δὲν ἦτο ἀρκετὸς διὰ τὴν ἔρευναν ἐφ᾽ ὅλης τῆς χερσονήσου τῆς Χαλκιδικῆς, διὸ ὑπελείφθησαν πρὸς ἐξέτασιν κέντρα ἐνδιαφέροντα, ὡς ἡ Μεγάλη Παναγιά, τὰ Βραστά, ὁ Βάβδος κ.ἄ.

Εἶναι ἀναγκαία ἡ συμπλήρωσις τῆς ἐργασίας ταύτης καὶ ἐκ τῶν περιοχῶν τούτων πρὸς σχηματισμὸν οὕτω ὁπωσδήποτε πλήρους εἰκόνος τῆς μουσικῆς μορφῆς τοῦ τόπου. Ἐπὶ τοῦ παρόντος περιοριζόμεθα εἰς γενικάς τινας παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς συλλεχθείσης ὕλης.

Αἱ μελῳδίαι τῶν ἠχογραφηθέντων τραγουδιῶν, ἐνῷ δὲν παρουσιάζουν μεγάλας διαφορὰς ἀπὸ τὰς παραλλαγὰς αὐτῶν, τὰς ὁποίας συναντῶμεν εἰς τὴν λοιπὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἐν τούτοις διακρίνονται διὰ τὸ πλέον ἔντονον ἀνατολίτικο ὕφος των, καθὼς καὶ διὰ τὴν χαρακτηριστικὴν μουσικὴν κατάληξιν, ἐκ τῆς ὁποίας διακρίνεται τὸ χαλκιδικιώτικο τραγούδι ἀπὸ ἕνα ρουμελιώτικο ἢ μοραΐτικο.

Καὶ εἰς τὰ τοπικὰ ἀκόμη χαλκιδικιώτικα τραγούδια, ὅπου ἡ ἀνατολίτικη καὶ ἡ Βυζαντινὴ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις ἐπικρατοῦν κατὰ γενικὸν κανόνα, ἡ ἐπίδρασις τῶν μελῳδιῶν καὶ τῶν τρόπων τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος εἶναι ἐμφανής.

Ἡ ποικιλία τῶν χορῶν οἵτινες ἠχογραφήθησαν εἰς τὴν Χαλκιδικήν εἶναι σχετικῶς μικρά.

Δὲν ἐπετύχαμεν τὴν ἠχογράφησιν χορῶν, οἵτινες ἐχορεύοντο παλαιότερον, ὡς εἶναι ὁ *Μακεδονικός*, ὁ *χορὸς στὰ τρία*, ὁ *συγκαθιστός*, ὁ *ἀντικρυστὸς* κ. ἄ. Ἐπίσης καὶ ὁ *Τσάμικος* εἶναι ἄγνωστος. Λαϊκοὶ χοροὶ τῆς περιοχῆς εἶναι ὁ *συρτὸς* καὶ ὁ *Καλαματιανός*.

Εἰς τὴν Ἱερισσὸν εἰδικῶς ἀπαντᾷ ὡς τοπικὸς χορὸς ὁ *καγκελευτός*, τοῦ ὁποίου τὴν καθιέρωσιν, ὅπως ἀφηγοῦνται, συνδέει ἡ λαϊκὴ παράδοσις μὲ ὡρισμένον ἱστορικὸν γεγονός. Οἱ Τοῦρκοι διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐξέγερσιν τῆς Ἱερισσοῦ, ἡ ὁποία εἶχε λάβει μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Χαλκιδικῆς τοῦ 1854, λέγεται ὅτι ἐπυρπόλησαν καὶ κατέστρεψαν τὴν πόλιν ἐκ θεμελίων.

Τὰ γυναικόπαιδα ἐπρόφθασαν πρὸ τῆς καταστροφῆς καὶ κατέφυγαν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ἱστορίαν ἐπετράπη τότε ἡ εἴσοδος εἰς γυναῖκας. Μετὰ 7-8 μῆνας ἐπῆλθε συμφωνία μὲ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἱερισσοῦ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰς ἑστίας των, ἀφοῦ πρῶτον διέλθουν εἰς ἔνδειξιν ὑποταγῆς κάτωθεν δύο διεσταυρωμένων σπαθιῶν ἐν εἴδει ἁψῖδος, τὰ ὁποῖα ἐκράτουν Τοῦρκοι στρατιῶται[1]. Ἡ τελετὴ αὕτη ἔλαβε

[1] Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἀναφέρεται ὅτι ἔγινεν εἰς τὴν Κασσάνδραν κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Βλ. Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς, τεῦχ. 1 (1961) σ. 21.

χώραν εἰς τὴν θέσιν «Μαῦρο ἁλώνι» τῆς Ἱερισσοῦ. Ἐκεῖ ὅμως ἕνα παλληκάρι ἠρνήθη νὰ σκύψῃ καὶ διέλθῃ διὰ τῆς ἁψῖδος ταύτης (κατ' ἄλλους ἦσαν περισσότεροι οἱ ἀρνηθέντες νέοι), ὁπότε οἱ Τοῦρκοι τὸν ἔσφαξαν ἐκεῖ μπροστὰ εἰς τὸ πλῆθος. Ἔκτοτε μέχρι σήμερον ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια τὴν τρίτην ἡμέραν τοῦ Πάσχα ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἱερισσοῦ νὰ μεταβαίνουν εἰς τὸ «Μαῦρο Ἁλώνι», εἰς τὸν τόπον τοῦ θλιβεροῦ τούτου γεγονότος, ἐκεῖ δέ, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νὰ χορεύουν τὸν «καγκελευτὸν χορόν»[1].

Οἱ δύο κορυφαῖοι τοῦ χοροῦ ἔχουν ὑψωμένα τὰ χέρια των καὶ μὲ ἕνα μαντήλι ποὺ κρατοῦν σχηματίζουν ἁψῖδα, ἡ ὁποία συμβολίζει τὰ σπαθιὰ τῶν Τούρκων. Οἱ ἄλλοι χορευταί, ἐνῷ τραγουδοῦν τὸ σχετικὸν χορευτικὸν ᾆσμα, περνοῦν χορεύοντες κάτω ἀπὸ τὴν ἁψῖδα τοῦ «πρωτοκαγκελευτῆ»[2].

Ἐπὶ τουρκοκρατίας τὴν ἡμέραν αὐτὴν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ καγκελευτοῦ χοροῦ διεξήγοντο ἔτι καὶ ἀγῶνες σκοποβολῆς. Οὕτω μὲ τὴν τελετὴν αὐτὴν τοῦ «καγκελευτοῦ χοροῦ» ἀπέτιον οἱ κάτοικοι τῆς Ἱερισσοῦ φόρον τιμῆς εἰς τοὺς ἥρωάς των, τὰ παλληκάρια, τὰ ὁποῖα ἐθυσίασαν τὴν ζωήν των εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐλευθερίας, ταυτοχρόνως δὲ διετυπώνετο ἀλληγορικῶς καὶ ἡ πίστις τοῦ λαοῦ διὰ τὴν προσεχῆ, «τὴν ἐπάνω Κυριακή», ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος των ἀπὸ τὸν «ἐχθρό τους γείτονα».

Παρατίθεται κατωτέρω τὸ κείμενον καὶ ἡ μελῳδία τοῦ ᾄσματος κατὰ τὸν χορὸν τοῦτον.

Ν' ἀκούσῃς σύ, πρωτοσυρτὴ
καὶ σὺ πρωτοκαγκελευτή.
Γιὰ βεργολίγα τὸν χορό,
γιὰ βεργοκαγκίλεψέ τον,
νὰ διῶ ψηλές, νὰ διῶ λιγνές,
νὰ διῶ τὴν κόρη π' ἀγαπῶ·
τοῦ ποιὸς κρατεῖ τὸ χέρι της,

[1] Ὁ Στάθης Μεταλλινὸς (Μακεδ. Ἡμερολ., τόμ. 15 (1939) σ. 269 - 272), εἰς περιγραφὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ χοροῦ τούτου μετὰ παραθέσεως καὶ τῆς συνοδευούσης μελῳδίας, ἀναφέρει ἑτέραν παράδοσιν συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν τὸ γεγονὸς τοῦτο τῆς σφαγῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ ὑπερηφάνου παλληκαριοῦ συνέβη κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Εἰς σχετικὸν ἐπεισόδιον κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ταύτην ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀ. Γ. Γιαννιοῦ εἰς τὸ περὶ Χαλκιδικῆς ἄρθρον ἐν τῇ Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπ., τόμ. Δ', σ. 426, τὸ ὁποῖον δύναται ἐπίσης νὰ συνδεθῇ πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ χοροῦ τούτου. Πρβλ. καὶ *Δημ. Λουκάτου*, Ὁ χορὸς στὴ λαογραφία μας. Νέα Ἑστία, τόμ. 67 (1960) σ. 49β.

[2] Περὶ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ χοροῦ βλέπε λεπτομερείας εἰς τὸ ἀνωτέρω δημοσίευμα τοῦ Στ. Μεταλλινοῦ.

τὸ ποιὸς τὴν ἀρραβῶνα της.
—Ἕνας ἐχθρός μου γείτονας
ἂς τὴν κρατῆ κι ἂς χαίρεται
ν-ὥς τὴν ἐπάνω Κεριακὴ
κι ὥς ν' ἀρραβωνιάσουμε...

Χορὸς καγκελευτός[1].

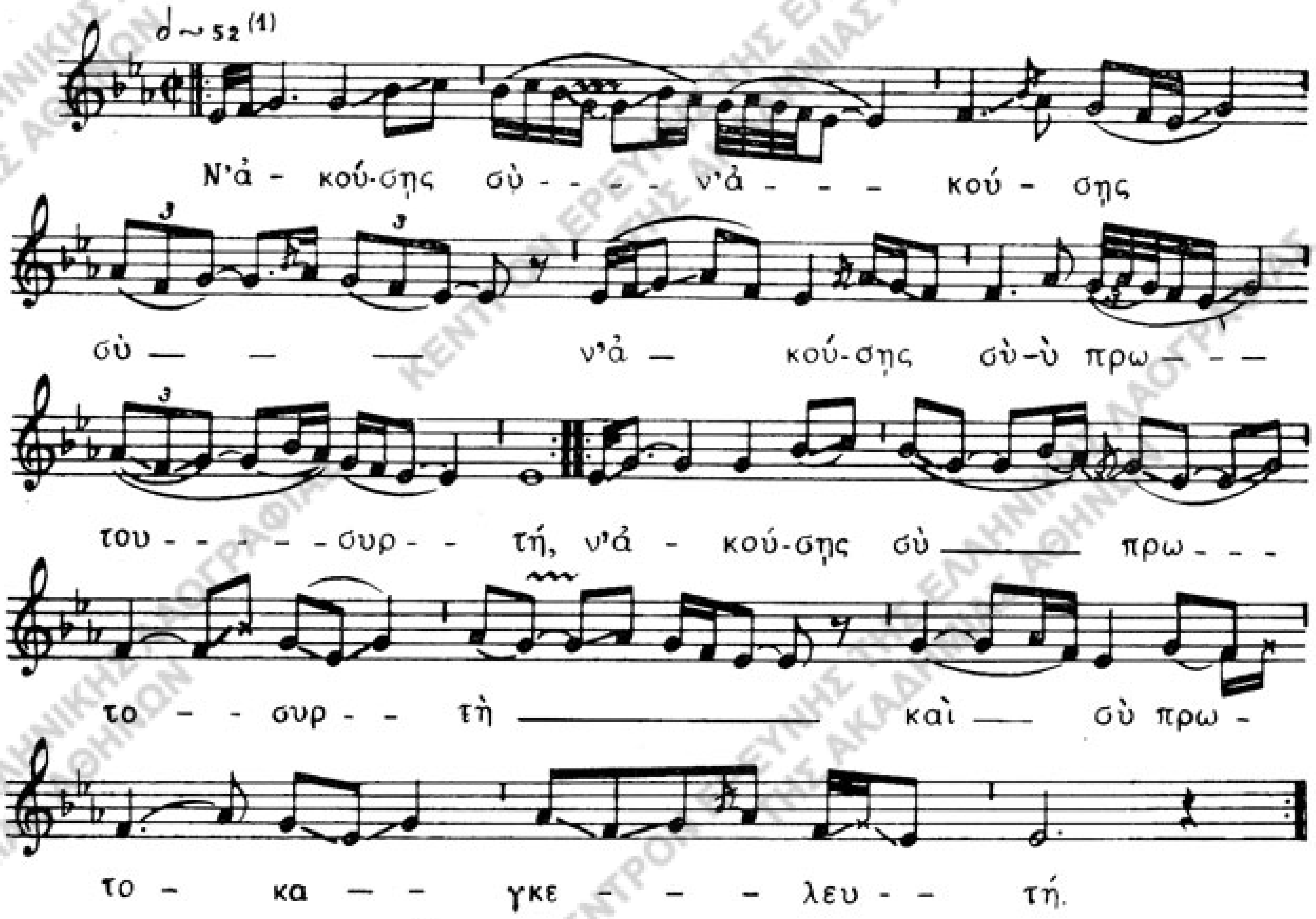

Παρατηροῦμεν διὰ τὸ παραδιδόμενον, ὡς ἄνω, γεγονὸς καὶ τὸν συνδεόμενον πρὸς αὐτὸ χορόν, ὅτι δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ ἀνεκδότου ᾄσματος, ἀλλ' ὅτι ἐχρησιμοποιήθη ἄλλο, γνωστόν, ᾆσμα[2] διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν τριῶν πρώτων, ὡς κάτωθι, στίχων αὐτοῦ.

Μαῦρα (να) ματάκια φίλησα (δὶς)
καὶ πιὰ (να) δὲν τὰ δευτέρουσα »
καὶ στὸ (νο) χορὸ κατέβαινα[3] »

[1] Ε. Μ. Σ. Λ. Α. ἀρ. εἰσ. 3625. Λ.Α. ἀρ. 2306 σελ. 145 (τραγ. ἡ Βαγγελιὼ Λαγόνζου καὶ ὅμιλος νεανίδων τῆς Ἱερισσοῦ).

[2] Λ. Α. 2306, σελ. 124. Ε.Μ.Σ. ἀρ. εἰσ. 3587.

[3] Τραγ. ἡ Βαγγελιὼ Λαγόνζου καὶ ὅμιλος νεανίδων τῆς Ἱερισσοῦ.

Μαῦρα ματάκια φίλησα.

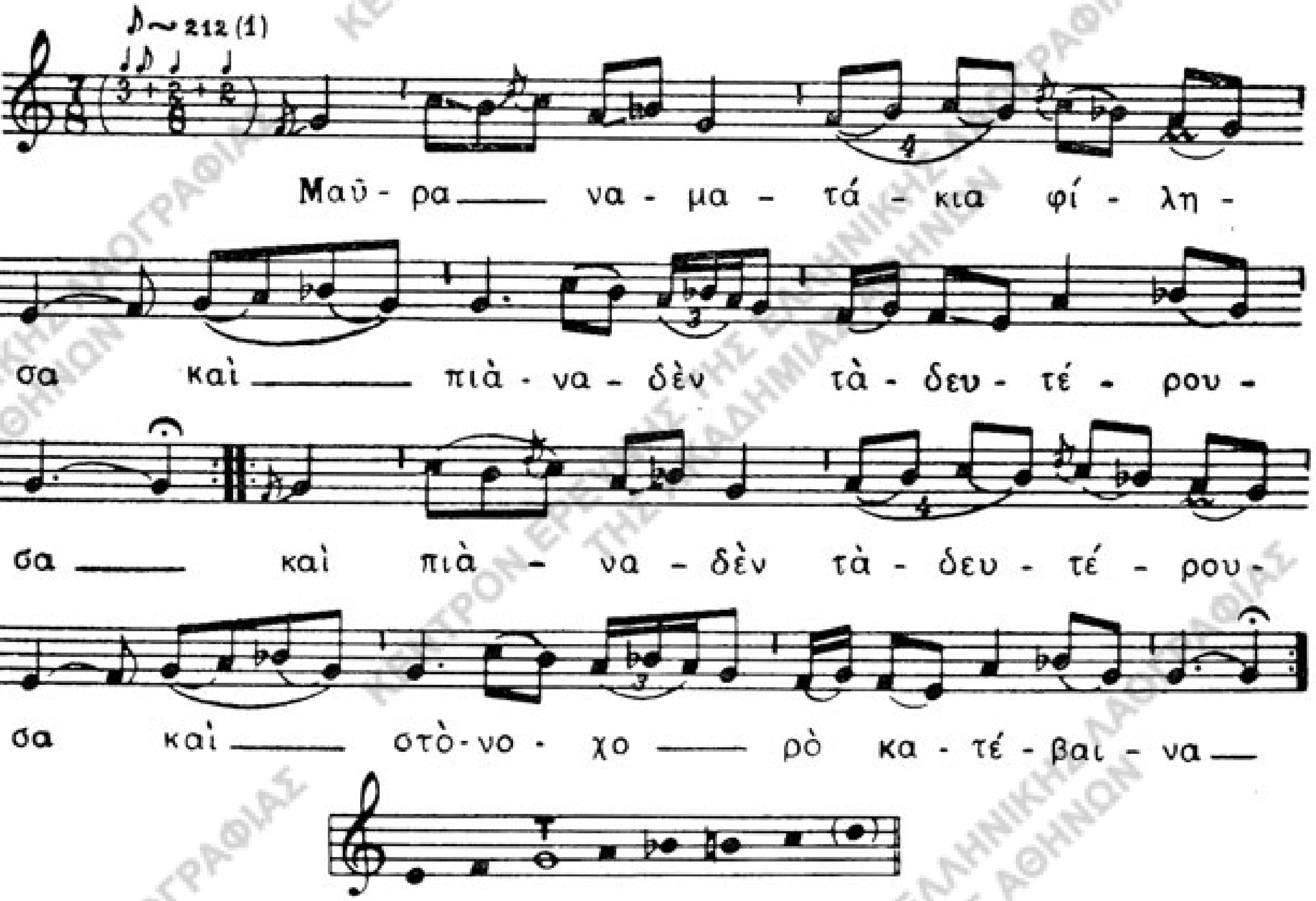

Ἡ μελῳδία καθὼς καὶ ὁ ρυθμὸς τῶν δύο ᾀσμάτων τούτων, ὡς παρατηρεῖ τις, δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μεταξύ των. Δέον ἔτι νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς τὸ ἀνωτέρω ᾆσμα «Μαῦρα ματάκια φίλησα» ὁ ὀκτασύλλαβος στίχος, ᾀδόμενος μὲ τὴν προσθήκην τῆς συλλαβῆς *να* ἢ *νο*, φαίνεται μετατρεπόμενος εἰς ἐννεασύλλαβον μέτρον (μὲ τρεῖς τομάς).

Εἰς τὸν καγκελευτὸν χορὸν ἀναφέρει ὁ Δ. Τερτιλίνης (Λ.Α. ἀρ. 2312, σ. 10-13) ὅτι ᾄδονται 5 ἐν ὅλῳ ᾄσματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ τραγούδι τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, ὅτι δὲ ὁ χορὸς οὗτος χορεύεται μὲ βήματα «ἀργὰ καὶ ρυθμικώτατα» καὶ αἱ χορεύτριαι κρατοῦν κατ' αὐτὸν σταυρωμένα τὰ χέρια.

Οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος λαϊκοὶ ὀργανοπαῖκται εἰς τὴν Χαλκιδικὴν εἶναι ἐντόπιοι, ἐν συγκρίσει δὲ πρὸς ἄλλας περιοχὰς εἶναι οὗτοι ὀλιγάριθμοι. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἔχουν ἐγκαταλειφθῆ τὰ παλαιότερα ἔθιμα, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς γάμους καὶ τὰς πανηγύρεις, ἔνθα ἐχρησιμοποιοῦντο οὗτοι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ γεγονὸς τῆς εὐρείας πλέον χρήσεως τοῦ γραμμοφώνου καὶ τοῦ ραδιοφώνου.

Οὕτω τὰ κατ' ἐξοχὴν λαϊκὰ ὄργανα τῆς ὑπαίθρου, ἡ φλογέρα καὶ ἡ γκάϊντα, τείνουν νὰ ἐξαφανισθοῦν καὶ μὲ δυσκολίαν συναντᾷ τις παίκτας αὐτῶν. Μόνον εἰς λαϊκὰς πανηγύρεις, ὡς εἶναι ἡ μεγάλη πανήγυρις τὴν 15 Αὐγούστου εἰς τὴν Μ. Παναγίαν, τοῦ Ἁγίου Μάμαντος 2 Σεπτεμβρίου κ. ἄ., δύναταί τις ἀκόμη νὰ συναντήσῃ λαϊκὰ συγκροτήματα 3 - 4 μουσικῶν (βιολὶ - κλαρίνο - λαοῦτο καὶ τραγουδιστὴ) ἀλλὰ

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

καὶ αὐτὰ ἀντιμετωπίζουν τὸν συναγωνισμὸν πιὸ συγχρονισμένων συγκροτημάτων, ἀποτελουμένων ἀπὸ νέους συνήθως παίκτας, καὶ τῶν ὁποίων ἡ σύνθεσις (βιολὶ - κλαρίνο - σαξόφωνο, ἀκορντεὸν καὶ κιθάρα) τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ἐκτελοῦν ὄχι μόνον δημοτικὰ ἢ λαϊκὰ ᾄσματα ἀλλὰ καὶ ξένους συγχρόνους χορούς.

Ἐπὶ τῆς χρήσεως ἐνταῦθα τῶν μουσικῶν ὀργάνων παρετήρησα ὅτι ἡ κιθάρα διαδίδεται συνεχῶς εἰς βάρος τοῦ λαούτου, τὸ ὁποῖον ἀντικαθιστᾷ ὁλονὲν καὶ συχνότερον εἰς τὰ λαϊκὰ συγκροτήματα. Ἐδημιουργήθη μάλιστα ἓν νοθογενὲς νέον ὄργανον ἡ λαουτοκιθάρα, ἡ ὁποία χορδίζεται ὅπως τὸ λαοῦτο (λα, ρέ, σόλ, ντὸ) καὶ ἔτσι ὁ λαϊκὸς μουσικὸς ἀντικαθιστᾷ τὸ λαοῦτο μὲ τὴν κιθάραν, χωρὶς ἰδιαιτέραν προγύμνασιν.

Εἰς τὴν Κασσάνδραν παρετηρήσαμεν ὅτι λαϊκοὶ παῖκται τοῦ βιολιοῦ ἀντικαθιστοῦν αὐτὸ μὲ τὴν βιόλα, τὴν ὁποίαν χορδίζουν ὅπως τὸ βιολὶ ἀλλὰ τούρκα, ὅπως λένε, δηλ. σόλ, ρέ, λά, ρέ. Ἡ βαθύφωνη βιόλα προσαρμόζεται καλύτερον τοῦ βιολιοῦ εἰς τὸ χαμηλόφωνον τραγούδι - ἀμανέν.

Εἰς τὴν Χαλκιδικὴν τραγουδοῦνται ὅλα τὰ εἴδη τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν: κλέφτικα, ἱστορικά, ἀκριτικά, παραλογαί, τοῦ γάμου, ἐρωτικά, τῆς ξενιτειᾶς, σατιρικὰ κ.ἄ. Παραλλήλως ὑπάρχουν καὶ ᾄσματα ἐποχιακὰ καὶ λατρευτικά, δηλ. πασχαλιάτικα, χριστουγεννιάτικα, τῆς ἀνοίξεως κ.ἄ.

Τὰ κείμενα τῶν ἠχογραφηθέντων ᾀσμάτων τούτων δὲν εἶναι πλήρη, διότι, ὡς μὴ ᾀδόμενα ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἕνεκα τῆς διαδόσεως τῆς λαϊκῆς ἀστικῆς μουσικῆς, διὰ δίσκων γραμμοφώνου καὶ τοῦ ραδιοφώνου, ἔχουν λησμονηθῆ. Οὕτως ἡ συλλογὴ τῶν κειμένων καὶ ἡ ἠχογράφησις τῆς μουσικῆς των γίνεται κατὰ κανόνα κυρίως ἀπὸ τοὺς γεροντοτέρους, οἱ ὁποῖοι εἶναι φυσικὸν νὰ μὴ τὰ συγκρατοῦν πιστῶς εἰς τὴν μνήμην των καὶ διότι δὲν τραγουδοῦνται πλέον εἰμὴ σπανιώτατα.

Ἀναφέρομεν τέλος ἕνα θρηνητικὸν ᾆσμα τελείως ἄγνωστον, ποὺ ἠχογραφήσαμεν εἰς τὸν Πολύγυρον ἀπὸ τὸν γνωστὸν τραγουδιστὴν δημοτικῶν ᾀσμάτων Χαλκιδικῆς, τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Θεσσαλονίκης κ. Τάκην Σαμαρᾶν.

Ἄχ! ἄχ! δέντρα καὶ κλαδιὰ καὶ σεῖς νὰ μαραθῆτε,
ἄχ! ἄχ! τρεχούμενα νερὰ καὶ σεῖς νὰ ξεραθῆτε,
ἄχ! ἄχ! πετούμενα πουλιὰ καὶ σεῖς μὴν κελαϊδῆτε,
ἄχ! ἄχ! ἡ γῆς πατήθηκε!...

Ὁ ἐκτελεστὴς μὲ διεβεβαίωσεν, ὅτι εἶχε μάθει τὸ μοιρολόϊ τοῦτο ἀπὸ τὴν γιαγιάν του, ἡ ὁποία ἔχει ἀποθάνει πρὸ δεκαπενταετίας εἰς ἡλικίαν 95 ἐτῶν καὶ ὅτι καὶ ἡ ἰδία, ὡς ἔλεγε, τὸ εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὴν ἰδικήν της γιαγιάν, δηλαδὴ ἦτο τὸ μοιρολόϊ τοῦτο γνωστὸν τοὐλάχιστον πρὸ 200 ἐτῶν.

Παραθέτομεν τὴν μελῳδίαν τοῦ πρώτου στίχου, ὡς τὴν ἐτραγούδησεν ὁ κ. Τ. Σαμαρᾶς. Οἱ ὑπόλοιποι στίχοι ἔχουν τὰς ἀναποφεύκτους παραλλαγὰς καὶ διαφορὰς τῶν μελῳδιῶν εἰς ἐλεύθερον ρυθμόν.[1]

Ἡ γῆς πατήθηκε.
(Θρῆνος)

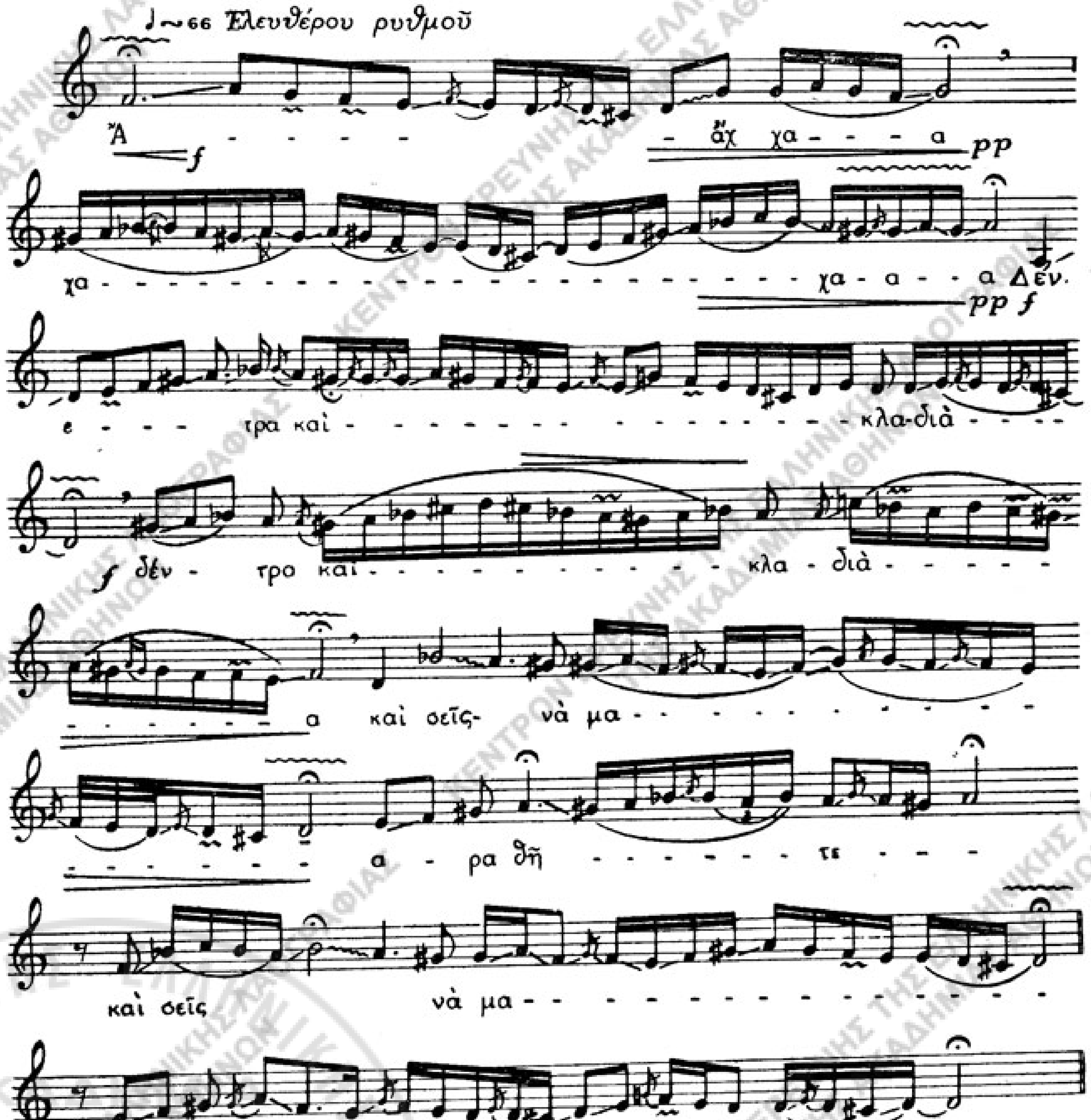

[1] Βλ. Ε. Μ. Σ. Λ. Α. ἀρ. 3410· Λ.Α. ἀρ. 2306 σελ. 29.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Τὸ ὡς ἄνω κείμενον τοῦτο παρατηροῦμεν ὅτι παρουσιάζει ὁμοιότητας πρὸς τοὺς στίχους 6 - 10 τοῦ «θρήνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως», ποὺ ἐδημοσίευσεν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γεώργ. Ζώρας ἐκ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κώδικος ὑπ' ἀρ. 3113.[1] Οἱ σχετικοὶ στίχοι εἰς τὸ ᾆσμα τοῦτο ἔχουν ὡς ἑξῆς.

Ὄρη, βουνά, θρηνήσετε καί, πέτρες, ραγιστῆτε,
καί, ποταμοί, φυράσετε καί, βρύσες, ξηρανθῆτε
. . . .
κ' ἐσεῖς, νερὰ τρεχάμενα, σταθῆτε, μὴν κινῆσθε
καί, θάλασσα, βρυχήσθησε, 'ς τὴν συμφορὰν τῆς Πόλης.

Τίθεται τὸ ζήτημα τῆς σχέσεως τοῦ ἀνωτέρου δημώδους θρήνου πρὸς τοὺς στίχους τούτους. Δηλαδὴ ὁ συντάκτης τοῦ θρήνου τούτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως διεσκεύασεν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δημώδη θρῆνον ἢ ἀντιθέτως παρελήφθη οὗτος ἐκ τοῦ στιχουργήματος καὶ διεπλάσθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἀνωτέρω μορφήν;

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

[1] *Γ. Θ. Ζώρα,* Περὶ τὴν Ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἀθῆναι 1959, σ. 241.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΑΙ ΑΠΟΣΤΑΛΕΙΣΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΑΡΧΕΙΟΝ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1958 – 1959

Α΄. ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1958

1. **Ἐλπινίκη Σταμούλη Σαραντῆ,** *Συλλογὴ παροιμιῶν ἐξ Ἀνατολικῆς Θράκης.* [Ἀθῆναι 1958], σχ. 4ον, σελ. 10. (Α. Ε. *2259*) [1].

[Παροιμίαι 181 ἐκ παλαιᾶς περισυλλογῆς].

2. **Νικόλ. Ἀ. Ζάρακας,** *Λαογραφικὴ συλλογὴ ἐκ τοῦ χωρίου Πυλίου τῆς νήσου Κῶ Δωδεκανήσου.* Πύλιον Κῶ 1958, σχ. 4ον, σελ. 211. (Α. Ε. *2263*).

[Ἄσματα παιδικὰ 14, παροιμίαι 237, παραδόσεις 10, αἰνίγματα 7, ἐπῳδαὶ 12, παιδιαὶ 5, καθαρογλωσσήματα 12, προικοσύμφωνα 4, εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν, τὸ λαϊκὸν δίκαιον, τὸ παιδίον, τὸν γάμον, τὰς δεισιδαίμονας συνηθείας, τὴν λατρείαν, τὰς τροφὰς καὶ ποτά, τὴν ἐνδυμασίαν, ὑφαντικὴν (μετὰ σχεδίων καὶ ἐγχρώμων εἰκόνων), τοπωνύμια].

3. α΄) **Κ. Τούμπας** (μαθητ. τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς), *Λαογραφικὲς σημειώσεις γύρω ἀπ' τὶς γιορτὲς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ νέου ἔτους (στὸ Μέτσοβο),* [1951], σχ. 4ον, σελ. 1 - 12. (Α. Ε. *2264*).

β΄) **Βασ. Γούσιας** (μαθητ. τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς), *Ἔθιμα ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα* [1951], σχ. 4ον, σελ. 13 - 15. (Α. Ε. *2264*).

[Παραδόσεις 5, στίχοι καλάνδων καὶ εἰδήσεις περὶ δεισιδαιμόνων δοξασιῶν, λατρείας καὶ τροφῶν, συλλεγεῖσαι ὑπὸ τῶν ὡς ἄνω μαθητῶν τοῦ Ἱεροδ. διδασκαλείου Βελλᾶς.

Ἡ συλλογὴ κατετέθη εἰς τὸ Λαογρ. Ἀρχεῖον ὑπὸ τοῦ συντάκτου τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου Βασ. Β. Σφυρόερα].

4. **Δ. Κ. Μελᾶς** (μαθητ. τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς), *Ἔθιμα καὶ παραδόσεις τοῦ Δωδεκαημέρου.* [1951], σχ. 8ον, σελ. 15. (Α. Ε. *2265*).

[Παραδόσεις τινὲς περὶ καλλικαντζάρων καὶ ἔθιμα λαϊκῆς λατρείας.

Ἡ συλλογὴ κατετέθη εἰς τὸ Λαογρ. Ἀρχεῖον ὑπὸ τοῦ συντάκτου τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου Βασ. Β. Σφυρόερα].

5. **Σάββας Θεοδώρου** (μαθητ. τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς), *Παραδόσεις Χριστουγεννιάτικες.* [Μονοδένδρι Ζαγορίου Ἠπείρου 1951], σχ. 8ον, σελ. 19. (Α. Ε. *2266*).

[Παραδόσεις 8 καὶ εἰδήσεις λαϊκῆς λατρείας.

Ἡ συλλογὴ κατετέθη εἰς τὸ Λαογρ. Ἀρχεῖον ὑπὸ τοῦ συντάκτου τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου Βασ. Β. Σφυρόερα].

---

[1] Ὁ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμὸς παραπέμπει εἰς τὸ Βιβλίον Εἰσαγωγῆς χειρογράφων τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου.

6. **Κ. Σ. Κώνστας,** *Ἡ Πόλη στὸ Αἰτωλικὸ δημοτικὸ τραγούδι.* Γουριὰ Μεσολογγίου 1958, σχ. 8ον, σελ. 9. (Α. Ε. *2267*).

[Ἄσματα 4 μετὰ τῆς μουσικῆς αὐτῶν].

7. **Χρ. Π. Κορύλλος,** *Λαογραφία τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος.* [1926/1929], σχ. 4ον, σελ. 1224. (Χειρόγραφον κατατεθὲν ὑπὸ τῶν κληρονόμων του: Ἐλισάβετ Ν. Κορύλλου καὶ Ἐλευθερίας Π. Βουρλούμη). (Α. Ε. *2268*).

[Ἄσματα 290, δίστιχα 882, παροιμίαι 8000, αἰνίγματα 146, καθαρογλωσσήματα 7, εὐχαὶ - ἀραὶ - ὅρκοι 300, μῦθοι ζῴων 10, παραμύθια 25, εὐτράπελοι διηγήσεις 250, περιπαίγματα χωρίων 25, παραδόσεις 50, παιδιαὶ 30, ἐπῳδαὶ 15, τοπωνύμια, βαπτιστικὰ ὀνόματα καὶ εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ παιδίον, γάμον, τελευτήν, κοινων. ὀργάνωσιν, τὰς μαγικὰς καὶ δεισιδαίμονας συνηθείας, οἰκιακὸν βίον, μετεωρολογίαν, δημώδη ἰατρικὴν καὶ λατρείαν].

8. **Δήμητρα Κ. Φραγκάκι,** *«Λαογραφικὰ διάφορα» ἐκ Κρήτης.* 1954, σχ. 4ον, σελ. 14. (Α. Ε. *2270*).

[Ἄσματα 11, δίστιχα 20, αἰνίγματα 45, παιδιαὶ 3, καθαρογλωσσήματα 3, εὐτράπελοι διηγήσεις 5 καὶ εἰδήσεις περὶ τελευτῆς].

9. **Δημ. Ἀ. Παπαδάμης,** *Λαογραφικά.* Ἐν Ἀθήναις 1958, σχ. 4ον, σελ. 2. (Α. Ε. *2271*).

[Γλωσσικά τινα εὐτράπελα καὶ ἀνέκδ. 1].

10. **Χαράλ. Ν. Σπανός,** *Λαογραφικὰ Ἰκαρίας.* Ἰκαρία 1955, σχ. 4ον, σελ. 403. (Α. Ε. *2272*).

[Ἄσματα 10, παροιμίαι 67, δίστιχα 100, εἰδήσεις λαϊκοῦ δικαίου, κοινων. ὀργαν., παιδίου, γάμου, τελευτῆς, μαγείας, μαντικῆς, ἀστρολογίας, μετεωρολογίας, δημ. ἰατρικῆς, λατρείας, ἀγροτ. ἐθίμων καὶ 44 δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα].

11. **Βασ. Π. Παυλίδης,** *Παροιμίαι καὶ λαϊκὰ ρητὰ στὴν περιοχὴν Παραμυθιᾶς.* Ραχούλι Παραμυθιᾶς 1958, σχ. 4ον, σελ. 40. (Α. Ε. *2273*).

[Παροιμίαι 320 μὲ εἰδολογικὴν κατάταξιν καὶ ἑρμηνείας].

12. **Νικολίτσα Μεϊντάνη,** *Τὸ μοιρολόγι τῆς Παναγίας.* Ἀθῆναι 1958, σχ. 8ον, σελ. 7+5. (Α. Ε. *2274*).

[4 παραλλαγαὶ τοῦ ᾄσματος ἐκ Μ. Ἀσίας, Κρήτης καὶ Καλαμῶν, καταγραφεῖσαι ὑπὸ μαθητριῶν τοῦ Γυμνασίου Αἰγάλεω. Δωρεὰ ὑπὸ τῆς κυρίας Διαλεχτῆς Ζευγώλη Γλέζου].

13. **Κυριάκος Σ. Χατζηαντωνίου,** *Κυπριακαὶ παροιμίαι καὶ γνωμικά.* Ἀθῆναι 1956, σχ. 4ον, σελ. 12. (Α. Ε. *2275*).

[Παροιμίαι 53 μεθ' ἑρμηνείας καὶ λεξιλογίου].

14. **Γεώργιος Βαΐδης,** *Ἡ γυναικεία ἐνδυμασία τοῦ χωρίου Μεταξάδων Διδυμοτείχου Θράκης.* Μεταξάδες 1958, σχ. 4ον, σελ. 4. (Α. Ε. *2278*).

[Ἄσματα 3, ὀνοματολογία μερῶν τοπικῆς ἐνδυμασίας, εἰδήσεις κοινωνικῆς ὀργανώσεως καὶ περιγραφαὶ λατρευτικῶν ἐθίμων].

15. **Εὐαγγελία Κ. Φραγκάκι,** *Ἄσματα ἐκ Κρήτης καὶ λαϊκὴ τέχνη ἐν Αἰδηψῷ.* Αἰδηψὸς 1958, σχ. 4ον, σελ. 14. (Α. Ε. *2282*).

[Ἄσματα 6, δίστιχα 3 ἠχογραφηθέντα καὶ εἰδήσεις περὶ λαϊκῆς χειροτεχνίας].

16. **Νικόλ. Λάσκαρης, Λασταῖος**,*Ἡ Λάστα καὶ τὰ μνημεῖα της ἢ Λάστας πανόραμα εἰς πέντε τεύχη*. Γορτυνία (Λάστα) 1922, σχ. 8ον, σελ. 528. [Ἐστάλησαν κατὰ Μάρτιον 1922 πρὸς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου κ. Στίλπ. Π. Κυριακίδην]. (Α. Ε. *2281*).

[Ποικίλη λαογραφικὴ ὕλη].

Β΄. ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1959

1. **Ἐλπινίκη Σταμούλη Σαραντῆ**, *Παροιμίες καὶ τραγούδια τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης*. [Ἀθῆναι] 1958, σχ. 4ον, σελ. 15. (Α. Ε. *2283*).

[Ἄσματα 7, δίστιχα 1 καὶ παροιμίαι 167 ἐκ Στράντζας].

2. **Σταῦρ. Μ. Θεοδωράκις**, *Στιχουργήματα λαϊκὰ ἢ αὐτοσχέδια ὑπὸ τοῦ Κρητὸς ποιητάρη Σ. Μ. Θεοδωράκι*. Μᾶζα Σελίνου Χανίων 1958, σχ. 8ον, σελ. 30. (Α. Ε. *2284*).

[Ἄσματα 14].

3. **Ἀντών. Μανοῦσος**, *Νεοελληνικαὶ παροιμίαι, ἀποφθέγματα, φρασεαλογία*. [Ἤπειρος-Ἑπτάνησος; 1880;], σχ. 4ον, σελ. 226. (Κτῆμα ἀρχιμανδρίτου Σ. Κωττάκη, ἐκ δωρεᾶς τῶν συγγενῶν Μανούσου, ἐν Βενετίᾳ 1957, ἀντιδωρηθὲν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Γλωσσικὴν Ἑταιρείαν καὶ ὑπὸ ταύτης εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον). (Α. Ε. *2285*).

[Παροιμίαι 1960 καὶ ἐλάχιστοι σημειώσεις περὶ δεισιδαιμόνων δοξασιῶν καὶ ἐθίμων].

4. **Ἀριστοτέλης Ψύρρας**, *Συλλογὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν ἀπὸ τὴν Ἄκρην Ἐλασσόνος*, 1959, σχ. 4ον, σελ. 12. (Α. Ε. *2286*).

[Ἄσματα 41].

5. **Χαράλ. Ν. Σπανός**, *Συμπληρωματικὰ λαογραφικὰ ἐξ Ἰκαρίας*. Εὔδηλος Ἰκαρίας 1958, σχ. 4ον, σελ. 60. (Α. Ε. *2287*).

[Παραμύθια 9, ρίμνες 3, δίστιχα 88, αἰνίγματα 3, ἐπῳδαὶ 2, ᾄσματα 2 καὶ εἰδήσεις περὶ μύλων].

6. **Βασ. Παπαχρήστου**, *Ἑλληνικοὶ χοροί. [Περιγραφὴ χορῶν διαφόρων τόπων μετὰ σχεδιογραφημάτων]*, Ἐλασσὼν 1954, σχ. 4ον, σελ. 63 (Α.Ε. *2289*).

7. **Σπ. Περιστέρης**, Ἠχογράφησις τραγουδιῶν καὶ χορῶν ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ τῇ 2ᾳ Ἰουνίου 1959 ἐξ ἐκτελέσεως τοῦ μουσικοῦ συγκροτήματος Βασ. Σαλέα [ἀριθ. ταινίας μαγνητ. 201], σχ. 8ον, σελ. 11. (Α. Ε. *2291*).

[Πληροφορίαι περὶ ὀργανοπαικτῶν καὶ 10 ἠχογραφηθέντα ᾄσματα ἐκ Μεσολογγίου].

8. **Σπ. Περιστέρης**, Ἠχογράφησις τραγουδιῶν καὶ χορῶν ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ τῇ 16ῃ Ἰουνίου 1959 ἐξ ἐκτελέσεως τοῦ μουσικοῦ συγκροτήματος Βασιλ. Μπατζῆ· [ἀριθ. ταινίας μαγνητοφ. 202], σχ. 4ον, σελ. 12. (Α. Ε. *2290*).

[Πληροφορίαι περὶ ὀργανοπαικτῶν καὶ 12 ἠχογραφηθέντα ᾄσματα ἐκ Μάνης, Ἠπείρου].

9. **Θεόδ. Τρουπῆς,** *Λαογραφικὰ σύμμεικτα ἐκ Γορτυνίας·* [Χωρίον Σέρβου] 1959, σχ. 4ον, σελ. 99. (Α. Ε. *2292*).

[Ἄσματα 63, δίστιχα 17, μῦθοι 4, παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις 317, παραδόσεις 15, αἰνίγματα 52, τοπωνύμια καὶ εἰδήσεις περὶ γεωργικοῦ καὶ ποιμενικοῦ βίου, ὑφαντικῆς, ἐνδυμασίας, εὐχαὶ - ἀραὶ - χαρακτηρισμοὶ - λέξεις].

10. **Γεράσ. Παπατρέχας,** *Λαογραφικὸ ὑλικὸ ἐπαρχίας Ξηρομερίου Ἀκαρνανίας συγκεντρωμένο στὸ χωριὸ Χρυσοβίτσα.* Χρυσοβίτσα 1957, σχ. 4ον, σελ. 110. (Α.Ε. *2293*).

[Ἄσματα 32, δίστιχα 12, παροιμίαι 5, ἐπῳδή, προικοσύμφωνον, σχεδιογραφήματα ἄρτων, εἰδήσεις κοινων. ὀργανώσεως, λαϊκοῦ δικαίου, ἔθιμα καὶ δοξασίαι κατὰ τὴν γέννησιν, τὸν γάμον καὶ τὴν τελευτήν].

11. **Ἐμμ. Σαρέλλης,** *Λαογραφικαὶ εἰδήσεις ἐκ Πλαγιᾶς Λέσβου.* Πλαγιὰ Λέσβου 1959, σχ. 4ον, σελ. 40. (Α. Ε. *2294*).

[Εἰδήσεις περὶ τελευτῆς μετὰ 53 διστίχων μοιρολογίων].

12. **Ἐμμ. Σαρέλλης,** *Λαογραφικαὶ εἰδήσεις ἐκ Πλαγιᾶς Λέσβου. Β' συμπλήρωμα.* Πλαγιὰ Λέσβου 1959, σχ. 4ον, σελ. 147. (Α. Ε. *2295*).

[Εἰδήσεις περὶ μαγείας, μαντικῆς, ἀστρολογίας, δημώδους ἰατρικῆς καὶ λαϊκῆς λατρείας].

13. **Ἀνδρ. Θεμελῆς,** *Λαογραφικὸν ὑλικὸν ἐκ τῆς Κοινότητος Μονοδενδρίου Ζαγορίου καὶ γενικῶς ἐκ τοῦ Ζαγορίου καὶ Ἠπείρου.* Μονοδένδρι Ζαγορίου 1959, σχ. 4ον, σελ. 89. (Α. Ε. *2296*).

[Ἄσματα 3, παραμύθια 2, παροιμίαι 308, τοπωνύμια, λαϊκὴ λατρεία μετά τινων ᾀσμάτων, ἔθιμα τοῦ γάμου, δεισιδαίμονες δοξασίαι, τοπωνύμια, παιδιαὶ 22, εὐχαὶ - ἀραὶ - λέξεις, εὐτράπελοί τινες διηγήσεις καὶ ἔγγραφα τοῦ ΙΘ' αἰ.].

14. **Βασ. Παυλίδης,** *Μέτρα καὶ σταθμὰ στὴν περιοχὴ Παραμυθίας.* Ραχούλι Παραμυθιᾶς 1959, σχ. 4ον, σελ. 7. (Α. Ε. *2297*).

15. **Ἰωάνν. Τσαταλμπασίδης,** *Λαογραφικὸν ὑλικὸν ἐκ τοῦ χωρίου Γραμμένη Δράμας.* Γραμμένη Δράμας 1955 - 1956, σχ. 4ον, σελ. 41. (Α. Ε. *2298*).

[Ἄσματα 2, δίστιχα 52, αἰνίγματα 6, παροιμίαι 156, εὐχαὶ 26, ἀραὶ 58, ὅρκοι 13, εἰδήσεις περὶ κοινων. ὀργανώσεως, λαϊκοῦ δικαίου, γάμου, παιδίου, τελευτῆς, δεισιδαίμονες δαξασίαι, λαϊκὴ λατρεία, ὀνόματα καὶ γλωσσάριον].

16. **Ἐλπινίκη Σταμούλη Σαραντῆ,** *Λαογραφικὰ σύμμεικτα [ἐκ διαφόρων τόπων].* [Ἀθῆναι], [1920 - 1958], σχ. 4ον, σελ. 48. (Α. Ε. *2299*).

[Ἄσματα 19, παραμύθια 2, μῦθοι 1, προικοσύμφωνον τοῦ 1906, εἰδήσεις ἀγροτικοῦ βίου, λαϊκῆς λατρείας, γάμου· δεισιδαίμονες δοξασίαι, μαντική].

17. **Εὐφροσύνη Καλαβρουζιώτου,** *Λαογραφικὴ ὕλη ἐκ Γαυρολίμνης Ναυπακτίας.* Γαυρολίμνη 1959, σχ. 8ον μικρ., σελ. 11. (Α. Ε. *2300*).

[Εἰδήσεις περὶ γάμου, τελευτῆς, λατρείας, μετεωρολογίας καὶ τοπωνυμικὴ παράδοσις].

18. **Ἐμμ. Ἀνδρ. Κυρίτσης** († 1942), *Συλλογὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν τοῦ 1909*. Τρυπητὴ Μήλου 1909, σχ. 8ον, σελ. 40. (Α. Ε. *2307*).

[Ἄσματα 16. Ἡ συλλογὴ παρεδόθη ἐν Μήλῳ εἰς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Λαογραφ. Ἀρχείου κ. Γ. Κ. Σπυριδάκην ὑπὸ τῆς κ. Μαργαρίτας Ἰω. Πουλάκη, τὸ γένος Ἀ. Κυρίτση].

19. **Γεώργ. Πάλλας**, *Δημοτικὰ ᾄσματα ᾀδόμενα καὶ σήμερον σλαυοφωνιστὶ εἰς τὰς περιοχὰς Ἐδέσσης καὶ Φλωρίνης*. Ἔδεσσα - Φλώρινα 1959, σχ. 4ον, σελ. 37. (Α. Ε. *2308*).

[Ἄσματα 22, παροιμίαι 5].

20. **Κωνσταντ. Ἀθανασᾶτος**, *Παραμύθια τοῦ χωρίου Καραβάδος Κεφαλληνίας*. Καραβάδος Λιβαθοῦς Κεφαλληνίας, 1959, σχ. 4ον, σελ. 80. (Α. Ε. *2309*).

[Παραμύθια 12].

21. **Κωνσταντ. Μάνος**, *Περιληπτικὴ λαογραφία Ἑπταχωρίου Καστοριᾶς*. Ἑπταχώριον (Βορβοτσικὸν) Καστορίας 1959, σχ. 4ον, σελ. 85. (Α.Ε. *2310*).

[Ἄσματα 98, παραδόσεις 80, τοπωνύμια καὶ εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν κοινων. ὀργάνωσιν, τὸ παιδίον, τὸν γάμον, τὴν τελευτήν, τὴν μαγείαν, τὴν μαντικήν, τὴν ἀστρολογίαν, τὴν μετεωρολογίαν καὶ τὴν λαϊκὴν λατρείαν].

22. **Στέφ. Χριστοφίδης**, *Λαογραφικὴ συλλογὴ τοῦ Καταφυγίου Κοζάνης*. Καταφύγιον Κοζάνης 1959, σχ. 4ον, σελ. 54. (Α. Ε. *2311*).

[Ἄσματα 112, δίστιχα 14, παροιμίαι 266, εὐχαὶ 40, ἀραὶ 41, γαμήλια ἔθιμα καὶ περιπτώσεις προλήψεων 59].

23. α′) **Βασ. Γ. Ματρωτσῆς**, *Σειρὰ τραγουδιῶν ἐθιμοτυπίας γάμου στὴν περιοχὴ Κασσάνδρας Χαλκιδικῆς*. Κασσάνδρα 1959, σχ. 4ον, σελ. 9. (Α. Ε. *2312*).

[Ἄσματα 7· γαμήλια ἔθιμα μετὰ 11 ᾀσμάτων].

β′) **Δημ. Σ. Τερτιλίνης**, *Πῶς τιμᾷ ἡ Χαλκιδικὴ ἕναν ἥρωα*. Ἱερισσὸς 1959, σχ. 4ον, σελ. 4. (Α. Ε. *2312*).

[Ἆσμα καὶ παράδοσις ἐξ Ἱερισσοῦ περὶ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη μετὰ περιγραφῆς χοροῦ. Τὰ χειρόγραφα α′ καὶ β′ (ὑπ᾽ ἀριθμ. 2312) κατετέθησαν ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ Σταύρου Καρακάση].

24. **Μαυρουδῆς Γ. Παπαθανασίου**, *Συλλογὴ δημοτικῶν ᾀσμάτων Ἀρναίας καὶ ἄλλων χωρίων τῆς Χαλκιδικῆς*. Ἀρναία 1959, σχ. 4ον, σελ. 31. (Α. Ε. *2313*).

[Ἄσματα 62 κατετέθη ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ Σταύρου Καρακάση].

25. **Κωνσταντ. Ἰ. Φίλιος**, *Τὸ Καλέντζι. Λαογραφικὴ μελέτη*. Καλέντζι 1959, σχ. 4ον, σελ. 240. (Α. Ε. *2315*).

[Ἄσματα 192, εἰδήσεις περὶ κοινων. ὀργανώσεως καὶ τελευτῆς].

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1959

Ὡς ἐσημειώθη ἀνωτέρω, ἐν σ. 182, παρατίθεται ἐνταῦθα ἡ βιβλιογραφία τῶν λαογραφικῶν δημοσιευμάτων κατὰ τὸ ἔτος 1959. Ἡ σύνταξις ταύτης ἐγένετο ὑπὸ τοῦ συντάκτου τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου Δημ. Οἰκονομίδου.

Εἰς τὴν παροῦσαν βιβλιογραφικὴν ἀναγραφὴν περιλαμβάνονται καί τινα δημοσιεύματα παρελθόντων ἐτῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν περιληφθῆ εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν ἤδη κατὰ χρονικὰς περιόδους βιβλιογραφίαν ταύτην. Ἡ ἀρχὴ αὕτη θὰ τηρῆται καὶ εἰς τὰ μετὰ τὸ παρὸν κατὰ ἔτη βιβλιογραφικὰ δημοσιεύματα.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΕΡΕΥΝΗΘΕΝΤΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΝ ΚΑΙ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΑΙ ΑΥΤΩΝ

Ἀθηνᾶ Σύγγραμμα περιοδικὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 63 (1959).

Ἀνασυγκρότησις Μηνιαῖον Δελτίον ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς Νομαρχίας Ἕβρου. Ἀλεξανδρούπολις. Ἔτος Α΄ (1954/55) - Δ΄ (1957).

Ἀνδρ Σελ Ἀνδριακὲς Σελίδες. Τριμηνιαία ἔκδοσις Ἑνώσεως Ἀνδρίων. Ἀθῆναι. Ἔτος Α΄ (1958/59) τεῦχ. 1 - 4.

Ἀριστοτέλης Περιοδικὴ ἔκδοσις τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου Φλωρίνης «Ἀριστοτέλης». Φλώρινα, τεῦχ. 13 - 18 (1959).

ἈρχΕὐβΜελ Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν. (Ἑταιρεία Εὐβοϊκῶν Σπουδῶν). Ἀθῆναι, τόμ. 6 (1959).

ἈρχΘρΘησ Ἀρχεῖον τοῦ Θρᾳκικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ. Διευθυντής: Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 24 (1959).

Ἀρχ Πόντ Ἀρχεῖον Πόντου. Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Ποντιακῶν μελετῶν. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 22 (1958).

Γνώσεις Ἔκδοσις Ἑλληνικῆς Ἐπιμορφωτικῆς Ἑταιρείας. Ἀθῆναι. Ἔτ. Α΄ (1958) τεύχη 1 - 12. Ἔτ. Β΄ (1959) τεύχη 13 - 23.

Ἑλληνικὰ Φιλολογικόν, ἱστορικὸν καὶ λαογραφικὸν περιοδικὸν σύγγραμμα. (Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν). Διευθυνταὶ τῆς συντάξεως: Στίλπων Π Κυριακίδης - Λίνος Πολίτης, καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἐν Θεσσαλονίκῃ, τόμ. 16 (1958/59).

Ζυγὸς Μηνιαῖο περιοδικὸ καλῶν τεχνῶν. [Ἀθῆναι], τεῦχ. 36 - 37 (1958), τεύχη 38 - 49 (1959).

Ἐπ Βυζ Σπ Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Ἀθῆναι, τόμ. 29 (1959).

Ἑπταν Φύλλα Ἑπτανησιακὰ Φύλλα. Ἰδιοκτήτης - Διευθυντής: Ντῖνος Κονόμος. Ἀθήνα. Περίοδος Γ΄ (1959).

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Επ Τέχν	Ἐπιθεώρηση Τέχνης. Μηνιαῖο καλλιτεχνικὸ περιοδικό. Διευθυντής: Ν. Σιαπκίδης. Ἀθήνα, ἔτ. Α΄ - Ε΄ (1954 - 1959).
ΕπΦιλΣχ'Αθ	Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Διευθυντής: Γεώργιος Θ. Ζώρας. Περίοδος δευτέρα. Ἐν Ἀθήναις. Τόμ. Θ΄ (1958/59).
Ἠλειακὰ	Τριμηνιαῖο λαογραφικὸ - γλωσσικὸ - ἱστορικὸ περιοδικό. Διευθυντής: Ντῖνος Ψυχογιός. Λεχαινὰ Ἠλείας, τεύχη 17, 18 (1959).
Ἠπειρ Ἑστ	Ἠπειρωτικὴ Ἑστία. Μηνιαία Ἐπιθεώρησις. Ἐν Ἰωαννίνοις. Ἰδιοκτῆται - Διευθυνταί: Χαρ. Μάνος, Δημοσθ. Κόκκινος. Ἔτ. 8 (1959).
Θεολογία	Ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον κατὰ τρίμηνον. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 30 (1959).
Ἰκαριακὰ	Μηνιαία ἔκδοσις τῆς Πανικαριακῆς ἀδελφότητος Ἀθηνῶν, ἔτ. Β΄ (1959) τεύχη 8 - 14.
Ἰκαρ Γράμμ	Ἰκαριακὰ Γράμματα. Τριμηνιαῖο λαογραφικὸ περιοδικό. Ὄργανο τῆς Ἑταιρείας λαογραφικῶν καὶ ἱστορικῶν μελετῶν Ἰκαρίας. Ἰανουάριος, Φεβρουάριος Μάρτιος 1959. Ἀθῆναι.
Κρητ Ἑστ	Κρητικὴ Ἑστία. Χανιά. Διευθυντής: Ἰδ. Παπαγρηγοράκης. Ἔτ. Ι΄ (1959/60), τεύχη 81 - 90.
Κρητικὸς	Γενικὴ Ἐπιθεώρησις. Ὄργανον Κρητικῶν συμφερόντων. Διευθυντής: Γεώργιος Ἀ. Μενεγάκης. Συντάκτης ὕλης: Μάρνης Ἐ. Σκουντριδάκης. Ἀθῆναι, ἔτ. 1 (1958/59), τεύχη 1 - 5.
Κρητ Χρον	Κρητικὰ Χρονικά. Τετραμηνιαία ἐπιστημονικὴ ἔκδοσις. Ἐκδότης: Ἀνδρέας Γ. Καλοκαιρινός. Ἡράκλειον Κρήτης, τόμ. 12 (1958) τεῦχ. 2 - 3, τόμος 13 (1959) τεύχη 1 - 3.
Κρίκος	Μηνιαία ἔκδοση τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ. Διευθύνεται ἀπὸ συντακτικὴ Ἐπιτροπή. Ἔτ. 10 (1959).
Κυκλ	Κυκλαδικά. Γράμματα. Ἱστορία. Τέχνη. Λαογραφία. Ἀρχαιολογία. Τουρισμός. Σῦρος. Τόμος Β΄ (1957/58), τεύχη 7 καὶ 8.
Κυπρ Σπ	Κυπριακαὶ Σπουδαί. Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. Ἐν Λευκωσίᾳ - Κύπρου, τόμ. ΚΓ΄ (1959).
Λαογρ	Λαογραφία. Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας καθ' ἑξαμηνίαν ἐκδιδόμενον. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 17, τεῦχ. Β΄ (1957/58).
Λεσβ	Λεσβιακά. Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Λεσβιακῶν Μελετῶν, τόμ. Γ΄. Μυτιλήνη 1959.
Λεσβ Ἡμερ	Π. Ἰ. Σαμάρα, Λεσβιακὸν Ἡμερολόγιον. Μυτιλήνη 1954.
Μαθ Ἑστ	Μαθητικὴ Ἑστία. Περιοδικὸν τῶν μαθητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Λευκωσία - Κύπρου, ἔτ. Θ΄ - Ι΄ (1959), ἀρ. 22 - 24.
ΜΗ	Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον εἰκονογραφημένον. Ἱδρυτὴς - Διευθυντής: Νικόλαος Ἀ. Σφενδόνης, ἔτ. 1959. Θεσσαλονίκη.

Μικρ Χρον Μικρασιατικὰ Χρονικά. Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ τμήματος Μικρασιατικῶν Μελετῶν τῆς Ἑνώσεως Σμυρναίων. Τόμος 8, Ἀθῆναι 1959.

Ν Ἑστ Νέα Ἑστία. Ἐκδίδεται τὴν 1ην καὶ 15ην κάθε μηνός. Διευθυντής: Πέτρος Χάρης. Ἀθῆναι, τόμ. 65 - 66 (1959).

Νισ Χρον Νισυριακὰ Χρονικά. Ὄργανον τοῦ συλλόγου τῶν Νισυρίων Ἀθηνῶν - Πειραιῶς «Ὁ Γνωμαγόρας». Ἀθῆναι, ἔτ. Β′ (1956). Γ′ (1957). Δ′ (1958). Ε′ (1958/59).

ΠΑΑ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 33 (1958), τόμ. 34 (1959).

Πὰν Ὁ Πάν. Μηνιαῖο φυσιολατρικὸ περιοδικό. Ἔκδοση τοῦ Φυσιολατρικοῦ Συνδέσμου «ὁ Πάν». Ἀθῆναι, ἔτ. 29 (1959).

Παρνασσ Παρνασσός. Περιοδικὸν σύγγραμμα κατὰ τριμηνίαν ἐκδιδόμενον. Περίοδος δευτέρα. Ἀθῆναι. (Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός). Τόμ. Α′ (1959).

Πελοπ Πρωτ Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά. Ἱστορία - Λαογραφία - Τέχνη - Ἐπιστήμη. Ἐτησία ἔκδοση. Διευθυντής: Μίμης Παπαχριστοφίλου, Ἀθήνα 1959.

Ποντ Ἑστ Ποντιακὴ Ἑστία. Μηνιαῖον λαογραφικὸν περιοδικόν. Ἐκδίδεται τῇ συνεργασίᾳ πολλῶν Ποντίων. Διευθυντής: Φίλων Κτενίδης. Θεσσαλονίκη. Ἔτος 10 (1959).

Ρουμ Ἡμ Ρουμελιώτικο Ἡμερολόγιο. Ἐτησία λογοτεχνική, λαογραφική, ἱστορικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἔκδοσις. Ἰδιοκτήτης - Διευθυντής: Δημ. Χ. Σταμέλος. Ἀθῆναι. Ἔτος Β′ (1958).

Σερ Πνοὴ Σεριφιακὴ Πνοή. Μηνιαῖον περιοδικὸν Σεριφιακοῦ ἐνδιαφέροντος. Διευθυντής: Θ. Σγουρδαῖος. Ἔτ. Α′. Ἀθῆναι 1958, ἀρ. 1 καὶ 2.

Σερρ Χρον Σερραϊκὰ Χρονικά. Σύγγραμμα περιοδικόν, τόμ. 3, Ἀθῆναι 1959. (Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία Σερρῶν - Μελενίκου).

Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας Μηνιαῖον περιοδικὸν τῶν καλῶν Ὑδραίων καὶ τῶν φιλυδραίων. Ἰδιοκτήτης - Διευθυντής: Ἀντ. Μ. Μανίκης. Πειραιεύς. Ἔτος 19 (1959).

Φθιῶτις Ὄργανον τῆς Νομαρχίας Φθιώτιδος. Παραγωγή. Τουρισμός. Ἔργα. Γράμματα. Τέχναι. Λαμία. Ἔτος Ε′ (1959) ἀρ. 19 - 24.

Φιλιατρὰ Περιοδικὴ ἔκδοσις τῆς Ἀδελφότητος τῶν ἐν Ἀθήναις Φιλιατρινῶν ἡ «Ἐράνη». Ἔτος 3ον (1959) τεύχη 10 - 13.

Φιλ Πρωτ Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά. Ἐτησία λογοτεχνικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἔκδοση. Χρόνος 16ος. Διευθυντής: Ἀριστ. Ν. Μαυρίδης. Ἀθῆναι, 1959.

I. ΓΕΝΙΚΑ

1. ***Μαζαράκης Ε(ὑστ.) Δ.*** Συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς Λαογραφίας. Ἡ σημερινὴ τοποθέτηση. Ἀθῆναι 1959, 8ον, σελ. 212.
2. —— Τὰ λαογραφικὰ θέματα καὶ ἀντικείμενα. (Ἡ ἀλλοίωση καὶ ὁ μετασχηματισμός τους). Ν'Εστ 65 (1959) 464 - 68.

II. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Α'. Βιβλιογραφία.

3. ***ΟΝΟΜΑ.*** Bulletin d'Information et de Bibliographie, publié avec l'aide de l'U.N.E.S.C.O. du gouvernement Belge et de la Fondation Universitaire (Belgique). Éd. du Comité International des Sciences Onomastiques. Secr. gen.: Prof. Dr. H. J. van de Wijer. Louvain. Τόμ. VII (1956 - 1957), τεῦχ. 1ον καὶ 2ον, 8ον, σελ. 364.
   Τὸ 1ον τεῦχ. περιλαμβάνει, πλὴν τῆς ὑπὸ τοῦ O. Leys γενικῆς τοπωνυμικῆς καὶ ἀνθρωπωνυμικῆς βιβλιογραφίας, τὴν ἐπὶ μέρους σχετικὴν βιβλιογραφίαν διαφόρων κρατῶν τῆς Εὐρώπης, Ἀσίας, Ἀμερικῆς καὶ Ἀφρικῆς. Ἡ ἑλληνικὴ βιβλιογραφία τοῦ 1955, συντεταγμένη ὑπὸ *Ν. Ἀνδριώτη* καὶ *Δ. Βαγιακάκου* περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν σελ. 64 – 67. Εἰς τὸ 2ον τεῦχ., σ. 301 – 2, δημοσ. ὑπὸ *Δ. Βαγιακάκου* σημείωμα περὶ τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας.
4. † ***Ἐμμανουὴλ μητροπολίτης Κῶ.*** Τί ἔχω δημοσιεύσει διὰ τὴν Νίσυρον. ΝισΧρον ἔτ. Γ' (1957) ἀρ. φ. 16, σ. 7 - 11.
   Ἐν σελ. 9 – 11 δημοσ. λαογραφικὴ βιβλιογραφία περὶ Νισύρου.
5. Νέα βιβλία. Λαογρ 17 (1957/58) 703 - 12.
6. ***Βαγιακάκος Δ.*** Δελτίον ἀναλυτ. βιβλιογραφίας 1959. Ἀθηνᾶ 63 (1959) 362-69.
   Ἐνδιαφέρον καὶ διὰ τὴν λαογραφικὴν ἔρευναν.
7. ***Μπουμπουλίδης Φ.*** Βιβλιογραφικὸν δελτίον Μεσαιωνικῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας κατὰ τὸ ἔτος 1958. Παρνασσ τ. Α' (1959) 215 - 26.– Κατὰ τὸ ἔτος 1959. Αὐτόθι, σ. 373 - 84, 536 - 50.
   Ἐν σελ. 217 – 8, 376-7, 541-2 δημοσ. βιβλιογραφία δημωδ. ᾀσμάτ. καὶ ἄλλων μνημείων λαϊκοῦ λόγου.

Β'. Γενικὰ καὶ Σύμμεικτα.

α') Γενικά.

8. ***Καραναστάσης Ἀν.*** Ἡ συμμετοχὴ τῆς Νισύρου στὸ «Ἱστορικὸ Λεξικὸ» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ ἡ συμβολή της στὴν ἑλληνικὴ λαογραφία. Νισ Χρον ἔτ. Γ' (1957) ἀρ. φ. 15, σ. 12 - 16.
9. ***Ἰωαννίδου - Μπαρμπαρίγου Μαρία*** Νεκρολογία: Ἄννα Ἀποστολάκι. Λαογρ 17 (1957/58) 659 - 64.
10. ***Δουκᾶτος Δ. Σ.*** Μανόλης Τριανταφυλλίδης [Νεκρολογία]. Λαογρ 17 (1957/58) 664 - 67.

11. ***(Μέγας Γ. Ἀ.)*** Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία. Ἔκθεσις τῶν πεπραγμένων τοῦ 1958. Λαογρ 17 (1957/58) 643 - 46.

12. ——— Διεθνὲς συνέδριον διὰ τὴν ἔρευναν τῶν λαϊκῶν διηγήσεων ἐν Κιέλῳ καὶ Κοπεγχάγῃ. Λαογρ 17 (1957/58) 646 - 47.

13. ——— Περὶ τοῦ συντελεσθέντος ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ τῆς Ἀκαδημ. Ἀθηνῶν ἔργου κατὰ τὰ ἔτη 1936-1955. Λαογρ 17 (1957/58) 648 - 58.

14. ***Βλάχος Παν. Κ.*** Λαογραφικὰ θέματα. Ρουμ Ἡμ ἔτ. Β′ (1958) 151 - 57.

15. ***Σπυριδάκης Γ. Κ.*** Ὁ λαὸς καὶ ὁ πολιτισμός του. Κρητικός, ἔτ. 1 (1958/59) τεῦχ. 2, σ. 5 - 6, τεῦχ. 4 - 5, σ. 23.

16. ***Ἀ. Ἰ. Ἐ.*** Ἡ ἵδρυση λαογραφικοῦ Μουσείου στὴ Φλώρινα. Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 16 (1959) σ. 30 - 31.

17. Ἑταιρεία λαογραφικῶν καὶ ἱστορικῶν μελετῶν Ἰκαρίας. Ἱδρυτικὸν πρακτικόν. Ἰκαρ Γράμμ Ἰαν. - Φεβρ. - Μάρτ. 1959, σ. 7.

18. ***Κρατσᾶς Γ. Ζ.*** Ἡ συλλογὴ τοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ Ἰκαρίας. Ἰκαρ Γράμμ. Ἰαν. - Φεβρ. - Μάρτ. 1959, σ. 8.

19. Κρίσεις διὰ τὸ ἔργον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας Σερρῶν Μελενίκου. Σερρ Χρον 3 (1959) 291 - 98.

20. ***Λουκᾶτος Δ. Σ.*** Λαογραφικὲς ὧρες μὲ τὸν Μανόλη Τριανταφυλλίδη. Ν Ἑστ 66 (1959) 1446 - 48.

21. ***Μέγας Γ. Ἀ.*** Ἐθνικὴ προσπάθεια. Ἰκαρ Γράμμ Ἰαν.-Φεβρ.-Μάρτ. 1959, σ. 2.
Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν Ἰκαριακὴν Ἑταιρείαν λαογραφικῶν μελετῶν διὰ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ τῆς Ἰκαρίας.

22. ***Π(αρασκευαΐδης) Σ. Γ.*** Ἡ λαϊκὴ τέχνη τῆς Λέσβου. Λεσβ Γ′ (1959) 125.

23. ***Πετρόπουλος Δ. Ἀ.*** Τὸ διεθνὲς συνέδριον ἐρευνητῶν λαϊκῶν διηγήσεων τοῦ Κιέλου - Κοπεγχάγης. Παρνασσ τ. Α′ (1959) 369 - 72.

24. ***Πουλιανὸς Ἀ.*** Τὰ Ἰκαριακὰ Γράμματα. Ἰκαρ Γράμμ Ἰαν. - Φεβρ. - Μάρτ. 1959, σ. 3 - 4.
Γενικὰ περὶ τῆς συγκεντρώσεως τοῦ λαογραφικοῦ θησαυροῦ τῆς Ἰκαρίας.

25. ——— Ἡ συλλογὴ παραμυθιῶν. Ἰκαρ Γράμμ Ἰαν.-Φεβρ.-Μάρτ. 1959 σ. 25.
Γενικαὶ ὁδηγίαι πρὸς συλλογὴν παραμυθίων.

25α. ***Σπυριδάκης Γ. Κ.*** Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πεπραγμένων τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου κατὰ τὸ ἔτος 1958. ΠΑΑ 33 (1958) σ. 489 - 490.

25β. ——— Συνοπτικὸν σημείωμα περὶ τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου κατὰ τὸ ἔτος 1959. ΠΑΑ 34 (1959) σ. 462.

25γ. ——— Ἔκθεσις περὶ συμμετοχῆς εἰς τὴν ἐν Σιναΐᾳ τῆς Ρουμανίας 12ην ἐτησίαν σύνοδον τοῦ Διεθνοῦς Συμβουλίου τῆς δημώδους μουσικῆς. ΠΑΑ 34 (1959), σ. 478 - 479.

26. ***Τσαντὲς 'Ιωάνν.*** 'Η 'Εταιρεία Λαογραφικῶν Μελετῶν 'Ικαρίας. 'Ικαρ Γράμμ 'Ιαν. - Φεβρ. Μάρτ. 1959, σ. 5 - 6.

β') Σύμμεικτα.

27. ***Μπεναρδῆς Μελ.*** Ψήγματα Μεγαρικῶν. Μυθολογικὰ - Ἱστορικὰ Α'. 'Εκδίδεται συμβολῇ τοῦ δήμου Μεγάρων. ['Αθῆναι] 'Απρίλιος 1936, 8ον, σελ. 216.
'Εν σελ. 25 - 27 δημοσ. 1 ᾆσμα, σ. 182 - 9 χοροὶ καὶ ᾄσματα χορευτ., 4 εἰκόν. τοπικ. ἐνδυμ., σ. 189 - 96 ᾆσμ. 13 καὶ 1 εἰκ. τοπ. ἐνδ., σ. 197 - 203 γλωσσολογικὰ ἐνδιαφέροντα καὶ λαογραφικῶς, σ. 203 ὕβρεις καὶ ἀραί.

28. _____ Ψήγματα Μεγαρικῶν Β'. Μεγαρεῖς καὶ Δερβενοχωρῖται. Συμβολῇ τοῦ δήμου Μεγάρων. ['Αθῆναι 1936], 8ον, σελ. 270.
'Εν σελ. 7 - 10 δημοσ. 11 ἔγγρ. λαϊκ. δικ., σ. 11-14 σχόλια ἐπὶ τῶν ἐγγράφων, σ. 14 - 16 κῶδιξ διανομῆς μεριδίων βρύσης, σ. 19 - 22 περὶ Μητρομάρα μετὰ δημώδ. ᾆσμ., σελ 22 - 27 7 ἔγγρ. λαϊκ. δικ., σ. 181 εἰκὼν τοπ. ἐνδυμ., σ. 208 εἰκὼν ἁρμάτων τοῦ 1821, σ. 214 εἰκὼν ὁπλαρχηγοῦ, σ. 232 - 35 ρίμα ἱστορική, σ. 242 ᾆσμα, σ. 249 ᾆσμα, σ. 253 - 4, ᾆσμα, σ. 255 εἰκὼν λαναρίσματος, σ. 258 ᾆσμα.

29. ***Παπαμιχαὴλ Κωνστ.*** Ἡ ἐκ τῶν λαϊκῶν παραδόσεων ἱστορία Λελόβου (Θεσπρωτικοῦ) καὶ τῆς περιφερείας του. (Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς 'Ηπείρου). 'Αθῆναι 1955, 8ον, σελ. 40.
14 ᾆσμ., 82 παροιμ., λατρευτ. καὶ γαμήλ. ἔθιμα.

30. ***Σεϊτανίδης Δ.*** Ἔθιμα τοῦ Σουφλίου. 'Ανασυγκρότησις, ἔτ. Β' (1955/56) ἀρ. 12 (24) σ. 169 - 71.
Ἔθιμα κοινων. ὀργαν., λατρείας καὶ ᾆσμ. 3.

31. Δωδεκανησιακὸν 'Αρχεῖον. Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς ἐν 'Αθήναις Δωδεκανησιακῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρείας. Τόμ. Α'. 'Εν 'Αθήναις 1955, 8ον, σελ. 232. Τόμ. Β'. 'Εν 'Αθήναις 1956/57, 8ον, σελ. 330.
Πλὴν τῆς ἄλλης ὕλης, δημοσ. καὶ ποικίλον λαογραφικὸν ὑλικόν.
Κρίσις: Ἑλληνικὰ 16 (1958/59) 340 - 42 *('Α. Γ. Τσοπανάκης).*

32. ***Ζώης Λ. Χ.*** Ἱστορία τῆς Ζακύνθου. 'Αθῆναι 1955 [1957], 8ον, σελ. 440.
'Εν σελ. 356 - 73 δημοσ. κεφάλ. ἀναφερόμενον εἰς τὴν δικαιοσ., οἰκονομ., διοίκησιν καὶ τὰς συντεχνίας. 'Εν σ. 374 - 89 περὶ τῶν προϊόντων, τῆς βιομηχαν. καὶ τοῦ ἐμπορίου, ἐν σ. 390 - 99 περὶ ἐνδυμασ., ἑορτῶν καὶ πανηγύρεων, ἐν σ. 420 κἑξ. περὶ μέτρων, σταθμῶν καὶ νομισμάτων.
Κρίσις: Ἑλληνικὰ 16 (1958/59) 294 - 300 *('Ελευθ. Πρεβελάκης).*

33. ***Καραναστάσης 'Αν.*** Τρεῖς ἑβδομάδες μὲ τὸ λαὸ τῆς Νισύρου. ΝισΧρον ἔτ. Γ' (1957) ἀρ. φ. 19, σ. 13 - 15.
Δίστιχα 4, γενικὰ περὶ παραδόσεων.

34. ***Μάνεσης Στ.*** Γειτονικὲς φιλοφρονήσεις καὶ Νισυριώτικες αὐτοσυστάσεις. ΝισΧρον ἔτ. Γ' (1957) ἀρ. φ. 19, σ. 47 - 48.
Παροιμ. 4, δίστιχά τινα καὶ τοπωνύμια.

35. ***Χατζημιχάλη Ἀγγελικὴ*** Σαρακατσάνοι. Τόμος πρῶτος. Μέρος Α΄. Ἀθῆναι 1957, 4ον, σελ. σγ΄+85+2 χάρται. Μέρος Β΄. Ἀθῆναι 1957, 4ον, σελ. 498.
Ἐκτενὴς εἰσαγωγή, γεωγραφ. ἐξάπλ. Σαρακ., νομαδ. μετακιν., πληθυσμός, ἐθνικότ., ὀνομασία Σαρακατσάν., τέχνη Σαρακ., τοπων., κοινων. ὀργάν., λατρ., παραδόσ., μαντ., παιδ., γάμ., τελευτή, χοροί, τραγούδ., μουσ. ὄργανα, βιβλιογρ., ἡ στάνη, ποιμεν. βίος, τὰ καλύβια ἢ τὰ κονάκια, ψωμιὰ καὶ μαγειρέματα, ξυλοτεχνία - ξυλογλυπτική· εὑρετήριον τεχν. ὅρων, λέξ. καὶ πραγμάτων.
Κρίσις: Ἑλληνικὰ 16 (1958/59) 268 - 75 *(Μ. Ἰωαννίδου - Μπαρμπαρίγου)*.

36. ***Ζ.*** Λαογραφικὰ τῆς Ἄνδρου. Κυκλ τόμ. Β΄ (1957/58) τεῦχ. 7, σ. 33 - 4.
Εἰδήσ. κοιν. ὀργαν., λαϊκ. δικ., λατρ. καὶ 2 παροιμ. ἐκφράσεις.

37. ***Ζευγώλης Τάσος Μ.*** Οἱ μετανάσται τοῦ οὐρανοῦ. Κυκλ τόμ. Β΄ (1957/58) τεῦχ. 7, σ. 52 - 64.
Ἀσμάτια 7, δίστιχα 15, παραδ. 5, παροιμ. 10, αἰνιγμ. 1, μῦθοι 1, ὀνόματα πτηνῶν, τοπωνύμ., εἰδήσ. μαντ., μετεωρολ. καὶ κυνηγετ. βίου.

38. ***Καρανικόλας Σωτ. Ἀλ.*** Συμαϊκὰ λαογραφήματα. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 409 - 40.
Ἔθιμα λατρ., δίστ. 192, ᾄσμ. 10, ταχταρίσμ. 3, αἰνίγμ. 14, παιδιαὶ 1.

39. ***Κατσαμπέκης Π.*** Σύμμεικτα λαογραφικὰ ἐκ Δαυλείας τῆς Βοιωτίας. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 559 - 76.
Ἔθιμα λατρ., ᾄσμ. 38, δεισιδ. δοξ., μαντ. συνήθειαι.

40. ***Χρυσουλάκη Αἰκατερίνη*** Ἔθιμα τῶν Σφακιῶν τῆς Κρήτης. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 383 - 404.
Κοιν. ὀργάν., λαϊκ. δίκ., παιδίον, γάμος, γαμήλια δίστιχα, τελευτή.

41. ***Ἀντωνιάδου Σοφία*** Πορίσματα ἀπὸ τὴν μελέτην προχείρων διαχειριστικῶν βιβλίων τῶν ἐτῶν 1544 - 1547 καὶ 1549 - 1554 τῆς παλαιᾶς Κοινότητος Βενετίας. ΠΑΑ 33 (1958) 466 - 87.
Εἰδήσεις περὶ νομισμάτων, ὀνομάτων, ἐπαγγελμάτων.

42. ***Βαγιακάκος Δ. Β.*** Σημασιολογικὰ καὶ ἐτυμολογικὰ ἐκ τῆς Ποντικῆς διαλέκτου. ἈρχΠόντ 22 (1958) 179 - 90.
Στίχοι ᾄσματος, παροιμίαι, ἀνέκδοτον.

43. † ***Ἐμμανουὴλ μητροπολίτης Κῷ*** Λαογραφικὰ σύμμεικτα Νισύρου. Νισ Χρον ἔτ. Γ΄ (1957) ἀρ. φ. 17, σ. 8 - 10, ἀρ. φ. 18, σ. 6 - 9, ἀρ. φ. 19 σ. 11 - 12. ἔτ. Δ΄ (1958) ἀρ. φ. 20, σ. 6 - 8, ἀρ. φ. 21, σ. 13 - 16, ἀρ. φ. 22, σ. 22 - 24, ἀρ. φ. 23, σ. 12 - 14. ἔτ. Ε΄ (1958/59) ἀρ. φ. 24, σ. 5, ἀρ. φ. 25, σ. 7, ἀρ. φ. 28 - 29, σ. 23 - 25, ἀρ. φ. 30 - 31, σ. 13 - 14.
Δημοσ.: στίχοι ᾀσμάτων, δίστ. 10, αἰνίγμ. 26, τοπων., ὀνόματα καὶ εἰδήσεις περὶ τροφῶν, ἐργαλ. καὶ σκευῶν, λαϊκ. λατρ., δημ. ἰατρ., δικ., παιδ., γάμ., τελευτ. καὶ γεωργ βίου.

44. ***Ἰωακειμίδης Σάββ.*** Λαογραφικὰ τοῦ χωρίου Χαπέσ(ιν) Νικοπόλεως. Ἀρχ Πόντ 22 (1958) 265 - 66.
Παροιμ. 11, εὐχαὶ καὶ κατάραι 7.

45. ***Κώνστας Κ. Σ.*** Λαογραφικὰ Αἰτωλίας. Ρουμ῾Ημ ἔτ. Β΄ (1958) 65 - 74.
Παραδ. 2, μελέτη δημ. ᾄσματ., παροιμ. φράσις.

46. ***Μάνεσης Στ.*** ῾Ο Φεβρουάριος. Γνώσεις ἔτ. Α΄ (1958) ἀρ. 2, σ. 88 - 90. — ῾Ο Μάρτιος. Αὐτόθι, ἀρ. 3, σ. 110.— ῾Ο ᾿Απρίλιος. Αὐτόθι, ἀρ. 4, σ. 89 - 91.— ῾Ο Μάϊος. Αὐτόθι, ἀρ. 5, σ. 86 - 88.— ῾Ο ᾿Ιούνιος. Αὐτόθι, ἀρ. 6, σ. 86 - 89.— ῾Ο ᾿Ιούλιος. Αὐτόθι, ἀρ. 7 - 8, σ. 115 - 117. — ῾Ο Αὔγουστος. Αὐτόθι, σ. 117 - 119.— ῾Ο Σεπτέμβριος. Αὐτόθι, ἀρ. 9 - 10, σ. 117 - 121.— ῾Ο Νοέμβριος. Αὐτόθι, ἀρ. 11, σ. 94 - 96.— ῾Ο Δεκέμβριος. Αὐτόθι, ἀρ. 12, σ. 90 - 92.
Παροιμίαι, ἔθιμα λατρ., μαγ. συνήθ., στίχοι ᾀσμάτων κτλ.

47. ***Μωϋσῆς ᾿Ασὲρ Ρ.*** ῾Ελληνο-ϊουδαϊκαὶ μελέται. ᾿Αθῆναι 1958, 8ον, σ. 144.
Σελ.[ις] 53 - 4 ἡ ἑβραϊκὴ πρωτοχρονιά, σ. 55 - 7 βιβλικαὶ φράσεις «εἰς τὰ στόματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ», σ. 58 - 75 ἑβραϊκαὶ λέξεις εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ᾿Ισραηλιτῶν τῆς ῾Ελλάδος, σ. 76 - 87 ἑλληνο-ϊουδαϊκὴ λεξιλογ. συγγέν. (τοπων. 19), σ. 88 - 90 ἑλληνικὰ γνωμικὰ εἰς τὸ Ταλμούδ.
Κρίσις: Θεολογία 30 (1959) 143 - 44 (*Β. Βέλλας*).

48. ***Παπαναινιάδης ᾿Ελευθ.*** Ἔθιμα, δοξασίαι, προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι ᾿Αμισοῦ καὶ ἄλλων μερῶν. ᾿ΑρχΠόντ 22 (1958) 244 - 60.
Εἰδήσεις περὶ παιδίου, γάμου, τελευτῆς, δεισιδαιμ. δοξασιῶν.

49. ***Σωφρονιάδης Σωφρ. Θ.*** ῾Η Σινασὸς τῆς Καππαδοκίας καὶ τὰ δημοτικά της τραγούδια. ᾿Αθήνα 1958, 8ον μέγα, σελ. 334 + 2 χάρτ. + 7 εἰκ. (Ἔκδοσις λιθογραφημένη).
Σελ. 5 - 24: Πρόλογος, σ. 25 - 157: «Μέρος πρῶτο. Σκιαγραφία τῆς Σινασοῦ ἀπὸ ἐντυπώσεις δασκάλου. Τοπογραφία. ῾Ιστορία. Παραδόσεις. Θρῦλοι. Ἤθη καὶ ἔθιμα. Ζωή. Γλέντια. Γιορτές. Πανηγύρια. ῾Ιστοριοῦλες. ᾿Ανέκδοτα. Σελ. 158 - 222: Μέρος δεύτερο: ῾Η μουσικὴ τῶν δημοτ. τραγουδ. τῆς Σινασοῦ. Μελῳδικὴ ἀνάλυσις. Κλίμακες καὶ τρόποι. ᾿Επεξηγήσεις. Ἆσμ. 33. Σελ. 223 - 226: 33 ᾄσμ. (κείμ. καὶ μουσ. εἰς εὐρωπ. μουσικὴν γραφήν), σ. 327: βιβλιογραφία».

50. ***᾿Αγγελῆς Πέτρ.*** Νεστόριον. Μία ἐθνικὴ ἔπαλξις τοῦ Γράμμου. ῾Ιστορία - μυθολογία - λαογραφία. Νεστόριον. Αὔγουστος 1959, 8ον, σελ. 61.
᾿Εν σελ. 45 - 52 δημοσ. ἔθιμα λαϊκ. λατρ., κοινων. ὀργαν., γάμου, τελευτῆς.

51. ***᾿Αθανασιάδης Στ.*** Τὰ παρχάρια τῆς Σάντας. Ποντ῾Εστ ἔτ. 10 (1959) 5065-68.
Εἰδήσ. ποιμεν. βίου, παραδ. 1, δίστιχα 6, ᾄσματα 1.

52. ——— Τ' ἀδέλφια στὴν Ποντιακὴ λογοτεχνία. Ποντ῾Εστ ἔτ. 10 (1959) 5446 - 7.
Μελέτη ἐπὶ ᾀσμάτ., παροιμ. καὶ κοινων. ὀργανώσεως.

53. ***᾿Αποστολίδης Κ. Μυρτίλος*** † ῾Η ῾Αγία Σοφία ἤτοι: ἱστορικὴ καὶ περιγραφικὴ μελέτη περὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναοῦ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας. ᾿ΑρχΘρΘησ 24 (1959) 137 - 211.

Ἐν σελ. 195 - 99 γίνεται λόγος περὶ παραδόσεων καὶ ᾀσμάτων σχετικῶν μὲ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν.

54. ***Βαγιακάκος Δ. Β.*** Οἱ πύργοι τῆς Μάνης. ΠελοπΠρωτ 3 (1959) σ. 65-79.
Μελέτη ᾀσμάτ. καὶ λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

55. ***Βατίδου Ὄλγα*** Ἡ μικρὴ Ρωμιοσύνη στὰ Τουρκοχώρια τῆς Ἀνατολῆς. Ἀθήνα 1959, 8ον, σελ. 72.
Πλὴν τῆς ἱστορ. ὕλης, γίνεται λόγος καὶ περί τινων παραδόσεων καὶ δημοσ. εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν κοινων. ὀργάνωσιν, τὸν γεωργ. βίον καὶ 101 παροιμ. τουρκικαὶ χρησιμοποιούμεναι ὑπὸ τῶν χριστιανῶν τοῦ Καγιατζίκ.
Κρίσις: ἨπειρἙστ 8 (1959) 349 - 50 *(: Π. Γραικός)*.

56. Ἰκαριακὰ Γράμματα. Τριμηνιαῖο λαογραφικὸ περιοδικό· ὄργανο τῆς Ἑταιρείας Λαογραφικῶν καὶ Ἱστορικῶν Μελετῶν Ἰκαρίας. Ἰανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 1959, 8ον, σελ. 32.
Δημοσ. εἰδήσεις ἀγροτ. καὶ ποιμεν. βίου, εἰδήσ. σχετικαὶ μὲ τὸ παιδ., ᾄσματα καὶ ὁδηγίαι πρὸς συλλογὴν παραμυθίων.
Κρίσις: Λαογρ 17 (1957/58) σ. 680 - 81 *(Δ. Ἀ. Πετρόπουλος)*.

57. ***Καβακόπουλος Παντ.*** Ἡ γιορτὴ τοῦ Ἁγιόγιαννου στὴν Καρωτὴ καὶ τὰ Βρυσικὰ Διδυμοτείχου Θράκης. ἈρχΘρΘησ 24 (1959) 269 - 79.
Εἰδήσ. λαϊκ. λατρ. καὶ ᾄσματα 12, ἐξ ὧν τὰ 5 μετὰ μουσικῆς.

58. ***Καπνουκάγιας Χρ. Κ.*** Ὁ πολιτισμὸς τῆς Σιατίστης. ΜΗ ἔτ. 1959, σ. 113 - 24.
Εἰδήσεις κοιν. ὀργ., γάμου, χορῶν καὶ 11 ᾄσματα.

59. ***Κοντὸς Κ.*** Λεσβιακὲς ἰδιωματικὲς λέξεις. Λεσβ Γ΄ (1959) 25 - 30.
Προσθήκη εἰς τὸ βιβλίον τοῦ συγγρ. «Μελετήματα. Λεσβιακὲς ἰδιωματικὲς λέξεις, τοπωνυμίες, ὀνόματα», 1957. Περιλαμβ. εἰδήσεις λαϊκῆς λατρ., τοπων. καὶ ὀνόματα.

60. ***Μαγκλῆς Γιάνν.*** Ἡ Κῶς καὶ τὰ ἔθιμά της. Κρίκος 10 (1959) ἀρ. 107-108, σ. 38.
Εἰδήσ. περὶ ἐνδυμασ. καὶ γαμήλια ἔθιμα.

61. ***Μηλιώρης Ν. Ἐ.*** Παροιμίες τῶν Βουρλῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἄλλες παροιμιώδεις ἐκφράσεις. ΜικρΧρον 8 (1959) 305 - 76.
Παροιμ. 553, εὑρετήρ. λημμάτων παροιμ., λεξιλόγ. παροιμ., προσαγορεύσεις 12, χαιρετ. 17, εὐχαὶ 33, ἀραὶ 14, αἰνίγμ. 41.

62. ***Ξενόπουλος Σεραφ.*** Δοκίμιον ἱστορικῆς τινος περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου ἠπειρωτικῆς πόλεως Ἄρτης. ἨπειρἙστ ἔτ. 8 (1959) 96 - 102.
Περὶ τροφίμων καὶ προϊόντων, ἐπιτηδευμ. καὶ τεχνῶν, γαμηλ. ἐθίμ., παιδίου καὶ λαϊκ. δικαίου.

63. ***Πανάρετος Ἄνθ.*** Ἀγροτικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα. Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες. Κρίκος 10 (1959) ἀρ. 103 - 104, σ. 76 - 77.
Εἰδήσεις λαϊκ. λατρ. καὶ δεισιδ. συνηθειῶν.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

64. ***Παπαχριστόπουλος Π. Χ.*** Ὁ Λαγγουβάρδος Φιλιατρῶν. Ἱστορία, γεωλογία, λαογραφία του. Φιλιατρὰ 3 (1959) τεῦχ. 12, σ. 13 - 19.
Δίστιχά τινα, εἰδήσ. λαϊκ. λατρ., τοπωνύμια.

65. ***Πέρδικα Νίκη*** Οἱ βυζαντινοὶ νομοκάνονες καὶ τὰ σημερινὰ Σκυριανὰ ἤθη καὶ ἔθιμα. ᾿ΑρχΕὐβΜελ 6 (1959) 101 - 110.
Δημοσ. μαγικαί, ἀστρολογικαί, μαντικαί, μετεωρολογικαὶ καὶ λατρευτικαὶ συνήθειαι τῆς Σκύρου ἐν σχέσει πρὸς χωρία ἐκ βυζαντινῶν νομοκανόνων.

66. ***Ρωμαῖος Κ.*** Κοντὰ στὶς ρίζες. Ἔρευνα στὸν ψυχικὸ κόσμο τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. ᾿Αθήνα 1959, 8ον, σελ. 485.
Κρίσις: τῶν σελ. 233-236 ἐν Λαογρ. 17 (1957-58) σ. 589-597 *(Γ. Κ. Σπυριδάκης)*.
Μελετῶνται ζητήματα λαϊκ. λατρ., δημ. ᾆσμ., παραδ., χορῶν, βαπτ. ὀνομ., παιδιῶν, γεωργ. ἐθίμ., κοινων. ὀργαν., τελευτ., διστίχ., γάμου.

67. ***Σαλαμάγκας Δ.*** Τὸ νησὶ τῶν Γιαννίνων· (λαογραφικὰ σύμμικτα). ᾿Ηπειρ Ἑστ 8 (1959) 678 - 85.
Τοπωνύμ., ὀνόμ. γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, ὀνόμ. ἀνέμ., ἰχθύων, ἐργαλ. ἁλιευτ., ὑδροβ. φυτῶν, πτηνῶν καὶ περὶ φορεμάτων.

68. Testi Neogreci di Calabria. Parte I. Introduzione, prolegomeni e testi di Roccaforte, a cura di *Giuseppe Rossi Taibbi.* Parte II. Testi di Rochudi, di Condofuri, di Bova e indici, a cura di *Girolamo Caracausi.* Istituto Siciliano di Studi Bizantini e Neogreci. «Testi e Monumenti». Collezione diretta da *Bruno Lavagnini* e publicata sotto gli auspici dello Assesserato alla Istruzione della regione Siciliana. Testi 3. Palermo 1959, 8ον, σελ. LXXXVII-493 [μετὰ χάρτου τῆς περιοχῆς καὶ 4 εἰκόνων].
Μετὰ τὴν εἰσαγωγ., τὸ φωνητ. ἀλφάβ., τὰ προλεγόμενα περὶ τοῦ ἑλλην. πληθυσμοῦ τῆς Καλαβρίας καὶ τὰς γλωσσ. παρατηρ. ἐπὶ τῆς διαλέκτου αὐτοῦ, ἀκολουθοῦν τὰ νεοελληνικὰ κείμενα μὲ παράλληλον μετάφρασιν εἰς τὴν ᾿Ιταλικήν. Οὕτως ἐκ τοῦ χωρίου Roccaforte ἔχομεν ᾆσμ. 15, παροιμ. 4, διηγήσεις (novelle) 43· ἐκ τοῦ Condofuri ᾆσμ. 16, παροιμ. 12, μῦθοι 1· ἐκ τοῦ Rochudi ᾆσμ. 30, παροιμ. 67· ἐκ τοῦ χωρίου Bova ᾆσμ. 146, παροιμ. 233, διηγήσεις 9, ἐκ δὲ τοῦ χωρίου Cardeto 1 ᾆσμα καὶ 2 παροιμίας.

69. ***Φωστέρης Δ. Π.*** ᾿Ανέκδοτα, μῦθοι καὶ παραμύθια τοῦ Μπουγὰ Madενί. ΜικρΧρον 8 (1959) 284 - 304.
᾿Ανέκδ. 10, μῦθοι 3, αἰνίγμ. 15, εὐχαὶ 9, ἀραὶ 12.

70. ***Βενέρης ᾿Εμμ. Στ.*** Ἡ στάκα. ΚρητἙστ ἔτ. ΙΑ΄ (1959/60) τεῦχ. 86-7, σ. 118.
Εἰδήσ. ποιμεν. βίου, παροιμ. 1 καὶ καθαρογλωσσήμ. 1.

71. ***Παπαγρηγοράκις ᾿Ιδ.*** ᾿Απὸ τὸ Κρητικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα. ΚρητἙστ ἔτ. Ι΄ (1958/59) τεῦχ. 81 - 2, σ. 57 - 8, τεῦχ. 83, σ. 32 - 3. ἔτ. ΙΑ΄ (1959/60) τεῦχ. 84 - 5, σ. 45 - 6, τεῦχ. 86 - 7, σ. 117 - 18, τεῦχ. 88 - 9, σ. 179-80, τεῦχ. 90, σ. 223.
Δίστιχα 25, παροιμ. 6, εἰδήσ. περὶ μαντικῆς.

Γ΄. Ὑλικὸς βίος καὶ τέχνη τοῦ λαοῦ.

1. Συνοικισμός, οἰκία καὶ αὐλή. Ἔπιπλα καὶ σκεύη.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 35. 43. 54].

72. ***Στρίκης Δ. Ἀ.*** Περιγραφὴ ἀπαλαιοῦ Νισύρικου σπιτιοῦ. ΝισΧρον ἔτ. Γ΄ (1957) ἀρ. φ. 19, σ. 32 - 37.

73. ***Ἀμιραλῆς Γ. Ν.*** Ξυλίνη κλειδαριὰ τῆς Τήνου. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 598 - 600.

74. ***Λασσιθιωτάκης Κώστ.*** Σφακιανὰ σπίτια. ΚρητΧρον 11 (1957) 171-99· (μετὰ 48 σχεδ. καὶ εἰκόν.). [Καὶ ἀνατύπωσις, Ἡράκλειον 1958, 16ον, σελ. 64 + πίν. 164].

Κρίσις: Ζυγὸς τεῦχ. 41 (1959) σ. 45 *(Ν. Κ. Μουτσόπουλος)*.

75. ——— Συμπλήρωμα στὰ «Σφακιανὰ σπίτια». ΚρητΧρον τ. 12 (1958) σ. 432 - 44.

76. ***Χαλιορῆς Ν. Γ.*** Τὰ σκουπίδια. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας, ἔτ. 19 (1959) ἀριθμ. φ. 5 (219) σ. 117 - 120. — Στ' τὰ λουλούδια. Αὐτόθι, ἀρ. φ. 6 (220) σ. 141 - 44.

2. Ἐνδύματα.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 27. 28. 32. 60. 67].

77. ***† Ἐμμανουὴλ μητροπολίτης Κῶ*** Ἡ γυναικεία στολὴ Νισύρου. ΝισΧρον ἔτ. Ε΄ (1958/59) ἀρ. φ. 28 - 29, σ. 27 - 28.

Ἀναδημοσίευσις ἐκ τοῦ Δελτίου τοῦ «Γνωμαγόρα» Νέας Ὑόρκης, ἀρ. τεύχ. 44, Ὀκτώβρ. 1935.

78. Αὐθεντικὴ Ποντιακὴ ἀμφίεσις μὲ τὸν ἑορταστικὸν ὁπλισμόν. ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5365· [εἰκών].

79. ***Χαλιορῆς Ν. Γ.*** Τὰ καραμάνια. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας, ἔτ. 19 (1959) ἀρ. φ. 7 (221) σ. 153 - 56, ἀρ. φ. 8 - 9 (222 - 223) σ. 193 - 96.

Εἰδήσεις περὶ ἐνδυμασιῶν.

80. ***Σταυρακάκις Γιάνν.*** Γνῶμες ἐπὶ τῶν γλωσσολογικῶν τοῦ κ. Παπαγρηγοράκι. ΚρητἙστ ἔτ. ΙΑ΄ (1959/60) τεῦχ. 90, σ. 230.

Εἰδήσ. περὶ ἐνδυμ. καὶ περὶ ἐργαλείων τοῦ φούρνου.

81. ***Χατζιδάκις Ἰω.*** Οἱ «μονοστίβανοι». ΚρητἙστ ἔτ. ΙΑ΄ (1959/60) τεῦχ. 89 - 9, σ. 188. [Περὶ ὑποδέσεως].

3. Τροφαὶ καὶ ποτά.

[Βλ. ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 43. 62].

4. Βίοι.

(Γεωργικός, ποιμενικός, μελισσοκομικός, ναυτικός, ἁλιευτικός, κλπ.).

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 28. 32. 35. 37. 41. 43. 51. 55. 56. 62. 67. 70. 80].

82. ***Κανδήλης Ἰω. Δ.*** Μύκονος τὸ μαγευτικὸ νησὶ τοῦ Αἰγαίου ὅπου ἀνε-

πτύχθη καὶ προώδευσε ἡ ἀνεμοκίνητος ἑλληνικὴ ἀλευροβιομηχανία. Οἱ ἀνεμόμυλοι τῆς Μυκόνου πρέπει νὰ διατηρηθοῦν καὶ νὰ ἐπιζήσουν. Ἀνάτυπον ἀπὸ τὸ περιοδικὸν «Βιομηχανικὴ Ἐπιθεώρησις», Ἀθῆναι, Ὀκτώβριος 1958, 4ον, σελ. 8.

83. ***(Ταραντῖνος Δημ.)*** Ἡ ἀμπελουργία εἰς τὴν Κύπρον κατὰ μετάφρ. Δελτ. Ἀγροτ. Τραπέζης, τεῦχ. 97 (1957) σ. 38 - 40.
Τὸ ἄρθρον μετεφράσθη ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 310 τεύχ. τοῦ «Bulletin de l'office intenational du vin».
84. ***Κουτσιλιέρης Ἀνάργ.*** Κυνηγετικὰ τῆς Μάνης. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 441 - 50.
85. ***Δρακάκις Μιχ. Ἐ.*** Τὸ Σφακιανὸ μητᾶτο. ΚρητἙστ ἔτ. Ι' (1958/59) τεῦχ. 81 - 2, σ. 29 - 32.
Εἰδήσεις ποιμενικοῦ βίου.
86. ***Πουλιανὸς Ἀλέξ.*** Ἀγροτικὰ καὶ ποιμενικὰ τῆς Ἰκαρίας. ἸκαρΓράμμ. Ἰαν. - Φεβρ. - Μάρτ. 1959, σ. 9 - 14.
87. ***Τρουπῆς Θ.*** Ἄνθρωποι τῆς σκαλωσιᾶς. Λάρισα 1959, 8ον, σελ. 98.
Εἰδήσεις ἐπαγγελμ. βίου.
88. ***Ψυχογιὸς Ντῖν.*** Παραλειπόμενα στὰ ποιμενικὰ Ἠλείας. Ἠλειακά, τεῦχ. 17 (1959) σ. 409 - 501.

5. Βιοτεχνία καὶ λαϊκὴ τέχνη.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 22. 35].

(Ἀρχιτεκτονική, χειροτεχνία, ὑφαντική, κεντητική, ξυλογλυπτική, ἀγγειοπλαστική, μεταλλουργική, λαϊκὰ ἐπιτηδεύματα).

89. ***Λανίτης Νικ. Κλ.*** Λαϊκὲς τέχνες τῆς Κύπρου. ἘπΤέχν ἔτ. Α' (1954/55), τόμ. 1, ἀρ. 3, σ. 189 - 90.
90. ***Πετρῆς Γ.*** Λαϊκὴ τέχνη Πηλίου. ἘπΤέχνη ἔτ. Α' (1954/55), τόμ. 1, ἀρ. 6, σ. 499 - 501.
91. ***Τζελέπης Πάν.*** Πολεοδομία τοῦ χωριοῦ. ἘπΤέχν ἔτ. Α' (1954/55), τόμ. 1, ἀρ. 2, σ. 105 - 108.
92. ***Μακρῆς Κίτσ.*** Ἀρχιτέκτων Δῆμος Ζηπανιώτης. ἘπΤέχν ἔτ. Γ' (1957) τόμ. 5, ἀρ. 25, σ. 1 - 16, σ. 147 - 59.
93. _____ Ψευτοπαράθυρα τοῦ Πηλίου· κείμενο, σχέδια, χάραξη, ἐκτύπωση. Ἔκδοση τοῦ συλλόγου "Φιλότεχνοι Βόλου", Ἀπρίλης 1957, 4ον, Σχέδ. 10 ἄν. ἀριθμ. καὶ σελ. 1 ἄν. ἀριθμ.
Κρίσις: ἘπΤέχν ἔτ. Γ' (1957) τόμ. 5, ἀρ. 28, σ. 377 *(Γ. Πετρῆς)*.

94. ***Μακρῆς Κίτσ.*** Συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς πολεοδομίας τῶν χωριῶν τοῦ Πηλίου. ᾿ΕπιθΤέχν ἔτ. Δ΄ (1958) τόμ. 7, ἀρ. 42, σ. 374 - 81.
Κρίσις: Ν῾Εστ 65 (1959) 346 - 47 *(Δ. ᾿Ε. Εὐαγγελίδης)*.

95. _____ Ἡ ξυλογλυπτικὴ τοῦ Πηλίου. Ξυλογραφίες Ντόρας Λιβανοῦ - Χρυσοχοΐδου. Τυπογραφεῖο Κίτσου ᾿Α. Μακρῆ. Βόλος 1958, 8ον μέγα, σελ. 25, εἰκ. 24.
Κρίσις: ῾Ελληνικὰ 16 (1958/59) 282 - 3 *(Μ. ᾿Ιωαννίδου - Μπαρμπαρίγου)*. Ν῾Εστ 65 (1959) 346 - 47 *(Δ. ᾿Ε. Εὐαγγελίδης)*.

96. ***Μέγας Γ. ᾿Α.*** ῾Η ἔννοια καὶ ὁ χαρακτὴρ τῆς λαϊκῆς τέχνης. Κρητ῾Εστ ἔτ. Ι΄ (1958/59) τεῦχ. 81 - 2, σ. 38 - 41.
Πρόκειται περὶ τοῦ 2ου μέρους ὁμιλίας, τῆς ὁποίας τὸ 1ον μέρος ἐδημοσιεύθη αὐτόθι, τεῦχ. 79 - 80, σ. 41 - 46.

97. ***Τόμπρος Μιχ.*** Οἱ ᾿Ανδριῶτες ἐργολῆπτες καὶ τεχνῖτες κατὰ τὸν 19ο καὶ 20ο αἰῶνα στὴν ᾿Αθήνα. ᾿ΑνδρΣελ ἔτ. Α΄ (1958/59) ἀρ. 1, σ. 9 - 10.

98. ***Φραγκεδάκις ᾿Εμμ. ᾿Ιωσ.*** Τὸ προσώμι. Κρητ῾Εστ ἔτ. Ι΄ (1958/59) τεῦχ. 83, σ. 81· [ὑφαντική].

99. ***Ζώρα Πόπη*** ῞Ενα μικρὸ λαογραφικὸ μουσεῖο στὸν Βόλο. Τὸ σπίτι τοῦ Κίτσου Μακρῆ. Ζυγὸς τεῦχ. 46 - 47 (1959) σ. 21 - 23.

100. ***Λαζαρίδης ᾿Ανατόλης*** ῾Η λαϊκὴ γλυπτικὴ τοῦ Πηλίου στὸ ᾿Εθνικὸ Μουσεῖο Κοσμητικῶν Τεχνῶν. Παρνασσ Α΄ (1959) 516 - 18.

101. ***Μ. Π.*** Λινέα. Ποντ῾Εστ ἔτ. 10 (1959) 5228.

102. ***Πιερίδου ᾿Αγγελικὴ Γ.*** Κυπριακὴ λαϊκὴ ὑφαντική. ΚυπρΣπ τόμ. ΚΓ΄, (1959) σ. 185 - 214 + πίν. 3 - 4.

103. ***Χατζημιχάλη ᾿Αγγελικὴ*** ῾Η λαϊκὴ τέχνη τῆς Κύπρου. Κρίκος 10 (1959) ἀρ. 103 - 104, σ. 66 - 69.

Δ΄. Πνευματικὸς βίος.

1. Λαϊκὴ πίστις.

α΄) Θρησκευτικαὶ καὶ δεισιδαίμονες δοξασίαι τοῦ λαοῦ.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ᾿ ἀριθμ. 39. 46. 47. 63. 65].

104. ***᾿Αθανασιάδης Στ.*** Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι. ῾Η βασκανία στὸν Πόντο. Τ᾿ ὀμμάτ᾿ ἤ τ᾿ ὀμμάτιαγμαν. Ποντ῾Εστ ἔτ. 10 (1959) 5223-28.

105. _____ Δεισιδαιμονίες καὶ προλήψεις. Ποντ῾Εστ ἔτ. 10 (1959) 5289 - 92.

106. ***᾿Αναγνωστόπουλος Θάν.*** Μαγικὰ βότανα καὶ λίθοι. ΠελοπΠρωτ 3 (1959) σ. 253 - 55.

107. ***Πομόνης Δ. Π.*** Βάβω. Ν῾Εστ 66 (1959) 1218 - 19.

β΄. Μαγεία. Ἐπῳδαί.

1. Μαγεία.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 46. 106].

108. ***Παπαθανασίου Γ.*** Ἡ Πιρπιρώνα. Μιντζί. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Α΄ (1954/55) ἀρ. 8 σ. 151.
Μαγικὸν ἔθιμον καὶ ἔθιμον ἀλληλοβοηθείας.

109. ***Ἀθανασιάδης Στ.*** Ἡ μαγεία στὴ Σάντα. Τὰ Μα'είας. ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5343 - 4.

110. ***Βαβουλὲς Παντ.*** Κρητικὰ παρατηρήματα. Διάφορα. ΚρητἙστ ἔτ. ΙΑ΄ (1959/60) τεῦχ. 86 - 87, σ. 122· [μαγ. συνήθειαι].

111. ***Delatte A.*** Un nouveau témoin de la littérature solomonique, le codex Gennadianus 45 d'Athènes. Extrait du Bulletin de l'Académie royale de Belgique, 5e série, tome XLV (1958), Bruxelles, 8ον, σ. 280 - 321.

2. Ἐπῳδαί.

112. ***Αἰκατερινίδης Γ. Ν.*** Ἐπῳδαὶ ἐξ Ἀνατολικῆς Κρήτης. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 577 - 88.

113. ***Καλλιανώτου Νίκη*** Ἐπῳδαὶ ἐκ Κύπρου. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 609-11.

114. ***Σελίπα Εὐανθία*** Ἐπῳδαὶ ἐκ Κύπρου. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 611 - 13.

115. ***Κακουλίδη Ἑλένη Δ.*** Ἕνα ξόρκι γιὰ τοὺς ποντικοὺς ἀπὸ τὸν 15ο αἰῶνα. Ἑλληνικὰ 16 (1958/59) 119 - 25. [Μελέτη].

116. ***Κανακάρης Ἀντ. Σ.*** Καρυστινὴ λαογραφία. (Ξόρκια - γητέματα)· [27]. ἈρχΕὐβΜελ 6 (1959) 172 - 79.

117. ***Καρεκλᾶ Ἰωάννα Χρ.*** Γητιὲς [9]. ΜαθἙστ ἔτ. Θ΄ - Ι΄ (1959) ἀρ. 23, σ. 165 - 67.

118. ***Μιχαὴλ Χριστόφ.*** Γητιὲς [2]. ΜαθἙστ ἔτ. Θ΄-Ι΄ (1959) ἀρ. 24, σ. 39-40.

119. ***Μιχαηλίδου Σωφρονία*** Κάπνισμα. ΜαθἙστ ἔτ. Θ΄-Ι΄ (1959) ἀρ. 23, σ. 168.

120. ***Παναγῆ Ἀνδρ.*** Γητιὲς [4]. ΜαθἙστ ἔτ. Θ΄ - Ι΄ (1959) ἀρ. 24, σ. 38-9.

γ΄. Μαντική.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 35. 37. 39. 65. 71].

121. ***Μέγας Γ. Ἀ.*** Ρικτολόγιον ἐξ Ἀμοργοῦ. ἘπΦιλΣχ'Ἀθ 9 (1958/59) 207 - 16· [κείμενον καὶ μελέτη].

122. ***Γκανούλης Γ. Θ.*** Προγνωστικὰ ἀνὰ τοὺς αἰῶνας. Ἡ μαγεία. ΜΗ ἔτ. 1959, σ. 273 - 8.

2. Λαϊκὴ κοσμοθεωρία καὶ ἐπιστήμη.

α΄. Κοσμογονικοὶ καὶ ἀστρολογικοὶ μῦθοι. - Μετεωρολογία.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 37. 65. 67].

123. ***Κυρούδης Δ.*** Ἕνα βαρομετρικὸ ἔθιμο τοῦ νέου χειμωνιοῦ. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Β΄ (1955/56) ἀρ. 1 (13) σ. 8.

124. ***Θαβώρης Ἀ. Ἰ.*** Τὰ ἐκφραστικὰ μέσα προσδιορισμοῦ τοῦ χρόνου τοῦ ἡμερονυκτίου στὴν ἀρχαία, μεσαιωνικὴ καὶ νέα ἑλληνική. Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ. Θεσσαλονίκη 1959, 8ον, σελ. XII + 144. (Ἀριστοτέλειον Πανεπ. Θεσσαλ. Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλοσ. Σχολ. Παράρτ. ἀρ. 2).

125. ***Ψυχογιὸς Ντ. Δ.*** Μετεωρολογικὰ Ἠλειώτικα. Ἠλειακά, τεῦχ. 18 (1959) σ. 528 - 33.

β΄. Μῦθοι περὶ ζῴων καὶ φυτῶν.

γ΄. Δημώδης ἰατρική.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὸ ἄρθρον ὑπ' ἀριθμ. 43].

126. ***Σολομωνίδης Χρ. Σ.*** Ἡ ἰατρικὴ στὴ Σμύρνη. Ἀσκληπιεῖα - Σχολὲς - Τὸ Γραικικὸ Νοσοκομεῖο - Ἐπιδημίες - Γητειὲς - Γιατροσόφια - Γιατροὶ - Φαρμακεῖα. Ἀθήνα 1955, 8ον, σελ. 158.
Ἐν σελ. 84 - 95 δημοσ. 37 ἐπῳδαὶ καὶ ἰατροσόφια.
Ἀνάλυσις; ΠΑΑ τ. 30 (1955) σ. 384 - 87 *(Γ. Ἰακείμογλου)*.

127. ***Amantos K.*** Lese - Früchte. Revue des études Byzantines, τ. XVII (1959) σ. 184 - 89.
Ἐν σελ. 188 - 9 εἰδήσ. περὶ ἰατροσοφίων.

3. Δημώδης φιλολογία καὶ γλῶσσα

α΄. Ἄσματα.

1. Συλλογαί.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 27. 28. 29. 30. 37. 38. 39. 42. 43. 46. 49. 51. 53. 54. 56. 57. 58. 68. 282. 286. 315α. 346. 358. 359. 363 379. 394. 399. 426. 431].

128. ***Tondi Domenicano*** Glossa. La lingua greca del Salento. Noci - Arti grafiche - Alberto Cressati, XIII (1935), σ. 94 - 104 καὶ 218 - 232.
Ἄσματα 5 (σελ. 218 - 32), παραμύθι (σελ. 94 - 104).

129. Ὁ Γενήτσαρος. Δημοτικὸ τραγούδι τοῦ Διδυμοτείχου. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Α΄ (1954/55) ἀρ. 3, σ. 45.

130. ***(Δῶδος Χαρίλ.)*** Τὰ τραγούδια τοῦ χωρίου Ταύρη. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Β΄ (1955/56) ἀρ. 9 (21) σ. 127. [Ἄσμ. 2].

131. ***Καραγιάννης Βαγγ.*** Ἡ κατάρα τῆς ἀπαρνημένης. ΛεσβἩμερ 1954, σ. 124 - 27. [Ἄσμ. 4].

132. ***Σαμάρας Π. Ἰ.*** Λεσβιακὴ λαογραφία. ΛεσβἩμερ 1954, σ. 54-64. [Ἆσμ. 8].
133. [Δημοτικὰ τραγούδια 5]. ἘπΤέχν ἔτ. Α΄ (1954/55) τόμ. 1, ἀρ. 3, σ. 172 - 73, 207.
134. Λαογραφικὰ τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς. ἘπΤέχν ἔτ. Α΄ (1954/55) τόμ. 2, ἀρ. 10, σ. 289 - 92.
 Ἀναδημοσ. ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Ν. Σφυρόερα, Ἀπεραθίτικα πολεμικὰ τραγούδια, Ἀθήνα 1946, ᾆσμ. 9 καὶ ἐκ τοῦ Ἀρχείου Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως ᾆσμ. 8.
135. Τὸ τραγούδι τ᾽ Ἄη - Γιωργιοῦ. ἘπΤέχν ἔτ. Α΄ (1954/55) τόμ. 1, ἀρ. 4, σ. 309 - 10.
 Ἀναδημοσ. ἐκ τῆς Λαογραφίας, τ. Δ΄ (1913) σ. 231 – 32.
136. ***Παπαγρηγοράκις Ἰδ.*** Τὰ Κρητικὰ Ριζίτικα τραγούδια. Τόμ. Α΄. Τῆς τάβλας καὶ στράτας. Χανιὰ 1956 - 57, 8ον, σελ. 424.
 Κρίσις: ΚρητἘστ ἔτ. Ι΄ (1958/59) τεῦχ. 81 – 2, σ. 63 *(Β. Λαούρδας)*.
137. ***Γιαννάκη Μαρία Κ.*** Ἡ κατάρα τῆς μάννας· [ᾆσμα]. ΝισΧρον ἔτ. Γ΄ (1957) ἀρ. φ. 19, σ. 39.
138. ***(Κοντοβερὸς Λ. Κ.)*** Ἡ παρανομία καὶ ἡ κακουργία τῆς μάννας. ΝισΧρον ἔτ. Γ΄ (1957) ἀρ. φ. 17, σ. 31. [Ἆσμα].
139. ***Λογοθέτης Ἰω.*** [Δημοτικὰ ᾄσματα 4]. ΝισΧρον ἔτ. Γ΄ (1957) ἀρ. φ. 19, σ. 40 - 41.
140. Νισύρικο μοιρολόγι. ΝισΧρον ἔτ. Γ΄ (1957) ἀρ. φ. 19, σ. 37.
141. Νισυριακὸν δημοτικὸν [ᾆσμα]. ΝισΧρον ἔτ. Γ΄ (1957) ἀρ. φ. 18 σ. 27. Νισύρικο δημοτικό. Αὐτόθι, ἀρ. φ. 19, σ. 16. – Παληὸ Νισύρικο νανούρισμα. Αὐτόθι, σ. 24. – Κατάρα (δημοτικὸ νανούρισμα). Αὐτόθι, σ. 26. – Νισύρικο δημοτικό. Αὐτόθι, σ. 28.
142. ***Πετουβῆ Μαρία Γ.*** Ἡ Σούσα κι ὁ Παπαρρηγόπουλος· [ᾆσμα]. ΝισΧρον ἔτ. Γ΄ (1957) ἀρ. φ. 19, σ. 38 - 39.
143. Τὸ μοιρολόϊ τῆς Παναγίας (Σπηλιανῆς). ΝισΧρον ἔτ. Γ΄ (1957) ἀρ. φ. 17, σ. 24.
144. ***Ἀπέργης Σάββ.*** Ἀλφάβητος τῆς ἀγάπης. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 605.
145. ***Δρακάκης Ἀνδρ. Θ.*** Νέστωρ Φαζιόλης. Κυκλ τόμ. Β΄ (1957/58) τεῦχ. 7, σ. 5 - 21, τεῦχ. 8, σ. 99 - 114.
 Ἐν σελ. 20 – 21 δημοσ. 1 δημ. ᾆσμα.
146. ***Κρεκούκιας Δημ.*** Δημώδη ᾄσματα Τριφυλίας [15] Λαογρ 17 (1957/58) σ. 549 - 58.
147. ***Λαμπρινουδάκης Β.*** «Τὸ ἀλφάβητο». Λαογρ 17 (1957/58) σ. 603 - 604.
148. ***Σφυρόερας Ν. Β.*** Ἀπεραθίτικα δημοτικὰ τραγούδια. Κυκλ τόμ. Β΄ (1957/58) τεῦχ. 7, σ. 78 - 92, τεῦχ. 8, σ. 134 - 44. [25].

149. ***Ταλιώτης Φειδ.*** Ἡ Ἀροδαφνοῦ. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 601 - 2.

150. ***Γιάγκας Ἀθαν. Χ.*** Ἠπειρωτικὰ δημοτικὰ τραγούδια, 1000 - 1958. Εἰσαγωγὴ - σχόλια - ἐπιμέλεια -. Ἀθῆναι, 8ον, [1958], σελ. 607. (Ἰνστιτοῦτον Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν. Ἐκδόσεις “Πύρρος„).
Ἄσματα 1000, δίστ. 159, ἀναδημοσιευόμενα ἐνταῦθα ἐκ διαφόρων ἐκδεδομένων συλλογῶν.

151. ***Κοντοβερὸς Λάζαρ.*** Ὁ κοντὸς καὶ ὁ γενίτσαρος. ΝισΧρον ἔτ. Δ′ (1958) ἀρ. φ. 20, σ. 30. — Ὁ τσοπάνης καὶ ὁ Χάρος. Αὐτόθι, ἀρ. φ. 21, σ. 22.— Τὸ ρηγόπουλο (τραγούδι τοῦ γάμου). Αὐτόθι, σ. 31.—Τῆς ἀγάπης. Αὐτόθι, ἀρ. φ. 22, σ. 2.

152. ***Κωτσοκάλης Κωνστ.*** Ἡ μάχη τῆς παπαδιᾶς κι ὁ Κώστας Λεπενιώτης. ΡουμἩμ ἔτ. Β′ (1958) 127 - 33.
Πλὴν τῆς ἱστορ. ὕλης, δημοσ. καὶ 3 δημ. ᾄσματα.

153. ***Νικολοπούλου Καλλιόπη Ἰ.*** Τὰ τρία ρωμιόπουλα. ΝισΧρον ἔτ. Δ′ (1958) ἀρ. φ. 20, σ. 30 - 31.

154. ***Νικολόπουλος Κ. Ἰ.*** Λεβέντης καὶ Χάρος. ΝισΧρον ἔτ. Δ′ (1958) ἀρ. φ. 20, σ. 19.

155. ***Νικολόπουλος Ν. Ἰ.*** Ἀναγνώρισις συζύγου. ΝισΧρον ἔτ. Δ′ (1958) ἀρ. φ. 21, σ. 30.

156. ***Σακελλαρίδης Νικήτ.*** Ἀπ' ὅ,τι θυμᾶμαι. ΝισΧρον ἔτ. Δ′ (1958) ἀρ. φ. 20, σ. 14 - 15. [Ἆσμα].

157. ***Χατζάκης Σ. Κ.*** Τὰ Ἄγραφα. ΡουμἩμ ἔτ. Β′ (1958) 95 - 100.
Πλὴν τῆς ἱστορ. ὕλης, δημοσ. καὶ 3 δημ. ᾄσματα.

158. Κρητικὰ κάλαντα τῆς πρωτοχρονιᾶς. Κρητικός, Ἀθῆναι, ἔτ. 1 (1958/59) τεῦχ. 2, σ. 7. [Ἆσμα].

159. ***Μαντουδάκης Κ. Ἐ.*** Τὸ «μοιργιολόϊ» τῆς μάννας. ΝισΧρον ἔτ. Ε′ (1958/59) ἀρ. φ. 26 - 27, σ. 24.

160. ***Μιχαηλίδης Νουάρος Μ.*** Δημοτικά. ΝισΧρον ἔτ. Ε′ (1958/59) ἀρ. φ. 26 - 27, σ. 31. [2].

161. Παλιὸ Κρητικὸ λαϊκὸ τραγούδι. Κρητικός, ἔτ. 1 (1958/59) τεῦχ. 4 - 5, σ. 14.—Ἡ μπιστὴ γυναῖκα, αὐτόθι, σ. 16.

162. ***Π(απαγρηγοράκις) Ἰδ.*** Ριζίτικα ἀθησαύριστα [3]. ΚρητἙστ ἔτ. Ι′ (1958/59) τεῦχ. 81 - 2, σ. 56.

163. ***(Φιλιππάκης Ἰ. Κ.)*** Τὸ τραγούδι τοῦ τραϊτόρο. Κρητικός, ἔτ. 1 (1958/59) τεῦχ. 4 - 5, σ. 8.

164. ***Ἀναπλιώτης Γιάνν.*** Βουλκάνο. Τὸ ἱστορικὸ μοναστήρι τῆς Μεσσηνίας. ΠελοπΠρωτ 3 (1959) σ. 178 - 88.
Δημοσ. 3 ᾄσμ. καὶ 1 παράδοσις.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

165. ***(᾿Αναστασόπουλος Χ. ᾿Η.)*** Τῆς ἄτυχης. ᾿Ηλειακά, τεῦχ. 17 (1959) σ. 517.

166. ***Δελιαλῆς Ν.*** ᾿Από τὸ ᾿Αρχεῖον τοῦ ᾿Ιωάννου ᾿Αντωνιάδου. ΜΗ ἔτ. 1959 σ. 318 - 20. [῎Ασμ. 6.].

167. ***Δεσπότου Χρυστάλλα*** ῾Ο θρῆνος τῆς Παναΐας. Μαθ῾Εστ ἔτ. Θ΄ (1959) ἀρ. 23, σ. 162 - 4.

168. ***Διδασκάλου ᾿Ιφιγένεια*** Τὸ Καστοριανὸ δημοτικὸ τραγούδι. ᾿Αριστοτέλης, τεῦχ. 16 (1959) σ. 40 - 44. [῎Ασμ. 10].

169. ***Ζήρας Γιάνν.*** ῾Ο Γιάννης Φαρμάκης σὰν ἥρωας καὶ σὰν φιλικός. ᾿Αριστοτέλης, τεῦχ. 14 (1959) σ. 2 - 4. [1].

170. ῾Η μάννα τῆ Κωσταντῆ. Ποντ῾Εστ ἔτ. 10 (1959) 5313.

171. ***Θηλυκὸς ᾿Αστέρ.*** Τὸ τραγούδι «ὁ Μαυρουδῆς». ΣερρΧρον 3 (1959) 289 - 90.

172. ***Κανδηλάπτης Γ. Θ.*** ῾Ο Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος εἰς τὸν Πόντον. Ποντ῾Εστ ἔτ. 10 (1959) 5213 - 15. [1].

173. ***Καστανιᾶς Ν.*** Στερνολόγια [ᾆσμα]. ᾿ΙκαρΓράμμ ᾿Ιαν. - Φεβρ. - Μάρτ. 1959, σ. 28 - 29.

174. Κλέφτικο τραγούδι. Τοῦ Βασίλη. ᾿Αριστοτέλης, τεῦχ. 14 (1959) σ. 1. — ῾Ιστορικὸ τραγούδι. Αὐτόθι, σ. 15.
᾿Αναδημ. ἐκ τῶν «᾿Εκλογῶν» τοῦ Ν. Γ. Πολίτου.

175. ***Κονίτσας Μέγας*** Δημοτικὰ τραγούδια. (Δελφοὶ - ᾿Αράχωβα - Παρνασσός). [4]. ΜΗ ἔτ. 1959, σ. 215 - 7.

176. ***Μαλούτας Μηνᾶς*** Παληὰ τραγούδια τῶν Σερβίων. ΜΗ ἔτ. 1959, σ. 301 - 4. [6].

ΕΒΕ, Π.Φ. 11232

177. ***Μαρτζοῦκος Γιάνν. Κ.*** Κερκυραϊκὰ δημοτικὰ τραγούδια. ᾿Αθῆναι 1959, 8ον, σελ. 182. [῎Ασμ. 320, δίστ. 177].

178. ***Μαυρογεώργης Φ.*** ῾Ο ἀμπελουργός᾿ [ᾆσμα]. ᾿ΙκαρΓράμμ ᾿Ιαν. - Φεβρ. - Μάρτ. 1959, σ. 28.

179. ***Μιχαηλίδου Σωφρονία*** ῾Η κακὴ πεθερά. Μαθ῾Εστ ἔτ. Θ΄ - Ι΄ (1959) ἀρ. 23, σ. 167 - 8.

180. ***Μπέττης Στ.*** ῾Η μάχη τῆς Βελτσίστας. ᾿Ηπειρ῾Εστ 8 (1959) 529 - 32.

181. ***Παπακώστας Ν. Χ.*** Τὸ γαϊτανάκι. ᾿Ηπειρ῾Εστ 8 (1959) 699.

182. Ποντιακὸς θρῆνος γιὰ τὴν ἅλωση. Ποντ῾Εστ ἔτ. 10 (1959) 699.

183. ***Π(ουλιανὸ)ς ᾿Αλ.*** ῾Η ᾿Αρετή᾿ [δημ. ᾆσμα]. ᾿ΙκαρΓράμμ ᾿Ιαν. - Φεβρ. - Μάρτ. 1959, σ. 28.

184. ——— Τὰ παινέματα. ᾿ΙκαρΓράμμ ᾿Ιαν. - Φεβρ. - Μάρτ. 1959, σ. 24 - 25. [῎Ασμ. 4].

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

185. ***Στυλιανίδου Μαρία Χρ.*** Ἡ Παναγία. Μαθ'Εστ ἔτ. Θ' - Ι' (1959) ἀρ. 24, σ. 35 - 36.

186. ***Ταππῆ Μαργαρίτα*** Ὁ πραματευτής. Μαθ'Εστ ἔτ. Θ'-Ι' (1959) ἀρ. 24 σ. 35.

187. ***Φίτζιος Χαρίλ.*** Τὰ «Λάζαρα» στὸ Λέχοβο. Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 13 (1959) σ. 37 - 38. [Ἄσμ. 12].

188. ***Χριστοφίδης Κ.*** Ἡ Μαρουλλοῦ. Μαθ'Εστ ἔτ. Θ' - Ι' (1959) ἀρ. 23, σ. 159 - 60.— Ὁ Γιαννάτζιης. Αὐτόθι, σ. 160 - 62.— Ὁ Ἀντρίτσαλλος. Αὐτόθι, σ. 162.

189. ***Γεωργιακάκις Εὐάγγ. Ἰ.*** Ριζίτικο ἀθησαύριστο. Κρητ'Εστ ἔτ. ΙΑ' (1959/60) τεῦχ. 84 - 5, σ. 50.

2. Μελέται.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 45. 52. 66].

190. ***Σαμουηλίδου Ἐριφύλη*** Τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ἐπ Τέχν ἔτ. Β' (1956) τόμ. 4, ἀρ. 22, σ. 227 - 28.

191. ***Σκουριώτης Γιάνν.*** Τὸ δημοτικὸ τραγούδι ἀπὸ κοινωνικὴ ἄποψη. Ἐπ Τέχν ἔτ. Β' (1956) τόμ. 4, ἀρ. 20, σ. 148 - 52, ἀρ. 23 - 24, σ. 461.

192. ***Μέγας Γ. Ἀ.*** Παλαιὰ ἱστορικὰ τραγούδια τοῦ Πόντου. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 374 - 82. [Βλ. καὶ ἀριθμ. 208].
Κρίσις: Ποντ'Εστ ἔτ. 10 (1959) 5217 – 8 *(Ξ. Ἄκογλους).*

193. ***Νοτόπουλος Δημ. Ἀ.*** Ὁ θάνατος τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 451 - 53.

194. ***Πετρόπουλος Δημ. Ἀ.*** Τὸ νέφος στὰ δημοτικά μας τραγούδια. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 454 - 58.

195. ***Σπυριδάκης Γ. Κ.*** Τὸ δημῶδες ᾆσμα τῶν αἰχμαλώτων τοῦ Τάταρη. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 589 - 97. [Ἀναίρεσις κριτικῆς· βλ. ἀνωτ. ἀρ. 66].

196. ***Κόντογλου Φώτ.*** Τὰ λαϊκὰ τραγούδια μας. Γνώσεις, ἔτ. Α' (1958) ἀρ. 2, σ. 33 - 35.

197. ***Λαμψίδης Ὀ.*** Ἡ Χρονικὴ Σύνοψις τοῦ Μανασσῆ καὶ ἓν «ᾆσμα τοῦ Γαβρᾶ». ἈρχΠόντ 22 (1958) 199 - 219.

198. ***Μπόμπου - Σταμάτη Βασιλικὴ*** Ἕνας θρῆνος γιὰ τὴν ἅλωση. Γνώσεις, ἔτ. Α' (1958) ἀρ. 5, σ. 41 - 44.

199. ***Παρουτσᾶς Θάν. Δ.*** Τοῦ Κίτσου ἡ μάννα κάθονταν... Ρουμ'Ημ ἔτ. Β' (1958) 111 - 18.

200. ***Ρωμαῖος Κ.*** Ἡ πάλη τοῦ Διγενῆ καὶ τοῦ Χάρου. ἈρχΠόντ 22 (1958) 167 - 78.

201. ***Ἀλεξάκης Ἰ. Σ.*** Τὸ τραγούδι τ' Ἀλέξη. ΚρητἙστ ἔτ. Ι' (1958/59) τεῦχ. 81 - 2, σ. 23 - 28.

202. ***Βαγενᾶς Θ.*** Ἀρκαδικὴ κλεφτουριά. ΠελοπΠρωτ 3 (1959) σ. 212 - 17. Μελέτη 6 δημ. ᾀσμάτων.

203. ***Βασιλᾶς Ἠλ.*** Οἱ κλέφτες Ζαχαράκηδες καὶ ὁ καπετὰν Γεωργάκης Σταθᾶς. ἨπειρἙστ 8 (1959) 448 - 54.

204. ***Δ. Μ.*** Δυὸ ἡρωΐδες τοῦ Σουλίου: Δέσπω Μπότση καὶ Λένω Μπότσαρη. «Πειραϊκὴ - Πατραϊκή», ἀρ. 56 (1959) σ. 26 - 27.

205. ***Ζώρας Γ. Θ.*** Περὶ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀθῆναι 1959, 8ον, σελ. 310. (Σπουδαστήριον Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν).

Τὰ κεφάλαια: «Πόνοι καὶ ἐλπίδες τῶν ὑποδούλων» σ. 157 κἑξ., «Τῆς Ρούμελης τὸ τραγούδι» σ. 255 κἑξ., «Ἡ Πόλη καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ἐν τῇ Νεοελληνικῇ ποιήσει» σ. 297 κἑξ., καὶ τὰ ἐν σ. 229 ἀναγραφόμενα περὶ τῶν δημωδῶν ᾀσμάτων διὰ τὸν Μιχαὴλ τὸν «Γενναῖον» ἀναφέρονται καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς δημώδους ποιήσεως.

206. ***Λαζαρίδης Κ. Π.*** Ἀνατύπωσις δημοτικῶν τραγουδιῶν [τῶν Fauriel καὶ Passow]. ἨπειρἙστ 8 (1959) 169 - 71.

207. ***Μαρίνης Κ.*** Τὰ ζευγαρώματα τῆς ἀγάπης. ΠελοπΠρωτ 3 (1959) σ. 121-27. Μελέτη ἐρωτ. δημ. ᾀσμάτων.

208. ***Μέγας Γ. Ἀ.*** Τὸ ᾆσμα τοῦ Γαβρᾶ. ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5073 - 74. Ἀναδημοσίευσ. ἀπὸ τὴν μελέτ. τοῦ συγγρ. «Παλαιὰ ἱστορικὰ τραγούδια τοῦ Πόντου». Λαογρ 17 (1957/58). [Βλ. ἀνωτ. ἀρ. 192].

209. ***Μελανοφρύδης Π. Ἠ.*** Τὸ Ποντιακὸ τραγούδι στὸ Ραδιόφωνο. Ποντ Ἑστ ἔτ. 10 (1959) 5080 - 2.

210. ***Μπαρλᾶς Τάκης*** Ἄνοιξη στὴν Ἑλλάδα. Πάν, ἔτ. 29 (1959) τεῦχ. 293 - 96, σ. 23 - 24.

211. ***Μπέττης Στέφ.*** «Λάμπρω μ', Λαμπρούσιω μου. . .». Ἠπειρ Ἑστ 8 (1959) 219 - 22. — Πάλι ἡ «Λαμπρούσιω». Αὐτόθι, σ. 1027 - 28.

212. ***Οἰκονόμου Γεώργ. Ἀ.*** Μερικὰ ἄλλα Γιαννιώτικα τραγούδια. ἨπειρἙστ 8 (1959) 693 - 97. [Μελέτη 26 ᾀσμάτων].

213. ***Παπακώστας Ἄγγ.*** Ἠπειρωτικὰ τραγούδια Λαζάρου. Ἠπειρ Ἑστ 8 (1959) 303 - 7.

214. ***:Παρατηρητὴς*** Περὶ τὸ «ᾆσμα τοῦ Γαβρᾶ». ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5366 - 68.

215. ***Πετρῆς Τάσος Ν.*** Ἡ Ἑλληνίδα στὶς «παραλογὲς» καὶ στὰ «τραγούδια τῆς ἀγάπης». Πάν, ἔτ. 29 (1959) τεῦχ. 291 - 93, σ. 4.

216. ***Πετρόπουλος Δ.'Α.*** Δημοτικὰ τραγούδια. Β΄. Ἐκλογὴ κειμένων. Σχόλια καὶ εἰσαγωγή. Ἀθῆναι 1959, 8ον, σελ. κζ΄+287. (Βασικὴ Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 47). Κρίσεις: Ἐφημ. «Τὸ Βῆμα». Ἀθῆναι, 15 1/60 *(Κ. Θ. Δημαρᾶς)*. Παρνασσ. Α΄ (1959) 376 *(Φ. Μπουμπουλίδης)*.

217. ——Δημοτικὰ τραγούδια γιὰ τὴ Μικρὰ Ἀσία. ΜικρΧρον 8 (1959) σ. 81-96.

218. ——Πελοποννησιακὰ δημοτικὰ τραγούδια. ΠελοπΠρωτ 3 (1959) σ. 49-64. Μελετῶνται 27 δημ. ᾄσματα.

219. ***Ρωμαῖος Κ.*** Προβολὴ τῶν ἀνθρωπίνων ἡλικιῶν στὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ στὶς μικρὲς ράχες. Πάν, ἔτ. 29 (1959) τεῦχ. 294 - 96, σ. 21 - 22.

220. ***Σαμουηλίδου 'Εριφύλη*** Τὸ δημοτικὸ τραγούδι. (Τὸ πρόβλημα τῆς δημιουργίας του). Ν῾Εστ 66 (1959) 1375 - 76.

221. ***Φτέρης Γ.*** Τὸ τραγικὸ ἦθος τῆς Μάνης. ΠελοπΠρωτ 3 (1959) σ. 16-18. Μελέτη Μανιάτικων μοιρολογίων.

222. ***Χρήστου 'Αναστ.*** Τοῦ Λάμπρου τὸ τραγούδι. Ἠπειρ῾Εστ 8 (1959) 804-6. Μελέτη τοῦ ᾄσμ. μετὰ μουσ. καταγρ. εἰς εὐρωπαϊκ. γραφήν.

223. ***'Αλεξάκις 'Ι Σ.*** Κρητικὰ λαογραφικά: Ὁ Μιχάλης Βλάχος. Κρητ῾Εστ ἔτ. ΙΑ΄ (1959/60) τεῦχ. 84 - 5, σ. 13 - 18. τεῦχ. 86-7, σ. 83 - 93.

β΄. Δίστιχα.

1. Συλλογαί.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 33. 34. 37. 38. 40. 43. 51. 64. 71. 150. 177. 328. 370].

224. ***Βιολάρης Γλαῦκος*** Δίστιχα ἐρωτικὰ ἐκ Κύπρου· [42]. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 606 - 608.

225. ***Μιχαὴλ Νίτσα*** Δίστιχα ἐρωτικὰ ἐκ Κύπρου [12]. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 608 - 9.

226. ***Τζιμάκης Γ.*** Κρητικὲς μαντινάδες [21]. Κρητικός, ἔτ. 1 (1958/59) τεῦχ. 2, σ. 25, τεῦχ. 4 - 5, σ. 20.

227. ***Καροῦτσος 'Ανδρ.*** Τὰ μακαρόνια στὸ σκυλοπότη. Ἰκαριακὰ ἔτ. Β΄ (1959) τεῦχ. 9, σ. 20 - 24. [3 δίστ.].

2. Μελέται.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὸ ἄρθρον ὑπ' ἀριθμ. 66].

228. ***Κληρίδης Νέαρχ.*** Τὸ Κυπριακὸ δίστιχο. Κρίκος 10 (1959) ἀρ. 103-104, σ. 72 - 75.

γ΄. Ἐπῳδαί· (βλ. Μαγεία).

δ΄. Μῦθοι ζῴων.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 37. 68. 69. 248. 315α.].

229. ***Μελανοφρύδης Π.*** Ντὸ κόφτ' ἀπὲς ἐπέμνεν. Ποντ῾Εστ ἔτ. 10 (1959) 5388.

230. ***Νικήτας Παν.*** Μῦθοι [8]. Λεσβ Γ΄ (1959) 55 - 63.
Δημοσ. καὶ σημείωμα διὰ τὴν διαλεκτικὴν γραφὴν τῶν μύθων ὑπὸ Σ. Γ.Π(αρασκευαΐδου). Αὐτόθι, σ. 64 - 66.

ε΄. Παραμύθια.

1. Συλλογαί.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 25. 68. 128. 315α.].

231. ***Λουκᾶτος Δ. Σ.*** Νεοελληνικὰ λαογραφικὰ κείμενα. Ἐπιμέλεια—. Ἀθῆναι 1957, 8ον, σελ. κδ΄ + 324. (Βασικὴ Βιβλιοθήκη "Ἀετοῦ", ἀρ. 48).
Κρίσις: Ἑλληνικὰ 16 (1958-59) σ. 275 - 81 *(Μ. Ἰωαννίδου - Μπαρμπαρίγου).*

232. ***Νικολαΐδης Π. Ἀ.*** Ποντιακὰ παραμύθια [2]. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 625-27.

233. ***Μιχαὴλ Νίτσα*** Παραμύθια: Ὁ Γρυσοπεταγμένος. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 608 - 9.

234. ***Παπαδόπουλος Δ. Κ. (Σταυριώτης)*** Παραμύθι τοῦ χωρίου Σταυρὶν Χαλδίας: Ὁ Μάϊσσον. ἈρχΠόντ 22 (1958) 267 - 8.

235. :***Θέρος Ἄγις*** Βορβοντῖνος καὶ Φαλτσέτα. (Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη σειρὰ οἱ «Θρῦλοι τοῦ Μυστρός»). ΠελοπΠρωτ 3 (1959) σ. 80 - 1. [Παραμ.].

236. ***Κωστάκης Θ.*** Τὰ τσακώνικα. Ἡ ἐπιβίωση τῆς ἀρχαίας Λακωνικῆς. ΠελοπΠρωτ 3 (1959) σ. 97 - 101.
Δημοσ. καὶ 1 παραμύθι.

237. ***Πουλιανὸς Ἀλ.*** Παραμύθι: Τὸ μισικωλάκι. ἸκαρΓράμμ Ἰαν. - Φεβρ. - Μάρτ. 1959, σ. 15 - 17.

2. Μελέται.

238. ***Geissler F.*** Brautwerbung in der Weltliteratur. Veb Max Niemeyer Verlag. Halle (Saale) 1955, 8ον, σελ. 260.
Γίνεται λόγος καὶ περὶ τύπων ἑλληνικῶν παραμυθίων.
Κρίσις: Λαογρ. 17 (1957/58) 668 - 70 *(Γ. Ἀ. Μέγας).*

239. ***Μέγας Γ. Ἀ.*** Παρατηρήσεις εἰς τὸ παραμύθι τοῦ «Γρυσοπετασμένου». Λαογρ 17 (1957/58) σ. 622 - 25.

240. ***Λουκᾶτος Δ. Σ.*** Τὸ παραμύθι τῆς σταχτοπούτας στὶς ξένες καὶ στὶς ἑλληνικὲς παραλλαγές. Παρνασσ Α΄ (1959) 461 - 85.

ς΄. Εὐτράπελοι διηγήσεις. Ἀνέκδοτα. Περιπαίγματα.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 42. 49. 69. 70. 315α.].

240α. ***Μπαμπαλίτης Χρ.*** Ἡ ἰδιωτικὴ διάλεκτος τοῦ Σουφλίου. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Δ΄ (1957) ἀρ. 4 (38) σ. 59 - 60.
Πλὴν τῆς γλωσσ. ὕλης, δημοσ. καὶ 1 εὐτράπελ. διήγησις.

241. ***Βαβουλὲς Παντ.*** Φαιδρολογήματα - πειράγματα. ΚρητἙστ ἔτ. Ι' (1958/59) τεῦχ. 81 - 2, σ. 60, τεῦχ. 83, σ. 36. Ἔτ. ΙΑ' (1959/60) τεῦχ. 84 - 5, σ. 60, τεῦχ. 86 - 7, σ. 123 - 4, τεῦχ. 88-9, σ. 187-8, τεῦχ. 90, σ. 231 [6]. —Κρητικὰ νάκλια: Νὰ σκάσουν οἱ γι' ὀχθροί μας. Αὐτόθι, τεῦχ. 83, σ. 35.

242. : ***Ἡ Τζαμπὼ (Τζεράκη-Βλασσοπούλου Μαρίκα)*** Κρητικὰ νάκλια: Παραμονὴ πρωτοχρονιᾶς 1941. ΚρητἙστ ἔτ. Ι' (1958/59) τεῦχ. 81 - 2, σ. 59. — Τοῦ διαότσου τὰ μαριφέθια. Αὐτόθι, ἔτ. ΙΑ' (1959/60) τεῦχ. 84 - 5, σ. 59. — Διάλε τὸ ψῶμα. Αὐτόθι, τεῦχ. 90, σ. 230.

243. ***Ἀδαμίδης Π. Κ.*** Ὁ σκύλλον πα 'κ ἔφαγεν ἄτο. ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5111. [Ἀνέκδ. ἐξ Ὄφεως].

244. ***Ἀθανασιάδης Στ.*** Ὁ Πατσάκον κι ἡ γαϊδάρα. ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5245. — Ἀοῖκον κεφάλ ἀέτς πρέπ' ἄτο. Αὐτόθι, σ. 5460. — Ὁ Παλιόϊς 'κι συνέρται με. Αὐτόθι, σ. 5460. [Ἀνέκδοτα ἐκ Σάντας].

245. ***Ἀποστολίδης Π.*** Ὁ Τσορόχς. ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5194. [Ἀνέκδ. ἐκ Χαλδίας].

246. Ἀπὸ τὰ ἀνέκδοτα τῶν Ὑδραίων ναυμάχων. [2]. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας, ἔτ. 19 (1959) ἀρ. φ. 6 (220) σ. 136.

247. ***Γιαννηκαπάνης Π.*** Φάζ' ἄτο τὸν γάϊδαρο μ'. ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5245. [Ἀνέκδ. ἐκ Τραπεζοῦντος].

248. ***Ζούρου Φρόσω Μ.*** Μῦθοι [7]. Λεσβ Γ' (1959) 75 - 80.
Δημοσ. 1 μῦθ. ζῴων καὶ 6 εὐτράπελοι διηγήσεις. Ἀκολουθεῖ ἐν σ. 81 σημείωμα περὶ τῆς διαλεκτικῆς γραφῆς τῶν κειμένων ὑπὸ Σ. Γ. Π(αρασκευαΐδου).

249. ***Ἰωαννίδης Ἰ.*** Ἄς γράφ'... ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5111. [Ἀνέκδ. ἐκ Χαλδίας].—Ἐξέβεν ἀσπροπρόσωπος. Αὐτόθι, σ. 5317 - 8.—Σορέψτεν - Φυγέστεν. Αὐτόθι, σ. 5460.

250. ***Καλλὲς Θ.*** [Ἀνέκδοτον ἐκ Χαλδίας]. ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5387.

251. ***Κληρίδης Νέαρχ.*** Κυπριακὰ παραμύθια. Μέρ. Α': Εὐτράπελες διηγήσεις. ΚυπρΣπ τόμ. ΚΓ' (1959). Λαογραφ. Παράρτημα, σελ. δ'+55. [Δημοσ. προλεγόμενα, 28 εὐτράπ. διηγήσ. καὶ λεξιλόγιον].

252. ***Λαμτσίδης Κ.*** Ντὸ ἔκλαιγεν... ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5318. [Ἀνέκδ. ἐκ Ἐρζιγκιάν].

253. ***Μελανοφρύδης Π.*** Ὁ Καραμάνον. ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5111. [Ἀνέκδ. ἐκ Χαλδίας].—Ὁ Χατζηγιοσήφς. Αὐτόθι, σ. 5387. [Ἀνέκδ. ἐκ Ματσούκας]. Γιμερίτσα. Αὐτόθι, σ. 5460.

254. ***Μυρωνίδης Χ.*** Ἡ Δεσποινή. ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5110. [Ἀνέκδ. Νεοποντιακόν].

255. : ***Ξενίτας Ξ. (=Ἄκογλους Ξεν.)*** Οἱ «κόττες» καὶ οἱ Κωτάντ'. ΠοντἘστ ἔτ. 10 (1959) 5244 - 5. [Ἀνέκδ. ἐκ Καυκάσου].

256. ***Παπ(αδόπουλος) Δ.*** Ὁ κύρη σ'. ΠοντἘστ ἔτ. 10 (1959) 5388.—Ὁ Πολυχρόντ'ς ὁ μιζεβίρτ'ς. Αὐτόθι, σ. 5388. [Ἀνέκδοτα ἐκ Κρώμνης].

257. ***Παπαδόπουλος Κ.*** Ὁ Πολυχρόν'τ'ς. ΠοντἘστ ἔτ. 10 (1959) 5318,[Ἀνέκδ. ἐκ Χαλδίας].

258. ***Πιπερίδης Ξ.*** Δουλειὰν κ' ἔχομε... ΠοντἘστ ἔτ. 10 (1959) 5111. [Ἀνέκδ. ἐκ Καυκάσου].

259. ***Σαλτσῆς Ἰ.*** Νᾶ σιζτέν τιρ, νᾶ πιζτέν τιρ. ΠοντἘστ ἔτ. 10 (5110). [Ἀνέκδ. ἐκ Τραπεζοῦντος]. — Λαβράκ' τρῶς; — 'κὶ τρῶς. Αὐτόθι, σ. 5244. [Ἀνέκδ. ἐκ Κοτυώρων].

260. ***Σκιαδαρέσης Σπ. Ἀ.*** Κεφαλονίτικες ἱστορίες γραμμένες στὸ τοπικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα. Πρόλογος *Δημ. Σ. Λουκάτου*. Ἀθήνα 1959, 8ον, σελ. 184.
Λογοτεχν. διασκευὴ Κεφαλληνιακῶν εὐτραπέλων διηγήσ. καὶ ἀνεκδότων μετὰ γλωσσαρίου.

261. ***Σταθόπουλος Θ.*** «Ἂς σὸ ζευλοτρύπιν ἔφυγαν». ΠοντἘστ ἔτ. 10 (1959) 5193 - 4. — Ντὸ δουλείαν ἔχω; Αὐτόθι, σ. 5318.

262. ***Σπυριδόπουλος Μ.*** Ἱστορικὸ ἀνέκδοτο. ΠοντἘστ ἔτ. 10 (1959) 5193.

263. ***Σπυρόπουλος Μ.*** Οἱ γειτόν'. ΠοντἘστ ἔτ. 10 (1959) 5317.

264. ***Στυλίδης Γ.*** Ἂν ἔτον μόνον ὁ πεντικόν. ΠοντἘστ ἔτ. 10 (1959) 5388. [Ἀνέκδ. ἐκ Ματσούκας].

265. ***Σφυρόερας Νῖκ. Βλ.*** Ἱστορίες τοῦ Νικολοῦ. Σειρὰ πρώτη. "Ἔκδοση Ναξιακοῦ Μέλλοντος". Ἀθήνα 1959, 8ον μικρ., σελ. 80.
Λογοτεχν. διασκευὴ ἀνεκδότων ἐκ τοῦ χωρίου Ἀπεράθου Νάξου.
Κρίσις: ἨπειρἘστ 8 (1959) 846 - 47. *(Δ. Σαλαμάγκας)*.

266. ***Τριανταφυλλίδης Περ.*** Ζεβλὶν ἄμαν ντὸ ζεβλίν... ΠοντἘστ ἔτ. 10 (1959) 5194. [Ἀνέκδ. ἐκ Χαλδίας].

267. ***Τσορτανᾶς Ἀντ.*** Τὸ κούρδισμαν ἐνούνιζεν. ΠοντἘστ ἔτ. 10 (1959) 5388.

268. : ***Δουλούδα (Ἰωάνν. Μαθιουδάκης)*** Κρητικὰ νάκλια: Τὰ παράπονα τῶν γυναικῶν. ΚρητἘστ ἔτ. ΙΑ' (1959/60) τεῦχ. 86 - 7, σ. 122.—Μᾶς ἔκαψε τὸ βερεσέ. Αὐτόθι, τεῦχ. 88 - 9, σ. 186.

ζ'. Παροιμίαι καὶ γνῶμαι. Παροιμιώδες ἐκφράσεις.

1. Συλλογαί.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 29. 34. 36. 37. 42. 44. 45. 46. 47. 55. 61. 68. 71. 406].

269. Νισυριακὲς παροιμίες [2]. ΝισΧρον ἔτ. Β' (1956) ἀρ. φ. 13, σ. 22.

270. ***Καραναστάσης Ἀναστ.*** Νισύρικες παροιμίες [9]. ΝισΧρον ἔτ. Γ' (1957) ἀρ. φ. 16, σ. 26.

271. ***Κουρζῆς Σταμ.*** Νισυριακαὶ παροιμίαι. ΝισΧρον ἔτ. Γ' (1957) ἀρ. φ. 14, σ. 27.—Νισύρικες παροιμίες. Αὐτόθι, ἔτ. Δ' (1958) ἀρ. φ. 20, σ. 20-21, ἀρ. φ. 21, σ. 20, 26, ἀρ. φ. 22, σ. 26, ἀρ. φ. 23, σ. 20, 23. [58].

272. ***Λαμπρινουδάκης Β.*** Συλλογὴ Χιακῶν παροιμιῶν. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 459 - 504. [376].

272α. ***Μπαμπαλίτης Χρ.*** «Λαογραφικὰ Σουφλίου». Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Δ' (1957) ἀρ. 10 (44) σ. 164-65, ἀρ. 11 (45) σ. 183. [2].

273. ***Φιλιππάκης Μάν.*** Σιφναίικὲς παροιμίες καὶ γνωμικὰ [108]. Κυκλ τόμ. Β' (1957/58) τεῦχ. 7, σ. 27 - 32.

274. Λαογραφία τῶν μηνῶν. ΝισΧρον ἔτ. Δ' (1958) ἀρ. φ. 22, σ. 26. [Ὀνόμ. Ἰουλ. Αὐγ. Παροιμ. 4].

275. Νισυριακὲς παροιμίες [9]. ΝισΧρον ἔτ. Ε' (1958/59) ἀρ. φ. 26 - 27, σ. 19.

276. ***Ἀθανασιάδης Στ.*** Ὁ σκύλλος στὴ λογοτεχνία τῆς Σάντας. ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5147 - 8.

Παραδ. 1, ὕβρεις 3, παροιμίαι 28.

277. ***Νικοδήμου Κωνστ.*** Παροιμίαι [5]. ΜαθἙστ ἔτ. Θ' – Ι' (1959) ἀρ. 24, σ. 40.

278. ***Παπαδόπουλος Δ. Κ. (Σταυριώτης).*** Ὁ σκύλλος στὴν Ποντιακὴ λογοτεχνία. ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5309 - 10.

Παροιμ. 14, παροιμ. φράσ. 7 καί τινες ὕβρεις.

279. Παροιμίαι [12]. ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5440.

280. Παροιμίες [8]. ἸκαρΓράμμ Ἰαν. - Φεβρ. - Μάρτ. 1959, σ. 27.

281. Παροιμίες τοῦ Μοριᾶ [83]. ΠελοπΠρωτ 3 (1959) σ. 287 - 8.

282. ***Σαλτσῆς Ἰ.*** Συμβολὴ στὴ χρονικὴ τοποθέτηση τῆς Ποντιακῆς διαλέκτου. ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5161 - 2, 5219 - 21, 5293 - 4, 5369 - 71, 5451-56.

Πλὴν τῆς γλωσσ. ὕλης, δημοσ. ἱκαναὶ παροιμ. καὶ παροιμ. φράσ., προλήψεις καὶ στίχοι δημωδ. ᾀσμάτων.

283. :***Συλλέκτης (Ντ. Ψυχογιός)*** Παροιμίες κοινωνικὲς [94]. Ἠλειακά, τεῦχ. 17 (1959) σ. 506 - 7.

2. Μελέται.

[Βλ. καὶ τὸ ἄρθρ. ὑπ' ἀριθμ. 52].

284. ***Ἀθανασοπούλου Βάκω Ἰ.*** Παροιμιώδεις ἐκφράσεις. Φιλιατρὰ 3 (1959) τεῦχ. 11, σ. 13 - 14.

Μελέτη 4 παροιμ. φράσεων.

η΄. Παραδόσεις.

1. Συλλογαί.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 33. 35. 37. 45. 49. 51. 53. 55. 66. 164. 316. 317].

285. Ἡ ρώγα, ἡ χελώνα, ἡ φαρμάκα, ἡ μέλσα κι' ὁ σκαντζόχοιρους. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Α΄ (1954/55) ἀρ. 3, σ. 45.

286. Θρῦλοι τῆς Θράκης. Ἡ Γκίπρενα. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Α΄ (1954/55) ἀρ. 6, σ. 116 - 17.
Παράδοσις μετ' ᾄσματος.

287. ***Ἀποστολόπουλος Κ. Δ.*** Παράδοσις περὶ ποιμενικῶν δαιμόνων. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 617 - 18.

288. ***Διονυσόπουλος Χρ. Δ.*** Παραδόσεις ἀπὸ τὴν Μεθώνην τῆς Μεσσηνίας. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 618 - 19.

289. ***Μέγας Γ. Ἀ.*** Θρησκευτικαὶ παραδόσεις [2]. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 615-17.

290. ***Ταλιώτης Φειδ.*** Παραδόσεις Κυπριακαὶ [3]. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 613-14.

291. ***Καμπάνης Πέτρ.*** Θρῦλοι καὶ ναΐσκοι τῆς Ἄνδρου. ἈνδρΣελ ἔτ. Α΄ (1958) τεῦχ. 2, σ. 41 - 43. [5 παραδ.].

292. ***Λάππας Τάκ.*** Θεριὰ - στοιχειὰ στοὺς Ρουμελιώτικους βάλτους. ΡουμἩμ ἔτ. Β΄ (1958) 24 - 27.
Τρεῖς παραδόσεις ἐκ Κωπαΐδος, Ἄργους καὶ Βάλτου.

293. ***Κουκουράκις Μ. Ν.*** Ὁ λάκκος σγουράφος. ΚρητἙστ ἔτ. Ι΄ (1958/59) τεῦχ. 81 - 2, σ. 43 - 45.

294. :***Ἀγριλιώτης*** Ὁ μπάρμπα Γιώργης καὶ τὰ φαντάσματα. Φιλιατρά 3 (1959) τεῦχ. 10, σ. 7 - 8.

295. ***Καμπούρογλου Δημ. Γρ.*** Θρῦλοι τοῦ Ὑμηττοῦ. Τὸ Λιοντάρι. Πάν, ἔτ. 29 (1959) τεῦχ. 291 - 93, σ. 2.

296. ***Καρεκλᾶ Ἰωάννα Χρ.*** Πῶς ὠνομάσθη τὸ χωριὸ Σκυλλούρα. ΜαθἙστ ἔτ. Θ΄ - Ι΄ (1959) ἀρ. 23, σ. 165.

297. ***Κλάκου Μαρία*** Τιμωρία ἐξ ὕψους. ΜαθἙστ ἔτ. Θ΄-Ι΄ (1959) ἀρ. 24, σ. 37.

298. ***Κωνσταντίνου Ἀναστάσ.*** Πῶς ἐπῆρε τὸ ὄνομά του τὸ χωρίον Ἀκάκι. Μαθ Ἑστ ἔτ. Θ΄ - Ι΄ (1959) ἀρ. 24, σ. 37.

299. ***Μελανοφρύδης Π.*** Τῆ νεγάμψας τὰ λιθάρα̈. ΠοντἙστ ἔτ 10 (1959) 5361-62.

300. ***Παπασωζομενὸς Ἀνδρ.*** Ἡ ὀνομασία τοῦ χωρίου Κατοκοπιά. ΜαθἙστ ἔτ. Θ΄ - Ι΄ (1959) ἀρ. 24, σ. 37 - 8. [2].

301. ***Παπαχριστόπουλος Π. Χ.*** Ὁ Ἀράπης ὁ Μεχμὲτ δὲν ξύπνησε πιὰ . . . Φιλιατρὰ 3 (1959) τεῦχ. 10, σ. 4 - 6.
Λογοτεχν. διασκευὴ λαϊκῆς παραδόσεως.

302. ***Πολίτης Ν. Γ.*** Παραδόσεις τοῦ Μοριᾶ. ΠελοπΠρωτ 3 (1959) σ. 113-20.
'Αναδημ. 35 παραδ. ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ συγγρ. «Παραδόσεις», τόμ. Α' (1904).

303. ***Σωτηρίου Βασιλεία*** Τὸ σπήλαιον τοῦ προφήτη 'Ηλία. ΜαθἙστ ἔτ. Θ'-Ι' (1959) ἀρ. 24, σ. 36.

304. ***Χαραλάμπους Χρυστάλλα*** Τὸ «λεοντάριον» τῆς 'Αθαλάσσας. ΜαθἙστ ἔτ. Θ'-Ι' (1959) ἀρ. 24, σ 38.

305. ***Χατζηγάκης 'Αλέξ. Κ.*** Λαογραφικὰ 'Ασπροποτάμου Πίνδου. Οἱ Νεράϊδες. ΦιλΠρωτ ἔτ. 16 (1959), σ. 227-29. [3].

306. ***Χατζινικόλα 'Άννα*** Κατσόσιοιρος. Χαρκός. ΜαθἙστ ἔτ. Θ'-Ι' (1959) ἀρ. 24, σ. 36-7. [2].

2. Μελέται.

[Βλ. καὶ τὸ ἄρθρ. ὑπ' ἀριθμ. 65].

307. ***'Αθανασιάδης Στ.*** Ρδάκος (Δράκος). ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5106.

308. ***Kakridis J. Th.*** Neugriechische Sagen über die alten Griechen. Živa Antika (Antiquité vivante), ἔτ. IX, τόμ. 1-2, Skopjie 1959, σελ. 4-14 (2-12).

309. ***Λάππας Τάκης*** Δέντρα καὶ φυτὰ στὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ. Γνώσεις ἔτ. Β' (1959) ἀρ. 16, σ 64-66.

310. ***Μελανοφρύδης Π. 'Η.*** 'Ο Γουρζουλᾶς. ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5153-5. [Μελ. παραδ. περὶ ἀσθενειῶν].

311. ***Μισγίρης Στρ.*** 'Ο σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ. Γνώσεις ἔτ. Β' (1959) ἀρ. 5 (17) σ. 38-49.

θ'. Αἰνίγματα - Λογοπαίγνια.

[Βλ. ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 37. 38. 43. 61. 69].

ι'. Εὐχαὶ - χαιρετισμοὶ - κατάραι - ὅρκοι - βλασφημίαι.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 27. 44. 61. 69. 276. 278].

312. ***Διδασκάλου 'Ιφιγένεια*** Λαογραφικὰ Καστοριᾶς: 'Ο «καυγᾶς». ΜΗ ἔτ. 1959, σ. 297-300.
Ὕβρεις καὶ ἀραί.

ια'. Γλῶσσα.

1. Συνθηματικαὶ γλῶσσαι. 'Ονόματα: κύρια, ἐπώνυμα, παρωνύμια κλπ.

[Βλ. καὶ τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 37. 41. 43. 59. 66. 330].

313. ***Ποιμενίδης 'Άγγ.*** 'Επώνυμα καὶ τοπωνύμια. 'Ανασυγκρότησις, ἔτ. Β' (1955/56) ἀρ. 3-4 (15-16) σ. 47-49, ἀρ. 5 (17) σ. 66-68, ἀρ. 6 (18) σ. 83-86, ἀρ. 7 (19) σ. 100-101, ἀρ. 8 (20) σ. 113-115.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

314. ***Κρεκούκιας Δημ. 'Α.*** Τριφυλίων βαπτιστικά, ἐπωνυμίαι, παρωνύμια. 'Αθῆναι, 1955, 8ον, σ. 60.
Κρίσις: 'Ελληνικὰ 16 (1958/59) 331 - 33 *(Δ. 'Ι. Γεωργακᾶς)*.

315. ***Καρανικόλας Σ. 'Α.*** Παρωνύμια καὶ σκωπτικὰ ὀνόματα ἐν Σύμῃ. (Τὰ παραβγόλια). [Πρόλ. καὶ βιβλιογρ. 'Αλ. Σ. Καρανικόλα]. Δωδ'Αρχ Γ' (1958) 134-76.
Κρίσις: Παρνασσ Α' (1959) 230 - 32. *(Δ. 'Α. Πετρόπουλος)*.

315α. ***Οἰκονομίδης Δ(ημοσθ.) 'Η.*** † Γραμματικὴ τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου τοῦ Πόντου ὑπὸ—. 'Εν 'Αθήναις 1958, 8ον, σελ. 506. ('Ακαδημία 'Αθηνῶν. Λεξικογραφικὸν Δελτίον. Παράρτημα 1).
'Εν σελ. 373 - 86 ὀνόματα καὶ τοπωνύμια, σελ. 406 - 19 παραμύθ. 2, ἀνέκδ. 1, εἰδήσ. περὶ γάμου, ᾄσματα 2, μῦθ. 1.

2. Τοπωνύμια.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 34. 35. 37. 43. 59. 64. 67].

316. ***Ποιμενίδης Ἄγγ.*** 'Η καταγραφὴ τῶν τοπωνυμίων. Οἱ θρῦλοι καὶ αἱ παραδόσεις των. 'Ανασυγκρότησις, ἔτ. Β' (1955/56) ἀρ. 11 (23) σ. 161 - 63, ἀρ. 12 (24) σ. 173-75, ἔτ. Γ' (1956) ἀρ. 1 (25) σ. 3-4. [Τοπων. καὶ 6 παραδ.].

317. ***Βλάχος Παν. 'Α.*** 'Ο «Βρυκόλακας». Ρουμ'Ημ ἔτ. Β' (1958) 43 - 48.
Τοπωνύμια καὶ παράδοσις.

318. ***Βογιατζίδης 'Ιω.*** Τὰ Φάληκα τῆς Ἄνδρου. 'ΑνδρΣελ ἔτ. Α' (1958) τεῦχ. 2, σ. 3 - 6. [Περὶ τοῦ τοπων. *Φάληκα*).

319. ——— Δωρικὴ ἐπιβίωσις εἰς τὴν Ρούμελην. ΠΑΑ 33 (1958) 326 - 32.
Πλὴν τῆς ἱστορ. ὕλης γίνεται λόγος καὶ περὶ τοπωνυμίων.

320. *Delatte A.* Les Portulans Grecs. II. Compléments. Bruxelles. Palais des Académies 1958, 8ον, σελ. 85. (Académie Royale de Belgique, Classe des lettres. Mémoires, t. LII).
'Ενδιαφέρει καὶ τοπωνυμιολογικῶς.
Κρίσις: 'Ελληνικὰ 16 (1958/59) 333 - 4. *('Α. Γ. Τσοπανάκης)*.

321. ***Θωμόπουλος 'Ι. 'Α.*** Κάτω - ἰταλικὰ ἑλληνικὰ τοπωνύμια. 'Ελληνικὰ 16 (1958/59) 70 - 76.

322. ***Κουρμούλης Γ.*** Τοπωνύμια τῆς Κρήτης καὶ ἡ ἀκριτικὴ παράδοσις. Κρητικός, ἔτ. 1 (1958/59), τεῦχ. 4 - 5, σ. 9.

323. ***Παπαγρηγοράκις 'Ιδ.*** Τοπωνυμικὰ Ροδοβανίου. Κρητ'Εστ ἔτ. Ι' (1958/59), τεῦχ. 83, σ. 26 - 8.

324. ***'Αδαμαντιάδης Βενέδ. Φ.*** 'Η ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία Προύσης. ΜικρΧρον 8 (1959) 97 - 128.
Δημοσ. καὶ πολλὰ τοπωνύμια.

325. ***Ἄμαντος Κ.*** Γλωσσικὰ περίεργα. Ν'Εστ 65 (1959) 424 - 25.
326. ***Βαγιακάκος Δ. Β.*** Ἐκ τοῦ τοπωνυμικοῦ τῆς Ἰθάκης. ἘπΒυζΣπ 29 (1959) 322 - 348.
327. ***Βλάχος Παν.*** Ἡ Μέγδοβα πρέπει νὰ μετονομασθῇ Καμπύλος. Φθιῶτις ἔτ. Ε' (1959) ἀρ. 22, σ. 222 - 25.
328. ***Μακρῆς Κ. Σ.*** Τὰ χωριὰ καὶ τὰ μοναστήρια τῆς Κυζικηνῆς χερσονήσου. ΜικρΧρον 8 (1959) 129 - 72.
Πλὴν τῶν τοπων., δημοσ. καὶ 6 δίστιχα.
329. ***Μελανοφρύδης Π.*** Φωτόβολα. Ποντ'Εστ ἔτ. 10 (1959) 5230.
330. ***Μουσούρης Σπ. Ν.*** Τοπωνυμικὸν τῆς νήσου Ἰθάκης καὶ ἐπώνυμα Ἰθακησίων, Ἀθῆναι 1959, 8ον, σελ. 136.
331. ***Μπέττης Στέφ.*** Τοπωνυμικὸ Γραμμένου Ἰωαννίνων. Ἠπειρ'Εστ 8 (1959) 686 - 92.
332. ***Παπαχριστόπουλος Π. Χ.*** Τοπωνύμια Φιλιατρῶν Μεσσηνίας μετὰ στοιχείων ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ λαογραφίας αὐτῶν. Φιλιατρὰ 3 (1959) τεῦχ. 12, σ. 3-12.
333. ***Πέτροβιτς Νατάλης*** Βαρόσι. ΣερρΧρον 3 (1959) 281 - 88.
334. ***Σαμάρας Π. Ἰ.*** Ἡ Μυτιλήνη στὸν ΙΘ' αἰῶνα. (Ἱστορικὰ - τοπογραφικά). Λεσβ Γ' (1959) 3 - 16β· [μετὰ τοπογρ. χάρτου ἐκτὸς κειμ.].
335. ***Σκλεπάρης Δημ.*** Τὰ φόβια. Λεσβ Γ' (1959) 100 - 3.
Ἐν σελ. 102 – 3 εἰδήσ. περὶ τοπωνυμίων.
336. ***Φλῶρος Ἀθ. Θ.*** Γλωσσολογικὴ ἑρμηνεία τοπωνυμίων καὶ λέξεων τῆς Φθιώτιδος. Φθιῶτις ἔτ. Ε' (1959) ἀρ. 19, σ. 40 - 2.
337. ***Χατζηκώστας Δ. Ἀ.*** Ἱστορικαὶ ἔρευναι ἐπὶ τῶν τοπωνυμιῶν τοῦ Πηλίου. [Ἀθῆναι] 1959, 8ον, σελ 36. (Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία τῶν Θεσσαλῶν. Τμῆμα διαλέξεων, ἐν Ἀθήναις, τόμ. Η', τεῦχ. Ε'). [Ἐδημοσ. καὶ εἰς ἐφημερ. "Θεσσαλία" Βόλου, 20 - 27 Νοεμβρ. 1957].
Κρίσεις: Ἐφημ. «Θεσσαλία» Βόλου 30 Νοεμβρ. 1957 – 17 Δεκεμβρ. 1957 *(Β. Σκουβαρᾶς)*. Ἀθηνᾶ 63 (1959) 369 *(Δ. Βαγιακάκος)*.
338. ***Μακριδάκις Ἀνέστ. Χ.*** Τὰ σπήλαιά μας. Κρητ'Εστ ἔτ. ΙΑ' (1959/60) τεῦχ. 86 - 7, σ. 69 - 82.
Ἐνδιαφέρον καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν τοπωνυμίων.

ιβ'. Λαϊκὸν θέατρον.

339. ***Πορφύρης Κ.*** Τὸ Ζακυνθινὸ λαϊκὸ θέατρο. ἘπΤέχν ἔτ. Α' (1954/55) τόμ. 2, ἀρ. 8, σ. 145 - 48.
340. ***Loucatos D.*** La tradition et la vie populaire grecques dans les représentations de «Karaghiozis». (Quand les Marionnettes du Monde se

donnent la Main... Congrès International de la Marionnette Traditionelle (Du 15 au 20 Août 1958). [Liège, 1959], σ. 232-244).

341. ***Τσαρούχης Γιάνν.*** Σκόρπιες σκέψεις γιὰ τὸν Καραγκιόζη. Ἐπ Τέχν ἔτ. Ε′ (1959) τόμ. 9, ἀρ. 50 - 51, σ. 120 - 24.

ιγ′. Δημώδη βιβλία.

342. ***Ἀλεξίου Λευτ.*** Ἡ Φυλλάδα τοῦ γαϊδάρου, ἤτοι γαδάρου, λύκου καὶ ἀλεποῦς διήγησις ὡραία. ΚρητΧρον 9 (1955) 81 - 118.

342α. ***Πολίτης Δ.*** Παρατηρήσεις σὲ Κρητικὰ κείμενα. ΚρητΧρον 12 (1958) 300-320. [Ἐν σ. 305 - 313 «Ἡ φυλλάδα τοῦ γαϊδάρου»].

4. Μουσικὴ καὶ χοροί.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 27. 35. 49. 57. 58. 66. 222].

343. ***Karmann Rudolf*** Volksmusik aus Griechenland. Musica Schallplatte. Zeitschrift für Schallplattenfreunde, Kassel, 2 (1959), σ. 28 - 30.

344. _____ Die Volksmusik des Balkans. Neue Zeitschrift für Musik, Jahrg. 120 (1959). Heft 11, σ. 554 - 59. [Ἐν σ. 558-59 περὶ τῆς ἑλλην. μουσικῆς].

344α. ***Spyridakis George*** The Folklore Archive of the Athens Academy. Journal of the International Folk Music Council, vol. XII (1960) σ. 75-76.

345. ***Ὀρφινὸς Πέτρος*** Δημοτικὰ τραγούδια καὶ μουσικὴ ἀγωγή. Ἐπ Τέχν ἔτ. Β′ (1956) τόμ. 3, ἀρ. 17, σ. 431 - 33.

346. ***Καβακόπουλος Π.-Παπαχριστοδούλου Π.-Ρωμαῖος Κ.*** Μουσικὰ κείμενα δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Θράκης, τόμ. Α′. Ἀθῆναι 1956, 8ον, σελ. 244. (Ἐπίμετρον τοῦ 21 τόμου τοῦ Ἀρχείου Θρακ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θησαυροῦ). Πλὴν τῆς μουσικῆς, δημοσ. καὶ τὰ κείμενα τῶν ᾀσμάτων μετὰ παρατηρήσεων. Κρίσις: Ἐπ Τέχν ἔτ. Γ′ (1957) τόμ. 6, ἀρ. 32, σ. 145 - 46 *(Φ. Ἀνωγειανάκης)*.

347. ***Μουτσόπουλος Ἐ.*** Ρυθμοὶ καὶ χοροὶ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 505 - 35. (=Rythmes et danses Crecques et Bulgares, Αὐτόθι, σ. 536 - 48).

348. ***Λάβδας Ἀ. Κ.*** Ὁ Ἀνδριώτικος μπάλλος. ΑνδρΣελ ἔτ. Α′ (1958/59) ἀρ. 1, σ. 43 - 44.

349. ***Τρακάκης Ἀντ.*** Τὰ ἀρχαῖα Κρητικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Κρητ Ἑστ ἔτ. Ι′ (1958/59) τεῦχ. 80 - 82, σ. 41 - 42. Περὶ χοροῦ.

350. ***Φραγκεδάκις Ἐμμ. Ἰωσ.*** Ἡ λύρα τοῦ Κρητικοῦ. Κρητ Ἑστ ἔτ. Ι′ (1958/59) τεῦχ. 81 - 2, σ. 47 - 8.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

351. ***Ἄκογλους Ξ. Κ.*** Γύρω ἀπ' τοὺς Ποντιακοὺς χορούς. Ἐπιδείξεις Ποντιακῶν χορῶν τῆς Σχολῆς τοῦ κ. Δ. Στ. Κουτσογιαννοπούλου. ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5061 - 63.
352. ***Βλαζάκης Μιχ.*** [12 δημοτικὰ τραγούδια τῆς Κρήτης πολυγραφημένα εἰς εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφήν]. [Χανιὰ 1959], 4ον, σελ. 8.
353. ***Κουσιάδης Γ. Ἀθ.*** Ἑλληνικοὶ χοροί. Ἀθῆναι [1959], 8ον, σελ. 120.
354. ***Μαζαράκη Δέσποινα*** Τὸ λαϊκὸ κλαρίνο στὴν Ἑλλάδα μὲ εἴκοσι μουσικὰ παραδείγματα. Πρόλογος τοῦ κ.Samuel Baud-Bovy. Ouvrage publié avec le concours de la fondation Georges et Ériphyle Cartalis. Ἀθήνα 1959, σχ. 4ον, σελ. 152. (Collection de l'Institut français d'Athènes. Μουσικὸ Λαογρ. Ἀρχεῖο. Διεύθυνση Μέλπως Μερλιέ).
355. ***Κελαϊδῆς Σταῦρ.*** Γιὰ τοὺς σκοποὺς τῶν Ριζίτικω. ΚρητἙστ ἔτ. ΙΑ' (1959 /60) τεῦχ. 86 - 7, σ. 104 - 5.

Ε'. Κοινωνικὸς βίος.

1. Οἱ κύριοι σταθμοὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Γέννησις, γάμος, τελευτή.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 35. 29. 40. 43. 47. 50. 56. 58. 60. 62. 66].

356. ***Δῶδος Χαρ.*** Ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ χωρίου Σοφικόν. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Α' (1954/55) ἀρ. 11 σ. 193 καὶ 3η σελ. ἐξωφύλλου, ἀρ. 12, σ. 210 - 13.
Ἔθιμα σχετικὰ μὲ τὸ παιδίον καὶ τὸν γάμον.
357. ***Παναγιωτοπούλου Σοφία*** Ὁ γάμος στὴ Σαμοθράκη. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Α' (1954/55) ἀρ. 7, σ. 133 - 34.
358. ***Σεϊτανίδης Δ.*** Σουφλιώτικος γάμος. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Α' (1954/55) ἀρ. 1, σ. 6 - 8, ἀρ. 2, σ. 30.
Δημοσ. ἔθιμα γάμου καὶ 10 γαμήλια ᾄσματα.
359. ***Δῶδος Χαρ.*** Ἀπὸ τὰ ἔθιμα τοῦ χωρίου Πύθιον. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Β' (1955/56) ἀρ. 2 (14) σ. 21 - 22, ἀρ. 3 - 4 (15 - 16) σ. 49 - 50.
Ἔθιμα σχετικὰ μὲ τὸ παιδίον καὶ τὸν γάμον καὶ 6 γαμήλ. ᾄσματα.
360. ***Γουδουσάκης Σωτήρ.*** Τὰ «κανίσκια» τῶν Βρυσικῶν. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Γ' (1956) ἀρ. 9 (33) σ. 145 - 46.
361. ***Μούτλια Μ.*** Ὁ γάμος στοὺς Μεταξάδες. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Γ' (1956) ἀρ. 2 (26) σ. 21 - 22.
362. ***Ποντίδης Κ*** Ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ Διδυμοτείχου. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Γ' (1956) ἀρ. 4 (28) σ. 66. [Ἔθιμα γεννήσ. καὶ βαπτίσεως].

363. ***Σεϊτανίδης Δ.*** Ἡ «Χαρά». Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Γ' (1956) ἀρ. 5 (29) σ. 72-74.
Ρίμα τοῦ Γ. Καψαλίδη εἰς τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τοῦ Σουφλίου περιγράφουσα τὸν γάμον.

364. ***Καπετανίδου Ὄλγα*** Ἔθιμα τοῦ χωρίου Δωρικόν. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Δ' (1957) ἀρ. 5 (39) σ. 86 - 87. [Ἔθιμα γάμου].

365. ***Κουσίδης Βασ.*** Ἔθιμα τοῦ γάμου στὸ χωριὸ Κουφόβουνο. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Δ' (1957) ἀρ. 6 (40) σ. 93 - 95.

366. ***Λαζαρίδης Δ.*** Γαμήλια ἔθιμα τοῦ χωρίου Καπίκιοϊ Τραπεζοῦντος. ἈρχΠόντ 22 (1958) 261 - 64.

367. ***Καλλιπολίτης Β. Γ.*** «Τράπεζαι προσφορῶν» τοῦ Μουσείου τῆς Μυτιλήνης. Λεσβ Γ' (1959) 41 - 54.
Ἐν σελ. 50-54 μελετῶνται ἀρχαῖα ἑλληνικὰ νεκρικὰ ἔθιμα ἐν σχέσει πρὸς νεοελληνικά.

368. ***Καραταράκης Γιάνν.*** (: Στεργιογιάννης). Ὁ γάμος στὴν Κρήτη. Συνήθειες καὶ παρατηρήματα. Ἔμμετρο. Ἡράκλειον 1959, 8ον, σελ. 79.
Ἔμμετρος περιγραφὴ γαμηλίων δοξασιῶν καὶ ἐθίμων.

369. ***Κατσίπης Φιλ. Ἰ.*** Τὰ στέφανα τοῦ γάμου. Ἀθήνα 1959, 8ον, σελ. 64. (Ἱστορικὰ καὶ λαογραφικὰ τῆς νῆσος Σαντορίνης).
Περιγραφὴ τοῦ γάμου, γαμήλια δίστιχα, γλωσσάριον.

370. ***Κλάκου Μαρία*** Τὰ ἑτοιμοθάνατα παιδιά. ΜαθἙστ ἔτ. Θ' - Ι' (1959) ἀρ. 24, σ. 37.

371. Κυρὰ μαμή, κηρένιου ἦταν τοὺ πιδί. ΜΗ ἔτ. 1959, σ. 128.

372. ***(Παπαδόπουλος Στέφ.)*** Παλαιὸν ἔθιμον γάμου. ἈρχΘρΘησ 24 (1959) 360.

373. ***Πουλιανὸς Ἀλέξ.*** Ἡ λεχώνα καὶ τὸ παιδί. ἸκαρΓράμμ Ἰαν. - Φεβρ. - Μάρτ. 1959, σ. 21 - 23.

374. ***Ραμαντάνης Ν.*** Ἡ Ἀργυρὴ παντρεύεται. Ἀθῆναι. Μάης 1959, 8ον, σ. 96.
Λογοτεχν. διασκευὴ γαμηλίων ἐθίμων.

375. ***Σφενδόνης Νικ.*** Τὰ δώδεκα σάβανα. ΜΗ ἔτ. 1959, σ. 43 - 6.

376. ***Χαλιορῆς Νικ. Γ.*** Ἡ φασκιά, τὸ φάσκιωμα καὶ ἡ κούνια. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας, ἔτ. 19 (1959) ἀρ. φ. 3 (217) σ. 67 - 70.

377. ***Χατζηκώστα Ἰσμήνη*** Ὁ Κυπριακὸς γάμος. Κρίκος 10 (1959) ἀρ. 103-104, σ. 70 - 71.

2. Θρησκευτικὴ ζωή. Λαϊκὴ λατρεία.

α'. Συλλογαί.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ 29. 30. 32. 35. 36. 38. 39. 43. 46. 47. 49. 50. 57. 59. 63. 64. 65. 66].

378. ***(Μούτλια Μαρία)*** Θρακικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ χωρίου Μεταξάδες. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Γ' (1956) ἀρ. 3 (27) σ. 45 - 46.
Ἔθιμα λατρείας μετὰ 2 ᾀσμάτων.

379. ***Σεϊτανίδης Δ.*** Οἱ 'Αποκρηὲς στὸ Σουφλί. 'Ανασυγκρότησις, ἔτ. Γ' (1956) ἀρ. 1 (25) σ. 16 καὶ 3η σελ. τοῦ ἐξωφύλλου.

380. ***Σταμπολίδης 'Α.*** Τὰ κόλιντα (κάλανδα) στὴν Κυανή. 'Ανασυγκρότησις, ἔτ. Γ' (1956) ἀρ. 10 (34) σ. 183 - 84.

381. ***Μαυριώτης Αὐγ.*** 'Ο Κλήδονας (Καλλινίτσα). 'Ανασυγκρότησις, ἔτ. Δ' (1957) ἀρ. 9 (43) σ. 143 - 44.

382. ***Κώνστα Καλλιόπη*** Τὸ δεκαπενταύγουστο. ΝισΧρον ἔτ. Γ' (1957) ἀρ. φ. 17, σ. 27 - 28.

383. ***Βούλγαρης Π.*** 'Ορχομενοῦ τῆς Βοιωτίας: «Οἱ καλὲς φωτιὲς τῆς ἀποκριᾶς». Λαογρ 17 (1957/58) σ. 631 - 32.

384. ***Καλφαντῆς Β.*** 'Ο γάμος τοῦ Καραγκιόζη στὴ Γονοῦσα τῆς Κορινθίας. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 634 - 37.
"Εθιμα λαϊκῆς λατρείας.

385. ***Λαμπρινουδάκης Β.*** Τὸ θάψιμο τοῦ μακαρωνᾶ εἰς τὰ Καμπιὰ τῆς Χίου. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 633 - 34.

386. ***Μέγας Γ.' Α.*** 'Ο βλάχικος γάμος τῶν Θηβῶν. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 637-38.

387. ***Μπούρας Νέστ.*** "Εθιμα τῶν ἀπόκρεων ἐν Σωχοῦ τῆς Μακεδονίας. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 630 - 31.

388. ***Ντουλᾶς Χαρ. Σ.*** "Εθιμα τοῦ Δωδεκαημέρου ἐν Θεσσαλίᾳ. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 627 - 30.

389. ***Παπάνης Π. Εὐστρ.*** 'Η ἀποκριὰ καὶ τὰ καρναβάλια εἰς τὴν 'Αγιάσον τῆς Λέσβου. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 638 - 42.

390. ***Παπαποντικὸς Μ.*** 'Ο χορὸς τοῦ 'Αγίου Σίδερου εἰς τὰς Οἰνούσας Χίου. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 632 - 33.

391. ***Πασχαλίδης Γ. Π.*** 'Αγροτικὰ ἔθιμα τῆς Κύπρου. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 283 - 84.

392. Καπετανία καὶ Καθαρὴ Δευτέρα. ΣερΠνοὴ Α' (1958) ἀρ. 2, σ. 14 - 15.

393. ***Σακελλαρίδης Νικήτ.*** 'Απ' ὅ,τι θυμᾶμαι. ΝισΧρον ἔτ. Δ' (1958) ἀρ. φ. 22, σ. 25 - 26.
"Εθιμα θερισμοῦ μετὰ 3 ᾀσμάτων.

394. ——— 'Απ' ὅ,τι θυμᾶμαι. ΝισΧρον ἔτ. Ε' (1958/59) ἀρ. 30 - 31, σ. 17.
Χοιροσφάγια.

395. ***Β. 'Ε.*** 'Η ἀποκριὰ τῆς παλιᾶς 'Αθήνας. «Πειραϊκὴ - Πατραϊκή», ἀρ. 47 (1959) σ. 19, 30.

396. ***Βρακᾶς Θωμ.*** Θαύματα καὶ προλήψεις στὰ χωριὰ τῆς Πρέσπας. 'Αριστοτέλης, τεῦχ. 16 (1959) σ. 9 - 11.
Λατρευτικὰ ἔθιμα καὶ δεισιδαίμ. δοξασίαι.

397. ***Δωράνθης Νικ.*** Ἀγροτικὰ χριστουγεννιάτικα ἔθιμα. Δελτ. Ἀγροτ. Τραπέζης, τεῦχ. 111 (1959) σ. 45 (277).

398. ***Καστανιᾶς Ν.*** Πρωτοχρονιάτικο. Ἰκαριακὰ ἔτ. Β′ (1959) τεῦχ. 8, σ. 24-7.
Πρωτοχρ. ἔθιμα μετ' ᾀσμάτων.

399. —— Πασχαλινό. Ἰκαριακὰ ἔτ. Β′ (1959) τεῦχ. 10, σ. 5 - 7.

400. ***(Κονόμος Ντ.)*** Ζακυνθινὰ ἔθιμα τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καὶ τοῦ Πάσχα. ἙπτανΦύλλα Περίοδ. Γ′ (1959) ἀρ. 8, σ. 212 - 15.

401. ***Λουκᾶτος Δημ. Σ.*** Ἑλληνικὰ καὶ ξένα ἔθιμα τοῦ Πάσχα. Δελτίο ΧΕΝ Ἑλλάδος, ἔτ. 3, ἀρ. 9, Ἀθῆναι 1959, σ. 3 - 6.

402. ***Λούστας Ν.*** Κάλαντα στὸ Νυμφαῖον (Νεβέσκα). Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 18 (1959) σ. 29 - 30.
Ἔθιμα λατρείας.

403. —— Οἱ κούνιες τοῦ Νυμφαίου. (Πασχαλινὸ ἔθιμο). Ἀριστοτέλης, τεῦχ. 14 (1959) σ. 52 - 54.

404. ***Μακρῆς Ν.*** Χριστούγεννα στὸ χωριό. ΜΗ ἔτ. 1959, σ. 129 - 34.

405. ***Μάνεσης Στ.*** Ἰανουάριος. Γνώσεις, ἔτ. Β′ (1959), τεῦχ. 1 (13) σ. 90-91.
Ἔθιμα λαϊκ. λατρ. καί τινες παροιμίαι.

406. —— Τὸ Κυπρέϊκο ξεφάντωμα. Γνώσεις, ἔτ. Β′ (1959) ἀρ.5 (17) σ. 56-61. — Δ′. Λατρευτικὰ ἔθιμα καὶ παραδόσεις. Αὐτόθι, ἀρ. 6 (18) σ. 70-75.

407. ***Οἰκονομόπουλος Κύριλλ.*** Ἡ μηλιά. ΜαθἙστ ἔτ. Θ′ - Ι′ (1959) ἀρ. 23, σ. 165.
Γεωργικὸν ἔθιμον.

408. —— Ἔθιμα τῶν χωρικῶν τῆς Πάφου. ΜαθἙστ ἔτ. Θ′ - Ι′ (1959) ἀρ. 23, σ. 164 - 5.
Ἔθιμα λαϊκῆς λατρείας.

409. ***Παλαμᾶς Κ.*** Λησμονημένες σελίδες. Ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις. Περασμένα χρόνια. (Ἐξομολόγησις ἐπαρχιώτου). ΝἙστ 65 (1959) 12-14. (Ἀναδημοσ. ἐκ τοῦ περιοδ. «Εἰκονογραφημένη Ἐπετηρὶς τῆς Ἑστίας» 1888/89, σ. 22 - 25).
Εἰδήσεις λαϊκῆς λατρείας.

410. —— Λησμονημένες σελίδες. Ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις. Χριστουγεννιάτικη ἀνάμνησις. ΝἙστ 65 (1959) 86 - 89. (Ἀναδημοσ. ἐκ τῆς ἐφημ. «Ἐμπρός», 25 καὶ 29 Δεκεμβρ. 1920).
Εἰδήσεις λαϊκῆς λατρείας.

411. —— Ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις. ΝἙστ 65 (1959) 385 - 89. (Ἀναδημ. ἐκ τῆς ἐφημ. «Ἐμπρός», 29 Μαΐου 1914].
Εἰδήσεις λαϊκῆς λατρείας.

412. ***Παπαδόπουλος Δ. (Σταυριώτης)*** Τὰ Μωμογέρια. Ἡ ἀπαγωγὴ τῆς νύμφης. Ποντ'Εστ ἔτ. 10 (1959) 5083 - 4.
413. ***Πλάτανος Βασ.*** Τὰ αὐγὰ τοῦ Πάσχα. Κρίκος 10 (1959) ἀρ. 101, σ. 36-37.
414. ***Χρηστίδης Χρ.*** Λαογραφικὰ Σερρῶν. Ἡ πανήγυρις τῆς μονῆς Τιμίου Προδρόμου. ΜΗ ἔτ. 1959, σ. 159 - 60.

2. Μελέται.

[Βλ. καὶ τὸ ἄρθρ. ὑπ' ἀριθμ. 66].

415. ***Μούρας Κ. Π.*** Τὰ κάλανδα. ΝισΧρον ἔτ. Γ' (1957) ἀρ. φ. 14, σ. 27.
416. ***Φραγκούλη Τασούλα*** Ἡ δρᾶσις τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Πῶς καθιερώθησαν τὰ πρωτοχρονιάτικα δῶρα. Κρητ'Εστ ἔτ. Ι' (1958/59) τεῦχ. 81 - 2, σ. 32 - 34.
417. ***Κωτσάκη - Καραβίδα Τούλα*** Οἱ κούνιες τοῦ Ἅϊγιώργη προχριστιανικὸ ἔθιμο ἀπὸ τὴ λατρεία τοῦ Διονύσου. Φιλιατρὰ 3 (1959) τεῦχ. 10, σ. 10-11.
418. ***Λουκᾶτος Δ. Σ.*** Δὲν εἶναι ἀπαραίτητο τὸ ἔλατο γιὰ Χριστουγεννιάτικο δέντρο. Δελτίο ΧΕΝ Ἑλλάδος, ἔτ. 3, ἀρ. 12, Ἀθῆναι 1959, σ. 10 - 12.
419. ***Μάνεσης Στ.*** Οἱ Ἀποκριές. Γνώσεις, ἔτ. Β' (1959) ἀρ. 14, σ. 59 - 60.
420. ***Μέγας Γ. Ἀ.*** Ἡ πρωτοχρονιὰ στὴν Ἑλλάδα. Κρίκος 10 (1959) ἀρ. 97, σ. 17-18.–Ἀποκριάτικες παραδόσεις καὶ θρῦλοι. Αὐτόθι, ἀρ. 100, σ. 29-31.
421. ***Παπαχριστοδούλου Πολ.*** Τ' ἀναστενάρια. ἈρχΘρΘησ 24 (1959) 382-87.
422. ***Σαλαμάγκας Δ.*** Ἕνα παλιὸ πανηγύρι. Ἠπειρ'Εστ 8 (1959) 890 - 94.
423. ***Σπυριδάκης Γ. Κ.*** Τὰ Χριστούγεννα εἰς τὸν λαόν. Παρνασσ Α' (1959) 429 - 42.
424. ***Τσιρλιγκάνη - Κιναλῆ Ἄννα*** Σκέψεις καὶ ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν πανήγυρη τῆς Ἁγίας Μαρίνης τοῦ Μαΐστρου. ἈρχΘρΘησ 24 (1959) 374 - 79.

3. Κοινωνικὴ ζωή.

α'. Κοινωνικὴ ὀργάνωσις.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 30. 32. 35. 36. 40. 50. 52. 55. 58. 66. 108].

425. ***Σεϊτανίδης Δ.*** Σουφλιώτικα ἔθιμα: Τὰ νυχτέρια. Ἀνασυγκρότησις, ἔτ. Β' (1955/56) ἀρ. 11 (23) σ. 153 - 54.
Ἔθιμα κοινων. ὀργαν. καὶ ᾄσματα 3.
426. ***Σαμάρας Π. Ἰ.*** Αἱ συντεχνίαι. Λεσβ'Ημερ 1954, σ. 80 - 86.
427. ***Κορδᾶτος Γιάνν.*** Τ' Ἀμπελάκια κι' ὁ μῦθος γιὰ τὸ συνεταιρισμό τους, Ἀθήνα 1955, 8ον, σελ. 152.
Κρίσις: ἘπΤέχν ἔτ. Α' (1954/55) τόμ. 1, ἀρ. 3, σ. 228 – 30 *(Τ. Βουρνᾶς)*.

428. ***Θωμόπουλος Θεόδ.*** Τὸ Ρουμελιώτικο πανηγύρι. ΡουμἩμ ἔτ. Β′ (1958) 39 - 42.
Εἰδήσ. περὶ κοινων. ὀργανώσεως.

429. ***Καραβίδας Κ. Δ.*** Ἡ ἀρχαία καὶ ἡ νεωτέρα κοινοτικὴ παράδοσις τῶν Ἑλλήνων. Γνώσεις, ἔτ. Α′ (1958) ἀρ. 5, σ. 52 - 59.

430. ***Χατζηγεωργίου Θέμις*** Ἡ ἀποδημία τῶν Ἠπειρωτῶν. Ἀθῆναι 1958, 8ον, σελ. 92. („Ἠπειρωτικὴ Βιβλιοθήκη„).
Ἐν σελ. 65 κέξ. δημοσ. τὰ περὶ τὴν ἀποδημίαν ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ ὁ κύκλος τῶν τραγουδιῶν τῆς ξενιτειᾶς.

431. ***Κώνστα Καλλιόπη*** Ὁ μισεμός. ΝισΧρον ἔτ. Ε′ (1958/59) ἀρ. φ. 26-27, σ. 27 - 28.

432. ***Ἀβούρης Σ. Ν.*** Ζακυθινὰ τραπουλόχαρτα. ΦιλΠρωτ ἔτ. 16 (1959) σ. 292 - 94.

433. ***Νικολαΐδης Ἀναν.*** Μετσιὰ (ἀργατειά). ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5071 - 2.

434. ***Σαλαμάγκας Δ.*** Τὰ ἰσνάφια καὶ τὰ ἐπαγγέλματα ἐπὶ τουρκοκρατίας στὰ Γιάννινα. ἨπειρἙστ ἔτ. 8 (1959) 136 - 41, 214 - 18, 311 - 15, 387 - 96, 482 - 86, 563 - 70.
Κρίσις: ἨπειρἙστ 8 (1959) 846 *(Εὐρ. Σούρλας)*.

435. ***Τσαντεκίδης Κ.*** Ὁ χειμώνας στὴν Σάντα. ΠοντἙστ ἔτ. 10 (1959) 5449-51.
Εἰδήσ. κοιν. ὀργαν.

436. ***Χαλιορῆς Ν. Γ.*** Οἱ δοῦλοι, οἱ δοῦλες, οἱ Ἀράπες. Τὸ Μέλλον τῆς Ὕδρας, ἔτ. 19 (1959) ἀρ. φ. 4 (218) σ. 93 - 96.

β′. Λαϊκὸν δίκαιον.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 27. 28. 32. 36. 40. 41. 62].

437. ***Ἀνδριωτάκης Ν.*** Λαογραφία Νισύρου. ΝισΧρον ἔτ. Γ′ (1957) ἀρ. φ. 16, σ. 23 - 24. [1 προικοσύμφωνον τοῦ 1867].

438. ***(Καραβάκης Ἰάκ.)*** Τὰ δωρητήρια τοῦ Γυαλιοῦ καὶ Περγούσης εἰς τὸν δῆμον Μανδρακίου. ΝισΧρον ἔτ. Γ′ (1957) ἀρ. φ. 15, σ. 24, ἀρ. φ. 16, σ. 28. [2 δωρητήρια τοῦ 1869].

439. ***Σακελλαρίδης Ὀδ.*** Νομικὰ ἔθιμα τῆς Δωδεκανήσου. ΝισΧρον ἔτ. Γ′ (1957) ἀρ. φ. 19, σ. 25 - 26.

440. ***Καΐρης Δορ. Δ.*** Ἀνδριακὰ προικοσύμφωνα τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος. ἈνδρΣελ ἔτ. Α′ (1958) τεῦχ. 2, σ. 32 - 37. [2].

441. ***Μέρτζιος Κ. Δ.*** Πέντε διαθῆκαι Κρητῶν ἀπὸ τὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας. ΚρητΧρον 12 (1958) 368 - 80.

442. ***Μέρτζιος Κ. Δ.*** Μία διαθήκη ἐκ Σίφνου τοῦ 1662 (μετὰ σημειώσ. Ἰ Τ. Βισβίζη). Ἐπ Ἱστ Δικ 8 (1958) 103 - 11.
Κρίσις: Ἠπειρ Ἑστ 8 (1959) 847 *(Δ. Σαλαμάγκας)*.

443. _____ Ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Νικηφόρου (1664) πρὸς τὸν Δόγην τῆς Βενετίας διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κύπρου. ΠΑΑ 33 (1958) 247 - 56.
Γίνεται καὶ ἐκτενὴς λόγος περὶ διαθηκῶν.

444. ***Καΐρης Λορέντζ. Δ.*** Ἱστορικά τινα περὶ τῶν ἐν Ἄνδρῳ νομικῶν ἐθίμων. ἈνδρΣελ Α' (1958/59) τεῦχ. 3, σ. 37 - 43. [Καὶ ἀνατύπ. Ἀθῆναι 1959, 4ον, σελ. 8].

445. ***Ἀνδριώτης Ν. Π.*** Ὁ ὑπολογισμὸς τῶν ἀποστάσεων στὴν ἀρχαία καὶ στὴ Νεοελληνική. ΜΗ ἔτ. 1959, σ. 49 - 55.
Τὰ νεώτερα παραδείγματα ἀναφέρονται κυρίως εἰς στίχους δημοτ. ᾀσμάτων.

446. ***Γαρδίκης Δ. Γ.*** Παλαιὰ ἔγγραφα προεπαναστατικά. Φθιῶτις ἔτ. Ε' (1959) ἀρ. 19, σ. 47 - 9.
1 χρεωστ. ὁμόλογον καὶ 1 προικοσύμφωνον.

447. ***Καμπούρης Ζ. Π.*** Τὸ «σύστημα τῶν πραγματευτῶν Ρωμαίων». Λεσβ Γ' (1959) 17 - 24.
4 ἔγγραφα λαϊκοῦ δικαίου μετὰ 1 φωτοτυπίας.

448. ***Κ(ανδηλάπτης) Γ. Θ. (Κάνις)*** Ἡ θρακικὴ τσέτουλα.–Ἡ Ποντιακὴ τσέτελε. ἈρχΘρΘησ 24 (1959) 351 - 2.

449. ***Μελᾶς Ἰ.*** Γεώργιος ἱερεὺς Ρόδιος (Μαυρογένης;). Ἰκαριακὰ ἔτ. Β' (1959) τεῦχ. 8, σ. 5 - 15.
Πλὴν τῆς ἱστορ. ὕλης δημοσ. καὶ 1 διαθήκη.

450. ***Μέρτζος Κ. Δ.*** Μικρὸς Ἑλληνομνήμων. Ἠπειρ Ἑστ 8 (1959) 30 - 2, 549 - 52, 630 - 33, 634 - 5, 635 - 8, 638 - 9, 786 - 94, 867 - 75. [15 διαθῆκαι].

451. ***Ξηροτύρης Ζάχος*** Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ κοινοτικοῦ μας θεσμοῦ. Φθιῶτις ἔτ. Ε' (1959), ἀρ. 23/24, σ. 330 - 32.

452. ***Τζανῆς Μιλτ.*** Ἡ προῖκα στὴν ἐπαναστατικὴ ἐποχή. Φθιῶτις ἔτ. Ε' (1959) ἀρ. 23/24, σ. 337 - 38.

453. ***Τριανταφυλλόπουλος Κωνστ.*** Παρουσίασις τῶν βιβλίων τοῦ Γεωργ. Πετροπούλου: 1) Νομικὰ ἔγγραφα τῆς Σίφνου τῆς συλλογῆς Γ. Μαριδάκη (1684-1835) μετὰ συμβολῶν εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ μεταβυζαντινοῦ δικαίου, τεῦχ. Ι, Ἀθῆναι 1956. 2) Ὁ κῶδιξ τοῦ νοταρίου Ἀθηνῶν Παναγῆ Πούλου, 1822-1835, Ἀθῆναι 1957. 3) Νοταριακαὶ πράξεις Παξῶν διαφόρων νοταρίων τῶν ἐτῶν 1685-1810. Ἀθῆναι 1958, ΠΑΑ 34 (1959) σ. 391 - 397.

454. ***Τσακνάκης Ἀθ.*** Ζητήματα λαϊκοῦ δικαίου. ΜΗ ἔτ. 1959, σ. 257 - 64.

455. ***Χ.*** Τὰ νομικὰ ἔθιμα. Ν'Εστ 65 (1959) 275 - 6.

456. ***Παπαγρηγοράκις 'Ιδ.*** Κρητικὰ συμβόλαια ἐπὶ τουρκοκρατίας. Κρητ'Εστ ἔτ. Ι' (1958/59) τεῦχ. 81 - 2, σ. 51 - 55. ἔτ. ΙΑ' (1959/60) τεῦχ. 84 - 85, σ. 35 - 39, τεῦχ. 88 - 9, σ. 188. [3 διαθῆκαι].

457. ***Πετρόπουλος Γ. 'Α.*** Νοταριακαὶ πράξεις Μυκόνου τῶν ἐτῶν 1663 - 1779 ἐκδιδόμεναι ὑπὸ —. 'Αθῆναι 1960, 8ον, σελ. 1094. (Μνημεῖα τοῦ Μεταβυζαντινοῦ Δικαίου 3. Παράρτημα τῆς 'Επιστ. 'Επετ. τῆς Νομ. Σχολ. τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν).
Κρίσις: 'ΕπΒυζΣπ 29 (1959) 479 - 80 *(Δ. Γκίνης)*.

4. Παιδικὴ ζωή.

α'. Παιδιαί.

[Βλ. καὶ ἀνωτ. τὰ ἄρθρα ὑπ' ἀριθμ. 38. 66].

458. ***Σεϊτανίδης Δ.*** Τί παιχνίδια παῖζαν τὰ Σουφλιωτόπουλα στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας. 'Ανασυγκρότησις, ἔτ. Γ' (1956) ἀρ. 7 (31) σ. 114 - 16, ἀρ. 8 (32) σ. 133 - 34. [2].

459. ***Παπαχαραλάμπους Γ. Χ.*** 'Ασκὸς-πέλεκυς. Λαογρ 17 (1957/58) σ. 405-408.

460. ***Ψαρρᾶς 'Εμμ. 'Ιακ.*** Κυκλαδικὴ γυμναστικὴ λαογραφία. Δ'. 'Η ἀγωνιστικὴ παράδοσις. Κυκλ τόμ. Β' (1957/58) τεῦχ. 7, σ. 35 - 45.

461. Οἱ ἀμάδες. ΣερΠνοὴ Α' (1958) ἀρ. 1, σ. 22.

462. ***Μελανοφρύδης Π.*** Παιδικὰ ἀθύρματα. Ποντ'Εστ ἔτ. 10 (1959) 5295 - 6.

463. :***'Ο Πετροπολεμιστὴς*** Λαογραφία: [πετροπόλεμος]. Φιλιατρὰ 3 (1959) τεῦχ. 12, σ. 20 - 21.

III. ΞΕΝΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Α'. Λαογραφία τῶν Βαλκανικῶν λαῶν.

1. Γενικά.

464. ***Karmann Rodolf*** Die Volksmusik des Balkans. Neue Zeitschrift für Musik. Jahrg. 120 (1959). Heft 11, σ. 554 - 59.

2. Βουλγαρικὴ λαογραφία.

465. ***Μουτσόπουλος 'Ε.*** Ρυθμοὶ καὶ χοροὶ 'Ελλήνων καὶ Βουλγάρων. Λαογρ 17

(1957/58) σ. 505 - 35. (= Rythmes et danses Grecques et Bulgares. Αὐτόθι, σ. 536 - 48).

3. Σερβικὴ λαογραφία.

466. *Parry Milman and Lord Albert* Serbocroatian Heroic Songs, τόμ. Α′ - Β′. Cambridge and Belgrade 1954, 8ον, σελ. XVI + 479. XXI + 448. (Harvard University Press and Serbian Academy of Sciences).
Κρίσις: Ἑλληνικὰ 16 (1958/59) 401 - 7 (*Ἄλκη Κυριακίδου - Νέστορος*).

467. Istarske Narodne Priče. Redakcija, Uvod i Komentari *Maja Bošković-Stulli* (= Λαϊκαὶ διηγήσεις τῆς Ἰστρίας. Ἔκδοσις, εἰσαγωγὴ καὶ ὑπομνήματα M. Bošković-Stulli), 8ον, σελ. 287. (Institut za narodnu Umjetnost -Zagreb. Narodno Stvaralastvo Istre. Urednik Zoran Palčok. Zagreb 1959). (Μετὰ περιλήψεως εἰς τὴν γαλλικήν).
Κρίσις: Λαογρ 17 (1957/58) 687 - 89 (*Γ. Ἀ. Μέγας*).

4. Ρουμανικὴ λαογραφία.

468. ***Ζέπος Παν. Ἰ.*** Μιχαὴλ Φωτεινοπούλου. Νομικὸν πρόχειρον (Βουκουρέστιον, 1765) τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενον ἐκ χειρογράφου κώδικος τοῦ κρατικοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἰασίου, Ἀθῆναι 1959, 8ον, σελ. ιβ′ + 310 + 8 εἰκ. πανομ. τοῦ χ/φου. (Ἀρχεῖον Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, τόμ. ΙΖ′ (1954 - 1958)).
Κρίσεις: Λαογρ 17 (1957/58) 670 - 73 (*Δ. Β. Οἰκονομίδης*). Θεολογία 30 (1959) 326 —27 (*Π. Ἰ. Μπρατσιώτης*). ἘπΒυζΣπ 29 (1959) 477 - 78 (*Δ. Γκίνης*).

469. Studii si cercetari de istorie literara si folclor, anul VI (1957), τεῦχ. 1 - 2 καὶ 3 - 4. (Academia Republicii populare Romîne. Institutul de istorie literara si folclor), [Bucuresti], 8ον, 717 σελ.
Κρίσις: ἈρχΘρΘησ 24 (1959) 399 - 407 (*Δ. Β. Οἰκονομίδης*).

Β′. Λαογραφία ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν λαῶν.

1. Γενικά.

470. *Geissler F.* Brautwerbung in der Weltliteratur. Veb. Max Niemeyer Verlag, Halle (Saale) 1955, 8ον, σελ. 260.
Κρίσις: Λαογρ 17 (1957/58) 668 - 70 (*Γ. Ἀ. Μέγας*).

2. Γαλλικὴ λαογραφία.

471. ***Οἰκονομίδης Δ. Β.*** Arnold Van Gennep (1873 - 1957). ἈρχΘρΘησ 24 (1959) 408 - 14.

3. Γερμανικὴ λαογραφία.

472. *Spamer Adolf* Romanusbuchlein. Historisch-philologischer Kommentar zu einem deutschen Zauberbuch. Aus seinem Nachlass bearbeitet von Johanna Nickel. Akademie-Verlag. Berlin 1958, 8ον μέγα, σελ. VIII + 446, πίν. VII. (Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Veröffentlichungen des Instituts für Deutsche Volkskunde. Band 17).
Κρίσις: Λαογρ 17 (1957/58) 693 - 97 *(Γ. 'Α. Μέγας).*

473. *Künzig Johannes* Ehe sie verklingen... Alte deutsche Volksweisen vom Böhmerwald bis zur Wolga. Mit 4 Schallplatten und 24 Bildtafeln. Freiburg im Breisgau 1959, 8ον, σελ. 80.
Κρίσις: Λαογρ 17 (1957/58) 678 - 80 *(Δ. 'Α. Πετρόπουλος).*

4. Ἐσθονικὴ λαογραφία.

474. *Fabula.* Zeitschrift für Erzählforschung. Journal of Folktale Studies. Revue des Études sur le Conte Populaire, hrsg. von *Kurt Ranke.* Ἐκδ. οἶκος Walter de Gruyter u. Co. Berlin. Τόμ. I, 1957/58, 8ον μέγα, σελ. 310. Τόμ. II, 1958/59, τεύχη 1/2, σελ. 203. Supplement - Serie zu Fabula. Reihe A: Texte. Estnische Volkserzählungen hrsg. von *Oskar Loorits.* Berlin 1959. Walter de Gruyter u. Co, 8ον μέγα, σελ. VIII, 227.
Κρίσις: Λαογρ 17 (1957/58) 681 - 84 *(Γ. 'Α. Μέγας).*

5. Ἰταλικὴ λαογραφία.

475. *Cocchiara Giuseppe* Popolo e letteratura in Italia, 1959, 8ον, σελ. 566 + 10 πίν. ἐκτὸς κειμ. (Edizioni Scientifiche Einaudi).
Κρίσις: Λαογρ 17 (1957/58) 689 - 93 *(Μ. 'Ιωαννίδου - Μπαρμπαρίγου).*

6. Σουηδικὴ λαογραφία.

476. ***Δεϊμέζης 'Αδαμ.*** Χριστούγεννα στὴ Σουηδία. Κρίκος 10 (1959) ἀρ. 107 - 108, σ. 26 - 28.

7. Ρωσικὴ λαογραφία.

477. ***Πολιανόβσκυ Γκεόργκι*** Λαϊκὰ τραγούδια καὶ χορωδίες τῆς Σοβιετικῆς ὑπαίθρου. Ἐπ Τέχν ἔτ. Γ' (1957) τόμ. 6, ἀρ. 34, σ. 279 - 80, 306.
Μεταφρ.: *Σάκης Ρετσίνας.*

Γ΄. Λαογραφία λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς.

1. Γενικά.

478. ***Κουκούλας Λέων*** Οἱ χοροὶ τῶν πρωτογόνων λαῶν. Ν'Εστ 66 (1959) 1483 - 87, 1600 - 604.

479. ***Κρικοπούλου Γαλάτεια*** Ὁ μάγος τῆς Ἀφρικῆς. ΜΗ ἔτ. 1959, σ. 153-8.

480. ***Λεκατσᾶς Παναγ.*** Τὸ Μεσοποταμιακὸ πανηγύρι τοῦ νέου χρόνου. ΦιλΠρωτ ἔτ. 16 (1959) σ. 133 - 47.

481. *Michener James A.* Ἡ μαγικὴ Μαλαισία καὶ ἡ πυροβασία. Ἀπὸ τὸ Ἀμερικανικὸ περιοδικὸ Reader's Digest, Σεπτ. 1958. Μετάφρ. *Κ. Κουκκίδη*. ἈρχΘρΘησ 24 (1959) 379 - 82.

2. Κινεζικὴ λαογραφία.

482. ***Κουλουφάκος Κ.*** Μιὰ ματιὰ στὴν Κινεζικὴ ποίηση. ἘπΤέχν ἔτ. Β΄ (1956) τόμ. 4, ἀρ. 23 - 24, σ. 397 - 404.
Ἐν σελ. 398 κέξ. γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐν Κίνᾳ λαϊκῆς ποιήσεως.

483. ***Κορνάρος Θέμος*** Οἱ παραμυθάδες τῆς Κίνας. ἘπΤέχν ἔτ. Ε΄ (1959) τόμ. 9, ἀρ. 49, σ. 32 - 33.

3. Ἰνδικὴ λαογραφία.

484. *Thompson Stith and Balys Jonas* The Oral Tales of India. Bloomington 1958, 8ον μέγα, σελ. XXVI + 448 (Indiana University Publications. Folklore Series N° 10).
Κρίσις: Λαογρ 17 (1957/58) 686 - 7 *(Γ. Ἀ. Μέγας)*.

485. Fubula. Zeitschrift für Erzählforschung. Journal of Folktale Studies. Revue des Études sur le Conte Populaire, hrsg. von *Kurt Ranke*. Reihe A Band 2: Volksmärchen aus dem Jeyporeland, gesammelt und herausgegeben von Rudolf Tauscher mit Anmerkungen versehen von Warren E. Roberts und Walter Anderson, Berlin 1959 Walter de Gruyter u. Co. 8ον μέγα, σελ. 196.
Κρίσις: Λαογρ 17 (1957/58) 684 - 86 *(Γ. Ἀ. Μέγας)*.

Δ΄. Ἀμερικανικὴ λαογραφία.

486. ***Χάρς Εὐγένιος*** Ἡ Ἀμερικανικὴ λαϊκὴ μουσική. ἘπΤέχν ἔτ. Ε΄ (1959) τόμ. 10, ἀρ. 55 - 56, σ. 45 - 47. (Μετάφραση *W.*).

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ

487. ***Πέρδικα Νίκη*** Οἱ βυζαντινοὶ νομοκάνονες καὶ τὰ σημερινὰ Σκυριανὰ ἤθη καὶ ἔθιμα. ᾿ΑρχΕὐβΜελ 6 (1959) 101 - 110.

Ἔθιμα λατρείας, μαγικαὶ καὶ μαντικαὶ συνήθειαι.

488. ***Βαγιακάκος Δ. Β.*** Ἡ ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα καὶ ἡ μεσαιωνικὴ καὶ νεοελληνικὴ ὀνοματολογία. ᾿Αθηνᾶ 63 (1959) 195 - 245.

489. ***Σπυριδάκης Γ. Κ.*** Ἔκθεσις συμμετοχῆς εἰς τὸ XI. Διεθνὲς Βυζαντινολογικὸν συνέδριον ἐν Μονάχῳ 15-20 Σεπτ. 1958. ΠΑΑ 33 (1958) σ. 502-503.

490. ***Μανούσακας Μ. ᾿Ι.*** Νέα ἀνέκδοτα Βενετικὰ ἔγγραφα (1386 - 1420) περὶ τοῦ Κρητὸς ποιητοῦ Λεονάρδου Ντελλαπάρτα. ΚρητΧρον τ. 12 (1958) σ. 387 - 431.

Δημοσ. 15 ἔγγραφα ἐνδιαφέροντα καὶ τὸ λαϊκὸν δίκαιον τῆς ἐποχῆς.

Α΄. ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΩΝ [1]

Ἀβούρης Σ. Ν. 432
Ἀγγελῆς Πέτρος 50
: Ἀγριλιώτης 294
Ἀδαμαντιάδης Βενέδ. Φ. 324
Ἀδαμίδης Π. Κ. 243
Ἀθανασιάδης Στ. 51, 52, 104, 105, 109, 244, 276. 307
Ἀθανασοπούλου Βάκω Ἰ. 284
Ἀ. Ἰ. Ἐ. 16
Αἰκατερινίδης Γ. Ν. 112
Ἄκογλους Ξ. 192, 255, 351
Ἀλεξάκης Ἰ. Σ 201, 223
Ἀλεξίου Λευτ. 342
Ἄμαντος Κ. 127, 325
Amantos K. Βλ. Ἄμαντος Κ.
Ἀμιράλης Γ. Ν. 73
Ἀναγνωστόπουλος Θάν. 106
Ἀναπλιώτης Γιάνν. 164
Ἀναστασόπουλος Χ. Ἠ. 165
Anderson Walter 485
Ἀνδριωτάκης Ν. 437
Ἀνδριώτης Ν. 3, 445.
Ἀντωνιάδου Σοφία 41
Ἀνωγειανάκης Φ. 346
Ἀπέργης Σάββ. 144
Ἀποστολίδης Κ. Μυρτίλος 53
Ἀποστολίδης Π. 245
Ἀποστολόπουλος Κ. Δ. 287

Βαβουλὲς Παντ. 110, 241
Βαγενᾶς Θ. 202
Βαγιακάκος Δ Β. 3, 6, 42, 54, 326, 337 488
Balys Jonas 484
Βασιλᾶς Ἠλ. 203
Βατίδου Ὄλγα 55
Β. Ε. 395
Baud - Bovy S. 354
Βέλλας Β. 47
Βενέρης Ἐμμ. Στ. 70
Βιολάρης Γλαῦκος 224
Βισβίζης Ἰάκ. 442
Βλαζάκης Μιχ. 352
Βλάχος Παν. Κ. 14, 317, 327
Βογιατζίδης Ἰω. 318, 319
Boskovic΄- Stulli Maja 467
Βούλγαρης Π. 383
Βουρνᾶς Τάσ. 427
Βρακᾶς Θωμ. 396
W. 486

Γαρδίκης Δ. Γ. 446
Geissler F. 238, 470
Γεωργακᾶς Δ. Ἰ. 314
Γεωργιακάκις Εὐάγγ. Ἰ. 189
Γιάγκας Ἀθαν. Χ. 150
Γιαννάκη Μαρία Κ. 137
Γιαννηκαπάνης Π. 247
Γκανούλης Γ. Θ. 122
Γκίνης Δ. 457, 468
Γουδουσάκης Σωτήρ. 360
: Γραικὸς Π. 55

Δεϊμέζης Ἀδαμ. 476
Delatte A. 111, 320
Δελιαλῆς Ν. 166
Δεσπότου Χρυστάλλα 167
Δημαρᾶς Κ. Θ. 216
Διδασκάλου Ἰφιγένεια 168, 312
Δ. Μ. 204
Διονυσόπουλος Χρ. Δ. 288
Δρακάκης Ἀνδρ. Θ. 145
Δρακάκις Μιχ. Ἐ. 85
Δῶδος Χαρίλ. 130, 356, 359
Δωράνθης Νικ. 397

† Ἐμμανουὴλ μητροπολίτης Κῶ 4, 43, 77
Εὐαγγελίδης Δ. Ἐ. 94, 95

Ζ. 36
Ζέπος Π. Ἰ. 468
Ζευγώλης Τ. Μ. 37
Ζήρας Γιάνν. 169
Ζούρου Φρόσω Μ. 248
Ζώης Λ. Χ. 32
Ζώρα Πόπη 99

[1] Διὰ δύο στιγμῶν, προτασσομένων τοῦ ὀνόματος, δηλοῦνται τὰ ψευδώνυμα.

Ζώρας Γ. Θ. 205

: Ἡ Τζαμπὼ (Τζεράκη Βλασσοπούλου Μαρίκα) 242

Θαβώρης Ἀ. Ἰ. 124
: Θέρος Ἀγ. (Σπ. Θεοδωρόπουλος) 235
Θηλυκὸς Ἀστέρ. 171
Θωμόπουλος Θεόδ. 428
Θωμόπουλος Ἰ. Ἀ. 321

Ἰωακειμίδης Σάββ. 44
Ἰωακείμογλου Γ. 126
Ἰωαννίδης Ἰ. 249
Ἰωαννίδου - Μπαρμπαρίγου Μαρία 9, 35, 95, 231, 475

Καβακόπουλος Παντ. 57, 346
Καΐρης Λορ. Δ 440, 444
Κακουλίδη Ἑλένη Δ. 115
Kakridis J. Th. 308
Καλλὲς Θ. 250
Καλλιανώτου Νίκη 113
Καλλιπολίτης Β. Γ. 367
Καλφαντῆς Β. 384
Καμπάνης Πέτρος 291
Καμπούρης Ζ. Π. 447
Καμπούρογλου Δ. Γρ. 295
Κανακάρης Ἀντ. Σ 116
Κανδηλάπτης Γ. Θ. (Κάνις) 172, 448
Κανδήλης Ἰω. Δ. 82
Καπνουκάγιας Χρ. 58
Καραβάκης Ἰάκ. 438
Καραβίδας Κ. Δ. 429
Καραγιάννης Βαγγ. 131
Caracausi Girolano 68
Καραναστάσης Ἀν. 8, 33, 270
Καρανικόλας Ἀλ. Σ. 315
Καρανικόλας Σ. Ἀ. 38, 315
Καραταράκης Γιάνν. 368
Καρεκλᾶ Ἰωάννα Χρ. 117, 296
Karmann Rudolf 343, 344, 464
Καπετανίδου Ὄλγα 364
Καροῦτσος Ἀνδρ. 227
Καστανιᾶς Ν. 173, 398, 399
Κατσαμπέκης Π. 39
Κατσίπης Φίλ. Ἰ. 369
Καψαλίδης Γ. 363
Κελαϊδῆς Σταῦρ. 355
Κλάκου Μαρία 297, 370
Κληρίδης Νέαρχ. 228, 251
Cocchiara Giuseppe 475
Κονίτσας Μέγας 175
Κονόμος Ντ. 400
Κοντοβερὸς Λάζαρ. 138, 151
Κόντογλου Φώτ. 196
Κοντὸς Κ. 59
Κορδᾶτος Γιάνν. 427
Κοργάρος Θέμος 483
Κουκκίδης Κ. 481
Κουκούλας Λέων 478
Κουκουράκις Μ. Ν. 293
Κουλουφάκος Κ. 482
Κουρζῆς Σταμ. 271
Κουρμούλης Γ. 322
Κουσιάδης Γ. Ἀθ. 353
Κουσίδης Βασ. 365
Κουτσιλιέρης Ἀνάργ. 84
Κρατσᾶς Γ. Ζ. 18
Κρεκούκιας Δ. 146, 314
Κρικοπούλου Γαλάτεια 479
Künzig Johannes 473
Κυριακίδου Νέστορος Ἄλκη 466
Κυρούδης Δ. 123
Κώνστα Καλλιόπη 382, 431
Κωνσταντίνου Ἀναστάσ. 298
Κώνστας Κ. Σ. 45
Κωστάκης Θαν. 236
Κωτσάκη - Καραβίδα Τούλα 417
Κωτσοκάλης Κωνστ. 152

Λάβδας Ἀ. Κ. 348
Λαζαρίδης Ἀνατόλης 100
Λαζαρίδης Δ. 366
Λαζαρίδης Κ. Π. 206
Λαμπρινουδάκης Β. 147, 272, 385
Λαμτσίδης Κ. 252
Λαμψίδης Ὀ. 197
Λανίτης Νικ. Κλ. 89
Λαούρδας Β. 136
Λάππας Τάκ. 292, 309
Λασσιθιωτάκης Κώστ. 74, 75
Λεκατσᾶς Παν. 480
Leys O. 3
Λογοθέτης Ἰω. 139
Loorits Oskar 474
Lord Albert 466
Λουκᾶτος Δ. Σ. 10, 20, 231, 240, 260 340, 401, 418
Loucatos D. Βλ. Λουκᾶτος Δ. Σ.

: Λουλούδα (Ἰωάνν. Μαθιουδάκης) 268
Λούστας Ν. 402, 403

Μαγκλῆς Γιάνν. 60
Μαζαράκη Δέσποινα 354
Μαζαράκης Εὐστ. Δ 1, 2
Μαθιουδάκης Ἰωάνν. Βλ Λουλούδα
Μακρῆς Κίτσ. 92, 93, 94, 95
Μακρῆς Κ. Σ. 328
Μακρῆς Ν. 404
Μακριδάκις Ἀνέστ. Χ. 338
Μαλούτας Μηνᾶς 176
Μάνεσης Στ. 34, 46, 405, 406, 419
Μανούσακας Μ. Ἰ. 490
Μοντουδάκης Κ. Ἐ. 159
Μαρίνης Κ. 207
Μαρτζοῦκος Γιάνν. Κ. 177
Μαυριώτης Αὐγ. 381
Μαυρογεώργης Φ. 178
Μέγας Γ. Ἀ. 11, 12, 13, 21, 96, 121, 192, 208, 238, 239, 289, 386, 420, 467, 470, 472, 474, 484, 485
Μελανοφρύδης Π. Ἠ. 209, 229, 253, 299, 310, 329, 462
Μελᾶς Ἰ. 449
Μέρτζιος Κ. Δ. 441, 442, 443, 450
Μηλιώρης Ν. Ἐ. 61
Μισγίρης Στρ. 311
Μιχαὴλ Νίτσα 225, 233
Μιχαὴλ Χριστόφ. 118
Μιχαηλίδης Νουάρος Μ. 160
Μιχαηλίδου Σωφρονία 119, 179
Michener James A. 481
Μούρας Κ. 415
Μουσούρης Σπ. Ν. 330
Μούτλια Μαρία 361, 378
Μουτσόπουλος Ἐ. 347, 465
Μουτσόπουλος Ν. Κ. 74
Μ. Π. 101
Μπαμπαλίτης Χρ. 240α, 272α
Μπαρλᾶς Τάκης 210
Μπεναρδῆς Μελ. 27, 28
Μπέττης Στ. 180, 211, 331
Μπόμπου - Σταμάτη Βασιλικὴ 198
Μπουμπουλίδης Φ. 7, 216
Μπούρας Νέστ. 387
Μπρατσιώτης Π. Ἰ. 468
Μυρωνίδης Χ. 254
Μωϋσῆς Ἀσὲρ Ρ. 47

Nickel Johanna 472
Νικήτας Παν. 230
Νικοδήμου Κωνστ. 277
Νικολαΐδης Ἀναν. 433
Νικολαΐδης Π. Ἀ. 232
Νικολόπουλος Κ. Ἰ. 154
Νικολόπουλος Ν. Ἰ. 155
Νικολοπούλου Καλλιόπη Ἰ. 153
Νοτόπουλος Δ. Ἀ. 193
Ντουλᾶς Χαρ Σ. 380

: Ξενίτας Ξέν. Βλ. Ἄκογλους Ξ.
Ξενόπουλος Σερ. 62
Ξηροτύρης Ζάχος 451

Οἰκονομίδης Δ. Β. 468, 469, 471
Οἰκονομίδης Δημοσθ. 315α
Οἰκονομόπουλος Κύριλλ. 407, 408
Οἰκονόμου Γεώργ. Ἀ. 212
: Ὁ Πετροπολεμιστὴς 463
Ὀρφινὸς Πέτρ. 345

Παλαμᾶς Κ. 409, 410, 411
Παναγῆ Ἀνδρ. 120
Παναγιωτοπούλου Σοφία 357
Πανάρετος Ἄνθ. 63
Παπαγρηγοράκις Ἰδ. 71, 136, 162, 323, 456
Παπαδόπουλος Δ. Κ. (Σταυριώτης) 234, 278, 412
Παπαδόπουλος Δ. 256
Παπαδόπουλος Κ. 257
Παπαδόπουλος Στέφ. 372
Παπαθανασίου Γ. 108
Παπακώστας Ἄγγ. 213
Παπακώστας Ν. Χ. 181
Παπαμιχαὴλ Κωνστ. 29
Παπανανιάδης Ἐλευθ. 48
Παπάνης Π. Εὔστρ. 389
Παπαποντικὸς Μ. 390
Παπασωζομενὸς Ἀνδρ. 300
Παπαχαραλάμπους Γ. Χ. 459
Παπαχριστοδούλου Πολ. 346, 421
Παπαχριστόπουλος Π. Χ. 64, 332
Παρασκευαΐδης Σ. Γ. 22, 230, 248
: Παρατηρητὴς 214
Παρουτσᾶς Θάν. Δ. 199
Parry Milman 466
Πασχαλίδης Γ. Π. 391
Πέρδικα Νίκη 65, 487

Πετουβῆ Μαρία Γ. 142
Πετρῆς Γ. 90, 93
Πετρῆς Τάσος Ν. 215
Πέτροβιτς Νατάλ. 333
Πετρόπουλος Γεώργ. 'Α.453, 457
Πετρόπουλος Δ. 'Α. 23, 56, 194, 216, 217, 218, 315, 473
Πιερίδου 'Αγγελικὴ Γ. 102
Πιπερίδης Ξ. 258
Πλάτανος Βασ. 413
Ποιμενίδης Ἄγγ. 313, 316
Πολιανόβσκυ Γκεόργκι 477
Πολίτης Λίνος 342α
Πολίτης Ν. Γ. 302
Πομόνης Δ. Π. 107
Ποντίδης Κ. 362
Πορφύρης Κ. 339
Πουλιανὸς 'Α. 24, 25, 86, 183, 184, 237 373
Πρεβελάκης 'Ελευθ. 32

Ραμαντάνης Ν. 374
Ranke Kurt 474, 485
Ρετσίνας Σ. 477
Roberts Warren E. 485
Ρωμαῖος Κ. 66, 200, 219, 346

Σακελλαρίδης Νικήτ. 156, 393, 394
Σακελλαρίδης 'Οδ. 439
Σαλαμάγκας Δ. 67, 265, 422, 434, 442
Σαλτσῆς 'Ι. 259, 282
Σαμάρας Π. 'Ι. 132, 334, 426
Σαμουηλίδου 'Εριφύλη 190, 220
Σεϊτανίδης Δ. 30, 358, 363, 379, 425, 458
Σελίπα Εὐανθία 114
Σκιαδαρέσης Σπ. 'Α. 260
Σκλεπάρης Δημ. 335
Σκουβαρᾶς Βασ. 337
Σκουριώτης Γιάνν. 191
Σολομωνίδης Χρ. 126
Σούρλας Εὐριπ. 434
Spamer Adolf 472
Σπυριδάκης Γ. Κ. 15, 25α, 25β, 25γ, 195, 344α, 423, 489
Spyridakis G. Βλ. Σπυριδάκης Γ. Κ.
Σπυριδόπουλος Μ. 262
Σπυρόπουλος Μ. 263
Σταθόπουλος Θ. 261
Σταμπολίδης 'Α. 380
Σταυρακάκις Γιάνν. 80
Στρίκης Δ. 'Α. 72
Στυλιανίδου Μαρία 185
Στυλίδης Γ. 264
:Συλλέκτης· βλ. Ψυχογιὸς Ντ.
Σφενδόνης Νικ. 375
Σφυρόερας Ν. Βλ. 134, 148, 265
Σωτηρίου Βασιλεία 303
Σωφρονιάδης Σωφρ. 49

Taibbi Rossi Giuseppe 68
Ταλιώτης Φειδ. 149, 290
Ταππῆ Μαργαρίτα 186
Ταραντῖνος Δημ. 83
Tauscher R. 485
Thompson Stith 484
Τζανῆς Μιλτ. 452
Τζελέπης Πάν. 91
Τζεράκη Βλασσοπούλου Μαρίκα· βλ. : 'Η Τζαμπὼ
Τζιμάκης Γ. 226
Τόμπρος Μιχ. 97
Tondi Domenicano 128
Τρακάκης 'Αντ. 349
Τριανταφυλλίδης Περ. 266
Τριανταφυλλόπουλος Κωνστ. 453
Τρουπῆς Θ. 87
Τσακνάκης 'Αθ. 454
Τσαντεκίδης Κ. 435
Τσαντὲς 'Ιωάνν. 26
Τσαρούχης Γιάνν. 341
Τσιρλιγκάνη - Κιναλῆ Ἄννα 424
Τσοπανάκης 'Α. Γ. 31, 320
Τσορτανᾶς 'Αντ. 267

Φιλιππάκης 'Ι. Κ. 163
Φιλιππάκης Μάν. 273
Φίτζιος Χαρίλ. 187
Φλῶρος 'Αθ. Θ. 336
Φραγκεδάκις 'Εμμ. 'Ιωσ. 98, 350
Φραγκούλη Τασούλα 416
Φτέρης Γ. 221
Φωστέρης Δ. Π. 69
Φωτεινόπουλος Μιχ. 468

Χ. 455
Χαλιορῆς Ν. Γ. 76, 79, 376, 436
Χαραλάμπους Χρυστάλλα 304
Χὰρς Εὐγένιος 486
Χατζάκης Σ. Κ. 157

Χατζηγάκης 'Αλέξ Κ. 305
Χατζηγεωργίου Θέμις 430
Χατζηκώστα 'Ισμήνη 377
Χατζηκώστας Δ. 'Α. 337
Χατζημιχάλη 'Αγγελική 35, 103
Χατζιδάκις 'Ιω. 81
Χατζινικόλα Ἄννα 306
Χρηστίδης Χρ. 414
Χρήστου 'Αναστ. 222
Χριστοφίδης Κ 188
Χρυσουλάκη Αἰκατερίνη 40

Ψαρρᾶς 'Εμμ 'Ιακ. 460
Ψυχογιὸς Ντῖν 88, 125, 283

'Ανώνυμα 5, 17, 19, 78, 129, 133, 134, 135, 140, 141, 143, 158, 161, 170, 174, 182, 246, 269, 274, 275, 279, 280, 281, 285, 286, 371, 392, 461

Β'. ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Ι. ΓΕΝΙΚΑ . . . . Σελ. 350

ΙΙ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ . . . . » 350

Α'. ***Βιβλιογραφία*** . . . . » 350

Β'. ***Γενικὰ καὶ Σύμμεικτα*** . . . . » 350

α) Γενικὰ . . . . » 350

β) Σύμμεικτα . . . . » 352

Γ'. ***Ὑλικὸς βίος καὶ τέχνη τοῦ λαοῦ*** . . . . » 357

1. *Συνοικισμός, οἰκία καὶ αὐλή. Ἔπιπλα καὶ σκεύη* . . . » 357

2. *Ἐνδύματα* . . . . » 357

3. *Τροφαὶ καὶ ποτὰ* . . . . » 357

4. *Βίοι* (γεωργικός, ποιμενικός, μελισσοκομικός, ναυτικός, ἁλιευτικὸς κλπ.) . . . . » 357

5. *Βιοτεχνία καὶ λαϊκὴ τέχνη.* (Ἀρχιτεκτονική, χειροτεχνία, ὑφαντική, κεντητική, ξυλογλυπτική, ἀγγειοπλαστική, μεταλλουργική, λαϊκὰ ἐπιτηδεύματα) . . . . » 358

Δ'. ***Πνευματικὸς βίος*** . . . . » 359

1. *Λαϊκὴ πίστις* . . . . » 359

α) Θρησκευτικαὶ καὶ δεισιδαίμονες δοξασίαι τοῦ λαοῦ » 359

β) Μαγεία. Ἐπῳδαὶ . . . . » 360

1. Μαγεία . . . . » 360

2. Ἐπῳδαὶ . . . . » 360

γ) Μαντικὴ . . . . » 360

2. *Λαϊκὴ κοσμοθεωρία καὶ ἐπιστήμη* . . . . » 361

α) Κοσμογονικοὶ καὶ ἀστρολογικοὶ μῦθοι. — Μετεωρολογία . . . . » 361 » 361

β) Μῦθοι περὶ ζῴων καὶ φυτῶν . . . . » 361

3. *Δημώδης φιλολογία καὶ γλῶσσα* . . . . » 361

α) Ἄσματα . . . . » 361

1. Συλλογαὶ . . . . » 361

2. Μελέται . . . . » 365

β) Δίστιχα . . . . » 367

1. Συλλογαὶ . . . . » 367

2. Μελέται . . . . » 367

γ) *Ἐπῳδαὶ* (βλ. Μαγεία) . . . . Σελ. 367
δ) *Μῦθοι ζώων* . . . . » 367
ε) *Παραμύθια* . . . . » 368
1. Συλλογαὶ . . . . » 368
2. Μελέται . . . . » 368
ς) *Εὐτράπελοι διηγήσεις. Ἀνέκδοτα. Περιπαίγματα* . . » 368
ζ) *Παροιμίαι καὶ γνῶμαι. Παροιμιώδεις ἐκφράσεις* . . » 370
1. Συλλογαὶ . . . . » 370
2. Μελέται . . . . » 371
η) *Παραδόσεις* . . . . » 372
1. Συλλογαὶ . . . . » 372
2. Μελέται . . . . » 373
ϑ) *Αἰνίγματα - Λογοπαίγνια* . . . . » 373
ι) *Εὐχαὶ - χαιρετισμοὶ - κατάραι - ὅρκοι - βλασφημίαι* . . » 373
ια) *Γλῶσσα* . . . . » 373
1. Συνθηματικαὶ γλῶσσαι. Ὀνόματα: κύρια, ἐπώνυμα, παρωνύμια κτλ. . . . . » 373
2. Τοπωνύμια . . . . » 374
ιβ) *Λαϊκὸν θέατρον* . . . . » 375
ιγ) *Δημώδη βιβλία* . . . . » 376
4. *Μουσικὴ καὶ χοροὶ* . . . . » 376
Ε΄. ***Κοινωνικὸς βίος*** . . . . » 377
1. *Οἱ κύριοι σταθμοὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς* . . . . . » 377
Γέννησις, γάμος, τελευτὴ . . . . » 377
2. *Θρησκευτικὴ ζωή.* Λαϊκὴ λατρεία . . . . » 378
α) Συλλογαὶ . . . . » 378
β) Μελέται . . . . » 381
3. *Κοινωνικὴ ζωὴ* . . . . » 381
α) Κοινωνικὴ ὀργάνωσις . . . . » 381
β) Λαϊκὸν δίκαιον . . . . » 382
4. *Παιδικὴ ζωὴ* . . . . » 384
α) Παιδιαὶ . . . . » 384
III. ΞΕΝΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ . . . . » 384
Α΄. ***Λαογραφία τῶν Βαλκανικῶν λαῶν*** . . . . » 384
1. *Γενικὰ* . . . . » 384
2. *Βουλγαρικὴ λαογραφία* . . . . » 384

3. *Σερβικὴ λαογραφία* . . . . Σελ. 385
4. *Ρουμανικὴ λαογραφία* . . . . » 385
Β'. ***Λαογραφία ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν λαῶν*** . . . . » 385
1. *Γενικὰ* . . . . » 385
2. *Γαλλικὴ λαογραφία* . . . . » 385
3. *Γερμανικὴ λαογραφία* . . . . » 386
4. *Ἐσθονικὴ λαογραφία* . . . . » 386
5. *Ἰταλικὴ λαογραφία* . . . . » 386
6. *Σουηδικὴ λαογραφία* . . . . » 386
7. *Ρωσικὴ λαογραφία* . . . . » 386
Γ'. ***Λαογραφία λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς*** . . . . . . » 387
1. *Γενικὰ* . . . . » 387
2. *Κινεζικὴ λαογραφία* . . . . » 387
3. *Ἰνδικὴ λαογραφία* . . . . » 387
Δ'. ***Ἀμερικανικὴ λαογραφία*** . . . . » 387

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ . . . . » 388
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ . . . . » 388
Α'. ***Πίναξ τῶν ὀνομάτων τῶν συγγραφέων καὶ μεταφραστῶν*** . . . . » 389

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1958 – 1959

Α΄. ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1958

Τὸ ἔργον τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου διεξήχθη καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1958 μὲ ἀνεπαρκὲς εἰς ἀριθμὸν προσωπικόν, ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ διευθυντοῦ Γ. Κ. Σπυριδάκη, τῶν συντακτῶν Δημ. Πετροπούλου, Μαρίας Ἰωαννίδου Μπαρμπαρίγου, Δημ. Λουκάτου καὶ Δημ. Οἰκονομίδου, τοῦ μουσικοῦ Σπ. Περιστέρη καὶ τῶν γραφέων Γρηγ. Δημητροπούλου καὶ Ἐλευθερίας Δήμου Παπαδοπούλου.

Ἐκ τοῦ προσωπικοῦ τούτου ὁ συντάκτης Δημ. Οἰκονομίδης ἔχει ἀποσπασθῆ ἀπὸ τῆς 20ῆς Μαρτίου εἰς τὴν Κεντρικὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἀκαδημίας διὰ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν παραλαβὴν τῶν βιβλίων ὑπὸ τοῦ βιβλιονόμου αὐτῆς, ἡ δὲ συντ. Μαρία Ἰωαννίδου Μπαρμπαρίγου, ὑποβαλοῦσα παραίτησιν, ἀπεχώρησεν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας της ἀπὸ 1ης Δεκεμβρίου.

Α΄. 1. **Ἡ συλλογὴ λαογραφικῆς ὕλης** τοῦ Ἀρχείου ἐπλουτίσθη δι' 22 νέων συλλογῶν (ἀρ. εἰσαγ. 2259 - 2268, 2270 - 2281) ἐκ σελ. 4137. Ἐκ τούτων 4 (ἐκ σελ. 1846) προέρχονται ἐκ λαογραφικῶν καὶ μουσικῶν ἀποστολῶν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ἀρχείου, ἤτοι τοῦ Διευθυντοῦ Γ. Κ. Σπυριδάκη ἐπὶ 15θήμερον εἰς τὴν Λέρον (βλ. ἀνωτ., σ. 249 - 258), τοῦ συντ. Δημ. Λουκάτου ἐπὶ 15θήμερον εἰς Μεγανήσι Λευκάδος (βλ. ἀνωτ., σ. 258 - 269), τοῦ συντ. Δημ. Οἰκονομίδου, διὰ τῆς οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως τῆς Παγκείου Ἐπιτροπῆς, ἐπὶ ἕνα μῆνα εἰς Σουλιωτοχώρια Ἠπείρου (βλ. ἀνωτ., σ. 270 - 277) καὶ τοῦ μουσικοῦ Σπυρ. Περιστέρη ἐπὶ ἕνα μῆνα εἰς Κῶ καὶ Ρόδον (βλ. ἀνωτ., σ. 278 - 286). Αἱ ὑπόλοιποι συλλογαὶ ἀπεστάλησαν ὑπὸ δημοδιδασκάλων, καθηγητῶν, φοιτητῶν κλπ. (βλ. ἀνωτ., σ. 342 - 344).

Τῶν ἐπιστημονικῶν πορισμάτων τοῦ προσωπικοῦ, ὡς ἄνω, τοῦ Ἀρχείου ἐκ τῶν λαογραφικῶν καὶ μουσικῶν ἀποστολῶν του κατὰ τὸ ἔτος 1957 ἐγένετο δημοσίᾳ ἀνακοίνωσις ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ τὴν 19ην Μαρτίου ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

2. **Ἡ ἀποδελτίωσις** ὑπὸ τῶν γραφέων λαογραφικῆς ὕλης ἐκ χειρογράφων συλλογῶν καὶ ἐντύπων πρὸς ἀρχειακὴν ἔπειτα κατάταξιν περιωρίσθη ἰδίᾳ εἰς ᾄσματα καὶ παροιμίας πρὸς συμπλήρωσιν τῶν οἰκείων ἀρχείων. Οὕτως ἀπεδελτιώθησαν ἐν συνόλῳ: ᾄσματα 2873, δίστιχα 2006, αἰνίγματα 240, παροιμίαι 645, ἐπῳδαὶ 17, παραμύθια 16, παιδιαὶ 74, ἀνέκδοτα 3 καὶ ἄλλη ποικίλη ὕλη

εἰς 197 δελτία, εἰδικώτερον δὲ ὑπὸ τοῦ συντ. Δ. Λουκάτου 4206 παροιμίαι καὶ γνωμικά.

3. Εἰς τὴν **ἀρχειακὴν κατάταξιν** λαογραφικῆς ὕλης μετὰ σχετικὴν ἐπεξεργασίαν αὐτῆς εἰργάσθησαν: α) οἱ συντ. Δημ. Πετρόπουλος καὶ Μαρία Ἰωαννίδου Μπαρμπαρίγου εἰς τὸ ἀρχεῖον δημωδῶν ᾀσμάτων κατατάξαντες καὶ τοποθετήσαντες εἰς αὐτὸ 1333 ᾄσματα (ὁ πρῶτος 1323 καὶ ἡ δευτέρα 10) καὶ β) ὁ συντ. Δημ. Λουκᾶτος εἰς τὸ τμῆμα τῶν παροιμιῶν. Οὗτος κατέταξε κατὰ λῆμμα 2474 παροιμίας καὶ γνωμικά, ἐτοποθέτησε δὲ εἰς τὸ ἀρχεῖον 6520 κατατεταγμένα δελτία τῆς ὕλης ταύτης.

4. **Δημοσιεύματα.** α) Εἰς τὴν παρασκευὴν πρὸς ἔκδοσιν *Ἐκλογῆς δημωδῶν ᾀσμάτων* ἠσχολήθησαν: ὁ συντ. Δημ. Πετρόπουλος, ὅστις προέβη εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τῆς σχετικῆς ἐργασίας του ἐπὶ τῶν κλέφτικων τραγουδιῶν καὶ τὴν σύνταξιν εἰς αὐτὰ εἰσαγωγικῶν σημειωμάτων, καὶ ἡ συντ. Μαρία Ἰωαννίδου Μπαρμπαρίγου, ἐπεξεργασθεῖσα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον 19 ᾄσματα (παραλογὰς καὶ ἐπύλλια), πρὸς δὲ καὶ ὁ διευθυντὴς Γ. Κ. Σπυριδάκης, ὅστις ἐμελέτησε πρὸς τοῦτο 12 ἀκριτικὰ ᾄσματα. β) Συνεχίσθη καὶ ἤχθη εἰς πέρας ἡ ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ Γ. Κ. Σπυριδάκη καὶ τοῦ συντ. Δημ. Οἰκονομίδου ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ 1957 (βλ. Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τ. Θ΄ - Ι΄ (1955 - 57), σ. 430) σύνταξις τῆς βιβλιογραφίας τῶν λαογραφικῶν δημοσιευμάτων κατὰ τὴν περίοδον 1921 - 1938. Ἡ βιβλιογραφία αὕτη θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸν τόμον Θ΄ - Ι΄ (1955 - 1957) τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου. γ) Ἤρχισεν ἡ ἐκτύπωσις τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Ἀρχείου, τόμ. Θ΄ - Ι΄ (1955 - 1957) ἐκτυπωθέντων μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 15 τυπογραφικῶν φύλλων.

Β΄. 1. **Εἰσαγωγὴ μουσικῆς ὕλης.** Ἡ Ἐθνικὴ Μουσικὴ Συλλογὴ τοῦ Ἀρχείου ἐπλουτίσθη διὰ 655 ἠχογραφήσεων ἐπὶ ταινιῶν μαγνητοφώνου μελῳδιῶν ᾀσμάτων καὶ μουσικῆς λαϊκῶν χορῶν. Ἐκ τούτων 235 προέρχονται ἐκ Ῥόδου καὶ Κῶ ἐκ συλλογῆς, ὡς ἄνω, ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ Σπ. Περιστέρη· 230 ἐκ Σουλιωτοχωρίων Ἠπείρου ἐκ συλλογῆς, ὡς ἀνωτέρω, ὑπὸ τοῦ συντ. Δημ. Οἰκονομίδου· 99 ἐκ τῆς περιοχῆς Σιατίστης ἐκ μουσικῆς συλλογῆς ἠχογραφημένης ὑπὸ τοῦ Δήμου Σιατίστης· 10 ἐκ Καρπάθου ἐξ ἠχογραφήσεως ὑπὸ τοῦ ἐκεῖθεν καταγομένου ἰατροῦ Γ. Γεωργίου. Ἡ ἠχογράφησις τῶν ὑπολοίπων 80 μελῳδιῶν ᾀσμάτων καὶ μουσικῆς χορῶν ἐγένετο ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ ἐκ τραγουδιστῶν καὶ ὀργανοπαικτῶν καταγομένων ἐξ Ἀστυπαλαίας (ᾆσμ. 5), Ψερίμου Δωδεκανήσου (ᾆσμ. 10), Κύθνου (ᾆσμ. 21), ἐπαρχ. Σελίνου Κρήτης (ᾆσμ. 25). Τέλος ἓν ᾆσμα ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Παλέρμου τῆς Σικελίας, σῳζόμενον ἐκεῖ ἐκ τῶν ἐκ Πελοποννήσου ἀποίκων κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, ἠχογραφήθη ἐν τῷ Λαογραφικῷ

Ἀρχείῳ, ἐκτελεσθὲν ὑπὸ τοῦ Giuseppe Schiro, καθηγητοῦ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παδούης.

Ἡ Μουσικὴ Συλλογὴ ἐπλουτίσθη ἔτι α) διὰ 70 λαϊκῶν ᾀσμάτων, ἰδίᾳ θρησκευτικῶν καὶ τῆς Συναγωγῆς ἐκ τῶν ἰσραηλιτικῶν παροικιῶν εἰς Ἰωάννινα καὶ Κέρκυραν, παρασκευασθέντος μουσικοῦ ἀντιγράφου ἐκ τούτων ἐπὶ ταινίας μαγνητοφώνου ἐκ τῆς συλλογῆς τούτων ὑπὸ τοῦ ἰσραηλινοῦ μουσικολόγου Leo Levy, ὅστις λίαν φιλοφρόνως παρεχώρησεν εἰς ἡμᾶς τὴν ὕλην ταύτην καὶ β) διὰ 18 ἐκκλησιαστικῶν μελῶν, ἐκτελεσθέντων ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσὸς» τὴν 23ην Νοεμβρίου ὑπὸ χορῳδίας τοῦ Συλλόγου Ἱεροψαλτῶν Ἀθηνῶν - Πειραιῶς ἐνώπιον τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

2. Τῆς ὡς ἄνω συγκομισθείσης μουσικῆς ὕλης οἱ τίτλοι (πλὴν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῆς Ἑβραϊκῆς) κατεγράφησαν εἰς τὸ Βιβλίον εἰσαγωγῆς μουσικῆς ὕλης, συνεχίσθη δὲ καὶ ἡ καταγραφὴ τῆς μουσικῆς ᾀσμάτων καὶ χορῶν ἐκ τῶν ταινιῶν μαγνητοφώνου εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφήν. Οὕτως ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ Σπ. Περιστέρη κατεγράφησαν 153 ᾄσματα, ἀπεδελτιώθησαν δὲ 84 ἐξ ἐντύπων δι᾽ ἀποκοπῆς τῶν φύλλων.

Γ΄. **Μουσειακὴ συλλογή.** Εἰς τὴν συλλογὴν ἀντικειμένων τοῦ βίου καὶ τῆς τέχνης τοῦ λαοῦ εἰσήχθησαν 33 νέα ἀντικείμενα. Ἐκ τούτων 23 ἀντικείμενα προέρχονται ἐκ τῶν περιφερειῶν: Ἀττικῆς (ἀντικ. 1, δωρ. κ. Β. Σφυρόερα), Κῶ (ἀντικ. 1, δωρ. κ. Ἀν. Καραναστάση), Νάξου (ἀντικ. 12, δωρεὰ κυρίας Διαλεχτῆς Ζευγώλη Γλέζου), Μεταξάδων Διδυμοτείχου (γυναικεία ἐνδυμασία· δωρεὰ κυρίας Διαλεχτῆς Ζευγώλη Γλέζου), Σηλυβρίας καὶ Καστανιῶν Ἀνατολ. Θράκης (ἀντικ. 2, δωρεὰ κ. Μιλτιάδου Σταμούλη καὶ κυρίας Ἐλπινίκης Σταμούλη Σαραντῆ), Ἠπείρου (ἀντικ. 3, δωρεὰ κυρίας Ἐλευθερίας Δήμου Παπαδοπούλου), Ἠπείρου (ἀντικ. 10 ἐξ ἀγορᾶς ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας διὰ τοῦ συντ. Δ. Οἰκονομίδου), Μεγανησίου Λευκάδος (ἀντικ. 1, δωρ. Δημ. Λουκάτου).

Δ΄. **Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην** τοῦ Ἀρχείου εἰσήχθησαν 92 τόμοι καὶ τεύχη αὐτοτελῶν ἔργων, περιοδικῶν καὶ ἀνατύπων (ἀριθμ. εἰσαγ. 2782 - 2883). Ἐκ τούτων 18 προέρχονται ἐξ ἀνταλλαγῆς πρὸς τὴν Ἐπετηρίδα τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, 11 ἐξ ἀγορᾶς, τὰ δὲ λοιπὰ ἐκ δωρεῶν α΄) τῶν ὑπηρεσιῶν: Παντείου Ἀνωτ. Σχολῆς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν, Βασιλικοῦ Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος, τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, β) τῶν: Ξ. Ἄκογλου 1, Γ. Ἀρβανιτίδου 1, S. Baud - Bovy 2, Δ. Βεζανῆ 1, Δ. Βογαζλῆ 1, Ἰ. Βογιατζίδου 1, Ν. Δρανδάκη 1, M. Gimbutas 1, Ἀ. Ζώη 1, Γ. Ζώρα 1, Γ. Καββαδίου 1, Ἀ. Καρανικόλα 1, Ἀ. Καλλιάβα 1, Ἰ. Κασιμάτη 1, Δ. Κισκύρα 1, Ντ. Κονόμου 1, Ἰ. Κου-

κουλὲ 1. R. Kriss 1, Ἀ. Κωστάκη 1, Δ. Λουκάτου 1, Κ. Μακρῆ 1, Μ. Μανούσακα 3, Γ. Μέγα 2, Κ. Μερεντίτου 1, Εὐ. Μπόγκα 1, Δ. Οἰκονομίδου 2, Ν. Παπᾶ 1, Ἰ. Πετρῆ 1, Δ. Πετροπούλου 4, R. Pinon 1, Χ. Πυλαρινοῦ 1, Κ. Ρωμαίου 1, Δ. Σαλαμάγκα 2, Ἐλπ. Σταμούλη Σαραντῆ 1, Γ. Σπυριδάκη 1, Μ. Στασινοπούλου 1, Φ. Τζωρτζάκη 1, Δ. Τσίριμπα 1, Β. Φόρη 1, Ἀγγ. Χατζημιχάλη 1, Ἐμμ. Ψαρρᾶ 1.

Ε΄. Τῶν συλλογῶν λαογραφικῆς ὕλης καὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀρχείου ἔκαμαν χρῆσιν ἡμέτεροι καὶ ξένοι εἰδικοὶ ἐπιστήμονες (λαογράφοι καὶ μουσικοὶ) ἢ ἐβοηθήθησαν οὗτοι εἰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας αὐτῶν. Μεταξὺ τούτων ἡ ἀμερικανὶς μουσικολόγος Barbara Krader, ἐλθοῦσα εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν περίοδον τοῦ θέρους πρὸς ἐκτέλεσιν μουσικολογικῆς ἀποστολῆς, ἐβοηθήθη ὑπὸ τοῦ Λαυγραφικοῦ Ἀρχείου εἰς τὸ ἔργον της τοῦτο α) εἰς Ἤπειρον ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα ἐν λαογραφικῇ καὶ μουσικῇ ἀποστολῇ εὑρισκομένου συντ. Δημ. Οἰκονομίδου καὶ β) εἰς Ρόδον ὑπὸ τοῦ ἐπίσης πρὸς περισυλλογὴν μουσικῆς ὕλης διατρίβοντος εἰς τὴν νῆσον μουσικοῦ Σπ. Περιστέρη. Συνεχίσθη δ' εἶτα παρεχομένη εἰς αὐτὴν βοήθεια διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς ἠχογραφηθείσης ὑπ' αὐτῆς μουσικῆς ὕλης.

Ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου ἐφιλοξενήθη εἰς τὸ Λαογρ. Ἀρχεῖον ὁ ἑλληνοαμερικανός, ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Καλλιφορνίας προερχόμενος, σπουδαστὴς τῆς μουσικολογίας κ. Σωτήριος Τσιάνης (Sam Tsianis) πρὸς παρασκευὴν ἐν τῷ Λαογραφ. Ἀρχείῳ ἐναισίμου διατριβῆς ἐπὶ θέματος ἐκ τῆς ἑλληνικῆς δημώδους μουσικῆς. Τέλος εἰς τὸν Ὁλλανδὸν συγγραφέα κ. Willem Enzinck ἐχορηγήθησαν ἐπὶ ταινίας μαγνητοφώνου αἱ μελῳδίαι 10 δημωδῶν ᾀσμάτων, ἀπεστάλησαν δ' ἔτι εἰς τὴν ἐν Lusaka τῆς Ροδεσίας Friends Association λαογραφικὰ κείμενα (παραμύθια, δημώδη ᾄσματα καὶ παροιμίαι) ὡς καὶ εἰς καθηγητὴν εἰς Ἰνδιάναν ἀριθμὸς παραμυθίων διὰ τοῦ καθηγητοῦ Γ. Ἀ. Μέγα.

ΣΤ΄. **Ἐπιστημονικὰ Συνέδρια.** Εἰς Ἐπιστημονικὰ Συνέδρια ἀντεπροσωπεύθη τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον: 1) διὰ τοῦ διευθυντοῦ Γ. Κ. Σπυριδάκη εἰς τὸ 11ον ἐν Μονάχῳ Διεθνὲς Συνέδριον τῶν Βυζαντινολόγων ἀπὸ τῆς 15 - 20 Σεπτεμβρίου, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου προέβη οὗτος εἰς ἀνακοίνωσιν μελέτης του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἅλωσις τοῦ Ἀμορίου τῷ 838 καὶ τὸ δημῶδες ᾆσμα τοῦ Κάστρου τῆς Ὡριᾶς» [1], ἔλαβε δ' ἔτι ἐνεργὸν μέρος, πλὴν ἄλλων, καὶ κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ θέματος: Ζητήματα περὶ τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα (παράδοσις τοῦ ἔπους, ἀρχικὴ σύνθεσις αὐτοῦ, χρονολογικὴ τοποθέτησις τῶν κειμένων αὐτοῦ καὶ σχέσις

[1] Βλ. Akten des XI Internationalen Byzantinisten - Kongresses 1958. München 1960, σ. 581 - 585.

αὐτῶν πρὸς τὰ δημώδη ἀκριτικὰ ᾄσματα), μὲ παρατηρήσεις αὐτοῦ περὶ σχέσεως τοῦ δημώδους ᾄσματος: «Ὁ ὕπνος τοῦ ἀγούρου καὶ ἡ λυγερὴ» πρὸς τὸ ἔπος [1]).

2) Ὁ συντ. Δημ. Λουκᾶτος μετέβη κατ' Αὔγουστον εἰς τὴν Λιέγην τοῦ Βελγίου, ὅπου ἔλαβε μέρος εἰς τὸ ἐκεῖ συνελθὸν ἀπὸ τῆς 15 - 20 Αὐγούστου Διεθνὲς Συνέδριον τοῦ Λαϊκοῦ Μικροθεάτρου (Congrès International de la Marionnette Traditionnelle), ὀργανωθὲν ὑπὸ τῆς Commission Folklorique de l'année Liegeoise. Οὗτος προέβη καὶ εἰς ἀνακοίνωσιν μὲ θέμα «Στοιχεῖα τῶν ἑλληνικῶν παραδόσεων καὶ τοῦ λαϊκοῦ βίου εἰς τὰς θεατρικὰς παραστάσεις τοῦ Καραγκιόζη» (La tradition et la vie populaire grecques dans les représentations de Karaghiozis»). Ἡ ἀνακοίνωσις αὕτη ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ Πρακτικὰ τοῦ ἐν λόγῳ συνεδρίου, τὰ ἐκδοθέντα ὑπὸ τὸν τίτλον: «Quand les Marionnettes du Monde se donnent la main» (Liège, Commission du Folklore de la Saison Liègeoise 1958) σ. 232 - 244. Κατὰ δὲ τὰς ἐν τέλει τοῦ Συνεδρίου ληφθείσας ἀποφάσεις ὁ Δημ. Λουκᾶτος ὡρίσθη ἐκπρόσωπος ἐν Ἑλλάδι τοῦ ἱδρυθέντος Διεθνοῦς Κέντρου Μελέτης τοῦ παραδοσιακοῦ Μικροθεάτρου (ἐν Λυὼν τῆς Γαλλίας) ὑπὸ τὸν βραχυγραφικὸν τίτλον: C.I.P.E.M.A.T.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1958.

Ὁ Διευθυντὴς
Γ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ

Β΄. ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1959

Τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον εἰργάσθη διὰ τοῦ αὐτοῦ, ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, περιωρισμένου εἰς ἀριθμὸν προσωπικοῦ, ἤτοι τοῦ διευθυντοῦ Γ. Κ. Σπυριδάκη, τῶν συντακτῶν Δημ. Πετροπούλου, Δημ. Λουκάτου καὶ Δημ. Οἰκονομίδου, τοῦ μουσ. Σπυρ. Περιστέρη καὶ τῶν γραφέων Γρηγ. Δημητροπούλου καὶ Ἐλευθερίας Δήμου Παπαδοπούλου. Ὁ συντ. Δημ. Οἰκονομίδης, ληξάσης τῆς ἀποσπάσεώς του εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἀκαδημίας, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ ἀπὸ 1ης Ἀπριλίου.

Ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου ἐνισχύθη ἔτι τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον διὰ 3 ἐπὶ συμβάσει ὑπαλλήλων, ἤτοι τοῦ φιλολόγου Στεφάνου Ἡμέλλου, τοῦ μουσικοῦ Σταύρου Καρακάση καὶ τῆς γραφέως Εὐφροσύνης Καλαβρουζιώτου.

Α΄. 1. Εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον εἰσήχθησαν 32 χειρόγραφοι συλλογαὶ λαογραφικῆς ὕλης ἐκ σελίδων 3791. Ἐκ τούτων 6 προέρχονται ἐκ τῶν λαογραφικῶν ἀποστολῶν τοῦ προσωπικοῦ, 16 ἀπεστάλησαν ὑπὸ ἐκπαιδευτικῶν, αἱ δὲ

[1] Βλ. καὶ Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 33 (1958) σ. 502.

ὑπόλοιποι 10 ὑπὸ ἄλλων προσώπων ἐνδιαφερομένων διὰ τὸν λαϊκὸν ἐκ παραδόσεως πολιτισμὸν (βλ. ἀνωτ., σ. 344-346).

Λαογραφικαὶ ἀποστολαὶ τοῦ προσωπικοῦ πρὸς συλλογήν, ὡς ἄνω, λαογραφικῆς ὕλης ἐγένοντο: α) τοῦ διευθυντοῦ Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη εἰς Μῆλον ἀπὸ τῆς 31 Αὐγ. - 14 Σεπτεμβρίου (βλ. ἀνωτ., σ. 287 - 294)· β) τοῦ συντ. Δημ. Λουκάτου εἰς Δυτ. Θεσσαλίαν (περιοχὴν Καρδίτσης) ἀπὸ τῆς 7 - 27 Ἰουλίου (βλ. ἀνωτ., σ. 295 - 312)· γ) τοῦ συντ. Δημ. Οἰκονομίδου εἰς χωρία τῆς πρώην ἐπαρχίας Μαλακασίου τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τῆς 14 Ἰουλ. - 12 Αὐγ. (βλ. ἀνωτ., σ. 313 - 320)· τοῦ μουσικοῦ Σπ. Περιστέρη εἰς Εὐρυτανίαν ἀπὸ τῆς 7 Ἰουλ. - 6 Αὐγ. (βλ. ἀνωτ., σ. 321 - 327)· ε) τοῦ ἐπὶ συμβάσει συντ. Στεφ. Ἡμέλλου εἰς Νάξον ἀπὸ τῆς 21 Ἰουλ. - 6 Σεπτ. (βλ. ἀνωτ. σ. 328 - 333)· στ) τοῦ ἐπὶ συμβάσει μουσικοῦ Σταύρου Καρακάση εἰς Χαλκιδικὴν ἀπὸ 6 Αὐγ. - 9 Σεπτ. (βλ. ἀνωτ., σ. 333 - 341).

Τὰ ἐπιστημονικὰ πορίσματα τοῦ προσωπικοῦ ἐκ τῶν ἀποστολῶν του κατὰ τὸ ἔτος 1958 ἀνεκοίνωσε δημοσίᾳ ὁ Διευθυντὴς ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τὴν 31ην Μαρτίου.

2. **Μουσικῆς ὕλης**, ἤτοι μελῳδιῶν δημωδῶν ᾀσμάτων καὶ μουσικῆς λαϊκῶν χορῶν ἐγένοντο 1449 ἠχογραφήσεις ἐπὶ ταινιῶν μαγνητοφώνου κατὰ τὰς ὡς ἄνω ἀποστολὰς τοῦ προσωπικοῦ καὶ ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ. Εἰδικῶς ἠχογραφήθησαν ᾄσματα καὶ χοροί: α) ἐκ Μήλου 15 ὑπὸ Γ. Σπυριδάκη· β) ἐκ Θεσσαλίας 40 ὑπὸ τοῦ συντ. Δημ. Λουκάτου· γ) ἐξ Ἠπείρου (περιοχὴ πρώην ἐπαρχίας Μαλακασίου) 114 ὑπὸ τοῦ συντ. Δημ. Οἰκονομίδου· δ) ἐξ Εὐρυτανίας 320 ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ Σπ. Περιστέρη καὶ ε) ἐκ Χαλκιδικῆς 412 ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ Σταύρου Καρακάση. Ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ ἠχογραφήθησαν 5 μοιρολόγια ἐκ Μάνης, 10 ᾄσματα καὶ χοροὶ ἐκ Ρούμελης (ἐκτέλεσις μουσικοῦ συγκροτήματος Βασ. Σαλέα), 10 ᾄσματα καὶ χοροὶ ἐξ Ἠπείρου (ἐκτέλεσις ὑπὸ Μ. Μπατζῆ), 31 ᾄσματα ἐκ Δυτ. Κρήτης (ἐκτέλεσις Ἀντ. Τρακάκη), 10 ᾄσματα καὶ χοροὶ τῆς περιφερείας Σητείας Κρήτης (ἐκτέλεσις Κου καὶ Κας Μιχ. Λαγουδάκη ἐν Νέᾳ Σμύρνῃ) καὶ 10 ᾄσματα ἐκ Κύπρου (ἐκτέλεσις Χ. Χατζηνικόλα). Πρὸς τούτοις παρεχωρήθησαν εἰς τὸ Λαογραφικὸν ἀρχεῖον ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Γ. Γεωργίου 50 ἠχογραφήσεις δημώδους μουσικῆς τῆς Καρπάθου καὶ ὑπὸ τοῦ ἐργαζομένου μουσικολογικῶς ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ ἑλληνοαμερικανοῦ Σωτ. Τσιάνη 422 ἠχογραφήσεις ἐκ Κύθνου, Ὀρχομενοῦ, Ἀρκαδίας καὶ Μακεδονίας (ἐκ τῆς τελετῆς τῶν Ἀναστεναρίων).

Β΄. 1. **Ἡ ἀποδελτίωσις** λαογραφικῆς ὕλης ὑπὸ τῶν γραφέων περιέλαβε κυρίως συλλογὰς παροιμιῶν καὶ γνωμικῶν ἐκ περιοχῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀντεπροσωπεύοντο ἐπαρκῶς εἰς τὸ οἰκεῖον ἀρχεῖον, πρὸς τὸν σκοπὸν οὕτω τῆς συμπληρώσεως αὐτοῦ

πρὸς παρασκευὴν καὶ εἶτα πρὸς ἔκδοσιν Ἀνθολογίου παροιμιῶν καὶ γνωμικῶν. Οὕτως ἀπεδελτιώθησαν ἐν συνόλῳ παροιμίαι καὶ γνωμικὰ 23.143 ἀλλὰ καὶ ἄλλη ἔτι ὕλη: ᾄσματα 1539, δίστιχα 1659, παραδόσεις 1242, παραμύθια, μῦθοι καὶ ἀνέκδοτα 99, αἰνίγματα 369, ἐπῳδαὶ 152, παιδιαὶ 29, καὶ ἄλλαι εἰδήσεις περὶ τοῦ βίου τοῦ λαοῦ (ἔθιμα λαϊκῆς λατρείας, δεισιδαίμονες δοξασίαι, μαγεία, λαϊκὴ ἰατρικὴ κλπ.) εἰς 3456 δελτία.

2. Εἰς τὴν ***Ἐθνικὴν Μουσικὴν Συλλογὴν*** ἀπεδελτιώθησαν μουσικῶς ὑπὸ τοῦ Σπ. Περιστέρη 39 ᾄσματα καὶ χοροὶ διὰ καταγραφῆς τῆς μουσικῆς αὐτῶν ἐκ ταινιῶν μαγνητοφώνου εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφήν, πρὸς δὲ καὶ 3 ἐξ ἐντύπων. Ὑπὸ τοῦ Στ. Καρακάση ἀπεδελτιώθησαν ἐκ τοῦ μουσικοῦ χειρογράφου καταγραφῆς μελῳδιῶν τῶν ᾀσμάτων καὶ τῆς μουσικῆς τῶν χορῶν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφὴν 154 ᾄσματα πρὸς ἀρχειακὴν κατάταξιν αὐτῶν, πρὸς δὲ ἐγένετο ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀντιγραφὴ ἐκ ταινιῶν μαγνητοφώνου κειμένων ᾀσμάτων ἠχογραφηθέντων κατὰ τὰς ἀποστολὰς τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ἀρχείου.

3. Εἰς τὴν ***ἀρχειακὴν κατάταξιν*** λαογραφικῆς ὕλης μετὰ σχετικὴν ἐπεξεργασίαν ἠσχολήθησαν: α) εἰς τὸ Ἀρχεῖον ᾀσμάτων οἱ Δημ. Πετρόπουλος καὶ Στέφ. Ἥμελλος, κατατάξαντες 526 ᾄσματα (Δημ. Πετρόπουλος 52, Στ. Ἥμελλος 472). Ὁ δεύτερος ἐτοποθέτησεν ἔτι εἰς τὸ ἀρχεῖον καὶ 1324 κατατεταγμένα ᾄσματα. β) εἰς τὸ ἀρχεῖον παροιμιῶν 1) ὁ Δημ. Λουκᾶτος, ὅστις κατέταξε κατὰ λῆμμα 16370 παροιμίας καὶ γνωμικά, ἐτοποθέτησεν εἰς τὸ Ἀρχεῖον ἐκ τούτων 4302, ἀπεδελτίωσε δὲ καὶ 403 καὶ 2) ὁ Στέφ. Ἥμελλος, ὅστις ἐτοποθέτησεν εἰς τὸ ἀρχεῖον ἐκ τῆς ὡς ἄνω κατατεταγμένης ὕλης 11194 παροιμίας καὶ γνωμικά· γ) εἰς τὸ ἀρχεῖον λοιπῆς λαογραφικῆς ὕλης, ἤτοι τοῦ ὑλικοῦ βίου, ἐθίμων, δοξασιῶν, παραδόσεων κτλ. ὁ Δημ. Οἰκονομίδης, ὅστις κατέταξε σχετικὴν ὕλην.

Γ′. ***Δημοσιεύματα***: 1) Εἰς τὴν ὑπὸ παρασκευὴν πρὸς ἔκδοσιν *Ἐκλογὴν δημωδῶν ᾀσμάτων* εἰργάσθησαν εἰδικῶς ὁ διευθυντὴς Γ. Κ. Σπυριδάκης, ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν σύνταξιν ὑπομνημάτων εἰς ἀκριτικὰ ᾄσματα καὶ εἰς ἐπιθεώρησιν τῆς γενομένης σχετικῆς ἐργασίας εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν κλέφτικων τραγουδιῶν. Τῆς Ἐκλογῆς ταύτης ἤρξατο ἡ δημοσίευσις, ἐκτυπωθέντων τῶν 2 πρώτων τυπογραφικῶν φύλλων.

2) Εἰς τὴν παρασκευὴν πρὸς ἔκδοσιν: α) *Ἀπανθίσματος παροιμιῶν καὶ γνωμικῶν* ἠσχολήθη πρὸς σχετικὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἀρχείου δι᾽ ἀντιπροσωπευτικῆς ὕλης, ὡς ἄνω, ὁ συντ. Δημ. Λουκᾶτος καὶ β) *Μουσικῆς Ἐκλογῆς* ἠσχολήθη ὁ μουσικὸς Σπ. Περιστέρης, ὅστις ἐπέλεξε 44 ᾄσματα ὡς κατάλληλα διὰ τὴν συλλογὴν ταύτην.

3) Ἐξετυπώθη ἡ Ἐπετηρὶς τοῦ Ἀρχείου, τόμ. Θ′-Ι′ διὰ τὰ ἔτη 1955-57

καὶ ἤρξατο ἡ ἐκτύπωσις τῶν τόμων ΙΑ' - ΙΒ' διὰ τὰ ἔτη 1958 - 59. Εἰς τὸν ὡς ἄνω διπλοῦν τόμον Θ'-Ι' (1955-57) ἐδημοσιεύθη ἡ λαογραφικὴ βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1921 - 1938, συνταχθεῖσα ὑπὸ τῶν Γ. Κ. Σπυριδάκη καὶ Δ. Β. Οἰκονομίδου.

Δ'. Εἰς τὴν ***Βιβλιοθήκην*** τοῦ Ἀρχείου εἰσήχθησαν 134 τόμοι ἢ φυλλάδια δημοσιευμάτων αὐτοτελῶν, περιοδικῶν ἢ ἀνατύπων (ἀριθμ. εἰσαγ. 2884 - 3016). Ἐκ τούτων 24 προέρχονται ἐξ ἀγορᾶς, 13 ἐξ ἀνταλλαγῆς πρὸς τὴν Ἐπετηρίδα τοῦ Ἀρχείου, 43 ἐκ δωρεᾶς τῆς Ἑλβετικῆς λαογραφικῆς Ἑταιρείας ἐν Βασιλείᾳ, 5 ἐκ τῆς Ἀκαδημίας καὶ τὰ λοιπὰ ἐπίσης ἐκ δωρεῶν: τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν 1, Service des Echanges Intenat. 1, Μουσ. Ἐθνολ. καὶ Προϊστορ. τοῦ Ἁμβούργου 1, Νομαρχίας Φθιώτιδος 1, Ὑπουργ. Προεδρ. Κυβερνήσεως 1, Δωδεκανησιακῆς Λαογραφ. καὶ Ἱστορικ. Ἑταιρείας 1, Λαογραφικοῦ Ἰνστιτούτου Βουκουρεστίου 1, Ἑνώσεως Σμυρναίων 1 καὶ ὑπὸ συγγραφέων 42 φυλλάδια.

Ε'. Τὰς συλλογὰς λαογραφικῆς ὕλης καὶ τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου ἐχρησιμοποίησαν ἐπιστημονικῶς ἡμέτεροι καὶ ξένοι ἐρευνηταί, ὡς καὶ Ὀργανισμοί. Οὕτως ἐχορηγήθη μουσικὴ ἐπὶ ταινιῶν μαγνητοφώνου εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Γενικὴν Ἕνωσιν Κῴων Δωδεκανήσου «Ὁ Ἱπποκράτης». Ἐπίσης ἐστάλη κατάλογος δίσκων ἑλληνικῆς δημώδους μουσικῆς εἰς τὴν National Federation of Music Societies εἰς Λονδῖνον κτλ.

Ϛ'. ***Ἐπιστημονικὰ Συνέδρια:*** α) Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου Γ. Κ. Σπυριδάκης, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Comité National Roumain, μετέσχε τῆς εἰς Σινάϊαν τῆς Ρουμανίας ἀπὸ 12 - 21 Αὐγούστου 12ης ἐτησίας συνόδου τοῦ Διεθνοῦς Συμβουλίου τῆς δημώδους μουσικῆς. Οὗτος ὡμίλησε τὴν 16ην Αὐγούστου περὶ τῆς ἐκτελουμένης ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ ἐπιστημονικῆς ἐργασίας καὶ εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὴν δημώδη μουσικήν, ἐπεξήγησε δὲ διάφορα σημεῖα τῆς ὁμιλίας του διὰ παρουσιάσεως σχετικῆς μουσικῆς ἐπὶ ταινίας μαγνητοφώνου (βλ. σχετικὴν ἔκθεσιν εἰς Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 34 (1959) σ. 478)[1]. β) εἰς τὸ συνελθὸν εἰς Κίελον καὶ Κοπεγχάγην ἀπὸ 19 - 29 Αὐγούστου Διεθνὲς Συνέδριον τῶν ἐρευνητῶν τῶν λαϊκῶν διηγήσεων μετέσχεν ὁ συντ. τοῦ Ἀρχείου Δημ. Πετρόπουλος. Οὗτος προέβη εἰς ἀνακοίνωσιν μὲ θέμα: Märchenelemente in den griechischen Heldenliedern (Kampf zwischen Vater und Sohn). Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἀρχείου Γ. Κ. Σπυριδάκης, κληθεὶς εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο καὶ δηλώσας συμμετοχήν, δὲν κατέστη τέλος δυνατὸν νὰ μετάσχῃ τούτου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1959

Ὁ Διευθυντὴς

Γ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ

---

[1] Βλ. καὶ Journal of the International Folk music Council, vol. XII (1960) σ. 75-76.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΛΗΦΘΕΝΤΑ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1958 – 1959 ΕΞ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ, ΔΩΡΕΩΝ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑΣ

Α΄. ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Ἀριστοτέλης. Περιοδικὴ ἔκδοσις τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου Φλωρίνης ὁ «Ἀριστοτέλης». Φλώρινα 1957/58, τεύχη 1 - 19.

Ἀθηνᾶ. Σύγγραμμα περιοδικὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 62 (1958). 63 (1959).

Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν. (Ἑταιρεία Εὐβοϊκῶν Σπουδῶν). Ἀθῆναι. Τόμ. Ε΄ (1958). ϛ΄ (1959).

Ἀρχεῖον Πόντου. Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Ποντιακῶν Μελετῶν. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 22 (1958).

Ἀρχεῖον τοῦ Θρᾳκικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 23 (1958), τόμ. 24 (1959).

Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις, τόμ. 12 (1957/58).

Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον. Σύγγραμμα περιοδικόν, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Δωδεκανησιακῆς ἱστορικῆς καὶ λαογραφικῆς ἑταιρείας. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. Γ΄ (1958).

Ἑλληνικά. Φιλολογικόν, ἱστορικὸν καὶ λαογραφικὸν περιοδικὸν σύγγραμμα. (Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν). Ἐν Θεσσαλονίκῃ, τόμ. 14 (1955/56), τόμ. 15 (1957).

Ἐπετηρὶς τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου. Ἐν Ἀθήναις, τεῦχ. 8 (1958).

Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. 7 (1957).

Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. Η΄ (1957/58), τόμ. Θ΄ (1958/59).

Ἑπτανησιακὰ Φύλλα. Ἀθήνα. Περίοδος Γ΄ (1956/59).

Ἠλειακά. Τριμηνιαῖο λαογραφικὸ - γλωσσικὸ - ἱστορικὸ περιοδικό. Λεχαινὰ Ἠλείας, τεύχη 14 - 16 (1958), 17 - 18 (1959).

Ἰκαριακά. Μηνιαία ἔκδοσις τῆς Πανικαριακῆς ἀδελφότητος Ἀθηνῶν, ἔτ. Α΄ - Β΄ (1958/59).

Κυπριακαὶ Σπουδαί. Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. Ἐν Λευκωσίᾳ - Κύπρου, τόμ. ΚΑ΄ (1957), τόμ. ΚΒ΄ (1958).

Λαογραφία. Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας. Ἐν Ἀθήναις, τόμ. ΙΖ΄ (1957/58).

Μαθητικὴ Ἑστία. Περιοδικὸν τῶν μαθητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Λευκωσία Κύπρου, φ. 20 - 24 (1958/59).

Μακεδονικά. Σύγγραμμα περιοδικὸν τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, τόμ. 3 (1953 - 55). Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1956.

Μικρασιατικὰ Χρονικά. Σύγγραμμα περιοδικόν, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ τμήματος Μικρασιατικῶν Μελετῶν τῆς Ἑνώσεως Σμυρναίων. Ἀθῆναι, τόμ. 8 (1959).

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Πελοποννησιακά. [Δημοσίευμα ὑπὸ τῆς ἐν 'Αθήναις 'Εταιρείας Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν]. 'Αθῆναι, τόμ. Β' (1957).

Ποντιακὴ 'Εστία. Μηνιαῖον λαογραφικὸν περιοδικόν. Θεσσαλονίκη, ἔτ. 8 (1957), ἔτ. 9 (1958).

Πρακτικὰ τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. 'Εν 'Αθήναις, τόμ. 32 (1957), τόμ. 33 (1958).

Φθιῶτις. Ὄργανον τῆς Νομαρχίας Φθιώτιδος. Παραγωγή. Τουρισμός. Ἔργα. Γράμματα. Τέχναι. Λαμία. Ἔτ. Δ' (1958). Ε' (1959).

Φιλιατρά. Περιοδικὴ ἔκδοσις τῆς ἀδελφότητος τῶν ἐν 'Αθήναις Φιλιατρινῶν ἡ «'Ερἀνη», ἔτος 1 - 3 (1956 58), τεύχη 1 - 13.

Β'. ΞΕΝΑ

Annuaire VII (1954 - 1955). Rapports d'activité. Bruxelles 1958. (Commission Nationale Belge de Folklore. Section Wallonne).

Arts et Traditions populaires. Revue trimestrielle publiée avec le concours du Centre national de la recherche scientifique. Sixième année, Nos 1 - 2 (1958). Société d'Ethnographie Française).

Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde 1958, hrsg. von der Bayerisches Landestelle für Volkskunde durch J. M. Ritz. München, 1958. (Beiträge zur Münchener Volkskunde).

Bilten. Instituta za proučavanje folklora u Sarajevu (=Bulletin of Institute of Folklore Research Sarajevo). Broj 3. Sarajevo 1955.

FFCommunications, Helsinki, vol. LXVII (168 - 169). LXVIII (170). LXIX (171 - 172). LXX (173).

Hessische Blätter für Volkskunde. Giessen. Bd. XLVIII (1957). 49,50 (1958).

Isvestija na instituta za musica, Sofia, τόμ. V (1959)

Journal of American Folklore. Published by the American Folklore Society. Philadelphia, vol. 70 (1957), vol. 71 (1958).

Midwest Folklore, published by Indiana University. Bloomington, Indiana. Vol. VII (1957). VIII (1958). IX (1959).

Néprajzi Értesitö Nemzeti Múzeum. Néprajzi Múzeum Évkönyve, Budapest, τόμ. XXXVII (1955), τ. XXXVIII (1956).

Österreichische Zeitschrift für Volkskunde. Wien. Bd. 61 (1958). Bd. 62 (1959).

Revista de Folclor, publicata de Institutul de Folclor, Bucuresti. Anul III (1958). Anul IV (1959).

Schweizeriches Archiv für Volkskunde. Vierteljahrschrift herausgegeben von der Schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde. Basel. Bd. 54 (1958). Bd. 55 (1959).

Southern Folklore Quarterly published by the University of Florida in cooperation with the South Atlantic Modern Language Association. Florida, vol. XXII, No 1 (1958).

Zeitschrift für Volkskunde. Im Auftrag des Verbandes der Vereine für Volkskunde, herausgegeben von Helmut Dölker und Bruno Schier. Stuttgart. Bd. 53 (1956/57). Bd. 54 (1958). Bd. 55 (1959).

ΠΙΝΑΞ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ

Ἀβαβὰς 203
Ἀβαρῖκος 270, 271
Ἀγγελῖνα 305
Ἁγία Ἄννα Εὐβοίας 232
Ἁγία Κυριακὴ (Πόποβον) 272, 276
Ἁγιὰ Λαρίσης 233
Ἁγία Μαρῖνα 249, 314
Ἁγία Παρασκευὴ (μοναστήρι) 321
Ἁγιασὼ 210
Ἁγία Τριὰς 314
Ἁγία Τριὰς (μοναστήρι) 321
Ἁγιερσανίον 329, 331
Ἅγιοι Σαράντα Ἰθάκης 232
Ἅγιος Βλάσιος 321
Ἅγιος Ἰωάννης Θεολόγος Πάτμου 251, 252
Ἄγραφα 295, 299, 321
Ἀγχίαλος 230
Ἀδάμας 287
Ἀηδονοχώρι (Χωταίνα) 295, 305, 306, 307
Ἅη Λιὰς 203
Ἀθῆναι 35
Ἀϊβαλὶ Μ. Ἀσίας 41
Αἰγάνη Τυρνάβου 233, 234
Ἅϊ Γιάννης Σιδεριανὸς Μήλου 289
Αἶνος Θράκης 31, 39
Αἰτωλία 33, 35, 225
Ἀκαρνανία 209, 258
Ἀλιβέριον Εὐβοίας 234
Ἁλυκὴ 206, 208
Ἀνδρίτσαινα Ὀλυμπίας 233
Ἀνθοῦσα Καλαμῶν 234
Ἀντιμάχεια 279
Ἄνω Ποταμιά· βλ. Ποταμιὰ Ἄνω.
Ἀπαλίρου Κάστρο 210, 211
Ἀπάνω Κάστρο 210
Ἀπεράθου 211
Ἀράχοβα Βοιωτίας 231
Ἀργοκοίλι 221
Ἀργολὶς 7
Ἀριὰ 201
Ἀρχάγγελος 278
Ἀσφενδιοῦ 279
Ἀττικὴ 209
Ἀφάντου 278
Ἀχαΐα 231
Ἀχαρναὶ 232
Ἀχέρων 270, 272
Αὐλοβὰς 299
Αὐλότοπος (Γκλάβιστα) 271 272, 274, 275

Βάβδος 335
Βαθὺ Ἰθάκης 232
Βαθὺ Μεγανησίου 258
Βαθύλακκος (Λακρέσι) 295 303, 305, 307
Βαπτιστὴς (Γκούρα) 313
Βαρελαῖοι Εὐβοίας 233
Βασταβέτσι· βλ. Πετροβούνι
Βίνιανη 321
Βλατά· βλ. Κασσάνδρα
Βονώρτα Ναυπακτίας 232
Βουρλὰ 330, 332
Βούτυρον 321
Βραστὰ 335
Βριτζάχα 271
Βρωμόλιθος 249

Γαρδίκι 272
Γκλάβιστα· βλ. Αὐλότοπος
Γκούρα· βλ. Βαπτιστὴς
Γκριντάδες Κοζάνης 40
Γλυκὺ 270, 272, 274
Γοῦρνες 249

Δαμαλᾶς 213, 215, 329, 330
Δαμαριὼν 200, 201, 202, 329, 330
Δανακὸς 329, 330
Δεμάτου βρύσι 203
Δίστομο πηγάδι 204, 205
Δρυμῶνας 249
Δωρὶς 209
Ἐγκαρὲς 204, 205, 208
Ἔλυμπος 283
Ἔμπονας 278
Ἑπτάνησος 35
Εὐρυτανία 321

Ζαβροῦχος 270, 271
Ζάκυνθος 40
Ζεφυρία (παλαιότερον Χώρα) Μήλου 287
Ζιζάνιον Πυλίας 218

Ἤπειρος 31, 35

Θράκη 35, 40, 223, 224
Θραψίμι 295, 296, 298, 299

Ἱερισσὸς 334, 335, 336
Ἰθάκη 41

Καλάβρυτα 201
Κάλαμος 258
Καλαριτινός· βλ. Καλαρρυτινὸς
Καλαρρυτινὸς (Ντουβιάκας) 313
Καλλιφώνιον 305
Καλυθιὲς 278
Κάλυμνος 256
Καμάρες 249
Καμπιὰ Χίου 41
Κάμπονες 206, 208
Κάμπος Φονιᾶ· βλ. Φονιᾶ Κάμπος
Καρδάμενα 278
Καρδίτσα 295
Καρλόβασι Σάμου 41
Κάρπαθος 43, 283
Καρπενήσι 321
Κάρυστος 34, 41
Κάσπακας Λήμνου 233
Κασσάνδρα 334, 339
Κάστελλος 283
Κάστρο Ἀπάνω· βλ. Ἀπάνω Κάστρο
Κάστρο 202

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Καταβόθρα 321
Κατάχλωρον 295
Κατωμέρι 258
Κέδρος (Χαλαμπρέζι) 295, 297, 299, 313
Κεραμωτὴ 329
Κερασοχώριον 321
Κεφαλληνία 40
Κεφαλόβρυσον 321
Κέφαλος 279, 283
Κιάφα 270, 271, 272
Κλειτορία Καλαβρύτων 232
Κλεωναὶ Κορινθίας 40
Κοζάνης περιοχὴ 233
Κομματάκια ἢ Τούρκα 314
Κορινθία 209
Κορίστιανη· βλ. Φροσύνη
Κορώνη 32
Κοτύλιον Ὀλυμπίας 232, 234
Κούγκι 270
Κουκλιοὶ 271, 272, 275
Κρέντη 321
Κρήτη 35, 202, 209
Κρητινία 278, 279, 283
Κρίκελλον 321
Κύκκου μονὴ 221
Κυνήδαρος 329, 330
Κύπρος 35, 41
Κωνσταντινούπολις 215, 283
Κῶς 215, 278, 279, 282, 283

Λαθρῆνο, 210, 211
Λαθρήνου βρύσι 202
Λακεδαίμων 209
Λακκὶ 249
Λακρέσι· βλ. Βαθύλακκος
Λάρναξ Κύπρου 35
Λάσπη 321
Λατσίδα Κρήτης 42
Λεβέντισσα 314
Λέρος 212
Λέσβος 225
Λευκὰς 258, 260
Λῆμνος 34
Λιβαδερὰ 215
Λιβάδι 328
Λουτροπηγὴ (Σμόκοβον) 295, 296, 299, 301, 302

Μαδουρὴ 258
Μακεδονία δυτικὴ 233
Μαῦρο ἁλώνι 336
Μεγάλη Παναγιὰ 335
Μεγανήσι 258, 261
Μετόχι ἢ Χρηστοὶ 314
Μῆλος 287
Μικρὸ χωριὸ 321
Μιχαλίτσι 313, 318
Μοναστηράκι Ἀγράφων 321
Μονὴ 329
Μούργκα 270
Μπροστά· βλ. Χωριὸ
Μυρισμένο κατσοπρίνι 202
Μυρισμένου στενὸ 200, 210

Ναζλῆ Μ. Ἀσίας 217, 219
Νάξος 200, 204, 205, 206, 208, 328
Ντάπια τοῦ Νότη 270
Ντουβιάκας· βλ. Καλαρρυτινὸς
Ντούναβος 314

Ξηροβούνι 313

Ὀνόχωνος ἢ Σοφαδίτικο ποτάμι 295, 297

Παγγαῖον 234
Παλάθια 206
Παλαιὰ Χώρα· βλ. Χώρα
Πάλαιρος Ἀκαρνανίας 232
Παμφυλία 209
Παναγία Φανερωμένη 290
Παραδείσι 278
Παραμυθιὰ 272
Παραπόρτι 206, 208
Παρασφαειὸ 210
Παρθένι ἢ Παρθένιον 249 252, 253
Παρθενῶνος κάμπος 252
Πάτινος 252
Πελοπόννησος 225
Πέρα Τριοβασάλος 287
Πετροβούνι (Βασταβέτσι) 313
Περχάτι 273
Πίνδος 295
Πλάκα 207, 208, 287
Πλάκας παλιόπυργος 208
Πλάκες 287
Πλατρειθιὰς Ἰθάκης 232
Πολλώνια 287
Πολύγυρος 333, 334
Πόδος Ναυπακτίας 232
Πόντος 225
Πόποβον· βλ. Ἁγία Κυριακὴ
Πορταριὰ Μαγνησίας 233
Ποταμιὰ Ἄνω 202
Ποταμιὰ 215, 272, 274, 329
Ποτιστικὰ 313
Πράμαντα 313, 317
Προυσὸς (μοναστήρι) 321
Πυλία Μεσσηνίας 234
Πυλὶ (Κῶ) 279
Πύργος Χειμάρρου· βλ. Χειμάρρου Πύργος

Ρεντίνα 295, 308, 309, 311
Ρόδος 218, 278, 281, 283

Σαγκρίον 329
Σάλακος 278, 279
Σαμονίβα 270, 271, 272, 273, 274, 275
Σελλὰ 321, 325
Σιάτιστα 232, 233
Σιβίστα 321
Σιδεριανός· βλ. Ἅϊ Γιάννης Σιδεριανὸς Μήλου
Σινώπη 213
Σκάλα Τέρνου· βλ. Τέρνου Σκάλα.
Σκάλα Τζαβέλαινας· βλ. Τζαβέλαινας Σκάλα.
Σκίαθος 39
Σκόπελος 230
Σκορπίδι 258
Σκορπιὸς 258
Σκῦρος 33
Σμόκοβον· βλ. Λουτροπηγὴ
Σμύρνη 283
Σούλι 270, 271
Σουφλὶ 234
Σοφαδίτικο ποτάμι· βλ. Ὀνόχωνος

Σπάρτη (νησὶς παρὰ τὴν Λευκάδα) 258
Σπαρτοχώρι 258
Σπηλαίου μεγάλου μονὴ 221
Στένωμα 321
Στρογγούλα 314
Σφάντζος 314
Σωζόπολις 234

Τατάρνα (μοναστήρι) 321
Τάφος 258
Τελώνια Λέσβου 37
Τεμένιον 253
Τέρνου Σκάλα 321
Τζαβέλαινας Σκάλα 270
Τζουμέρκα 314
Τόκα Λάκκας Μπότσαρη 273
Τούρκα· βλ. Κομματάκια
Τουρκοπήγαδο 249
Τούρλια 270
Τριάντα 279
Τριοβασάλος· βλ. Πέρα Τριοβασάλος
Τριφυλία 232, 233
Τρυγόνα (Πλάκας) 208
Τρυπητὴ 287
Τσαγγάρι 271, 272, 275
Τσαγγαριώτικος (ποταμὸς) 271
Τσικαλαρειὸ 329, 330
Τσόκαρι 258
Τσόπελας 314

Φιλώτι 212, 329
Φονιᾶ Κάμπος 210, 211
Φραγκίστα 321
Φράξος 314
Φροσύνη (Κορίστιανη) 271 272, 275

Χαλαμπρέζι· βλ. Κέδρος
Χαλκιδικὴ 333, 334, 335, 339
Χαροκόπου 313
Χείμαρρος 206, 207
Χειμάρρου Πύργος 204, 205, 206, 207, 208
Χελώνι 258
Χουλιαράδες 313
Χρηστοί· βλ. Μετόχι
Χρύσοβον Ναυπακτίας 234
Χώρα (Νάξου) 204, 205, 206, 208
Χώρα ἢ Παλαιὰ Χώρα 290
Χωριὸ μικρό· βλ. Μικρὸ χωριὸ
Χωριὸ ἢ Μπροστὰ 249
Χωταίνα· βλ. Ἀηδονοχώρι

Ψανὰ 321

ΠΙΝΑΞ ΛΕΞΕΩΝ, ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Ἁγία Βαρβάρα (παράδοσις) 216
Ἁγία Παρασκευὴ 266
Ἁγία Πέμπτη 227 - Ἁγ. Πέφτη 225
Ἅγιος Ἀθανάσιος 227
Ἅγιος Ἀντώνιος 226
Ἅγιος Διονύσιος 224
Ἅγιος Δονᾶτος 270, 273
Ἅγιος Λουκᾶς (παράδοσις) 220
Ἅγιος Παχούμιος, Παχούμης, Παχύς, ἅη bάχυς (Παχώμιος) 212, 213
Ἄγραφα Θεσσαλικά: α) οἰκονομικὰ 295 - 97. β) ἁλιεία ἐν τῷ ποταμῷ εἰς Κέδρον 297. γ) παραδόσεις 298 - 300, 302 - 304, 308 - 310. δ) λατρεία 304 - 305, 310. ε) ᾄσματα 298 - 99, 301, 305, 307 - 308, 312
ἀγριοπικροφύλλαδα 216
Ἀθηνᾶς γέννησις: ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς 27. ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ Διὸς 28, 29
Ἁϊὰ κιουρὰ 221
αἰδοῖον 11
ἀκάθαρτος 8
ἀκίνητα 18
ἀκορντεὸν 339
Ἁλωεὺς 209
ἀμφίεσις Λευκαδία 260· βλ. καὶ ἐνδυμασία
Ἀναγνώστης Θεόδ. 221
ἀναθιμάτ'σμα 300
ἀνασκελᾶς 227
Ἀνδρόνικος Δούκας 45
Ἀνδρόνικος καὶ Ρήγισσα: ᾆσμα 43 - 49
ἀνεπίξεστος 21
ἀνεπίρρεκτος 21
ἄνιπτος 7
ἄντζα 38
ἀντικρυστὸς (χορὸς) 335
ἀουροδιωματάρις 44, 48
Ἀπαλίρου κάστρο (παράδοσις) 210
ἀπανεμιὰ 228
Ἀπολλόδωρος 27_1, 30_1, 36
ἀποστολαὶ λαογραφικαί: εἰς Λέρον 249 - 258, εἰς Μεγανήσι Λευκάδος 258 - 269, εἰς Σουλιωτοχώρια 270-277, εἰς Μῆλον 287-294, εἰς Θεσσαλικὰ Ἄγραφα 295 - 312, εἰς χωρία πρῴην ἐπαρχίας Μαλακασίου Ἠπείρου 313 - 320, εἰς Νάξον 328 - 333
Ἀποστολαὶ μουσικαί: εἰς Εὐρυτανίαν 321, 327, εἰς Θεσσαλικὰ Ἄγραφα 297, εἰς Μῆλον 288, εἰς Ρόδον καὶ Κῶ 278-286, εἰς Χαλκιδικὴν 333-341, εἰς πρῴην ἐπαρχίαν Μαλακασίου Ἠπείρου 316
ἀπόχα 297
ἀρὰ 6
Ἀργοκοιλιώτισσα 221
Ἀριώτης 200
ἀροδάφνα 219
ἀρρενολοχεία (couvade) 28, 30, 33
Ἄρτας γεφύρι (ᾆσμα) 220
ἀρχιμάστορας 314
ἀρχοντόπουλλο 48
ᾄσματα: Ἀγράφων 298, 299, 301, 305, 306, 307, 311. ἀκριτικὰ 235 κἑξ. «Ἀνδρόνικος καὶ Ρήγισσα» 43 - 49. γαμήλια 231, 279 κἑξ «Γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας» 220. «Κύκλες» 318. Μεγανησίου Λευκάδος 267 - 68. Μήλου 292. «Ὁ ὕπνος τοῦ ἀγούρου καὶ ἡ λυγερὴ» 228 κἑξ. Ρόδου 279, 322. Σουλιωτοχωρίων 272, 274. Χαλκιδικῆς 334 - 337, 339
Ἄτζα - μάννα: παραμύθι 36 - 39
Αὐγουστῖνος 222

Βασίλης 334
βατάνι ἢ γατάνι (χορὸς) 282
Βατικιώτης Γ. 255
Βγατζιλ'σμὸς 225
Βιβλιογραφία λαογραφική: Ἀγράφων 296 - 97. Λέρου 250. Μήλου 288-89. Νάξου 328-29. τῶν ἐτῶν 1954 - 1958 50-181, τοῦ ἔτους 1959 347-396. Χωρίων πρῴην ἐπαρχίας Μαλακασίου Ἠπείρου 315. Συγκεντρωτικὸς πίναξ τῆς λαογραφικῆς βιβλιγραφίας τῶν ἐτῶν 1907-1958 182 - 199
βιολὶ 283, 338, 339
βλάχα (χορὸς) 331
βόρτο 330
βραστὰ τραγούδια 322
βρόχι 297

γάδαρος καὶ κλῆμα (παράδοσις) 223
γαμήλια ἔθιμα 266
γάμος: ᾆσμα 231 κἑξ.
Γαρέφης 334
γατάνι ἢ βατάνι· βλ. βατάνι
γέννημα 224
Γέροντα ναυμαχία τῷ 1824 255
γεροντοκτονία 292
γεφυριοῦ Ἄρτας· βλ. ᾄσματα
Γιαγλῆς 334
γκαϊντα 338
Γλυκοφιλοῦσα 221
Γοργόνα 212

Γούσης Πήλιος 275
γύμνωσις, γυμνοῦσθαι 10

δάφνη 218
διάβασις ποταμῶν· βλ. ποταμῶν διάβασις
Διαμαντᾶς: παραμύθι 31, 32
Διγενὴς Ἀκρίτας 44, 220· ἔπος Διγενῆ 236 κέξ.
διηγήσεις εὐτράπελοι· βλ. εὐτράπελοι διηγήσεις
δίκαιον λαϊκὸν 320
Διόνυσος 224
Διονύσου γέννησις 30
Διόσκορος 217
διπλᾶ ἢ θηλυκωτὰ (ᾄσματα) 306
διπλὸς (χορὸς) 324
δίστιχα 268
διωματάρις 49
δοξασίαι 3, 4 κέξ. - στοιχειὸ 292 - 94
δράκος καὶ παιδί: παραμύθι 32 - 33
δρυμόνι 202
δῶμα 330

ἔθιμα γαμήλια· βλ. γαμήλια ἔθιμα
ἐκητόρος 209
ἔμμηνος ρύσις 8, 23
Ἔμπουσα 227
ἐνδυμασία 269, 277· βλ καὶ ἀμφίεσις
Ἐρασῖνος 7
Ἐρωτόκριτος 46
ἑστία 12
Εὐδοκία 221
εὐλογιὰ 216· εὐλογιὲς 217
Εὐριπίδης 17,
εὐτράπελοι διηγήσεις 34, 269, 319
εὐφημισμὸς 15, 16
εὐφημῶ 15

ζερβοδέξιος (χορὸς) 282
ζουρνὰς 325
ζῳοκλοπὴ 330

ἥλιος 8, 9· ἡλίου λατρεία 8· χαιρετισμὸς 9
Ἡμέρες (παράδοσις) 225
Ἤπειρος: (χωρία πρώην ἐπαρχίας Μαλακασίου)· α) περιγραφή, οἰκονομικὰ 313 - 15, β) ᾄσματα 316 - 17, γ) χοροὶ 318, δ) παραδόσεις 319, ε) παραμύθια 319, στ) συνθηματικὴ γλῶσσα 319-20, ζ) μετεωρολογικὰ 320
Ἡρόδοτος 7
Ἡσίοδος 3, 4 κέξ., 27
ἤσκιοι 10

Θεόφραστος 17,
θεοχτισμένο 211
θρῆνος Κωνσταντινουπόλεως 341
θυσία 21

Ἰάμβλιχος 12, 15
ἱερὰ 15
ἴσιος (χορὸς) 282

καγκελευτὸς (χορὸς) 334, 335, 336
καθαρμὸς 4 κέξ.
καθιστὰ (τραγούδια) 322
Κάκαβος 334
Καλαματιανὸς (χορὸς) 335
Καλαμπόκας 334
κάλανδα: Πρωτοχρονιᾶς, Λαζάρου 297
Καλὲς τσουράδες 332
Κάλυμνος: λαογραφικὴ σχέσις πρὸς τὴν Λέρον 256
καμάρες (χορὸς) 282
κανάκια 279
κανακίσματα 279
κάνουλα 227, 228
Καραλίβανου ᾆσμα 299
κατοικία (λαϊκὴ) Λέρου 256 - 57
κατουρῶ στὸν ἥλιο 9· στὸ πηγάδι 9
κάτω χορὸς 282
κιθάρα 339
κιουρὰ Ἁϊά· βλ. Ἁϊὰ Κιουρὰ
κλαρίνο 338, 339
κλειστὸς (χορὸς) 322, 324
Κλεομένης Σπάρτης 7
κλέφτικος (χορὸς) 323
κόλιντα 317
Κονδυλάκης Ἰωάνν. 257
Κόνιαλης, ὁ (χορὸς) 282
κορώνη 21
κορώνης κρωγμὸς 21
κοτσάκια 332
κοτσανούλα (ἀγροτικὸν ἔθιμον) 298
κουδαρίτικα: συνθηματικὴ γλῶσσα κτιστῶν 319
Κουdedὲς (παράδοσις) 212
κουλλούρα 213
κούρταλα 332
couvade· βλ. ἀρρενολοχεία
κρητὴρ 19
Κρητικιὰ σούστα (χορὸς) 282
Κρητικὰ (χορὸς) 283
κύκλες (χορὸς) 318
κυνηγὸς 7
Κυριακὴ 14
Κωνσταντῖνος 45
Κωνσταντινουπόλεως θρῆνος· βλ. θρῆνος Κωνσταντινουπόλεως

λάδι 210
Λάζαρος 317
λαογραφικαὶ ἀποστολαί: βλ. ἀποστολαὶ λαογραφικαὶ
λαογραφικαὶ συλλογαί: βλ. συλλογαὶ λαογραφικαὶ
λαοῦτο 283, 338, 339
λαουτοκιθάρα 339
λατρεία λαϊκὴ 256, 265,266, 275, 292 κέξ., 300, 301, 310, 317
Λέρος: α) παραδόσεις: ὅσιος Χριστόδουλος ἐν Λέρῳ 251 κέξ. Παναγία τοῦ Κάστρου 253 - 254. Ἅγιος Γεώργιος στὰ Λέπιδα. Ἅγιος Νικόλαος προστάτης ναυτικῶν 255. Ἀράπηδες φύλακες θησαυρῶν 255. Ἀναράδες 255. β) λα-

τρευτικὰ ἔθιμα 256. γ) τελευτὴ 256. δ) λαϊκὴ κατοικία 256 - 257· λαογραφικὴ σχέσις πρὸς τὴν Κάλυμνον 256
λιόκουρο 9
λιοκροῦγμα 9
λιόκρουση 9
λόγος 320
λουτρὸν γυναικεῖον 23
λύρα 283

μάγισσαι 7
Μακεδονικὸς (χορὸς) 335
μαλλιοσφόδυο 226
μαντινάδες 279
μάστορας 314
Μαυριανὸς 45
Μεγανήσι Λευκάδος: α) δημογραφικά, ἱστορικά, γλωσσικὰ 258 - 260. β) παραδόσεις 262 - 65. γ) λατρεία 265 - 66. δ) γαμήλια ἔθιμα 266. ε) ᾄσματα 266 - 68. στ) παραμύθια268 - 69. ζ) λαϊκὴ τέχνη 269
Μελᾶς Παῦλος 334
Μελισσόβα: παράδοσις 300
Μέντης 258
μεταμφιέσεις 275
μετεωρολογικὸν ἔθιμον 320
μῆλον μαγικὸν 36
Μῆλος: α) παραδόσεις περὶ μοναστηρ. τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιδεριανοῦ, τῆς Παναγίας τῆς Φανερωμένης. Χώρα ἢ Παλαιὰ Χώρα, Καλικάντζαροι, Ἁγία Βαρβάρα 289 - 291, β) παραμύθια 292, γ) ᾄσματα 292, δ) λατρευτικὰ ἔθιμα 292, ε) δοξασίαι (στοιχειὸ) 292 - 294
μοιρολόγια 316 - 17
μόλυνσις ἐκ νεκροῦ 17, 18
μόρια γεννητικὰ 11
Μοσχόπουλος Ἐμμ. 3, 6, 22
μουσικαὶ ἀποστολαί· βλ. ἀποστολαὶ μουσικαὶ
μουσικὴ δημώδης: ᾆσμα «ὁ ὕπνος τοῦ ἀγούρου καὶ ἡ λυγερὴ» 242-244, ᾄσματα: ἐκ Κασσάνδρας 242, ἐκ Χρυσοβιτσίου καὶ Ἁγ. Πέτρου Ἀρκαδίας 243, ἐκ Ρόδου καὶ Καλύμνου 244, Ρόδου καὶ Κῶ 284 - 286, ἐξ Ἀηδονοχωρίου 307, ἐξ Εὐρυτανίας 326 - 27, ἐκ Χαλκιδικῆς 337-338, 340
μουσικὴ βυζαντινὴ 283
μπάλλος (χορὸς) 269, 282
μπ(ου)λούκια 314
μωμεύω 15

νάϊ (μουσικὸν ὄργανον) 324, 325
Νάξος: α) γεωργικὸς καὶ ποιμενικὸς βίος 331, β) ᾄσματα 331 - 32, γ) παραδόσεις 332, δ) γάμος 332 - 33
Νάσος Τόκας 272
νεκρὸς 17
νούρι 43
νταούλι 325
Νῶε 203, 204

Ξενοφάνης 24
ξετελευτίκια 282
ξωτικὰ 10

οἰκία: Σουλίου 274· στοιχειὸ 292 - 294
οἰνοχόη 19
οἰωνὸς 21
ὀμιχεῖν 8
ὀνοσκελὶς 226
ὄνυχες 12, 13, 14
ὀνυχίζομαι 12
ὄργανα μουσικὰ 283, 324, 325
ὀργανοπαῖκται λαϊκοὶ 324, 338
ὀργάνωσις κοινωνικὴ 276-77, 314 - 15
Ὅσιος Χριστόδουλος 251, 252
οὐρεῖν: ἀπέναντι ἡλίου 9, εἰς κρήνην 16, εἰς ποταμὸν 16, εἰς ὕδωρ 17, ἔναντι σελήνης 10, πρὸς τὸν τοῖχον 11
ὄφις (στοιχειὸ) τοῦ σπιτιοῦ 292 - 294

Παγκράτις 209
Παπαντώνης Γ. 255
παραδόσεις 8, 200 κἑξ., 251 - 255, 262 - 265, 272 - 274, 289 - 291, 298, 300, 302 - 304, 307 - 309, 319, 332
παραμύθια 9_5, πατὴρ τίκτων 27 κἑξ. Σιαλέλλα (Sialella) ἐκ Κορσικῆς 29, χήρας γιὸς 31, Διαμαντᾶς 31, 32, δράκος καὶ παιδὶ 32, 33, τρία ἀδέρφια καὶ τὸ πουλὶ τ' ἀηδόνι 33, 34, Ἄτζα-μάννα 36, 37, 38 39, Ὁ Ἀσημὴς 268 - 269. Γενικὰ περὶ παραμυθίων ἐν Αὐλοτόπῳ 275, παραμύθια ἐκ Μήλου 292, ἐκ πρώην ἐπαρχίας Μαλακασίου 319
Παρασκευὴ 14, 225
παρέες 314
παροιμίαι 9, 11, 20, 35
πατὴρ τίκτων 27 κἑξ., 292
πέντοζος 12
Περίανδρος 20
περίαπτα 11
περιβόλι 47
περιττώματα 23
πηγάδια Σουλίου 271
Πηγὴ (παράδοσις) 202
πηδηκτὸς (χορὸς) 323
πικροδάφνη (ἢ φυλλάδα) 205, 209, 216, 218· βλ· καὶ φυλλάδα (πικροδάφνη)
πιλεγρίνα 297
πιπέρι (χορὸς) 282

πιργιόνι 206
πιτυλιά 228
Πλάτων 9, 17
Πλίνιος 9
Πλούταρχος 3, 6, 13,, 15, 20, 22
ποκαμαρώνω 48
Πολυδεύκης 8, 18,
πορτάρα 223
Πορφύρης 45
ποταμὸς 16
ποταμοψάρεμα 297
ποταμῶν: διάβασις 7, λατρεία 16
Πουλχερία 221
πρεπάϊ, τὸ 44
Πρόκλος 3, 6, 22
προλήψεις 3, 4, 6 κέξ.
προξενειά 332
προσφορὰ εἰς θεοὺς 22
πρόσωπον: ἀκάθαρτον 6, ἄπλυτον 7
πρωτοκαγκελευτὴς 336
Πτερέλαος 258
Πυθαγόρας 12
Πυθαγόρια σύμβολα 12, 23, 24, 25
Πυθαγόρειοι 9, 16

ρήγας 48
ριχτάρι 297
ροδάφινα 210
ροδοκοκκινίλα 219
ρόκα 206, 269
ροτζονάρω 43
Ρωμαῖοι 15

Σαβῖνοι 15
σαντούρι 283
σαξόφωνο 339
Σαραντάπηχοι 203, 204
Σιαλέλλα (Sialella): παραμύθι ἐκ Κορσικῆς 29· βλ. καὶ παραμύθια
σιανὸς (χορὸς) 282

σίδηρος 12, 14, 15
Σικελὸς 209
σιλπὶ 297
Σιμωνίδης 24
Σκιώτης 260,
Σκληρόπουλλο 45
σκοποὶ 279
Σουλιωτοχώρια: α) περιγραφὴ 270 - 71, β) ᾄσματα 272 - 74, 276, γ) παραμύθια 275, δ) κοινων. ὀργάν. 276 - 77
σούστα (χορὸς) 281, 282
σπερμογονία 17
στὰ τρία (χορὸς) 335
Σταυροπροσκυνήσεως (ἀγροτ. ἔθιμα) 224
σταυρωτὸς (χορὸς) 269
στὸ (χορὸς) 324
στοιχήματα 204, 205, 208
στοιχειὸ 10, 292 - 294
Στράβων 16
στροφὴ πρὸς ἥλιον 10
συγκαθιστὸς (χορὸς) 335
Συλλογαὶ λαογραφικαὶ τῶν ἐτῶν 1958-1959 342-346
συρτὸς ἀπολυτός, συρτὸς Καλαματιανὸς 324, συρτὸς ἐν γένει (χορὸς) 269, 282, 335

τάϊ - τάϊ (χορὸς) 306
τάφος 18, 19
τελευτὴ 256
Τετάρτη 14
τζαμάρα 274
Τζάνδης Νικόλαος 253
τζενεβέτος (χορὸς) 282
Τζέτζης Ἰωάννης 3, 6, 7, 22
Τόχας 272, 273
τουρκομνήματα 304
τραγούδια· βλ. ᾄσματα
τραπέζι ξωτικῶν 10
Τρία ἀδέρφια καὶ τὸ πουλὶ τ' ἀηδόνι· παραμύθι 33, 34
τρυποπέρασμα 215
τσάμικος (χορὸς) 269, 322 325, 335
τσαμπούνα 283
Τσέλην ἄνδρα... ἔχω (χορὸς) 282
Τσελίκος 272
Τυρινὴ Κυριακὴ 292

υἱοθεσία 42
ὕψωμα 304

Φιλωτίτης 200
Φλεβάρης (παράδοσις) 227
φλογέρα 338
φρουκάλ' (τὸ) 32
φταρμιστήρι 43
φυλλάδα, ἡ (πικροδάφνη) 205, 209· βλ καὶ πικροδάφνη (φυλλάδα)

χαλάζης ἀποτροπὴ 320
χαρτὶ 320
Χειμάρρου πύργος (παράδοσις) 204 κέξ.
χεῖρες ἄνιπτοι 5, 6, 7
χειρῶν: καθαρμὸς 7, νίψιμον 5, 8
Χήρας γιός: παραμύθι 31
χοροὶ 269, 279, 281 - 83, 297, 306, 321, 322, 323, 324, 325, 331, 334, 335
χουλιάρια 313,
Χριστόδουλος· βλ. Ὅσιος Χριστόδουλος
Χριστὸς 212
χύτρα 22
χυτρόποδες 21

ψυχοπαίδι 42

RÉSUMÉ DU VOLUME

Préjugés et superstitions chez Hésiode, par ***Dém. A. Pétropoulos*** (pp. 3 - 26).

Étude comparative sur les préjugés et les superstitions dans le poème d'Hésiode «Les travaux et les jours» vers 724 - 759. Selon les nuances de leur sens ces préjugés et superstitions sont classées en trois catégories: a) Se purifier avant d'entreprendre une action de caractère religieux, vers 724 - 726, 737 - 741: Garde - toi, quand l'aube point, d'offrir à Zeus des libations de vin noir avec des mains que tu n'as pas lavées, etc. b) Éviter des manifestations impudentes, vers 727 - 732, 733 - 734, 742 - 743, 755 -756, 757 - 759: N'urine pas debout, tourné vers le soleil; ne va pas dans ta maison montrer indécemment près du foyer tes patries souillées de sperme, etc. d) Éviter des actions en général qui pourraient devenir desastreuses, vers 735 - 736, 744 - 745, 746 -747, 748 - 749, 750 - 752, 753 - 755: Ne fais pas d'enfants au sortir de tristes funérailles, mais au retour d'un festin des dieux, etc.

Dans le but d'éclaircir le sens et d'expliquer l'origine de ces superstitions, exprimées par Hésiode sous la forme d'interdictions, l'auteur les compare à des croyances semblables chez les Grecs modernes et chez d'autres peuples. Ce rapprochement conduit à la conviction que le poète des «Travaux et les jours» s'inspira, dans cet ordre d'idées, de la vie du peuple de son époque. Le style, ainsi que l'expression allégorique, indiquent aussi l'origine populaire de ces exhortations.

Le fait que certaines d'entre - elles, citées par Hésiode, se rencontrent, parfois avec le même mode d'expression, dans l'œuvre d'autres écrivains postérieurs, et surtout dans l'ouvrage connu sous le titre «Σύμβολα» et attribué à Pythagore, a provoqué des discussions parmi les chercheurs. Les auteurs postérieurs à Hésiode ont - ils puisé à la même source populaire que lui, ou répètent - ils ses idées et son expression? Après un court examen de ces discussions l'auteur de cette étude aboutit à la conclusion que les écrivains postérieurs à Hésiode ont pu connaître ces superstitions à leur source première, la tradition et la vie du peuple, mais ils connaissent aussi l'œuvre d' Hésiode et répètent parfois ses expressions telles quelles.

Père accouchant. Certains cas dans deux types de contes par ***Dém. S. Loucatos*** (pp. 27 - 42).

Il s'agit de certains cas, dans les contes néogrecs, où l'homme accouche soit par la jambe, soit par les cuisses.

Cette croyance existait déjà chez les Grecs de l'antiquité, et nous n'avons qu'à penser aux mythes de la naissance de Minerve et de Dionysos, pour conclure de sa popularité.

D'après le folkloriste italien R. Corso, la «sortie» d'Athéna de la tête de Zeus fut enseignée par la mythologie officielle des Grecs, qui voulut remplacer les croyances populaires préexistantes, d'après lesquelles Athéna était engendrée par les cuisses de Dieu. R. Corso apporte en témoignage quelques représentations de Jupiter assis sur une chaise, sous laquelle apparaît une petite figure, et en outre un conte corse, dans lequel une fillette, dite Sialella, prétend être sortie du ventre d'un Ogre.

D. S. Loucatos n'insiste pas sur cette interprétation de Corso (qui peut aussi être soutenue par un commentaire dans les Paroemiographes), mais il présente plusieurs cas de contes néogrecs, où apparaît la croyance à une naissance par le ventre d'un homme. Il cite 4 contes, 2 histoires facétieuses et plusieurs proverbes, où cet «enfantement» se réalise. D'habitude, un Ogre péte, et à ce moment un enfant malicieux lui dit qu'il vient de naître de ce mouvement.

Quant au mythe de la naissance de Dionysos, D. S. Loucatos montre qu'il y a des cas pareils dans les contes populaires grecs, et il donne le motif final de 14 textes, où un homme «enceint» accouche, par la jambe, d'une belle fille.

L'écrivain conclut, qu'en dehors des développements mythologiques, ces croyances sont dues: 1. Aux connaissances peu claires de l'homme primitif sur la conception de l'enfant. 2. Aux anciens coutumes de la «couvade», d'après lesquelles le père participait à l'accouchement de sa femme et croyait avoir des douleurs lui - même.

Observations sur la chanson populaire «Andronic et la princesse» par ***Étienne Imellos*** (pp. 43 - 49).

Il s'agit d'une chanson populaire dont nous connaissons des variantes provenant uniquement de l'île de Carpathos. Un jeune homme, Andronic, amoureux de la fille du roi, se marie avec elle après quelque temps.

En raison du nom du héros, Andronic, ainsi que du style des premiers vers on classait cette chanson parmi les acritiques. L'auteur, comparant le fond et la forme de cette chanson au poème «Erotocritos» du crétois Vincent Cornaros (17ème siècle), trouve des ressemblances entre les deux poésies, ce qui prouve, selon lui, que la chanson populaire a été composée peu après le poème cretois, et qui elle a été influencée par lui dans sa composition.

Bibliographie du folklore grec des années 1954 - 1958 par *Dém. B. Oeconomidis* (pp. 50 - 181).

Index de la bibliographie du folklore grec des années 1907 - 1958 p. 182 - 199.

Traditions populaires de l'île de Naxos par *Étienne Imellos* (pp. 200 - 228).

Publication, avec commentaires, de traditions populaires de l'île de Naxos, receuillies par l'auteur en 1959.

1) *Τοῦ Μυρισμένου τὸ στενὸ* (Le sentier de l'Odorant). On parle d'une invasion de pirates pendant laquelle beaucoup de gens de l'île ont été tués. Parmi les morts il y avait un odorant, qui a donné son nom à ce lieu (pp. 200 - 202).

2) *Ἡ πηγὴ* (La source). Une reine, génée par le bruit effrayant d'une source, fait construire un treillis et le fait poser dans le courant pour réduire le bruit. Cette légende se retrouve à propos de plusieurs sources de l'île (pp. 202 - 203).

3) *Γίγαντες* (Géants). Parmi les géants on cite le nom de Noé. L'auteur compare cette tradition aux traditions crétoises concernant les géants de quarante coudées (sarantapichi) (pp. 203 - 204).

4) *Ὁ Πύργος τοῦ Χειμάρρου* (La tour du Torrent). On publie quatre variantes de cette tradition. Il s'agit d'une tour, construite par quelqu'un ayant pris part à un concours pour conquérir la fille du roi (pp. 204 - 210).

5) *Τὸ κάστρο τ' Ἀπαλίρου* (Le château d'Apalirou). Elle concerne le château d'Apalirou, centre de luttes entre les pirates et les gens du pays comme aussi la description de la construction merveilleuse des murs du fort (pp. 210 - 211).

6) *Ὁ Κουδεδὲς* (Coudédès). Condamné par le Christ vivre éternellement un homme maudit erre par monts et par vaux en criant «encore, encore!». C'est une tradition très répandue en Grèce (pp. 212).

7) Ὁ Ἅγιος Παχώμιος (Saint Pachomios). Il s'agit d'une église, Saint Pachomios, et particulièrement d'un orifice se trouvant au-dessus de la porte de cette église auquel on attribue des pouvoirs curatifs. C'est là que d'après une coutume ancienne on amène les enfants atrophiés, débiles, pour leur redonner de la force comme aussi d'autres malades pour les guérir (pp. 212 - 216).

8) Ἡ ἁγία Βαρβάρα (Sainte Barbe). Légende sur Ste Barbe et sur sa beauté qu'elle a transmise au laurier-rose. Cette légende découle de l'histoire de la vie de la Sainte Barbe (synaxaire) et elle a été étudiée par l'auteur comparativement à d'autres traditions et sujets des chansons populaires (pp. 216 - 220).

9) Ὁ ἅγιος Λουκᾶς (Saint Luc). D'après cette légende St. Luc aurait été le premier peintre de diverses icones de la Ste Vierge (pp. 220 - 223).

10) Ὁ γάδαρος καὶ τὸ κλῆμα (L'âne et la vigne). On y décrit comment la vigne fut importée à Naxos et comment les habitants de l'île apprirent à la tailler (pp. 223 - 224).

11) Τὸ γέννημα (Les céréales). Un jour de fête (Mî-carême, Annonciation) les épis de blé s'inclinent et embrassent la terre (pp. 224 - 225).

12) Ἡμέρες (Les jours). On publie deux variantes de cette légende d'après lesquelles Ste Paraskevi punit les femmes travaillant pendant des jours défendus. Un fait étrange à souligner c'est que la Sainte est représentée ici ayant des pieds d'âne (pp. 225 - 228).

13) Ὁ Φλεβάρης (Février). Par cette tradition sur le mois de février on explique les divers changements du temps pendant ce mois (pp. 227 - 228).

La chanson populaire: Sommeil d'un guerrier et sa belle, par ***Georges C. Spyridakis*** (pp. 229 - 248).

(Voir le résumé supra, pp. 246-248).

Exposés sur les missions folkloriques et musico-folkloriques en 1958 - 1959 (pp. 249 - 341).

(On y trouve des observations du personnel des Archives relatives au recueil du matériel folklorique et musical).

A) *Exposés de l'année 1958.*

a) Mission folklorique dans l'île de Léros du Dodécanèse (15 juillet – 8 août 1958) par *G. C. Spyridakis* (pp. 249 - 258).

b) Mission folklorique dans l'île de Méganissi (1 - 15 juillet 1958), par *D. S. Loucatos* (pp. 258 - 269),

c) Mission folklorique dans la région de Souli en Épire (12 juillet - 10 août 1958), par *D. B. Oeconomidis* (pp. 270 - 277).

d) Mission musicale dans les îles de Rhodes et de Cos du Dodécanèse (7 août - 7 sept. 1958) par. *Sp. Péristéris* (pp. 278 - 286).

B) *Exposés de l'année 1959.*

a) Mission folklorique dans l'île de Milos (31 août - 14 sept. 1959), par *G. C. Spyridakis* (pp. 287 - 294).

b) Mission folklorique dans les villages d'Agrafa, en Thessalie (7 - 27 juillet 1959), par *D. S. Loucatos* (pp. 295 - 312).

c) Mission folklorique dans la région de Malacassi en Épire (14 juillet - 12 août 1959) par. *D. B. Oeconomidis* (pp. 313 - 320).

d) Mission musicale en Eurytanie (7 juillet - 6 août 1959), par *Sp. Péristéris* (pp. 321 - 327).

e) Mission folklorique dans l'île de Naxos (21 juillet - 6 sept. 1959), par *Étienne Imellos* (pp. 328 - 333).

f) Mission musicale en Chalcidique de Macédoine (6 août - 9 sept. 1959), par *St. Caracassis* (pp. 333 - 341).

Recueils de matériel folklorique envoyés aux Archives de Folklore en 1958-1959 (pp. 342 - 46).

Bibliographie de folklore grec de l'année 1959 par *Dem. Oeconomidis* (pp. 347 - 396).

Comptes rendus sur le travail des Archives pendant les années 1958-1959 (pp. 397 - 404).

Périodiques et Bulletins (grecs et etrangers) reçus (pp. 405 - 406).

Index (pp. 407-413).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

Δ. Α. Πετρόπουλος: Ἡσιόδειοι προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι . . . . 3 – 26

Δ. Σ. Λουκᾶτος: Πατὴρ τίκτων. Σχετικαὶ περιπτώσεις εἰς δύο τύπους παραμυθίων . . . . 27 – 42

Σ. Δ. Ἥμελλος: Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ δημώδους ᾄσματος «ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ἡ ρήγισσα» . . . . 43 – 49

Δ. Β. Οἰκονομίδης: Βιβλιογραφία τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1954 – 1958 . . . . 50 – 181

Δ. Β. Οἰκονομίδης: Συγκεντρωτικὸς πίναξ τῆς ἑλληνικῆς λαογραφικῆς βιβλιογραφίας τῶν ἐτῶν 1907 – 1958. . . . . 182 – 199

Σ. Δ. Ἥμελλος: Δημώδεις παραδόσεις ἐκ Νάξου . . . . 200 – 228

Γ. Κ. Σπυριδάκης: Τὸ δημῶδες ᾆσμα «ὁ ὕπνος τοῦ ἀγούρου καὶ ἡ λυγερὴ» . . . . 229 – 248

Ἐκθέσεις λαογραφικῶν ἀποστολῶν κατὰ τὰ ἔτη 1958 καὶ 1959.

I) Τοῦ ἔτους 1958.

Γ. Κ. Σπυριδάκης: Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Λέρον (25 Ἰουλ. – 8 Αὐγ. 1958) . . . . 249 – 258

Δ. Σ. Λουκᾶτος: Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Μεγανήσι Λευκάδος (1 – 15 Ἰουλίου 1958) . . . . 258 – 269

Δ. Β. Οἰκονομίδης: Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς τὰ Σουλιωτοχώρια (12 Ἰουλ. – 10 Αὐγ. 1958). . . . . 270 – 277

Σπ. Δ. Περιστέρης: Μουσικὴ ἀποστολὴ εἰς Ρόδον καὶ Κῶ (7 Αὐγ. – 7 Σεπτ. 1958) . . . . 278 – 286

II) Τοῦ ἔτους 1959.

Γ. Κ. Σπυριδάκης: Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Μῆλον (31 Αὐγ. – 14 Σεπτ. 1959) . . . . 287 – 294

Δ. Σ. Λουκᾶτος: Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς τὰ Θεσσαλικὰ Ἄγραφα (7 – 27 Ἰουλ. 1959) . . . . 295 – 312

Δ. Β. Οἰκονομίδης: Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς χωρία τῆς πρώην ἐπαρχίας Μαλακασίου Ἠπείρου (14 Ἰουλ. – 12 Αὐγ. 1959) 313 – 320

Σπ. Δ. Περιστέρης: Μουσικὴ ἀποστολὴ εἰς Εὐρυτανίαν (7 Ἰουλ. – 6 Αὐγ. 1959) . . . . 321 – 327

Σ. Δ. Ἥμελλος: Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Νάξον (21 Ἰουλ. – 6 Σεπτ. 1959) . . . . 328 – 333
Σταῦρ. Καρακάσης: Μουσικὴ ἀποστολὴ εἰς Χαλκιδικὴν (6 Αὐγ. – 9 Σεπτ. 1959) . . . . 333 – 341

Λαογραφικαὶ συλλογαὶ ἀποσταλεῖσαι εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον κατὰ τὰ ἔτη 1958 – 1959 . . . . 342 – 346
Δ. Β. Οἰκονομίδης: Βιβλιογραφία τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας τοῦ ἔτους 1959 . . . . 347 – 396
Γ. Κ. Σπυριδάκης: Ἐκθέσεις τῶν πεπραγμένων τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου κατὰ τὰ ἔτη 1958 καὶ 1959 . . . . 397 – 404

Πίναξ περιοδικῶν ληφθέντων κατὰ τὰ ἔτη 1958-1959 ἐξ ἀνταλλαγῆς πρὸς τὴν Ἐπετηρίδα, δωρεῶν καὶ ἀγορᾶς . . . 405 – 406
Πίναξ τοπωνυμίων . . . . 407 – 409
Πίναξ λέξεων καὶ πραγμάτων . . . . 410 – 413
Résumé du Volume . . . . 414 – 418

Ἐξεδόθη ἐπιμελείᾳ τοῦ Διευθυντοῦ
ΓΕΩΡΓ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ
Ἡ ἐκτύπωσις ἐπερατώθη τὴν 10 Ἰουνίου 1961.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ ΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

1) Νὰ προστεθῇ εἰς τὴν ἐν σ. 250 βιβλιογραφίαν ἡ κάτωθι:

S. Baud-Bovy, Τραγούδια τῶν Δωδεκανήσων, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1938, σ. 17-32.

——— La chanson populaire grecque du Dodécanèse. I. Textes, Paris 1936, σελ. 21, 208, 209, 307.

Ém. Legrand, Recueil de chansons populaires grecques, Paris 1874, σ. 228-231, ἀρ. 108.

Ἀντ. Σιγάλα, Συλλογὴ Ἐθνικῶν ᾀσμάτων. Ἐν Ἀθήναις 1880, σ. 460-461.

2) Νὰ διορθωθοῦν: α) σ. 182 στ. 11 ἀντὶ 1921-1958 γρ. *1921-1938.* β) σ. 183 στ. 10 ἀντὶ 1938-1947 γρ. *1939-1947.*

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ